COLLECTIO

SELECTA

SS. ECCLESIÆ PATRUM.

LXXXVIII.

PATRES QUINTI ECCLESIAE SÆCULI.

S. JOANNES CHRYSOSTOMUS.

XIX.

PROSTAT INSUPER VENALE

MONTIS PESSULANI:

APUD **VIRENQUE**, BIBLIOPOLAM,

PARISIIS,

APUD **BIBLIOPOLAM**, CUI NOMEN GALLICE :

SOCIÉTÉ POUR LA PUBLICATION DES BONS LIVRES.

Rue des Saints-Pères, 16.

PARISIIS. — E TYPOGRAPHEO BOURGOGNE ET MARTINET,

VIA VULGO DICTA JACOB, N° 30.

COLLECTIO

SELECTA

SS. ECCLESIÆ PATRUM,

COMPLECTENS

EXQUISITISSIMA OPERA

TUM DOGMATICA ET MORALIA, TUM APOLOGETICA ET ORATORIA;

ACCURANTIBUS

D. A. B. CAILLAU,

CANONICO HONORARIO CENOMANENSI ET CADURCENSI,

NONNULLISQUE CLERI GALLICANI PRESBYTERIS,

UNA CUM

D. M. N. S. GUILLON,

EPISCOPO MAROCHIENSI, IN FACULTATE THEOLOGIÆ PARISIENSI ELOQUENTIÆ SACRÆ PROFESSORE, AUCTORE LIBRI CUI TITULUS GALLICE:

BIBLIOTHÈQUE CHOISIE DES PÈRES GRECS ET LATINS.

OPUS REGI DICATUM.

TOMUS OCTOGESIMUS-OCTAVUS.

PARISIIS,

APUD PARENT-DESBARRES, EDITOREM,

VIA VULGO DICTA DE SEINE, 48.

M. DCCC. XXXVII.

S. P. N. JOANNIS
CHRYSOSTOMI
ARCHIEPISCOPI CONSTANTINOPOLITANI,
OPERUM

PARS I.

HOMILIÆ IN SCRIPTURAM.

CLASSIS II.

HOMILIÆ IN NOVUM TESTAMENTUM.

IN DIVERSA LOCA EPISTOLARUM SANCTI PAULI.

PARS II.

MISCELLANEA

SYNOPSIS SCRIPTURÆ SACRÆ.

DE INCOMPREHENSIBILI DEI NATURA HOMILIÆ V.

S. JOANNIS CHRYSOSTOMI
CONSTANTINOPOLITANI
ARCHIEPISCOPI,
HOMILIÆ IN DIVERSA LOCA SANCTI PAULI.

HOMILIA.

In dictum illud Apostoli: Scimus autem quoniam diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum, *et de patientia, et quantum lucrum ex tribulationibus oriatur.*

I. Quasi longo veniam ad vos intervallo, sic affectum hodierno die me sentio. Quanquam enim domo conclusus propter corporis infirmitatem manebam: tamen perinde quasi alicubi procul a vestra charitate translatus degerem, sic animo afficiebar. Qui enim sincere diligere novit, cum in congressum venire non datur ejus quem diligit, quamvis eamdem urbem incolat, non aliter afficitur ac si in aliena regione versaretur. Hoc norunt qui vere diligunt. Ignoscite igitur nobis, quæso: non enim ex negligentia nostra separatio ista ortum habuit, sed silentii causam infirmitas corporis attulit. Ac vos quidem gaudere nunc omnes scio, quod ægritudinem deposuerimus: ego vero gaudeo non modo quod ægritudinem deposuerim, sed quod optatos vultus vestros rursus intueri possim, et charitate vestra secundum Deum oblectari. Et quemadmodum plurimi homines, cum e morbo fuerint recreati, phia-

las et pocula, gelidosque latices quærunt: ita mihi lætitia quavis jucundior extitit congressus vester, et hoc mihi sanitatis materia fuit, et occasio gaudii. Age igitur quandoquidem Dei beneficio nos invicem recuperavimus, charitatis vobis debitum persolvamus, si quidem ullo tempore possit illud persolvi. Hoc enim solum debitum finem nescit: sed quanto magis dissolvitur, tanto magis debitum augetur: et quemadmodum in re pecuniaria, laudamus eos qui nihil debent, ita hic eos, qui multa debent, beatos prædicamus. Idcirco magister orbis terrarum Paulus scribens dicebat: « Nemini quidquam debeatis, nisi ut invicem » diligatis[1], quod nimirum velit nos hoc debitum et semper solvere, et semper debere, nec unquam hoc æs alienum solvere, donec vitam præsentem absolverimus. Ut igitur pecunias debere, grave ac molestum est, ita debitum hoc non semper debere, crimini est obnoxium. Atque ut hoc ita esse cognoscas, audi mirabilis istius Doctoris sapientiam, quo pacto cohortationem induxerit. Cum enim ante dixisset, « Nemini quidquam debeatis, » tum adjunxit, « Nisi » invicem diligatis, » quasi hoc velit, ut omne hic debitum dispungamus, et hoc æs alienum perpetuum, ac nunquam dissolubile perseveret. Hoc enim est præcipue quod vitam nostram continet, et constringit. Quando igitur, quanta ex hoc debito manet utilitas, scimus, et dum persolvitur, magis illud augeri, age nos quoque debitum, quod non ex inertia quapiam, vel improbitate ac fraude aliqua, sed ex eventu morbi contraximus, hodie, quantum in nobis situm erit, reddere studeamus, et paucis vestram charitatem alloquentes argumentum sermonis ab hoc ipso orbis terrarum doctore ducamus: et quæ ad Romanos hodie scribens dicebat, hæc in medium adducta expendamus, ac longo intervallo spiritualem charitati vestræ mensam ins-

[1] Rom. XIII, 8.

truamus. Quæ vero lecta sint, operæ-pretium fuerit indicare, ut de iis quæ dicta sunt admoniti facilius, quæ a nobis dicentur, percipere valeatis. « Scimus, inquit, quo» niam diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum[1].» Quid sibi vult hoc exordium? Nihil enim temere aut frustra loquitur beata hæc anima, sed convenientia semper objectis ægritudinibus spiritualia medicamenta solet adhibere. Quid igitur est hoc quod ait? quandoquidem multæ undique tentationes eos circumsidebant, qui tum accedebant ad fidem, et frequentes ab hoste machinæ admovebantur, et continuæ tendebantur insidiæ, neque prædicationis Evangelii adversarii quiescebant, sed alios in carcerem conjiciebant, alios in exilium mittebant, alios in alia præcipitia trahebant. Propterea quemadmodum optimus imperator, cum hostem videt acrem iracundiam spirantem, circumiens suos excitat undique, corroborat, instruit, audaciores reddit, alacriores efficit, ut manus contra adversarium attollant, nec illius incursiones reformident, sed animo forti se illi opponant, ipsum ejus vultum, si possint, vulnerent, nec illi resistere pertimescant: non aliter Beatus iste, hæc anima ad cœlum usque sublimis, fidelium volens animos excitare, et humi jacentem, ut ita dicam, illorum cogitationem erigere studens ita dicere occœpit: « Scimus autem quoniam diligentibus Deum » omnia cooperantur in bonum. » Vides prudentiam apostolicam? Non dixit, Scio, sed, « Scimus, » ut ipsos ad assensum præbendum orationi pelliceret, quod diligentibus Deum omnia cooperentur in bonum. Animadverte, quam accurate, loquatur Apostolus. Non dixit: Qui Deum diligunt, evitant mala, liberantur a tentationibus; sed, « Scimus, » inquit, hoc est, persuasum nobis est, certiores facti sumus, ipsa rerum experientia edocti demons-

[1] Rom. VIII, 28.

trationes accepimus: « Scimus quoniam diligentibus Deum » omnia cooperantur in bonum. »

II. Quantam huic brevi dictioni vim inesse arbitramini? « Omnia, inquit, cooperantur in bonum. » Noli enim mihi hujus vitæ commoda commemorare, neque jucunditatem tantum aut securitatem animo volvas, sed etiam contraria, carceres, tribulationes, insidias, quotidianos incursus, ac tum dictionis vim accurate cognosces. Ac ne forte ad longe petenda exempla charitatem vestram abducam, paucula quædam, si lubet, ex iis quæ Beato isti acciderunt, in medium proferamus, et vim istius verbi cognoscetis. Nam cum regiones omnes circumiens, pietatis verbum spargens, spinas evellens, veritatem in singulorum animis plantare contendens, ad urbem quamdam appulisset Macedoniæ, quemadmodum beatus Lucas, is qui librum Actorum composuit, nobis enarravit, ancillam quamdam, quæ malignum habebat spiritum, neque tacere poterat, sed circuibat, et ubique illos dæmonis opera patefacere volebat, multa cum auctoritate, solo verbo ac jussu tanquam verberonem quemdam abigens, illam a pravo dæmone liberasset: cum illius urbis incolas oportuisset tanquam-benefactores suos ac salutis suæ vindices deinceps Apostolos intueri, atque omni eos officiorum genere prosequentes, tantum beneficium remunerari, illi plane contraria rependunt. Atque audi quo pacto illos remunerentur. « Videntes, inquit, domini ejus, quia exivit » spes quæstus eorum, apprehendentes Paulum et Silam, » perduxerunt in forum ad principes, et offerentes eos magistratibus, cum multas eis plagas imposuissent, miserunt eos in carcerem, præcipientes custodi, ut diligenter eos custodiret [2]. » Videtis summam illius urbis incolarum improbitatem? videtis Apostolorum patientiam ac

[2] Act. XVI, 19-23.

tolerantiam? expectate paulisper, et Dei videbitis benignitatem. Cum enim sapiens sit ac solers, non in principio, nec in exordiis mala tollit, sed cum incrementum acceperint adversariorum molimina, et rebus ipsis athletarum probata patientia fuerit, et innotuerit, tum subsidium suum præbet, ne dicere possit ullus, illos idcirco sponte periculis se objicere, quod se nihil molestum passuros esse confidant. Hanc nimirum ob causam quosdam etiam ineffabili quadam sapientia in malis derelinquit, quosdam eripit, ut ex omnibus discas summam ejus benignitatem, ipsumque majora illis præmia præparantem, mala frequenter augeri permittere. Ita hoc etiam loco fecit. Post tantum miraculum, ac beneficium, quod impudente illo dæmone ejecto contulerant, virgis illos cædi permisit, et in carcerem mitti. Hinc enim maxime Dei virtus etiam elucebat. Quapropter et Beatus hic dicebat: « Libentis»sime gloriabor in infirmitatibus meis, ut inhabitet in »me virtus Christi; » et rursus, « Cum infirmor, tunc »potens sum [1], » infirmitatem continuas tentationes appellans. Sed quæret fortasse quispiam hoc loco, cujus rei gratia dæmonem expulerint nihil ipsis contradicentem, sed potius illos patefacientem. Spatio quippe multorum dierum clamabat dicens: « Isti homines servi Dei excelsi » sunt, qui annuntiant nobis viam salutis. » Ne mireris, charissime: nam et hoc prudentiæ fuit apostolicæ ac beneficii Spiritus sancti. Licet enim contrarium illis diceret nihil, ne tamen inde fidem sibi dæmon aliquam conciliaret, et in aliis simpliciores subdole posset attrahere, propterea cum illi os obturasset, ejecit, neque sivit ea proloqui, quæ dignitatem et captum ejus excedebant. Hoc autem præstitit, ut domini sui vestigiis insisteret: nam ad illum etiam accedentes dicebant: « Scimus te, quis sis,

[1] 2 Cor. XII, 10.

»sanctus Dei[1], » et tamen hæc dicentes eos ejiciebat. Id vero fiebat in accusationem impudentium Judæorum, quod illi quidem miracula quotidie cernentes et innumera prodigia fieri, non crederent : dæmones autem agnoscerent, eumque Dei Filium faterentur.

III. Sed ad seriem instituti sermonis redeamus. Ut igitur discatis quo pacto diligentibus Deum omnia cooperentur in bonum, totam vobis historiam operæ-pretium fuerit recitari, ut inde cognoscatis quo pacto post verbera, post carcerem, omnia Dei gratia in bonum mutarit. Sed videamus, qua ratione beatus id Lucas indicet dicens : « Cum autem tale præceptum accepisset, misit eos in in»teriorem carcerem, et pedes eorum strinxit ligno[2]. » Animadverte quo pacto augeantur mala, ut Apostolorum etiam patientia fiat illustrior, et immensa Dei virtus omnibus manifesta reddatur. Audi vero quid sequatur : addit enim, « Media autem nocte Paulus et Silas orantes lauda»bant Deum. » Vide animum excitatum, vide vigilem mentem : ne temere prætereamus quæ dicta sunt, dilectissimi. Non enim sine causa tempus ipsum designavit dicens, « Media autem nocte, » sed quod vellet ostendere id gestum esse eo tempore, quo cæteris omnibus dulcis advenit somnus, et palpebras consopit, et quo ii, præcipue qui multis doloribus ac molestiis sunt obsessi, somno corripi solent; tum igitur, inquit, cum undique somni vis dominaretur et vigeret, tunc illi orantes Deum laudabant, et hoc suæ in illum charitatis maximum indicium edebant. Nam quemadmodum nos quoties doloribus corporis divexamur, propinquorum congressum requirimus, ut intentionem doloris illorum alloquio mitigemus : sic etiam hi Sancti amore in Dominum inflammati, ac sacros hymnos offerentes, ne sensum quidem illarum moles-

[1] Luc. IV, 34. — [2] Act. XVI, 24.

tiarum capiebant, sed toti in orationem incumbebant, et mirabilem illum hymnorum cantum offerebant, ac deinceps carcer Ecclesia fiebat, et illorum Sanctorum cantu totus ille locus sanctificabatur. Ac videre erat res miras et inusitatas, homines ligno alligatos, neque tamen quominus hymnos canerent quidquam impediri. Vigilem enim et attentum, et ardenti in Deum amore correptum nihil unquam poterit a colloquio cum Domino prohibere. « Deus » enim, inquit, appropinquans ego sum, et non Deus de » longe[1] : » et alibi rursus, « Adhuc loquente te dicam: » Ecce adsum[2]. » Ubi siquidem vigilans animus fuerit, excitatur ratio, et propemodum corporis vinculis liberatur, et evolat ad eum quem diligit, terram despicit, et quæ sunt oculis subjecta exsuperans ad illum festinat : quod utique sanctis etiam istis contigit. Vide namque celerem et efficacem hymnorum vim, et quo pacto cum in carcere versarentur, et alligati ligno essent, atque impostoribus et captivis admixti, non modo nihil passi sint detrimenti, sed et hac ratione splendidiores evaserint, et omnes, qui carcerem incolebant, virtutis suæ radiis collustrarint. Quippe illa sacrorum vox hymnorum cum in animam uniuscujusque captivorum penetrasset, transmutavit illam propemodum, ac reformavit. « Subito enim, » inquit, terræ motus factus est magnus, ita ut moverentur fundamenta carceris, et statim aperta sunt omnia » ostia, et universorum vincula soluta sunt[3]. » Vides hymnorum, qui Deo canuntur, virtutem? non illi modo, qui obtulerunt hymnos, solatium perceperunt, sed etiam effecerunt, ut omnium vincula solverentur : ut factis ipsis innotesceret, quo pacto Deum diligentibus omnia cooperentur in bonum. Ecce namque verbera, carcer, compedes, et cum carnificibus conversatio, et tamen hæc om-

[1] Jerem. XXIII, 23. — [2] Isaï. LVIII, 9. — [3] Act. XVI, 26.

nia bonorum materia fuerunt et occasio gloriæ, non ipsis tantum, nec illis qui carcerem incolebant captivis, sed et ipsi custodi carceris. « Expergefactus enim, inquit, custos » carceris, et videns januas apertas carceris, evaginato » gladio volebat se interficere, æstimans fugisse vinctos. » Tu mihi hoc loco Dei benignitatem considera, quam nulla exprimere potest oratio. Cur enim media nocte fiunt hæc omnia? nullam aliam ob causam, nisi ut provideatur, ut sine turbis et tranquille res succedat, et saluti custodis carceris consulatur. Cum enim terræ motus accidisset, et reseratæ fores essent, omnium qui erant ibi soluta sunt vincula, nec ulti permissum est, ut inde discederet. Aliam quoque Dei sapientiam hic contemplare. Nam alia quidem evenerunt, terræ motus, inquam, et reseratio januarum, ut rebus ipsis omnes intelligerent, quales illi essent, qui tunc carcerem habitabant, neque vulgares homines esse: porro nemini contigit ut exiret, ne quod inde periculum custodi carceris crearetur. Atque ut hoc verum esse intelligas, audi quo pacto, cum id accidisse suspicaretur custos carceris, et aufugisse quosdam putaret, etiam vitam suam contempserit. « Evaginato enim, » inquit, gladio, volebat se interficere: » sed qui vigil ubique atque expergefactus erat beatus Paulus, ex belluæ faucibus sua voce agnum eripuit. Clamavit enim voce magna dicens, « Nihil tibi mali feceris; universi enim hic » sumus. » O incredibilem humilitatem! non elatus est in superbiam ob ea quæ acciderant, non in custodem carceris insurrexit, nullum arrogans dictum illi excidit, sed cum vinctis, cum lictoribus, cum maleficis se ipsum numerabat, dicens: « Universi hic sumus. » Vides insignis eum humilitatis exemplum edere, nec sibi plus quam maleficis cæteris, qui illic erant, tribuere? Vide jam quo pacto carceris etiam custos non tanquam ad unum ex aliis

ad illum accedat : confidentior enim factus, « Petitoque » lumine introgressus est, et tremefactus procidit Paulo et » Silæ, et producens eos foras ait : Domini, quid me oportet facere, ut salvus fiam ? » Videtis quo pacto diligentibus Deum omnia cooperentur in bonum ? Videtis diaboli machina quo pacto fuerit dissoluta ? quo pacto in nihilum machinationes ejus reciderint ? Nam cum dæmonem ejecissent, ut in carcerem conjicerentur effecit, ratus se hoc pacto prædicationis cursui obicem oppositurum. Sed ecce carcer etiam quæstus illis materiam spiritualis objecit.

IV. Ergo possumus nos quoque, si sapimus ac vigiles sumus, non modo cum res secundæ sunt, sed et cum affligimur, lucrum acquirere, ac tum etiam magis, quam cum secundis rebus fruimur. Inertiores enim plerumque nos reddunt secundæ res : afflictiones autem dum vigiles nos reddunt, auxilium nobis cœleste conciliant, ac tum præcipue, cum propter spem in Deum patientiam, et in omnibus, quæ inferuntur, afflictionibus tolerantiam exhibemus. Ne igitur doleamus, si quando tribulemur, sed potius gaudeamus. Id enim nobis in occasionem gloriæ vertit. Propterea Paulus etiam dicebat, « Scimus autem, quo» niam diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum. » Sed ardentem Sanctorum istorum animum videamus. Cum igitur custodem carceris dicentem audissent : « Quid me » oportet facere, ut salvus fiam ? » num distulerunt ? num cunctati sunt ? num catechismo illum imbuere neglexerunt ? nullo modo : sed quid ad eum ? « Crede in Dominum » Jesum Christum, et salvus eris tu, et tota domus tua. » Vide sollicitudinem apostolicam. Illius salute contenti non sunt, et omnes ejus domesticos in causa religionis acquirere Deo volunt, et letalem diabolo plagam infligere. « Et baptizatus est ipse, et domus ejus continuo, et læ» tatus est cum omni domo sua credens Deo. » Hinc doce-

mur in spiritualibus ne tantillum quidem unquam differre, sed idoneum censere quodvis tempus, quod occurrerit. Si enim multa nocte nolebant hi sancti differre, quæ nobis venia dari poterit, si alio tempore spirituale lucrum omittamus? Vides carcerem in Ecclesiam esse conversum? Vides lictorum diversorium derepente domum orationis esse factum, et illic sacram initiationem celebratam? Tanta res est vigilem esse, nec unquam spiritualia lucra negligere, sed idoneum quodvis tempus ad ejusmodi quæstum arbitrari. Recte itaque Beatus hic dixit scribens, « Quoniam diligentibus Deum omnia cooperantur in bo» num. » Hanc sententiam, quæso, nos omnes menti nostræ insculptam habentes nunquam indignemur, si quando in casus aliquos adversos incurrerimus, dum in hac vita versamur, aut in calamitates, aut in corporis ægritudines, aut in res alias molestas, sed multam exhibentes moderationem animi ac philosophiam, cuivis tentationi resistamus, cum nobis exploratum sit omni ex parte nos posse lucrum reportare, si vigiles et attenti fuerimus, atque ex tentationibus potius quam ex rebus secundis: nec unquam animo concidamus, cogitantes quantum sit patientiæ lucrum, sed nec illis simus infensi, qui tentationibus nos divexant. Licet enim illi etiam, ut consilium suum expleant, id agant: communis tamen Dominus hoc permittit, quod nos velit hac ratione spiritualem hunc quæstum facere, ac patientiæ mercedem obtinere. Si ergo quæ inferuntur mala cum gratiarum actione perferre possimus, non exiguam delictorum nostrorum partem delebimus. Si enim thesaurum hunc, et orbis terrarum doctorem quotidie periculis objici cum videret Dominus, permittebat, non quod athletam suum despiceret, sed quod longius illius virtuti stadium sterneret, ut splendidiores illi coronas redderet; quid nos dicemus qui peccatis sca-

temus innumeris, et idcirco frequenter tentationibus conflictamur, ut cum eorum causa pœnas dederimus, saltem aliquam misericordiæ partem exiguam impetremus, et in illo die tremendo bonis illis ineffabilibus perfruamur? Hæc autem cum animis nostris reputantes, adversus omnia constanter patienterque resistamus, ut et tolerantiæ mercedem a benigno Domino recipiamus, et peccatorum nostrorum multitudinem imminuere possimus, et æterna bona consequi, gratia et benignitate Domini nostri Jesu Christi, cum quo Patri simulque Spiritui sancto gloria, imperium, et honor, nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA.

Adversus eos, qui ad collectam non occurrerunt, et in dictum illud Apostoli : Si esurierit inimicus tuus, ciba illum, *et de inimicitiarum memoria.*

I. Nihil, ut videtur, nobis profuit, quod sermonem bene longum nuper habuerimus, ut vestrum ad collectas veniendi studium excitaremus. Rursus enim nobis filiis suis Ecclesia destituta est : quo fit ut rursus etiam gravis ac molestus videri cogar, sive dum præsentes castigo, sive dum absentes reprehendo : illos quidem, quod pigritiam non excusserint, vos vero quod salutem fratrum non curetis. Gravis ac molestus videri cogor, non mea vel mearum possessionum, sed vestra salutisque vestræ causa, qua mihi nihil est antiquius. Ægre ferat, qui volet, importunum et impudentem appellet; ego vero semper hac de causa molestiam exhibere non desinam, nihil enim hac impu-

dentia mihi fructuosius esse potest. Fortasse namque, fortasse, si minus alterius rei, saltem hujus vos pudebit, ut ne semper eamdem ob causam molestia vobis exhibeatur, et curam fratres vestros juvandi suscipietis. Quid enim mihi laudes prosunt, cum vos in virtute facere progressus non videam? Quod vero mihi damnum oritur ex silentio auditorum, cum vestram augeri conspiciam pietatem? Laus quippe dicentis est, non applausus, sed auditorum in pietate zelus ac studium; non tumultus excitatus, quo tempore sermo auditur, sed studium ac diligentia, quæ omni tempore exhibetur: applausus ex ore simul egreditur, et in aërem diffusus interit; quod autem meliores fiant auditores, incorruptam et immortalem cum dicenti, tum obtemperantibus mercedem affert. Clamoris vestri commendatio illustriorem oratorem hic reddit: at animæ vestræ pietas multam apud tribunal Christi doctori fiduciam acquirit. Itaque si quis eos qui sermonem habent, diligat, non applausus, sed utilitatem diligat auditorum. Non mediocre malum est fratrum curam non gerere, sed extremum supplicium est, et inevitabilis pœna: quod ipsum is qui talentum defoderat indicavit. Sane nihil ei vitio vertebatur, quod in vita peccasset, neque male quidquam in depositi custodia commiserat: integrum enim illud restituit: sed tamen in depositi negotiatione male se gesserat. Non enim id quod creditum fuerat duplicarat; quam ob causam etiam pœnas dabat. Unde manifestum evadit, licet studiosi simus et instructi, licet ad sacram audiendam Scripturam multa cupiditate exardescamus, id tamen ad nostram salutem non sufficere. Duplicandum namque depositum est: porro duplum fit, quando cum salute nostra, curam aliorum quoque suscipimus: Nam et ipse dixit, « Ecce salvum habes, quod tuum est, » sed hoc ad excusationem illi satis non fuit. « Oportuit enim, inquit, te

» committere nummulariis, quod tibi commissum est[1]. » At tu mihi, quam levia sint Domini mandata considera. Homines enim eos, qui pecunias heriles dant fœnori, etiam repetitioni reddunt obnoxios. Tu commisisti, tu, inquit, repete : nullum mihi cum eo qui recepit, negotium est : Deus vero non ita, sed committere jubet tantum, at non item repetitioni nos reddit obnoxios. Quippe in potestate oratoris est, ut consulat, non ut persuadeat. Quapropter ad committendum solum te obligo, non item ad repetendum. Quid hoc levius est? attamen durum appellabat tam mitem ac benignum dominum servus. Ea quippe improborum et inertium est consuetudo servorum : peccatorum suorum culpam semper in dominos suos rejiciunt. Idcirco cruciatus et compedibus vinctus ille in tenebras exteriores ejiciebatur. Quod ne nobis etiam accidat, doctrinam fratribus committamus, sive persuadeantur, sive non persuadeantur. Si enim persuasi fuerint, et de se ipsis et de nobis bene merebuntur : si non fuerint persuasi, supplicium sibi accersent inevitabile, nobis autem ne tantillum quidem nocere poterunt. Quod enim nostri muneris fuit præstitimus, cum consilium dederimus : quod si persuasi non fuerint, nihil inde possumus capere detrimenti. Siquidem crimen est, non si minime persuaseris, sed si minime consilium dederis : ubi vero cohortatione, consilioque continuo frequentique perfuncti fuerimus, non jam a nobis, sed ab illis rationem Deus exiget. Vellem equidem evidenter nosse vos illos assidue cohortando perseverare, et num in eadem semper illi negligentia persistant, nec unquam vobis molestiam exhiberem : jamvero timeo ne inertiæ incuriæque vestræ vitio maneant incorrecti. Neque enim fieri potest, ut qui cohortatione doctrinaque frequenter fruatur, melior studiosiorque non fiat. Ac vulgare quidem

[1] Matth. xxv, 25.

est illud proverbium, quod dicturus sum, verumtamen hoc ipsum testatur: Stillula enim, inquit, mollis aquæ saxum assiduo cavat ictu. Tametsi quid aqua mollius? quid saxo durius? attamen assiduitas naturam vincit. Quod si naturam vincit assiduitas, multo magis voluntatem poterit superare. Non ludus est christianismus, dilecti, nec res supervacanea. Continue ista dicimus, et nihil proficimus.

II. Quantum mihi censetis dolorem inuri, cum recordor festis quidem diebus vasta maris æquora collectarum turbas imitari, jamvero ne quotamvis quidem partem hic illius multitudinis congregari? Ubi nunc sunt, qui nobis in solemnitatibus molestiam exhibent? illos requiro, et illorum causa lugeo, dum mihi venit in mentem, quanta pereat eorum multitudo, qui salvi erant, quantam faciam fratrum jacturam, quam exiguum in numerum redigantur, qui salutem adipiscuntur, ut major pars corporis Ecclesiæ mortuo et immobili corpori assimiletur. Quid illud ad nos attinet, dicet aliquis? Ad vos quidem certe maxime attinet, qui non eos curatis, non adhortamini, non consilio juvatis, ad vos qui necessitatem non imponitis, neque vi pertrahitis, et ab illa summa negligentia revocatis. Non enim tantum nobis prodesse nos debere, sed et multis, ostendit Christus, cum salem nos, ac fermentum, et lucem vocavit. Hæc enim aliis utilia sunt et commoda. Nam lucerna non sibi lucet, at illis qui sedent in tenebris: et tu lucerna es, non ut lumine solus fruaris, sed ut illum errantem reducas. Quid namque prodest lucerna, quando in tenebris sedenti non lucet? quæ porro utilitas Christiani, quando neminem lucratur, nec ad virtutem reducit? Rursus non se ipsum abstringit sal tantum[1], sed et corpora quæ corrumpuntur cohibet, neque diffluere

[1] Matth. v, 13.

ac perire permittit. Sic tu quoque, quandoquidem spiritualem te salem Deus effecit, membra corrupta, hoc est desides fratres, et qui mechanicas exercent artes adstringe et colliga, desidiaque tanquam ulcere quopiam putrido liberatum cum reliquo Ecclesiæ corpore copulato. Propterea te fermentum appellavit[1] : si quidem fermentum etiam non se ipsum fermentat, sed reliquam massam ingentem licet et immensam, ipsum parvum cum sit et breve. Sic nimirum vos quoque, quanquam numero pauci estis, multi tamen ac potentes estote fide ac studio erga cultum Dei. Ut igitur fermentum propter exiguitatem imbecille non est, sed propter insitum a natura calorem ac virtutem qualitatis exuperat : sic vos nimirum multo plures poteritis ad eumdem fervorem ac studium reducere si velitis. Quod si æstatem obtendant; siquidem hoc quoque illos audio dicentes : Vehemens nunc æstus est, atque intolerandi calores : non possumus coarctari et in tanta turba comprimi, undique sudore diffluentes, æstu gravati et in angustias redacti : pudet me illorum, mihi credite; sunt enim muliebres isti prætextus, vel potius ne illis quidem ad obtinendam veniam excusationes istæ sufficerent, quibus molliora sunt corpora et imbecillior natura. Quanquam autem ejusmodi defensionem responsione diluere turpe videbitur, necessarium est tamen. Si enim illi has obtendere excusationes non erubescunt, multo magis nos pudere non debet hæc refellere. Quid ergo hæc obtendentibus opponemus? Trium puerorum illis memoriam volo refricare, qui cum in fornace, ac mediis flammis versarentur[2], cum undique se cernerent ignibus obsideri, qui in os, in oculos, in anhelitum ipsum incurrerent, sacrum illum et mysticum hymnum cum creaturis Deo canere non cessarunt, sed alacrius, quam si in prato versati fuis-

[1] Matth. XIII, 33. — [2] Dan. VI, 24.

sent, tum in medio rogo stantes communi Domino universorum laudes offerebant: et cum tribus his pueris leonum in Babylone, Danielis et lacus. Neque vero tantum hujus, sed et alterius lacus, ac Prophetæ, lutique, quo ad collum usque suffocabatur Jeremias, ut recordentur, illos obsecro. Et ex lacubus istis ascendens, in carcerem introducere istos volo, qui calores obtendunt, Paulumque monstrare ac Silam compedibus illic præpeditos, vestigiis verberum plenos, quibus totum corpus vulneribus plagarumque fuerat multitudine laceratum, media nocte Deum laudantes et sacras illas vigilias celebrantes. An non enim absurdum est sanctos quidem illos, cum in fornace, et igne, et lacu, et belluis, et luto, carcere, et compedibus, et plagis, et ergastulis, et intolerandis versarentur malis, nihil unquam horum culpare, sed multa cum animi contentione et ardore perpetuo precibus et hymnis sacris operam dare; nos qui non ullam exiguam, non magnam ex illis quæ enumeratæ sunt passionibus toleravimus, ob æstum et calorem modicum ac sudorem nostræ ipsorum salutis curam deponere, ac relictis collectis foris vagari, nosque cœtibus depravandos immiscere, in quibus nihil non vitiosum est et corruptum? Tantus sacrorum eloquiorum est ros, et æstum objicis? « Aqua, quam ego dabo » ei, » ait Christus, « Fiet in eo fons aquæ salientis in vitam » æternam: » et rursus, « Qui credit in me, sicut dixit Scrip» tura, flumina de ventre ejus fluent aquæ vivæ[1]. » An tu, quæso, cum intus fontes habeas et flumina spiritualia, sensilem calorem times? at in foro, quæso, ubi tantus est strepitus, tot angustiæ, ac multus æstus, qui fit ut calores et solis ardorem non obtendas? Non enim, opinor, id dicere potes, illic frigidiore licere aëris aura frui, hic vero totum nobis collectum calorem sævire: quin potius con-

[1] Joan. IV, 14, et VII, 38.

trarium penitus, hic quidem ubi crustis lapideis solum constratum est, et ob reliquam ædis sacræ fabricam; siquidem in immensam assurgit altitudinem, levior et frigidior est aër : at illic multus undique sol irradiat, multæ angustiæ, fumus, pulvis, et alia plura, quæ majorem istis molestiam exhibent. Ex quo intelligitur inertiæ et mollitici animi, qui Spiritus sancti flamma sit destitutus, has ineptas excusationes esse tribuendas.

III. Hæc non tam ad illos a me dicta diriguntur, quam ad vos, qui non illos pertrahitis, qui non ab inertia revocatis, et ad salutarem hanc mensam adducitis. Ac servi quidem cum commune ministerium obituri sunt, advocant suos conservos : vos vero a quibus hoc spirituale obsequium exhibendum est, conservos sinitis vestros hoc quæstu privari. Quid si nolint ipsi, dicet aliquis? effice assidue instando, ut velint. Si enim urgentes nos viderint, omnino volent. At enim prætextus hæc sunt et fictæ excusationes. Quam multi namque hic sunt patres, qui secum stantes non habent filios? num etiam liberos huc pertrahere non poteras? ex quo apparet cæteros quoque non ob inertiam tantum suam, sed et ob vestram incuriam foris manere. At licet non prius, nunc saltem excitamini, et cum membro suo quisque in Ecclesiam ingrediatur, et pater filium, et genitorem filius, et viri uxores, et viros uxores, et servum herus, et frater fratrem, et amicus amicum excitet, et ad hunc conventum frequentandum instiget : imovero non amicos tantum, sed inimicos etiam ad communem hunc bonorum thesaurum invitemus. Si curam viderit tuam inimicus, odium plane deponet. Dic illi, non vereccundaris, nec erubescis Judæos, qui tanta cum diligentia sabbatum custodiunt, atque ab ipsa jam vespera ab omni opere abstinent? quod si die Parasceves solem videant ad occasum vergentem, et pacta rescindunt, et

emptiones interrumpunt. Quod si quis eum ante vesperam emisset, vespere veniens pretium afferat, non sustinent accipere, nec pecuniam admittunt. Quid dico pretium rerum venalium, et pacta? quamvis thesaurum accipere liceret, lucrum illud mallent amittere, quam legem violare. Ergone Judæi, tametsi legem intempestive custodiant, ita sunt accurate diligentes, et ita studiosi sunt observationis, quæ nihil eis prodest, imo etiam nocet: tu qui jam umbra superior es, cui solem justitiæ videre concessum est, qui jam ad cœlorum municipatum pertines, ne eamdem quidem cum iis, qui vitio intempestive adhærent, sollicitudinem ac studium exhibes, tu cui veritas ipsa est credita: sed ad modicam diei partem huc vocatus, ne eam quidem sacrorum eloquiorum auditioni dignaris impendere, quam tandem veniam, quæso, mereri queas? quam vero poteris legitimam et justam excusationem afferre? Non potest fieri, plane non potest, ut qui tam negligens sit ac piger unquam venia dignus habeatur, licet millies sæcularium negotiorum occupationes obtendat. Nescis, si huc veniens Deum adoraveris, et conventus istius particeps fueris, ea quæ præ manibus sunt negotia facilia tibi et expedita reddi? Sæcularibus curis premeris? earum igitur causa huc ventita, ut cum tibi Dei benevolentiam conciliaveris, quod hic versatus fueris, ita cum securitate discedas; ut illum habeas adjutorem, ut cœlestis manus auxilio septus dæmonibus fias invictus. Si paternis precibus fruaris, si communis orationis particeps fias, si eloquia sacra audiveris, si Dei tibi auxilium comparaveris, si his armis communitus egressus fueris, ne diabolus quidem ipse contra te deinceps oculos audebit attollere, nedum homines improbi, quibus studio esse solet, ut contumeliis cæteros et calumniis persequantur. Quod si ex ædibus in forum egressus ejusmodi nudatus armis offendaris, omnium qui te con-

tumeliis infestabunt facile vincendus patebis incursibus. Idcirco et in privatis et in publicis nostris negotiis nequaquam ex animi sententia nobis multa succedunt, quod spiritualia non prius studiose accuraverimus, ac deinde sæcularia, sed ordinem inverterimus. Idcirco negotiorum quoque series ac rectus ordo invertitur, et omnia plane turbantur. Quantum mihi dolorem ac molestiam inuri putatis, cum cogito, veniente quidem festo ac solemnitate, licet nullus sit qui vocet, totam concurrere civitatem : ubi vero festum solemnitasque transierit, toto licet die perseveremus nos disrumpentes et vos advocantes, nullum tamen esse qui attendat ? Hæc enim sæpenumero cum mente versarem, graviter ingemui, et hæc apud me verba faciebam : Quid cohortatione vel consilio est opus, cum vos consuetudine tantum cuncta faciatis, nec ullius nostræ doctrinæ opera promptiores reddamini? Cum enim festis quidem diebus nostra cohortatione nihil indigeatis, postquam autem illi præterierint, nullam ex doctrina utilitatem percipiatis, nonne quantum quidem in vobis situm est, inutilem ac supervacaneam orationem nostram redditis?

IV. Forte multi, qui hæc audiunt, dolent. Sed negligentes ita non sentiunt : alioquin incuriam suam deponerent, ut nos qui quotidie de rebus vestris solliciti sumus. Quod tantum ex negotiis sæcularibus lucrum colligis, quantum tibi damnum accersis? fieri nequit, ut ex alio congressu conventuve tantum lucrum reportes, quantum ex eo quod hic verseris : sive judiciale forum commemores, sive curiam sive ipsam regiam. Non enim gentium urbiumque regimen, neque ducatum exercituum his qui huc ingrediuntur committimus, sed alium principatum augustiorem ipso regno : vel potius non committimus nos, sed Spiritus gratia. Quisnam igitur est regia potestate augus-

tior principatus, quem adipiscuntur, qui huc ingrediuntur? Docentur absurdis passionibus imperare, pravas libidines regere, iram moderari, invidiam subigere, inanem gloriam in servitutem redigere. Non perinde veneratione dignus est imperator in regio considens solio et diademate redimitus, atque homo, qui rationem in solium dominatus servilium passionum subvehit, et imperio, quod in illas exercet, tanquam splendido quodam revinctum caput habet diademate. Quid enim, quæso, prodest purpura, aureæ vestes, et corona gemmata, quando passionum captiva fuerit anima? quod ex ista externa libertate lucrum obvenit, quando id quod in nobis potissimum est, turpi ac miserabili subjacet servituti? Nam quemadmodum cum febris ad interiora penetrat, et viscera omnia incendit, nihil nobis prodest, si superior corporis superficies nihil tale patiatur : ita dum nobis anima interioribus distrahitur passionibus, nihil externus principatus juvat, ne ipsum quidem regium solium, cum animus violento admodum impetu a passionibus de throno regio devolvatur et ultro se submittat, earumque rebelles insultus pertimescat? Quod ne fiat, undique Prophetæ concurrunt et Apostoli, passiones nostras reprimunt, omnem appetitus rationis expertis feritatem a nobis amandant, et multo augustiorem regno principatum nobis committunt. Hac de causa dicebam eos, qui hac sollicitudine se privant, letale sibi vulnus infligere, ac tantum capere detrimentum, quantum ulla alia ex parte capere nequeunt : quandoquidem et qui huc ingressi fuerint, ejusmodi quæstum faciunt, qualem aliunde facere nullo modo possent : quod et ipsa sermonis series demonstravit. « Non apparebis in conspectu » Domini vacuus[1] ,» aiebat Lex : hoc est, absque sacrificiis non introeas. Quod si absque sacrificiis in domum Dei

[1] Exod. XXIII, 15.

non est ingrediendum, multo magis ad collectas cum fratribus non est intrandum : quippe sacrificium istud illo melius est, et oblatio, cum animum tecum accipiens ingressus fueris. Non videtis columbas, quæ instructæ fuerunt, quo pacto reliquas egressæ pelliciant et venentur? hoc nos quoque faciamus. Quænam enim tandem excusatio reliqua erit, cum rationis expertes animantes alias ejusdem generis venari possint, nos autem ratione tantaque sapientia exornati talem capturam negligamus. Superiori concione vos in hæc verba cohortatus sum, unusquisque vestrum ad proximi domum pergite, exeuntes præstolamini, prehendite, atque ad communem matrem adducite : illosque qui in spectacula theatrorum insaniunt imitamini, qui summo studio quasi composito inter se agmine, cum prima luce ad nefarium illud spectaculum contuendum expectant. At nihil illa nostra cohortatione promovimus; idcirco rursus dico, neque dicere desinam, donec persuasero : Nihil prodest auscultatio, nisi illam actio comitetur. Imovero graviorem nobis pœnam accersit, cum eadem frequenter audientes, nihil eorum præstamus, quæ dicuntur. Et vero majus supplicium imminere, audi quo pacto Christus indicet : « Si non venissem, et locutus » fuissem eis, peccatum non haberent : nunc autem excu» sationem non habent de peccato suo[1]. » Et Apostolus pariter : « Non enim auditores legis justi sunt apud Deum, » sed factores legis justificabuntur[2]. » Atque ad auditores quidem ista dicuntur : volens autem concionatorem ipsum docere ne ipsi quidem ullam ex doctrina, quam communicat, utilitatem esse obventuram, si conversationem cum doctrina non habeat copulatam, et vitam convenientem orationi, audi quo pacto Apostolus et Propheta in illum invehantur. Nam hic quidem sic ait : « Peccatori

[1] Joan. XV, 22. — [2] Rom. II, 13.

» autem dixit Deus : Quare tu enarras justitias meas, et » assumis Testamentum meum per os tuum : tu vero odisti » disciplinam[1] ? » Apostolus autem cum in eosdem istos rursus invehitur, qui ob doctrinam magnifice de se sentiunt, ita loquitur : « Confidis te ipsum esse ducem cæ » corum, lumen eorum, qui in tenebris sunt, eruditorem » insipientium, magistrum infantium. Qui ergo alium » doces te ipsum non doces[2] ? » Quando igitur neque mihi qui dico, prodesse potest, quod verba faciam, nisi paream iis quæ dicuntur, sed et me condemnat magis : ne sola auditione tenus studium exhibeamus, sed operibus etiam ea quæ dicuntur observemus. Bonum quidem est assiduam sacrorum eloquiorum auditioni operam dare, sed et hoc bonum inutile redditur, si conjunctam utilitatem non habeat, quæ ex obedientia nascitur. Ne igitur hic frustra conveniatis, omni studio, quod a vobis precibus sæpe contendi, neque contendere desinam, fratres nobis adducite, cohortamini errantes, consilium date non verbo tantum, sed etiam opere. Major est ista doctrina quæ moribus, quæ conversatione profertur. Etsi nihil dicas, si tantum exeas e collecta, et externa specie, aspectu, voce, incessu, et tota reliqua modesta corporis compositione lucrum, quod hinc egressus tecum retulisti, ostendas hominibus, qui collectæ non interfuerunt, ad cohortationem et consilium id sufficit. Sic enim egredi nos hinc oportet, quasi ex sacris adytis, quasi de cœlo delapsos, modestiores redditos, philosophantes, moderate ac temperate cuncta facientes ac dicentes : et uxor maritum a collecta recedentem videns, et filium pater, et patrem filius, et dominum servus, et amicum amicus, et inimicum inimicus, omnes utilitatis sensum capiant, quam ex hoc conventu reportavimus : capient autem, si mitiores, si

[1] Psal. XLIX. 17. — [2] Rom. II, 19.

patientiores, si religiosiores vos factos animadvertant. Cogita quibus mysteriis interesse tibi datum sit, qui initiatus es, cum quibus mysticum illum cantum offeras, cum quibus ter sanctum hymnum pronunties. Doce profanos, te cum Seraphim choreas agitasse, te ad cœlestem populum pertinere: te in chorum Angelorum ascriptum esse, te cum Domino collocutum esse, te cum Christo esse congressum. Si nos ita composuerimus, nihil oratione opus erit erga illos, qui non interfuerunt, sed ex profectu nostro jacturam suam animadvertent, et confestim accurrent, ut iisdem commodis perfruantur. Cum enim animæ vestræ pulchritudinem ex ipsis sensibus viderint relucentem, licet omnium sint stupidissimi, ad cupiditatem eximii vestri decoris exardescent. Si enim forma corporis excitat intuentes, multo magis animæ pulchritudo spectatorem potest commovere, atque ad similem zelum hortari. Interiorem igitur hominem nostrum exornemus, et eorum quæ hic dicta fuerint foris recordemur : illic enim ut maxime memores simus tempus exigit, et quemadmodum athleta, quæ in palæstra didicerit, eorum in certaminibus specimen edit; sic nos etiam quæ hic audimus, in externis negotiis oportet ostendere.

V. Memor igitur eorum esto quæ hic dicuntur, ut cum egressus fueris, et te diabolus vel per iram, vel per inanem gloriam, vel per aliam aliquam passionem invaserit, ejus doctrinæ memor, qua hic imbutus es, facile possis mali laqueos et nexus evadere. Nonne videtis in stadiis pædotribas ac palæstræ magistros, qui cum post mille certamina vacationem deinceps a luctis beneficio ætatis acceperint, extra stadium non longe ab ipso pulvere sedentes iis qui sunt intus ac decertant clamando suggerere, ut manum prehendant, ut crus attrahant, ut dorsum invadant, et alia multa ejusmodi monentes, si hoc vel illud

feceris, adversarium facile in terram extendes : hac ratione discipulis maximopere prodesse? Tu quoque pædotribam tuum beatum Paulum intuere, qui post coronas innumeras, extra stadium nunc considens, hoc est, ex hac vita egressus certantibus nobis clamando suggerit, et per epistolas suas vociferatur, cum correptos ab ira viderit, ab injuriarum memoria, atque a passionibus oppressos, « Si esurierit inimicus tuus, ciba illum[1]. » Et quemadmodum dicit palæstræ magister, si hoc vel illud feceris, adversarium superabis, ita subjicit hic quoque : « Hoc enim » faciens, carbones ignis congeres super caput ejus. » Verum dum legem percurro, quæstio nobis occurrit, quæ ex ipsa nasci videtur, et multis adversus Paulum reprehensionis ansam suppeditat, quam hodierno die statui vobis in medium afferre. Quid ergo tandem est, quod mentes eorum terret, qui diligenter omnia nolunt excutere? Cum ab ira revocaret Paulus, inquit, et ut mansueti essent, ac modesti erga proximos, suaderet, illos amplius exasperavit et iracundia inflammavit. Quod enim dixit, « Si esurierit inimicus tuus, ciba illum; si sitit, potum » da illi, » præclarum mandatum est, et philosophiæ plenum, ac tum agenti, tum patienti perutile : quod vero deinde sequitur, multam habet difficultatem, minimeque videtur cum ejus, qui priora dixit, sententia convenire. Quidnam vero illud est, quod dicat, « Hoc autem faciens, » carbones ignis congeres super caput ejus. » His enim verbis, et eum qui agit, et eum qui patitur afficit injuria, cum istius caput exurat, et ignis carbones imponat : quod enim tantum bonum obveniat, ex eo quod cibetur et potetur, quantum malum ex accumulatione carbonum? Itaque illum qui beneficio afficitur, inquit, hoc pacto afficit injuria, cum in majus supplicium illum conjiciat, cum

[1] Rom. XII, 20.

vero qui beneficium contulit, alio rursus modo lædit. Quid enim referre lucri potest ex eo, quod de inimicis bene mercatur, cum illud spe supplicii faciat? Nam quid idcirco cibat vel potat inimicum, ut in caput ejus carbones congerat, non benignus et clemens, sed crudelis et immitis qui per exiguum beneficium supplicium immensum inferat. Quid enim asperius fieri potest eo, qui propterea nutriat, ut in caput ejus qui nutritur, congerat carbones ignis? Hæc igitur est objectio : jamvero solutio est addenda, ut ex iis ipsis, quæ verba legis videntur carpere, omnem legislatoris sapientiam accurate cognoscas. Quænam igitur est solutio? Noverat hoc probe magnus ac generosus ille vir rem gravem ac molestam esse celeriter cum inimico reconciliari : gravem et molestam non ex sua natura, sed ob nostram ignaviam : at ipse non reconciliari tantum jussit, sed etiam alere, quod priori multo gravius fuit. Si enim conspectis tantum illis, qui se molestia affecerint, efferantur nonnulli, quo pacto adducerentur, ut alerent esurientes? Quid dico, conspectis? si quis mentionem illorum fecerit, et solum eorum nomen in medium protulerit, mentis nobis vulnus renovat, et inflammationem auget. Hæc igitur omnia cum intelligeret Paulus, et hoc emendatu difficile et arduum vellet facile reddere et expeditum, et illi persuadere, qui ne intueri quidem inimicum dignatur, ut ad bene de illo merendum se promptum ostenderet, carbones ignis posuit, ut supplicii spe commotus ad beneficium in illum conferendum accurrat, a quo damno fuisset affectus. Et sicut piscator hamum illecebra contegit undique, tumque piscibus objicit, ut ad consuetum cibum occurrentes, illo facile capiantur ac detineantur : sic nimirum et Paulus, cum affectum injuria vellet ad beneficium conferendum incitare, in illum qui injuriam intulerat, non nudum philosophiæ

objicit hamum, sed tanquam illecebra quadam carbonibus ignis obtectum, et contumeliam passum spe supplicii ad beneficium in eum conferendum, qui læsit, invitat : mox autem ut venerit, deinde retinet, neque resilire sinit, cum ab ipsa rei natura cum inimico jungatur, atque his propemodum verbis illum affatur : Non vis pietatis causa cibare illum qui te læsit? saltem ob spem ultionis ciba. Scit enim fore, ut si beneficium in illum conferre aggrediatur, jam tum initium fiat, ac via sternatur reconciliationis. Nemo enim, nemo unquam poterit a se nutritum hominem ac potatum infestum habere, licet initio spe ultionis id fecerit. Temporis enim progressu iræ contentio remittitur. Ut igitur piscator si nudum hamum objiceret, piscem nequaquam alliceret, jamvero postquam illum obtexit, clam in os animalis accedentis hamum immittit. Sic etiam Paulus, nisi pœnæ expectationem objecisset, affectis injuria non persuasisset, ut ad bene merendum de illis a quibus læsi fuissent, animum appellerent. Quod igitur illos refugientes, ægre ferentes, et vel etiam inimicos intueri detrectantes flectere vellet, atque ad illos maximis beneficiis cumulandos incitare, carbonum ignis fecit mentionem, non ut in supplicium inevitabile illos conjiceret, sed ut cum illis qui fuerant injuria læsi, persuasisset expectando supplicium bene mereri de inimicis, tandem progressu temporis etiam persuaderet illis, ut iram omnem deponerent.

VI. Atque illum quidem qui passus injuriam fuerat, sic mitigavit; vide autem quo pacto illum etiam qui injuriam intulerat, cum læso reconciliet. Primum quidem ipso genere beneficii : nullus enim tam miser et stupidus est, qui potatus ac cibo refectus, nolit ejus fieri servus et amicus, a quo in illum ista collata sunt : deinde vero supplicii metu. Nam videtur quidem insectari eum qui

cibat, dum ait : « Hoc enim faciens carbones ignis congeres super caput ejus : » sed eum qui læsit perstringit maxime, ut hujus pœnæ timore perculsus perpetuas inimicitias minime foveat, sed intelligens fore, ut maximo afficiatur detrimento, quod cibatus ac potatus fuerit, si semper inimicitias exerceat, iram deponat. Sic namque poterit ignis carbones extinguere. Itaque pœna et supplicium propositum tum eum qui affectus est injuria ad beneficium conferendum invitat in eum qui læsit, tum eum qui irritavit terret et excitat, atque ad reconciliationem cum eo qui cibo refecit ac potavit, impellit. Duplici ergo vinculo ambos inter se copulavit altero beneficii, altero supplicii. Difficile quippe est incipere, atque aditum invenire reconciliationi : ubi vero aperta hæc quoquo modo fuerit, quæ sequuntur facilia cuncta erunt et expedita. Quamvis enim initio spe supplicii, qui læsus est alat inimicum, tamen dum alet, amicus evadet, et pœnæ cupiditatem poterit ex animo pellere. Cum enim amicus redditus fuerit, non jam tali cum expectatione poterit secum reconciliatum nutrire. Rursus is qui offendit, cum viderit eum qui affectus fuerat injuria, ipsum alere ac potare dignari, saltem ob hoc ipsum, et ob metum parati supplicii odium omne deponet, quantumvis ferreus, inhumanus et adamas fuerit, quod et humanitatem revereatur ejus a quo nutritur, et quod sibi paratum supplicium reformidet, si post alimenta percepta inimicus esse non desinat. Idcirco neque huc usque tantum cohortationem provexit, sed postquam utriusque iram mitigavit, deinceps animi sententiam corrigit dicens : « Noli vinci a malo[1]. » Si enim acceptæ injuriæ memoriam conservaveris, et ulcisci volueris, vincere quidem inimicum videris, sed a malo vinceris, hoc est, ab ira. Itaque si vincere cupis,

[1] Rom. XII, 21.

reconciliare, nec ulciscere. Hæc enim est præclara victoria, quando in bono, hoc est, patientia malum vincis, abjecta prorsus iracundia et injuriarum memoria. Verum hæc verba non tulisset a principio, qui læsus fuerat, et ira tumebat. Propterea cum primum ejus furorem exsaturavit, tum ad optimam illum reconciliationis causam traduxit, neque prava supplicii spe detineri permisit. Vides sapientiam legislatoris? Atque ut intelligas propter infirmitatem eorum, qui aliter inter se non poterant copulari, legem hanc ab illo fuisse invectam, audi quo pacto Christus hoc ipsum præcipiens, non hoc ipsum præmium proposuerit : sed cum dixisset : « Diligite inimicos vestros, » benefacite his qui oderunt vos[1], » hoc est, cibate ac potum date; non adjecerit : Hoc enim facientes carbones ignis congeretis super capita illorum; sed quid? « Ut similes fiatis Patri vestro, qui in cœlis est. » Merito. Petrum enim, Jacobum et Joannem ac reliquum Apostolorum cœtum alloquebatur, propterea præmium illud proposuit. Quod si dicas hac quoque ratione grave esse præceptum, majorem tu quidem nobis suppeditas defensionem pro Paulo, te vero prorsus omni venia privas. Quid ita? quod nimirum hoc quod esse grave videtur, in Veteri Testamento tibi ostendam esse perfectum, quo tempore nondum tantæ philosophiæ specimen editum fuerat. Propterea namque Paulus etiam non suis verbis legem introduxit, sed iisdem ipsis verbis usus est, quibus ille, qui a principio ipsam a se latam invexit, ut nullus veniæ locus relinqueretur iis, qui non illam observassent. Illud enim, « Si » esurierit inimicus tuus, ciba illum : si sitit, potum da » illi[2], » non Pauli primum est dictum, sed Salomonis. Propterea verba posuit, ut auditori persuaderet, turpissimum esse veterem legem, et quam antiqui frequenter

[1] Matth. v, 44. — [2] Prov. xxv, 22.

adimpleverunt, quæ nunc ad tantam evecta est philosophiam, gravem et molestam putari. Et quis illam ex antiquis adimplevit, dicet aliquis? Multi sane alii, sed David præsertim majorem in modum. Non enim cibavit inimicum, neque potum dedit ei tantum, sed etiam periclitantem sæpius a morte liberavit, et cum posset ipsum occidere, semel et bis et sæpius pepercit. Ac Saül quidem sic eum oderat et aversabatur post innumera beneficia, post tropæa præclara, et partam adversus Goliath populo salutem, ut ne nominis quidem ipsius mentionem fieri sustineret, sed ipsum a patre designaret. Cum enim solemnitas advenisset, quoniam cum dolos texuisset aliquos et graves insidias in eum struxisset, illum venisse non videbat, « Ubi est, inquit, filius Jesse[1]? » Illum quidem a patre designabat, simul quidem non sustinens ejus nominis præ odio nimio meminisse, simul vero existimans ignobilitate patris posse justi claritatem obscurari, quæ opinio misera plane fuit et infelix; præsertim cum nihil hoc deberet nocere Davidi, quamvis aliquod parenti crimen objici posset. Rerum enim a se gestarum rationem reddere debet unusquisque, atque ex illis vel laudem, vel vituperium meretur. Jamvero cum nullum scelus posset objicere, generis ignobilitatem in medium protulit : et hac ratione speravit se posse claritatem ejus obscurare, quod extremæ fuit dementiæ. Quod enim crimen est ex vilibus et humilibus ortum esse parentibus? At ille tantam philosophiam non callebat. Saül igitur eum Jesse filium vocabat; David autem cum illum intus in spelunca dormientem offendisset, non eum filium Cis, sed dignitatis nomine vocavit : « Non enim injiciam manum meam, inquit, in Christum Domini[2]. » Sic ab ira mundus erat et ab injuriarum omni memoria : Christum Domini vocat

[1] 1 Reg. xx, 27. — [2] Id. xxvi, 10.

eum, a quo tot affectus erat injuriis, qui sanguinem ejus sitiebat, et post innumera beneficia multoties illum aggressus est interimere. Non enim spectabat, quid ille pati commeruisset, sed spectabat quid ipsum facere vel dicere conveniret, qui supremus limes est philosophiæ. Quodnam illud tandem? tanquam in carcere tenens inimicum duplici vinctum compede vel triplici potius, et angustiis loci, et auxiliatorum inopia, et somni necessitate, non exigis ab illo pœnas nec supplicium? Nequaquam, inquit. Non enim quid ille patri meratur nunc considero; sed quid fecisse me decuerat. Non respiciebat cædis facilitatem, sed convenientis sibi philosophiæ sanctitatem respiciebat. Tametsi quid eorum quæ tunc aderant non idoneum erat ad illum ad cædem impellendum? Quod vinctus ei traditus erat inimicus? Scitis enim hoc nimirum, nos ad ea exequenda promptius advolare, quæ facilitatis plena sunt, et prosperi spes successus efficit, ut ad rem agendam majori cupiditate exardescamus, quod et in illo tum accidit. Numquid tum exercitus dux consulebat et incitabat? numquid præteritarum rerum memoria? sed nihil ad cædem illum impulit : imo ipsa cædis facilitas avocavit. Veniebat enim illi in mentem idcirco Deum illum tradidisse, ut majorem illi philosophiæ materiam et occasionem præberet. Ac vos quidem illum fortasse miramini, quod nullius ex præteritis malis recordatus sit : ego vero propter aliud multo majus ipsum obstupesco. Quid illud rei est? quod nec futurorum quidem metus eum ad inimicum necandum impulerit. Quippe qui probe noverat eum semel ex ipsius manibus elapsum, rursus illi structurum insidias : sed maluit adversarium liberum dimittere ac periculum subire, quam ut salutis suæ securitati consuleret, hostem necare. Quid cum magno illo

generosoque animo conferri possit, qui cum oculum effodi lex pro oculo jubeat, et dentem pro dente[1], ac par pari referri, non modo id non fecit, sed et multo majorem philosophiam præ se tulit? quanquam si tum Saülem necasset, sic quoque illi philosophiæ laus illæsa mansisset, non modo quod ultus esset, cum nec ipse prior percussisset, verumetiam quod dictum illud, « Oculum pro » oculo, » longe majori modestia vicisset. Non enim pro una cæde unam rependisset, sed pro multis mortibus, quas ille intulerat, dum non semel, non bis, sed multoties ipsum occidere conatus erat, unam illaturus mortem fuisset : imovero non idcirco tantum, sed etiam quod metu futuri adactus ad ultionem progrederetur, hoc quoque præter ea, quæ dicta sunt, integram illi tolerantiæ coronam acquirit. Qui enim propter ea quæ acciderant, in eum iratus esset ac pœnas exegisset, tolerantiæ laudem consequi minime posset : cum vero qui præterita multa eaque gravia prætermittens metu imminentium periculorum saluti suæ prospicere, atque idcirco ad ultionem progredi cogeretur, nemo posset modestiæ corona privare.

VII. Verumtamen David ne hoc quidem fecit, sed novum quoddam et insolitum philosophiæ genus adinvenit, et neque memoria præteritorum, neque futurorum metus, neque ducis exercitus cohortatio, nec solitudo loci, non facilitas cædis, non aliud quidquam ad homicidium illum impulit, sed tanquam alicui de se bene merito, cuique magna beneficia tulisset accepta, sic inimico homini, a quo fuerat affectus injuriis, pepercit. Quamnam igitur veniam merebimur nos, qui præteritorum delictorum memores sumus, et eos ulciscimur, qui nos læserint, cum innocens ille tot mala passus, quique plura et graviora sibi, si hostem servaret, expectabat eventura, sic pepercisse videa-

[1] Deut. XIX, 21.

tur, ut periculum ipse subire maluerit, atque in metu ac tremore vivere, quam eum quem sibi innumeras moliturum insidias sciebat, jure occidere? Ejus itaque philosophiam ex his cernere licet, quod non modo tanta imminente necessitate non interemerit, sed neque maledicum in eum verbum ullum protulerit, licet is quem læsurus fuisset, minime audiisset. Atqui nos etiam amicos sæpenumero absentes conviciis incessimus, at ille ne inimicum quidem, a quo tot fuerat affectus injuriis. Ac philosophiam quidem ex his licet cognoscere : benignitatem autem ac reliquam sollicitudinem ex iis, quæ postea præstitit. Quod enim fimbriam vestis absciderit[1], quod aquæ sciphum subtraxerit, quod longe secedens et stans clamarit, atque a se servato incolumi hæc significarit, non ad ostentationem et ambitionem id fecit, verum ut operibus ipsis ei persuaderet, se immerito ac sine causa tanquam hostem illi fuisse suspectum, et hac ratione studuit illum ad amicitiam provocare. Veruntamen cum ne sic quidem illum flectere potuisset, atque e medio posset tollere, rursus patria carere maluit, et peregre vivere, atque in malis quotidie versari, dum necessarium sibi victum compararet, quam domi manendo insidiatorem suum lædere. Quid illius anima lenius reperiri possit? Merito sane dicebat, « Memento Domine David, et omnis mansuetudinis ejus[2]. » Hunc imitemur nos quoque, ac neque dicamus, neque faciamus inimicis quidquam mali, sed et pro viribus de illis bene mereamur : siquidem de nobis ipsis potius, quam de illis bene merebimur. « Si enim, inquit, dimiseritis inimicis » vestris, dimittetur vobis[3] » : dimitte servilia peccata, ut veniam herilem obtineas peccatorum : quod si magnam intulerit injuriam, quanto majora dimiseris, tanto majorem veniam herilem obtineas. Propterea namque dicere

[1] 1 Reg. XXIV, 5. — [2] Psal. CXXXI, 1. — [3] Matth. VI, 14.

edocti sumus, « Dimitte nobis, sicut et nos dimittimus[1], » ut discamus remissionis modum initium a nobis accipere. Itaque quanto graviora mala intulerit inimicus, tanto majoribus afficit beneficiis. Properemus igitur, et cum iis qui nos læserint, reconciliari festinemus, sive jure, sive injuria sint irati. Si enim hic fueris reconciliatus, illic a judicio liberaberis : sin autem interim dum inimicitiæ perseverant, mors interveniens odium e medio tollat, illic deinceps judicium constituatur necesse est. Ut igitur homines multi qui inter se controversantur, si quidem extra forum amice litem inter se componant, damno, metu, periculisque multis se liberant, dum ex animi sententia litis eis terminatio succedit : quod si judici negotium suum permittant, nihil aliud inde præter pecuniæ jacturam et pœnam persæpe, atque immortalium inimicitiarum continuationem reportabunt : ita hic quoque, si dum in hac vita versamur, lites componamus, omni nos supplicio liberabimus : sin autem in odio perseverantes, ad tremendum illud judicium abeamus, illius judicis calculo damnati, extremo plane supplicio plectemur, et utrique pœnas inevitabiles sustinebimus, unus quidem injuste iratus, propterea quod injuste, alter autem juste iratus, quod juste memoriam injuriæ conservarit. Licet enim injuste quidpiam mali passi fuerimus, veniam dari par est iis, a quibus injuria læsi fuerimus. Ac vide quo pacto eos, qui præter jus fasque molestiam intulerunt, impellat et urgeat ad reconciliationem cum illis quos læserint. « Si offeras » munus tuum ad altare, et ibi recordatus fueris, quia » frater tuus habet aliquid adversum te : vade, prius re» conciliare fratri tuo[2]. » Non dixit, « Collige, sacrificium » offer, sed, reconciliare, ac deinde offer. » Sine ibi jaceat, inquit, ut oblationis necessitas etiam invitum reconciliari

[1] Matth. VI, 12. — [2] Id. V, 24.

cogat eum, qui juste fuerit iratus. Vide quo pacto rursus hortetur ut ad eum qui nos offendit, veniamus, dicens : « Dimittite debitoribus vestris, ut et Pater vester dimittat » delicta vestra[1]. Non enim exiguam mercedem proposuit, sed eam etiam quæ boni operis magnitudinem longe excederet. Hæc igitur omnia nobis ob oculos ponentes, ac remunerationem hac de causa nobis propositam mente versantes, quamque non magni sit laboris aut studii peccata delere, his a quibus læsi fuimus, veniam demus. Quod enim alii jejunio, planctibus, precibus, sacco, cinere, ac millies repetita confessione vix perficiunt, ut nimirum sua peccata deleant, hoc nobis sine sacco et cinere ac jejunio facile licet præstare, si modo ex animo iram deleamus, eisque qui nos injuria læserint, sincere dimittamus. Deus autem pacis et charitatis omnem furorem, et acerbitatem, et iram ex anima nostra exterminans nobis largiatur, ut juxta membrorum ordinem inter nos nexuque firmiter copulati, unanimiter, uno ore, unaque anima perpetuo gratiarum actionis hymnos ipsi debitos offeramus, quoniam ipsi gloria et imperium, in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA I.

In illud, Salutate Priscillam et Aquilam, *et quæ sequuntur.*

I. Multos arbitror ex vobis mirari lectionis apostolicæ locum istum, vel potius minus necessariam ac supervacaneam ducere partem istam Epistolæ, quod salutationes tantum frequentes habeat ac sibi invicem succedentes.

[1] Marc. XI, 25.

Quam ob causam et ipse hodierno die cursum orationis alio flectens, ab illo digressus argumento ad hoc divertere sum paratus, ut in sacris Scripturis nihil supervacaneum esse intelligatis et non necessarium, sive unum iota sit, sive apex unus, imo etiam simplex salutatio magnum nobis pelagus aperit sententiarum. Quid dico, simplex salutatio? sæpe vel litteræ unius accessio integrum agmen sententiarum invexit. Atque hoc in nomine Abrahæ videre licet. Annon enim absurdum est eum quidem, qui epistolam acceperit ab amico, non corpus tantum epistolæ legere, sed etiam in fine positam salutationem, atque inde maxime scriptoris affectum conjicere : cum vero scribat Paulus, vel potius non Paulus, sed Spiritus gratiæ dictet epistolam ad integram civitatem ac tantum populum, et per illos orbi terrarum universo, supervacaneum aliquid eorum, quæ in ea sunt, arbitrari, eaque perfunctorie percurrere, neque cogitare hanc ob causam omnia susquedeque verti? Hoc enim est, hoc plane, quod magnam negligentiam nobis ac torporem ingenerat, quod non omnes Scripturas legamus, sed ea quæ censemus dilucidiora seligamus, cæterorum nullam rationem habeamus. Hoc etiam hæreses introduxit, quod totum corpus nolimus perlegere, quodque superfluum aliquid esse minusque necessarium arbitremur. Propterea nos in alia quidem omnia studium omne conferimus, non in superflua tantum, sed et in ea quæ inutilia sunt et noxia : Scripturarum autem peritia negligitur ac despicitur. Atque illi quidem qui certaminis equorum spectacula ad stuporem usque mirantur, et nomen et gregem et genus et patriam et educationem equorum diligentissime possunt referre, atque annos vitæ, cursusque vehementiam, et quis cum quo si fuerit copulatus, victoriam reportabit, et quis equus ex his vel illis emissus carceribus, et a quo si agitator regatur vincet in

cursu, et adversarium antecedet. Illi etiam qui saltationibus vacant, nihilo minorem quam isti, sed et majorem erga illos qui in theatris indecore se gerunt, insaniam præ se ferunt, mimos dico et saltatriculas, dum et genus ipsarum et patriam et educationem et alia cuncta commemorant : nos autem si interrogemur, quot et quæ Pauli sint Epistolæ, ne numerum quidem scimus exprimere. Quod si sint nonnulli qui numerum noverint, quænam tamen urbes Epistolas acceperint, si interrogentur, quid sit respondendum ignorant. Atque homo quidem eunuchus et barbarus innumeris curis[1], negotiisque distractus innumeris, ita libris affixus erat, ut ne itineris quidem tempore interquiesceret, sed in curru sedens diligentem lectioni Scripturæ operam daret : nos autem qui ne minima quidem parte illius occupationum urgemur, vel ipsis nominibus epistolarum terremur, idque cum singulis diebus dominicis huc conveniamus, et sacris lectionibus audiendis vacemus. Verumenimvero ne in solam reprehensionem sermonem impendamus, age salutationem ipsam, quæ supervacanea videtur esse atque importuna, in medium adducamus. Si enim explicetur, et utilitas ostendatur, quam parit iis, qui diligenter attenderint, tum majus eorum crimen apparebit et culpa, qui tantos contemnunt thesauros, et spirituales e manibus opes abjiciunt. Quænam igitur est salutatio ? « Salutate, inquit, Priscillam et » Aquilam adjutores meos in Domino[2]. » Nonne videtur nuda quædam esse salutatio, neque quidquam magnum aut eximium nobis indicare? age igitur in eam solam totam hanc sermocinationem impendamus, Imovero ne hodie quidem poterimus vobis involutas exiguis istis vocibus explicare sententias, sed in alterum diem reservare vobis necesse est contemplationum copiam, quæ ex hujus exi-

[1] Act. VIII, 27. — [2] Rom. XVI. 3.

quæ salutationis consideratione nascentur. Neque enim totam illam enarrare statui, sed partem ejus et initium atque exordium tantum. « Salutate Priscillam et Aquilam. »

II. Primo quidem Pauli virtutem admiremur oportet quod cum illi totius orbis terrarum esset cura commissa; et terram, mare, cunctasque civitates quæ sub cœlo sunt, et barbaros et Græcos, et tot populos secum circumferret, adeo de viro uno deque una muliere sollicitus esset. Secundo hoc item mirandum, quam vigilanti ac sollicito esset animo præditus, qui non omnium simul tantum, sed et privatim singulorum ex probis et eximiis recordaretur. Jam enim præsules Ecclesiarum id agere nihil sane mirum, cum et tumultus illi sedati sint, et unius civitatis tantum curam susceperint: tum vero non periculorum tantum magnitudo, sed et itineris intercapedo, et multitudo curarum, et continui fluctus, quodque non semper apud omnes assidue moraretur, atque alia plura poterant etiam valde charos e memoria excutere. Verumtamen hos non excusserunt. Quo tandem pacto non excussi sunt? Ob Pauli magnanimitatem ac fervidam sinceramque ipsius charitatem. Sic enim menti ejus inhærebant, ut et in litteris crebram eorum fecerit mentionem. Sed videamus quinam illi qualesque tandem essent, qui Paulum adeo sibi manciparant, et ad amorem suum pellexerant. Num fortasse consules aliqui vel magistri militum erant et præfecti, vel in aliqua illustri dignitate constituti, vel opibus circumfluentes, quique civitatem regerent? nihil tale potest afferri, sed plane contrarium, pauperes et egeni, quique opere manuum victum quærerent. Erant enim, inquit, scenofactoriæ artis [1]: neque Paulum pudebat, neque augustissimæ civitati populoque magnifice de se sentienti probro esse ducebat, si opifices illos salutari juberet,

[1] Act. XVIII, 3.

neque ignominiam illis conflari ex sua in illos amicitia putabat: sic omnes tum temporis erudierat, ut de se modeste moderateque sentirent. Atqui nos sæpe si propinquos paulo tenuioris fortunæ habeamus, ab illorum familiaritate abhorremus, nobisque probro ducimus, si quando illorum propinqui deprehendamur. Paulus vero non ita, sed ea re quoque gloriatur, nec hominibus tantum illius ætatis, sed etiam omnibus posteris curavit ut innotesceret, inter ipsius amicos illos tabernaculorum opifices primos fuisse. Neque mihi quisquam dicat, Quid vero magnum mirumve, si ipsum, qui eamdem artem factitaret, ejusdem opificii consortium non puderet? Quid ais? hoc enim ipsum plurimi faciendum est et admiratione dignum. Non enim eos qui claritatem possunt commemorare majorum æque pudet inferiorum, atque illos qui in eadem olim vulgi fæce jacuerint, et ad illustrem ac nobilem subito fuerint dignitatem evecti. Porro nihil fuisse illustrius Paulo vel nobilius: sed ipsis eum regibus fuisse clariorem, cuivis, sat scio, manifestum est. Nam qui dæmonibus imperabat, qui mortuos suscitabat, qui solo jussu excæcare poterat et cæcos sanare, cujus vestes morborum genus omne depellebant, haud dubium, quin non jam homo, sed Angelus de cœlo delapsus censeretur. Verumtamen licet in existimatione tanta esset, et ubique admirationi, et in quascumque se oras conferret, omnes ad se converteret, tabernaculorum opificem non erubescebat, nec honorem eorum imminui censebat, qui in dignitatibus tantis erant ac magistratibus constituti. Verisimile namque est multos in Ecclesia fuisse Romanorum illustres, quos cogebat pauperes illos salutare. Noverat quippe, noverat probe non opum splendorem, neque pecuniarum affluentiam, sed morum modestiam parere nobilitatem solere. Itaque illi qui hac privati sunt, sed majorum claritate su-

perbiunt, nomine potius nobilitatis nudo, non reipsa gloriantur: imo ipsum nomen plerumque subtrahitur, si quis ad antiquiores nobilium istorum majores ascenderit. Nam eum qui clarus et illustris est, ac nobilem commemorare patrem et avum potest, si accuratius examines, vilem quempiam et obscurum proavum habuisse persæpe comperies: quemadmodum et eorum qui tenues esse videntur, si totum genus paulatim sursum versus ascendendo pervestigemus, præfectos et magistros militum sæpe habuisse majores inveniemus, qui tandem in equisones et subulcos conversi fuerint. Quæ cum explorata Paulo essent omnia, non magnam horum rationem habebat, sed animæ nobilitatem quærebat, ac cæteros, ut hanc plurimi facerent, instruebat. Hinc igitur non mediocrem interim fructum percipimus, ut vilioris fortunæ hominum nos minime pudeat, ut animæ virtutem disquiramus, ut externa omnia quibus ditamur, superflua et inutilia censeamus.

III. Aliud quoque lucrum possumus hoc nihilominus hinc decerpere, quod si rite peractum a nobis fuerit, vitam maxime nostram tuetur. Quodnam illud tandem est? ut ne conjugium vituperemus, neque nobis obstaculum et impedimentum esse arbitremur in via, quæ ad virtutem deducit, uxorem habere, filios educare, domui præesse, artem factitare. Ecce hic quoque vir erat et mulier, et officinis præerant, et artem factitabant, et perfectiorem multo probitatem morum exhibebant, quam qui in monasteriis degunt. Unde id constat? ex iis verbis quibus eos Paulus alloquitur, vel potius non ex iis quibus eos est allocutus, sed etiam ex iis, quibus eos postea testimoniis commendavit. Cum enim dixisset, « Salutate Priscillam » et Aquilam, » illorum etiam dignitatem adjecit. Quam vero tandem? Non dixit divites et illustres et nobiles: sed quid? « Adjutores meos in Domino. » Nihil autem cum

hoc conferri potest, quod ad virtutis commendationem attinet: nec tantum ex hoc, sed et ex eo quod apud ipsos manserit non unum et duos et tres dies, sed duos annos integros, virtutem illorum spectare possumus. Nam quemadmodum sæculares magistratus apud viles et abjectos homines non dignantur divertere, sed magnificas illustrium quorumdam virorum domos quærunt, ne dignitatis suæ magnitudo eorum a quibus excipiuntur vilitate lædatur: ita quoque faciebant Apostoli, non apud obvios quosvis hospitabantur; sed ut illi magnificentiam ædium, sic animæ virtutem isti requirebant, et diligenter quæsitis sibi familiaribus, apud eos divertebant. Nam et a Christo lata lex erat quæ hoc jubebat. « In quamcumque enim, inquit, » civitatem aut domum intraveritis, interrogate, quis in ea » dignus sit, et ibi manete [1]. » Igitur Paulo digni erant isti: quod si Paulo, Angelis erant digni. Ego vero domunculam illam et cœlum et Ecclesiam audacter appellarim. Ubi enim Paulus erat, ibi etiam Christus erat: « An experi- » mentum, inquit, quæritis ejus, qui in me loquitur, » Christi [2]: » ubi autem Christus erat, illuc etiam frequenter Angeli ventitabant. Porro qui se ipsos antea Pauli cultu ac ministerio dignos præbuerant, cogita quales evaserant, dum annis duobus cum illo degerent, et habitum ejus, et incessum et aspectum, et vestium modum et ingressus et egressus et alia cuncta observarent. Siquidem in sanctis non verba tantum, neque doctrina et cohortationes, sed et reliqua omnis vitæ conversatio ad eos in philosophia sufficit erudiendos, qui fuerint attentiores. Veniat tibi in mentem quale esset Paulum cernere, et prandium sumentem, et reprehendentem et cohortantem et orantem, et lacrymas fundentem, exeuntem et introeuntem. Si enim cum quatuordecim tantum nobis restent

[1] Luc. IX, 4. — [2] 2 Cor. XIII, 3.

Epistolæ, quoquoversum per orbem terrarum illas circumferimus : qui fontem habebant Epistolarum, qui linguam orbis terrarum, qui lumen Ecclesiarum, qui fidei fundamentum, qui columnam et firmamentum veritatis, quales non evadere possent, dum cum hoc Angelo viverent ? Nam si vestes ejus dæmonibus erant formidabiles [1], tantamque vim obtinebant, habitationem cum illo quantam non Spiritus gratiam conciliare potuisse credendum est ? Cum enim Pauli cubile cernerent, cum stragulum, cum calceamenta, nonne hoc illis sufficiens fuit ac perpetuum ad compunctionem incitamentum ? Si enim dæmones ipsius vestimenta perhorrescebant, multo magis fideles, et qui cum ipso degebant, cum ea cernerent, compungebantur. Est etiam illud operæ-pretium scrutari, quam ob causam, cum eos salutaret, Priscillam marito anteposuerit. Non enim dixit, Salutate Aquilam et Priscillam, sed Priscillam et Aquilam : nec sine causa id fecit, sed quod majori eam sciret, quam virum, præditam fuisse pietate. Atque hoc non esse conjecturam, quod a me dictum est, ex Actis licet cognoscere. Siquidem Apollo virum eloquentem et in Scripturis potentem, quique Joannis tantum baptisma sciebat [2], hæc cum assumpsisset, exposuit illi viam Dei, et perfectum magistrum reddidit. Non enim illis, quæ Apostolorum ætate vivebant, mulieribus erant curæ quæ nunc sunt istis, ut splendidis vestibus amiciantur, et pigmentis ac fucis faciem suam condecorent, quæ viros suos vexant ac premunt, coguntque vestem pretiosiorem vicinæ veste sibi coëmere, mulos albos, et frena deaurata, obsequium eunuchorum, magnum ancillarum gregem et reliquam omnem pompam ridiculam : sed his omnibus amandatis, et excusso mundano fastu unum illud solum quærebant, ut consortes fie-

[1] Act. XIX, 12. — [2] Id. XVIII, 25.

rent Apostolorum, et ejusdem cum illis prædæ participes. Quo fit ut non hæc solum talis esset, verumetiam omnes reliquæ. Nam et de Perside quadam dicit, « Quæ multum » laboravit erga nos [1], » et Mariam ac Tryphænam ob ejusmodi labores laudat, quod cum Apostolis laborarent, et ad eadem subeunda certamina se accingerent. Sed qui fit, ut ad Timotheum scribens dicat, « Mulieri autem do- » cere non permitto, neque dominari in virum [2]? » Quando pius est vir, et eamdem religionem profitetur, et ejusdem particeps est sapientiæ: quando autem infidelis est et errat, ipsam docendi auctoritate non privat. Certe cum ad Corinthios scriberet ait : « Et si qua mulier habet virum » infidelem, non dimittat illum. Unde enim scis, mulier, » si virum salvum facies [3]? » Quo vero pacto fieri potest, ut mulier fidelis virum infidelem salvum faciat? instruens nimirum illum et docens atque ad fidem adducens sicut et ista Priscilla Apollo. Alioquin, cum dicit, « Mulieri docere » non permitto, » de institutione quæ fit e suggestu loquitur, de sermone qui habetur ad populum, et ut sacerdotibus ex officio incumbit : privatim autem cohortari et consilium dare non prohibuit. Neque enim, si hoc prohibitum fuisset, hanc quæ id præstiterat collaudasset.

IV. Audiant viri, audiant et ista mulieres : illæ quidem, ut eam imitentur, quæ sexus ejusdem est, et naturæ cognatione conjuncta : hi vero ne muliere imbecilliores appareant. Quam enim excusationem habebimus? quam veniam impetrabimus, si cum tantum animi studium, tantamque philosophiam mulieres exhibuerint, nos semper mundi affixi negotiis hæreamus? Hæc discant et magistratus et privati, et sacerdotes, et qui in ordine laïcorum versantur, ut illi quidem divites tanti non faciant, neque illustres domos persequantur, sed virtutem cum pauper-

[1] Rom. XVI, 12. — [2] I Tim. II, 12. — [3] I Cor. VII, 13.

tate disquirant, neque pauperiorum fratrum illos pudeat, neque tabernaculorum opificem, et coriarium, et purpuræ institorem, et ærarium omittentes, eos qui magistratus gerunt colant : qui vero privati sunt, ne se impediri putent, quominus sanctos excipiant, sed memores viduæ, quæ Eliam suscepit, cum illi farinæ pugillus solum suppeteret[1] et istorum qui Paulum ad duos annos hospitem aluerunt, domos egenis aperiant, et omnia hospitibus communia esse velint, quæ possident. Noli enim hoc mihi dicere, famulos tibi nullos esse, qui inserviant. Licet enim habere innumeros, præcipit Deus, ut per te ipse hospitalitatis fructum decerpas. Propterea Paulus cum mulierem viduam alloqueretur[2], eamque hospitalem esse juberet, non per alias, sed per se ipsam ut id ageret imperavit. Cum enim dixisset, « Si hospitio recepit, adjecit, si » sanctorum pedes lavit. » Non dixit, Si pecunias expendit, neque, si famulis, ut id agerent, imperavit, sed, « Si per » se ipsam hoc præstitit. » Propterea et Abraham, cui trecenti et octodecim erant vernaculi, ad gregem ipse perrexit, et vitulum gestavit, et alia cuncta ministeria obiit, atque uxorem in consortium fructuum hospitalitatis ascivit. Propterea quoque Dominus noster Jesus Christus et in præsepio nascitur, et in domo natus educatur, neque adultus habuit ubi caput suum reclinaret, ut his omnibus te doceret, ut res istius vitæ splendidas ad stuporem ne mireris, sed vilioris conditionis amator ubique sis, ac paupertatis studiosus, opum abundantiam evites, et intus ornari cures. « Omnis quippe gloria filiæ regis ab in» tus[3], » inquit Scriptura. Si proposito animi tui hospitalitatis amans sis, omnem hospitalitatis thecam habes, licet obolum tantum possideas : sin autem inhumanus sis, et hospites oderis, licet innumeris rebus circumfluas, nimis

[1] 3 Reg. XVII, 12. — [2] 1 Tim. V, 10. — [3] Psal. XLIV, 15.

angusta est pro peregrinis domus tua. Non habebat ista lectos argento ornatos, sed summam habebat castitatem: non habebat stragulum, sed animi proposito erat mansueto et hospitali : non columnas habebat fulgentes, sed animæ pulchritudinem habebat emicantem : non marmore convestitos habebat parietes, non gemmis distinctum pavimentum, sed ipsa spiritus erat templum. Hæc laudavit Paulus, hæc adamavit; propter hæc cum in ædibus ad duos annos commoratus esset, inde non recessit : propterea meminit semper ipsorum, eorumque laudationem eximiam illis contexit et mirificam, non ut clariores illos reddat, sed ut cæteros ad eumdem zelum accendat, eisque persuadeat, ut beatos prædicent, non eos qui divites sunt, neque qui gerunt magistratus, sed qui hospitales et misericordes sunt, et benigni, quique multam erga sanctos exhibent comitatem.

V. Hæc igitur cum nos quoque ex hac salutatione didicerimus, operibus ipsis specimen eorum edamus, neque divites temere beatos prædicemus, neque pauperes vilipendamus, neque nos pudeat artium, nec opificium probrum esse ducamus, sed otium, et nulli occupationi vacare. Si enim probrum esset operari, non exercuisset artem ejusmodi Paulus, neque ea de causa magis gloriatus esset, ita dicens : « Si enim evangelizavero, non est » mihi gloria. Quæ est ergo merces mea? ut Evangelium » prædicans sine sumptu ponam Evangelium Christi[1]. » Quod si probrum esset ars, nequaquam eos qui non operarentur, etiam manducare vetuisset. Solum enim peccatum est probrum : at illud ex otio nasci solet, nec unum aut duo vel tria tantum sed omnis simul improbitas. Propterea sapiens etiam quidam ostendens omnem malitiam docuisse otium et verba faciens de servis ait : « Mitte » illum in operationem, ne vacet[2]. » Quod enim est

[1] I Cor. IX, 18. — [2] Eccli. XXXIII, 28.

frenum equo, id est, opus naturæ nostræ. Si bonum quid esset otium, omnia sine semente et agricultura terra produceret. Atqui nihil tale præstat. Olim igitur terram inaratam ferre cuncta præcepit Deus : jamvero non ita fecit, sed et boves jungere, et vomerem trahere, et sulcum ducere, et semen jacere, atque aliis multis modis colere et vitem et arbores et semina hominibus imperavit, ut operationis occupatio mentem eorum, qui se operibus exercerent, ab omni improbitate revocaret. Principio quidem ut potentiam suam ostenderet, effecit ut omnia sine nostris laboribus provenirent, « Germinet enim terra herbam » fœni[1], » inquit, et statim cuncta vernabant. Postea vero non ita, sed et nostrorum laborum opera jussit illa e terra produci, ut discas ob utilitatem et commodum nostrum laborem esse invectum. Ac videtur quidem pœna et supplicium esse cum audis : « In sudore vultus tui vesceris » pane tuo[2] : » re autem vera quædam est admonitio et castigatio, et vulnerum, quæ peccatum inflixit, medela. Quam ob causam et Paulus operabatur perpetuo, non interdiu tantum, sed etiam ipsa nocte : quod et ipse clamans testatur : « Nocte enim et die operantes, ne quem » vestrum gravaremus[3]. » Neque vero temere delectationis, aut recreandi animi causa opus tractabat, sicut multi fratres, sed tanto se labore exercebat, ut et cæteris subsidio esse posset. « Ad ea enim quæ mihi opus erant, et » iis qui mecum sunt, ministraverunt manus istæ[4]. » Homo qui dæmonibus imperabat, qui doctor erat orbis terrarum, cui omnium, qui terram incolunt, fuerat cura commissa, qui cunctas sub sole positas Ecclesias, et populos et nationes, et urbes summa sollicitudine curabat, nocte et die operabatur, ac ne tantillum quidem ab illis laboribus respirabat. Nos vero quibus ne millesima quidem illius

[1] Gen. I, 11. — [2] Id. III, 19. — [3] I Thess. II, 8. — [4] Act. XX, 34.

curarum pars incumbit, vel potius qui ne mente quidem eas capere possumus, in otio perpetuo vitam ducimus. Qua vero digni excusatione, vel qua tandem venia censebimur? Inde cuncta in genus humanum mala dimanarunt, quod multi in eo maximum decus esse positum arbitrentur, ut suas artes minime tractent, et summo sibi crimini ducant, si earum peritiam præ se ferant. Ac Paulum quidem non pudet simul et scalprum manu tractare, pelles consuere, et viros alloqui in dignitate constitutos, sed et re illa gloriabatur, cum ad eum viri clari et illustres ventitarent. Neque tantum hæc illum agere non pudebat, sed etiam in Epistolis suis tanquam in æreo cippo, quam profiteretur artem, divulgabat. Quod igitur ab initio didicerat, illud et postea tractabat, idque postquam fuerat tertium raptus in cœlum, postquam translatus fuerat in paradisum, postquam illi Deus arcana verba communicaverat: nos vero, qui ne calceamentorum quidem ejus pretio æstimandi sumus, nobis ea probro ducimus, quibus se ille jactabat. Et singulis quidem diebus dum delinquimus, non convertimur, neque probrum esse censemus: ex justis autem laboribus vivere, tanquam turpe ac ridiculum evitamus. Quæ tandem igitur, quæso, nobis salutis spes reliqua erit? Quem enim pudet, oportet peccati pudere, ac Deum offendisse, atque aliquid eorum quæ agenda non sunt agere, sed artibus et opificiis gloriari. Sic enim fiet, ut et pravas cogitationes operum occupationibus ex mente facile depellamus, et egenis subsidio simus, et aliorum januis molesti non simus, et Christi legem adimpleamus, qui dixit: «Beatius est dare, quam accipere[1].» Propterea namque nobis datæ sunt manus, ut nos ipsos juvemus, et iis qui corpore mutilati sunt, ex rebus nostris, quæ necessaria sunt, omnia pro nostra facultate suppeditemus: quod

[1] Act. xx, 35.

si quis in otio perseveret, sit licet sanus, iis qui febri laborant, est miserior. Siquidem illi propter ægritudinem corporis veniam merentur, et facile qui misereatur ipsorum invenient : hi vero qui bonam corporis habitudinem probro afficiunt, merito ab omnibus odio habentur, ut qui et Dei leges violent, et mensam infirmorum lædant, et suam animam deteriorem efficiant. Neque enim hoc solum est mali, quod cum suo sibi labore victum quærere deberent, aliorum ædibus sint importuni, sed quod ipsi omnibus pejores evadant. Nihil enim est, nihil plane in rebus humanis, quod non otio perdatur. Nam et aqua si stet, corrumpitur, si vero currat, cum ubique vagetur, suam virtutem conservat : et ferrum quidem si in otio maneat, mollius ac deterius fit, et rubigine consumitur : quod autem ad opificia transfertur, multo utilius fit, et elegantius, nihiloque minus quam argentum quodvis effulget. Ac terram quidem otiosam cernimus nihil fructuosum producere, sed mala gramina et spinas, et tribulos, et infrugiferas arbores : eam vero quæ multo labore colitur, sativis frugibus abundare. Singulæ denique res, ut uno verbo dicam, ab otio corrumpuntur, a propria vero operatione utiliores redduntur. Hæc igitur omnia cum sciamus, et quantum ab otio incommodum afferatur, quantum ab opere lucrum invehatur, illud fugiamus, hoc sectemur, ut et vitam præsentem honeste traducamus, et egenis de nostris facultatibus subsidio simus, et animam nostram meliorem reddentes æterna bona consequamur : quæ nos omnes utinam assequi contingat gratia et benignitate Domini nostri Jesu Christi, cum quo patri simulque Spiritu sancto gloria, et imperium, nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA II.

In locum Pauli, Salutate Priscillam et Aquilam, *et de colendis Dei sacerdotibus.*

I. Nonne docti estis, nihil in sacris Litteris inter supervacanea habendum? Nonne didicistis et inscriptiones, et nomina, merasque salutationes diligenter in Scripturis excutienda[1]? Ego sane studiosos arbitror ne laturos quidem ut verbulum aliquod in sacris Libris contemptum prætereatur, etiamsi tantum nomina recenseantur, vel tempus numeretur, vel nuda sit quorumdam salutatio. Attamen ut adhuc certior hæc monitio fiat : age hodie ad ea quæ nuper in salutatione Priscillæ et Aquilæ relicta sunt, accedamus : tametsi non parum nobis profuerit illud proœmium. Docuit enim nos, quantum bonum sit opus, et quantum malum, otium, et qualis anima Pauli, quam vigil, quam sollicita, quæ non tantum civitatum et populorum, et gentium, sed et singulorum fidelium magnam curam gereret : ostenditque quomodo hospitalitas nec inopia præpediatur, et quod virtute ac pia voluntate ubique opus sit, non divitiis et facultatibus, et quod clarissimi omnium sunt, qui Dei timorem habent, etiamsi in extremam sint paupertatem delapsi. Unde Priscilla et Aquila tentoriorum opifices, pauperem agentes vitam, præ regibus omnibus beati prædicantur : et cum alii dignitatibus, et potentia inflati, silentio prætereantur, tentoriorum ille opifex una cum uxore toto orbe decantatur. Quod si tanta eorum in præsenti vita est gloria, cogita quantis illo die dignabuntur retributionibus et coronis, qui ante illum diem

[1] 1 Cor. xvi, et Act. xviii.

non parvam voluptatem, utilitatem, et gloriam acceperunt, quibus tanti temporis consuetudo cum Paulo fuit? Enim vero quod prius dicebam et nunc dico, nec dicere desinam, non solum doctrina, et admonitio, et consilium, sed et ipse sanctorum aspectus, atque vestium amictus, et calceorum modus, multum habet utilitatis ac voluptatis. Etenim inde non exigua vitæ nostræ commoditas accedit, cum discimus, quatenus hi necessariis usi fuerint. Non enim solum utendi modum non sunt transgressi, sed aliquando ne quidem necessariis fruebantur : quin et in fame, et in siti et nuditate versati sunt. Et Paulus quidem imperabat discipulis, dicens : « Habentes autem alimenta » et tegumenta, his contenti erimus[1]. » Et de se ipso dicit : « Usque in hanc horam et esurimus, et sitimus, et nudi » sumus, et colaphis cædimur[2]. » Operæ-pretium hic fuerit in medium aliquid afferre, quod ante dicebam, et in sermonem incidit, de quo frequens est quæstio. Et quidnam hoc? Dicebam modum apostolicarum vestium multum nobis conferre utilitatis. Sed cum hoc dico, incidit mihi lex quam Christus posuit, dicens; « Non possidete aurum, » neque argentum, neque æs in zonis vestris, neque calceos, » neque virgam in via[3]. » Manifestum autem est Petrum habuisse sandalia. Unde cum Angelus eum dormientem excitaret, et e carcere educeret, ait : « Calcea te sandaliis » tuis, et circumda tibi vestimentum tuum, et sequere » me[4]. » Et Paulus Timotheo scribit : « Penulam quam » reliqui Troade apud Carpum, cum venies affer, et libros, » præsertim membranas[5]. » Quid dicis? Christus jubet non habere calceos, tu autem penulam habes, et alius sandalia? Quod si hi tenues quidam essent, magistro non per omnia obtemperantes, nulla erat hic facienda quæstio :

[1] 1 Tim. v, 20. — [2] 1 Cor. iv, 11. — [3] Matth. x, 9. — [4] Act. xii, 8. — [5] 2 Tim. iv, 13.

sed cum ipsi præcipui sint, ac primates Apostolorum, et animas suas impenderent, Christoque per omnia obedirent, et Paulus non solum imperata fecerit, sed et supra scammata saltaverit[1]: cumque præciperet ex Evangelio vivendum, victum ipse manibus suis quæsiverit, plus, quam imperatum erat, faciens: idcirco dignum est, ut quæramus, quare qui in omnibus Christo parebant[2], hic legem ejus videantur transgredi? At non reipsa transgrediuntur. Hic sermo non in hoc solum utilis erit, ut excusentur sancti illi, sed ut et Gentilium obstruantur ora. Quandoquidem multi viduarum domos subvertentes, orphanos nudantes, ipsique omnibus alienis abundantes, et lupis nihilo meliores, ex alienisque laboribus viventes, cum vident interdum fidelium aliquos pluribus ob ægritudinem vestiri amiculis, continuo nobis legem Christi objiciunt, et dicunt: Nonne præcepit vobis Christus, ne habeatis duas tunicas, vel calceamenta[3]? quomodo ergo vos legem illam prævaricamini? Et post hæc, cum abunde fratrem riserint, et subsannarint, et probris affecerint, discedunt. Igitur ne talia fiant, age et illorum obturemus impudentiam. Et possemus quidem ab eis facile liberari, si hoc unum eis diceremus. Quale hoc? Si Christum ut fide dignum probas, merito hæc objicis, et a nobis quæris: sin ei non credis, quare legem ejus opponis? At quando accusare nos vis, dignus tibi videtur fide legislator Christus: quando autem eum admirari oportet et adorare, nullius est apud te momenti totius orbis dominus?

II. Verum ne hæc inopia defensionis dicere nos putent, ad solutionem ejus, quod quærebatur, veniamus. Quænam ergo erit solutio? Videndum est in hujusmodi, quibus, et quando et quare ea Christus imperavit. Non enim obiter, et nude inquirenda sunt hæc: sed operæ-

[1] 1 Cor. IV. — [2] Act. XX. — [3] Luc. IX, 4.

pretium fuerit simul et personam, et tempus, et causam et omnia hæc diligenter perscrutari. His enim diligenter consideratis, inveniemus, quod ipsa non sint omnibus imperata, sed solis Apostolis : et neque illis in omne, sed ad præscriptum et determinatum tempus. Et unde hoc manifestum? Ex dictis ipsis : etenim, « Vocatis duodecim Discipulis, dixit eis : In viam Gentium ne abieritis, et in » civitatem Samaritanorum ne intraveritis. Ite potius ad » oves domus Israël quæ perierunt : infirmos curate, lepro» sos mundate, dæmonia ejicite : gratis accepistis, gratis » date : ne possideatis aurum vel argentum, vel æs in zonis » vestris[1]. » Attende quanta Magistri sapientia. Quomodo leve hoc præceptum fecerit. Nam cum prius dixisset : « In» firmos curate, leprosos mundate, dæmones ejicite, » magnamque eis gratiam liberaliter dedisset, tunc tandem hæc imperavit, nimirum paupertatem signorum potestate levem et facilem reddens : neque ex his solum, sed ex multis aliis manifestum est, solis Discipulis esse imperatum. Nam et virgines, quia oleum in lampadibus suis non habebant, punivit : et alios quoque arguit et increpat, quia esurientem ipsum viderunt, et non paverunt, et sitientem non potarunt. Porro is cui non est æs neque calceamentum, sed una tantum vestis, quomodo alium pascere, quomodo nudum vestire, quomodo hospitem in domum inducere poterit? Sed ad hæc et aliunde clarum esse poterat. Nam accedente, et dicente quodam : « Magister quid » faciendo vitam æternam possidebo ? » Cum recensita essent omnia, quæ in lege præcepta, et ille curiosius percontaretur, et diceret : « Hæc omnia servavi ab adoles» centia mea, quid adhuc mihi deest? dicit ad ipsum, Si » vis perfectus esse, vade, vende quæ habes, et da pau» peribus, et veni, sequere me[3]. » Hic si præcipere voluis-

[1] Matth. x, 6, et seqq. — [2] Ibid. — [3] Matth. xix, 16 et 21.

set, oportebat hoc principio dicere, et legem in ordine præceptorum ponere, et non tanquam consilium et exhortationem narrare. Enimvero cum dicit, « Nolite possidere » aurum, vel argentum[1] : » imperando dicit. Cum vero dicit, « Si vis perfectus esse : » consulendo et admonendo dicit. Non est autem idem, consulere, et legem ponere. Nam qui legem statuit, modis omnibus fieri vult quod præcipit. Qui vero consulit et adhortatur, sententiæ et arbitrio auditoris permittit, ut ex dictis quod voluerit eligat, sicque faciendorum dominum auditorem relinquit. Propterea non simpliciter dixit, « Vade, vende quæ ha» bes, » ne id legem esse putares : sed quomodo? « Si vis per» fectus esse, vade, vende quæ habes[3] : » ut discas in arbitrio audientium res esse. Apostolis solis ergo hæc fuisse præcepta palam est. Verum quæstio nondum soluta est. Nam si præcepta sunt hæc solis Apostolis, cur jussi non habere calceos, vel geminas vestes, inventi sunt alius habere sandalia, alius vero penulam? Quid igitur ad hæc dicemus? Christus neque Apostolos semper hujus legis necessitate obstringi voluit, sed eos absolvit ab hac lege, cum jam ad salutarem crucem iturus esset. Et unde hoc liquet? Ex Salvatoris sermonibus. Nam passionem aggressurus, vocatis illis dixit, « Cum vos mitterem sine marsu» pio et pera, aliquid-ne deerat? At hi repondentes dixe» runt : Nihil. Ipse autem dicebat eis : Sed nunc qui habet » marsupium, tollat et peram : et qui non habet, vendat » vestem suam, et mercetur gladium[4]. » Jam forte dicet aliquis, Apostolos quidem his dictis a crimine absolutos : sed ultra quæritur, quare Christus contraria præceperit; nam interdum dicit, Ne possideatis peram : interdum autem qui habet marsupium, tollat et peram. Quare hoc fecit? Sane hæc admodum digne fecit sua sapientia, cu-

[1] Matth. x, 9. — [2] Id. xix, 21. — [3] Luc. xxii, 35.

raque, quam pro Discipulis gerebat. Ab initio enim hoc imperavit, ut opere et experimento potentiæ suæ documentum acciperent, ac deinde cum fiducia per totum orbem terrarum peragrarent. Verum, ubi jam potentiam ipsius agnoverunt, optavit ut et ipsi ex se virtutis specimen præberent, neque ipsos ad finem usque gestare voluit; sed ipsos sæpe exposuit permisitque suas ferre tentationes, ne scilicet perpetuo otiosi residerent : et quemadmodum qui artem natandi docent, principio suppositis manibus multa diligentia discipulos gestant; post unum autem et alterum et tertium diem subtracta dextera illis præcipiunt, ut se ipsos juvent, et nonnunquam illos parumper mergi sinunt, ita ut et multum salsuginis sorbeant : ita sane et cum Discipulis suis Christus faciebat. Nam initio nihil eos pati sinebat, vel parvum vel magnum, sed ubique aderat muniens, et circumvallans eos, faciensque ut omnia ubertim eis affluerent : cum vero tempus esset, ut virilitatem suam ipsi declararent, subtraxit modicum gratiæ, præcipiens eis, ut etiam per se ipsos multa perficerent. Atque hanc ob causam, cum non habebant calceos, vel zonam, vel baculum, vel æs, nihil eis deerat. Dicit enim, « Num » aliquid vobis defuit? Et respondentes dixerunt : Nihil[1]. » Quo tempore autem permisit eis, ut marsupium haberent et peram et calceos, inveniebantur et esurientes, et sitientes, et nudi incedentes. Unde liquidum, quod passim eos periclitari et affligi sineret; nempe, ut mercedem aliquam haberent. Sic videlicet aves pullos suos foventes, tandiu in nido sedent, donec illorum plumæ increscant; quas dum increvisse viderint, illosque aërem secare posse, eos primum circa nidum volitare docent, postea paulo longius : initio eos sequuntur et supportant, dein adminiculo suo totos destituunt. Ita faciebat et Christus. In Palæstina

[1] Luc. XXII, 35.

enim, quasi in nido nutricabat Discipulos; et postquam eos volare docuit præsens, et gestans, tandem dimisit eos ut volarent in totum orbem, dato eis mandato, ut sese identidem juvarent. Et quod hoc verum sit, quodque ideo eos omnibus nudatos, et una tantum veste amictos miserit, et absque calceis ambulare jusserit, ut suam virtutem et potentiam cognoscerent, claro sciemus, si illud dictum audiamus. Non enim simpliciter dixit eis, « Tollite » marsupium et peram; » sed priorum memoriam refricando sic dicebat, « Cum mitterem vos sine marsupio et pera, » aliquid-ne deerat? » hoc est, nonne omnia ubertim vobis affluebant, multaque largitate fruebamini? sed nunc volo vos per vos ipsos certare, et paupertatem experiri, et ea propter lege priori obstrictos nolo; sed permitto, ut et marsupium et peram habeatis, ut ne quasi per inanima instrumenta per vos operari existimer. Sed et vos vestram philosophiam exhibere oportet.

III. Quod si adhuc dicis: Annon major visa fuisset gratia si semper ita versati essent? Verum non ita probati fuissent: si enim nullam vel afflictionem, vel inopiam, vel persecutionem, vel angustiam experti essent, mansissent ignavi et pigri. Nunc autem, non solum gratiam Christi relucere, sed et subditorum probationem exhiberi volebat; ne postea quidam dicere possent, eos nihil a se ipsis attulisse, sed facta esse omnia auxilio Dei. Poterat enim Deus eos usque ad finem in ea facilitate custodire: sed noluit ob varias, necessariasque causas, quas sæpe charitati vestræ diximus. Una quidem hæc est quam diximus. Alia autem hac non minor, ut modestiæ assuefierent. Tertia vero, ut ne major illis, quam hominibus debetur, honor exhiberetur. Itaque propter hæc, et his multo plura, cum permissurus esset eis multa inexpectata accidere, noluit priorem legem tam arctam manere, sed ejus philoso-

phiæ severitatem nonnihil relaxavit; ut et ita non esset eis gravis et intolerabilis vita, si sæpe derelinquerentur, et simul duram illam legem servare cogerentur. Quoniam autem oportebat obscure propositum clarius docere, idcirco postquam dixit, « Qui habet marsupium, tollat et » peram : » subjicit, « Et qui non habet, vendat vestem » suam, et emat gladium[1]. » Quidnam hoc? Armat-ne Discipulos qui dicit : « Si quis te percusserit in dexteram maxil- » lam, verte ei et alteram[2]? » Qui præcepit, ut benedicamus iis, qui nos conviciis lacessunt, feramus lædentes, oremus pro persequentibus, nunc armat? armatque uno tantum gladio? Et quomodo hæc rationi consona sunt? Nam si omnino armis opus erat, non solo gladio, sed et scuto, et galea, et cruralibus armare oportebat. Et profecto si humano more hæc dispensare, et agere voluisset, apud vos ridiculum non erat hoc præceptum? Quandoquidem licet sexcenta id genus arma possedissent adversus tot insidias, et impetus populorum, tyrannorum, civitatum, gentium, quomodo iis potentiores fuissent undecim? Num potuissent audire vocem hinnientium equorum? annon vel ad solum exercitus aspectum conterriti essent, viri nonnisi in stagnis et fluminibus et lembis versati? Quare ergo hoc dicit? Judæorum insidias indicare volebat, illosque ipsum comprehensuros esse, idque manifeste dicere nolebat, sed per ænigmata, ne iterum conturbarentur. Itaque sicut cum audis Christum dicentem : « Quod » audistis in aurem, prædicate super tecta : et quod audistis » in tenebris, dicite in luce[3]; » non intelligis, quasi præcipiat relictis foris et triviis, eos super tecta debere prædicare; neque enim id fecerunt Discipuli : sed cum dicit, « Super tecta, et in luce, » fiduciam et libertatem publice

[1] Luc. xxii, 36. — [2] Matth. v, 39, et Luc. vi. — [3] Id. x, 27, et Luc. xii,

prædicandi insinuat; cum vero dicit: « In aurem et in te- » nebris; » significat, ut ubique terrarum narrent, quod in parva mundi parte, et in uno Palæstinæ loco audierant. Neque enim in tenebris et in aurem eis loquebatur, sed sæpe in altis montibus, et in synagogis. Ita et hic intellige. Nam sicut ibi audientes tecta, alio modo intelleximus; ita et hic cum gladios audimus, ne putemus eum jussisse haberi gladios: sed per gladios insinuasse imminere insidias, et passurum se a Judæis quæ et passus est: atque hoc ex sequentibus manifestum est. Nam ut dixit emendum gladium, mox adjecit: « Quia oportet adimpleri ea » quæ de me sunt scripta, Quod cum iniquis reputatus » sum[1]. » Discipulis autem dicentibus, « Hic sunt duo gla- » dii: » et non intelligentibus id, quod dictum fuerat, ait, « Satis est[2]. » Tametsi non satis erat: neque enim suffecissent vel duo, vel tres, vel centum, si humano auxilio eos uti voluisset. Quod si noluit eos humano præsidio uti, sunt utique et hi duo superflui. Proinde hic ænigma non exposuit, id quod sæpe facere deprehenditur, ut quoties dicta minus intelligunt Discipuli, eventui rerum dictorum intelligentiam explanandam relinquens, prætereat. Ita et alibi facit. De resurrectione enim disserens, sic dicebat: « Solvite templum hoc, et in tribus diebus excitabo il- » lud[3]: » et non intelligebant Discipuli quid diceret, sicut et Evangelista testatur, dicens: « Quando autem surrexit » Jesus, crediderunt verbo ejus, et Scripturæ[4]. » Et iterum alibi: « Nondum enim sciebant, quod oportebat ipsum » e mortuis resurgere[5]. »

IV. Sed quæstio satis soluta est. Nos nunc ad reliquam salutationis partem sermonem flectamus. Quidnam ergo est, quod dictum est, et unde istuc digressi sumus? Pris-

[1] Luc. XXII, 37. Hesa. LIII. — [2] Ibid. 8. — [3] Joan. II, 19. — [4] Ibid. 22.
[5] Id. XX, 9.

cillam et Aquilam beatos diximus, quod cum Paulo habitarent, diligenter addiscentes morem habitus et calceamentorum, atque omnia quæ agebat. Hinc nobis enata est quæstio : cujus gratia Christo prohibente aliquid præter unam vestem haberi, visi sunt hi habere sandalia et penulam? et sermone demonstratum est Apostolos his utendo legem non transgressos esse, sed diligenter observasse. Hæc autem dicebamus, non ut vos ad coacervandas divitias exhortaremur, et provocaremus ut plus quam necessitas postulat, possideatis, sed ut in promptu sint, quæ infidelibus nostra ridentibus respondeatis. Etenim Christus superiorem legem solvens, non jussit nos habere domos, servos, lectos, vasa argentea, vel quidpiam horum : sed nos a prius dictorum necessitate liberos esse voluit. Unde et Paulus sic admonebat, dicens : « Habentes victum et tegumenta, his contenti sumus[1]. » Tribuendum enim egentibus, si quid usui nostro superest. Id quod Priscilla et Aquila perquam studiose faciebant. Et idcirco eos laudat et admiratur Apostolus, insigne illorum præconium apponens; nam ut dixit, « Salutate Priscillam et Aquilam cooperarios meos in Domino[2], » etiam causam ponit tantæ charitatis. Qualem? « Qui pro mea, ait, anima cervicem suam supposuere. » Igitur, dicet fortasse aliquis, hac de causa eos diligis et amas? Maxime. Quia et si id unum egissent, vel hinc laude digni erant. Qui enim ducem exercitus salvum fecit, et milites fecit salvos : qui medicum liberavit periculis, et laborantes morbis ad sanitatem reduxit : qui gubernatorem fluctibus eripuit, navem totam ex undis liberavit : sic utique qui magistrum orbis salvarunt, et pro illius salute sanguinem suum effuderunt, orbis quoque totius fuerunt benefactores, utpote qui sua erga præceptorem providentia discipulos omnes

[1] 1 Tim. vi, 8. — [2] Rom. xvi.

servaverint. Ut autem discas eos non solum erga magistrum tales fuisse, sed et fratribus eamdem curam impendisse, audi sequentia. Nam cum dixisset, « Pro anima mea » cervicem supposuerunt, adjecit : Quibus non ego solus » gratias ago, sed et omnes Ecclesiæ gentium. » Quid ais? tentoriorum opificibus, pauperibus, artificibus, quibus nihil præter victum necessarium suppetebat, omnes Ecclesiæ gentium gratias agunt? et quid tantum duo illi prodesse potuerunt tot Ecclesiis? Qua opum abundantia, qua potentiæ magnitudine, quo apud principes favore claruerunt? Opum quidem abundantia, et potentia, et gratia apud imperantes nihil valuerunt, sed erat eis, qui omnibus major est, animus ad pericula admodum promptus. Hinc est quod de multis bene meruerunt, multosque servarunt. Neque enim Ecclesiis tam prodesse valent divites illi fastosi, ut pauperes magnanimi. Nemo dictum hoc miretur : verum enim est, quod dicimus, idque rebus ipsis comprobatur : nam multæ sunt divitis molestiæ et pericula. Timet pro domo, pro famulis, pro agris, pro opibus, ne quis aliquid ex iis auferat. Et qui multorum est dominus, idem multorum servus esse cogitur. Pauper autem his expeditus, et curis omnibus carens, leo est, ignem spirat, generoso et forti est animo, de omnibus sese expedit, facile omnia agit, quæ prodesse possunt Ecclesiis, sive opus sit ut arguantur aliqui, sive ut increpentur, sive sexcenta propter Christum opera subeunda sint : ac quoniam semel vitam despexit præsentem, magna facilitate conficit omnia. Quid enim timeret, dic obsecro? Num-ne opes ejus auferantur? Hoc nemo dicere poterit. Num-ne pellatur e patria? sed universus orbis terrarum ei civitas est. Num-ne quis imminuat ei delicias et satellitium? sed his omnibus valere jussis in cœlo habitat, et ad futuram festinat vitam. Non deprecabitur item, si anima ipsa tra-

denda sit, et effundendus sanguis. Hinc est, quod talis etiam et tyrannis, et regibus, et populis, et omnibus potentior est ac ditior. Et ut discas, quod vere hæc, et non adulanter sint dicta, et quod qui nihil possident, hi omnium liberrimi sint ad loquendum : quot divites erant tempore Herodis, quot potentes ? et quis in medium prorupit ? quis tyrannum increpavit ? quis contemptas leges Dei ultus est ? Divitum quidem nullus, sed pauper ille et inops, qui neque lectum, neque mensam, neque tectum habebat : ille, inquam, solitudinis inquilinus Joannes, ille solus et primus omni libertate tyrannum arguit, et adulterinas nuptias detexit, et præsentibus omnibus ac audientibus pronuntiata sententia eum condemnavit. Et ante hunc magnus quoque Elias, qui nihil præter meloten possidebat, impium et prævaricatorem illum Achab, solus viriliter corripuit. Nihil enim loquendi libertatem, et in rerum discrimine fiduciam ita præbet, nihil homines adeo munitos et fortes efficit, ut nihil possidere, et nullis sæcularibus circumvolvi negotiis. Atque adeo, si quis virtutem multam possidere cupit, paupertatem amplexetur, præsentem vitam despiciat, nihil esse putet mortem. Hic non solum plusquam divites et principes, sed et plusquam reges ipsi Ecclesiis prodesse poterit. Nam regnantes illi et abundantes quæcumque faciunt, id opibus faciunt : hic autem magna plerumque operatur per pericula et mortem ipsam. Quanto autem auro omni pretiosior est sanguis, tanto paupertas quam abundantia melior.

V. Tales quidam erant illi Pauli hospites Priscilla et Aquila, qui opum carebant abundantia, et omnibus divitiis locupletiorem animum possidebant, mortem expectantes quotidie, in cæde et sanguine viventes, atque perpetuo martyrium patientes. Ideo res nostræ illis temporibus florebant, quia sic discipuli magistris, et magistri

discipulis colligati erant. Nam Paulus hoc non solum de his, sed et de multis aliis testatur; nam Hebræis, et Thessalonicensibus, et Galatis scribens, asserit omnes multis tentationibus afflictos. Et indicat in Epistolis suis ipsos pelli, patria excidere, substantias perdere, et ad sanguinem usque periclitari. Tota eorum vita in gravibus certaminibus erat, et ipsis mutilari membris pro præceptoribus non detrectabant. Unde Galatis scribens, dicit : « Testor enim, » quod si possibile fuisset, oculos vestros effossos mihi de» dissetis[1]. » Et Epaphram qui Colossis erat, eadem de re laudat his verbis : « Ægrotavit usque ad mortem, et Deus » ejus misertus est : non solum autem ejus, sed et mei, ne » tristitiam super tristitiam haberem[2]. » Ubi clare demonstrat se jure habiturum fuisse dolorem de morte discipuli. Cujus virtutem alicubi omnibus iterum detegit dicens, « Accessit usque ad mortem, neglecta anima sua, ut im» pleret, quod in vobis erga me deerat ministerium[3]. » Quid illis fuerit beatius, quid autem nobis miserius? Quandoquidem illi sanguinem, et animam pro præceptoribus profundebant, nos autem neque verbum pro communibus patribus emittere audemus : sed cum audiamus eis maledici, et conviciis eos dehonestari, et a suis, et ab alienis, maledicentes neque compescimus, neque reprehendimus, neque prohibemus. Utinam ne ipsi primi maledicorum simus. Sane non tanta ab infidelibus convicia et probra, quanta in principes ab iis, qui nobis juncti religione et fideles videntur, proferri videmus. Ultra hic quærimus, unde tanta ignavia, et unde hic pietatis contemptus evenit, quod sic hostiliter erga patres nostros simus affecti? Nihil profecto est quod Ecclesiam Dei ita destituere, et dissolvere; nihil quod ita facile pessumdare possit, ut quando discipuli magistris, et patribus filii, et principibus subditi,

[1] Galat. IV, 15. — [2] Philip. II, 27. — [3] Ibid. 30.

non magno studio cohærent. Si quis fratrum cuipiam maledicit, a sacrarum Scripturarum lectione excluditur. « Ut » quid enim assumis, ait Deus, testamentum meum per os » tuum[1] ? » et causa posita dicit : « Sedens contra fratrem » tuum, loquebaris[2]. » Patrem vero spiritalem accusans, te dignum reputas, qui ad divina vestibula accedas? Quomodo hoc congruet? Nam si maledicentes patri vel matri morte moriuntur secundum legem[3], quali judicio dignus erit, qui maledicere audet ei, qui parentibus illis magis necessarius est, et melior ? Annon timet ne aperiat se terra, et ipsum absorbeat, vel fulmen superne decidens maledicam illam linguam comburat? Non audisti quid passa sit Mosis soror, principi maledicens? Quomodo facta sit immunda, inciderit in lepram, summam sustinuerit ignominiam, fratre Deum orante, veniam non obtinuerit : tametsi illa ipsa esset, quæ Sanctum illum exposuerat, et pro ejus educatione id effecerat, ut ejus mater in nutricem assumeretur, et ne puellus in barbarico sinu enutriretur. Deinde vero fœminarum exercitus dux fuit sicut Moses virorum ; omnesque cum illo tulit ærumnas, vere soror Mosis existens. Verumtamen cum maledixit, nihil ei profuerunt hæc omnia ad effugiendam iram Dei : sed nec Moses, qui tantum populum, post ingentem illam impietatem precibus expiaverat, pro sorore supplicans, et veniam petens, placare Deum potuit, sed ab eo valde illa increpatur : quo discamus et nos, quantum malum sit principibus maledicere, et de aliorum judicare vita. Etenim in die illo, non solum de iis quæ nos peccavimus, sed et de iis ob quæ in alios sententiam tulimus, omnino judicabit nos Deus. Et quod sæpe natura leve peccatum est, hoc grave et non ignoscibile fit, dum peccans de alio judicat. Forte non satis claret quod diximus, igitur clarius

[1] Psal, XLIX, 16. — [2] Ibid. 20. — [3] Exod. XXI, 17.

dicemus. Peccavit aliquis, et alium idem committentem peccatum condemnavit : is in die illo valde amaro non eam pœnam luet, quam peccati natura exposcit, sed majorem quam duplicem, et triplicem : non enim quod ipse peccaverit, sed quod in alium similiter lapsum tam gravem calculum tulerit, supplicium illi destinabit Deus. Et hoc verum esse, ex iis quæ jam facta sunt, et contigerunt, clarius, ut promisi, demonstrabo. Nam Pharisæus, quamvis ipse nihil peccaverat [1], sed et juste vixerat, et multa de se bona prædicare poterat : quia tamen publicanum raptorem, avarum, et iniquissimum condemnavit, tantas dedit pœnas, ut ad supplicium majus, quam publicano debebatur, reservatus sit. Quod si is, qui nihil peccavit, et peccantem alium, qui manifestus erat omnibus, levi verbo condemnavit, tantum sibi attraxit supplicium : qui multum quotidie peccamus, aliorumque vitam condemnamus, etiam aliis ignotorum, cogita quantam sustinebimus pœnam, quomodo omni venia excidemus. « In quo » enim judicio judicatis, inquit, et vos judicabimini [1]. »

VI. Propter hæc utique et supplicio, precor, et exhortor, ut ab hac mala consuetudine desistatis. Nihil enim nocebimus sacerdotibus, quibus maledicimus, sive ementita, sive vera sint, quæ de eis dicimus : Quoniam et Pharisæus Publicano nihil nocuit, sed et ipsi profuit, licet vera de eo diceret. Cæterum nobis ipsis mala extrema ipsi accersimus, sicut et Pharisæus in se ipsum gladium impulit, et letali accepta plaga abiit. Ut igitur ne et nos idem patiamur, imperemus indomitæ linguæ. Nam si is, qui Publicano maledixit, pœnam non effugit, nos qui patribus nostris maledicimus, qua nos apologia tuebimur? Si Maria, quod fratri semel maledixerit [2], tantam dedit pœnam : cujus nobis salutis spes, cum nos quotidie prin-

[1] Luc. XVIII. — [2] Matth. VII, 2.

cipes infinitis conviciis afficimus? Ne mihi hoc quis dixerit, Ille Moses erat. Potero enim et ego dicere, Illa Maria erat. Cæterum, ut et alia ratione hoc manifeste cognoscas, quod nec si criminum rei sint sacerdotes, de illorum tibi vita judicare fas sit, audi quid dicat de principibus Judæorum Christus : « Super cathedram Mosis sederunt Scribæ » et Pharisæi : omnia igitur quæcumque dixerint vobis, ut » faciatis, facite : juxta opera autem eorum ne faciatis [1]. » Jam, quid illis pejus fuerit, quorum zelus futuris discipulis noxius erat? Attamen neque sic eos deposuit a dignitate, neque subditis despicabiles fecit, idque jure merito. Nam si semel hanc potestatem arripuerint subditi, statim magistratu privatos principes de dignitate deturbari videbimus. Eapropter Paulus cum principem sacerdotum Judæorum contumelia affecisset [2], ac dixisset : « Percutiet te Deus, paries dealbate : et tu judicans me » sedes [3] ? » Postquam autem quosdam audivit se increpantes, et dicentes : « Pontificem Dei conviciis incessis? » monstrare volens, quantum oportet sacerdotibus Dei exhibere honorem, et reverentiam, quid dicit? « Nesciebam quod pontifex Dei esset. » Propterea et David, cum Saülem apprehendisset prævaricatorem, et spirantem homicidium, multisque pœnis dignum : non solum ejus vitæ pepercit, sed neque ut verbum asperum in eum jaceretur, sustinuit, causamque ponens dicit : « Christus Domini est [4]. » Neque hinc solum, sed et aliunde videre licet copiose, quomodo subditum procul a sacerdotum correptione abesse oportet. Nam cum aliquando arca reduceretur, et subditorum aliqui ad lapsum declinantem videntes erigerent, eo ipso in loco pœnam dederunt, et a Domino percussi, mortui manserunt [5], tametsi nihil agerent absur-

[1] Matth. XXIII, 2. — [2] Act. XXIII, 3. — [3] Ibid. — [4] 2 Reg. XXIV, 7. — [5] Id. VI, 7.

dum. Non enim subvertebant, sed lapsuram erigebant. Et ut ex abundanti sacerdotum dignitatem discas, et quomodo non sit fas subditum, et in ordine laïcorum existentem talia corrigere : illos in media multitudine occidit, cæteros omnes hoc prodigio admodum terrens, et persuadens eis, ne ad adyta sacerdotii accedant. Si enim singuli obtentu male acta corrigendi in sacerdotii dignitatem se inferant, nunquam deerit corrigendi occasio, et confusis inter se omnibus, inter principem et subditum non discernemus. Nemo hæc me dicere opinetur, quasi ad sacerdotes accusandos : per Dei namque gratiam in omnibus, ut et vos scitis, magnam exhibent probitatem, et nemini unquam criminandi ansam dederunt; sed ut discatis etiamsi improbos haberetis patres, et molestos magistros, neque sic eis maledicere, vobis securum et absque gravi periculo fore. Nam si de corporalibus parentibus Sapiens quidam dicit : «Si sensu deficiat, veniam » da[1] : » quid enim illis dabis, quale ipsi tibi ? multo magis in spiritualibus hæc lex observanda : ac uniuscujusque officium est, ut suam ipsius vitam diligenter consideret, et excutiat, ne videlicet audiamus in die illo : « Hypocrita, » quid vides festucam in oculo fratris tui, in tuo autem » oculo trabem non consideras[2] ? » Etenim hypocritarum opus est, publice quidem et omnibus videntibus osculari manus sacerdotum, genua tangere, supplicare ut pro se orent, et baptismo indigentes ad illorum januas currere : domi autem et in foro tantorum bonorum nobis auctores et ministros multis afficere probris, vel conviciatoribus consentire. Quod si vere malus est pater, quomodo fide dignum putas tam terribilium sacramentorum ministrum? Si autem fide dignus tibi minister esse videtur, quare fers alios ei maledicentes, et non obturas eorum ora, neque

[1] Eccli. III, 15. — [2] Matth. VII, 3.

stomacharis, neque ægre fers, ut et multam accipias a Deo mercedem, et laudem ab ipsis maledicis? Nam licet sexcenta convicia proferant, omnino tamen te laudabunt et amplexabuntur ob egregiam in patres curam : contra vero si hoc non faciamus, omnes nos condemnabunt, etiam illi ipsi qui maledicunt. Ad hæc accedit illud multo gravius, quod extremam illic dabimus pœnam. Quia nihil perinde sic Ecclesias labefactat atque morbus ille : et sicut corpus nervorum debita habitudine carens, multas gignit ægritudines, et vitam facit molestam : ita Ecclesia non circumdata forti illa et infracta charitatis catena, plurima parturit bella, iram Dei auget, et multarum tentationum est occasio. Ne igitur hæc contingant, neve Deum exacerbemus, neu nostra augeamus mala, et pœnam certam indeclinabilemque comparemus, vitamque hanc multis molestiis repleamus; nostram ad bene loquendum linguam transferentes, nostram ipsorum vitam singulis diebus diligenter scrutemur : aliorum autem vitam ejus, qui etiam incognita accurate novit, judicio relinquentes, ipsi nostra peccata damnemus. Ita nobis gehennæ ignem licebit effugere. Nam sicut ii, qui in alienis curiosius explorandis malis occupati sunt, suorum peccatorum nullam habent rationem : ita qui ab aliena vita discutienda abhorrent, magnam suorum delictorum habebunt sollicitudinem : et qui sua considerant mala, illaque quotidie discutiunt, a se ipsis exposcentes pœnas, mitem tunc habituri sunt judicem. Id quod Paulus declarans dicebat: «Nam si nos ipsos judicaremus, non utique judicaremur » a Domino[1]. » Ut autem illam sententiam effugiamus, relictis omnibus aliis, magno studio vitam nostram examinemus, corrigamus cogitationes ad peccandum inducentes, conscientiam ad compunctionem flectamus, actorum

[1] 1 Cor. xi, 31.

nostrorum rationem repetamus. Sic enim poterimus facile peccatorum exonerari sarcina, multa venia frui, præsentemque simul vitam cum voluptate transmittere, et assequi bona futura, gratia et misericordia Domini nostri Jesu Christi, per quem et cum quo Patri simul et Spiritui sancto sit gloria, in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA.

De verbis illis Apostoli : Propter fornicationes autem unusquisque suam uxorem habeat[1].

I. Ad mellis fontes etiam hodie statui vos deducere, mellis quod fastidium nunquam parit. Ejusmodi namque Pauli verborum est natura : et vero quicumque sua corda laticibus ex his fontibus haustis replent, per Spiritum sanctum loquuntur : imovero mellis virtutem etiam omnem exsuperat sacrorum Eloquiorum voluptas. Atque hoc ut indicaret Propheta dicebat : « Quam dulcia faucibus » meis eloquia tua, super mel ori meo[2]. » Neque vero melle dulcior tantum, sed et auro ac lapillo quovis pretiosior, et argento purior est voluptas Eloquiorum sacrorum. « Eloquia quippe Domini, eloquia casta, argen» tum igne examinatum, probatum terræ, purgatum » septuplum[3]. » Propterea quoque dicebat et Sapiens quidam : « Comedere mel multum non bonum : honorare » autem oportet sermones gloriosos[4] : » nam ex illo quidem morbus, quo caremus, sæpe gignitur, horum autem opera, et corporis ægritudinem, qua tenemur, deponere

[1] I Cor. VII, 2. — [2] Psal. CXVIII, 102. — [3] Id. XI, 7. — [4] Prov. XXV, 27.

possumus : et mel quidem in concoctione corrumpitur, sacra vero eloquia cum fuerint concocta, tum jucundiora fiunt et utiliora cum illis, qui ea possident, tum aliis multis. Ac mensa quidem sensibus subjecta dum affatim quispiam fruitur, si deinde illinc saturatus ructet, injucundus fit ei, qui illum convivio excepit : si vero spirituali doctrina expletus eructet, multum suavem odorem diffundit in proximum. David quidem certe cum his dapibus se frequenter expleret, dicebat : « Eructavit cor meum » verbum bonum [1]. » Nam et malum verbum possumus eructare. Et quemadmodum in hac sensili mensa pro conditione cibariorum qualitatem eorum, quæ eructantur, cernimus apparere : sic nimirum et in virtute verborum, qualibus pascuntur, talia plerique homines etiam eructant. Exempli causa, si in theatrum ascenderis, et meretricias cantilenas audiveris, talia plane verba in proximum etiam eructabis : quod si ad Ecclesiam veniens spiritualis particeps fueris lectionis, ejusmodi erunt etiam, quæ eructabis. Propterea quoque dicebat Propheta, « Eructavit cor meum verbum bonum, » ut mensæ dapes, qua fruebatur semper, nobis ostenderet. Hoc etiam incitatus, nos cohortabatur his verbis utens Paulus : « Omnis sermo » malus ex ore vestro non procedat, sed si quis bonus [2]. » Et quis est malus, dicet aliquis? si bonum didiceris, tum etiam malum scies, nam ad distinctionem illius hunc posuit. Quis ergo bonus sit, non erit opus ut ex me discas : ipse quippe nobis ejus naturam declaravit. Cum enim dixisset, « Si quis bonus, adjecit : ad ædificationem Ec» clesiæ, » bonum eum esse ostendens, qui ædificat proximum. Ut igitur is qui ædificat, bonus est : ita qui destruit, malus et pravus est. Et tu igitur, dilectissime, si quidem tale quid proferre possis, quod meliorem reddere

[1] Psal. XLIV, 1. — [2] Ephes. IV, 29.

possit auditorem, ne retineas verbum in tempore salutis: quod si nihil tale suppetat, sed prava tantum et corrupta verba, tace, ne proximum accuses. Hic enim malus est sermo, nec ædificat audientem, sed subvertit. Sive enim illi curæ sit virtus, in superbiam sæpius effertur: sive sit ignavus, negligentior evadit. Si turpe prolaturus sis verbum acridiculum, tace. Nam et hic malus est sermo, quo et is qui dicit, et is qui audit lasciviores redduntur, et in unoquoque pravæ libidines inflammantur. Ut igitur ignis alimentum ligna sunt et sarmenta, ita pravæ cogitationes verbis aluntur. Idcirco non omnia quæ mente versamus, omnino eloqui nos oportet: sed ex ipsa mente pravas cupiditates omnemque fœdam cogitationem eliminare studendum est: quod si quando nobis nec opinantibus turpes irrepserint ratiocinationes, nunquam eas lingua efferamus, sed silentio suffocemus. Nam et belluæ ac serpentes si quando in fossam inciderint, et exitum quemdam sursum invenerint, ascendentes, ferociores evadunt: quod si deorsum conclusæ perpetuo manserint, omni modo perduntur facile atque exterminantur: sic nimirum et pravæ cogitationes, si quidem aliquem per os nostrum exitum nanciscantur, interiorem flammam accendunt: sin autem eas per silentium concluseris, imbecilliores fiunt, et tanquam fame confectæ per silentium, celeriter in mente moriuntur. Itaque si qua te cogitatio turpis invadat, neque turpe verbum eloquaris, etiam cupiditatem extingues. Non est tibi mens munda? saltem mundum sit os, neque lutum foras ejicias, ne et alium et te ipsum offendas. Non enim illi tantum qui dicunt, sed etiam illi qui audiunt, multas contrahunt sordes, dum alii turpia loquuntur. Propterea cohortari et consulere non desino, ut non solum ab ejusmodi verbis efferendis, sed etiam, dum ab aliis efferuntur, audiendis abstineamus, et divinæ

legi semper addicti simus. Qui enim ejusmodi fuerit, beatus a Propheta prædicatur : « Beatus vir, qui non abiit » in consilio impiorum, et in via peccatorum non stetit, » et in cathedra pestilentiæ non sedit : sed in lege Domini » voluntas ejus, et in lege ejus meditabitur die ac nocte[1]. »

II. Atque in profanis quidem conventibus, etsi aliquid fortasse boni aliquando dicitur, vix tamen inter multa prava unum quidpiam probum plerique loquuntur : dum autem sacræ leguntur Scripturæ, plane contrarium evenit : nullum sermonem pravum audies, omnes salutis ac philosophiæ modestiæque plenos, cujusmodi sunt, quæ hodierno die sunt lecta. Quænam illa porro ? « De quibus » autem scripsistis mihi, inquit, bonum est homini mu» lierem non tangere : propter fornicationes autem unus» quisque suam uxorem habeat, et unaquæque suum » virum[2]. » De nuptiis leges sancit Paulus, neque eum pudet, nec erubescit, ac merito sane. Si enim nuptiis honorem detulit Dominus ejus, nec illarum eum puduit, sed et præsentia sua rem exornavit, et munere : siquidem munera contulit omnium maxima, cum aquæ naturam mutavit in vinum, quî potuisset pudere servum leges de nuptiis ferre? Non enim res mala sunt nuptiæ, sed mala res adulterium, mala res fornicatio : nuptiæ vero præsens sunt adversus fornicationem remedium. Ne igitur diabolicis eas pompis dehonestemus : sed quod factum est a civibus Canæ Galilææ, fiat et ab iis qui nunc ducunt uxores, Christum habeant in medio sedentem. Quo vero pacto id fieri potest, inquit? per ipsos sacerdotes. « Qui » enim, inquit, recipit vos, me recipit[3]. » Si ergo diabolum abegeris, si meretricias cantilenas, et molles cantus, immodestas choreas, verba turpia, diabolicam pompam, tumultum, risum effusum, et reliquam turpitudinem

[1] Psal. I, 1, 2. — [2] 1 Cor. VII, 1. — [3] Matth. x, 40.

amandaris, sanctos autem Christi servos introduxeris, Christus per ipsos plane aderit cum matre sua et fratribus. « Quicumque enim fecerit, inquit, voluntatem pa- » tris mei, ipse meus frater, et soror et mater est[1]. » Scio equidem gravem quibusdam et molestum videri me, dum ad hæc vos hortor, et antiquam reseco consuetudinem, nihil tamen istud curo. Neque enim tam gratia vestra, quam utilitate indigeo, non applausibus et laudibus, sed lucro et philosophia. Neque mihi quisquam dicat, Consuetudo est : ubi peccatum committitur, noli consuetudinis mentionem facere; sed si quidem mala sint quæ geruntur, licet antiqua sit consuetudo, tolle illam : si mala non sint, licet consuetudo non sit, introduc illam et invehe. Cæterum antiquam non fuisse consuetudinem, ut tam turpes res fierent, sed invectam quamdam fuisse novitatem, cognosces, si recorderis, quo pacto duxerit uxorem Rebeccam Isaac, quo pacto Jacob Rachelem. Nam et nuptiarum meminit illarum Scriptura, et quo pacto fuerint in ædes sponsorum hæ sponsæ deductæ narrat, neque tale quidquam commemorat; sed convivium quidem et prandium solito lautius instruxerunt, et propinquos ad nuptias invitarunt : tibiæ vero ac fistulæ, cymbala, et temulentæ saltationes, ac reliqua omnis hujus temporis turpitudo procul aberat. At nostræ ætatis homines et hymnos in Venerem saltando canunt et adulteria multa, et nuptiarum violationes, et illegitimos amores, illicitosque coïtus, et alia plurima plena impietatis et ignominiæ cantica illo die canunt, et post ebrietatem ac tantam turpitudinem cum verbis obscœnis publice sponsam deducunt. Quo igitur pacto castitatem ab illa exigis, quæso, cum jam a primo die ad tantam impudentiam illam erudias, et in ejus conspectu ea fieri ac dici cures,

[1] Matth. XII, 50.

quæ neque fas sit a probis mancipiis audiri? Tam diuturno tempore laboravit pater, dum virgineam cum matre servaret, ut neque diceret, neque dicentem alium quoddam tale verbum audiret, et conclavia, et gynæcea, et custodes, et januas, et vectes, et vespertinos progressus, et ut nemini, ne propinquorum quidem ulli se spectandam offerret, et alia multa, et his plura diligenter accurabat, et tu veniens cuncta illa uno die effudisti, ac per inhonestam illam pompam effecisti, ut impudens fieret, et verba depravata in sponsæ animam infudisti? Nonne inde quæ sequuntur mala proveniunt? non inde adulteria et zelotypiæ? Nonne inde filiorum orbitates, viduitates et immaturi parentum obitus? Cum enim dæmones cantibus illis invites, cum per obscœna verba cupiditatem illorum expleas, cum mimos et effœminatos in ædes introducas et totum theatrum, cum meretricibus domum compleas, et efficias, ut totus illic dæmonum cœtus lasciviat, quid sani, quæso, deinceps potes expectare? qua vero de causa et sacerdotes introducis, cum postero die talia sis perpetraturus? Vis magnificentiam fructuosam ostentare? voca pauperum choros : sed verecundaris et erubescis : et quid hac absurditate pejus, cum in ædes diabolum pelliciens, nihil turpe te agere censeas, cum vero Christum inducturus sis, erubescas? Ut enim introeuntibus pauperibus advenit Christus, ita cum molles ac mimi choreas illic ducunt, lascivit in medio illorum diabolus. Atque ex illis quidem expensis nullum lucrum, sed et multum oritur damnum : ex his autem sumptibus multam cito mercedem reportabis. Atqui nullus eorum qui in urbe sunt, hoc præstitit. Tu vero incipe, et præclaræ istius consuetudinis auctor esse contende, ut eam tibi posteri acceptam ferant. Quod si æmuletur aliquis, et imitetur hanc consuetudinem, ad eos qui interrogabunt, dicere

poterunt nepotes, ac nepotum filii, illum talem hanc optimam legem primum invexisse. Si enim exterius in certaminibus, dum convivia instruuntur, qui inutilia ista munera publica majorem ad magnificentiam provexerint, a vulgo celebrantur : multo magis in hoc publico munere spiritali laudabunt omnes, et gratiam habebunt ei, qui principium istud præclarum introduxerit, eique laudem liberalitatis hoc et utilitatem acquiret. Nam si et hoc ab aliis peractum fuerit, tibi qui primus semina jecisti fructuum illorum, mercedem proferet : hoc et te cito parentem efficiet, hoc et liberis auxilio erit, efficietque ut sponsus cum sponsa consenescat. Ut enim peccantibus frequenter Deus comminatur dicens : « Erunt filii vestri » pupilli, et uxores vestræ viduæ[1] : » Sic illis qui in omnibus ipsi obediunt et senectutem beatam, et omnia cum ea se daturum bona pollicetur.

III. Et vero Paulum possumus hoc dicentem audire, sæpe immaturas mortes a multitudine peccatorum allatas esse. « Ideo enim, inquit, inter vos multi infirmi, et im» becilles, et dormiunt multi[2]. » Pauperes autem, si nutriantur, nihil evenire tale permittere, sed quamvis inopinatum quid incidat, remedium illos adhibere præsentissimum, ex ea puella cognosce quæ in Joppe morabatur[3]. Nam et hanc mortuam jacentem circumstantes pauperes qui ab ea nutriebantur, et plorantes excitarunt, et ad vitam revocarunt. Tanto viduarum et pauperum oratio risu et chorea omni est utilior. Hic uno die durat delectatio, illic perennis est quæstus. Cogita quantum illud sit tot benedictionibus onustam sponsam sponsi domum introire. Quibus coronis splendidiora non sunt ista? quibus non divitiis utiliora? Cum contra hic mos hodiernus extremæ sit dementiæ. Quamvis enim nec pœna, nec supplicium,

1 Exod. XXII, 24. — 2 1 Cor. XI, 30. — 3 Act. IX, 35.

iis qui tam honeste se gerunt, immineret, cogita quantum supplicium sit, tantis maledictis proscindi, populo spectante, cunctis audientibus, ab hominibus ebriis et mente depravatis. Nam pauperes quidem, ubi quid acceperint, benedicunt, infinita bona precantur : illi vero post ebrietatem, post voracitatem, omnes dicteriorum sordes in eorum capita effundunt, qui matrimonium contrahunt, et diabolicum certamen inter se quoddam instituunt : et quasi essent inimici, qui conveniunt, sic illorum propinqui certant inter se uter plura de illis qui conjugio copulantur, fanda et nefanda probra effutiet; et adversarios imitantur : atque hæc illorum inter se contentio efficit, ut cum sponsa sponsus summo pudore suffundatur. An igitur aliam, quæso, demonstrationem requiremus, ut hæc omnia ab illis fieri dicique dæmonum impulsu constet? Quis ergo deinceps ambiget, quin hæc omnia fiant ab illis ac dicantur, dæmonibus animas eorum impellentibus? Nemo plane : siquidem ejusmodi sunt diaboli remunerationes, cavillationes, ebrietates, et animæ delirium. Quod si quis eo, quod horum loco pauperes introducuntur, omine deterreatur, et calamitatis hoc indicium esse dicat, is hoc etiam discat, non pauperes, ac viduas ali, sed molles ac meretrices, omnis molestiæ, atque innumerorum esse malorum indicium et portentum. Sæpe namque meretrix jam ab illo ipso die ex amicis sponsum captivum abripiens discessit, amorem erga sponsam extinxit, benevolentiam subdole avertit, dilectionem, antequam accenderetur, dissolvit et adulterii semen injecit. Hæc pertimescere patres oportuit, et si nihil aliud esset, ac mimos et saltatores nuptiarum ingressu prohibere. Sunt enim institutæ nuptiæ non ut lasciviamus, nec ut scortemur, sed ut casti simus. Audi sane Paulum dicentem : « Propter » fornicationes autem unusquisque suam uxorem habeat,

»et unaquæque suum virum habeat[1].» Hæc enim duo sunt quorum causa nuptiæ sunt institutæ, ut caste vivamus et ut patres fiamus, horum autem duorum antecedens castitatis est occasio. Postquam enim ingressa est libido, conjugium quoque ingressum est, ut immoderatum usum resecaret, et persuaderet, ut una muliere contenti essemus. Non enim omnino conjugium efficit, ut liberos suscipiamus, sed illud Dei verbum, quod dicit: «Crescite et multiplicamini, et replete terram[2].» Testes sunt quicumque conjugio sunt usi, sed liberos minime genuerunt. Itaque antecedens est hæc causa castitatis, atque hoc præcipue tempore, cum genere humano totus orbis terrarum repletus est. Nam a principio quidem expetenda res erat habere liberos, ut monumentum ac reliquias vitæ suæ quisque relinqueret. Quoniam enim resurrectionis spes nondum erat, sed mors dominabatur, seque post hànc vitam perire censebant, qui moriebantur, solatium istud ex susceptione liberorum largitus est Deus, ut animatæ defunctorum imagines remanerent, genusque nostrum conservaretur, et mortem obituris, eorumque propinquis maximam consolationem id pareret, quod posteros haberent superstites. Atque ut intelligas idcirco liberos expetendos fuisse, audi quo pacto apud Jobum queratur ac lamentetur post multas plagas uxor: «Ecce, »inquit, memoriale tuum periit de terra, et filii tui, et »filiæ tuæ[3].» Et rursus ad Davidem Saül: «Jura mihi in »Domino, quia non exterminabis semen meum, et nomen »meum post me[4].» Postquam autem in foribus est resurrectio, neque mortis jam ulla ratio habetur, sed ad aliam pergimus vitam hac multo meliorem, supervacaneum studium est ejusmodi. Si enim liberorum desiderio

[1] 1 Cor. VII, 2. — [2] Gen. I, 28. — [3] Job. XVIII, 18. — [4] 1 Reg. XXIV, 22.

teneris, multo meliores atque utiliores acquirere poteris, nunc cum spiritalis quædam pariendi ratio introducta est, meliorque partus, et utiliores senectutis altores. Itaque una quædam est occasio conjugii, ut non scortemur, et idcirco remedium hoc invectum est. Quod si post conjugium scortationibus te inquinaturus sis, supervacanee, frustra et incassum ad conjugium venisti : imovero non frustra et incassum tantum, sed etiam cum damno. Non enim par ratio est, si quis uxorem non habens scortetur et si quis matrimonio contracto rursus idipsum agat. Neque enim jam illud scortatio est, sed adulterium. Quamvis enim mirum et insolens sit quod diximus, est tamen verum.

IV. Non ignoramus plurimos adulterium arbitrari tantum, cum quis marito junctam mulierem corrumpit : ego vero sive cum vulgari scorto, sive cum ancilla, sive cum alia quapiam muliere non maritata, illegitimo lascivoque congressu jungatur, cum uxorem habeat, adulterium hoc esse contendo. Non enim ex eorum tantum qui contumeliam patiuntur, sed ex eorum etiam, qui contumeliam inferunt, conditione hoc crimen adulterii metimur. Noli enim mihi leges externas objicere, quæ mulieres quidem adulterium committentes in judicium pertrahunt, et pœnas ab eis repetunt : a viris vero ancillas vitiantibus non item : at ego legem tibi Dei recitabo, quæ pari ratione in mulierem et in virum excandescit, et rem adulterium appellat. Cum enim dixisset, « Et unaquæque suum virum » habeat, adjecit : Uxori vir debitam benevolentiam red- » dat[1]. » Quid tandem innuere volens hoc dixit? num ut ei pecuniæ reditus conservaret? ut dotem illæsam? ut vestes sumptuosas suppeditaret? ut lautiorem mensam? ut splendidos sumptus? ut multum servorum obsequium? quid ais? quodnam benevolentiæ genus exigis? Nam et

[1] 1 Cor. VII, 3.

hæc omnia sunt benevolentiæ. Nihil tale commemoro, inquit, sed castitatem ac pudicitiam. Viri corpus non amplius est viri, sed uxoris. Suam igitur possessionem illæsam illi servet, neque imminuat, nec corrumpat; siquidem inter famulos ille benevolus dicitur, qui herilibus acceptis pecuniis, nihil ex ipsis interverterit. Quando igitur uxoris possessio est viri corpus, benevolum vir erga depositum suum se præbeat. Ut enim scias hoc eum innuere, cum ait, « Benevolentiam reddat, adjecit : Mulier sui corporis » potestatem non habet, sed vir : similiter et vir sui corpo» ris potestatem non habet, sed mulier[1]. » Cum ergo meretricem allicientem videris, insidiantem, corpus adamantem, dic illi : Non est meum corpus, uxoris est meæ : illo abuti non audeo, neque alteri mulieri id exponere. Hoc et faciat mulier. Magna quippe hic est honoris æqualitas; tametsi multam in cæteris tribuit excellentiam et juris prærogativam Paulus ita dicens: « Verumtamen et vos » singuli, ut unusquisque suam uxorem ita diligat, ut » seipsum : uxor autem ut timeat virum suum[2] : et, caput » mulieris est vir[3], et debet mulier viro esse subjecta[4]. » Et rursus in Veteri Testamento : « Ad virum conversio tua, et » ipse tui dominabitur[5]. » Quomodo igitur hoc loco æqualem remunerationem servitutis et dominatus induxit? Cum enim dixerit, « Mulier sui corporis potestatem non » habet, sed vir : similiter et vir sui corporis potestatem » non habet, sed mulier, » magnam æqualitatem constituit. Et quemadmodum ille corporis ejus est dominus, sic et ista corporis illius est domina. Cur igitur tantam æqualitatem honoris introduxit? quod nimirum hic necessaria sit eminentia : ubi vero castitatis tempus est et pudicitiæ, nihil amplius habet vir, quam mulier, sed pari ratione

[1] 1 Cor. VII, 4. — [2] Ephes. V, 33. — [3] 1 Cor. XI, 3. — [4] Ephes. V, 22. — [5] Gen. III, 16.

cum illa plectitur, si leges conjugii violaverit, ac merito sane. Non enim ad te mulier idcirco venit, et patrem et matrem totamque domum dereliquit, ut a te contumeliis afficeretur, et vilem ancillulam ipsi superinduceres, ut innumeras pugnas excitares, comitem et sociam vitæ, liberam et honore parem accepisti. Annon enim absurdum est, ut cum dotem acceperis, omnem exhibeas benevolentiam, nihilque ex illa imminuas: quod autem quavis dote pretiosius est, castitatem et pudicitiam, tuumque corpus, quod illius est possessio, corrumpas et polluas? Si dotem imminueris, socero rationem reddes: si castitatem imminueris, Deus a te pœnas exiget, qui nuptias introduxit, et uxorem tibi tradidit. Atque hoc verum esse colliges ex iis, quæ de adulteris ait Paulus: « Qui enim spernit, non »hominem spernit, sed Deum, qui dedit Spiritum suum »sanctum in vobis[1]. » Vides quam multis verbis ostensum ex Scriptura sit adulterium esse, non solum si marito junctam mulierem, sed etiam si quamvis meretricem corrumpat is qui sit junctus uxori? Nam quemadmodum adulterio pollui mulierem dicimus, sive cum servo, sive cum alio quocumque peccet : sic etiam virum adulterium committere dicimus, sive cum ancillula, sive cum quocumque vulgari scorto uxorem habens libidinem expleat. Ne igitur salutem nostram negligamus, neve nostram animam per hoc peccatum diabolo exponamus. Hinc enim innumeræ familiarum oriuntur eversiones, et bella innumera : hinc fit, ut charitas dilabatur, et benevolentia subtrahatur. Nam ut fieri nequit, ut homo castus uxorem negligat unquam ac despiciat; sic neque fieri potest, ut homo intemperans et lascivus uxorem suam diligat, sit licet omnium formosissima. Nam ex castitate charitas oritur, ex charitate bona innumera. Fac igitur lapideas

[1] 1 Thess. IV, 8.

mulieres reliquas arbitreris, cum intelligas, si lascivis oculis alienam mulierem intuearis sive publicam sive junctam viro, te adulterorum crimini obnoxium esse factum. Hæc tibi ipsi quotidie verba occine : quod si alterius uxoris in te sentias cupiditatem exardescere, ac deinde minus idcirco tibi tuam uxorem placere, ingressus conclave, librum hunc evolve, Paulumque adhibens interventorem, ac tibi hæc verba frequenter occinens flammam extingue. Sic fiet ut et gratior tibi rursum futura sit uxor, cum nulla cupiditas tuam erga illam benevolentiam labefactet : neque tantum gratior erit uxor, sed tu quoque honestior ac venustior esse videberis. Nihil enim est, nihil plane turpius homine, qui contracto matrimonio scortatur. Non enim coram socero tantum, et amicis, et obviis, sed etiam coram servis ipsis erubescit. Neque solum est hoc malum, sed etiam, quod ipsius domus aspectus injucundior erit, quam carceris cujusvis, cum amicam ante oculos positam habeat, ac meretricis semper imaginem mente verset?

V. Vis tu probe intelligere, quantum sit hoc malum? cogita qualem ducant vitam, qui suas uxores suspectas habent, quo pacto injucundæ illis sint escæ, injucundi potus. Venenis mensa videtur scatere, et tanquam exitium domum fugiunt malis innumeris redundantem. Non illis somnus, non nox est placida, non amicorum congressus, non ipsi radii solares : sed ab ipso lumine se offendi putant, non tum solum cum adulterio pollui uxorem viderint, sed etiam cum in qualemcumque suspicionem illius culpæ venerint. Idem accidere et uxori puta, cum a quolibet id audiverit, vel etiam fuerit suspicata, te mulieri meretrici te ipsum addixisse. Hæc apud te cogitans non adulteria tantum fuge, sed etiam suspiciones : quod si immerito suspicetur, placa illam et verbis flecte. Non enim

odio vel fastu impulsa, sed præ nimia tui cura id facit, quodque de sua possessione valde timeat. Possessio quippe ipsius est, ut apte dixi, corpus tuum et possessio rerum omnium pretiosissima. Noli ergo in re maxima illam lædere, neque letale illi vulnus infligas. Quamvis enim illam contemnas, Deum tamen debes timere ejusmodi criminum vindicem, et qui talibus delictis intolerabile supplicium comminatur. Eorum enim, qui talia perpetrare sint ausi, inquit, « Vermis non morietur, et ignis non extinguetur[1]. » Quod si non admodum pungunt te futura, terreant te saltem præsentia. Multi quidem certe illorum, qui meretricibus adhærent, in hac etiam vita mali male perierunt, curiosis meretricum insidiis oppressi. Dum enim illæ contendunt a legitima uxore ac matrimonio juncta illum alienare, suoque amore penitus illum devinctum tenere, præstigiis et incantationibus utuntur, amatoria parant veneficia, et multas fascinationum fallacias texunt : sic deinde cum illum in gravem morbum conjecerint, dira lue correptum, longa tabe consumptum et innumeris obrutum malis, hujus lucis usura privant. Si forte gehennam non reformidas, mi homo, præstigias illarum reformida. cum enim per luxuriam istam divino præsidio te privaveris, et cœlesti auxilio spoliaveris, tum audacter invadens te meretrix, suosque dæmones advocans laminis et amuletis adhibitis, suisque structis insidiis facillime salutem tuam expugnat, teque probris obnoxium ac ridendum omnibus, qui civitatem incolunt, propinat, ut nec illi calamitatis unquam tuæ miseratione moveantur. « Quis enim » miserebitur, inquit, incantatori a serpente percusso, et » omnibus qui appropinquant bestiis[2] ? » Prætereo jacturam pecuniarum, et quotidianas suspiciones, fastum, arrogantiam, contumelias, quibus stultos vexant meretri-

[1] Marc. IX, 45. — [2] Eccli. XII, 17.

ces, quæ multo sunt acerbiora, quam si millies fuerit mors oppetenda. Atque uxorem quidem sæpenumero, ne si verbum quidem molestum dixerit, ferre potes, ac meretricem etiam alapis te cædentem adoras. Non te pudet, nec erubescis, nec optas ut tibi dehiscat terra? quî poteris ad Ecclesiam venire, atque in cœlum manus extendere? quo tandem ore Deum invocabis, quo meretricem osculatus es? Non tu, quæso, times, nec perhorrescis, ne quando tuum caput impudens de cœlo delapsum fulmen exurat? Quamvis uxorem tuam, quam afficis injuria, celes, at insomnem illum oculum nunquam celabis: quandoquidem adultero illi, qui dicebat, « Tenebræ circumdant » me, et parietes, quid vereor? » contradixit Sapiens ille sic dicens: « Oculi Domini millies lucidiores sunt sole, » inspicientes opera hominum[1]. » Propter hæc omnia nimirum dicebat Paulus: « Unusquisque suam uxorem habeat, et unaquæque virum suum habeat: uxori vir » debitam benevolentiam reddat; similiter et uxor viro[2]. » Mel distillat a labiis mulieris meretricis[3], quæ ad tempus impinguat fauces tuas: postea vero eam amariorem felle invenies, et acutam magis gladio ancipiti. Venenum habet osculum meretricis, venenum latens et absconditum. Cur igitur damnandam persequeris voluptatem, quæ exitium parit, quæ plagam infert immedicabilem, cum oblectari possis, et nullum malum incurrere? Cum libera et honesta muliere simul voluptas est et securitas, et delectatio et honor, et ornatus et bona conscientia: illic autem acerbitas multa, damnum multum, accusatio perpetua. Quamvis enim nullus hominum viderit, nunquam tamen accusare te desinet conscientia: sed quocumque perrexeris, te sequetur accusans, et magna voce te persequens accusator iste. Itaque si quis voluptatem sectetur, is con-

[1] Eccli. XXIII, 26. — [2] 1 Cor. VII, 2. — [3] Prov. V, 3.

gressum cum meretricibus fugiat maxime. Nihil enim illa consuetudine injucundius, nihil illo congressu molestius, nihil moribus illarum scelestius. « Cervus amicitiæ, et » pullus gratiarum tuarum confabuletur tecum : fons » aquæ tuæ sit tibi fons[1]. » Cum sit tibi fons purus, cur ad lacum luto plenum curris, gehennam olentem et supplicium ineffabile? qua excusatione, qua venia dignus poteris videri? Si enim qui ante contractum matrimonium scortantur, pœnas sustinent, et supplicio plectuntur, sicut ille qui sordidis erat vestimentis indutus, multo magis qui matrimonio contracto. Duplex enim inde ac triplex crimen oritur, tum quia cum deliciis fruerentur, ad lasciviam illam prosilierunt, tum quia non modo scortatio res illa, sed etiam adulterium censetur, quod peccato quovis est gravius. Hæc igitur et nobis et mulieribus inculcare non desinamus : quam etiam ob causam his verbis orationem concludam : « Propter fornicationem unusquisque » suam uxorem habeat, et unaquæque suum virum habeat, » Uxori vir debitam benevolentiam reddat; uxor similiter » viro. Mulier sui corporis potestatem non habet, sed vir. » Similiter autem et vir sui corporis potestatem non habet, » sed mulier[2]. » Hæc verba studiose memoria tenentes, et in foro, et in ædibus, et interdiu, et vesperi, et ad mensam, et in lecto, et ubique locorum, cum ipsi ea meditemur, tum mulieres nobis dicere atque a nobis audire doceamus, ut cum hanc vitam caste traduxerimus, cœlorum etiam regnum consequamur, gratia et benignitate Domini nostri Jesu Christi, per quem et cum quo Patri, una cum Spiritu sancto gloria in sæcula sæculorum. Amen.

[1] Prov. v. 19, et 15. — [2] Cor. vii, 2-4.

HOMILIA.

In illum locum, Mulier alligata est legi quanto tempore vixerit vir ejus : si autem dormierit, libera est cui voluerit nubere, tantum in Domino. Beatior autem est si sic manserit[1]. »

I. Nuper nobis beatus Paulus de conjugio, conjugiique juribus legem tulit, Corinthis sic scribens ac dicens : « De » quibus autem scripsistis mihi, Bonum esse homini mu- » lierem non tangere[2] : propter fornicationem autem, suam » quisque uxorem habeat, et suum quæque virum habeat. » Eapropter et nos totum sermonem in hoc insumpsimus. Itaque necesse est hodie de eodem argumento iterum vobiscum disserere, quandoquidem de eodem etiam ipse Paulus hodie disserit. Audivistis enim illum clamantem, ac dicentem : « Mulier alligata est legi quanto tempore vixe- » rit vir illius : si autem obdormierit vir illius, libera est » cui voluerit nubere, tantum in Domino : beatior autem » est si sic manserit, secundum meum consilium : opinor » autem quod et ego spiritum Dei habeam. » Sequamur igitur illum, et hodie, et de hac colloquamur materia. Sequentes enim Paulum, per eum et Christum ipsum sequemur, eo quod ille non semetipsum, sed Christum per omnia sequens scripsit. Enimvero non est vulgaris res, conjugium bene constitutum : sicut etiam iis qui illo, non ut oportet, utuntur, innumerorum malorum fit materia. Nam sicut mulier adjutrix est, ita sæpe et insidiatrix. Et sicut portus est conjugium, ita et sæpe naufragium parit : non

[1] I Cor. VII, 39, 40 — [2] Ibid. I.

natura sua, sed animo eorum, qui illo male utuntur. Etenim qui secundum congruas leges illud observat, domum et uxorem suam, ut malorum omnium quæ vel in foro, vel alicubi obveniunt, consolatricem ac liberatricem reperit. Qui autem temere et vulgariter hanc rem aggreditur, etiamsi multa in foro et alibi tranquillitate fruatur, ingressus domum, scopulos et petras videbit. Itaque quoniam non de rebus vulgaribus nobis est periculum, operæpretium fuerit cum diligentia dictis attendere, et uxorem ducturum, juxta Pauli, imo juxta Christi leges agere. Sane scimus, quod multis novum et inexpectatum videbitur quod dicimus : at propterea non silebo, sed primum legem vobis legam, et dein legem, quæ contraria videtur, solvere tentabo. Igitur quænam est lex illa, quam nobis Paulus posuit? « Mulier, inquit, alligata est legi : » oportet igitur ut minime separetur, vivente viro, neque alium superinducat maritum, neque secundas nuptias adeat. Et vide quanta cum diligentia verborum usus sit proprietate. Non enim dixit : Cohabitet viro, quoad vixerit; sed, « Mulier alligata est legi quanto tempore vixerit » vir illius : » atque adeo etiamsi libellum repudii det, etiamsi domum relinquat, etiamsi ad alium abeat, legi astricta adulteraque est. Quando igitur vir ejicere vult uxorem, et uxor relinquere virum, hujus memor sit dicti, et Paulum putet esse præsentem, et persequi se clamando et dicendo : « Mulier astricta est legi. » Nam quemadmodum servi fugitivi, etiamsi domum herilem relinquant, catenam secum trahunt : ita et mulieres etiamsi viros relinquant, legem habent pro catena, se persequentem et adulterii accusantem, accusantem etiam eum, qui duxerit ac dicentem : Adhuc superest maritus, et facinus hoc adulterium est. « Mulier enim astricta est legi, quoad vixerit » maritus illius. Et omnis qui dimissam duxerit, mœcha-

» tur. » Quando igitur licebit illi secundas nuptias contrahere? Quando? tunc ubi a catena liberata fuerit, quando vir morietur. Hoc igitur declarans non addidit, Quod si mortuus fuerit vir illius, libera est cui voluerit nubere: sed, « Si autem dormierit vir illius, » quasi consolans viduam, et persuadens manere apud priorem, et non adjungere secundum maritum. Non mortuus est, inquit, vir tuus, sed obdormivit. Quis dormientem non præstolatur? Propterea dixit, « Si autem dormierit, libera est cui vo» luerit nubere. » Non dixit, Nubat, ut ne videatur vim facere et cogere : neque prohibuit volentem secundas nuptias contrahere : neque nolentem adhortatus est, sed legem legit, dicens : « Libera est cui voluerit nubere. » Liberam autem illam post viri mortem esse factam dicens, ostendit servam eam antea adhuc vivente marito fuisse. Quæ autem serva est, ac subdita legi, etiamsi millies libellum repudii accipiat, adulterii ligabitur lege. Nam servis quidem licet mutare dominos viventes, uxori autem non licebit viros commutare, vivente suo : nam id adulterium esset. Ne mihi leges ab exteris conditas legas, præcipientes dari libellum repudii, et divelli. Neque enim juxta illas judicaturus est te Deus in die illa, sed secundum eas, quas ipse statuit. Etiam externæ leges non simpliciter, nec absolute hoc posuerunt : nam et ipsæ puniunt factum, et hinc liquet, eas peccatum valde ægre tulisse. Unde eam quæ auctor fuerit repudii, nudam et spoliatam facultatibus ejiciunt, et eum a quo data fuerit dissolutionis occasio, etiam facultatum jactura puniunt, et sane hoc facientes, factum illud non commendabant.

II. Quid igitur? Et Moses, aiunt, hoc fecit : et ille propter eamdem ipsam causam. Tu vero audi Christum dicentem, « Nisi abundaverit justitia vestra plus quam Scriba-

[1] Matth. v, 32.

» rum et Pharisæorum, non intrabitis in regnum cœlorum[1]. » Audi illum rursus dicentem : « Qui dimiserit uxorem suam, » excepta causa adulterii, facit illam adulteram fieri : et » qui dimissam in uxorem duxerit, adulter fit[2]. » Propter hoc venit unigenitus Filius Dei, propter hoc servi formam assumpsit, propter hoc sanguinem effudit pretiosum, mortem destruxit, peccatum extinxit, largiorem Spiritus gratiam dedit, ut ad majus te sapientiæ studium induceret. Alias etiam Moyses non ita simpliciter legem hanc tulit, sed cum cogeretur sese attemperare eorum quibus legem dabat, infirmitati. Nam quoniam ad cædes prompti erant, et domos cognato replebant sanguine, et neque suis, neque alienis parcebant, ne intus occiderent uxores, quæ ingratæ erant, præcepit foras mittendas, quo gravius malum, nempe homicidiorum facilitas tolleretur. Sane quod homicidæ fuerint, audi Prophetas dicentes : « Ædificantes » Sion in sanguine, et Jerusalem in injustitiis[3]. » Et iterum : « Sanguinem sanguini miscent[4]. » Et iterum : « Manus » vestræ sanguine plenæ[5]. » Et quod non solum contra alienos, sed etiam contra suos sævierint, ita manifestans Propheta dicebat : « Immolaverunt filios suos et filias suas » dæmoniis[6]. » Qui autem non parcebant liberis, utique nec uxoribus pepercissent. Ut ne itaque hoc accideret, illud permisit. Quapropter et Christus Judæis rogantibus, et dicentibus : « Quomodo igitur Moses permisit dare li- » bellum repudii ? » ostendens quod non contrariam suæ legem ferens ita scripserit, dixit : « Moses juxta duritiam » cordis vestri locutus est, ab initio autem non erat sic ; » sed qui fecit ab initio, masculum et fœminam fecit illos[7]. » Si hoc bonum fuisset, inquit, non unum virum et unam mulierem fecisset, sed uno Adam condito duas fecisset

[1] Matth. v, 20. — [2] Ibid. 32. — [3] Mich. III, 10. — [4] Osee. IV, 2. — [5] Isaï. I, 15. — [6] Psal. CV, 37. — [7] Matth. XIX, 7, 8.

mulieres, si quidem voluisset unam quidem ejici, alteram vero induci. Nunc vero ipso formationis modo legem induxit, quam ego nunc scribo. Et quænam est illa? Hæc utique, Eam sibi quisque uxorem servet semper, quam initio sortitus est. Hæc lex antiquior, quam illa de libello repudii, et tanto, quanto Adam ipso Mose. Et idcirco nunc nihil novum sector, neque peregrina affero decreta, sed Mose antiquiora et priora. Operæ autem pretium fuerit et Mosis legem illam, quam de hac re posuit, audire : « Si » quis, inquit, acceperit uxorem, et habitaverit cum illa ; » et erit, si non invenerit gratiam coram illo, quia invenit in illa turpitudinis rem, scribet illi libellum repudii, » et dabit in manus ejus[1]. » Vide, non dixit, Scribito et dato, sed quid? « Scribet illi libellum repudii, et dabit in » manus ejus. » Magnum autem inter hoc et illud discrimen : nam dicere, Scribat libellum repudii, et det in manus ejus, jubentis ac imperantis est. Dicere autem, « Scri» bet libellum repudii, et dabit in manus ejus, » annuntiantis factum, et non propriam legem introducentis est. Igitur, « Si quis, ait, ejiciat uxorem, et dimittat illam ex » domo sua : et cum abierit, si fuerit alteri viro, et odio » illam habuerit etiam vir posterior, et scripserit illi libel» lum repudii, et dederit in manus ejus, et emittat illam » ex domo sua : si mortuus fuerit illius vir, qui accepit sibi » illam uxorem, non poterit vir prior, qui dimiserat illam, » reducere, et accipere eam sibi in uxorem. » Deinde monstrans, se non laudare factum, neque conjugium esse putare, sed infirmitati eorum sese attemperare, postquam dixit : « Non poterit vir prior accipere illam sibi in uxo» rem, addidit, postquam polluta est : » declarans per hujus verbi modum, quod secundæ nuptiæ, vivente priore viro, pollutio magis sint quam conjugium : propter hoc

[1] Deut. XXIV.

non dixit, Postquam illam in uxorem duxerit. Vides quam consona cum Christo loquatur? Deinde et causam apposuit, « Quod abominatio sit coram Deo. » Et Moses quidem sic. Propheta autem Malachias multo manifestius, quam Moses, hoc demonstrat; imo potius non Malachias, sed Deus per Malachiam his verbis, « Numquid dignum respi» cere ad sacrificium vestrum? vel recipere acceptabile de » manibus vestris[1]? » Et cum hæc dixisset? « Quare dere» liquisti, ait, uxorem adolescentiæ tuæ? » Postea ut ostendat quantum sit malum, et quam indignus sit omni venia is qui hoc fecit, in sequentibus accusationem auget, sic dicens : « Et ista socia tua, et uxor pacti tui, et reli» quiæ spiritus tui, et non alius fecit. » Vide quanta apponit jura; primum ætatem, dicens : « Uxor adolescentiæ » tuæ; » deinde societatem vitæ, dicens : « Et ista socia » tua; » postea modum formationis, dicens : « Reliquiæ spi» ritus tui[2]. » [Non enim de terra formata est sicut Adam, sed de formati e terra latere, et hoc est quod dicit ἐγκατάλειμμα, « Et reliquiæ spiritus tui[3]. »]

III. Ad hæc omnia, quod omnibus illis majus fuerit, accedit conditoris dignitas. Hoc enim significat illud, « Non alius fecit. » Non potes, inquit, dicere, quod te quidem Deus fecit, illam vero non Deus, sed alius quidam illo inferior; sed unus et idem utrosque ut essent produxit: et ita quamvis nihil aliud, hoc saltem reveritus, charitatem erga illam custodi. Nam si sæpe hoc servis litigantibus mutuæ dilectionis causa fuit, quia ambo uni et eidem domino serviunt: multo magis nobis hoc fieri convenit, quando eumdem et conditorem, et opificem utrique habemus. Vidisti quomodo etiam in veteri initia et procemia fere acceperint novæ philosophiæ præcepta? Nam ubi multo tempore in lege versati essent, et ad perfectiora

[1] Malach. II, 14. — [2] Ibid. 2. — [3] Græcus non habet quod in uncinis legitur.

mandata transire deberent, jamque properaret ipsorum politia, opportuno tempore ad ejusmodi sapientiam illos Propheta inducit. Pareamus igitur huic bonæ legi, et nos ab omni confusione liberemus, neque nostras ejiciamus, neque ab aliis ejectas recipiamus. Nam qua facie virum uxoris aspicies? quibus oculis amicos illius et famulos? Nam si is qui mortui conjugis, cujus uxorem accepit, imaginem recumbentem viderit, afficitur aliquo modo, et graviter fert, ac si viventem maritum videat ejus quæ sibi cohabitat, qualem vitam aget? quo pacto ingredietur domum? quo animo, quibus oculis videbit illius uxorem suam? imo neque illius, neque suam juste quis talem appellet : adultera enim nullius est uxor. Fefellit pacta quæ cum illo habuit, et ad te cum honestis legibus non venit. Quantæ igitur dementiæ fuerit, rem tot malis plenam in domum inducere? Num est fœminarum penuria? Quare cum multæ sint, quas licet pura conscientia, et permittentibus legibus ducere, ad prohibitas currentes, domos subvertimus, bella civilia excitamus, ac undique inimicitias nobis conciliantes, innumeris accusatoribus ora aperientes, nostram vitam dedecoramus, et quod omnium gravissimum est, inevitabile supplicium in die judicii nobis accumulamus? Quid enim dicemus ei qui de nobis judicaturus est, quando legem in medium illatam legerit dicens: Jussi repudiatam uxorem non ducere[1], dicens id adulterium esse? Quomodo igitur ausus es ad prohibitas nuptias accedere? Quid dicemus, quid respondebimus? Nunquam enim illic fas externas leges prætexere, sed necessarium est tacentes et ligatos in gehennæ ignem immitti cum adulteris et alienum torum injuria afficientibus. Nam et qui dimiserit absque causa stupri, et qui ejectam vivente viro duxerit, cum ejecta illa punientur. Propter quod oro,

[1] Matth. v.

obsecro et supplico, ne viri mulieres ejiciant, neque mulieres viros relinquant, sed audiant Paulum dicentem: «Mulier astricta est legi, quanto tempore vixerit vir » ejus. Si autem dormierit vir, libera erit cui volet nubere, » tantum in Domino[1]. » Qualem enim habebunt veniam, qui Paulo etiam secundas permittente nuptias post mortem conjugis, et tantam concedente copiam, ante mortem audent talia facere? Quam assequentur defensionem, vel illi qui viventibus viris uxores accipiunt, vel hi qui ad publica scorta accedunt? Etenim et illud est adulterii aliud genus, habere domi uxorem, et foris scortis jungi. Nam quemadmodum mulier habens virum, etiamsi famulo vel libero cuipiam uxorem non habenti se exponat, adulterii legibus implicatur: sic et vir licet ad vulgare scortum, vel ad mulierem aliam, quamvis non habentem virum, ipse uxorem habens accesserit, adulterii reus censebitur. Fugiamus igitur et hunc adulterii modum. Quid enim poterimus dicere, quid item prætexere, qui talia audemus? quam honestam excusationem adhibebimus? Naturæ concupiscentiam? sed adest quidem uxor, quæ nobis obtigit, hac nos excusatione privans. Idcirco nuptiæ invectæ sunt, ut ne scorteris; imo non uxor sola, sed et multi alii, qui eamdem, quam nos, habent naturam, hac nos privant venia. Quando enim conservus tuus, idem habens corpus, eamdemque concupiscentiam, eadem necessitate extimulatus, nullam aliam videt mulierem, sed manet sua sola contentus, qualem tu habebis excusationem, concupiscentiam prætexens? Et quid dico habentes uxores? Cogita mihi eos, qui semper in virginitate vixerunt, et contemptis nuptiis magnam præ se tulerunt continentiam. Cum igitur alii absque nuptiis continentes sint, quam tu assequeris veniam post nuptias scortans? Hæc et viri et mu-

[1] 1 Cor. VII, 39.

lieres audiant, et viduæ et nuptæ : omnibus enim Paulus loquitur, et lex illa dicens : « Mulier adstricta est legi quanto » tempore vixerit vir illius : si autem dormierit, libera est » cui vult nubere, tantum in Domino. » Et habentibus viros, et non habentibus, et viduis, et secundo nubentibus marito, et omnibus simpliciter sermo ille utilis est. Nam quæ habet virum, non volet vivente illo quærere alium, audiens se vivente illo astrictam esse. Quæ vero est libera, siquidem voluerit secundo nubere, non simpliciter neque temere hoc facit, sed cum legibus, quæ sunt a Paulo positæ. Dicit enim : « Libera est cui vult nubere, tantum in » Domino : » hoc est, cum continentia et honestate. Sin voluerit cum defuncto servare fœdera, audiet repositas sibi coronas, majoremque alacritatem capiet. « Beatior » enim est, inquit, si sic manserit. »

IV. Vides quo pacto omnibus sermo ille utilis, et se ad illarum infirmitatem demittit, et istas suis laudibus non defraudat? Etenim quod de nuptiis et virginitate fecit, hoc et de prioribus et secundis nuptiis : quemadmodum enim illic non exclusit nuptias, ut ne gravet infirmiores, neque necessitatem imposuit, ut ne volentes in virginitate degere, propositis coronis spoliaret : sed demonstravit quidem bonas esse nuptias, declaravit autem meliorem esse virginitatem; ita et hic quoque alios gradus ponit nobis, majorem scilicet et sublimiorem altero alterum, nempe viduitatem : alterum vero inferiorem, nempe secundas nuptias. Et fortiores quidem ac transilire nolentes ad certamen præparat, et infirmiores cadere non permittit. Dicens enim : « Beatior enim est si sic manserit, » ut ne putes humanam esse legem, audiens, « Juxta meum » consilium, » subdit : « Opinor autem quod et ego spiritum » Dei habeam. » Non igitur humanum consilium est vel præceptum, sed gratiæ spiritus sententia ac divina lex.

Idcirco ne putemus esse Pauli qui hæc dicit, Sed Spiritus sancti, qui hanc nobis legem condit. Quod vero dicit, « Opinor[1], » non quasi nesciens dicit, sed modeste agens et se ipsum humilians. Quod autem beatior sit, dixit quidem, sed non adjecit, Quomodo beatior; sufficienti demonstratione data, nempe hanc se a Spiritu afferre sententiam : quod si voles etiam rationibus exquirere, magnam demonstrationum copiam invenies, et videbis beatiorem esse viduam, non solum in futuro sæculo, sed etiam in paæsente vita. Et istuc ipsum maxime noverat Paulus, id quod de virginibus insinuavit. Admonens enim et consulens eligendam esse virginitatem, sic dicebat : « Opinor quod bonum sit homini sic esse propter instan» tem necessitatem[2]. » Et iterum : « Etiamsi nupserit virgo, » non peccavit. » Virginem hic dicens non eam quæ renuntiavit, sed eam duntaxat quæ nondum conjugium experta est, et non factam obnoxiam perpetuæ virginitatis promissione. « Tribulationem autem in carne habebunt » qui tales sint[3] : Ego autem vobis parco. » Uno enim et brevi hoc verbo reliquit cordato auditori, ut omnia colligat et expendat, dolores partus, educationes puerorum, curam, infirmitates, mortes intempestivas, inimicitias, contentiones, innumeris servire sententiis, alienis malis obnoxiam fieri, innumeras tristitias in una sua anima recipere. Ab omnibus illis malis liberatur, quæ continentiam amplexatur, et cum liberatione a tot injucundis, etiam in futura vita magnam repositam habet mercedem. Hæc igitur omnia scientes, studeamus quidem primis nuptiis esse contenti. Si autem et ad secundas aspiramus, fiat hoc decenti modo et habitu, et secundum divinas leges. Propter hoc enim dixit : « Libera est cui vult nubere : » et subdidit, « Tantum in Domino : » simul et licentiam

[1] 1 Cor. VII, 26. — [2] Ibid. — [3] Ibid.

dans, et licentiam confirmans, et potestatem concedens, et potestati illi undique leges ac terminos ponens : videlicet ne pollutos et corruptos viros in domum introducat mulier, et stuprum sectantes, sed cum honestate et modestia, ac pietate, ut omnia in gloriam Dei cedant. Quoniam enim sæpius multæ mulieres prioribus viris defunctis, adulterio prius commisso alios introduxerunt, et alias pessimas vias excogitarunt : propter hoc adjecit, «Tantum »in Domino,» ut nihil horum secundæ nuptiæ habeant : sic enim a criminibus liberæ esse poterunt. Optimum enim omnium foret expectare defunctum, et servare leges cum illo initas, continentiamque eligere, et manere cum relictis pueris, majorem Dei benevolentiam sic conciliando. Et si qua secundo nubere marito volet, cum modestia ac honestate, et decentissimis legibus hoc faciat; nam et hoc permittitur : fornicatio autem sola et adulterium prohibentur. Hanc igitur fugiamus et conjuges et cælibes, ne dedecoremus vitam nostram, ne vitam agamus ridiculam, neque polluamus corpus, neque malam conscientiam in mentem inducamus. Quomodo enim post consuetudinem cum scortis in Ecclesiam venire poteris? quomodo manus, quibus scortum contrectasti, in cœlum extendere audebis? quomodo linguam movere, et ore illo invocare, quo scortum osculatus es? Quibus oculis intueberis amicos honestiores? Et quid dico amicos? etiamsi nullus conscius sit, tu te ipsum cogeris maxime omnium rubore ac confusione perfundere, et maxime omnium corpus proprium abominari. Nam si hoc non esset, quare ad balneum post peccatum illud curris? nonne quia omni luto immundiorem te ipsum esse censes? Quam igitur majorem immunditiæ tuæ probationem quæris, vel quam Deum expectas sententiam daturum, quando tu ipse, qui deliquisti, talem de factis tuis sententiam tenes? Igitur

quod impuros se esse censent, valde laudo et approbo. Quod autem non rectum purificandi modum habeant, improbo, et propterea reprehendo. Nam si corporalis macula esset, jure balneorum purificationibus corpus ipsum ablueres, animam autem cum coïnquinaris et impuram feceris, talem quære purificationem, quæ illius maculam abluere poterit. Quod autem est illius maculæ balneum? Calidi lacrymarum fontes, gemitus e profundo cordis ascendentes, compunctio perpetua, preces continuæ, eleemosynæ, et eleemosynæ largæ, non ultra hæc opera attentare, condemnare quod factum est. Ita peccati natura abluitur, ita expurgatur animæ macula. Atque adeo si hæc non fecerimus, etiamsi in omnes fluminum fontes descenderimus, neque parvam illius peccati partem depellere poterimus. Imo quod melius, ne attentemus hoc abominabile peccatum. Si quis autem aliquando supplantatus fuerit, hæc subjiciat remedia, prius promittens non ultra se in hæc prolapsurum. Certe si peccantes condemnaverimus quidem ea, quæ jam fecimus, iterum autem eadem attentemus, nulla erit purificationis utilitas. Qui enim abluitur, et eodem luto iterum inquinatur, et qui demolitur iterum quod ædificavit, et qui ædificat iterum, ut destruat, nihil aliud inde lucri facit, quam quod frustra laborat, et ærumnosus est. Igitur et nos ne in vanum et frustra vitam insumamus, priora peccata expurgemus, et quod reliquum est vitæ in continentia et honestate cæterisque virtutibus agamus, ut et Deum misericordem habentes regnum cœlorum assequamur, gratia et benignitate Domini nostri Jesu Christi, cui sit gloria in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA.

In apostolicum dictum: Nolo vos ignorare, fratres, quod patres nostri omnes sub nube fuerunt, et omnes per mare transierunt[1]. »

I. Nautæ eam maris partem libentius frequentant, quæ multis portubus insulisque instructa est. Pelagus enim portubus destitutum, etiam tranquillo tempore, multum incutit navigantibus tremorem: ubi autem portus et littora undecumque patent, cum magna securitate navigant. Etiamsi enim mare aliquantum sævire videant, cum in proximo refugium habeant, prompte facileque possunt ab instantibus periculis liberari. Eapropter non modo cum prope portum sunt; sed etiamsi procul sint, a solo portus aspectu magnam consolationem accipiunt. Non enim parum illos recreare solent montium cacumina procul visa, fumus exiliens, et ovium greges ad littus pascentes. Verum ubi ad portus ingressum devenerunt, plenas ruuntur lætitia. Tunc enim et remum deponunt, et corpora salsugine confecta potabilibus oblectant aquis : et ad littus egressi, in terraque nudis corporibus aliquantum versantes, nauticum omne tædium deponunt. Quemadmodum igitur illi eam maris partem libentius amplexantur, ob frequentes illas et assiduas recreationes; ita et ego hanc anni tempestatem maxime diligo : non quia liberati sumus hyeme, nec quod æstate fruamur zephyro suaviter afflante; sed quia adsunt spirituales portus, qui non frequenter excipiunt, festi nempe sanctorum Martyrum dies : non enim

[1] 1 Cor. x, 1.

portus perinde nautas, atque dies festi sanctorum horum fideles recreare solent; illos quippe a fluctuum impetu et diuturna remigatione portus liberant; hos autem ad Martyrum solemnitatem accedentes, a violenta per malignos impurosque spiritus, perque absurdas cogitationes in animo excitata tempestate, sanctorum memoria eripit. Sive quis ex publicis, sive ex privatis negotiis mœrore contracto huc ingrediatur, illo prorsus deposito revertitur, atque expeditior leviorque abit, non posito remo, nec relictis gubernaculis, sed excussa illa onerosa variaque sæcularis tristitiæ sarcina, multaque repletus animi lætitia. Ilorum omnium vos testes estis, qui in certaminibus beati Barlaam heri oblectati, et cum magna tranquillitate in ejus portum festinantes, sæcularium curarum salsuginem abluistis, atque auditis de illo sermonibus, leves et expediti domum recessistis. At ecce alia Martyrum accedit festivitas : donec igitur ad illorum portum appellamus, age nautas imitemur : et sicut illi navigantes in pelago cantant, cantu laborem sedantes; ita et nos, donec ad illorum portum appellamus, spirituales quosdam inter nos conferamus sermones, beato Paulo hujus pulchri colloquii duce constituto, ut eum, qua jusserit ille via, sequamur. Quanam porro sequi via jubet? Per desertum et per miracula, quæ illic contigerunt. Etenim audistis illum hodie sic clamantem : « Nolo vos ignorare, fratres, » quod patres nostri omnes sub nube fuerunt, et omnes » per mare transierunt, et omnes in Moysem baptizati sunt, » et omnes eamdem escam spiritualem comederunt, et » omnes eumdem potum spiritualem biberunt. Bibebant » enim de spirituali sequente petra : petra autem erat » Christus. Sed non in pluribus eorum beneplacitum fuit » Deo : prostrati enim sunt in deserto. Hæc autem figuræ » nostri fuere, ut non simus concupiscentes malorum,

» sicut et illi concupiverunt; neque idololatræ simus, sicut » quidam illorum, sicut scriptum est: Sedit populus man- » ducare et bibere, et surrexerunt ludere [1]. Neque forni- » cemur, sicut quidam illorum fornicati sunt, et ccide- » runt uno die viginti tria millia. Neque tentemus Christum, » sicut quidam illorum tentaverunt, et a serpentibus pe- » rierunt. Neque murmuremus, sicut quidam illorum mur- » muraverunt, et perierunt ab exterminatore [2]. » Videntur quidem hæc manifesta esse; sed diligenter advertentibus dubitationem afferunt non vulgarem. Etenim primo quæritur, cur veteres memoret historias: et qua consequentia, cum de iis disputasset, quæ idolis sunt immolata, in hanc inciderit narrationem, ea afferens in medium, quæ in deserto contigerunt. Neque enim temere vel fortuito casu Sanctus ille loquitur, sed cum magna consequentia, et accuratam semper servat dictorum consonantiam. Cur ergo et unde in hanc incidit historiam? Increpabat eos, qui temere et sine examine ad idola ingrediebantur, deque polluta mensa degustabant, atque idolothyta contingebant: et cum ostendisset ipsos hinc duplici damno affici, cum et infirmis offendiculo essent, et ipsi dæmonum participes essent: et cum per prædicta satis illorum animos coërcuisset, docuissetque, oportere fidelem non sua tantum respicere, sed etiam ea, quæ aliorum multorum sunt, volens ipsis timorem addere, veteres historias commemorat. Quia enim illi altum sapiebant, utpote fideles, et ab errore liberati, atque scientiam assecuti, et ineffabilium mysteriorum participes effecti, ad regnumque cœlorum vocati; declarare volens eorum nullam esse utilitatem, nisi adesset vita tantæ gratiæ consona, ex veteri historia ipsos erudit.

II. At hoc ipsum multas complectitur quæstiones. Cur

[1] Exod. XXXII. — [2] 1 Cor. X, 1, et seqq.

non ex verbis Christi in Evangelio positis cum ipsis disputet? Cur non gehennam memoret, non tenebras exteriores, non venenatum vermem, non vincula perpetua, non ignem paratum diabolo et angelis ejus, non stridorem dentium, et alia inenarrabilia supplicia? Si enim terrere voluit, a gravioribus id faciendum oportuit, non autem ab iis, quæ in deserto contigerunt. Illi enim etiamsi plexi sint, at mitiore et temporanea pœna, atque una tantum die; hi autem immortali ac graviori sunt supplicio plectendi. Cur ergo illos non ex hisce terruit, neque Christi dicta commemoravit? Poterat enim illis dicere, Nolo vos ignorare, fratres, quas leges Christus posuerit iis, qui cum fidem habeant, vitam tamen optimam non exhibent. Etenim eos etiam qui miracula patrabant, et prophetiæ dono fulgebant exclusit a regno cœlorum dicens: « Multi » dicent mihi in die illa: Domine, Domine, nonne in no- » mine tuo dæmonia ejecimus, et in nomine tuo prophe- » tavimus, et virtutes multas fecimus? Et tunc confitebor » eis: Recedite a me, non novi vos, qui operamini iniqui- » tatem[1]. » Et virgines quoque non de fide et dogmatibus arguens, sed de perversa vita, et inhumanitate et crudelitate, exclusit e thalamo nuptiali. Illum vero qui sordidis indutus erat vestibus, ideo vinctum ejecit: non quod dogmata recta non teneret, sed quod vitam sordidam et impuram egisset. Illos item, quos abduci jussit in ignem paratum diabolo et angelis ejus, non propterea illo misit, quod a fide excidissent, sed quod nullius unquam miserti essent. Hæc omnia et similia commemorare poterat, ac dicere: Nolo vos ignorare, fratres, hos omnes baptismum esse consecutos et mysteriorum participes effectos, multam exhibuisse fidem, scientiam habuisse perfectam; sed quia vitam fidei consonam non instituerunt, a regno ex-

[1] Matth. VII, 22.

clusos, et igni traditos fuisse. Cur ergo hæc non dixit, sed his missis omnibus, sic locutus est: « Nolo autem vos » ignorare, fratres, quod patres nostri omnes sub nube » fuerunt, » et ea commemorans, quæ ad Moysem spectabant, quæ ad gratiam pertinebant tacuit? Non temere nec sine causa sic agit, multa quippe sapientia plenus erat. Sed cur, et propter quid? Duabus hisce de causis; ut videlicet illos tangeret, simulque ostenderet, magnam esse cognationem Vetus inter et Novum Testamentum. Quoniam enim multi sunt, qui nec gehennam nec supplicium esse putant; sed autumant Deum simpliciter, ut metum et temperantiam induceret, hæc comminatum esse, vermem immortalem, ignem inextinguibilem, tenebras exteriores, sed non possunt præteritis fidem negare. Nam quæ facta sunt, quo pacto quis dicere possit non facta esse? iis quippe quæ non visa, nec in opus educta sunt, multi non credunt; iis autem quæ facta sunt, et ad finem deducta, quantumvis perversus et improbus quis fuerit, ne quidem si velit, poterit fidem negare. Ab iis ergo, quæ in confesso apud omnes sunt, utpote facta, quorum etiam reliquiæ manent, vult eos de recto Dei judicio fieri certiores; ac si diceret, Si non putas esse gehennam, neque pœnam, neque supplicium, sed Deum frustra comminatum esse, præterita repetens, futuris etiam crede. Si enim is ipse est Deus, qui et præterita et præsentia dispensat; itemque ea quæ sub veteri lege, et ea quæ in statu gratiæ; sicut revera idem et ipse est: qua ratione illos quidem peccantes castigavit et pœnis subjecit, nos vero qui paria, imo multo graviora admisimus, inultos dimittet. Quæro igitur, annon Judæi fornicati sunt et plexi sunt? annon murmuraverunt, et supplicio sunt affecti? Id confiteri necesse est. Quomodo ergo qui illos affecit pœna, te paria ausum præteribit? Id sane non est rationi consonum.

At hic non dedisti pœnas? Ideo maxime crede gehennam esse atque supplicium, quia hic non dedisti pœnas. Nisi enim posthac aliquod supplicium futurum esset, nequaquam eadem quæ illi priores ausus, inultus mansisses. Tu ergo si quempiam deprehenderis mollem, dissolutum, multamque lasciviam exhibentem, qui dicat tibi, Hæc sunt fabulæ; non est supplicium, neque gehenna, sed Deus hæc frustra terrendi causa comminatus est, responde illi: Homo, non credis futuris, quia non apparent, neque in medio vel sub oculis sunt constituta, num potes fidem negare iis, quæ facta finemque sortita sunt? Cogita Sodomam et Gomorram. Regio illa nulla alia de causa tantas dedit pœnas, quam quod incolæ ejus illicitos coïtus induxerunt, illegitimosque amores, ac naturæ leges radicitus subverterunt. Qua igitur ratione fieri possit ut Deus idem ipse nunc qui tunc erat, illos peccantes sine venia punierit, te vero qui post illos peccasti et majore dignus es ultione, quia gratiam sortitus es, neque illorum supplicio emendatus, inultum sinat.

III. Ideoque Paulus, nihildum de gehenna locutus, quia futura a multis non creduntur, ab iis quæ jam contigerant, et quibus illi fidem habebant, ipsos erudire vult. Etiamsi enim futura terribiliora sint, popularibus tamen præterita sunt credibiliora, et hæc plus quam illa terrori sunt ipsis. Idcirco ex iis argumentum mutuatur, quibus ne impudentiores quidem fidem negare possunt : simul autem et Marcioni et Manichæo et iis qui pari morbo laborabant, letalem infligit plagam. Si enim non est idem Veteris qui Novi Testamenti Deus, qui et illa monuit, et hanc formam traditurus erat, frustra mihi hoc dicis, o Paule, et nullum auditoribus timorem incutis. Nam potest is qui audit dicere : Si alius ille, alius hic Deus est : hic certe non secundum illius sententiam judicabit, neque

iisdem obtemperabit legibus. Quid enim si Deo veteris Legis visum est omnes punire : quas larvas profers, quid terres? Alium habeo Dominum, qui me judicaturus est. Itaque si alius fuisset veteris, alius novæ Legis, Paulus contra, quam volebat, fecisset : non modo enim non terruisset auditorem, sed etiam ab omni angustia et metu liberasset, quod nemo quantivis pretii etiam insipiens fecerit, nedum Paulus tanta plenus sapientia. Unde palam est eumdem esse Deum, qui et Judæos in eremo prostravit, et de nobis eos ulturus est, qui peccaverint. Neque enim, nisi unus esset, id iterum dico, per ea quæ olim a se gesta sunt, de futuris etiam nos terreret. Quia autem idem ipse est, supplicii expectationem, cui contradici nequit, ipsis induxit, ostendens metuendum formidandumque esse. Qui enim patres nostros peccantes ultus est, non utique nobis parcet paria peccantibus. Jam operæpretium fuerit principium narrationis repetere, et dicta singula cum omni accuratione examinare. « Nolo autem » vos ignorare, fratres. » Discipulos vocat fratres; non dignitatis, sed charitatis nomine ipsos compellans. Sciebat enim, apprime utique sciebat, huic appellationi æquale nihil esse, et maximam dignitatis speciem, speciem esse charitatis. Hoc autem prius et nos imitemur. Etiamsi quidam nostrum valde inferiores sint, ipsos ministerii nomine compellemus, non solum liberos, sed etiam servos; non solum divites, sed etiam pauperes; quandoquidem et Paulus non solum Corinthiorum divites, liberos et conspicuos et nobiles, sed etiam privatos et domesticos, et omnes indiscriminatim hac appellatione honoravit. Nam in Christo Jesu neque servus neque liber, non Barbarus, non Scytha [1], non sapiens, neque insipiens, sed omnis sæcularis dignitatis inæqualitas sublata est. Ecquid mi-

[1] Galat. III, 28.

rum si Paulus conservos sic appellaverit, quando et Dominus ejus naturam nostram sic vocavit, his verbis : « Narrabo nomen tuum fratribus meis, in medio Ecclesiæ » laudabo te [1] ? » Neque tantum nos fratres vocavit, sed et ipse frater esse noster voluit, et vere fuit cum carnem nostram induit, et naturæ nostræ consors factus est. Quod ipsum admirans Paulus dicebat : « Non enim Angelos ap» prehendit Deus, sed semen Abrahæ apprehendit ; unde » debuit per omnia fratribus assimilari. » Et rursum : « Quo» niam vero pueri participaverunt carni et sanguini, simi» liter et ipse participavit iisdem ipsis [2]. » Hæc porro omnia audientes, arrogantiam, fastum et superbiam quamlibet ex animis nostris eliminemus : id summo studio curemus, ut obsequii et honoris nominibus proximos nostros compellemus. Licet enim hoc officium parvi momenti esse videatur, magna tamen parit bona : quemadmodum et oppositum multas inimicitias, lites et contentiones plerumque peperit. Neque hoc solummodo dictum, sed etiam illud quod sequitur, magna accuratione excutiamus : neque enim illud sine causa posuit. Cum enim dixisset, « Nolo vos ignorare, fratres ; » adjecit, « Quod patres nostri » omnes : » non dixit, quod Judæi, neque ii, qui ex Ægypto egressi fuerant ; sed quid ? « Patres nostri omnes ; » simul suam exhibens humilitatem, cum eorum cognationem non dedignatus est, et si tantum superior virtute ; et impudentem eorum linguam coërcens, qui veterem legem criminantur. Neque enim si odisset illam, honorabilioribus illam nominibus commemorasset, cùm illi omnes qui tunc vixerant criminationi essent obnoxii. « Omnes. » Neque illud temere posuit, « Omnes, » neque supervacanee, sed magna cum sapientia. Neque cum semel dixisset, id postea tacuit ; sed et bis et ter et sæpe pronuntiavit ; ut edis-

[1] Psal, xxi, 23. — [2] Hebr. ii, 14-16.

cas illum non perfunctorie hoc protulisse. Cum dixisset enim, « Quod patres nostri omnes sub nube fuerunt, » adjecit, « Et omnes per mare Rubrum transierunt, et omnes » in Moysem baptizati sunt, et omnes eamdem escam spi- » ritualem comederunt, et omnes eumdem potum spiri- » tualem biberunt. » Audisti quomodo sæpe illud « Omnes, » posuerit? Quod nequaquam fecisset, nisi magnum quid et mirabile mysterium subindicare voluisset. Si enim simpliciter posuisset, satis erat id semel dictum postea tacere, et sic dicere. Quod patres nostri omnes sub nube fuerunt, et per mare transierunt, et in Moysem baptizati sunt, et eamdem escam spiritualem comederunt, et eumdem potum spiritualen biberunt. Nunc autem non ita dixit, sed ad singula gesta illud, « Omnes, » adjiciens, non parvam nobis sententiæ suæ januam aperuit, ut ejus sapientiam consideremus. Cur ergo hanc vocem frequenter repetit? Ut ostendat magnam esse Legis veteris cum nova cognationem, et illa fuisse horum figuram, et futurorum umbram. Atque primum hinc consonantiam ostendit. Volebat enim demonstrare quod, quemadmodum in Ecclesia non est discrimen inter servum et liberum, neque inter peregrinum et civem, senem et juvenem, sapientem et insipientem, privatum et principem, mulierem et virum, sed omnis ætas et dignitas, atque uterque sexus similiter in eamdem illam aquarum piscinam descendunt, ac sive rex, sive mendicus eadem expiatione fruuntur, id quod est maximum nostræ nobilitatis argumentum, quod simili modo mendicum ac purpura vestitum ad mysteria admittamus, atque in mysteriorum ratione nihil hic plus illo habeat : sic et in veteri Lege illud, « Omnes, » frequenter posuit. Neque enim dicere potes, Moysem per aridam, Judæos vero per mare transivisse; neque opulentos per hanc viam, pauperes per aliam, neque mulieres sub aëre,

viros sub nube; sed omnes per mare, sub nube omnes, et in Moysem omnes. Quoniam enim transitus ille futuri baptismatis typus erat; hoc primum per figuram exprimi oportuit, nempe omnes eorumdem consortes fuisse, quemadmodum et hic omnes eadem æqualiter participant. Et quomodo potest, inquies, illud præsentium esse typus? Si prius didiceris quid sit typus, quid veritas, tunc tibi hujusce rei rationem reddam.

IV. Quid igitur est umbra, et quid veritas? Age, sermonem ad imagines transferamus, quas pictores delineant. Vidisti sæpe imperatoriam imaginem cæruleo tinctam colore; deinde vero pictorem albas lineas ducentem, et imperatorem depingentem, et solium imperatorium, et equos astantes, et satellites et vinctos hostes atque subactos. Attamen cum vides hæc delineata et adumbrata, neque totum scis, neque totum ignoras : sed hominem pingi et equum obscure cognoscis : qualis vero sit imperator et qualis hostis, non ita perspicue cognoscis, donec accedens colorum veritas visum certiorem faciat. Sicut igitur in illa imagine non exigis totum ante colorum veritatem : sed si obscuram quamdam rei cognitionem percipias, satis absolutam delineationem esse arbitraris; sic et de Veteri et de Novo Testamento sentias : neque omnimodam in typo veritatis accurationem a me requiras; tumque potero te docere, quo pacto quamdam affinitatem habuerit Vetus cum Novo, et ille transitus cum baptismo nostro. Illic aqua et hic aqua : hic piscina, illic pelagus : hic omnes in aquam ingrediuntur, illic item omnes : secundum hoc affinitas. Vis demum discere colorum veritatem? Illic ab Ægypto per mare liberabantur, hic ab idololatria. Illic Pharao demergebatur, hic diabolus : illic Ægyptii præfocabantur, hic vetus homo peccatis onustus defoditur. Et vide cognationem figuræ cum veritate, ac

veritatis præ typo excellentiam. Neque enim omnino alienum oportet esse typum a veritate, alioquin enim typus non esset : neque rursum par est exæquari typum veritati; alioquin typus ipsa veritas esset : sed in suo modo maneat oportet, neque omnia habeat, quæ veritas habet, neque a toto excidat. Si enim totum haberet, ipsa veritas esset; si a toto excideret, non posset esse typus. Sed oportet ut partem habeat, partem veritati reservet. Ne igitur in Veteri totum a me requiras : sed si qua parva et obscura acceperis ænigmata, tecum bene actum esse puta. Ubi itaque est cognatio typi cum veritate? in eo quod illic omnes, hic item omnes : illic per aquam, hic etiam per aquam : illi a servitute liberati sunt, et nos item a servitute liberati, sed non ab eadem : nam illi a servitute Ægyptiorum, nos a servitute dæmonum : illi a servitute Barbarorum, nos a servitute peccati. Ad libertatem reducti sunt illi, et nos etiam; sed non ad eamdem, sed ad multo splendidiorem. Quod si majora suis nostra et excellentiora, ne stupeas. Hoc enim maxime veritatis est, quod sit typo longe excellentior, neque tamen illi adversaria sit, et cum illo pugnet. Quid autem est, « Omnes in Moysem baptizati » sunt? » Forte clarum est quod dicitur; sed clarius efficere conabor. Mare tunc erat diffusum ante oculos eorum, et jubebantur transire per extraneam quamdam et admirabilem viam. Nemo unquam sic transierat. Cunctabantur et recusabant, atque ægre ferebant. Transivit Moyses primus, et ut omnes facile sequerentur effecit. Hoc sibi vult illud, « In Moysem baptizati sunt; » cum illi credidissent, tunc in aquas illo duce, ipsique fidentes ingredi ausi sunt. Hoc et in Christo accidit : cum enim nos reduxisset ab errore, et ab idolorum cultu liberasset, et in regnum nos manu duceret, ipse primus viam aperuit, primus in cælos ascendit. Quemadmodum igitur illi Moysi fidentes, iter

suscipere sunt ausi; ita et nos Christo fidentes, hanc peregrinationem fidenter suscipimus. Quod autem id sibi velit illud, « In Moysem baptizati sunt, » ex historia palam est. Non enim in nomen Moysis baptizati sunt. Si porro nos, non modo Jesum ducem ac principem habemus, sed etiam in nomen ejus baptizamur, licet illi non baptizentur in nomen Moysis, ne ideo turberis : dixi namque oportere ut veritas aliquam ingentem et ineffabilem excellentiam habeat supra figuram. Vidisti-ne in baptismo qui sit typus, quæ veritas? Age, ostendam tibi et mensam et mysteriorum participationem illic adumbratam fuisse; si non totum rursus a me petas; sed sic ea quæ gesta sunt examines, ut par est umbras et figuras. Nam cum dixisset de mari, de nube, deque Moyse, subjunxit : « Et omnes eamdem escam spiritualem comederunt. » Quemadmodum tu, inquit, ex piscina aquarum ascendens, ad mensam curris; sic et illi ex mari ascendentes, ad mensam novam et mirabilem venerunt, de manna loquor. Ac rursum sicut tu mirabilem potum habes, sanguinem Servatoris; sic et illi mirabilem habuere potus naturam : non invenerunt fontes, non fluvios, sed ex petra dura et inaquosa magnam fluentorum copiam acceperunt. Ideo potum illum, spiritualem vocavit; non quod natura talis esset, sed quod ex modo, quo suppeditabatur, talis fieret. Neque enim secundum naturæ rationem ipsis dabatur, sed secundum Dei, ipsos ducentis, operationem. Quod ille ad rectum sensum deducens dicebat : cum enim dixisset, « Et omnes eumdem potum spiritualem biberunt; » aqua autem erat quæ bibebatur; ut ostenderet se ideo spiritualem dixisse, non ob naturam aquæ, sed ob modum, quo suppeditabatur, adjecit : « Bibebant enim de spirituali consequente eos » petra : petra autem erat Christus. » Non inquit, natura lapidis, sed operantis Dei virtus fontes illos emittebat.

V. Et hic Pauli Samosateni hæresim radicitus evellit. Si enim Christus illa omnia operabatur, quomodo ipsum hinc cœpisse dicunt, cum Maria ipsum genuit? cum enim ea quæ in deserto gesta sunt, ante Mariam facta sint, et Christus secundum Pauli vocem illa omnia fecerit, necesse est illum et ante partum et ante parturitionem fuisse: neque enim qui non extitisset, tam mirabilia atque incredibilia opera patrasset. Sicut autem cum dixit, omnes per mare transivisse, Ecclesiæ nobilitatem diu ante typis expressam declaravit, sic cum dixit omnes eamdem escam spiritualem comedisse, idipsum iterum subindicavit. Quemadmodum enim in Ecclesia, non aliud corpus dives, aliud pauper, nec alium sanguinem hic, alium ille accipit; sic et illo tempore non aliud dives manna accepit, aliud pauper; nec alterius ille fontis, alterius hic et indigentioris particeps fuit: sed sicut nunc eadem ipsa mensa, idipsum poculum, idem cibus omnibus huc ingredientibus offertur; ita et tunc idipsum manna, idem fons omnibus proponebatur. Quodque stupendum admirandumque est, tentavere quidam illo tempore plus, quam opus erat, colligere, nihilque profuit illis avaritia. Verum donec æqualitatem servabant, manna manebat manna; ubi vero plus accipere studebant, avaritia manna in vermes mutabat: quamvis hoc non cum detrimento aliorum faciebant: non enim proximi escam rapiendo plus colligebant: attamen quia plus concupiscebant, damnati sunt. Licet enim proximum non læderent; sibi tamen maximum damnum afferebant, cum hoc colligendi modo avaritiæ assuescerent. Itaque idipsum simul et esca erat et Dei cognitionis doctrina: simul corpora nutriebat, et erudiebat animum. Neque nutriebat tantum, sed etiam a labore eximebat. Neque enim opus erat jungere boves, aratrum trahere, vel terram sulcare, vel per annum

expectare ; sed subito appositam habebant mensam, recentem, novam et quotidianam : rebusque ipsis discebant evangelicum illud præceptum, non debere quempiam sollicitum esse in crastinum[1] : nulla quippe utilitas ex hac sollicitudine consequebatur. Quod enim plus quispiam colligebat, corrumpebatur et peribat, atque argumentum avaritiæ solum manebat. Deinde ne putarent imbrem illum ex naturæ consuetudine manare, in die sabbati nihil hujusmodi fiebat, Deo hæc utraque ipsos docente ; quod scilicet ipse præteritis diebus hanc mirabilem pluviam operatus esset, et quod illo die pluviam ideo cohiberet, ut vel inviti discerent illo die feriari. Neque ex cibo tantum, sed etiam ex vestimentis et calceamentis et ex aliis omnibus, videre erat tradita Apostolis mandata reipsa completa. Neque enim domum habebant, non mensam, non lectum, non vestem mutatoriam, neque calceos, Deo sic dispensante. Vide quanta sit Veteris Testamenti cum Novo affinitas. Quemadmodum enim Christus Apostolos demum ad ea quæ necessaria erant informavit ; sic et illis vitæ modus adaptatus est, et omnis creatura ad ministerium eorum præparata erat. Et cur, inquies, hæc facta sunt? Ipsos in unum orbis locum conclusurus erat, et mandaturus eis ut sibi perpetuo illic ministrarent, ac neque templum vel altare alibi per orbem construerent ; sed oblationes et sacrificia sua illuc afferrent, festa celebrarent, legerent Legem, et omnes alios sanctificationis illius ritus perficerent. Ne igitur ex definito ministerii ritu, providentiam suam illic concludi putarent, seque Deum particularem illius loci crederent, prius virtutem suam in aliena terra exhibuit, in Ægypto, in deserto, ubi nemo qui se coleret, nemo erat qui se adoraret : et contrariis rebus creatura serviebat, operibus suis vel

[1] Matth. vi. 34.

incredulis suadens, ut creationem ab initio ab illo factam agnoscerent. Etenim mare alios suffocavit, alios servavit; aër nunc grandinem, quo Barbaros perderet, nunc manna, ut Judæos aleret, emittebat. Rursum terra, nunc sciniphes ad ulciscendos hostes, nunc coturnicem ad salutem suorum efferebat. Illis interdiu tenebræ, his noctu lux aderat. Ægyptii interfluentem habentes Nilum, siti et siccitate peribant; hi autem in deserto arido et sicco castrametantes, multa fruebantur aquarum copia : et illos quidem ranæ oppugnabant, hos autem ne gigantes quidem capere poterant.

VI. Sed cur hæc nobis commemorat beatus Paulus? ob eam causam, quam initio vobis dixi; ut discas neque baptismum, neque peccatorum remissionem, non scientiam, non mysteriorum participationem, non mensam sacram, non corporis fruitionem, non sanguinis participationem, nec aliud quidpiam prodesse nobis, nisi vitam rectam, mirabilem, et omni peccato liberam ducamus. Quod enim hæc ideo commemoraverit ostendit, cum postquam recensuerat formam baptismi per mare et per nubem; mysteriorumque typum per manna et per petram in veteri Lege præfiguratum descripserat, ac dixerat, « Omnes eamdem escam spiritualem comederunt, et » eumdem potum spiritualem biberunt, » Adjecit dicens : « Sed non in pluribus eorum beneplacitum est Deo. » Post tot tantaque miracula, inquit, non dilexit eos Deus. Sed quid? « Prostrati sunt in deserto. » Cur itaque hæc nobis Paule, narras? « Hæc autem in figura facta sunt nobis, » ut non simus concupiscentes malorum, sicut et illi con» cupierunt : neque idololatræ efficiamur, sicut quidam ex » ipsis; quemadmodum scriptum est : Sedit populus man» ducare et bibere, et surrexerunt ludere[1]. » Vide Pauli

[1] Exod. XXXII, 6.

prudentiam : dixit peccatum, dixit causam peccati, dixit pœnam propter peccatum inflictam : his nos erudiens, ut ne illos imitemur. Causa peccati fuit gula : « Sedit populus » manducare et bibere : » Peccatum, ipse lusus. Deinde pœna, « Prostrati sunt in deserto. » Iterum vero, « Ne for- » nicemur, sicut quidam eorum fornicati sunt. » Hic causam fornicationis non posuit, sed pœnam : quam vero illam ? « Ceciderunt una die viginti tria millia. » Cur autem occasionem non dixit, ex qua fornicatio orta est ? Studiosis reliquit, ut historiam adirent, et radicem mali discerent. Hic est medicinæ modus, dicere nempe unde nascantur morbi, et remedia adhibere vulneribus. Propterea dicit : « Hæc autem omnia in figura contingebant illis, scripta » sunt autem ad correptionem nostram. » Itaque qui fecit illa, et improbos ultus est, is ipse nunc nos admonet, non verbis tantum, sed rebus ipsis ; qui maximus est admonitionis modus. Vidisti-ne quomodo iis qui in gratia sunt, eum, qui in Veteri hoc fecerat, magistrum instituerit ; ostendens eumdem ipsum esse qui et illa fecerat, et hæc per ipsum loquebatur ? Nam si alienus fuisset, nequaquam illa horum figuram, nec ad correptionem nostram ea scripta fuisse dixisset, neque magistrum nobis instituisset, quem non putasset esse Deum : neque ab iis, quæ tunc facta fuerant, nos terruisset, quasi in illius manus deventuros. Nunc autem ostendens nos in illius manus iterum delapsuros esse : atque utrumque populum, illum nempe et hodiernum, illius gubernari legibus, omnia illa commemoravit, ac dixit, « Ad nostram correptionem scripta » sunt. » Hæc igitur cum sciamus, et præteritis et futuris credamus. Si vero quipiam sint, qui futuris non credant, a præteritis eos ad virtutis studium deducamus, illa narrantes quæ Sodomitis acciderunt, quæ in diluvio item, quæ in Ægypto commemorantes ; ut aliorum pœnis ad

meliorem frugem reducti, vitamque agentes optimam, doctrinam demum de gehenna et de resurrectione admittant. Quandoquidem et nunc qui judicium non credunt, nonnisi a corrupta vita et prava conscientia sic affecti sunt. Itaque si peccata eluamus, et metu præteritorum nos erudiamus, etiam doctrinam de futuris admittere suadebimus. Quemadmodum enim prava dogmata vitam impuram inducere solent; sic et corrupta vita prava dogmata plerumque peperit. Quod ne contingat et nobis ipsis, et aliis; hæc vociferantes verba et rectam fidem servemus, et vitæ institutum optimum exhibeamus, quandoquidem a nobis ex omni parte demonstratum est, sine proba vita nullam fore rectorum dogmatum utilitatem. Fiat autem precibus sanctorum, et præsulum omnium, ut et recta dogmata, quæ a majoribus olim accepimus, pura servemus; et vitam ipsis congruentem adjiciamus, ut promissa bona consequamur, gratia et benignitate Domini nostri Jesu Christi, cui cum Patre simulque sancto Spiritu, gloria, imperium, honor, nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA.

In dictum illud Apostoli : Oportet et hæreses esse in vobis, ut qui probati sunt, manifesti fiant [1].

I. Satis nuper hoc spirituale theatrum incaluit [2], cum Jerosolymam oratione vobis inducerem et plorantem, et proprias calamitates annuntiantem. Vidi enim oculos vestros lacrymarum flumina parturire: vidi ex affectu vestro singulorum animos gemitibus oppletos, atque turbatos.

[1] I Cor. xi, 19. — [2] Vide D. Guillon, tom. xiii, p. 200-204.

Ideo statim atque id animadverti, tragœdiam illam sedavi, sermonem de medio transtuli, fletumque illum ex singulorum cordibus erupturum coërcui. Anima quippe luctu occupata, nihil sanum vel dicere vel audire valet. At cur hoc nunc vobis in memoriam revocavi? Quia ea, quæ sum hodie dicturus, illis quæ tunc locutus sum admodum sunt affinia. Quemadmodum enim illa vitæ desidiam in nobis reprimebant, segnitiemque in agendo nostram corrigebant; sic ea quæ nunc dicturi sumus circa diligentem dogmatum observationem, securiores nos reddere poterunt; ita ut undequaque perfecti futuri simus, « In virum » perfectum, in mensuram ætatis [1] » pervenientes secundum divinum Apostolum. Tunc corpus vestrum curavimus, nunc capiti medicinam afferimus; tunc Jeremiæ verbis, nunc Pauli sermonibus. Quænam sunt illa Pauli verba, quæ nunc nobis explananda proponuntur? « Oportet, in» quit, et hæreses esse in vobis, ut et qui probati sunt, » manifesti fiant in vobis [2]. » Non minimum est quod quæritur. Nam si consulentis more Paulus loquitur, et vere oportet hæreses esse, inculpati sunt hæresiarchæ. Atqui non ita est, non ita res se habet: non enim consulentis, sed futura prædicentis hoc dictum est. Quemadmodum enim medicus cum videt ægrum crapulæ et vino aliisque prohibitis deditum, tali intemperantia, inquit, febrim gigni oportet, non legem ponens, non consulens, sed ex præsentibus futura conjectans ac prædicens, ita loquitur; similiterque agricola aut gubernator videns concursum nubium et tonitrua cum fulguribus erumpentia, dicit, Oportet hasce nubes pluviam parere, et imbrem vehementissimum, non cohortando hæc dicit, sed quod futurum est prænuntiat; sic et Paulus illa voce, « Oportet, » usus est. Et nos sæpenumero cum videmus homines acriter

[1] Ephes. IV, 13. — [2] I Cor. XI, 19.

disceptantes, ac sese mutuo gravibus contumeliis afficientes, dicimus, Oportet hosce homines in aliquam pugnam erumpere, et custodiendi sunt; non cohortantes, neque consulentes ita loquimur: qui enim id fieri possit? sed ex præsenti futurum conjectantes. Ita et Paulus non consulens ita loquitur, « Oportet hæreses in vobis esse, » sed prædicens et prophetice prænuntians id quod futurum est. Quod enim non consulat hæreses esse, ipse declarat dicens: « Etiamsi Angelus vobis evangelizat præter id, quod » accepistis, anathema sit [1]. » Ipse est qui circumcisionem, quia intempestive observabatur, et prædicationis puritatem labefactabat, rejecit ac dixit: « Si circumcidamini, » Christus vobis nihil proderit [2]. » Quomodo igitur, inquies, causam adjecit, dicens: « Ut qui probati sunt, manifesti » fiant? » Illa vox, « Ut, » in Scripturis plerumque non causam significat, sed rerum eventum. Exempli causa, venit Christus, et cæco visum reddidit [3]: ille vero ipsum adoravit: Judæi contra hoc in sanitatem restituto, nihil non agebant ut miraculum obscurarent; atque Christum expellebant. Tunc igitur ait ille: « In judicium ego veni in » mundum hunc, ut qui non vident videant, et qui vident, » cæci fiant [4]. » Ergo-ne ea de causa venit, ut illi cæci fierent? Non certe ideo venit: sed illud accidit, et eventum rei ille ceu causam extulit. Rursum lex data est ut peccatorum cursum coërceret, ut moderatiores efficeret eos, qui ipsam acciperent: Sed ob illorum ignaviam, contrarium accidit: peccata enim auxerunt; dicitque Paulus: « Lex autem subintravit, ut abundaret delictum [5]; » cum tamen non ideo subintraverit, sed ut minueret delictum. Illud autem evenit propter improbitatem eorum, qui illam acceperunt. Sic et hoc loco, « Ut, » non causam indi-

1 Galat. I, 8. — 2 Id. V, 2. — 3 Matth. XX, et Marc. X. — 4 Joan. IX, 39. — 5 Rom. V, 20.

cat, sed eventum. Quod enim alia sit hæresium causa, quodque non ideo hæreses fuerint, ut qui probati essent, manifesti fierent, sed aliunde occasiones acceperint, audi Christum nobis declarantem : « Simile factum est, inquit, » regnum cœlorum homini seminanti bonum semen in agro » suo; et dum dormirent homines, venit inimicus homo, » et seminavit zizania [1]. » Vides-ne ideo hæreses fuisse, quod dormirent homines, quoniam segnes erant : quoniam dictis non diligenter attendebant ? Ne itaque quispiam dixerit, Cur hoc permisit Christus ? dicit Paulus : hæc permissio nihil te lædit : si probatus fueris, clarior apparebis. Non enim par res est, nemine supplantare, nemine decipere conante, in recta stare fide, atque innumeris erumpentibus procellis, inconcussum et immobilem manere. Quemadmodum enim arbores, ventorum undique irruentium impetu firmiores redduntur, si quidem recte et accurate radicem posuerint; sic et animas in fundamento rectæ fidei defixas, quælibet irrumpentes hæreses non subvertunt, sed foetiores reddunt. Quid igitur dicamus de infirmis, qui facile corruunt et supplantantur ? Ne illi quidem per hæreseos impetum, sed per propriam infirmitatem hoc patiuntur. Infirmitatem vero non naturalem dico, sed eam, quæ est ex proposito voluntatis, quæ digna reprehensione, pœna atque supplicio, quam emendare penes nos est. Quapropter cum emendamus, laudamur; cum non emendamus, castigamur.

II. Atque ut discas eis, qui vigilant, nihil nocere posse, aliunde etiam id demonstrare satagam. Quid diabolo malignius, quid sceleratius ? Attamen hic malignus, sceleratusque, qui multa vi pollet, cum omnibus machinis suis Job adortus, totaque pharetra sua in domum et in corpus justi viri evacuata, non modo ipsum non subvertit, sed et

[1] Matth. XIII, 24.

clariorem fecit. Et ille quidem a diabolo nocumenti nihil accepit; Judas vero, quoniam negligens segnisque erat, nihil ex Christi consortio lucratus est, sed post tot illas adhortationes atque consilia proditor mansit. Causa autem est, quia neminem invitum cogit vel vi adducit Deus, ut nec illum coëgit. Eodem modo si nos vigilemus, nihil nocumenti nobis afferre poterit diabolus; sin non vigilemus, sed segniter agamus, ne quidem ab iis, quæ prodesse possent, lucri quidpiam accipiemus; sed detrimentum nobis erit extremum, tantum malum est segnities. Judæis ergo non modo nihil profuit Christi adventus, sed etiam nocuit. Non Christus illis in causa fuit, sed sua ipsorum segnities et improbitas. Id vero Christum ipsum audi dicentem : « Nisi venissem, inquit, et locutus fuissem » eis, peccatum non haberent : nunc autem excusationem » non habent de peccato suo [1]. » Vides-ne adventum ejus et venia ipsos privasse, et omnem defensionis modum abstulisse? Tantum est malum non attendere sibi, neque sua, ut par est, curare. Hoc et in corporibus videre est: cum enim qui oculis laborat, ipse sol caligine offundere solet, sanum vero ne tenebræ quidem lædere possunt. Non sine causa diutius hunc sermonem produco : sed quia multi cum segnitiem suam culpare, ac improbitatem stuporemque suum corrigere deberent, hac missa cura circumeunt frigidas excusationes quærentes atque dicentes : Nisi diabolus esset, non periremus; nisi lex esset, non peccaremus; nisi hæreses essent, non supplantaremur. Hæc sunt obtentus et prætextus, mi homo : vigilanti enim nihil nocet unquam, sicut dormienti, pigritanti et salutem suam prodenti, nihil prodest. Idipsum enim et Paulus subindicans dicebat : « Ut qui probati sunt, manifesti fiant in » vobis [2]; » hoc est, ne turbemini, neque anxii estote,

[1] Joan. XV, 22. — [2] 1 Cor. XI, 19.

nihil vos nocere possunt hæreses. Quod itaque etiamsi de hæresibus sermo sit, prædicta quæstio non sic habeat, hinc palam est : Prophetia namque est, non consilium; prædictio, non admonitio: et illa vox, « Ut, » eventum, non causam, significat. Quod autem non de dogmatibus jam illi sermo sit; sed de pauperibus et divitibus, de cibo, et de abstinentia a cibo, de opulentorum lascivia et crapula, et de pauperum contemptu, qui penes ipsos erat; ferte paulisper id superius narrantem. Neque enim alio modo id vobis palam esse potest. Quoniam enim Apostoli cœperant verbum pietatis seminare, accesserunt statim tria millia, et rursum quinque millia et illorum omnium erat cor unum, et anima una. Concordiæ autem causa, et charitatis eorum vinculum, quod tot animas in unum congregabat, pecuniarum contemptus erat. « Nullus enim, » inquit, quidpiam sibi proprium esse dicebat, sed erant » illis omnia communia[1]. » Quia enim radix malorum sublata fuerat, avaritia nempe, omnia advenerant bona: ac deinde mutuo cohærebant, a nulla re divulsi. Illud enim « Meum et tuum, » frigidum illud verbum, innumera bella in orbem inducens, ex sancta illa Ecclesia eliminatum erat, et in terra perinde habitabant, atque Angeli in cœlo. Non divitibus pauperes invidebant, cum nulli essent divites; nec pauperes a divitibus contemnebantur, cum pauperes non essent; sed omnia essent communia. Ac nemo quidpiam ex iis quæ habebat, suum esse dicebat. Neque enim ut hodie, sic tunc se res habebant. Nunc enim sua habentes, erogant pauperibus: tunc vero non sic; sed a propriarum pecuniarum dominio absistentes, et in medio eas deponentes atque commiscentes, ne quidem internosci poterant qui nuper divites fuerant; ita ut si quis ex pecuniarum despectu fastus oriri posset, ille

[1] Act. IV, 32.

etiam funditus tolleretur, quandoquidem omnia æqualia erant, omnesque pecuniæ commixtæ fuerant. Neque inde solum, sed etiam ex modo deponendi pecunias, illorum pietatem videre erat. Quotquot enim agros aut domos possidebant, illas vendentes pretium afferebant, et ponebant ad pedes Apostolorum [1]. » Non dixit, In manus injiciebant, sed ad pedes eorum ponebant, pudorem, reverentiam, timorem, quo erga Apostolos afficiebantur, his declarantes : non enim dare magis, quam accipere se putabant. Et hoc maxime est pecunias despicere, hoc vere Christum nutrire; si non cum arrogantia et fastu hoc facias; si ita largiaris, si ita præbeas, ac si magis in te, quam in accipientem, beneficium conferas. Si enim non sic affectus sis, ne dederis. Nisi te putes magis accipere, quam dare, ne præbueris. Idipsum et aliis rursum testificatus est Paulus his verbis : « Notam autem facio vobis, fratres, gratiam Dei, quæ data est in Ecclesiis Macedoniæ, quoniam altissima paupertas eorum abundavit in divitias simplicitatis eorum : quia secundum virtutem testimonium illis reddo, et supra virtutem voluntarii fuerunt, cum multa exhortatione obsecrantes nos gratiam et communicationem ministerii, quod in sanctos impleverunt [2]. » Vides-ne quod ideo plus illos miretur, quod gratiam scientes, et obsecrantes et hortantes, sic pecuniarum copiam exhibuerunt?

III. Ideo Abrahamum miramur, non tantum quod vitulum mactaverit, non quod farinam miscuerit; sed quod cum multa voluptate et humilitate hospites exceperit, accurrens, ministrans, dominos vocans, thesaurum innumerorum bonorum se reperisse putans, si quando transeuntem hospitem videret. Sic enim duplex est eleemosyna cum damus, et cum alacritate damus. « Hilarem

1 Act. IV, 34. — 2 Cor. VIII, 1.

»enim, inquit, datorem diligit Deus [1]. » Quandoquidem si cum arrogantia, fastu et vana gloria innumera effuderis talenta, omnia perdidisti; quemadmodum ille Pharisæus, qui bonorum suorum decimam dabat, quia altum sapiebat et superbia tumebat, omnibus amissis, discessit e templo [2]. Apostolorum vero tempore non sic se res habebat, sed gaudentes, exultantes, magno sibi esse lucro putantes, sic pecunias afferebant; et bene secum actum esse existimabant, si eas Apostoli dignarentur accipere. At quemadmodum quidam ad supremos magistratus vocati et in præcipuis imperii urbibus semper habitaturi, substantia tota in pecuniam conversa, sic solent eo se transferre; sic tunc faciebant homines illi, ad cœlum vocati, ad supernam metropolim et cœleste regnum. Quia enim sciebant illam esse vere patriam suam, substantiam suam in pecunias convertentes, eas per apostolicas manus eo præmittebant. Etenim extremæ est insipientiæ quidpiam ex rebus nostris hic relinquere, cum nos post tantillum temporis hinc emigraturi simus. Quod enim relinquitur, in damnum cedit. Omnia igitur illo præmittantur, ubi et nos deinceps semper versaturi sumus. Hæc secum reputantes ipsi, omnem substantiam deponebant: duplexque officium præstabatur : nam et egenorum paupertatem sublevabant, et ampliorem securioremque sibi substantiam parabant; in cœlo thesauros suos deponentes. Ab hac lege et consuetudine, mos quidam mirabilis in Ecclesiam tunc inductus est: coacti namque simul fideles omnes post auditam doctrinam, post orationes, post mysteriorum participationem, soluta synaxi, non statim domum concedebant: sed divites et opulentiores, alimenta et fercula e domibus suis afferentes, pauperes advocabant, communique simul mensa fruebantur, communibus epu-

[1] 2 Cor. IX, 7. — [2] Luc. XVIII, 20.

lis atque conviviis in ipsa Ecclesia; ita ut et a consortio mensæ, et a loci reverentia, undequaque charitas constringeretur, cum multa voluptate simul atque utilitate. Pauperes enim consolatione non parva; divites vero benevolentia fruebantur, tum eorum quos pascebant, tum Dei, cujus causa hoc faciebant: sicque magnam assecuti gratiam, domum secedebant. Innumera hinc sequebantur bona: quodque caput bonorum est, per singulas synaxes amor magis magisque accendebatur, cum et ii qui beneficia conferebant, et ii qui accipiebant, tanta cum benevolentia contubernales essent. Hunc morem Corinthii processu temporis labefactarunt, cum opulentiores seorsim cibum sumentes, egenos despicerent, nec expectarent tardius accedentes, et necessitatibus vitæ detentos ut pauperes solent, atque moras trahentes. Unde contingebat eos, demum advenientes, cum pudore jam sublata mensa recedere; illis præoccupantibus, his vero tardantibus. Videns itaque Paulus inde multa suboriri mala, tum quæ jam acciderant, tum quæ futura erant: nam a divitibus pauperes contemnebantur, ac superbe tractabantur, hincque pauperibus mœror odiumque in divites, aliaque succedebant mala ex hujusmodi rebus oriri solita; hanc pravam acerbamque consuetudinem corrigit. Et vide cum quanta prudentia et moderatione correctionem aggrediatur. Incipiens enim sic ait: « Hoc autem præcipiens, non » laudo, quod non in melius, sed in deterius convenitis[1]. » Quid sibi vult illud, « Non in melius? » Majores, inquit, et patres vestri, substantias suas vendebant et prædia et possessiones, atque omnia habebant communia, multamque mutuo charitatem: vos autem, quos par esset illos imitari, non modo nihil simile fecistis; sed etiam id, quod solum habebatis, amisistis; nempe convivia in col-

[1] 1 Cor. xi, 17.

lectis fieri solita. Ideoque ait : « Non in melius, sed in de- » terius convenitis. » Et illi quidem possessiones omnes in usum pauperum concedebant : vos vero mensa etiam illis concessa privatis. « Primum enim convenientibus vobis in » Ecclesiam, audio scissuras esse inter vos, et ex parte » credo [1]. »

IV. Vide quomodo rursum prudenter correctionem adhibeat. Non dixit, Credo, vel, Non credo, sed medio verbo usus est, « Ex parte credo ; » non omnino credo, nec omnino fidem nego; ut vero hoc vel illud, in vestra penitus potestate est. Si resipiscatis, non credo; sin ita perseveretis, credo. Itaque non accusavit et accusavit. Non accusavit penitus, ut emendationis spem et inducias ad pœnitentiam daret : non crimine liberos dimisit, ne in eadem segnitie manerent. Nondum omnino credidi, inquit; idipsum enim est dicere, « Ex parte credo. » Id vero dicebat cohortans ut sese emendarent ac corrigerent, ipsumque abducerent ne rem hujusmodi vel ex parte crederet. « Oportet enim hæreses esse, ut qui probati sunt, » manifesti fiant in vobis. » Dic igitur quænam hæreses? Hic animum adhibete : quoniam non de dogmatibus dicitur illud, « Oportet hæreses in vobis esse : » sed de dissentione circa mensam. Cum enim dixisset, « Oportet au- » tem et hæreses esse, » modum hæreseōn adjunxit : « Convenientibus enim vobis in unum, non est dominicam » cœnam manducare. » Quid est, « Dominicam cœnam man- » ducare? Dominicam cœnam, inquit, non est mandu- » care : » illam vocans cœnam, quam ultima nocte tradidit Christus, quia Discipuli cum illo omnes erant. In illa quippe cœna et Dominus et servi omnes simul recumbebant : vos vero, qui conservi estis, inter vos tamen dissidetis ac dividimini. Ille nec proditorem expulit : nam et

[1] 1 Cor. XI, 17.

Judas cum illis tunc erat : tu vero fratrem depellis. Ideo dicit, « Non est dominicam cœnam manducare. » Dominicam cœnam vocans eam quæ concordissime omnibus convocatis sumitur. « Unusquisque enim suam cœnam su» mit ad manducandum, et alius quidem esurit, alius au» tem ebrius est, » Non dixit, Alius esurit, alius comedit; sed ebrietatis nomine magis illos tangit. Et hic et illic, ait, nullus est modus. Tu te crapula disrumpis, dum ille fame contabescit. Tu plura, quam opus sit, sumis, ille vero ne quidem necessariis fruitur. Duplex hoc corruptæ æqualitatis malum, hæreses vocat, quia contentiose invicem agebant et dissidebant, et alio esuriente, alius inebriabatur. Ac bene dixit, « Convenientibus vobis in unum. » Cur convenitis, inquit? quid sibi vult ille conventus? Ad quid ille communis cœtus, quando mensa non est communis? Dominicæ sunt facultates, quas accepimus, proindeque communes conservis nostris proponantur. « Num» quid domos non habetis ad manducandum et bibendum? » aut Ecclesiam Dei contemnitis, inquit, et confunditis » eos qui non habent[1]? » Tu quidem putas, inquit, fratrem tantum te contumelia afficere, redundat autem contumelia etiam in locum : Ecclesiam quippe totam contemnis. Ecclesia enim ideo dicitur, quia communiter omnes accipit. Cur ergo domus tuæ vilitatem in Ecclesiam inducis? Si enim contemnis fratrem, reverere locum : etenim Ecclesia contumelia afficitur. Neque dixit, Eos privatis, qui non habent; aut, non misereminí eorum, qui non habent. Sed quid : « Confunditis eos qui non habent : » Vehementissimo tangendi modo eorum luxum repræsentat. Non tam curat pauper, inquit, cibum, quam contumeliam. Vide quam honeste hoc excuset, et quam vehementer illos tangat. « Quid dicam vobis? laudo vos? in hoc non laudo. » Quid

[1] 1 Cor. xi, 17.

hoc est? Post demonstratam absurditatem, lenior sequitur increpatio, et jure quidem merito, ne impudentiores evaderent. Priusquam enim rem absurdam esse demonstraret, perfectam sententiam extulit dicens, « Hoc autem præci» piens non laudo ; » Postquam autem accurate demonstravit illos esse complurium criminum reos, leniore utitur criminatione, in jam dictorum apparatu et demonstratione accusationis vehementiam positam relinquens. Deinde in mysticam mensam sermonem transfert, ut eis plus timoris incuteret. « Ego enim, inquit, accepi a Do» mino, quod et tradidi vobis. » Qualis hæc consequentia? de communi prandio loqueris, et horrenda mysteria commemoras? Etiam, inquit. Si enim tremenda illa mensa omnibus communis proponitur et diviti et pauperi, neque illa fruitur uberius dives, et parcius pauper; sed unus honor, et unus accessus : ac donec omnes communicaverint, et participes fuerint hujus spiritualis et sacræ mensæ, quæ proposita sunt non retrahuntur; sed stant sacerdotes omnes, vel omnium pauperrimum et vilissimum expectantes; multo magis in hac sensili mensa id agendum. Ideo illam dominicam cœnam memoravi. « Ego enim ac» cepi a Domino, quod et tradidi vobis, quoniam Dominus » Jesus, in qua nocte tradebatur, accepit panem, et gra» tias agens fregit, et dixit : Hoc est corpus meum, quod » pro multis frangitur, in remissionem peccatorum. Hoc » facite in meam commemorationem. Similiter et calicem » postquam cœnavit, dicens : Hic calix Novum Testamen» tum est in meo sanguine[1]? »

V. Deinde multa locutus circa eos, qui indigne mysteria participant, ubi illos vehementer tetigit et coarguit, docuitque eos, qui sanguinem et corpus Christi temere ac perfunctorie accipiunt, eamdem subituros esse pœnam,

[1] 1 Cor. XI, 17.

quam ii qui Christum occiderunt; rursus ad propositum argumentum sermonem refert, dicens : « Itaque, fratres, cum » convenitis ad manducandum invicem expectate. Si quis » autem esurit, domi manducet, ut non in judicium con» veniatis[1]. » Vide quomodo latenter etiam voracitatem eorum damnet : Non dixit, Si esuritis; sed, Si quis esurit, ut quisque metu et pudore ductus, ne reus hoc in negotio videatur, sese emendare præoccupet. Atque a metu supplicii sermonem concludit dicens : « Ut non in judicium » conveniatis; » id est, in condemnationem et in opprobrium. Non est enim cibus, inquit, neque mensa quæ cum pudore fratris, cum despectu Ecclesiæ, et cum tanta voracitate vel intemperantia conjuncta est. Hæc non sunt lætitia, sed supplicium et pœna. Magnam enim vobis attrahitis ultionem dum fratres contumelia afficitis, Ecclesiam contemnitis, sanctumque illum locum propriam domum facitis, quando cibum seorsum sumitis. His et vos auditis, fratres, obturate ora eorum, qui apostolico dicto doctrinaque temere utuntur. Corripite eos, qui in suum aliorumque damnum Scripturis utuntur. Nostis enim de quanam re hoc dicat : « Oportet autem et hæreses esse in » vobis, » nempe de dissidio circa mensam oboriri solito. Quandoquidem « Alius quidem esurit, alius vero ebrius » est : » Ac cum recta fide vitæ rationem cum dogmatibus congruentem exhibeamus; multam erga pauperes benevolentiam, multam egenorum curam suscipiamus, negotiationem spiritualem exerceamus, nihil plus inquiramus, quam necessitas postulet. Hæ sunt divitiæ, hæc negotiatio, hic thesaurus indeficiens, si omnia nostra in cœlum transferamus, et circa depositi custodiam metu soluti fidamus. Duplex namque ex eleemosyna nobis lucrum accedet : quod scilicet non ultra timeamus circa depositas

[1] 1 Cor. XI, 33.

pecunias, ne fures aut murorum effossores, aut nequissimi servi ipsas pessumdent : et quod sic depositæ non temere defossæ sine fructu jaceant; sed quemadmodum radix in pingui solo plantata annuos tempestivosque fructus profert; sic et argentum in pauperum manibus insitum, non annuos solum, sed etiam quotidianos spirituales nobis referat fructus; fiduciam erga Deum, peccatorum veniam, cum Angelis propinquitatem, conscientiam bonam, lætitiam spiritualis exultationis, spem pudore vacuam, mirabilia bona, quæ præparavit Deus timentibus se, iisque qui ferventi ardentique animo requirunt misericordiam adventus ejus. Quam nos omnes, hac vita secundum placitum ejus transacta, assequi contingat, necnon æternum eorum qui salutem consequuntur gaudium, gratia et miserationibus veri Dei et Salvatoris nostri Jesu Christi, cui gloria et imperium cum Patre ejusque sanctissimo Spiritu in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA I.

De verbis Apostoli: Habentes autem eumdem spiritum fidei, sicut scriptum est[1]. *Item de his verbis*, Credidi, propter quod locutus sum[2], *et de elemosyna.*

I. Sapientissimi medici ubi vident ulcus egere ferro[3], admovent quidem sectionem, sed hoc faciunt non sine affectu, et commiseratione, verum et mœrent et gaudent non minus quam ipsi qui secantur : mœrent quidem propter dolorem quem secando inferunt, gaudent autem propter sanitatem, quæ hoc modo comparatur. Idem et

[1] 2 Cor. IV, 13. — [2] Psal. CXV, 1. — [3] Vide D. Guillon, tom. XI, p. 73-82.

Paulus fecit, sapiens ille animarum medicus. Corinthios enim, cum acriori objurgatione opus haberent, increpans, lætatus est simul et tristatus : tristabatur quod dolorem inferret, lætabatur quod prodesset. Et utrumque hoc significans dicebat : « Quare etiamsi contristavi vos per » priorem Epistolam, non me pœnitet, tametsi pœnitue» rat[1]. » Cur pœnituerat ? et cur non pœnitet ? Pœnituerat, quia acrius objurgavi, non pœnitet, quia erratum correxi. Et ut scias hanc esse causam, audi quid sequatur : « Video » namque quod Epistola illa, tametsi ad tempus contristati » fueritis, sed quod contristati sitis ad pœnitentiam. » Etiamsi ad tempus vos contristavi, molestia illa momentanea fuit, inquit : utilitas autem ejus perpetua. Permittite nunc mihi quoque his verbis apud dilectionem vestram uti : quare etiamsi contristavi vos per priorem admonitionem, non me pœnitet, tametsi pœnituerat : video enim admonitionem illam et consilium tametsi ad tempus vos contristavit, mihi tamen magnam lætitiam attulisse, non quod contristati fueritis, sed quod contristati sitis ad pœnitentiam. Ecce enim hoc ipsum quod contristati estis secundum Deum, quantum in vobis excitavit alacritatis ? luculentior est hodie noster conventus, festivius nostrum theatrum, numerosior fratrum chorus, hæc ipsa alacritas, tristitiæ illius est fructus. Ideo quantum tunc indolui, tantum nunc gaudeo, videns spiritualem hanc nostram vineam fructibus refertam. Si enim in vulgaribus istis conviviis honorem quemdam et hilaritatem convivatori affert convivarum frequentia, quanto magis in spiritualibus his conviviis idem fieri convenit ; quamvis illic invitatorum multitudo magis absumat ea, quæ apponuntur, majorique sit sumptui : hic autem contra, nedum absumat mensas vocatorum multitudo, abundantiam quoque parit ; quod si illic

[1] I Cor. VII, 8.

sumptus voluptatem affert, quanto magis hic idem faciet accessio et reditus? Hæc est enim spiritualium rerum natura, quo pluribus distribuuntur, hoc amplius crescunt. Quoniam igitur video refertam convivis mensam, expecto etiam spiritus gratiam menti nostræ insonaturam. Quando enim multos adesse videt, tunc copiosiores epulas apponere solet; non quod paucos fastidiat, sed quod multorum salutem desideret. Hac de causa Paulum quoque prætercurrentem cæteras urbes, apud Corinthum commorari Christus per visionem jussit dicens : « Noli timere, sed loquere et ne taceas, quoniam populus est mihi multus in » hac civitate[1]. » Si enim propter unam oviculam montes et nemora et inaccessa loca pervagatus est pastor, qui fieri potest ut non longe majorem curam adhibeat, quoties multæ oves a socordia et errore sunt revocandæ? quod enim ne paucas quidem contemnat, audi ipsum dicentem : « Non est voluntas Patris mei, ut pereat vel unus » ex istis parvulis[2]. » Neque paucitas, inquit, neque vilitas inducit eum, ut negligat salutem nostram.

II. Quando igitur tantam habet parvulorum ac paucorum curam, tantam etiam multorum, toti ab ejus favore pendentes, ad Pauli verba quæ hodie lecta sunt, sermonem flectamus. « Scimus, inquit, quod si terrenum nostrum domicilium hujus tabernaculi destructum fuerit[3]. » Imovero altius et ad ipsum exordium hujus sententiæ redeamus. Quemadmodum enim qui fontem pervestigant, invento riguo loco non illic solum fodiunt, sed humorem eum, et venam sequentes interius scrutantur, donec ad caput ipsum et initium fluentorum perveniant, sic et nos faciamus. Posteaquam invenimus spiritualem fontem e Paulina sapientia manantem, verba hæc tanquam venam quampiam sequendo ad caput ipsum sententiæ ascenda-

1 Act. XVIII, 9. — 2 Matth. XVIII, 14. — 3 2 Cor. V, 1.

mus. Quod est igitur illud fontis caput? « Habentes igi-» tur eum spiritum fidei, sicut scriptum est, Credidi » propter quod locutus sum[1]: et nos credimus, quapropter » et loquimur[2]. » Quid ais? Nisi credideris, non loqueris, sed mutus perstas? Etiam, inquit, neque diducere os possum sine fide, neque movere linguam, neque aperire labia, ratione præditus cum sim, mutus persto nisi fides loqui me doceat. Sicut enim planta absque radice fructum non profert, ita absque fidei fundamento non provenit sermo doctrinæ, quapropter et alibi inquit: « Corde creditur ad ju-» stitiam, ore autem confessio fit ad salutem[3]. » Quid huic arbori vel præferri vel conferri potest, cujus quidem non rami solum, sed radix quoque ipsa fert fructum, hæc justitiam, illi salutem? Ideo dicit: « Credimus, quapropter et loqui-» mur. » Sicut enim membra tremula, et senectute languida, baculo tuto deducente, labi et cadere non permittuntur: sic etiam animam nostram infirmis ratiocinationibus circumactam ac jactatam, fides quovis baculo tutius sustentans, suaque vi reficiens, summopere firmat, nec sinit subverti, infirmas cogitationes corrigens præstantia suæ virtutis, et caliginem illam dispellens: animamque velut in domicilio tenebroso inter tumultuantes cogitationes sedentem, suò lumine illustrans. Hinc fit, ut qui illa carent, nihilo potiore sint conditione, quam qui in tenebris vitam degunt: sed sicut illi et ad parietes et in obvia quæque impingunt, et in foveas ac præcipitia prolabuntur, nec ullum usum oculorum habent ut quibus nihil prælucent: sic etiam quotquot fide carent, et inter se alii in alios incursant, et in ipsos parietes, et postremo in barathrum aliquod exitiale ultro se ipsi præcipitant.

III. Testes mihi sunt illi qui profanam sapientiam jactant, qui multum sibi promissa barba, tritoque pallio ac

[1] Psal. cxv, 1. — [2] 1 Cor. iv, 13. — [3] Rom. x, 10.

baculo placent. Post longas enim ac sæpe repetitas dissertationes, lapides præ oculis sitos non vident : si enim ut lapides eos cernerent, nequaquam eos deos esse putarent. Quin ipsi quoque in alios alii feruntur, atque inter se colliduntur, ut in ipsum impietatis profundissimum præcipitium devolvantur, non aliam ob rem, quam quod ratiocinationibus suis omnia sua permittunt. Id vero Paulus significans dicit : « Evanuerunt in cogitationibus suis, et » obtenebratum est insipiens cor eorum : cum se crede» rent esse sapientes, stulti facti sunt[1]. » Declarans deinde quam obcæcati et stulti essent, addit hæc verba : « Mu» taveruntque gloriam incorruptibilis Dei in similitudinem » imaginis corruptibilis hominis, et volatilium, et quadru» pedum et reptilium[2]. » Sed has tenebras fides adventu suo in universum discutit in anima, quæ se hospitio dignata fuerit : et quemadmodum navem ventorum impetu jactatam, et fluctuum assultu inundatam, demissa ancora omnino stabilit : et vel in medio pelago radicat : ita etiam mentem nostram extraneis cogitationibus jactatam, adventu suo fides tutius quam ancora ex imminenti naufragio liberat, tanquam in tranquillum portum, in conscientiæ certitudinem deducens. Quod et ipsum Paulus significans dicit : « Propterea dedit Deus Apostolos ad » consummationem sanctorum, donec occurramus omnes » in unitatem fidei et agnitionis Filii Dei, ut ne amplius si» mus parvuli fluctuantes, et quovis vento huc atque illuc » jactati[3]. » Vides fidei facinus præclarum, quod ceu ancora quæpiam tutissima, a fluctuatione liberat : sicut idem rursus ad Hebræos scribit, hoc modo de fide loquens : « Quam velut ancoram tenemus animæ tutam firmamque, » et introeuntem usque ad ea quæ sunt intra velum[4]. » Ne

[1] Rom. I, 21, 22. — [2] Ibid. 23. — [3] Ephes. IV, 11-14. — [4] Hebr. VI, 19.

enim audita ancora putes deorsum te trahendum, ostendit novum esse quoddam ancoræ genus, quæ non deprimat, sed sursum mentem elevet, ad cœlum usque sublatam, et intra velum ceu manu deductam. Velum enim hoc loco, cœlum vocavit; cur, aut quam ob causam? Quia sicut velum ab exteriore parte tabernaculi dirimebat sancta sanctorum : ita cœlum istud tanquam velum medium inter creaturam objectum, ab exteriore tabernaculo, hoc est, mundo hoc quem videmus, dirimit sancta sanctorum, videlicet ea quæ supra se sunt, quo præcursor pro nobis introgressus est Christus.

IV. Quod autem dicit, sic intelligendum est. Illuc, inquit, animam nostram sublimem attollit fides, non sinens ullis præsentibus malis deprimi, sed spe futurorum labores allevans. Qui enim futura spectat, cœlestia sperans, et mentis oculos illo dirigens, ne sentit quidem præsentium malorum molestiam, quemadmodum neque Paulus sentiebat, et hujus philosophiæ causam docebat dicens : « Nam momentanea levitas afflictionis nostræ, mire supra » modum æternum pondus gloriæ parit nobis[1]. » Quomodo et qua ratione? « Dum non spectamus ea quæ videntur, » sed ea quæ non videntur, » nimirum oculis fidei. Sicut enim corporis oculi nihil vident intelligible, ita oculi fidei nihil vident sensible. Sed de qua fide hic loquitur Paulus? nam fidei vocabulum duplicem habet significationem. Etenim fides dicitur, per quam prodigia tunc faciebant Apostoli, de qua Christus dicebat : « Si habueritis fidem sicut » granum sinapis, dicetis monti huic: Migra, et migrabit[2]. » Et rursum cum Discipuli non possent lunaticum liberare a dæmone, causamque sciscitarentur, hanc eis subindicavit, quod fides eos deficeret, dicens, « Propter incredu» litatem vestram. » Et Paulus de eadem dicebat : « Si ha-

[1] 2 Cor. IV, 16. — [2] Matth. XVII, 19.

» buero fidem ita ut montes transferam [1]. » Et Petrus cum periclitaretur ne mergeretur pedibus per mare incedens, eamdem increpationem audivit a Christo, « Modicæ fidei, » quare dubitasti [2]? » Itaque fides dicitur qua miracula et prodigia patrantur : dicitur item fides quæ nos ad agnitionem Dei perducit, ob quam quisque nostrum fidelis est : sicut ad Romanos scribens dicit : « Gratias ago Deo meo » per Jesum Christum, quod fides vestra annuntiatur in » toto mundo [3]. » Ac rursum ad Thessalonicenses : « A vobis » enim personuit sermo Domini, non solum in Macedonia » et Achaïa, verumetiam in omni loco fides vestra, quæ » est in Deum, dimanavit [4]. » Qualem igitur subindicat in hoc loco fidem? Dubio procul fidem cognitionis : id quod ex sequentibus patet. « Credimus, inquit, quapropter et lo» quimur. » Quid credimus? Quod « Qui resuscitavit Chris» tum, etiam nos resuscitabit per virtutem suam. » Sed quare eam vocat spiritum fidei, et in donationum ordinem annumerat? Nam si donum est fides, et solius spiritus donum, non nostrum meritum, neque increduli punientur, neque credentes laudem promerebuntur. Talis enim est donationum natura, non sunt coronæ neque præmia. Donum enim non est accipientis meritum; sed largitoris liberalitatis gratificatio. Hanc ob rem etiam Discipulos jussit non gaudere eo quod dæmonas ejicerent : Et eos qui in nomine suo prophetaverant, et virtutes multas fecerant, expulit e regno cœlorum : quoniam ex suis meritis nullam habebant fiduciam, sed ob solas donationes salvi fieri volebant.

V. Si igitur etiam fides tale quiddam est, et nihil ex nostro contulimus, sed totum est gratiæ spiritus, et ipsa ultro se in animas nostras ingessit, et nullam pro ea recepturi sumus mercedem, quomodo igitur dicit : « Corde

[1] 1 Cor. XIII, 2. — [2] Matth. XIV, 31. — [3] Rom. I, 8. — [4] 1 Thess. I, 8.

» enim creditur ad justitiam, ore autem confessio fit ad » salutem [1] ? » Quoniam et ejus, qui credidit, virtutis meritum est fides. Quo autem modo alibi id rursum subindicat dicens : « Ei vero qui non operatur, sed credit in » eum qui justificat impium, imputatur fides sua ad justi» tiam [2], » si totum est gratiæ spiritus ? Quî enim etiam patriarcham Abraham plurimis redimivit laudum coronis? Eo quod contemptis rebus præsentibus, præter spem in spem credidit. Quam ob rem igitur spiritum fidei vocat eam ? Illud nimirum ostendere volens, quod initio credere, et parere vocanti, nostræ est bonæ mentis : at postquam jacta fuerint fidei fundamenta, jam opus est auxilio spiritus, ut in nobis perpetuo maneat inconcussa et inexpugnabilis. Neque enim Deus, neque Spiritus gratia nostrum prævenit propositum : sed tametsi vocet, expectat tamen, ut sponte et propria voluntate accedamus, ac tum demum cum accessimus nobis suum totum exhibet auxilium. Quoniam enim diabolus, posteaquam ad fidem accessimus, continuo subrepit volens egregiam hanc radicem evellere, et zizania properans interserere, germanumque ac purum semen lædere, opus tum habemus auxilio spiritus, ut quemadmodum strenuus agricola animæ nostræ insidens, multa cura et providentia novellam fidei plantam undequaque muniat. Ideo Thessalonicensibus quoque scribebat dicens : « Spiritum ne extinguatis [3]. » Ut ostendat, accedente Spiritus gratia, inexpugnabiles nos malo dæmoni atque omnibus ejus insidiis futuros esse. Nam si nemo potest dicere Dominum Jesum nisi in Spiritu sancto, multo magis fidem tutam et radicatam non poterit habere nisi in Spiritu sancto.

VI. At quomodo poterimus allicere auxilium Spiritus, eique persuadere ut apud nos manere velit ? Per opera

[1] Rom. x, 10. — [2] Id. iv, 5. — [3] 1 Thess. v, 19

bona et optimam vivendi rationem. Sicut enim lucernæ lumen oleo retinetur, et consumpto eo ipsum quoque una consumptum evanescit : ita etiam Spiritus gratia, dum habemus opera bona, et crebris eleemosynis animam rigamus, manet non aliter quam flamma oleo retenta : quæ si non adsint, recedit a nobis et abit : quod etiam quinque illis virginibus accidit. Etenim illæ post multos labores ac sudores, cum nullum haberent ex sua benignitate præsidium, non potuerunt apud se retinere Spiritus gratiam : atque ideo sunt a thalamo repulsæ, vocemque illam terribilem audierunt : « Discedite, non novi vos [1] : » quæ vel gehenna fuit gravior; propter hoc etiam stultæ sunt appellatæ ; et merito : quoniam cum impotentiores cupiditates vicissent, a minus valida sunt victæ. Vide quæso : naturæ violentiam superaverunt, rabidam insaniam frenaverunt, cupidinum fluctus sedaverunt, in terra degentes angelicam vitam vixerunt, corpore vestitæ incorporeas virtutes æmulatæ sunt, et post tantos labores, pecuniarum cupiditatem non superaverunt, stultæ revera et insensatæ : quapropter ne venia quidem dignæ sunt habitæ. Lapsus enim earum socordiæ fuit solius : quæ enim in tanta flamma fornacem potuerant cupidinum extinguere, et ultra septa transilierant, et plura quam jussæ erant præstiterant : nulla enim lex virginitatem præcipit, liberæ hoc voluntati auditorum relinquitur ; post hæc omnia victa sunt a pecunia : quo quid esse miserabilius potest, si propter paululum argenti coronam e capite projiciant? Hæc dico non quod manus virginum dissolvam, neque quod virginitatem extinguere velim, sed ne inutiliter currant, ne post plurimos sudores corona privatæ et pudore plenæ ex arena discedant. Bona res est virginitas, et majus quam pro naturæ viribus meritum : sed bona hæc res et magna et na-

[1] Matth. xxv, 12.

turam superans, nisi benignitatem habeat adjunctam, ne in vestibulum quidem thalami ingredi poterit. Atque hic mihi considera benignitatis vim et eleemosynæ potentiam. Virginitas sine eleemosyna ne in vestibulum quidem thalami perducere potuit; eleemosyna vero vel sine virginitate alumnos suos cum magna laude in regnum ante conditum orbem præparatum manu deducit. Hæ siquidem quoniam largam eleemosynam non exhibuerant, audierunt : « Abite, non novi vos : » illi vero qui sitientem potaverunt, et esurientem aluerunt Christum, tametsi virginitatem non proferrent in medium, audierunt : « Venite, » benedicti Patris mei, possidete regnum paratum vobis a » constitutione mundi [1]. » Et merito : qui enim virginitatem servat, et jejunat, sibi ipsi utilis est : qui vero miseretur, communis est naufragorum portus, proximorum paupertatem sublevans, et alienis necessitatibus succurrens. Cæterum ex benefactis quæcumque ad aliorum utilitatem fiunt, ea potissimum laudem promereri solent.

VII. Et ut scias talia præcepta præ cæteris Deo curæ esse, de jejunio et virginitate disserens regni cœlorum meminit : ubi vero de eleemosyna et liberalitate agit, et ut nos misericordes exhibeamus, præcipit, longe amplius quam regnum cœlorum præmium proponit : « Ut fiatis, » inquit, similes Patris vestri, qui in cœlis est [2]. » Illæ enim potissimum leges hominem similem Deo reddunt, quatenus Deo similem fieri hominem licet, quæ ad publicam utilitatem faciunt. Et hoc significans Christus dicit : quia « Solem suum oriri facit super bonos ac malos, et pluit » super justos ac injustos [3]. » Ita vos quoque pro sua quisque virili facultatibus vestris in communem fratrum utilitatem utendo, imitamini eum qui bona sua proponit ex æquo omnibus. Ingens est virginitatis dignitas, ideoque

[1] Matth. xxv, 34. — [2] Id. v, 45. — [3] Ibid.

illam admodum coli et celebrari cupio. Est enim dignitas virginitatis, non solum abstinere a nuptiis, verumetiam benignum esse, et fratrum amantem, et pronum ad commiserationem. Quæ enim est utilitas virginitatis cum crudelitate? quid lucri ex temperantia cum inhumanitate conjuncta? Non es capta corporum concupiscentia, sed capta es cupiditate pecuniarum : non es admirata hominis faciem, sed admirata es auri pulchritudinem. Majorem adversarium vicisti, sed minori et imbecilliori succubuisti. Atque ideo turpius victa es, ideo ne venia quidem digna es, videlicet quæ tantam vim sustinuisti, et adversus ipsam naturam pugnasti, ab avaritia vero expugnata es, quam et mancipia sæpenumero, et barbari homines minimo negotio superare potuerunt.

VIII. Hæc igitur omnia scientes, dilecti, sive in conjugio, sive in virginitate degentes, magna diligentia eleemosynam exerceamus; quandoquidem nulla alia ratione licet ad regnum cœlorum pervenire. Nam si virginitas absque eleemosyna ad regnum non valuit perducere, quodnam aliud benefactum hoc efficere sine hac poterit? profecto nullum. Toto igitur animo, totisque viribus oleum affundamus lampadibus, idque largiter ac indesinenter, ut hilare ac largum lumen permaneat. Nec pauperem respicias accipientem, sed Deum redditurum : non eum qui stipem accipit, sed eum qui se tibi debitorem obligat. Nam ideo alius accipit, alius reddit, ut accipientis paupertas et calamitas ad misericordiam te flectant ac commiserationem; divitiæ vero Dei reddituri, fidejubentis etiam cum auctario solutionem futuram, majorem tibi de fructu et usura fiduciam indant, et ad largiorem eleemosynam provocent. Quis enim, rogo, centuplum recepturus, et de recipiendo securus, non omnia sua libens eroget? Ne igitur parcamus pecuniæ, imovero

parcamus pecuniæ. Nam qui facultatibus suis parcit, in pauperum manus eas deponit, in thesaurum sacrosanctum, quo nec latrones, nec servi, nec sycophantæ malefici, nec ullæ mortalium insidiæ penetrare valeant. Quod si etiam his auditis piget te e bonis tuis nonnihil erogare, et neque centuplum recipiendum, neque pauperis calamitas, neque aliud quidquam flectere te potest; reputa quam multa peccaveris, ingredere in conscientiam delictorum, excute omnem actam vitam, accurate errata tua cognosce, et sis licet hominum omnium inhumanissimus, certe pavore peccatorum omni tempore compulsus, et remissionem propter eleemosynam sperans, vel corpus tuum insuper impendes, nedum pecuniam. Si enim saucii, et morbos corporales depellere cupientes, nullis facultatibus parcimus, etiamsi indumentum ipsum divendendum sit, ut ab infirmitate illa liberemur : multo magis animæ infirmitatem et gravissima peccatorum vulnera curaturi per eleemosynam, cum summa alacritate eam exercebimus. Atqui quoties ægrotas, non statim numerata pecunia liberaris a morbo, sed sæpenumero et sectione opus est et ustione, et amaris pharmacis, et fame, et frigore, et aliis gravioribus mandatis : hic autem non sic, sed satis est dare nummos in manus pauperum, et statim ablueris omnia peccata, sine ullo vel dolore vel labore. Medicus enim qui animam curat, non opus habet arte, non instrumentis artis, non ferro aut igne, sed solus nutus sufficit, ac mox omnia peccata ab anima auferuntur et evanescunt.

IX. Non vides monachos istos qui solitariam vitam amplectuntur, et in vertices montium secedunt, quam duram vivendi rationem perferant? etenim cinerem sibi substernentes, et saccum induentes, et catenis ferreis totum corpus degravantes, et in casa se ipsos concludentes as-

sidue cum fame luctantur, in fletu vivunt et vigiliis intolerabilibus, ut partem aliquam peccatorum abluant : tibi vero licet sine omni illo duro victu expeditam hanc et facilem pietatis viam ingredi. Qualis enim, rogo, labor est, his quæ adsunt frui, et quod superest in egenos insumere? Nam etiamsi nulla merces esset proposita, etiamsi non tam ampla retributio præfinita esset, annon vel ipsa rei natura quantumvis inhumanis persuadere poterat, ut eo quod ipsis superest ad egenorum solamen uterentur? Nunc cum tantum coronarum, tantum retributionum, tanta peccatorum oblivio per eleemosynam paretur, quam, rogo, excusationem habebunt, qui pecuniæ parcunt, et animam suam in profundum peccatorum demergunt? Nam etiamsi nihil aliud te moveat et excitet ad condolendum et ad dandam eleemosynam, saltem reputa quam incertus sit vitæ finis, et cogita quod etiamsi pauperibus non des, morte tamen superveniente, velis nolis, tuas res aliis es cessurus. Ergo dispensato divitias tuas, et dum licet, humanus esto. Extremæ enim vesaniæ fuerit, ea quibus vel invitus aliis cessurus es, nolle indigentibus communicare ultro, idque cum tanta bona ex hac benignitate tibi sint proventura. « Ut vestra, inquit, copia » succurrat illorum inopiæ[1]. » Quid est autem quod dicit? Majora accipis, quam das. Das sensibilia, accipis intelligibilia et spiritualia. Das pecuniam, accipis remissionem peccatorum. Liberas pauperem a fame, ille te liberat ab ira divina. Retributionis hoc genus est et negotiationis, quod majorem ac utiliorem reditum habet quam sumptum. Nam sumptus, pecuniarum est : reditus vero non pecunias affert tantum, sed etiam remissionem peccatorum, simulque fiduciam erga Deum, et regnum cœlorum, et bona illa « Quæ neque oculus vidit, nec auris audivit, nec

[1] 2 Cor. VIII, 14.

» in cor hominis ascenderunt[1]. » Annon igitur absurdum, quod negotiatores nulli rei parcant, idque cum non singularia quædam, sed paria fere paribus permutare soleant : nos vero, cum non corruptibilia et momentanea, sed incorruptibilia et sempiterna liceat pro nostris corruptibilibus ac momentaneis commutare, non eamdem quam illi diligentiam adhibeamus? Non ita, fratres, non ita nostræ saluti male consulamus, sed moti exemplo virginum, et eorum qui ducuntur in ignem paratum diabolo et angelis ejus, eo quod non aluerint, neque potaverint Christum, retineamus sancti Spiritus ignem per largam benignitatem et profusas eleemosynas, ne circa fidem naufragium faciamus. Fides enim opus habet auxilio Spiritus ac perseverantia, ut inconcussa permaneat : auxilium autem Spiritus vitæ puritate moribusque probatis retineri apud nos solet. Quare si cupimus fidem radicatam habere, vivendi ratione pura nobis opus est, quæ spiritum retineat, a quo totam fidei vim dependere constat. Impossibile enim est, impossibile profecto, si vitam impuram habeas, in fide non vacillare.

X. Certe qui de fato nugantur, et salutari de resurrectione sermoni non credunt, ob malam conscientiam et mores depravatos in hoc incredulitatis barathrum se ipsos præcipitant. Et quemadmodum febre laborantes, dum volunt æstuationem depellere, sæpe in frigidam aquam sese projiciunt, et paulisper mitigato malo, graviorem sibi ardorem accendunt : ita qui mala conscientia premuntur, et consolationem aliquam quærunt, nec tamen volunt per pœnitentiam peccata abluere, ad fati tyrannidem, et resurrectionis confugiunt abnegationem : atque hoc pacto dum se in hac vita frigidis rationibus paulisper consolantur, majorem gehennæ flammam sibi accendunt;

[1] 1 Cor. II, 9.

quandoquidem segniores hic facti, postquam illuc devenerint, videbunt pro suis quemque peccatis debita supplicia persolvere. Et ut hoc verum esse sciatis, fidei nempe robur mala opera vehementer impedire, audite quid Paulus dicat ad Timotheum scribens : « Ut milites, inquit, » egregiam militiam, habens fidem ac bonam conscien- » tiam[1]. » Bona autem conscientia ex vita et operibus bonis contingere solet; « Quam quidam, inquit, repellentes, » circa fidem naufragium fecerunt. » Rursum alibi : « Radix omnium malorum est avaritia, per cujus cupidi- » tatem quidam a fide aberraverunt[2]. » Vides tum illos propterea naufragium fecisse, tum istos ob hoc ipsum aberravisse : quoniam illi bonam conscientiam repulerunt, isti vero avaritiæ adhæserunt? Quæ quidem omnia cogitantes magnam curam habeamus vitæ quam optime instituendæ, ut duplex nobis merces contingat, una ex operum retributione, altera ex fidei robore. Sicut enim se habet esca ad corpus, ita recta vita ad fidem. Et sicut carnis nostræ natura sine alimento durare non potest, ita neque fides sine bonis operibus. « Fides enim sine ope- » ribus mortua est[3]. » Unum superest dicendum. Quid est, « Eumdem? » Non enim simpliciter dixit, Habentes spiritum fidei : sed quid? « Habentes eumdem spiritum fidei. » Et volebam quidem enarrare hoc quoque : sed quoniam video multa sententiarum flumina ex nuda hac vocula prorumpentia, vereor ne multitudine eorum, quæ dicenda essent, inundem omnia, atque ita hæc doctrina nimia prolixitate detrimenti aliquid accipiat. Quapropter hic finem faciens loquendi, oro et obtestor, ut et quæ audivistis, de honeste vivendo, de fide, de virginitate, de benignitate, de eleemosyna, diligenter observetis : et hæc bene in memoria retinentes, ad ea quæ supersunt audienda præsto

[1] 1 Tim. I, 18. — [2] Id. VI, 10. — [3] Jacob. II, 20.

sitis. Sic enim nobis solidum erit ac inconcussum doctrinæ nostræ ædificium, si prioribus in mente vestra bene fundatis, ea quæ sequuntur superstruxerimus. Deus autem qui nobis dedit hæc dicere, et vobis cum alacritate audire, dignos nos faciat, ut et per opera fructum aliquem proferamus, gratia, et benignitate Domini nostri Jesu Christi, quoniam ipsi gloria in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA II.

De eisdem verbis Apostoli : Habentes autem eumdem spiritum fidei; sicut scriptum est[1] : *Et adversus Manichæos, et omnes qui Vetus Testamentum calumniantur, et a Novo separare conantur, et de eleemosyna.*

I. Apostolici vobis sermonis expositionem debeo jam diu, sed hoc debitum vos fortassis estis obliti ob temporis longitudinem, ego vero non sum oblitus ob meum erga vos affectum. Sic se habet charitas, vigilans est ac sollicita, nec adamatos solum in animo circumferunt ii qui amant, sed quæ promiserunt magis meminerunt quam ipsi, qui promissa sunt recepturi. Eodem modo mater amantissima postquam mensæ reliquias pueris suis reposuit, etiamsi illi forte obliviscantur, ipsa tamen meminit, easque diligenter asservatas depromit, et famelicos eis pascit. Quod si matres erga liberos tam indulgentes sunt, tanto majori cura et studio vestra charitas nobis est prosequenda, quanto major vis est spiritualis partus, quam naturalis. Quænam igitur fuit illa mensa, cujus reliquias vobis servavimus? Verba erant Apostoli, ex quibus tunc non pa-

[1] 2 Cor. IV, 13.

rum nutrimenti spiritualis percepimus, cujus partem vestris mentibus indidimus, partem in hodiernum distulimus, ne multitudine sermonum memoriam vestram obrueremus. Quænam igitur sunt illa verba? « Habentes autem » eumdem spiritum fidei, sicut scriptum est : Credidi, » propter quod locutus sum : etiam nos credimus quapropter et loquimur[1]. » De qua igitur fide sit sermo, utrum de ea per quam patrantur prodigia, de qua Christus dicit, « Si habueritis fidem sicut granum sinapis, di» cetis monti huic : Migra, et migrabit[2] : » an de ea, quæ cognitionem in nobis gignit, secundum quam omnes sumus fideles : tum qua de causa spiritus fidei sit dictus, et quænam sit hæc fides. Hæc omnia pro viribus apud vestram disseruimus Charitatem, atque interim etiam de eleemosyna verba fecimus. Cum vero superesset disquirendum, cur dictum sit, « Eumdem spiritum fidei, » et præ multitudine eorum quæ jam dixeram, non liceret etiam hæc verba diligenter enarrare, ideo in præsentem diem ea reposuimus, et nunc illud debitum vobis reddituri venimus. Cur igitur dixit, « Eumdem? » Magnam cognationem Novi Testamenti et Veteris vult ostendere : ideo Prophetæ etiam verba nobis commemorat dicens : « Habentes » autem eumdem spiritum; » et adjiciens : « Sicut scrip» tum est : Credidi, propter quod locutus sum[3]. » Hoc autem jamdudum et ante multas ætates David dixerat, quod nunc Paulus adduxit, indicans eamdem spiritus gratiam, et tunc in illo, et nunc in nobis, fidei radices posuisse : ac si diceret, Idem est fidei spiritus, qui in illo locutus est, et in nobis operatus.

II. Ubi nunc sunt qui Vetus Testamentum criminantur, qui corpus Scripturæ dilacerant, qui alium Novo, alium Veteri Testamento Deum attribuunt? Audiant Paulum

[1] 2 Cor. IV, 13.— [2] Matth. XVII, 20.— [3] Psal. CXV, 1.

impia ora obturantem, impugnatrices Dei linguas cohibentem, et hoc dicto ostendentem eumdem esse spiritum tam Novi quam Veteris Testamenti. Nam et ipsa nomina magnam nobis Testamentorum consonantiam significant. Novum enim ad differentiam Veteris dicitur, et Vetus ad differentiam Novi, sicut et Paulus, inquit: « Dicendo novum, antiquavit illud prius[1] : » nisi vero ejusdem essent Domini, neque hoc Novum, neque illud Vetus appellari posset. Itaque hoc ipsum nominum discrimen cognationem utriusque indicat: et differentia hæc non est in eorum essentia, sed in mutatione temporum: solo enim tempore Novum a Veteri distat. Cæterum temporum differentia nullam dominii mutationem affert, neque diminutionem: id quod et Christus indicavit dicens: « Propterea » dico vobis: omnis scriba doctus in regno cœlorum similis est homini patrifamilias, qui profert de thesauro suo » nova et vetera[2]. » Vides diversas quidem possessiones, idem vero dominium? Quemadmodum igitur ille potest depromere nova et vetera, cum sit unus et idem paterfamilias: ita hic quoque nihil vetat ejusdem esse Dei tum Novum, tum Vetus Testamentum: hoc ipsum enim maxime indicat ejus divitias et abundantiam, quod non solum nova possideat, verumetiam in veteribus abundantiam præ se ferat. Itaque nomine tantum inter se differunt Testamenta, at non pugnant, neque sunt contraria. Vetus enim ex Novo fit vetus; hoc autem non pugnæ est neque contrarietatis, sed differentiæ nominis tantummodo. Ego autem addo, quod etiamsi contrariæ essent leges Veteris legibus Novi, asseverarem ne sic quidem alium Deum fuisse superinducendum. Si enim eodem tempore, eisdem hominibus in eisdem rebus versantibus, eadem munia obeuntibus, contrarias leges statuisset, rationem fortassis

[1] Hebr. VIII, 13. — [2] Matth. XIII, 52.

aliquam habere potuisset commentum ipsorum. Quod si aliis illæ, aliis hæ scriptæ sunt, alio tempore illis, alio his, aliter se habentibus illis hominibus, aliter his, quid necesse est propter legum differentiam duos contrarios legislatores inducere? Equidem nullam necessitatem video, ipsi proferant, si habent quod dicant : Sed nihil habere possunt. Namque et medicus sæpenumero multa contraria facit, sed non contraria ratione, imo eadem et conveniente. Etenim urit et non urit, secat et non secat unum et idem corpus : nunc amara, nunc dulcia pharmaca ad bibendum offert : et facit quidem contraria, sed ratione simili atque eadem. Unum enim finem spectat, nimirum ægri sanitatem. Annon igitur absurdum est medicum quidem non incusare, quod multa contraria faciat circa unius corporis naturam, Deum autem criminari quod diverso tempore, diversis hominibus, diversa mandata dederit.

III. Demonstratum est igitur non fuisse incusandum, etiamsi leges inter se fuissent contrariæ : ut autem sciamus non esse contrarias, sed diversas tantum, age, ipsas leges in medium producamus. « Audistis, inquit, quod dictum » sit antiquis, Non occides. » Hæc lex est vetus, videamus nunc novam. « Ego autem dico vobis, quicumque irascitur » fratri suo temere, reus est gehennæ ignis[1]. » Hæccine sunt, obsecro, contraria mandata? Et quis hoc diceret mortalium, modo rationis compos? Si enim priore lege vetante occidere, posterior juberet, fortasse aliquis in his verbis legum pugnam esse diceret : nunc cum illa jubente non occidere, hæc jubet ne irasci quidem, augetur prius mandatum, non affertur contrarium : illa enim fructum malitiæ resecat, videlicet cædem : hæc vero etiam radicem ipsam evellit, nimirum iracundiam : illa rivum tollit vitii, hæc fontem ipsum exsiccat. Fons enim et radix cædis est

[1] Matth. v, 21, 22.

furor et iracundia. Illa lex naturam nostram posteriori paratiorem reddidit, hæc superveniens quod desiderabatur supplevit. Quænam hæc est contrarietas, dum una finem malorum, altera vero etiam principium extirpat? illa manum puram facit a sanguine, hæc mentem etiam servat a mala cogitatione. Hæc autem consentientium sunt legum, non pugnantium, sicut veritatis inimici astruere conantur, non animadvertentes quanta hinc segnitiæ ac negligentiæ nascatur occasio iis, qui Novi Testamenti Deum substituunt: comperietur enim Deus, (quæ quidem blasphemia in cap utillorum vertat, qui nobis hæc loquendi necessitatem imponunt,) intempestive res nostras dispensavisse. Quæ autem dico, sic vobis clariora faciam. Lactis alimento similis est Veteris Testamenti educatio, solido vero cibo Novi Testamenti philosophia: at nemo ante alimoniam solidum cibum adhibet: quod quidem Novi Testamenti Deus fecit, si non idem est qui etiam Vetus prodidit: prius enim quam lacte nutriret, hoc est legis disciplina, ad solidum nos cibum adduxit. Non hujus autem solum, sed majoris etiam criminis eum reum faciunt, quandoquidem post quinquies mille demum annos, aut plures, providentiam nostri generis suscepit. Si enim non idem erat, qui per Prophetas et Patriarchas et justos homines res nostras dispensabat, sed alter quispiam præter hunc, sero admodum et tarde videbitur nostri providentiam aggressus, quasi per anteactorum pœnitentiam ad se reversus: quod quidem tantum abest a Deo, ut nec in unum quemvis vulgo hominem competat, tanto tempore tam multis perire permissis, in extremis demum sæculis ad paucorum quorumdam providentiam ac curam accedere.

IV. Vides-ne quantis blasphemiis Deum faciant obnoxium isti, qui alium Novi Testamenti legislatorem dicunt, alium Veteris? quæ sane omnes evanescunt, si

unum utriusque Testamenti essentiamur esse Deum. Sic enim apparebit, eum ordine et bona ratione res nostras dispensare, tunc quidem per legem, nunc autem per gratiam : et non recens, neque nuper, sed jam inde ab initio et a prima usque die nostra omnia gubernare. Quo autem magis eorum ora obstruamus, age jam testimonia tum Prophetarum, tum Apostolorum adducamus, clamantium unum esse utriusque Testamenti legislatorem. Procedat igitur in medium Jeremias in utero sanctificatus, et probet hoc manifeste unum esse eumdemque Deum tum Novi Testamenti, tum Veteris. Quid igitur hic dicit ex persona legislatoris clamans? « Testabor vobis Testamen» tum Novum, non sicut Testamentum quod testatus sum » patribus vestris[1]. » Itaque qui Novum Testamentum dedit, idem est Deus, qui olim Vetus etiam illud dederat. Hic sane Pauli quoque Samosatenis sectatoribus ora sunt occlusa, qui negant ante sæcula fuisse Unigenitum Dei. Si enim ante Mariæ partum, et antequam in carne se videndum præberet, non erat, quomodo legem ferebat cum non esset? Quomodo autem dicebat : « Testabor vobis » Testamentum Novum, non sicut Testamentum, quod » testatus sum patribus vestris? » quomodo enim Testamentum dabat patribus eorum, cum nondum esset, ut illi quidem affirmant? Sed contra Judæos quidem, eodemque morbo laborantes Paulianos, idoneum est quod opponatur Prophetæ hujus testimonium : ut autem etiam Manichæorum ora cohibeamus, ex Novo Testamento adducamus testimonium, quandoquidem Vetus nihili pendunt : imovero etiam Novum, cui quamvis honorem habere videri velint, non minorem tamen huic quam illi alteri injuriam inferunt. Uno quidem modo quod dum illud a Veteri excindunt, hujus quoque auctoritatem labefac-

[1] Jerem. xxxi, 31.

tant. Non parum enim veritatem ejus Veteris Testamenti Prophetarum præconia, quos isti aversando non intelligunt majore Apostolos quam Prophetas contumelia se afficere : unam, inquam, Novo Testamento injuriam faciunt istam. Alio vero modo iterum, quod bonam ex eo partem resecent : attamen tanta est eorum, quæ in illo continentur, vis, ut vel ex ipsis reliquiis facile maleficium istorum deprehendatur. Resecta enim membra clamnt, et pristinum cum suis membris consensum indesinenter requirunt.

V. Quomodo igitur demonstrabimus Veteris et Novi Testamenti unum esse legislatorem? Ex ipsis apostolicis verbis, quæ apud ipsos etiam relicta sunt : quæ tametsi prima fronte videantur Vetus illud accusare, non mediocriter tamen id commendant, et divinis oraculis cœlitus proditum esse indicant. Et hoc sancti Spiritus sapientia factum est, ut accusatores Legis, allecti prima facie verborum, imprudentes et inviti ascriptam ejus defensionem receperint : ut si vellent ad verum respicere, haberent sermonem quem sequerentur : quod si in incredulitate permanerent, nullam sibi in posterum veniæ spem reliquam facerent : ut qui etiam illis quæ alias recipere videntur, fidem in suam ipsorum perniciem abrogarent. Ubi igitur Novum Testamentum suarum ac veterum legum eumdem auctorem esse testatur? Et alibi quidem non uno loco : nos tamen data opera eam textus partem adducemus, quæ vel in Manichæorum codicibus hactenus mansit incolumis. Quænam hæc? « Dicite mihi, inquit, qui sub lege vultis esse, legem » non audistis? quod Abraham duos filios habuit : unum » ex ancilla, alterum e libera [1]? » Audiverunt hæretici unum habuisse ex ancilla, et confestim accurrerunt : rati enim his verbis Legis accusationem contineri, resectis con-

[1] Galat, IV, 21.

sequentibus illam accusationem retinent sibi patrocinantem. Age igitur ex hoc ipso loco ostendamus eumdem esse legislatorem. « Abraham duos filios habuit, unum ex an»cilla, alterum ex libera. Hæc autem sunt, inquit, per »allegoriam dicta. » Quid est, « Per allegoriam dicta? » Figuræ eorum, quæ sub gratia gererentur, erant quæcumque sub lege fiebant. Sicut enim illic duæ mulieres, ita hic duo Testamenta. Primum in hoc apparet cognatio Novi cum Veteri, quod illa horum figuræ erant. Figura enim veritati non contraria est, sed cognata. Quod si Veteris illius Deus Novi hujus Deo contrarius esset, haudquaquam per illas mulieres Novi præcellentiam præfigurasset. Quod si ille præfiguravit, par erat Paulum non abuti hac figura. Sin autem dicant, quod ad judaïcam infirmitatem se demittens hoc faciebat, oportebat eum etiam Græcis prædicantem figuras Græcorum adhibere, et rerum apud Græcos gestarum historias commemorare. Sed hocnusquam fecit, et merito. Illa enim nihil cum veritate commune habebant, hæc autem Dei leges erant, et oracula: quapropter magna cognatio veteribus illis cum Novo Testamento intercedit.

VI. Primum igitur argumentum hoc est, Vetus Testamentum modis omnibus cum Novo consonare: secundum autem illo non minus, ex ipsa historia sumitur. Quemadmodum enim tunc duæ mulieres erant unius viri : ita nunc duo Testamenta unius legislatoris. Si enim alius esset Novi, alius Veteris, supervacaneum erat hanc historiam adducere. Neque enim alium habebat Sara virum, alium Agar; sed utraque unum et eumdem. Itaque dicendo, « Hæc enim sunt duo Testamenta, » nihil aliud dicit quam quod eumdem habeant legislatorem, sicut illæ unum virum Abraham. Sed altera quidem erat serva, altera vero libera. Quid tum? hactenus enim quærebatur, an unus

utriusque sit legislator. Recipiant igitur prius hoc, ac tum demum ad illud alterum eis respondebimus. Si enim eos hoc ut admittant, ac nobis assentiantur, coëgeris, universum illorum dogma corruet. Comperto enim etiam Veteris Testamenti eumdem legislatorem esse, sicut revera est, finem habebit omnis illorum nobiscum controversia. Attamen ne vel hinc turbemini, advertamus diligenter hæc verba. Non enim dixit, Una quidem serva, una vero libera : sed, «Una quidem in servitutem gignens : » nec statim serva est, quæ in servitutem gignit : et hoc ipsum ad servitutem natum esse, non matris est crimen, sed parvulorum qui nascuntur. Quoniam enim sua malitia se ipsos libertate privaverunt, et a jure ingenuitatis exciderunt, non secus quam ingratos servos tractavit eos Deus, terrore ac minis castigans : quin et hodie multi patres liberos suos non ut filios, sed ut servos metu coërcent, quæ culpa non parentum est, sed filiorum, qui causa fuerunt parentibus, ut servilem in modum ab eis educarentur. Eumdem ad modum etiam Deus ejus temporis populum terroribus ac pœnis erudiebat, non aliter quam nullius frugis servum, nec tamen hæc Dei culpa fuit, aut Legis, sed Judæorum respuentium frenum, et duriori freno opus habentium. Siquidem in ipso Veteri Testamento multos reperire licet, qui non ad eamdem sint tracti disciplinam, ut Abel, Noë, Abraham, Isaac, Jacob, Joseph, Moyses, Elias, Eliseus, et omnes qui Novi Testamenti instituta sunt æmulati : non enim terrore ac pœnis, nec minis ac mulctis, sed amore Dei, et ferventi erga illum affectione tales erga Deum sunt redditi, quales fuerunt. Non enim opus habebant mandatis, neque præscriptis et legibus, ut virtutem sectarentur ac vitia fugerent : sed ut ingenui et liberali ingenio filii, agnoscentes suam conditionem, absque metu ullo aut castigatione in virtutis castra se contulerunt : re-

liquum vero vulgus Judæorum, quoniam ad malitiam defecerant, legis freno necessario coërcendi fuerunt. Ideoque postquam vitulum finxerunt, et sculptile adoraverunt, tum demum audierunt, « Dominus Deus tuus Dominus » unus est[1]. » Posteaquam cædes patraverunt et uxores proximi stupraverunt, tunc audiverunt, « Non occides : » Non mœchaberis : » et simili modo reliqua omnia.

VII. Itaque non est vituperium legis quod puniat et mulctet, et servos velut improbos emendet ac castiget, sed præconium insigne, nec vulgaris laus, quod eos qui ad extremam malitiam prolapsi fuerant, potuerit severitate sua liberare a vitiis, mollireque et obsequentes gratiæ facere, atque ad novam hanc philosophiam ceu viam quamdam sternere. Idem enim spiritus tum in Veteri Testamento, tum in Novo dispensabat omnia, licet diverso modo. Propterea Paulus dicebat : « Habentes autem eumdem spiritum fidei, sicut scriptum est : Credidi, propter » quod locutus sum. » Nec solum propter hoc dixit, « Eumdem spiritum, » sed et ob aliam non leviorem causam, quam volebam quidem nunc afferre; sed veritus ne pluribus gravati jam dictorum obliviscamini, in aliam diem vobis eum sermonem servabo, interim hortatus, ut præsentem totum in memoriam recondatis, atque diligenter retineatis, utque virtutes christianas cum dogmatum puritate conjungatis, ut sic fiat integer homo Dei ad omne opus bonum præparatus : quandoquidem nihil nobis profuerit recte sentire, si vita interim fuerit malis moribus vitiata : quemadmodum contra nihil prodest vita incorrupta, nisi accedat fidei quoque sinceritas. Ut igitur integram utilitatem consequamur, utrinque nobis provideamus, fructus etiam generosos in aliis proferentes : et cum primis eleemosynam, de qua etiam nuper ad vos verba

[1] Deut. vi, 4.

feci, magna cum largitate atque alacritate illam exercentes. « Qui enim parce seminat, ait Scriptura, parce et » metet : et qui seminat in benedictionibus, de benedictionibus et metet[1]. » Quid est « In benedictionibus? » cum magna largitate. Hic quidem in rebus sæcularibus tam messis quam sementis eorumdem est seminum : nam qui serit triticum, aut hordeum seminat, aut aliquid simile; et qui metit, idipsum metit. At in eleemosyna non idem usu venit : sed spargis argentum, et colligis fiduciam erga Deum : das pecuniam, et accipis remissionem peccatorum : præbes panem ac vestem, et pro his regnum cœlorum tibi paratur, bonaque illa infinita, quæ nec oculus vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascenderunt : et quod est omnium bonorum summa, similis efficeris Deo, quatenus id homini est possibile. Nam cum de eleemosyna et benignitate disseruisset Christus subjunxit : « Ut » efficiamini similes Patri vestro cœlesti, qui solem suum » oriri jubet super malos ac bonos, et pluit super justos » ac injustos[2]. » Tu non potes oriri jubere solem, neque imbres immittere, neque beneficus esse in orbem terrarum tam longe lateque patentem; utere facultatibus tuis ad beneficientiam, et factus es similis ei qui solem suum oriri jubet, in quantum hominem Deo similem fieri licet.

VIII. Animadvertite diligenter quæ dico : « Super bonos » ac malos, » inquit. Ergo tu quoque quoties eleemosynam facis, ne vitam examines, neque morum rationem reposcas. Eleemosyna enim, hoc est miseratio, ideo dicitur, ut etiam indignis præbeamus : qui enim miseratur, non recte viventem, sed peccantem miseratur : nam qui recte vivit, laude est dignus et corona; qui vero peccat, venia et misericordia. Quapropter hac quoque parte Deum imitabimur, si etiam malis benignitatem nostram non sub-

[1] 2 Cor. IX. — [2] Matth. V, 45.

ducamus. Considera enim quam multi orbem terrarum habitent blasphemi, scelerati, præstigiatores, omnibus vitiis referti, attamen hos quoque per singulos dies enutrit Deus, docens nos ut universos homines beneficentia complectamur. Nos vero omnia contrario modo facimus : non solum enim malos et improbos homines aversamur, verumetiam cum sanus quispiam nos adit, aut propter probitatem, aut propter libertatem, forte etiam propter pigritiam, ut et hoc addam, in paupertate vivens, probra, contumelias, et innumera in eum jaculati dicteria, vacuis ipsum manibus remittimus valetudinem exprobrantes, otium objicientes, pœnas reposcentes. Hoccine jussus es, o homo, objurgare tantum ac increpare egenos? Miserari ac sublevare paupertatem eorum jussit Deus, non rationem reposcere ac conviciari. Sed vis illius mores corrigere, et hominem inertem a segnitie sua revocatum ad opus aliquod applicare? Da prius, ac tum demum increpa, ut non crudelitatis suspectus fias, sed benignitatis laudem reportes. Eum enim qui nihil dans tantum opprobrat, aversatur pauper, et inique fert, ac ne aspicere quidem sustinet, et merito. Putat enim non quod bene sibi velit, sed quod dare nolit, objurgatorem eum esse, ita ut revera est : qui vero posteaquam dedit objurgat, facit ut libenti animo objurgatio sua recipiatur : eo quod non propter inhumanitatem, sed propter benevolentiam increpationem adhibere videatur. Sic etiam Paulus fecit, cum enim dixisset : « Qui non vult operari, ne edat[1] : » adjungit exhortationem dicens : « Vos autem bonum facientes ne deficiatis[2]. » Atqui hæc præcepta contraria esse videntur. Si enim otiosos non oportet cibum capere, quomodo jubes bene talibus facere? Sed non sunt contraria : absit. Ideo enim hoc dixi, inquit, « Qui non vult operari, ne edat, » non ut eos qui

[1] 2 Thess. III, 10. — [2] Ibid. 13.

alioqui largituri erant, averterem a danda eleemosyna, sed ut in otio viventes a segnitie sua revocarem. Itaque cum dicit, « Ne edat, » illos extimulat ad laborem, comminatione hac territos : cum vero dicit, « Bonum facientes » ne deficiatis, » hos excitat ad beneficentiam, utili exhortatione impulsos. Ne enim quidam retraherent manus audito qua illi comminatione feriantur, ad beneficentiam his verbis illos provocat : « Bonum faciendo ne deficiatis. » Itaque etiamsi otioso des, bonum fecisti.

IX. Id et in sequenti contextu manifestum fecit. Cum enim dixisset : « Si quis non audit sermones nostros per » epistolam, hunc indicate, et ne commisceamini illi[1] : » atque hoc modo hominem ejecisset ex Ecclesia, rursum alio modo eum reconciliat, reducens in gratiam cum eis a quibus ejectus fuerat : quapropter hæc verba subdit, « Non ut inimicum existimate, sed ut fratrem[2]. » Quemadmodum igitur cum dixisset, « Si quis non vult laborare, » ne edat[3], » illos certe, qui possunt, curam eorum habere jussit : ita etiam hic posteaquam dixit, « Ne commisceamini » illi, » non alienavit ab ejus cura auditores, sed jubet diligenter eum suscipere dicens : « Non ut inimicum existi» mate, sed ut fratrem : » reliquisti ejus consuetudinem, sed ne relinquas de eo sollicitudinem : exclusisti eum a conventu, ne excludas a charitate. Etenim hoc ipsum affectu charitatis mandavi, ut hac separatione factus melior, ad reliquum corpus reverteretur : quandoquidem etiam patres domo sua filios expellunt, non ut perpetuo foris maneant, sed ut quod domo exciderint, modestiores facti, domum postliminio revertantur. Atque hæc sufficiant ad illos, qui pigritiam aliis objicere solent. Verum quoniam multi aliis utantur verbis quibus se excusent, quæ plena crudelitatis ac inhumanitatis sunt, necesse est ut illa quo-

[1] 2 Thess. III, 14. — [2] Ibid. 15. — [3] Ibid. 10.

que redarguam, non ut excusationem eis adimam, sed quo persuadeam ut, omissa vana et inutili, ad veram et apud Christi tribunal profuturam defensionem operibus ipsis se exerceant. Quæ est igitur illa vulgarium hominum frigida ac inutilis defensio? Alendi sunt, inquit, liberi, rei familiaris gerenda est cura, uxorem alo, necessarios sumptus multos sustineo : quamobrem non suppetit, unde obvios sublevare possim. Quid ais? filios alis, et ideo non est unde venientes ad te subleves? Imo propter hoc ipsum sublevandi sunt egeni, ut exigua pecunia Dominum qui eos tibi dedit, propities, ut etiam post mortem tuam patronum illis relinquas, ut eis magnum favorem cœlitus concilies, dum illa pecunia sumptus Deo gratos facies. Annon vides, a multis homines præpotentes ac opulentos, nihil alioqui ad suum genus attinentes, in testamento suo insertos fuisse, et liberis suis cohæredes factos, nihil ob aliud quam ut securitatem filiis modica pecunia pararent? idque cum incertum esset quonam affectu post obitum ipsorum filios illos cohæredes essent prosecuturi. Tu vero cum scias humanitatem, bonitatem et æquitatem tui Domini, expertem eum tui testamenti facies? non facies cum cohæredem liberorum tuorum? Hoccine est amantissimi patris officium? Nam si prolis tuæ curam geris, relinque illis chartulam scriptam, in qua Deum debitorem habeas. Hæc maxima hæreditas, hoc decus est, hæc securitas. Induc eum in terrenam hanc hæreditatem, ut te una cum tuis liberis in cœlestem illam hæreditatem inducat. Hic hæres nobilis est, humanus, bonus, potens, dives; quare nihil est cur ejus societatem suspectam habeas. Ideo etiam sementis vocatur eleemosyna; quia res hæc non tam sumptus est, quam reditus. Tu autem quando seminandum est, non magni facis quod evacues fructuum veterum promptuaria, sed ad messis futuræ fructum spectas, idque

cum eventum nescias : nam et rubigo, et calamitas, et locusta, et aëris intemperies ac multa spes nostras frustrantur : cum vero in cœlum est semen jaciendum, ubi nulla aëris intemperies, nullus dolor, nullæ insidiæ, tergiversaris ac procrastinas? Et quam speras veniam qui in terram seminando confidenter et alacriter id facis; cum vero in manum Dei seminandum est, cessas et negligis? Nam si terra reddit quod sibi est creditum, multo magis Dei manus, quæcumque acceperit, magno cum fœnore est redditura.

X. Hæc igitur scientes non respiciamus sumptum, quando eleemosynam facimus, sed eum qui inde speratur proventum, imo etiam præsens lucrum: non solum enim regnum cœlorum eleemosyna procurat, sed in præsenti etiam vita securitatem affert et abundantiam. Quis hæc pollicetur? Ipse qui præstare potest Dominus. Dicit enim : « Qui sua pauperibus largitur, centuplum accipiet in hoc » sæculo, et vitæ æternæ hæreditatem habebit[1]. » Vides retributionem in utraque vita cum magno fœnore recipiendam? Ne igitur cessemus, neque procrastinemus, sed per singulos dies eleemosynæ fructum percipiamus, ut et in præsenti sæculo rebus secundis fruamur, et futuram vitam consequamur : quæ nobis omnibus contingat gratia et benignitate Domini nostri Jesu Christi, cum quo Patri una cum Spiritu sancto gloria, honor imperium in sæcula sæculorum. Amen.

[1] Matth. xix, 29.

HOMILIA III.

De eisdem verbis: Habentes autem eumdem spiritum fidei, sicut scriptum est[1], *et qua de causa rebus bonis omnes ex æquo fruantur, et de eleemosyna.*

I. Cum priore conventu et qui illum præcesserat, unum Apostoli dictum susceperimus exponendum, in ejus enarratione totum sermonem consumpsimus, et hodie quoque in eodem versari proposuimus: hoc autem data opera facimus, ad vestram utilitatem, non ad nostram ostentationem: non enim ut fœcundum me et multiscium ostendam, sed ut tum Pauli sapientiam vobis aperiam, tum vestram alacritatem excitem, ita eumdem verso sermonem: nam et illius intelligentiæ profunditas magis elucebit, si ex uno dicto tanta nobis sententiarum fluenta proferat, et vos, cum didiceritis ex uno Apostoli verbo ineffabiles sapientiæ divitias depromi posse, non oscitantes percurretis ejus Epistolas, sed hac spe inducti singulas earum sententias exquisita cura ac diligentia perscrutabimini. Si enim unum dictum triduo nobis disserendi materiam præbuit, quantum putatis thesaurum nobis profunderet una quæpiam pars diligenter tractata ac considerata? ne igitur delassemur priusquam totum quod superest decerpserimus. Si enim metallorum auri fossores, licet quantumvis divitiarum inde exhauserint, non prius tamen inde absistunt, quam totam aurum auferant: multo majorem nos alacritatem ac diligentiam in perscrutandis divinis eloquiis adhibere convenit. Nam et nos aurum effodimus, non

[1] 2 Cor. IV, 13.

sensibile, sed enim spirituale, non enim in metallis terræ, sed in spiritus metallis operamur. Paulinæ enim epistolæ metalla sunt spiritus et fontes: metalla quidem, quia quovis auro pretiosiores nobis præbent divitias: fontes vero, quia nunquam deficiant, sed quantum libet exhaurias, tantumdem ac multo amplius rursum affluit: et hoc evidenter declarare potest totum tempus quod præteriit. Siquidem ex quo Paulus vixit, quingenti jam elapsi sunt anni, totoque hoc tempore multi tum commentatores, tum doctores ac interpretes multa sæpe inde exhauserunt, nec tamen repositas inibi divitias evacuare valuerunt. Non est enim sensibilis hic thesaurus, et idcirco non consumitur a multis effodientium manibus, sed augetur et multiplicatur. Et quid dico de illis qui ante nos fuerunt? quam multi post nos dicturi sunt, ac rursus post illos alii, nec tamen deficient fontis in modum scatentes divitiæ, neque metallorum hoc genus exhaurietur? Spiritualia enim sunt, et suapte natura nunquam omnino absumi possunt. Quod est igitur illud dictum apostolicum? « Habentes autem eumdem spiritum fidei, sicut scriptum est, » Credidi, quapropter locutus sum. »

II. Nuper igitur quæsivimus quanam de causa dixerit, « Eumdem spiritum fidei, » et unam hactenus causam attulimus, erat autem hæc: ut ostenderet consonantiam Veteris ac Novi Testamenti. Cum enim invenitur idem fidei spiritus et Davidis linguam movisse, dicentem; « Credidi, propter quod locutus sum, » et in Pauli anima operatus esse, satis apparet magnam esse Prophetarum cum Apostolis cognationem, atque ita necessario sequitur magnam esse Veteris et Novi Testamenti consonantiam. Sed ne iterum eadem repetentes molesti vobis simus, age et alteram causam proferamus, ob quam dixit, « Eumdem. »

[1] Psal. CXV, 1.

Jam tum enim alteram hujus dicti causam promiseramus. Sed opus est ut excitemini : profundus enim est sensus quem Charitati Vestræ sum dicturus, et perspicaci animo opus habet, ingenioque peracuto : quapropter obtestor ut summa attentione quæ dicenda sunt auscultetis : vestrum est lucrum , noster vero labor , imo gratiæ spiritus sancti donum, quo revelante secreta, neque qui dicit, neque qui audit defatigatur : revelationem enim magna facilitas sequitur. Attendamus igitur cum diligentia : licet enim majorem partem auribus persequamini, si vel minimum dormitaveritis, interrupto semel contextu totum ignorabitis. Et quemadmodum iis, qui viam ignorant, et ductore opus habent, diu licet illum secuti, si per negligentiam vel paululum ex oculis eum amittant, nihil prodest hactenus secutos esse, sed consistunt ignari quanam sit progrediendum : ita etiam qui dicentem prosequuntur animo, etiam si attente doctrinam ejus hauserint, si paulisper tantum oscitanter audiant, tota serie amissa, non possunt amplius ad sententiarum finem pervenire : ne igitur idem vobis accidat, omnibus quæ dicturi sumus pari tenore intendite, donec ad finem perveniamus.

III. Dicturi igitur qua de causa dicat, « Habentes autem » eumdem spiritum fidei, » volens ostendere eamdem esse utriusque Testamenti fidem omnium bonorum matrem, paulo altius sermonem repetamus. Sic enim nobis causa evidentius apparebit. Quænam igitur est hæc causa? Magnum bellum circumsteterat fideles dum hæc dicebantur; bellum, inquam, grave et absque ullis induciis : nam et civitates integræ et populi undique in eos insurrexerant, et tyranni omnes insidiabantur, et reges contra eos bellum parabant ; arma movebantur, gladii acuebantur, exercitus adornabantur, et omnia genera pœnarum ac suppliciorum excogitabantur : inde facultatum rapinæ et confiscationes,

et carceres ac mortes quotidianæ, tormenta, vincula, ignis, ferrum, bestiæ, patibula, rotæ, barathra, præcipitia, et quidquid in perniciem fidelium excogitari poterat : ac ne intra hos quidem fines bellum se continuit. Non solum enim ab inimicis excitabatur, sed ipsa etiam natura contra se ipsam irritabatur. Etenim liberis insidiabantur patres. et filiæ exosas matres habebant, et amici amicos aversabantur, et in cognationes ac familias bellum hoc latenter sese insinuabat, magnusque tumultus erat per universum orbem habitabilem. Et sicut navis undis insurgentibus, nubibus concurrentibus, elisis tonitribus, caligine undique scapham cingente, mari furente, belluis sævientibus, piratis oppugnantibus, ipsis vectoribus inter se dissidentibus, haudquaquam evadere potest, nisi cœlestis dextera magna illa ac potens discusso periculo et sedata tempestate, in tranquillitatem reducat navigantes : ita etiam tunc inter initia prædicationis accidit. Non solum enim externa tempestate pulsabantur, sed intus etiam plerumque seditione laborabant. Quis hoc dicit? Paulus ipse sic scribens: « Foris pugnæ, intus timores[1]. » Et quod hoc verum sit, quodque doctores pariter ac discipuli innumeris septi fuerint malis, et per omnes ex æquo bellum hoc fuerit grassatum, eumdem Paulum iterum testem adduco. Vestræ autem partes sunt meminisse omnium horum quæ dico, ut cognitis periculis ac tentationibus, omnibusque adversitatibus, quas ejus temporis fideles perferebant, tanto majores gratias agatis Deo, qui omnibus illis calamitatibus finem imposuit, et averruncato bello, tranquillissimam pacem nobis confecit: ut nemo vel socordiæ pœnam effugiat, vel ob vitam recte actam extollatur.

IV. Neque enim perinde est, si undiquaque impugnatus et innumeris adversitatibus obrutus generose subsistas,

1 2 Cor. VII, 6.

ac si in portu nunc sedens, et in summa securitate eumdem animum præ te feras. Illorum enim conditio nihilo melior erat, quam eorum qui turbato mari jactantur : nos vero securius agimus quam qui in portum devecti incolumes jam per otium se reficiunt. Quapropter neque propter bonam vivendi rationem extollamur; neque tentationibus cedamus, neque securitate Ecclesiæ nostram ad segnitiem abutamur, quin potius sobrii simus ac vigilemus. Nam nobis quoque est lucta adversus innatas concupiscentias : non insurgunt contra nos homines, sed insurgunt carnales voluptates, non impugnant nos reges atque tyranni, sed impugnat ira, vanæ gloriæ cupido, invidia, æmulatio, atque id genus alii affectus innumeri. Quando igitur illas tentationes evasimus, ne ab his vincamur operam demus. Ideo enim vobis in memoriam revocavi illius temporis calamitates, ut nunc et qui affligitur, idoneam inde consequatur consolationem, et qui in securitate agit, utpote non exercitatus acre contra absurdas cogitationes certamen suscipiat. Propter nostram enim admonitionem et consolationem ac tolerantiam illa omnia sunt scripta : quæ quidem necesse habemus nunc apud vos eloqui, et docere quantis adversitatibus ejus temporis fideles obsessi fuerint, non doctores solum, verumetiam discipuli. Audi igitur quid dicat Paulus ad Hebræos scribens : « Memores estote priorum dierum, in quibus » illuminati multum certamen afflictionum sustinuistis[1]. » Non enim per breve tempus, sed mox ab ipso exordio prædicationis et doctrinæ insurrexerunt adversus eos tentationes, et mox a suscepto baptismo periculis erant obnoxii : At quomodo audi : « Opprobriis et tribulationibus » spectaculum facti. » Omnes enim despuebant eos, contumeliis afficiebant, deridebant, vituperabant, fatuos vo-

[1] Hebr. x, 32.

cabant ac insensatos, quod deserta patria vivendi formula, nova placita suscepissent. Quæ quidem non parum valent ad commovendam animam, ni fides profunde sit radicata : nihil enim æque animam mordet, ac improperium ; nihil æque tabefacit mentem, ac dicteria et convicia : nam multi viri per convicia sunt sæpe subversi. Hæc autem loquor nunc, ut cum fiducia fidem teneamus. Si enim illi totius orbis convicio non sunt subversi, multo magis nostra ætate fides magna confidentia retinenda est, quando totus orbis ad nostras partes accessit. Quod autem illi non intra calumnias tantum et opprobria conviciaque patientiam retinuerint, sed illa cum gaudio toleraverint, audi quæ sequuntur. « Nam et direptionem, inquit, facultatum » vestrarum cum gaudio pertulistis[1]. » Vides quod et bona eorum confiscabantur olim, et omnibus in prædam erant, qui eos lædere cuperent. Atque hæc quidem ad Hebræos scribit.

V. De Thessalonicensibus vero rursum aliud quiddam tale testatur. « Vos enim, inquit, imitatores facti estis » Domini ac nostri, qui suscepistis sermonem hunc in tri- » bulatione magna[2]. » Vide etiam hos affligi, neque id simpliciter, sed afflictione magna. Vehemens tentatio, continuum periculum, nec minimam quidem respirandi facultatem concedebat eis, qui tunc temporis in certamine erant. Attamen cum hæc tolerarent, non inique ferebant, neque animum despondebant, imo gaudebant etiam. Unde hoc apparet ? Ex verbis ipsius Pauli. Ubi enim dixit : « In tribulatione magna, » addidit, « Cum gaudio » Spiritus sancti. » Scilicet tentatio pariebat afflictionem, gaudebant tamen reputantes quare tentarentur. Idonea enim erat consolatio, quod conscii essent propter Christum se hæc pati. Quapropter non tam demiror quod illo

[1] Hebr. x, 34. — [2] 1 Thess. 1, 6.

tempore affligerentur, quam quod affligi se propter Deum lætarentur. Hoc enim generosæ ac Deum amantis animæ officium est, nimirum afflictiones et adversitates ferre. Cæterum generose tolerare tentationem, atque insuper gratias agere ei, qui se tentari permittit, id demum summæ fortitudinis est, animæque vigilantis, et quæ omnibus humanis affectibus sit superior. Nec hic tantum, sed et alibi docens quanta mala paterentur ejus temporis fideles a familiaribus ac propinquis, hoc enim erat gravissimum, in hunc modum loquitur, « Vos imitatores fuistis Eccle» siarum, quæ sunt in Judæa. » Qua in re imitatores? « Quoniam et vos eadem estis perpessi a propriis contri» bulibus, sicut et illi a Judæis[1] : » Ecce bellum, sed bellum civile, quod majorem facit indignationem. « Si enim » inimicus exprobrasset mihi, inquit, sustinuissem utique. » Tu vero homo unanimis, dux meus et notus meus[2]; » id quod tum in figura contingebat. Quapropter multa opus habebant consolatione. Quod quidem Paulus cum videret, eosque qui ad suam curam pertinebant laborare ac sudare animadverteret, quod magnis calamitatibus gravarentur, et alias super alias plagas ægre sustinerent, vide quam variis modis animos eorum excitet, nunc quidem his verbis. « Si quidem justum est apud Deum retribuere tribu» lantibus vos tribulationem, et vobis qui tribulamini, re» quiem nobiscum[3] : » nunc vero his : « Dominus prope est, » nihil solliciti estis[4]. » Ac rursum, « Nolite amittere con» fidentiam vestram : nam patientia opus habetis, ut Dei » voluntatem facientes, reportetis promissionem[5]. » Deinde ad patientiam eos confirmans subinfert : « Adhuc enim » modicum aliquantulum qui venturus est veniet, et non » tardabit. » Sicut puerulum plorantem, moleste ferentem,

[1] 1 Thess. II, 14. — [2] Psal. LIV, 13, 14. — [3] 2 Thess. I, 6. — [4] Hebr. X, 35. — [5] Philip. IV, 5.

matremque suam requirentem, assidens aliquis sic consolatur : Paulisper adhuc expecta, et omnino tua mater aderit : ita etiam Paulus, videns ægre ferentes, conquerentes, adventum Christi requirentes ejus temporis fideles propter intolerabilem malorum vim, consolaturus illos dicit : « Adhuc modicum aliquantulum qui venturus est » veniet, et non tardabit. »

VI. Itaque quod Disciputi affligerentur, et plurima mala paterentur, et sicut agni in medio luporum undique persecutionem sustinerent, per hæc satis apparet. Ut autem sciatis, etiam doctores non minora, imovero multo graviora sustinuisse : nam quo magis inimicos veritatis contristabant, eo magis et a pluribus infestabantur, hoc quoque ab eodem, qui superiora nos docuit, audiemus. Corinthiis enim scribens loquitur : « Nemini dantes ullam » occasionem, ut non vituperetur ministerium nostrum : » sed in omnibus exhibentes nosmetipsos, sicut Dei minis- » tros, in multa patientia, in afflictionibus, in necessitati- » bus, in angustiis, in plagis, in carceribus, in seditioni- » bus, in laboribus, in vigiliis, in jejuniis[1]. » Vidisti-ne quot certamina enumeraverit, quam crebras tentationes? Rursum eisdem scribens, « Ministri Christi sunt, inquit, » ut minus sapiens dico, plus ego[2]. » Deinde volens nobis persuadere, multo præstantius esse propter Christum affligi quam prodigia facere, et probationem afferens apostolatus, ostendensque se præferendum esse aliis, non apostolis, sed pseudo-apostolis ; non a miraculis per se editis argumentatur, sed a continuis periculis in quibus versabatur, in hunc modum scribens : « In laboribus co- » piosius, in verberibus supra modum, in carceribus » abundantius, in mortibus frequenter : a Judæis quin- » quies qurdragenas una minus accepi, ter virgis cæsus

[1] 2 Cor. vi, 3-5. — [2] 1 Cor. xi, 23.

» sum, semel lapidatus sum, ter naufragium feci, nocte » ac die in profundo egi : in itineribus sæpe, in periculis » fluminum, periculis latronum, periculis ex genere, peri» culis ex gentibus, periculis in civitate, periculis in de» serto, periculis in mari, periculis in falsis fratribus : in » labore et molestia, in vigiliis sæpe, in fame et siti, in » frigore et nuditate, præter illa quæ extrinsecus sunt[1]. » Hi sunt veri apostolatus characteres. Prodigia siquidem et alii sæpe fecerunt, nec eis fecisse profuit, sed post omnia illa audiverunt, « Recedite, non novi vos qui operamini » iniquitatem[2]. » Nemo vero eorum qui eadem quæ Paulus commemorare possunt, vocem illam unquam est auditurus : verum cum magna fiducia cœlum conscendet, bonisque cœlestibus perfruetur universis.

VII. Fortasse prolixior visus est vobis sermo noster. Sed ne sitis solliciti, non sum oblitus promissionis, sed statim ad illam revertar. Hæc autem non temere longiori oratione prosecuti sumus, sed ut prolixiori verborum apparatu certius ac clarius doctrinam nostram approbaremus, simulque afflictorum animas consolaremur, ut quotquot in periculis versantur et tentationibus, idoneam nacti consolationem discedant, scientes quod socii Pauli per has afflictiones efficiantur, imovero ipsius Christi Angelorum Domini. Qui autem afflictionum ejus particeps est in hoc sæculo, in illo particeps erit etiam gloriæ, ait enim : « Si quidem compatimur, ut et conglorificemur[3]; » ac rursum : « Si sustinemus, ut simul etiam regnemus[4]. » Omnino enim necesse est, ut fidelium genus afflictionibus prematur. « Omnes enim qui volunt pie in Christo vivere, » persecutionem patientur[5]; » ac rursum : « Fili, dum ac» cedis ad serviendum Domino, præpara animam tuam

[1] 1 Cor. xi, 23-28. — [2] Matth. vii, 23. — [3] Rom. viii, 17. — [4] 2 Tim. ii, 12. — [5] Id. iii, 12.

»ad tentationem. Recte fac, et persevera[1]. »Bellæ promissiones, statim ab exordio in tentationes incidere? Egregia vero exhortatio et insignis consolatio ejus servitutis, pericula confestim degustare? Plane egregia simul et admiranda, et maximum lucrum afferens. Quodnam illud? Audi quæ sequuntur: «Sicut enim in igne probatur »aurum, sic homines accepti in fornace tentationis[2]. Quod autem dicit, sic accipe. Sicut aurum igne examinatum purius redditur, pari modo etiam anima, quæ inter afflictiones versatur ac pericula, hilarior ac splendidior per illa evadit, omnemque peccatorum maculam abstergit. Hinc est quod ad divitem illum dicebat Abraham: «Lazarus recepit mala sua: hic autem consolationem re»cipit[3]. »Ac Paulus Corinthiis scribens dicit: «Propter »hoc inter vos multi imbecilles et invalidi, et dormiunt »multi. Etenim si nos ipsos dijudicaremus, non utique »judicaremur. At cum judicamur a Domino corripimur, »ne cum hoc mundo damnemur[4]. » Quin et fornicatorem illum hac de causa tradidit in interitum carnis, ut spiritus salvus fieret, ostendens præsenti tentatione salutem perfici, et pericula iis, qui cum gratiarum actione subeant illa, animæ purgationem esse maximam. Itaque quod afflictiones pertulerint fideles, et innumeras calamitates tam discipuli quam doctores, ac ne minimum quidem respiraverint, variis omnium generum bellis undique circumdati, satis hic noster sermo declaravit, et plura etiam de hoc e sacris Litteris studiosi colligere possunt.

VIII. Superest ut hæc ad propositum nostrum adducamus. Quid autem proposueramus dicere? Qua de causa Paulus dixerit, «Habentes eumdem spiritum fidei.» Cur igitur dixit? Turbabat hoc discipulos, quod gravia quidem

[1] Eccli. II. 1. — [2] Ibid. 5. — [3] Luc. XVI, 25. — [4] 1 Cor. V, 5, et XI, 30.

in re præsenti experiebantur, bona vero spe solum concipiebant, et illa quidem jam aderant, hæc longe distabant : illa jam contingebant, hæc adhuc sperabantur. Quid mirum si initio prædicationis quibusdam hoc usuveniebat, quandoquidem nunc post tantum temporis spatium, post prædicationem toto orbe propagatam, post tot certa promissionum argumenta, idem multis adhuc usuvenire solet? Nec hoc solum illos perterrebat, sed et aliud quiddam, idque non minus. Quodnam hoc? Cogitabant apud se, in Veteri Testamento non ad eum modum res hominum dispensatas fuisse, sed virtutis præmia confestim accepisse, quicumque justam ac temperatam vivendi rationem prætulissent. Non enim post corporum resurrectionem, neque in futura vita, sed hic in præsenti vita omnes eis promissiones implebantur, ait enim : « Si » dilexeris Dominum Deum tuum, bene tibi erit, et mul» tiplicabit Deus armenta boum tuorum, et greges peco» rum tuorum, non erit apud te infœcundum, neque ste» rile : non erit apud te languor neque ægritudo[1]. Emittet » Deus benedictionem in promptuaria cellarum tuarum : » aperiet cœlum, et dabit tibi pluviam matutinam et sero» tinam. Excipiet area vindemiam, et vindemia semen» tem[2]. » Aliaque multa simili modo eis promisit, quæ quidem omnia in præsenti vita eis reddidit. Si quis est acutior, jam prævidet solutionem. Quandoquidem igitur corporis sanitas, agrorum felicitas, liberorum bonitas atque copia, fausta senectus, anni partium temperies optima, annonæ bonitas, imbrium opportunitas, armentorum et gregum abundantia, omnia denique bona illis in hac vita repræsentabantur, nihilque post hanc vitam et in futurum sæculum sperandum proponebatur : hæc reputantes fideles, majoribus quidem suis omnia bona præ

[1] Deut. VII, 13. — [2] Levit. XXVI, 4.

pedibus fuisse sita, sibi vero in futuram vitam præmia et coronas reposita esse, et ex fide ipsorum promissiones pendere : delassabantur ac deficiebant, ut quibus universa vita inter tentationes necessario esset exigenda. Hæc igitur considerans Paulus, et malorum quæ eis impendebant magnitudinem, et quod his quidem post obitum laborum mercedem Deus esset pollicitus, patribus autem præsentem retributionem præstitisset : perspiciensque magnam in illis segnitiem e talibus cogitationibus suboriri, et volens eos excitare ac docere patrum quoque temporibus eamdem fuisse rerum dispensationem, multosque fide mercedem percepisse, non re, propheticum illis dictum in memoriam revocat dicens : « Habentes eumdem » spiritum fidei, sicut scriptum est : Credidi, propter » quod locutus sum : » tantum non dicens quod magnus etiam ille David, egregius et admirandus Propheta, fide retributionem perceperit, non experimento, alioqui nisi res ita se haberet, non dixisset : « Credidi, propter quod » locutus sum[1]. » Fides enim ad ea quæ sperantur refertur, non ad ea quæ videntur : quod enim videt quis, plane non sperat. Si igitur credidit, illis nimirum credidit, quæ sperabat. Quod si eis quæ sperabat credidit, quæ vero sperantur, non videntur, consequitur eum non recepisse ea quæ crediderat, propterea dicit, « Habentes eumdem spi» ritum fidei. » Hoc est, eamdem fidem, quæ fuit in Veteri Testamento, etiam nos habemus. Quapropter et alibi de ejus temporis sanctis ad hunc modum loquitur : « Cir» cuierunt in melotis, in pellibus caprinis, egentes, afflicti, » angustiati, quibus dignus non erat mundus[2]. » Deinde docens eos calamitates quidem pertulisse, mercedem vero nondum recepisse, subdit verba hæc : « In fide mortui sunt om» nes hi; nec promissiones receperunt, » sed a longe tantum

[1] Psal. cxv, 1. — [2] Hebr. xi, 37.

aspectas salutaverunt. Et quomodo viderunt eas, quæso, quæ nondum erant præsentes? Fidei nimirum oculis, qui cœlum penetrant, et quæ in eo sunt universa contemplantur.

IX. Tu vero considera mihi Dei sapientiam, quomodo illis præmia e longinquo ostenderit, quæ ideo suis non statim dedit, quo major esset eorum patientia : ostendit autem e longinquo ideo, ut hac spe refecti, ne sensum quidem præsentium laborum percipiant. Sed forsan aliquis ex his qui acrius attendunt, inter se pugnantia nos dicere putabit. Dicet enim : Si neque priscis illis statim oblata sunt bona et præmia, quid ita longum habuisti sermonem, enumerando anni partium temperiem, corporis sanitatem, liberorum bonitatem ac copiam, annonæ facilitatem, fructuum abundantiam, armenta, greges, et omnem vivendi felicitatem? Quid igitur ad hoc est respondendum? Aliter cum vulgo et imbecilliore populo, aliter cum generosis hominibus, et eam, quæ est Novi Testamenti, philosophiam jam tum meditantibus, se gessisse Deum illo tempore. Multitudini enim quæ humi repebat, nec magnum aliquid videre poterat, neque spem suam ad futurorum bonorum fruitionem extendere, præsentia bona exhibuit, imbecillitatem animæ eorum consolando, et per hoc ad virtutem exercendam ipsos deducendo, atque ad rerum honestarum desiderium. Eliam autem et Eliseum, et Jeremiam, et Esaïam et in summa universos Prophetas, et quotquot ad magnorum et sanctorum hominum chorum pertinebant, ad cœlos vocabat, ad eaque bona quæ electis sunt illic præparata. Quamobrem etiam Paulus non omnes simul enumeravit, sed amictos ovillis ac caprinis pellibus, in fornacem conjectos, vinculis constrictos, distentos, saxis lapidatos, fame et inopia laborantes, in solitudinibus, speluncis et cavernis terræ degentes, innu-

meraque mala sustinentes. At tum demum dixit omnes hos in spe mortuos, nec adhuc promissionem recepisse : subindicans nobis non vulgus judaïcum, sed homines ad Eliæ similitudinem accedentes. Quod si quis dicat : hi autem ipsi quamobrem ne nunc quidem debitas sibi coronas perceperunt: causam hujus rei discat a Paulo. Cum enim dixisset : « Fide sunt mortui omnes hi non acceptis pro- » missionibus, » subjunxit; « Deo pro nobis melius aliquid » providente, ut non sine nobis consummarentur[1]. » Communis enim est celebritas hæc, inquit, quandoquidem major etiam est voluptas, dum omnes eadem opera coronamur. Idem fit et in olympiacis certaminibus : luctator, pugil, pancratiasta, diversis quidem temporibus certamen subeunt, sed uno temporis momento omnes a præcone victores pronuntiantur. Idem fit et in conviviis. Quoties enim convivarum alii venerunt maturius, alii adhuc cunctantur, convivatores in honorem absentium jubent præsentes paulisper manere, donec illi quoque veniant. Idem etiam Deus fecit : quoniam enim ex toto orbe diversis temporibus electos ad commune et spirituale convivium invitavit, jubet eos qui priores iverunt, expectare eos qui posteriores sunt venturi, ut hoc pacto omnibus una præsentibus, unus omnibus contingat honor et una voluptas.

X. Cogita enim quanta sit honoris accessio, Paulum et sui temporis homines, Abrahamum item atque ejus ætatis viros, ac rursum alios qui tot sæculis ante illum certaverunt et vicerunt, sedere nunc expectantes donec nos quoque probati simus. Quod enim Paulus nondum coronam receperit, neque eorum quisquam qui unquam ab initio Deo placuerunt, imo ne recepturi quidem sint donec omnes qui coronandi sunt convenerint, audi ipsum

[1] Hebr. XI, 13 et 40.

Paulum dicentem : « Bonum certamen certavi, cursum » consummavi, fidem servavi : in reliquo reposita est mihi » corona justitiæ, quam reddet mihi justus judex. » Quando? « In illa die. Non solum autem mihi, sed et om» nibus qui diligunt adventum ejus[1]. » Et rursum alibi indicans bona illa universi simul ad fruendum concedenda esse, Thessalonicensibus sic scribit : « Siquidem justum » est apud Deum ut reddatur affligentibus vos afflictio, vo» bis autem qui affligimini relaxatio una nobiscum[2] :» Ac rursum : « Quoniam nos qui vivimus, qui relinquimur » in adventum Domini, non præveniemus eos qui dormie» runt[3] : » per hæc omnia docens oportere nos simul omnes et in commune cœlestis honoris possessionem ac fructum accipere. Hoc ipsum etiam illis qui nos præcesserunt magnam affert voluptatem, quod una cum propriis membris sint ineffabilibus illis bonis perfruituri. Etenim pater mensam habens splendidam ac opiparam, tum demum majore cum voluptate ea fruetur, quando liberi sunt ejus voluptatis ac hilaritatis participes. Sic etiam Paulus ejusque similes, ita demum ampliorem sentient animi voluptatem, quando una cum propriis membris illa perfruentur : neque enim patribus tantus est erga liberos affectus, quantam illi sollicitudinem gerunt de eis qui eamdem virtutis viam sunt ingressi. Ut igitur etiam nos in eorum qui tunc honorabuntur numero simus, demus operam ut sanctos illos assequamur. Et quomodo assequi poterimus, inquies? quis nobis viam, quæ ad illos ducit, indicabit? Ipse sanctorum illorum Dominus, qui non solum quomodo illos assequamur docet, verumetiam quomodo illorum omnium contubernales ac sodales fieri possimus : ait enim : « Facite vobis amicos de mammona » iniquitatis, ut cum defeceritis, recipiant vos in æterna

[1] 2 Tim. IV, 7, 8. — [2] 2 Thess. I, 6. — [3] 1 Thess. IV, 15.

» sua tabernacula [1]. » Recte dixit, « Æterna. » Nam in hoc sæculo etiamsi splendidam domum habeas, omnino vetustate est peritura : imo prius quam illa pereat, mors irruens ejiciet te ex magnifico isto domicilio : non raro quidem vel ante obitum infausta negotia, calumniatorum impetus ac insidiæ faciunt, ut inde ejiciaris. Illic autem non est quod tale quidquam verearis : non corruptionem, non mortem, non ruinam, non damnum a calumniatoribus, non aliud quidquam ; sed immobile et immortale est domicilium. Quapropter æternum illud appellavit. « Facite » vobis amicos, inquit, de mammona iniquitatis. »

XI. Vide quanta sit Domini benignitas, quanta bonitas ac æquitas ; neque enim temere hoc adjunxit, sed quoniam plerique divites ex rapinis ac fraude divitias sibi compararerunt ; male, inquit, factum, nec oportebat te ita pecunias colligere. Verumtamen quandoquidem jam collegisti, desiste a rapina et fraude, et utere pecunia ad ea, quibus opus habes. Non jubeo te esse ex rapto misericordem, sed a fraude temperantem, divitiis ad benignitatem et eleemosynam uti. Nisi enim a rapina desistas, ne eleemosyna quidem erit : sed etiamsi innumeras pecunias des in manus egenorum, a fraude et rapina interim non abstinens, in homicidarum numero a Deo computaberis. Quapropter oportet a fraude absistere, ac tum demum in egenos misericordem esse. Magna enim est eleemosynæ vis ; de qua etiam in priore conventu apud vos disseruimus, ac nunc quoque disseremus. Sed nemo vestrum ita cogitet, hanc admonendi assiduitatem ad auditorum tendere accusationem. Nam et in certaminibus illi potissimum a spectatoribus excitantur, qui ad metam propius accedunt, et certiorem victoriæ spem habere videntur. Ergo quia magna alacritate video vos de elee-

1 Luc. XVI, 9.

mosyna sermonem excipere, eo magis libet istam exhortationem continuare. Medici animarum nostrarum sunt pauperes, benefactores et protectores : neque enim tantum das, quantum accipis ; das pecuniam, et accipis regnum cœlorum ; sublevas egestatem, et reconcilias tibi Dominum. Vides imparem esse retributionem : hæc sunt terrena, illa cœlestia : hæc peritura, illa permanentia, hæc corrumpuntur, illa sunt extra corruptionis periculum. Hac de causa majores nostri pro foribus Ecclesiarum pauperes constituerunt, ut vel inhumanissimum et segnissimum quemque aspectus ipse egenorum ad eleemosynam excitet. Ubi enim stat chorus senum incurvorum, pannosorum, squallidorum, sordidatorum, baculos tenentium, atque his ægre se sustentantium, nonnunquam oculis orbatorum, totoque corpore male mulctatorum, quis tam saxeus est, quis tam adamantinus, qui ad eorum grandævitatem, imbecillitatem, cæcitatem, egestatem, habitus vilitatem, totque alia ad condolendum moventia, obdurare se et inflexibilis queat permanere? Hac de causa pro foribus nostris stant, et ipso aspectu, magis quam ullis verbis possunt, ad beneficentiam provocant eos qui introgrediuntur. Quemadmodum enim solemne est ut fontes præsto sint ante oratoria, ut adoraturi Deum manus prius lotas inter precandum attollant : ita pauperes fontium vice ante fores collocaverunt majores nostri : ut quemadmodum manus abluimus aqua, sic prius per beneficentiam abstersa anima, tum demum preces nostras offeramus.

XII. Non enim tam apta est aqua ad abluendas corporis maculas, quam eleemosyna ad abolendas sordes animæ. Quemadmodum igitur non audes illotis manibus ad precandum intrare, quamvis levius sit hoc crimen, ita nec absque eleemosyna ad precandum unquam accedas. Atqui

non raro etiam cum puras manus habeamus, non tendimus ad Deum nisi prius lotas : tantum valet consuetudo. Idipsum igitur in eleemosyna est faciendum, et licet nullius magni peccati nobis simus conscii, tamen eleemosyna data conscientiam nostram abstergere oportet. Multa in foro tibi contraxisti mala : inimicus irritavit, judex aliquid parum decorum facere compulit, verba sæpe effutivisti non bona, ne amicum offenderes peccatum aliquod admisisti : alias non paucas maculas contraxisti, ut solent homines qui in foro versantur, judicum consessui intersunt, rem populi administrant : pro his omnibus accedis Deum exoraturus, et veniam petiturus. Ergo da pecuniam in manus pauperum, et absterge illas maculas, ut cum fiducia invoces rogans illum qui potest hæc tibi peccata remittere. Si te assuefeceris nunquam sine eleemosyna sacra hæc vestibula intrare, nec sponte, nec invitus unquam ab hoc bono opere abstinebis : tantum valet consuetudo. Et sicut quomodocumque se res habeat, nunquam sustines illotis manibus precari, posteaquam semel consuetudinem hanc usurpasti, ita etiam in eleemosyna si hanc legem tibi præfixeris, volens nolens quotidie illam implebis, ipsa consuetudine ad hoc pertractus. Ignis est precatio, præcipue cum a vigilante et sobria mente proficiscitur : sed ignis iste opus habet oleo, ut ad ipsa cœli convexa perveniat. Cæterum oleum, quo ignis hic fovetur, non aliud est quam eleemosyna. Affunde igitur oleum hoc largiter, ut exhilaratus hoc tuo bono opere, cum majore alacritate precationem tuam absolvas. Sicut enim qui nullius bonæ rei sibi sunt conscii, nulla cum fiducia precari possunt : ita qui bene aliquid egerunt, et post ista opera ad precandum se conferunt, læti recordatione bene gestorum, majore cum alacritate supplicationem suam offerunt. Ut igitur hac quoque parte efficaciores sint preces

nostræ, nimirum mente per beneficentiæ memoriam excitata, cum eleemosyna ad precandum accedamus, et diligenter omnia quæ dicta sunt in memoria retineamus, et ante omnia illam pauperum imaginem, qua eos dixi pro foribus oratorii consistere, idipsum in animæ usum præstantes, quod in corporis usum fons exhibet. Si enim horum memores continue mentem abluerimus, poterimus et puras preces ad Dominum allegare, multam apud Deum fiduciam obtinere et cœleste regnum consequi, gratia et benignitate Domini nostri Jesu Christi, cui gloria et imperium in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA.

In hoc Apostoli dictum, Utinam sustineritis modicum quid insipientiæ meæ.

I. Omnes equidem amo sanctos, maxime vero beatum Paulum, vas electionis, tubam cœlestem, Christi pronubum. Id vero dixi, meumque erga illum amorem in medium protuli, ut ejusdem vos participes efficerem. Nam qui corporum amore flagrant, id, et jure quidem, erubescunt profiteri, utpote qui sic et sibi pudorem, et cæteris damnum inferant: qui vero spirituali ardent amore, id fateri nunquam cessent: etenim et sibi et auditoribus suis hac pulchra confessione proderunt. Ille namque amor crimen est, hic vero laudis argumentum: ille ut morbus animæ male audit, hic animi lætitia est, exultatio et ornatus optimus. Ille bellum in amantium mentem inducit, hic si quod sit bellum eliminat, in magnaque pace consti-

[1] 1 Cor. xi, 1.

tuit amatores. Hinc nulla provenit utilitas, sed multa pecuniarum jactura, sumptus insani, vitæ subversio, domorum extrema pernicies; hinc ingentes bonorum operum divitiæ, virtutis magna copia. Ad hæc vero formosorum corporum amatores, qui ad decoras facies inhiant, si turpes ipsi sint ac deformes, nihil ex earum cupidine ad deformitatem suam commutandam lucrantur; sed ex comparatione turpiores deformioresque esse videntur; contra vero accidit in hoc amore: nam qui sanctam, formosam, splendidam et decoram diligit animam, etsi deformis ille sit, etsi omnium mortalium turpissimus, in sanctorum amore perseverans, cito talis erit, qualis is qui amatur. Id enim est divinæ benignitatis opus, quod corpus deforme et mutilum nequeat emendari, anima vero turpis ac deformis, splendida decoraque possit effici. Ex pulchritudine enim illius nihil lucri provenit; ex pulchritudine autem animæ tot possunt excerpi bona, quot par est obtinere eum, qui Deum amatorem habeat. De hac pulchritudine David in Psalmis canens ait: « Audi filia, et » vide, et inclina aurem tuam, et obliviscere populum » tuum, et domum patris tui: et concupiscet rex decorem » tuum[1]: » Decorem hic animæ dicit, qui virtute pietateque constituitur.

II. Cum ergo tantum sit lucrum iis, qui cum sanctis communione junguntur, amoris mei participes estote: hunc sanctum summo cum affectu diligamus. Nam si hic amor in animum ingrediatur nostrum, splendidamque flammam excitet; si quid spinosum, si quid saxosum vel asperum, vel stupidum in cogitationibus nostris offendat, tum id absumens, tum illud emolliens, animam nostram ceu pingue arvum divinæ sementi aptum efficiet. Nec mihi dicas, Paulus nec adest nunc: nec oculis conspicitur nos-

[1] Psal. XLIV, 12.

tris, quomodo possit amari is, quem non videmus? nihil enim huic amori est impedimento : etenim et absentem amare, et non conspectum diligere possumus, cum maxime tot et talia quotidie virtutis illius monumenta videamus, nempe Ecclesias ubique terrarum stabilitas, impietatis eversionem, improbæ vitæ in melius mutationem, erroris expulsionem, dirutas aras, occlusa templa, dæmonum silentium. Hæc quippe omnia Pauli efficax lingua, divina inspirante gratia, destruxit, ac splendidam ubique pietatis flammam accendit. Cum tot tantisque gestis ejus, adsunt quoque sacræ illius Epistolæ, quæ beatæ ejus animæ formam accurate nobis depingant. Ac si ergo cum ipso Paulo jam præsente et nobiscum versante dissereremus; sic ejus scriptis studiose obtemperemus, intima et profunda explicemus, discamus quid illud sit quod hodie vociferabatur dicens : « Utinam sustineretis modicum quid » insipientiæ meæ; sed et supportate me : æmulor enim » vos Dei æmulatione[1]. » Quid ais, Paule? qui jubes discipulos in sapientia ambulare erga extraneos, qui dicis, « Sermo vester semper in gratia sale sit conditus, ut scia» tis quomodo oporteat vos unicuique respondere[2]; » qui apprecaris omnibus, ut sapientia repleantur spirituali, ipse dicis, « Utinam sustineretis modicum quid insipientiæ » meæ[3]. » Non satis erat tibi aliquod insipientiæ verbum emisisse, sed et discipulis illud effers; nec modo effers discipulis, sed in omnibus post futuris hominibus per Epistolam notum facis? Animadvertite quam non oporteat dicta temere prætercurrere, sed unum quodque accurate scrutari? Illud enim si simpliciter legatur circum emittitur auditoribus : sin vero examinetur, magnam ostendit Pauli sapientiam, magnam prudentiam, ineffabilem curam.

[1] 2 Cor. XI, 1. — [2] Coloss. IV, 5, 6. — [3] Id. I, 9.

III. Quid tandem illud est quod dicitur? Pseudo-apostoli multi erant apud Corinthios, qui ipsos corrumperent ac Paulum accusarent, ejus famam, qua apud discipulos suos valebat, subdole lædentes, dictoriis illum subsannantes, ut arrogantem insimulantes : hos plerumque in Epistola sua impetere deprehenditur: quemadmodum cum dicit, « Non sumus sicut cæteri, adulterantes verbum » Dei[1] ; » ac rursus cum dicit, « Sine onere me vobis ser- » vavi[2] : » ac pollicitus se hanc legem semper immotam servaturum esse : « Est enim, inquit, veritas Christi in » me : quoniam hæc gloriatio mea non infringetur in re- » gionibus Achaïæ[3]. » cum deinde causam subjunxit scceleratos illos subindicat dicens : « Quare? Quia non diligo » vos? Deus scit. Quod autem facio et faciam : ut ampu- » tem occasionem eorum, qui volunt occasionem[4]. » Et ante hæc discipulos cohortatur, ne ipsum inducant in necessitatem suam ipsis potestatem exhibendi, ita dicens: « Rogo autem vos ne præsens audeam, per eam confi- » dentiam qua existimor audere, in quosdam qui arbi- » trantur nos tanquam secundum carnem ambulemus[5]. » Hi enim ipsi, de quibus hæc ait, per ironiam ipsum incusantes hæc dicebant : Epistolas Pauli magnum præ se ferre tumorem et verborum arrogantiam, ipsum vero nihili esse, vilem et abjectum. Posteaquam autem huc advenerit, aiebant, nullus pretii dignus videbitur : quod ipsum declarans dicebat : « Ut autem non existimer tan- » quam terrere vos per Epistolas : quoniam quidem Epis- » tolæ, inquiunt, graves sunt et fortes : præsentia autem » corporis infirma, et sermo contemptibilis[6]. » Deinde Corinthios ipsos, qui persuasi fuerant accusans ait, « Num- » quid peccatum feci, me ipsum humilians, ut vos exalte-

[1] 2 Cor. II, 16, 17. — [2] Id. XI, 9. — [3] Ibid. 10. — [4] Ibid. 11, 12. — [5] Id. X, 2. — [6] Ibid. 9, 10.

» mini[1] ? » Et hoc crimen diluens ait iterum, « Quia quales » sumus verbo per epistolas absentes, tales et præsentes » in facto[2]. » Quia igitur multi apud illos erant pseudo-apostoli, quos et operarios dolosos nominat, sic dixit : « Nam ejusmodi pseudo-apostoli operarii subdoli sunt, » transfigurantes se in apostolos Christi. Et non mirum : » ipse enim Satanas transfigurat se in Angelum lucis : non » est ergo magnum si ministri ejus transfigurentur velut » ministri justitiæ[3]. » Cum igitur hi, innumeris excogitatis contra eum calumniis, discipulis nocerent, minus congruentem doctoris existimationem inducentes, cogitur ille demum in propriarum laudum commemorationem incidere, neque enim ultra silere tutum erat. Quia igitur sua nobis certamina enarraturus est, necnon eas, quas vidit, revelationes, laboresque quos subiit ; ut ostendat omnibus se ægre et invitum id agere ; ac licet id necessarium esse videat, insipientiam tamen id vocat, sic loquens, « Utinam sustineretis modicum quid insipientiæ meæ. » Rem stultam, inquit, aggressurus sum, ut me ipsum laudem et celebrem. At non ego in causa sum, sed ii potius, qui me in hanc necessitatem impulerunt. Quare rogo me sustineatis, illisque eam causam imputetis.

IV. At vide mihi Pauli prudentiam : cum dixisset, « Utinam sustineretis modicum quid insipientiæ meæ, sed et » supportate me : æmulor enim vos Dei æmulatione, » non statim ad laudum narrationem venit, sed interpositis verbis, sic infert : « Iterum dico, ne quis me putet insipientem esse : alioquin velut insipientem accipite me[4]. » Neque tamen sic ad enarrationem venit, sed iterum subjungit ac dicit : « Quod loquor, non loquor secundum Dominum, » sed quasi in insipientia, in hac substantia gloriæ ; » nec

[1] 2 Cor. XI, 7. — [2] Id. X, 11. — [3] Id. XI, 13-15. — [4] Ibid. 16, et seqq.

etiam post hæc audet ingredi, sed rem differt ac dicit, « Quoniam multi gloriantur secundum carnem, et ego glo- » riabor. Libenter enim suffertis insipientes, cum sitis ipsi » sapientes. » Quinetiam postea refugit et cunctatur, ac quibusdam interjectis rursum infert : « In quo quis audet, » in insipientia dico, audeo et ego. » Ac tunc demum post tot præmissas excusationes, laudum commemorationem vix audet aggredi. Ac quemadmodum equus præcipitium et præruptum transilire parans, conatum intendit ut transeat, ut vero profunditatem intuetur, obstupescit contrahiturque : hinc ubi videt equitem acrius instare, rursus tentat, idipsumque quod antea, patitur, necessitatem vimque sibi illatam ostendens, stat diu hinniens ad oram prærupti, ut sibi animos faciens demum transilire audeat : sic et beatus Paulus, tanquam in præcipitium quoddam sese mox demissurus, nempe in propriarum laudum commemorationem, semel, iterum et tertio, imo pluries retrocedit sic dicens, « Utinam sustineritis modicum quid » insipientiæ meæ; » et iterum, « Ne quis me putet insi- » pientem esse : alioquin velut insipientem accipite me ; et, » Quod loquor, non loquor secundum Dominum, sed » quasi in insipientia, in hac substantia gloriæ; » ac rursum, « Quoniam multi gloriantur secundum carnem, et » ego gloriabor. Libenter enim suffertis insipientes, cum » sitis ipsi sapientes; » iterumque, « In quo quis audet, in » insipientia dico, audeo et ego. » Ac postquam sexcenties se stultum et insipientem appellavit, vix tandem audet in proprias laudes descendere : « Hebræi sunt ? et ego : Israë- » litæ sunt ? et ego : Semen Abrahæ sunt ? et ego : ministri » Christi sunt ? et ego. » At neque hic oblitus est sui, sed rursum correctionem apponit sic addens, « Ut minus sa- » piens dico, plus ego. » Neque hic gradum sistit, sed postquam omnes laudes suas enarraverat, sic loquitur : « Factus

» sum insipiens gloriando, vos me coëgistis[1]. » Ac si diceret : Eos ego nihili ducebam, si res vestræ bene se haberent, nisi eversi fuissetis, nisi vacillassetis. Nam etsi semper illi me maledictis impetiissent, nihil ex eorum maledictis mihi detrimenti accedebat. Quia vero gregem vidi pessumdari, discipulos resilientes, rem gravem et onerosam despexi, et insipiens fieri coactus sum, dum laudes meas propter vos vestramque salutem decanto.

V. Hic enim mos sanctorum est : si quid mali fecerint, illud evulgant, quotidie deplorant, omnibusque palam faciunt; si vero quid magni ac generosi, occultant et oblivioni tradunt. Hic itaque Sanctus peccata nemine cogente frequenter versabat et evulgabat, modo dicens, « Christus » Jesus venit in mundum, ut peccatores salvaret, quorum » primus sum ego : » modo autem, « Gratias ago ei, qui me » confortavit, Christo, quia fidelem me existimavit, po» nens in ministerio, qui prius blasphemus fui, et perse» cutor et contumeliosus : sed misericordiam consecutus » sum, quia ignorans feci in incredulitate[2]; » ac rursum, « Novissime autem omnium tanquam abortivo visus est et » mihi. Ego enim sum minimus Apostolorum, qui non sum » dignus vocari Apostolus, quoniam persecutus sum Ec» clesiam Dei[3] : » ac rursum, « Mihi omnium sanctorum » minimo data est hæc gratia. » Vides-ne quomodo non Apostolorum modo, sed etiam simpliciter fidelium omnium se minimum vocet, « Mihi minimo omnium sancto» rum, inquit, data est gratia hæc[4]. » Ita neque salute, quam consecutus est, se dignum esse dicit : cum enim dixerit, « Christus Jesus venit in mundum, ut peccatores » salvaret, quorum primus ego sum, » audi qua de causa id dicat : « Sed ideo misericordiam consecutus sum, ut in

[1] 2 Cor. XII, 11. — [2] 1 Tim. I, 15-17. — [3] 1 Cor. XV, 8. — [4] Ephes. III, 8.

» me primo ostenderet Christus Jesus omnem patientiam » ad informationem eorum, qui credituri sunt illi in vitam » æternam. » Horum autem sensus est, Non ob condignam vitæ mutationem misericordiam consecutus sum, cave id existimes, sed ut nemo eorum, qui in nequitia vixerunt, etiamsi Christo bellum fecerit, desperaret, dum extremum omnium, quo nullus unquam infestior Christo fuit, salutem consecutum videret. Siquidem Christus dicit, « Quoniam vas electionis est mihi, ut portet nomen meum » coram gentibus et regibus [1]. » Hic vero tot laudibus non intumescens, post tantam fiduciam, se miserum prædicare pergit, se primum peccatorum vocans, atque ideo misericordiam consecutum dicens, ut nemo vel eorum qui ad extremum nequitiæ devenerint, de propria salute desperaret, dum se sibique collatum beneficium respiceret.

VI. Peccata itaque sua, nulla coactus necessitate quotidie evulgat in omnibus Epistolis suis; illaque traducit et declarat non illius temporis hominibus tantum, sed etiam omnibus post futuris; laudes vero, etiam instante necessitate, narrare cunctatur et refugit. Id sane vel ex eo palam est, quod id sexcenties insipientiam vocet, palam item est ex tanto tempore, quo mirabilem illam et divinam revelationem tacuit : non enim tunc, vel ante duos tresve aut decem annos, sed ante multo plures illam viderat. Quamobrem ipsum tempus assignat his verbis : « Scio hominem » ante annos quatuordecim raptum ad tertium cœlum [2]. » Ut te disceres, ne tunc quidem ita locuturum fuisse, nisi magna urgente necessitate. Si namque voluisset laudes suas recensere, statim atque vidisset eam, declarasset, vel saltem primo, vel secundo aut tertio anno : at ille quatuordecim annis in silentio perseveravit, et nemini dixit, nisi Corinthiis tantum. Quandonam ? Cum pseudo-

[1] Act. IX, 15. — [2] 1 Cor. XII, 2.

apostolos vidit insurgentes, declarans se ne tunc quidem dicturum fuisse, nisi tantam vidisset corruptionem discipulos invadere. At nos non item : sed prorsus contrarium facimus. Peccatorum ne uno quidem die recordamur; sed si quospiam ea commemorare audiamus, indignamur, ægre ferimus, contumeliam id esse putamus, innumeris illos maledictis incessimus. Si quid autem boni præstemus, in ore frequenter versamus, id commemorantibus gratiam habemus, illosque nobis amicos existimamus : licet Christus contrarium præceperit, ut recte factorum quidem obliviscamur, peccatorum vero recordemur. Quod nobis declaravit dum sic discipulos cohortaretur : « Cum » omnia feceritis dicite : Quoniam servi inutiles sumus[1], » et in parabola Pharisæi, cui Publicanum præposuit. Quemadmodum enim hunc peccatorum commemoratio justificavit, sic et illum recte factorum memoria perdidit. Judæis quoque Deus eadem monita tradit, his verbis : « Ego sum ipse, qui deleo peccata tua, et non recorda» bor, tu vero recordare[2]. »

VII. Hic mos erat Apostolorum, hic Prophetarum et justorum omnium. David enim peccati sui jugiter recordabatur[3], bonorum operum nusquam, nisi forte cogente necessitate. Cum ergo barbaricum illud bellum Judæam vexabat, omniaque periculis plena erant; cum ille juvenis adhuc esset et belli imperitus, relictis ovibus in aciem descendit, cumque omnes exterritos, formidantes ac trementes cerneret, nihil humanum passus est, neque cæteros abjectos videns formidolosus fuit, sed fide omnia, quæ conspiciebantur transcendens, ad regnum cœlorum respiciens, multam animo alacritatem concepit, et ad milites fratresque suos accessit, pollicens se ab instanti periculo ipsos liberaturum. Cum autem dictum irriderent

[1] Luc. XVII, 10. — [2] Isaï. XLIII, 25. — [3] 1 Reg. XVII.

fratres ejus, neque enim videbant Deum intus illum concitantem, neque noverant animum illum generosum, ad cœlum usque pertingentem, magnaque fiducia plenum : illis relictis, alios adiit. Ubi autem illum adduxissent ad regem, quem timore emortuum reperit : primo is illius animum erigit, his verbis, « Ne concidat cor domini mei » super ipso, quia servus tuus ibit et pugnabit cum hoc » alienigena. » Cum autem ille non fidem haberet ac diceret, « Non poteris ire; tu puer es, ille autem vir bellator » a juventute sua [1], » in ancipiti constitutus David cogitur proprias efferre laudes. Quod enim id nollet, ex prioribus arguitur, quandoquidem nec fratribus suis de rebus a se fortiter gestis quidpiam dixerat, ut neque militibus, imo ne ipsi regi, donec vidit eum non credere, contendere, et congressum suum contra adversarium impedire. Quid tunc faciendum restabat? an tacendæ laudes erant? At non sivisset egredi, et ab imminenti periculo liberare. Ideo cum tacuisset quando tacere oportebat, ubi vidit temporis rationem id postulare ut loqueretur, non ultra tacuit, sed sic eum allocutus est : « Pascens eram servus » tuus gregem patris mei, et cum veniret leo aut ursus, » et acciperet ovem de grege, egrediebar post eum, et » percutiebam eum, et extrahebam ab ore ejus, et apprehendebam guttur ejus, et occidebam eum : ac leonem » et ursum percussit servus tuus : et erit alienigena hic et » incircumcisus sicut unus ex eis [2]. » Vides quomodo declaravit qua de causa ab se fortiter gesta commemoraverit. Tum scilicet rex, assumpta fiducia, jussit abire. Abiit porro, pugnavit et vicit. At nisi laudes suas enarrasset, nequaquam rex illi monomachiam ejusmodi concessisset; si non credidisset, non sivisset eum in aciem descendere; si non sivisset, victoriam impedivisset : impedita autem

[1] 1 Reg. XVII, 32, 33. — [2] Ibid. 34-36.

victoria, neque Deus tunc glorificatus, neque civitas ab urgentibus malis liberata esset. Ne igitur tot absurda contingerent, neque tantæ dispensationis opus præpediretur, coactus est David proprias recensere victorias. Ut enim tacere sciunt, ubi nulla est loquendi necessitas, ita et loqui norunt, vi instante atque imminente.

VIII. Neque in hoc tantum, sed etiam in Samuële idipsum contigisse quis videat. Etenim ille cum tot annis judaïco populo præfuisset, idque ad Dei placitum, nec quidpiam magni de se unquam locutus fuisset, multa licet haberet dicenda, si voluisset, suam a primæva ætate educationem, in templo commorationem, prophetiæ donum ab incunabulis, post hæc bella, victorias, quas non armis, sed ex benevolentia Dei aciem instruens reportavit: horum tamen nihil superiori tempore dixerat. At ubi principatum abdicaturus, alterique imperium traditurus erat, tunc coactus est proprias laudes recensere, idque admodum parce. Evocatoque universo populo, præsente Saüle, ita locutus est: « Ecce audivi vocem vestram, et » constitui vobis regem: et ego ecce conversatus sum in » conspectu vestro a juventute mea, et usque ad diem » hanc, et senui. Respondete contra me in conspectu Do» mini, et in conspectu Christi ejus; cujus vestrum vitu» lum accepi? aut cujus asinum accepi? aut quem vestrum » oppressi? aut cui vestrum vim feci? aut ex cujus vestrum » manu accepi placationem aut calceum, et abscondi ocu» los meos in illo? Dicite contra me, et restituam vobis[1]. » Ecqua necessitas hæc dicendi, inquies? Multa magnaque. Quoniam enim principem inducturus illis erat Saülem, ut in sui ipsius defensione doceret eum, quo pacto præesse oporteret, et curam gerere subditorum, ipsos subditos philosophiæ suæ testes adducit. Nec illud egit imperii sui

[1] 1 Reg. xII, 1-3.

tempore, ne quis diceret illos præ ipsius metu ac formidine quæ non erant testificatos esse. Verum jam soluta sua administratione, cum in alium præfectura translata esset, nullumque accusanti periculum instaret, tunc cum illis disceptat. Quanquam si alius fuisset, Judæis infensus futurus erat, nec voluisset principem successorem suum æquum moderatumque esse, idque non solum ex injuriæ acceptæ memoria, sed ut et ipse majorem consequeretur laudem.

IX. Illud enim morbi principum animis insidet, ut successores suos improbos sceleratosque esse peroptent. Nam si strenui generosique fuerint, illustriores se existimandos esse putant, si ii, qui imperium excipiunt, non sui similes sint: si autem perversi corruptique sint, successorum nequitiam apologiam sibi fore putant. Sed non talis erat beatus ille vir; optabat quippe votisque omnibus cupiebat, ut longe meliori imperio fruerentur, tanto scilicet amore tenebatur, usque adeo livoris expers erat, et a vana gloria alienus. Siquidem unum tantum expetebat, nempe hominum salutem. Ideo in defensione sua principis officia depingebat. Quia enim si regem compellasset ac dixisset, Esto æquus, mansuetus, muneribus impervius, nemini vim inferas, neminem lædas, vel defraudes, grave illud molestumque fuisset audienti; si tacuisset item, illud erat populum prodere: defensionis specie utrique remedium adhibuit: illum quippe docuit quem oporteret esse regem, talisque doctrinæ molestiam effugit. Et quidem videtur ille pro suis tantum rebus disceptare, docetque interim illum quo modo quave ratione subditorum curam gerere oporteat. Tu vero mihi perpende quomodo se diligenter omni munere purum esse demonstret. Non enim dixit, Num agros cujuspiam vestrum abstuli? num aurum? sed quod omnium vilissimum erat. Num calceum,

inquit? Deinde aliam eamque magnam virtutem suam patefecit. Quia enim multi principes, dum furantur, mansueti sunt et moderati, non suapte natura, sed cogente conscientia, quod scilicet illis admissum furtum fiduciam tollat: contra vero qui munera aversantur molesti onerosique sunt, nec ipsi suapte natura, sed ex quadam vana gloria, et quod muneribus vacui sint: utraque autem mala in uno concurrere non facile videas: cum ostendere vellet vir ille sanctus, se et muneribus et ira superiorem fuisse, ubi dixisset, « Num vitulum cujusdam vestrum accepi? » non tacuit, sed subjunxit, « Aut oppressi quempiam vestrum? aut depressi, » id est, contrivi? Hujus porro dicti sensus est. Nemo illud dicere possit, quod non acceperim quidem, sed quia non acceperam, ideo gravis, molestus, crudelis et immanis fuerim: propterea dicebat: « Num oppressi quempiam vestrum? » Quid igitur illi? « Non oppressisti nos, neque vexasti, nec accepisti ex manu nostra quidpiam [2]. » Et ut discas illum ut regem erudiret hæc dixisse, subjunxit: « Testis Dominus, et testis Christus ejus. » Hoc autem ostendens atque declarans, nempe testimonium non fuisse ad gratiam datum, ipsum advocavit testem, qui mentis arcana novit, quod est signum puræ conscientiæ. Nemo quippe, nemo, nisi mente captus ac furiosus sit, conscientiæ suæ testem advocaverit Deum, nisi admodum sibi ipsi fidat. Cum itaque illi dicta ipsius suo testimonio confirmarent, aliam ipse virtutem suam prædicat: ac commemoratis antiquis illis omnibus, qui in Ægypto fuerunt, necnon Dei patrocinio, bellisque quæ postea contigerunt, refert pugnam se duce commissam et victoriam inopinatam: ac cum dixisset quomodo sæpe ob peccata sua inimicis traditos, ipso precante Deus ab hostibus liberaverit, veteribus recentia adjungens, sic infert:

[2] 1 Reg. xii, 4.

« Misit Deus Jerobaal, Gedeon, Barac, Jephthe, et Samuëlem, et eripuit vos in circuitu de manu inimicorum » vestrorum, et habitatis confidenter. »

X. Vides-ne quomodo in more sit sanctis non præclara sua gesta narrare nisi urgente necessitate? Ideo Paulus ad hos respiciens, et accurate institutus, molestum onerosumque esse, si quis de se ipso aliquid proferret, dicebat, « Utinam sustineretis modicum quid insi» pientiæ meæ; non magnum, sed « Modicum quid. » Neque enim cogente necessitate copiosam laudum suarum narrationem effundere paratus erat, sed paucis illas percurrit: et hoc ipsum propter eos eorumque salutem. Quemadmodum enim sine aliqua necessitate sua recensere præclara gesta extremæ dementiæ est; sic instante necessitate et vi compellente, proditio esset illa tacere quæ probe fecerit. Attamen Paulus etiam cum urgeret necessitas, cunctabatur, remque illam insipientiam vocabat, ut discas ejus prudentiam et sapientiam, magnamque cautionem. Nam cum dixisset, « Quod loquor, non loquor » secundum Dominum, » adjecit, « In hac substantia glo» riationis. » Ne putes, inquit, me generatim hoc dicere. Itaque ideo maxime virum laudo, admiror et sapientissimum voco, quod rem insipientem esse putaret se ipsum laudare et celebrare. Quod si ille, licet necessitatem instare videret, hoc stultitiam vocabat, qua venia, qua excusatione digni erunt ii, qui nulla necessitate de se ipsis magna jactant, aut alios jactare cogunt? Hæc cum comperta habeamus, ne illa, quæ dicta sunt, laudemus tantum, sed etiam imitemur et æmulemur, et recte factorum obliti peccata semper commemoremus, ut et moderate agere possimus, et ad ea quæ ante nos sunt contendentes, bravium supernæ vocationis accipiamus, gratia et benig-

[1] 1 Reg. XII, 11. — [2] 2 Cor. XI, 1. — [3] Ibid. 16.

nitate Domini nostri Jesu Christi, cui cum Patre, una cum sancto Spiritu, gloria, imperium, honor, nunc et semper et in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA.

In eos qui male utuntur hoc Apostoli dicto: Sive per occasionem, sive per veritatem Christus annuntiatur [1]; *et de humilitate.*

I. Cum nuper Pharisæi et Publicani mentionem faceremus, ac duos currus ex virtute et ex vitio jungeremus, utrumque ostendimus, quantum sit in humilitate lucri, et quantum in arrogantia damni. Hæc quippe etiam cum justitia, et cum jejuniis, atque decimarum solutione conjuncta, defecit tamen: illa vero etiam cum peccato copulata, Pharisæum prævertit, etsi improbum aurigam nacta. Quid enim pejus Publicano? Attamen quia animam suam contrivit, et se peccatorem declaravit, ut revera erat, Pharisæum superavit, jejunia et decimarum solutionem proferre poterat, eratque ab omni nequitia liber. Cur, et qua de causa? Quia etsi ab avaritia et a rapina esset alienus, omnium malorum matrem vanam gloriam et arrogantiam habuit in animo radicatam. Ideo Paulus hortatur et dicit: « Opus suum probet unusquisque: et » sic in semetipso gloriam habebit, et non in altero [2]. » Ille autem totius orbis accusator in medium prorupit, seque omnibus hominibus meliorem dixit. Atqui si denis, si quinis, si binis, imo si uni se ipsum prætulisset, ne id quidem ferendum erat, jamvero non se tantum toti orbi

[1] Philip. I, 18. — [2] Galat. VI, 4.

anteposuit, sed etiam omnes accusavit. Ideo in cursu defecit: et ceu navis, quæ innumeros fluctus pertransiit, et tempestates multas effugit, ac deinde in ipso portus ostio in aliquem scopulum impegit, omnem in se repositum thesaurum amittit; ita et hic Pharisæus, post jejunii cæterarumque omnium virtutum labores, quia linguam non cohibuit, in ipso portu naufragium fecit. Ex precibus enim, unde lucrum erat sperandum, cum tanto abire damno, nihil aliud erat, quam in portu naufragium facere.

II. Hæc cum sciamus, dilecti, etiamsi in ipsum virtutis fastigium pervenerimus, nos omnium postremos existimemus: cum didicerimus arrogantiam ex ipso cœlo posse eum, qui non sibi attendit, dejicere, et humilitatem eum, qui in peccatorum abyssum demersus sit, in altum reducere, si modeste agat. Hæc enim Pharisæo Publicanum præposuit; illa vero, nimirum arrogantia et superbia, ipsius diaboli incorporei vim superavit. Humilitas et propriorum peccatorum agnitio latronem ante Apostolos in paradisum induxit. Si autem ii, qui sua confitentur peccata, tantam sibi fiduciam conciliant: ii qui sibi bonorum multorum conscii animam tamen suam humiliant, quantas non coronas assequentur? Quando enim peccatum cum humilitate jungatur, tam expedite currit, ut justitiam cum arrogantia junctam superet atque prævertat. Si ergo illam cum justitia junxeris, quo non perveniet? quot cœlos non pertransibit? Stabit plane fiducia magna inter Angelos ante ipsum Dei thronum. Contra si arrogantia cum justitia copulata, nequitiæ suæ mole ac pondere ejus fiduciam detrahere potuit: si cum peccato jungatur, in quam gehennam non præcipitabit eum, qui illa detentus sit? Hæc dico non ut justitiam negligamus, sed ut fugiamus arrogantiam; non ut peccemus, sed ut modeste agamus. Philosophiæ quippe nostræ fundamentum est humilitas.

Etsi innumera sursum ædifices, etsi eleemosynam, preces, jejunium, omnesque virtutes congeras, nisi eam pro fundamento posueris, omnia frustra et incassum ædificasti, citoque corruent, perinde atque ædificium illud super arenam extructum. Nullum quippe opus bonum non illa eget, nullum sine illa stare poterit. Sed etiamsi continentiam dixeris, etiamsi virginitatem, etiamsi pecuniarum contemptum, etiamsi quidvis aliud, omnia immunda, execranda at abominanda absente humilitate sunt. Ubique igitur illam in verbis, in operibus, in cogitationibus assumamus, et cum illa hæc ædificemus.

III. Verum de humilitate hæc satis sunto, non pro dignitate rei; nemo quippe illam condigne celebrare possit; sed ad intelligentiam Vestræ Charitati dandam. Novi quippe vos ex paucis illis, quæ præfati sumus, illam multo studio suscepisse. Quia vero necesse est apostolicum dictum hodiernæ lectionis, quod multis videtur segnitiei occasionem præbere, planum facere, ut ne quidam inde frigida sumpta excusatione salutem suam negligant; age illo sermonem transferamus. Quodnam est dictum illud? « Sive » per occasionem, inquit, sive per veritatem Christus an» nuntiatur[1]. » Hoc multi simpliter et temere circumferunt, qui nec priora, nec sequentia legerunt; sed resecta reliquorum membrorum serie, in animarum suarum perniciem hæc segnioribus proponunt. Nam dum tentant eos a sana fide abducere : deindeque vident eos formidolosos ac tremulos, quasi id non vacet periculo, ut timorem eorum solvant, hoc apostolicum proferunt dicentes, Paulus hoc concessit, inquiens, « Sive per occa» sionem, sive per veritatem Christus annuntietur. » Sed hæc non ita se habent, non ita utique. Nam primo non dixit, Annuntietur, sed, « Annuntiatur, » quod multum

[1] Philipp. 1, 18.

differt ab illo. Etenim dicere, «Annuntietur,» legem dantis est; «Annuntiatur» vero dicere, id quod contingit narrantis est. Quod vero Paulus non legem ferat ut sint hæreses, sed abducat omnes qui ipsi attenderent, audi quid dixerit : «Si quis vobis evangelizat præter id quod ac» cepistis, anathema sit, etsi ego, etsi Angelus de cœ» lis[1]. » Non autem et se et Angelum anathematizasset, si rem sine periculo esse scivisset. Ac rursum : «Æmulor » enim vos Dei æmulatione : despondi enim vos uni viro » virginem castam. Timeo autem ne sicut serpens Evam » decepit astutia sua, sic corrumpantur sensus vestri, a » simplicitate quæ est in Christum[2]. » Ecce et simplicitatem posuit, et veniam non dedit. Nam si venia esset, certe periculum non erat. Si periculum non erat, non utique timuisset Paulus; neque Christus zizania comburi jussisset, si res indifferens erat huic, illi vel alii attendere, omnibusque simpliciter.

IV. Quid sibi vult illud quod dictum est? Paulo altius vobis totam historiam repetam : sciendum quippe est quo in statu Paulus esset cum hæc scriberet. Quo in statu igitur erat? In carcere, et catenis, ingentibusque periculis. Undenam id liquet? Ex ea ipsa Epistola : nam antea dixerat : «Scire autem vos volo, fratres, quod ea, quæ » circa me sunt, magis ad profectum venerunt Evangelii; » ita ut vincula mea manifesta fierent in Christo in toto » prætorio et cæteris omnibus; et plures e fratribus in Do» mino confidentes vinculis meis, abundantius auderent » sine timore verbum Dei loqui[3]. » Nero erat, qui illum in carcerem conjecerat. Quemadmodum enim prædo quidam cunctis dormientibus domum ingressus, dum omnia abripit, si quem videat lucernam accendere, lumen extinguit, et illum interimit, ut omnia libere possit auferre

[1] Galat I, 9. — [2] 2 Cor. XI, 2, ex Gen. III. — [3] Philip. I, 12-14.

et abripere; sic et tunc Nero Cæsar, ceu quidam prædo et compilator, dormientibus omnibus, profundoque somno obrutis, omnium bona abripiebat, nuptias invadebat, domos subvertebat, omne genus nequitiæ exhibebat : cumque Paulum videret lucernam per totum orbem accendere, nempe doctrinæ verbum, ejusque nequitiam redarguere, prædicationem extinguere et doctorem occidere conatus est, ut omnia cum potestate sibi facere liceret : vinctumque sanctum illum conjecit in carcerem. Tunc igitur hæc beatus Paulus scripsit. Quis non stupeat? Quis non admiretur? imo quis, ut par est, stupeat et admiretur generosum illum et ad cœlos pertingentem animum, qui Romæ vinctus et incarceratus, ex tanto intervallo Philippensibus scriberet? Scitis quantum spatium Macedoniam inter et Romam. Sed neque itineris longitudo, neque diuturnitas temporis, neque rerum tumultus, neque pericula et frequentia mala, neque aliud quidpiam charitatem memoriamque discipulorum dejiciebat; sed omnes ille in mente servabat : neque ita catenis manus ligabantur, ut anima ejus amore discipulorum devincta affixaque erat : quod ipsum initio Epistolæ declarabat : « Eo quod habeam vos » in corde in vinculis meis, et in defensione et confirma- » tione Evangelii[1]. » Et sicut rex mane in solium conscendens, in regalibus aulis sedens, innumeras statim undique recipit epistolas; sic et ille quemadmodum in regiis aulis in carcere sedens, multo plures accipiebat, atque mittebat epistolas, gentibus undique negotia sua omnia ad ejus sapientiam referentibus : tantoque plura ille negotia, quam ipse imperator, gerebat, quanto majus sibi commissum imperium habebat. Neque enim romanam tantum ditionem, sed etiam Barbaros omnes, terram et mare in manus ejus tradiderat Deus. Idque Romanis declarans

[1] Philip. I, 7.

dicebat : « Nolo autem vos ignorare, fratres, quia sæpe » proposui venire ad vos, et prohibitus sum usque ádhuc; » ut aliquem fructum habeam et in vobis, sicut et in cæ» teris gentibus : Græcis et Barbaris, sapientibus et insipientibus debitor sum [1]. » Quotidie ergo sollicitus erat, quid Corinthii, quid Macedones agerent : quomodo Philippenses, quomodo Cappadoces, quomodo Galatæ, quomodo Athenienses, quomodo Pontum incolentes, quomodo omnes homines se haberent. Attamen, cum universus orbis ipsi concreditus esset, non tantum de gentibus omnibus erat sollicitus, sed etiam de uno quopiam homine. Et nunc propter Onesimum epistolam mittebat, nunc propter eum, qui apud Corinthios fornicatus erat. Neque enim hoc considerabat, quod unus esset is qui peccaverat, et patrocinio egeret, sed quod homo esset : homo, inquam, pretiosissimum Deo animal, et propter quem Pater Filio suo non pepercit.

V. Ne mihi dixeris quod ille fugitivus, quod latro, quod fur, et innumeris onustus vitiis; vel quod mendicus, abjectus, vilis et nullius pretii : sed cogita pro illo Christum mortuum esse, idque tibi satis est ad omnem suscipiendam curam. Cogita quem esse oporteat eum, quem Christus sic honoraverit, ut neque sanguini suo pepercerit. Neque enim si rex pro aliquo sese immolare vellet, aliud quæreremus argumentum, quod magnus ille esset, regique charissimus, ut ego quidem existimo : mors quippe satis esset ad declarandum ejus qui mortem susciperet erga illum affectum. Jamvero non homo, non Angelus, non Archangelus, sed ipse cœlorum Dominus, ipse Unigenitus Filius Dei, carne indutus se ipsum tradidit pro nobis. Annon igitur omnia faciemus, omnia tentabimus, ut homines tanto affecti honore nostra fruantur

[1] Rom. I, 13, 14.

cura et sollicitudine? Ecquam habebimus excusationem? quam veniam? Hoc ipsum Paulus indicans dicebat: « Ne » cibo tuo illum perdas, propter quem Christus mortuus » est[1]. » Eos enim qui fratres spernunt et tanquam infirmos despiciunt ut pudefaciat, et ad proximi curam studiumque inducat, vice omnium mortem Domini posuit. Ex tanto igitur intervallo in carcere sedens Philippensibus scripsit. Talis quippe est charitas erga Deum; nullis rebus impeditur humanis, utpote quæ in cœlis radicem habeat et remunerationem. Et quid dicit? « Scire vos volo, fra» tres[2]. » Vidisti-ne curam erga discipulos? Vidisti-ne magistri sollicitudinem? Audi et affectum discipulorum erga magistrum, ut scias ideo illos fortes invictosque fuisse, quod mutuo amore devincti essent. Nam si « Frater » qui adjuvatur a fratre, quasi civitas firma[3]. » multo magis tot homines charitatis vinculis constricti, omnes depellant maligni dæmonis insidias. Certe quod Paulus devinctus esset discipulis, non opus est demonstrare vel dicere, quando etiam vinculis constrictus illorum sollicitudinem gerebat, et quotidie pro illis moriebatur, incensus amore.

VI. Quod vero discipuli Paulo essent omni studio devincti, non viri solum, sed etiam mulieres, audi quid dicat de Phœbe: « Commendo vobis Phœben sororem, quæ in ministerio est » Ecclesiæ, quæ est in Cenchreis, ut eam suscipiatis in » Domino digne sanctis, et assistatis et in quocumque ne» gotio vestri indiguerit, quæ astitit multis et mihi » ipsi[4]. » Verum hic circa patrocinium tantum ipsius studio testimonium dedit. Priscilla vero et Aquila usque ad mortem Pauli gratia processerunt. De illis autem hoc modo scribit: « Salutant vos Aquila et Priscilla, qui pro » anima mea cervicem suam supposuerunt, » ad mortem

[1] Rom. XIV, 15. — [2] Philip. I, 12. — [3] Prov. XVIII, 19. — [4] Rom. XVI, 1-3.

videlicet[1]. De alio quoque sic ad illos scribit; « Usque ad » mortem accessit, tradens animam suam, ut impleret id, » quod ex vobis deerat erga me obsequium[2]. » Vides-ne quomodo magistrum diligerent, quomodo prius, quam animæ suæ, ejus tranquillitati prospicerent? quamobrem nemo tunc illos superabat. Hæc porro dico, non ut audiamus tantum, sed etiam ut imitemur: neque subditis tantum loquor, sed etiam magistratibus: ut discipuli multam erga magistros curam exhibeant, utque magistri eumdem quem Paulus erga subditos affectum habeant; nec solum præsentes, sed etiam procul positos. Siquidem Paulus ac si in toto orbe ceu una in domo habitaret, sic de omnium salute sollicitus erat, missisque vinculis suis, ærumnis, plagis, angustiis, considerabat et sciscitabatur quotidie, quomodo se haberent ea, quæ ad discipulos spectabant: sæpeque illa solum de causa mittebat, nunc Timotheum, nunc Tychicum: nam de hoc quidem ait: « Ut sciat quæ » ad vos spectant, et consoletur corda vestra[3]: » de Timotheo autem: « Misi eum ad vos non amplius sustinens, ne » forte tentaverit vos is qui tentat[4]. » Alibi vero Titum, alibi alium. Quia enim ipse uno detentus in loco illis adesse non poterat, qui viscera ejus erant, per discipulos suos ipsos conveniebat.

VII. Tunc ergo in vinculis cum esset, Philippensibus scripsit: « Scire autem vos volo, fratres[5]. » Discipulos vocat fratres: talis quippe charitas est; inæqualitatem omnem abjicit, præeminentiam et dignitatem non novit; sed etiamsi quis sit omnibus sublimior, ad omnium humillimum descendit, quod et Paulus faciebat. Sed audiamus quid illos scire velit: « Quia quæ circa me sunt magis ad profectum venerunt Evangelii[6]. » Dic mihi, quomodo et

[1] Rom. XVI, 3. — [2] Philip. II, 30. — [3] Ephes. VI, 22. — [4] I Thess. III, 5. — [5] Philip. I, 12. — [6] Ibid.

qua ratione? Num a vinculis liberatus es? num catenam deposuisti, et cum libertate in urbe prædicas? Num in Ecclesiam ingressus longos multosque texuisti sermones circa fidem multosque adeptus discipulos abcessisti? num mortuos suscitasti, et admirationi fuisti? Num leprosos mundasti, et omnes stupefacti sunt? Num dæmones fugasti, et sublimis inde factus es? Nihil horum, inquit. Quomodo igitur profectus Evangelii fuit, dic quæso: « Ita ut, inquit, » vincula mea manifesta fierent in toto prætorio, et in cæ- » teris omnibus[1]. » Quid dicis? Hiccine profectus? hæc accessio? hoc augmentum prædicationis, quod omnes didicerint te vinctum esse? Etiam, inquit. Audi igitur ea, quæ sequuntur, ut discas, vincula non modo impedimentum non fuisse, sed etiam argumentum majoris fiduciæ. « Ita ut plures e fratribus in Domino, confidentes vinculis » meis, abundantius auderent sine timore verbum loqui[2].» Quid dicis, Paule? Vincula non anxietatem, sed fiduciam indidere? non timorem, sed amorem? Non habent hæc dicta consequentiam. Scio et ego. Non enim secundum humanarum rerum morem hæc contigerunt, inquit: sed supra naturam sunt illa, et divinæ gratiæ gesta. Ideo quod aliis anxietatem parit, id apud illum fiduciam præbebat. Etenim si quis capto constrictoque duce id evulget, totum exercitum in fugam conjicit: et si quis pastorem ex ovili abduxerit, abigendi gregis libertatem præbet. Verum non sic in Paulo, sed contrarium eveniebat. Nam dux alligabatur, et alacriores milites erant, majorique animo adversarios adoriebantur: pastor constrictus erat, et oves non consumebantur, nec dispergebantur.

VIII. Quis vidit? quis audivit in magistrorum ærumnis plus solatii capere discipulos? Quomodo non timuerunt? Quî fieri potuit, ut Paulo non dicerent: « Medice, cura

[1] Philip. 1, 13. — [2] Ibid, 14.

» te ipsum[1]. » crue te ipsum ab iis, quibus constringeris, malis, et tunc nobis innumera bona conciliabis. Cur hoc non dixerunt? quam ob rem? Quoniam edocti erant a gratia Spiritus, hæc non ex infirmitate, sed ex permissione Christi fieri, ut veritas magis effulgeret, per vincula, per carceres et ærumnas, angustiasque aucta, et majorem in modum evecta : sic virtus Christi in infirmitate perficitur[2]. Si enim vincula Paulum supplantassent, et timidiorem reddissent, sive illum, sive eos, qui ipsi hærebant, tunc formidandum erat; sin majorem fiduciam indiderunt, et ad ampliorem gloriam evexerunt, obstupescere ac mirari oportet, quomodo per rem ignominia plenam gloria discipulo conciliaretur: perque rem quæ metum incutere debebat, fiducia et consolatio illis omnibus pareretur. Quis enim non tum obstupescebat, virum cernens catena constrictum? Tunc maxime dæmones fugiebant, cum viderent eum in carcere degentem. Neque enim diadema regium caput perinde conspicuum facit, atque catenæ manus illius, non quidem suapte natura, sed per gratiam in ipsis efflorescentem. Hinc magna consolatio discipulis. Videbant enim corpus vinctum, linguam vero minime ligatam; manus ligatas, sed verbum solutum, quod velocius quam solaris radius, totum mundum percurreret. Eratque id illis consolationi, cum per opera ediscerent, nullam rerum præsentium esse gravem. Anima quippe, cum amore desiderioque divino vere corripitur, ad nullam rerum præsentium sese convertit; sed quemadmodum furiosi et ignem et ferrum, et feras et mare et omnia adire nihil dubitant; sic et hi pulcherrimo quodam et spirituali furore correpti, furore, inquam, qui a temperantia proficiscitur, visibilia omnia deridebant. Quapropter cum magistrum cernerent vinctum, magis

[1] Luc. IV, 23. — [2] I Cor. XII, 9.

exultabant et gaudebant, per ipsa opera adversariis declarantes, se undique invictos insuperabilesque esse.

IX. Tunc igitur, cum res ita se haberent, quidam Pauli inimici, cum vellent acrius bellum movere, et tyrannum ad majorem adversus illum inimicitiam inflammare, se prædicare simulabant, et revera prædicabant rectam sanamque fidem, ut doctrina augeretur. Illud vero faciebant, non ut fides disseminaretur : sed ut hoc comperto Nero, quod nempe prædicatio cresceret, et doctrina invalesceret, citius Paulum in barathrum conjiceret. Duo itaque magisteria erant, Pauli nempe discipulorum, ejusdemque inimicorum, illis ex veritate, his ex contentione et odio Pauli prædicantibus. Hæc porro declarans dicebat ille : « Quidam propter invidiam et contentionem Christum » prædicant[1], » proprios indicans adversarios; « Quidam » propter bonam voluntatem, » de suis loquens discipulis. Deinde rursum de illis, « Alii quidem ex contentione, » inimici nempe, non caste, non sincere, sed « Existimantes » se pressuram suscitare vinculis meis; alii vero ex cha- » ritate[2] ; » rursus hoc dicit de discipulis suis ; « Scientes » quoniam in defensionem Evangelii positus sum. Quid » enim ? Dum omni modo, sive per occasionem, sive per ve- » ritatem Christus annuntietur[3]. » Itaque frustra et incassum hoc dictum de hæresibus accipitur. Nam qui tunc prædicabant, non corruptam doctrinam annuntiabant, sed fidem sanam et rectam. Etenim si corruptam doctrinam prædicassent, et alia, quam Paulus docuissent, neutiquam illis accidisset id quod volebant. Quid autem volebant ? Ut aucta fide, multisque additis Paulo discipulis, ad majus inferendum bellum Neronem excitarent. Si autem alia dogmata prædicassent, non multos fecissent Pauli discipulos. Si non fecissent, non exasperassent tyrannum. Non illud itaque

[1] Philip. 1, 15. — [2] Ibid. 16. — [3] Ibid. 18.

dicit, quod corrupta dogmata inducerent : sed quod causa propter quam prædicabant, vitiosa esset. Aliud quippe est prædicationis causam dicere, et aliud dicere prædicationem non sanam esse. Tunc enim doctrina non est sana, cum dogmata errore plena sunt. Occasio autem non est sana, cum doctrina quidem sana est, qui vero prædicant, non propter Deum prædicant, sed aut propter inimicitiam, vel ad aliorum gratiam.

X. Non itaque dicit eos hæreses induxisse, sed non recta occasione, nec pietatis causa id prædicasse, quod prædicabant. Id quippe non ideo agebant, ut Evangelium augerent, sed ut illud impugnarent, et in gravius periculum conjicerent. Ideo illos incusat. Et vide quam accurate illud proferat : « Existimantes, inquit, se pressuram inferre » vinculis meis. » Non dixit, inferentes ; sed, « Existimantes se inferre ; » id est, arbitrantes : ostendens, etiamsi illi sic arbitrarentur, se tamen non ita affectum esse ; imo gaudere de prædicationis incremento. Adjecit ergo dicens : « Sed et in hoc gaudeo, et gaudebo. » Si autem error fuisset in dogmatibus, et illi hæreses induxissent, non potuisset gaudere Paulus. Quia vero sanum et non adulteratum dogma erat, ideo dicit, « Gaudeo et gaudebo. » Quid enim, si illi ex inimicitia id agentes, se in perniciem conjiciunt ? At mea vel inviti augebunt. Vides-ne quanta fuerit Pauli virtus ? quomodo nullis diaboli machinis captus sit ? Nec solum non captus est, sed etiam iisdem ipsum machinis cepit. Ingens profecto erat diaboli vafrities, et ministrorum ejus nequitia : nam se idem ipsum sentire simulantes, prædicationem extinguere volebant. Sed « Qui comprehen- » dit sapientes in astutia eorum [1], » id fieri non permittebat. Idipsum porro declarans Paulus dicebat : « Permanere » autem in carne magis necessarium est propter vos. Et

[1] 1 Cor. III, 19.

» hoc confidens scio quia manebo, et permanebo cum om-» nibus vobis[1]. » Illi siquidem ex præsenti vita ejicere me cupiunt, et ea de causa nihil non sustinent : Deus autem vestri causa id non permittet.

XI. Horum itaque omnium diligenter recordamini; ut eos qui temere et perfunctorie Scripturis utuntur in perniciem proximi, cum omni sapientia emendare valeatis, Poterimus autem et dictorum meminisse, et alios emendare, si ad orationes semper confugiamus, et Deum obsecremus, qui dat verbum sapientiæ, ut det auditus intelligentiam, atque accuratam et invictam spiritualis hujus depositi custodiam. Nam quæ non possumus sæpe proprio studio perficere, ea precum auxilio facile poterimus exequi, de precibus loquor assiduis. Semper enim et sine intermissione precandum est, sive quis in ærumnis, sive in tranquillitate; sive in calamitatibus, sive in bonis versetur. Is qui in tranquillitate et bonis multis, ut hæc immota firmaque maneant, et nunquam excidant : qui in ærumnis et multis calamitatibus, ut benignam quamdam vicissitudinem videat, et in solatium tranquillitatis transferatur. In tranquillitate es? Roga igitur Deum, ut firma tibi maneat hæc tranquillitas. Tempestatem vides ingruentem? Deum obnixe precare, ut procellam avertat, et tranquillitatem ex tempestate faciat. Exauditus es? Gratias age quod exauditus sis. Non exauditus es? Persevera ut exaudiaris. Licet enim Deus donum aliquando differat, non ideo id facit quod odio habeat aut aversetur, sed ut procrastinando te diutius apud se detineat. Quemadmodum patres prolis amantes, qui dona differendo segniores filios solerter cogunt assidue penes se stare. Non tibi apud Deum patronis est opus, neque multa circumcursatione, ut aduleris aliis; sed etiamsi desertus patronoque destitutus sis, tute Deum

[1] Philip. 1, 24.

precatus postulatum assequeris. Non ita solet annuere aliis pro nobis orantibus, ut nobis ipsis precantibus, etiamsi innumeris simus malis onusti. Nam si homines, quos innumeris læsimus offensis, cum matutino tempore, meridie, vespere adimus ipsos indignabundos, conspectus frequentia et assiduitate tandem facile placamus; multo magis id apud Deum contingat.

XII. Sed indignus es? assiduitate dignus evadas. Quod enim indignus possit assiduitate dignus evadere, et quod per nos magis, quam per alios rogatus Deus annuat; quodque donum sæpe differat, non ut dubios animi reddat, et vacuis manibus remittat; sed ut majorum nobis bonorum auctor sit: hæc, inquam, tria per parabolam hodie vobis lectam demonstrare satagam. Accessit ad Christum Chananæa rogans pro filia dæmonium habente, vehementerque clamans, « Miserere mei, Domine, filia mea male a dæmo- » nio vexatur[1]. » En alienigena mulier et barbara, et indigna quæ optatum assequeretur? « Non est enim, inquit, bo- » num accipere panem filiorum, et dare catellis[2]. » Attamen assiduitate digna evasit. Neque enim tantum illam in filiorum nobilitatem evexit, quæ canis erat; sed etiam multis cum laudibus dimisit, dicens: « O mulier! magna » est fides tua: fiat tibi sicut vis[3]. » Cum autem Christus dicat, « Magna est fides tua, » nullum aliud quæras circa magnanimitatem hujusce mulieris argumentum. Vidisti-ne quomodo ex assiduitate digna facta sit mulier, quæ indigna prius erat? Vis discere nos in precando per nosmetipsos plus perficere, quam per alios? Clamavit hæc, et accedentes Discipuli dixerunt: « Dimitte illam, quia clamat » post nos[4]: » et ad illos quidem respondit, « Non sum » missus nisi ad oves, quæ perierunt, domus Israël[5]. »

[1] Matth. xv, 22. — [2] Ibid. 26. — [3] Ibid. 28. — [4] Ibid. 23. — [5] Ibid. 24.

Cum autem illa per se ipsam accedit, et clamando perseveravit dicens, « Etiam, Domine, nam et catelli edunt » de mensa dominorum suorum, » tunc gratiam contulit, et dixit, « Fiat tibi sicut vis. » Vidisti-ne quomodo, cum illi precarentur, repulit; cum autem illa munus clamando postulavit, annuit? Illis quippe dicit : « Non sum missus » nisi ad oves, quæ perierunt, domus Israël; » huic vero, « Magna est fides tua : fiat tibi sicut vis. » Et quidem initio petitionis nihil respondit : ubi autem semel, iterum et tertio accessit, tunc gratiam contulit; ex fine docens nos, se munus distulisse, non ut illam repelleret, sed ut nobis omnibus patientiam mulieris exhiberet. Nam si ut illam repelleret distulisset, neque in fine postulatum dedisset. Quia vero ut philosophiam ejus omnibus exhiberet expectabat, ideo tacebat. Nam si statim a principio beneficium contulisset, mulieris virtutem fortitudinemque non nossemus. « Dimitte illam, inquiunt, quia clamat post nos. » Quid vero Christus? Vos auditis vocem, ego mentem video : scio quid dictura sit. Nolo thesaurum in mente ejus reconditum latere : sed expecto et taceo, ut ipsum detectum in medium proferam, et omnibus manifestum faciam.

XIII. Hæc igitur omnia cum didicerimus, etiamsi in peccatis simus, et beneficiis indigni, ne desperemus, scientes nos ex animi assiduitate posse dignos postulatis evadere : licet sine patrocinio ac deserti simus, ne animum despondeamus, gnari magnum illud esse patrocinium, si quis magno cum studio per se ipsum ad Deum accedat. Si munus conferre differat et procrastinet, ne concidamus, scientes illam procrastinationem curæ atque benignitatis esse argumentum. Si id persuasum habeamus, et cum animo dolente et fervido, atque excitata voluntate, tali scilicet, qualem habuit accedens Chananæa,

et nos ipsum adierimus, etiamsi canes simus, etiamsi quidvis grave perpetraverimus, et nostra mala amoliemur, tantumque fiduciæ accipiemus, ut aliis quoque patrocinari valeamus : quemadmodum et Chananæa non solum ipsa fiduciam et multas laudes consecuta est, sed etiam filiam intolerabilibus molestiis eripere potuit. Nihil enim, nihil utique potentius est oratione ferventi atque sincera. Hæc et præsentia mala solvit, et a futuris illo tempore suppliciis eripit. Ut itaque et præsentem vitam facilius transigamus, et illuc cum fiducia abeamus, multo studio et alacritate precibus vacemus. Sic enim poterimus et præsentia consequi bona, et optima spe frui. Quæ nos omnes assequi contingat, gratia, benignitate et commiseratione Domini nostri Jesu Christi, cui cum Patre, unaque Spiritu sancto gloria, honor, imperium in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA.

In illud: Vidua eligatur non minus sexaginta annorum[1]; *et de liberorum educatione, ac de eleemosyna.*

I. Commodum divini Spiritus gratia disponente contigit, ut is vobis apostolicæ locus Epistolæ, quem hodierno die audivistis, legeretur. Habet enim cum iis quæ nuper diximus, cognationem et connexionem haud mediocrem, si minus in verbis, certe in sententiis. Hoc enim illud est, quod nuper legebatur, « De dormientibus autem nolo vos » ignorare, fratres[2] : » et de resurrectione multa tum a nobis sunt dicta, æquo animo ferenda esse mala ejus-

[1] 1 Tim. v, 9. — [2] 1 Thess. iv, 13.

modi, Deoque gratias agendas, qui propinquos nostros sibi assumeret : hodie vero lectum est istud : « Vidua eli» gatur non minus sexaginta annorum [1]. » Quando igitur ex occasione mortis viduitas oritur, et hoc est, quod maxime dolorem auget, ac luctum excitat, memores eorum, quæ nuper a nobis dicta sunt ad eos qui lugent consolandos, eaque summo studio suscipientes, in vestræ mentis promptuariis illa recondite. Nam viduitas quidem calamitatis esse nomen videtur, sed tamen non est, verum dignitas, honor, et gloria maxima, non opprobrium, sed corona. Licet enim maritum non habeat, cum quo habitet, vidua : tamen Christum habet cum quo habitet, a quo universa, quæ ingruant, mala propulsentur. Sufficit enim dum injuriis vexatur vidua, ut introeat, genu flectat, acerbe ingemiscat, lacrymas fundat, et omnes insidias eorum, a quibus vexatur, repellat. Ejusmodi enim arma sunt viduæ, lacrymæ, gemitus, ac preces assiduæ : per hæc non humanas tantum injurias, sed dæmonum etiam incursus poterit propulsare. Vidua a sæcularibus negotiis immunis est, ad cœlum autem deinceps tendit : et quod erga virum studium et cultum exhibebat, eum in res spirituales potest impendere. Quod si dicas, olim rem istam calamitatem fuisse, tum illud subjiciam, mortem quoque maledictam fuisse : tamen in honorem ac dignitatem conversa est, his qui patienter tulerint invadentem. Sic nimirum et martyres coronantur, eademque ratione vidua summam ad dignitatem evehitur.

II. Vis tu intelligere, quanta res sit vidua? quam sit apud Deum honore digna, et amore utque summopere suo possit apud Deum patrocinio juvare, et cum primum apparuerit, jam damnatos, animum despondentes, hiscere non audentes, odiosos Deo, omni excusationis spe

[1] 1 Tim. v, 9.

spoliatos liberare, ac reconciliare, neque veniam tantum impetrare, et supplicio eximere, sed et multam fiduciam ac splendorem acquirere, et solis radiis puriores reddere, licet omnium sint mortalium sordidissimi? audi Deum ipsum Judæos sic alloquentem : « Cum extenderitis manus » vestras, avertam oculos meos a vobis : si multiplicaveri» tis orationem, non exaudiam vos : manus enim vestræ » sanguine plenæ sunt [1]. » Attamen his sceleratis homicidis, pudore suffusis, ignominia notatis se reconciliatum iri pollicetur, si affectis injuria viduis auxilium ferant. Postquam enim dixit, Avertam oculos meos, et non exaudiam, inquit : « Judicate pupillo, et justificate viduam, et ve» nite, et disputemus ; et si fuerint peccata vestra quasi » phœniceum, sicut nivem dealbabo [2]. » Vides quantam habeat vidua potestatem? ubi suum ostendat auxilium, non apud magistratum vel regem, qui dominantur in terris, sed apud ipsum cœlorum Regem? quantam possit iram sedare, ac Dominum illis, qui incurabili morbo infecti sunt, placare, intolerabili supplicio eripere, animam sordibus obrutam peccatorum ab ejusmodi labe purgare, atque ad summam puritatem perducere? Ne igitur mulierem viduam contemnamus, sed omnem in illam sollicitudinem exhibeamus. Patrona nostra est, quæ vere vidua. Sed operæ-pretium fuerit ut attente consideremus, de qua tandem vidua hoc loco verba fiant. Nam et illæ viduæ dicuntur, quæ cum in summam inciderint egestatem et in matriculam relatæ fuerint, ex ecclesiasticis pecuniis aluntur, prout temporibus Apostolorum fiebat : « Factum est » enim, inquit, murmur inter Græcos, eo quod despice» rentur in ministerio quotidiano viduæ eorum [3]. » Neque vero solum istæ viduæ dicuntur, sed et illæ, quæ nulla inopia pressæ, sed facultatibus abundantes, cum domui

[1] Isaï. I, 15. — [2] Ibid. 17. — [3] Act. VI, 1.

præsint, maritum tantum amiserunt. Videamus ergo de quanam vidua hoc loco verba faciat, dum ait, « Vidua eli» gatur non minor annis sexaginta : » an de ea quæ auxilio indigeat, et quam opus sit ex ecclesiasticis pecuniis ali, an de ea quæ minime indiga sit, et opibus circumfluat ? Haud dubium quin de ista. Nam de illa quidem cum loquitur, quæ fame conficitur, non tempus assignat, non probitatem morum requirit : Sed absolute, « Si quis fidelis, aut » si qua fidelis, inquit, viduas habet, subministret illis, » et non gravetur Ecclesia : » non dixit, cum sexaginta annorum fuerit; non dixit, si hospitio recepit, si sanctorum pedes lavit: ac merito sane. Ubi enim remedium fuerit adhibendum inopiæ, tempus non expectat. Quid enim, si cum annorum sit quinquaginta, fame conficiatur? Quid si in juvenili ætate corpore sit mutilato ? num dormiet expectans donec sexagesimus annus appetat? at hoc extremæ foret immanitatis. Quam ob causam cum sedanda fames fuerit, non anxie in tempora et animæ virtutes inquirit : cum vero non inopiæ succurrendum est, sed honor est pro dignitate deferendus, merito hanc de moribus inquisitionem instituit.

III. Nam quemadmodum chori sunt virginum, sic et olim erant viduarum chori, neque passim licebat illis in numerum viduarum referri. Non igitur de illa sermo est, quæ premitur egestate, atque auxilio indiget, sed de ista, quæ viduitatem elegit. Cur autem in hac etiam tempus requirit ? Sciebat pyram quamdam esse juventutem, et pelagus plenum fluctuum, ac multis tempestatibus infestum. Postquam igitur ætatis beneficio fuerint immunitatem consecutæ, et tanquam ad portum ad senectutem appulerint, jamque fuerint illis extinctæ libidines, confidenter eas in cœtum istum adlegit. Quid igitur? nonne

[1] 1 Tim. v, 16. — [2] Ibid, 10.

plurimæ, dicet aliquis, cum vel post annum vicesimum incœpissent, ad finem usque cum laude vixerunt, jugum tulerunt, et apostolicæ vitæ specimen ediderunt? an igitur quæso illas prohibebimus, et cum viduitatem servare velint, secundis nuptiis jungi cogemus? hoccine dignum est Apostoli consilio? Quid igitur hæc sibi volunt? attendite diligenter, dilectissimi, significationem dictionis. Non enim dixit, Vidua fiat non minor sexaginta annis, sed, « Vidua eligatur: » et rursus non dixit, viduæ juniores ne eligantur, sed, « Juniores viduas devita[1]: » sic enim ait ad Timotheum scribens. Nam quoniam detractionibus et maledictis multi facile sunt obnoxii, et linguas adversus Ecclesiæ præsules exacutas habent, volens rectorem a criminationum periculis vindicare, has leges præscribit, et ait: Tu devita, tu ne eligas. Si velit ipsa ultro ac sua sponte hæc amplecti, faciat: tu quidem ne adhuc admittas, ne forte dicant, ille talis juniorem coëgit, quæ nubere volebat, et domui præesse: propterea lapsa est, et supplantata. Tu illam ne eligas, ut si forte lapsa fuerit, tu a criminationibus sis immunis: si non fuerit lapsa, majori cum securitate convenienti tempore illam eligas. Quod si dicat: « Volo juniores viduas nubere, filios procreare[2], » audi quas juniores appellet, eas quæ cum luxuriatæ fuerint adversus Christum, nubere volunt, verbosas, curiosas, circumeuntes domos, loquentes quæ non oportet, quæ conversæ sunt post Satanam. Neque enim cum simpliciter dixisset, Volo juniores nubere, tacuit, sed et quales juniores dicit, et earum lapsus enuntiat: quos tandem lapsus: « Cum luxuriatæ fuerint, inquit, adversus Christum, nubere volunt, et otiosæ discunt, et curiosæ, circumeuntes domos, loquentes quæ non oportet, et conversæ sunt, » post quem autem? « Post Satanam[3]. »

[1] 1 Tim. v, 11. — [2] Ibid. 14. — [3] Ibid. 11.

Quando igitur, postquam viduitatem sunt amplexæ, et omnem hanc ignominiam sustinere voluerunt, rursus nubere volunt, satius est priusquam peccato detineantur, et inita cum Christo pacta violent, ad hoc venire. Quod si qua talis non fuerit, necessitatem secundarum nuptiarum non imponit.

IV. Porro id verum esse, inde constat. Si enim hoc quasi lege sanxisset omnibus mulieribus, ut nuberent, et domui præessent, superflue illa requisivisset, « Si filios » educavit, si sanctorum pedes lavit, si tribulationem patientibus subvenit, si omne opus bonum sectata est: » superflue quoque illud dicit, « Quæ fuerit unius viri uxor. » Si enim viduas omnes juniores nubere jubes, quomodo poterit aliqua unius viri uxor esse? Itaque illas ejus spectat oratio. Ita facit et dum loquitur de congressu conjugali. Cum enim dixisset, « Nolite fraudare invicem, nisi » forte ex consensu ad tempus, ut vacetis jejunio et orationi, et iterum revertamini in idipsum[1] : » ne legem esse ac præceptum existimes, causam adjicit, deinde dicens : « Ne tentet vos Satanas. » Hoc autem dico secundum indulgentiam, non secundum imperium, propter incontinentiam vestram. Quemadmodum igitur non omnibus illic ista loquitur, sed iis qui inter homines incontinentiores sunt, et facile capi possunt : sic etiam hoc loco mulieres expugnatu faciles, et quæ non ita facile perferre possunt exactam in viduitate vivendi rationem, hortatur, et consulit, ut alterum virum introducant. Est enim res quædam duplex viduitas. Quid hoc est tandem duplex? Bonorum operum specimen, et honoris summi fastigium. Ut igitur est etiam res quædam duplex magistratus : habet enim et opera et dignitatem, dignitas quidem magistratus est potestas, et cultus qui a vulgo exhibetur, et ipsum esse

[1] 1 Cor. VII, 5.

magistratum: opera vero magistratus sunt injuria affectis succurrere, inferentes injuriam compesc ere, urbibus præesse, in communibus reipublicæ curis excubando pernoctare, et reliqua innumera: sic et viduitas et dignitas est et opus; maxima dignitas est viduam esse, ut ante demonstravimus: opus est secundum maritum sibi non asciscere, sed priori esse contentam, filios educare, hospitio recipere, pedes sanctorum lavare, tribulationem potientibus subministrare, omne opus bonum sectari. Itaque Paulus de illis loquens opera quidem omnia viduæ sinit illam perficere: ad dignitatem autem viduæ, ac cœtum, et ordinem illam provehi non sinit, donec sexagesimus annus prætericrit, quasi dicat: opera quidem viduæ faciat, dignitatem vero tum obtineat, cum his omnibus perfectis securitatem beneficio temporis assecuta fuerit, et ex operibus demonstrationem ac testimonium externum. Nemo solis mulieribus arbitretur orationem convenire: nam et viris prodest, ut et ipsi defunctis uxoribus suis contenti sint, neque velint cum liberis suis leænas habitare, dum novercas introducunt, et suam omnem securitatem evertunt.

V. Hæc autem a nobis dicuntur, non ut secundas aversari nuptias præcipiamus, sed ut hortemur et consulamus, prioribus esse contentos: aliud est adhortari, aliud præcipere. Nam qui adhortatur et consulit, in arbitrio ac potestate relinquit auditoris, ut quod consulatur eligat: qui vero præcipit, hanc facultatem ejusmodi non permittit. At Ecclesia ista non præcipit, sed hortatur solum: siquidem secundas etiam nuptias permisit Paulus cum ita dixit: « Mulier alligata est legi, quanto tempore vir ejus » vivit: quod si dormierit vir ejus, libera est, cui vult » nubat, tantum in Domino. Beatior est autem si sic per-

» manserit[1]. » Ut igitur bonum est conjugium, sed melior est virginitas; ita bonum quidem est secundum conjugium, sed melius est primum et solum. Non igitur conjugium secundum rejicimus, neque hæc præcipimus, sed cohortamur, ut si quis castitatem servare possit, sit priori contentus. Cohortamur autem et consulimus ad stabiliendam domus securitatem : sæpe namque secundæ nuptiæ quotidianarum et pugnarum et contentionum initium et occasionem attulerunt. Sane multoties evenit, ut assidens mensæ maritus prioris uxoris recordatus, leniter fleat : at illa confestim excandescit, et tanquam fera insilit, et sui in illam amoris ab eo pœnas exigit. Quod si voluerit laudare defunctam, tum contentionis et pugnæ occasio ex laudibus illius offertur. Ac defunctis quidem inimicis reconciliamur, eodemque fine vita illorum et nostrum in illos odium terminatur : in uxoribus autem contrarium penitus evenit. Quam enim non vidit, quam non audivit, a qua nihil est mali passa, hanc odio prosequitur et aversatur, ac ne mors quidem odium extinguit. Quis unquam vidit? quis audivit zelotypiam in pulverem, pugnam cum cinere susceptam?

VI. Sed non eo usque tantum progreditur malum : quinetiam sive ex secunda nati sint liberi, sive non sint nati, pugna rursus et contentio exoritur. Nam si nati non sint, majori mœrore conficitur, et hac de causa natos ex priori tanquam hostes, et a quibus maximis sit affecta injuriis, intuetur, dum ex illorum vita sterilitatis suæ sensum capit majorem. Si vero nati sint, rursus nihilominus malum est : siquidem maritus sæpenumero bene affectus erga defunctam hos amplectitur, et amore simul hac misericordia in illos propter orbitatem commovetur : at illa suos ubique præferri vult, ac nec fratrum illos haberi loco, sed

[1] 2 Cor. VII, 39.

abjectorum famulorum : quæ omnia domum possunt subvertere, ac vitam marito acerbam et infestam reddere. Propterea ad servandam castitatem adhortamur, si fieri possit, et ut priori conjugio contenti sitis, et neque mariti uxores, neque uxores maritos asciscant, ne domum suam omnem susquedeque vertant. Cur autem cum de viduitate dissereret, priori solo contentus non fuit, cum dixit, « Unus viri uxor ? » Ut intelligas id viduam non facere, si secundo marito solum utcumque non nubat, sed si bonis operibus, eleemosyna, benignitate, atque officiis erga peregrinos abundet. Nam si virginibus nihil profuit virginitas[1] : tametsi multo major est viduitate virginitas ; sed cum in lampadibus illarum ignis esset extinctus, ignominia affectæ recesserunt, quoniam benignitatis et eleemosynæ fructum exhibere minime valuerunt, multo magis viduæ. Certe cum illam parabolam audisset Paulus, et istarum causa timeret, exquisite admodum rem examinat, ne forte propter unicum matrimonium sibi confidentes reliquas virtutes negligerent. Propterea dicit, « In operi»bus bonis testimonium habens[2]. » Ut enim bonum est virginitas, absque cæteris autem infructuosa fit, et a conclavi sponsi excludit : sic et viduitas bonum est, sed sine virtutibus cæteris vana res est et superflua. Propterea Paulus dum cohortatur, non eo usque solum progreditur, ut non esse superinducendum secundum maritum suadeat, sed et alia plura et majora requirit a vidua. Et quemadmodum ii qui militum delectum habent, corporis bonam habitudinem requirunt : ita hic qui ad exercitum Christi hanc deligit, bonam animæ habitudinem requisivit, et fortitudinem, et in omnibus bonis operibus studium, ita dicens : « Si filios educavit, si hospitio recepit, » si sanctorum pedes lavit, si tribulationem patientibus

[1] Matth. xxv, 1, et seqq. — [2] 1 Tim. v, 10.

» subministravit, si omne opus bonum sectata est. » Etenim unumquodque istorum nudum quidem esse nomen videtur, sed multam in se ipso vitam continet.

VII. Ac si videtur, primum excutiamus, quod ille primo loco posuit : « Si filios educavit; educationem enim non hanc simplicem, quam vulgus censet, dum fame confectos liberos non negligimus : hoc enim ne ipsa quidem naturæ necessitas unquam omitti permittet, quo fit ut neque mandatis hac de causa sit opus et legibus, ut suam prolem educent viduæ ; sed justitiæ curam educationem cum pietate hoc loco intelligit : quod alioquin eæ, quæ hoc pacto non educant, parricidæ potius sint, quam matres. Hoc non ad mulieres tantum a me dictum est, sed etiam ad viros : siquidem multi patres, ut bonus equus filio obveniret, et ut ædes magnificæ, ut prædium magni pretii, cuncta faciunt atque moliuntur ut autem anima ejus bona fiat, et pium propositum nullius pensi habent. Et hoc est quod totum mundum subvertit, quod nostros liberos non curemus, et possessionum opumque ipsorum curam geramus, sed ipsorum animam negligamus, et extremæ dementiæ facinus admittamus. Nam possessiones quidem sint licet multæ ac sumptuosæ, si probus non sit ac studiosus, qui cum virtute possit eas administrare, omnes cum ipso peribunt et evanescent, ac summum possessori damnum inferent : sin autem generosa fuerit et sapiens anima, licet nihil intus sit in promptuaris reconditum, omnium bona tuto poterit retinere. Illud igitur spectandum est, non quo pacto argento et auro et rebus ejusmodi locupletes eos reddamus, sed quo pacto pietate ac temperantia, virtutumque acquisitione ditissimi omnium fiant : quo pacto fiat, ut multis non indigeant, ut res sæculi hujus, et novas cupiditates non tanti faciant. Et ingressus eorum et egressus diligenter et curiose con-

siderandus est, quibuscum versentur, qui familiares illis sint, cum intelligamus, si hæc a nobis neglecta fuerint, nullam nos a Deo veniam impetraturos. Nam si cum aliorum curam non gesserimus, pœnæ a nobis exiguntur: « Nemo enim quod suum est, quærat, inquit Apostolus, » sed quod alterius[1]. » quanto magis si liberorum curam non gesserimus? Nonne ipsum in tuis ædibus ab initio collocavi, inquit? nonne te præceptorem, præfectum et curatorem et judicem illi te præfeci? omnem in illum potestatem in manus tuas transtuli? tenerum adhuc conformandum ac fingendum commisi: qua venia dignus eris si reluctantem illum neglexeris? Quid enim dicere poteris? refrenatu difficilem et asperum illum esse? at hæc ab initio prævideri oportuit, et quando freno cohiberi poterat, cum juvenis admodum esset, eum diligenter frenari, et officio suo fungi assuefieri, informari, morbis ejus animæ remedium adhiberi. Quando facilior erat agricolatio, tum resecari spinas oportuit, quando, cum tenera esset ætas, facilius evellebantur, neque passiones neglectæ et auctæ, expugnatu difficiles evasissent. Idcirco dicit: « Curva a pueritia cervicem ejus, quando facilius » potest erudiri[2]. » Neque vero præcipit tantum, sed et ipse tecum opus aggreditur. Quo tandem pacto? « Qui » maledicit patri vel matri, inquit, morte pereat[3]. » Vides quantum illis timorem incusserit? quantam formidinem objecerit? quam potenti imperio pollere te voluerit? quam nos igitur excusationem obtendere poterimus, cum ipse quidem, si nos afficiamur injuria, ne vitæ quidem parcat ipsorum: nos autem si ab illis Deo inferatur injuria, ne succensere quidem illis velimus? Ego nec occidere illum recuso, qui te affecit injuria: tu vero ne verbis quidem illum contristare dignaris, inquit, a quo leges

[1] 1 Cor. x, 24. — [2] Eccli. vii, 24. — [3] Exod. xxi, 17.

meæ violantur. Num hæc venia digna? Vides aflici contumelia Creatorem, nec indignaris, neque terres, nec reprehendis, præsertim cum intelligas hoc a Deo fuisse prohibitum, non quod ille quidpiam detrimenti patiatur, qui contumeliam accepit : neque enim Numen interitui est obnoxium; sed propter salutem ipsius? Qui enim inique se gerit in Deum et stolide, multo magis in patrem suum et in suam ipsius animam contumeliosus et insolens esse poterit.

VIII. Ne igitur contemnamus, cum sciamus fore, ut si erga Deum recte se gesserint, etiam in iis quæ ad hanc vitam pertinent celebres sint et illustres. Qui enim vitam cum virtute modestiaque traducit, eum omnes reverentur et colunt, sit licet omnium pauperrimus, sicut improbum ac depravatum aversantur et odio prosequuntur omnes, licet opibus multis circumfluat. Neque solum cæteris hominibus venerandus erit, sed tibi ejus parenti erit charior, cum præter naturam nihilo minorem habeat occasionem amoris, ipsam virtutem : neque vero solum charior, sed et utilior erit tibi dum colet, dum inserviet, dum in senectute sustentabit. Ut enim qui sunt in Deum injurii et ingrati, etiam parentes aspernantur : ita qui suum Conditorem colunt, ingentem genitoribus suis honorem deferunt. Ut igitur et apud Deum et apud homines bene audias, tibique vitam jucundam facias, ac futuris pœnis libereris, omni ipsum studio cole. Nam eos quidem qui liberorum curam non gesserint, tametsi cætero quin modesti fuerint atque moderati, ob istud peccatum pœnas gravissimas luituros, ex veteri constabit historia, quam narrabo. Sacerdos fuit quidam apud Judæos cæteroquin modestus, ac lenis, Heli nomine. Huic igitur Heli duo fuerunt liberi[1], qui ad summum improbitatis fastigium

[1] 1 Reg. II, 11.

pervenerant : illos autem non reprimebat ille, nec prohibebat : imovero reprimebat ille quidem, atque prohibebat, sed non tanta cum diligentia et vehementia, quanta opus fuit. Cum enim flagris cædere debuisset, domo paterna ejicere, omnem correctionis modum adhibere, cohortabatur solum et consulebat ita dicens : « Ne filii, ne » ita faciatis : quoniam non bona auditio, quam audio de » vobis[1]. » Quid ais? Deum injuria affecerunt, et filios appellas? conditorem ignorarunt, et tu propinquitatem illorum agnoscis? propterea dicit, eum non admonuisse illos : admonitio enim est si non utcumque consilium demus, sed vehementius et acrius, et si quantam vulneris requirit ulcus, tantam plagam infligamus. Non ergo sufficit si solum dicamus, sed et multum incutere timorem oportet, ut juventutis desidiam excutias. Quoniam igitur hortabatur ille quidem, sed non ut oportuit hortabatur hostibus illos exposuit, et exorto prælio ceciderunt in acie, cumque nuntium ferre non posset, cadens et ipse confractus est et interiit. Vides merito dictum a me fuisse, liberorum esse parricidas, qui negligentes liberos acriter non castigant, neque ab illis debitum Deo cultum exigunt? Sic nimirum Heli factus est parricida. Licet enim filios ejus hostes occiderint, ille tamen auctor cædis fuit, quod sua circa illos negligentia Dei auxilium ab illis averterit, et nudos ac desertos iis, qui necare vellent, objecerit. Neque vero solum illos, sed et se ipsum cum illis interemit.

IX. Idipsum nunc quoque plurimis patribus evenit : quia verberare noluerunt, nec verbis castigare, neque contristare liberos inordinate atque inique viventes, sæpenumero in gravissimis illos criminibus deprehensos, in judicium abreptos, a carnificibus capite truncari vide-

[1] 1 Reg. II, 23.

runt. Cum enim tu eos non castiges, cum tu non corrigas, et sceleratis ac perditis hominibus te ipsum admisceas, et in consortium nequitiæ cum illis venias, ex communibus legibus in eos agitur, et in omnium conspectu puniuntur : ac major cum calamitate fit ignominia, dum patrem illum digito monstrant omnes post illius obitum, et illi fori aditum intercludunt. Quibus enim oculis poterit occurrentes sibi post tantam infamiam et calamitatem filii contueri ? Quocirca precor et obsecro multam liberorum curam geramus, et ubique salutem illorum animæ quæramus. Magister et doctor es universæ domus tuæ, tibique uxorem et filios perpetuo docendos committit Deus. Et nunc quidem ait Paulus de uxoribus : « Si quid » autem volunt discere, domi viros suos interrogent[1] ; » nunc vero de liberis, « Educate illos in disciplina et cor» reptione Domini[2]. » Statuas aureas in ædibus habere te existima liberos; singulis diebus eos informa, et diligenter considera, omnique ratione illorum animam exorna et institue : imitare beatum Job, qui timens ob ea quæ ipsi mente peccassent[3], sacrificia pro ipsis offerebat, ac multum de illis erat sollicitus. Imitare Abraham : nam et ille pecuniarum et possessionum haud studiosus erat, sed divinarum legum, ut illarum observationem posteris suis exacte commendaret. Quam ejus virtutem testimonio suo declarat Deus in hæc verba : « Scio enim, quia constituet » Abraham filiis suis judicia et justificationes[4]. » David quoque, dum moreretur, magnæ hæreditatis loco vocato filio suo mandabat, ac frequenter dicebat : Si volueris, fili, ex legum Dei præscripto vivere, nullum inopinatum malum te opprimet, sed omnia prospere tibi succedent, ac multa securitate potieris : sin autem ab illo auxilio

[1] I Cor. xiv, 35. — [2] Ephes. vi, 4. — [3] Job. i. — [4] Gen. xviii, 19.

excidas, nihil tibi regnum et multa hæc potentia proderit. Hæc et talia dicebat, etsi non istis plane verbis.

X. Hæc etiam nos et dum vivimus, et cum morituri sumus, liberis nostris dicamus, eisque persuadeamus magnas esse divitias et stabilem hæreditatem, thesaurumque nullis obnoxium damnis, timorem Dei; ac studeamus illis non pecunias quæ pereunt relinquere, sed pietatem quæ permanet, nec unquam absumitur. Si enim pietas non adsit, pereunt pecuniæ quæ suppetunt, cum periculo et ignominia summa: ea vero si adsit, etiam ea quæ non suppetunt, acquiruntur. Si tu filium tuum recte educaveris, ita suum filium ille, et alter suum; ac veluti catena quædam et series optimæ conversationis ad omnes usque perveniet, a te ducto initio et radice, unde tibi ob susceptam filiorum curam fructus nascentur. Si parentes liberos suos diligenter erudirent, non legibus, non judiciis opus foret, non pœnis ac suppliciis, et cædibus publicis: siquidem « Justo, inquit ille, lex non est posita [1]: » quoniam autem illorum curam non gerimus, idcirco majoribus illos malis involvimus, et carnificum illos manibus dedimus, atque in barathra frequenter impellimus. « Qui enim » refrigerat filium, inquit, colligabit vulnera ejus [2]. » Quid est qui refrigerat? qui miseretur, qui adulatur, qui blanditur ultra modum. Is enim severitate curaque indiget ac metu. Hæc autem non eo dico, ut nimis asperi liberis simus, sed ne despicatui ab illis habeamur. Si enim uxor virum suum metuere debet, multo magis filius patrem. Neque mihi dicas domari non posse juventutem. Nam si a muliere vidua curam ejusmodi requirit Paulus, multo magis a viris: si fieri id non posset, non imperasset. Verum omnis improbitas ex negligentia nostra oritur, et quod non a principio, neque a primæva ætate ad pietatem

[1] I Tim. I, 9. — [2] Eccli. XXX, 7.

ipsos informaverimus. Sed ut profanis quidem imbuantur disciplinis, et in castrorum numeros allegantur, operam damus, et pecunias numeramus, et amicos obsecramus: huc illuc frequenter discurrimus: ut autem apud Angelorum Regem in existimatione sint, non admodum laboramus. Atque ad spectacula quidem frequenter ascendere sinimus, ad Ecclesiam autem nunquam venire compellimus: sed si semel aut iterum puerulus huc adveniat, temere, frustra et incassum atque animi causa huc advenit. At non ita fieri oportuit: sed quemadmodum cum ad scholas mittimus, disciplinarum ab illis rationem exigimus: ita cum ad Ecclesiam mittimus, vel potius ducimus. Non enim aliis eos committere, a vobis ductos huc oportet intrare, et eorum quæ hic audiverint, et quæ didicerint, memoria reposcenda est. Sic enim fieret ut a nobis facile ac nullo negotio ad meliorem frugem liberi revocarentur. Nam si et domi perpetuo nos de philosophia loquentes audirent, et quod opus facto esset consulentes, et cum illis adjungerentur quæ hoc loco dicuntur, et quamprimum istorum seminum uberem nobis fructum producerent. At nos nihil horum præstamus, sed ea quæ nostra intersunt maxime, perfunctorie curamus: quod si de his cohortetur aliquis, statim irridetur; atque hinc fit, ut omnia susquedeque vertantur, quosque parentes non castigant, leges externæ castigent.

XI. Annon te pudet, quæso, nec erubescis, cum filium tuum judex punit, et temperantiorem reddit, quod ille correctione externa indigeat, qui tanto tempore in contubernio tuo vixit? non te abscondis et occultas? An vero tu omnino, dic quæso, pater illius audes vocari, qui filium ita prodideris, neque necessario illum præsidio munieris, sed ab omni siveris improbitate vitiari? Ac si quempiam quidem fugitivum videas puerulo alapas impingen-

tem, indignaris, irasceris, et fera crudelius in faciem involas ejus, a quo percutitur : cum vero diabolum quotidie videas alapas illi impingere, dæmones ad peccata pellicere, dormis, neque indignaris, neque ex faucibus sævissimæ belluæ filium eripis. Rursus a dæmone si correptum videas, ad omnes sanctos curris, et eos qui cacumina montium incolunt interpellas, ut illum ejusmodi furore liberent : cum autem a peccato semper vexetur, quod dæmone quovis asperius est, nihil tamen te commovet? At a dæmone quidem vexari, nihil grave est : neque enim ullo modo potest dæmonium in gehennam præcipitem agere; sed si attenti simus ac vigiles, ubi cum gratiarum actione contumelias ejusmodi tulerimus, etiam coronas nobis insignes et illustres illa tentatio comparabit. Eum vero qui peccatis vivat addictus, impossibile est unquam salvum fieri, sed plane necesse est et hic ignominiosum esse, et defunctum rursus illic immortali supplicio puniri. Verumtamen licet hæc sciamus, multum quidem studii in ea quæ sunt minora conferimus : at cum de majoribus agitur, nolumus excitari : dumque correptum a dæmone cernimus, lugemus : dum autem peccantem cernimus, ne percipimus quidem, cum plangere oporteret ac deflere : vel potius non deflere solum, sed et cohibere ac refrenare, consulere, cohortari, timorem incutere, reprehendere, omni medelæ genere morbum illum abigere, ac viduam istam imitari, de qua Paulus ait, « Si filios educavit [1]. » Neque enim ad illam tantum, sed ad omnes quoque sermonem hunc dirigit, omnesque cohortatur dicens, « Educate filios in correptione Domini [2]. » Nam primum hoc quidem est, et maximum bonum, quod utique primum a vidua exegit. Deinde post istud ait : « Si hospitio recepit. » Quid quæso dicis? a muliere vidua re-

[1] 1 Tim. v, 10. — [2] Ephes. vi, 4.

quiris, ut hospitio recipiat? Non hoc sufficit, ut liberos nutriat? Nequaquam, inquit, sed hoc quoque adjiciatur necesse est, et dum domesticis præest, etiam alienorum curam gerat, ac peregrinis domum aperiat. Vita functus est maritus, omnem operam quam olim in illum, in peregrinos impende. Quid ergo, si paupercula sit, dicet aliquis? Non est ulla pauperior illa vidua, quæ modico illo farinæ, atque olei lecytho magnum prophetam Eliam excepit. Nam illi erant liberi: sed neque rei familiaris egestas, nec violentia famis, neque mors imminens, neque liberorum cura, nec viduitas, nec aliud quidquam hospitali mulieri obstaculo fuit.

XII. Sic ubique non facultatum mensura, sed animi affectusque mensura quæritur. Qui magnanimus est et mente dives, licet pecunia sit omnium pauperrimus, et hospitalitate, et eleemosyna, et omni reliquo genere liberalitatis omnes poterit superare: qui vero parcus est ac mente pauper, atque humi serpit, sit licet omnium locupletissimus, omnium pauperrimus est et egentissimus, idcirco talia cuncta detrectat et refugit. Et quemadmodum in paupere nullum potest paupertas ad eleemosynam impedimentum afferre, propter mentis opulentiam: sic nec divitem possunt opes juvare ad liberalitatem exercendam præ nimia mentis egestate. Nec longe erunt exempla petenda: siquidem vidua modico farinæ Prophetam excepit: Achaab autem, qui tot divitias possidebat, etiam aliena concupivit [1]. Ita non pecuniarum divitiæ, sed mentis divitiæ facilitatem nobis ad eleemosynam præbent: quandoquidem illa etiam vidua duobus obolis innumeros divites superavit [2], nec paupertas impedimentum objecit. Imo hæc ipsa paupertas eleemosynam majorem effecit: quod utique Paulus his verbis expressit: « Altissima paupertas

[1] 3 Reg. xxi, 1. — [2] Luc. xxi, 2.

» abundavit in divitias simplicitatis eorum [1]. » Non enim hoc considerandum est duos illam obolos erogasse, sed quod cum hos solos haberet, illis minime pepercerit, sed totam substantiam suam contulerit, laudare illam oportet ac suspicere. Non igitur opibus, sed animi alacritate nobis est opus, quando excipiendi sunt hospites. Nam quemadmodum si hæc adsit, nihil nocere potest paupertas : sic si hæc absit, nihil proderit opulentia. Quid ais ? curam liberorum gerit vidua, et idcirco peregrinos fovere non potest? imovero hanc eamdem ob causam facilius id præstare poterit, cum in consortium officiorum exhibendorum filios possit asciscere, qui simul juvent, et cum illa præclarum illud opus exequantur. Itaque non impedimentum, sed auxilium hospitalitatis erit multitudo liberorum, et multorum manus operi admotæ magnam afferent ministerio facilitatem. Noli enim mihi sumptuosam mensam commemorare : si peregrinum tecto exceperit, si quæ suppetebant apposuerit, si multam humanitatem et comitatem exhibuerit, mercedem omnem hospitalitatis promeruit. Nam si solus aquæ frigidæ calix regnum cœlorum conciliat [2], suo tecto excipere, mensæ participem asciscere, ac reficere, quantum quæso fructum pariet? ac vide, quam accurate rem Paulus exponat. Non enim simpliciter hoc loco hospitalitatem exigit, sed eam quæ cum animi promptitudine, fervida mente, atque ardenti affectu exhibetur. Cum enim dixisset, « Si hospitio excepit, » adjecit ; « Si » sanctorum pedes lavit. » Non illam cum fastu sedentem oportet obsequium erga peregrinum ancillis demandare, sed ipsam operi manum admovere, fructumque sibi arripere, nec ulli præclarum illum thesaurum cedere. Sed quî fieri poterit istud, dicet aliquis? Si enim sit nobilis et illustris, ac celebris, et claris orta majoribus, an ipsa

[1] 2 Cor. VIII, 2. — [2] Matth. X, 42.

peregrini pedes lavabit? Nonne hoc turpe fuerit? Turpe sane fuerit si non lavet, mi homo. Quantumvis enim nobilitatem ipsius in cœlum efferas, et claritatem generis atque splendorem, ejusdem particeps est naturæ, cum eo qui abluitur, et conserva illius est et honore par illi cui defertur obsequium.

XIII. Cogita quis erat ille qui Discipulorum pedes lavit, ac de nobilitate verba facere desine : communis orbis terrarum Dominus. Rex Angelorum et lavit, et linteo se præcinxit, nec Discipulorum tantum, sed et proditoris ipsius. Vides quantum inter eum qui lavabat, et eos qui lavabantur esset intervallum? attamen toto hoc intervallo se demisit, et dominus servum lavit, ut serva conservum non erubescat. Idcirco etiam proditoris, ne forte dicere posses vilem et abjectum esse illum, cui cultus esset ille atque obsequium deferendum. Licet enim et vilis sit et abjectus, nondum tamen Judæ similis est, nec in te talia perpetravit, qualia in Dominum ille, qui acceptis innumeris beneficiis ad proditionem venit. Attamen his omnibus prævisis lavit, ac nobis legem constituit, ut licet sublimiores omnibus simus, licet omnibus clariores et illustriores simus, licet omnibus inferiores sint, qui apud nos diversaturi sunt, ne idcirco illis inservire recusemus, neque vilitatis nos pudeat. At tu, mulier, si quempiam videris in sæcularibus tibi negotiis opem ferre, vel in judicio succurrere, vel in alia quapiam re simili, et occurris, et multa cum benevolentia suscipis, manus deoscularis, pecunias erogas, et ancillarum munera obis : Christum autem introeuntem si videas, pigritaris, et cultum ac ministerium illi exhibere detrectas. Si non ut Christum suscipis peregrinum, ne suscipias : sin autem ut Christum suscipis, lavare Christi pedes non erubescas. Nonne vides, quam multi eorum, qui injuriis afficiuntur, ad statuarum

pedes confugiant? tametsi materia est sensu destituta, et æs animæ expers : sed quoniam imperatorum sunt illæ imagines, aliquam se a pedibus illis opem impetraturos confidunt. At tu quæ non sensu carentes pedes, neque materiam expertem animæ, sed imaginem intus apud se regem gestantem domum tuam ingredi videas; non accurris, quæso, nec pedes amplecteris, atque omni ratione colis? quis hoc facinus venia dignum judicet? quis non potius omni plectendum ignominiæ nota censeat? Cogita cui communices, dum inflaris et arroganter efferris, atque inservire peregrino erubescis : haud dubium quin diabolo. Illius enim morbus est superbia. Sin autem accurras; cogita quem imiteris : Dominum tuum, et opus Christi perficis. Quis ergo pudor, quæ ignominia, quæso, fieri Christi consortem? imovero pudor est, si istorum nos pudeat, et ignominiam id quod Christus fecerit, arbitremur. Multa possunt domum introeuntes sanctorum pedes : pavimentum ipsum sanctificant, innumerorum thesaurum bonorum invehunt : mutilatam naturam instaurant : famem pellunt, multas opes inducunt[1]. Ita quoque pedes Eliæ viduæ domum ingressi novum quemdam et admirabilem ubertatis annonæ modum intulerunt[2]. Viduæ domum in agrum convertit, et hydriam in aream : novum quoddam sementis ac messis genus tunc apparuit. In os Justi semen jactabat, et quæ sata fuerant multa cum ubertate ex hydria metebat : seminabat farinam, et farinam metebat; non indiguit bobus, et jugo, et aratro, et sulco, nec pluvia et aëre ac falce, nec area et manipulis, neque ventis qui paleas a granis discernerent, neque mola, quæ tereret : sed uno temporis momento in hydria finem omnium istorum invenit : ac duos fontes, unum farinæ, alterum olei vox Prophetæ perennes effudit.

[1] Matth. x, 11. — [2] 3 Reg. xvii, 1, et seqq.

XIV. Talia sunt dona sanctorum, et ubertatem et facilitatem ingentem in se continent. Nam ea quidem, quæ decerpuntur e terra, consumuntur : at illi fontes hausti quotidie, non exhauriebantur, sed cum illis, qui evacuabant, pari successu scaturigo pugnabat. Talia sunt, quæ sanctorum pedes largiuntur, vel potius his multo plura : ac nisi fieret prolixior oratio, multa ejusmodi dona numerando percenserem. Sed quemadmodum ii qui honorem illis deferunt, talia dona consequuntur : ita qui despiciunt, magnum sibi supplicium et inevitabilem ignem accersunt. Unde id constat? audi Christum ipsum dicentem Discipulis : « In quamcumque civitatem, aut domum intra» veritis, interrogate quis in ea dignus sit, et ibi manete, » et intrantes dicite, Pax huic domui[1]. » Ut enim non dicas, Pecunias expendo, facultates assumo, dum peregrinis mensam appono, efficit, ut ille ipse, qui domum intrat, prior tibi dona hospitalia muneraque largiatur, quæ divitias omnes exsuperant. Quænam illa porro sunt? pacis largitatem. Nihil enim est quod cum illa conferri possit. Vides quanta cum opum affluentia sanctus domum introeat? Hoc verbum quidem nudum est, at infinitorum bonorum est occasio. Quid enim ea domo tutius reperiri possit, quæ pace fruatur? Porro illis a quibus excipiuntur, sancti pacem precantur, non cum invicem tantum, sed cum nobis ipsis. Sæpe namque fit, ut pugnam in nostris cogitationibus sentiamus, et nemine interpellante turbemur, atque in nos assidue pravæ cupiditates insurgant. Et hanc igitur pugnam verbum illud sanctorum sedat, ac multam intus tranquillitatem creat. Nam simul atque locutus est ille, diabolica cuncta cogitatio, pravumque consilium ex animo nostro exulat : itaque majora recipis, quam largiaris. « Et si quidem vos, inquit, receperint, ve-

[1] Matth. x, 11, 12.

» niat pax super illos : si vero non receperint, excutite » pulverem pedum vestrorum. Amen dico vobis, tolera» bilius erit terræ Sodomorum et Gomorrhæ in die illa, » quam illi civitati[1]. » Vides quantum ignem despecti pedes sanctorum accumulent et attrahant? Propterea jubet, ut eos lavemus, ut cum eos nostro ministerio curaverimus, multam nobis apud Deum concilient gratiam : simulque nos illud hac admonitione docet, ut hospitalitatis opera per nos ipsi omnia exerceamus. Imitare Abrahamum, filia illius fias, qui trecentos decem et octo vernaculos cum haberet, ipse cum uxore fructum hospitalitatis partitus est, et ipse quidem vitulam afferebat, illa vero farinam pinsebat. Hos tu quoque æmulare : non enim solum pecunias erogare, sed etiam pauperibus ministrare multam mercedem obtinet. Propterea etiam Apostoli septem illos in quibus Stephanus[2], ejusmodi ministerio præfecerunt. Tametsi nihil illi de suo pauperibus erogabant, sed ab aliis data recte dispensabant : magnam tamen retulere mercedem, quod a cæteris collata recte diligenterque dispensarent.

XV. Esto tu quoque rerum tuarum bonus dispensator, ut duplicem fructum accipias, et quod eroges, et quod recte dispenses. Nec te pudeat manu tua pauperi inservire. Non erubescit Christus per pauperem manum extendere, atque accipere, tu vero manum extendere ac largiri pecuniam erubescis? Quis hoc extremæ dementiæ facinus esse non dicat? Unum solum est pudor et ignominia, nequitia nempe et crudelitas atque inhumanitas : comitas autem, eleemosyna, et humanitas, ac pauperibus ministrare clariores nos efficit. Quanto enim ditior es ac locupletior, tanto te magis omnes laudabunt, cum ad mendicos et viles te demiseris : neque solum homines, sed etiam Angeli,

[1] Matth. x, 13, 14. — [2] Act. vi.

et dominus Angelorum : nec laudabit solum, sed et duplici præmio remunerabitur. Non enim eleemosynæ tantum, sed humilitatis etiam multam tibi mercedem præparabit. Ne igitur in pauperes ministerii nos pudeat, neque peregrinorum lavare pedes recusemus, sanctificantur enim tali famulatu manus nostræ : quod si post ministerium illud ad orationem illas extenderis, illis aspectis facilius exoratur Deus, et postulata concedit. Nam pecunias quidem erogare possunt plurimi : per se vero pauperibus inservire, et cum animi alacritate, et charitate, ac fraterno amore id agere, magno indiget animo, et philosophia prædito. Atque hoc illud est, quod omnium maxime Paulus requirit, cum eis, qui tribulatione, paupertate et incommodis premuntur, compati jubet, quasi in malis eisdem versemur. « Vinctis, inquit, tanquam simul vincti[1]. » Quam ob causam non hic solum orationem terminavit, sed et aliud adjecit : « Si tribulationem patientibus subministravit, si » omne opus bonum sectata est[2]. » Quid est, « Si omne » opus bonum sectata est? » Ita ut etiam in carcerem introiret, ac vinctos inviseret, et ægrotos visitaret, et recrearet afflictos, et mœrentes consolaretur, et quocumque modo posset, cuncta suppeditaret, ac nihil omnino detrectaret eorum, quæ ad salutem ac solatium nostrorum fratrum pertinerent. Quod si a muliere vidua tam multa requirat bona opera, qua nos excusatione censeri dignos æquum erit, qui cum viri simus, ea non agamus, quæ mulieribus Paulus agenda præscripsit? Sed fortasse dicet aliquis: Quo tandem pacto a muliere vidua tantam diligentiam requirit, cum vero de virginitate scriberet, nihil tale locutus est? Ac majorem quidem his philosophiam ab ipsis exegit. Nam cum dicit : » Divisa est uxor et virgo : » et, quæ innupta est, sollicita est de iis, quæ sunt Domini,

[1] Hebr. XIII, 3. — [2] 1 Tim. v, 10.

» quomodo placeat Domino : et rursus : Hoc autem dico » propter id quod honestum est, et quod facultatem præ- » beat sine impedimento Dominum obsecrandi[1] : » nihil aliud per hæc significat, nisi virginem, quæ sæcularibus negotiis omnibus nuntium semel remiserit, totam animam consecrare Deo oportere, neque quidquam habere commune cum terra, nec aliquando his, aliquando illis vacare, sed cum in universum illis abrenuntiarit, totum in res spirituales debere studium suum impendere. Sane quidem ipsa quoque decem virginum parabola nobis hoc ipsum declaravit[2]. Hanc nimirum ob causam conclavi sponsi exclusæ sunt, quod oleum non haberent : oleum vero nihil aliud est, quam misericordia et eleemosyna, benignitas, et sublevatio eorum qui patiuntur injuriam, et eorum qui dolore premuntur consolatio : quod cum illis deesset, abierunt illæ, atque a thalamo exciderunt.

XVI. Hæc igitur omnia cum sciamus et uxores et viri, et virgines et matrimonio junctæ, et viduæ, multum ad eleemosynam studium conferamus, neque dicamus : Ille improbus est, et indignus, qui beneficium accipiat, ille vilis est, ille abjectus. Ne dignitatem spectes ejus, qui cultu et subsidio indiget, sed inopiam tantum. Quamvis enim vilis et abjectus sit, et despectus, ita tibi Christus mercedem imputat, ac si per eum ipse beneficium accepisset. Ne enim eorum, qui beneficiis afficiuntur, dignitatis rationem haberemus, audi quid dicat : « Esurien- » tem me vidistis, et aluistis. » Deinde cum illi dicerent, « Quando te vidimus esurientem, et aluimus ? » adjecit dicens : « Quandiu fecistis uni ex his parvis, mihi fecis- » tis[3]. » Itaque nullus relictus est prætextus. Siquidem ne dicere possemus, ubi nunc Eliæ similem inveniemus ? ubi similem Eliseo ? Item, Da mihi tales viros, et summa

[1] 1 Cor. VII, 34, 35. — [2] Matth. XXV. — [3] Ibid. 35-40.

cum animi alacritate suscipiam illos, neque lavare pedes recusabo, et omni officiorum genere colam : ne hæc diceremus, quod multo majus est, ipse Eliæ et Elisei et Prophetarum omnium Dominus per pauperes ad nos se ingressurum promisit, cum dixit : « Quandiu fecistis uni » de his minimis, mihi fecistis. » Sed quod dictum est, ne prætereas. Illud enim, « Esurientem me aluistis, » quatuor exhibet eleemosynæ necessitates : Quod fide dignus sit is qui petit : quod Dominus sit is qui petit : quod urgeat inopia, dum fames premit : quod facile sit largiri, cum alimenta postulet, et solum panem, non delicias petat : quod magna remuneratio expectetur, cum pro exiguis istis promissum sit regnum. Inhumanus, crudelis, et immisericors es ? reverere, inquit, dignitatem ejus qui postulat. At respectu dignitatis non exoraris ? calamitate saltem flectere. Sed neque calamitatis ratio te ad misericordiam inflectit ? ob petitionis facilitatem concede. Neque dignitas, neque inopiæ necessitas, neque largitionis facilitas commovere te potest ? saltem igitur ob eorum bonorum, quæ promissa sunt, magnitudinem, egeno præbe. Vides quatuor causas, quæ possent vel lapidem ipsum, et avarum, et excæcatum, et immisericordem hominem, et omnium stupidissimum excitare? Quam igitur veniam sperare poterunt, qui post tantam cohortationem et consilium egenos despicient? Dicam et aliud præterea quiddam : audiant qui mysteriis sunt initiati. Cum ali te opus fuerit, ne carni quidem suæ parcit ipse : cum tibi potum dari opus fuerit, ne sanguini quidem suo parcit, nec illum invidet : tu vero ne panem quidem impertis, nec calicem ? quam tandem veniam obtinebis, qui tot bonis tam pretiosis acceptis, tam vilibus parcas ? vide ne frequenter cum Christo largiri ad lucrum recusaveris, ad damnum diabolo largiaris. Cum enim pauperibus non de-

mus, impostoribus damus: fures plerumque vel malefici famuli abripientes abeunt, vel etiam aliquis alius rerum casus aufert. Et vero postquam hæc evitaremus omnia, mors interveniens nudum abducet. Ne igitur isthæc eveniant, prius Christo petenti largiamur, et in thesauro nullis prædonibus obnoxio reponamus, ut et de custodia et de proventu confidamus. Non enim solum quæ accepit, diligenter asservat, sed et majori tibi rursus cum accessione restituit. Ne igitur imminui nobis facultates arbitremur, cum eleemosynam erogamus. Non enim minuuntur, sed augentur; non absumuntur, sed multiplicantur, et negotiatio quædam res ista et sementis est: vel potius utroque istorum quæstuosius quiddam et tutius. Nam mercatura quidem ventis ac fluctibus multisque naufragiis est obnoxia, itemque semina siccitatibus aëris, imbribus, cæterisque injuriis et inæqualitatibus aëris: quæ vero in manus Christi conferuntur pecuniæ, ab insidiis omnibus sunt immunes. Nemo rapere potest de manu ejus, cum acceperit ea quæ semel ei sunt tradita: sed manent, multumque nobis et immensum fructum pariunt, et uberem in tempore messem proferunt. « Qui enim parce seminat, inquit, parce et metet; et qui seminat in benedictionibus, de benedictionibus etiam metet. » Copiose itaque seminemus, ut ita quoque metamus, et vita fruamur æterna: quam nos omnes utinam consequamur gratia et benignitate Domini nostri Jesu Christi, cum quo Patri simulque Spiritui sancto gloria, imperium, honor nunc et semper et in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA.

Cum in præcedenti collecta in nova Ecclesia cum episcopo conventum celebrasset, hunc sermonem habuit in veteri Ecclesia in hunc locum Apostoli : Cum venisset Petrus Antiochiam, in faciem ei restiti[1] : *Et ostendit ea quæ tum fiebant, non a contrariis studiis profecta esse, verum ex pacto convento et per dispensationem.*

I. Unum a vobis abfui diem, et perinde quasi anno integro separatus a vobis fuissem, ita tristis mœstusque permansi. Atque hæc vera esse, ex iis quæ vobis acciderunt, ipsi cognoscitis. Ut enim lactens puerulus a maternis avulsus uberibus, quocumque tandem abductus fuerit, crebro se huc illucque convertit, et matrem suam circumspicit : sic ego quoque procul a materno sinu translatus, crebro circumspiciebam, et undequaque sacrum vestrum hunc cœtum requirebam. Sed ea me res tamen satis consolabatur, quod dum amantissimo patri parerem, id mihi accideret, et conceptum ex separatione mœrorem obedientiæ præmium abstergebat. Est enim hoc mihi vel quovis diademate illustrius, et corona gloriosius, ubique cum genitore peregrinari : hoc mihi ornatus est, et securitas : ornatus quidem, quod sic eum manciparim, et ad amorem meum pellexerim, ut nusquam sine filio velit apparere : securitas autem, quod dum præsentem intuetur atque certantem, omnino suarum etiam precum auxilium nobis suppeditet. Et quem-

[1] Galat. II, 11. — [2] Vide D. Guillon, tom. XI, p. 199-204.

admodum navem gubernatoris manus, clavus, et zephyri flatus ad portum secure deducunt : sic et hujus benevolentia, cum auxilio precum melius quam zephyrus et gubernator ullus aut gubernaculum, orationem nostram dirigit. Me vero præterea consolabatur etiam illud, quod vos opipara tum mensa frueremini, ac liberalem et sumptuosum convivatorem nacti essetis. Porro id non fando tantum audivimus, sed ipso nobis experimento compertum est. Fuere quippe, qui ea quæ dicebantur, cuncta referebant, et ex reliquiis de toto convivio conjecturam fecimus. Itaque convivatorem quidem laudavi, ejusque magnificentiam ac divitias commendavi : sed et vos propter hanc benevolentiam beatos prædicavi, et propter diligentiam, quod tam accurate quæ dicta sunt memoria teneatis, ut etiam ad alios transferre possitis. Propterea nos quoque apud Charitatem Vestram perlubenter disseruimus. Nam qui sua committit huic loco semina, non ea secus viam projicit, nec in spinas effundit, neque supra petram seminat : ita pinguis et fertilis est ager vester, et omnia quæ suo sinu exceperit multiplicantur ab eo semina. Verumtamen si unquam summam alacritatem animi, summumque studium audiendo concionem exhibuistis; sicut semper exhibuistis, hanc et hodierno die mihi peto gratiam concedi. Neque enim de rebus vulgaribus nobis est agendum, sed de iis quæ magni sunt momenti. Quocirca mihi perspicacibus opus est oculis, excitata mente, ac sensibus erectis, attenta cogitatione, animo insomni ac vigilanti. Audivistis enim omnes apostolicam lectionem, et si quis diligenter attendit ad ea quæ lecta sunt, magna nobis certamina laboresque nobis hodierno die propositos esse cognovit. « Cum enim venisset, inquit, Petrus, An» tiochiam in faciem ei restiti[1]. »

[1] Galat. II, 11.

II. Numquid unumquemque vestrum hoc conturbat, dum audit Petro restitisse Paulum : columnas scilicet Ecclesiæ inter se collidi, atque in se invicem incurrere? siquidem vere columnæ sunt isti, qui fidei tectum sustinent et gestant, et columnæ et propugnacula, et Ecclesiæ corporis oculi, et bonorum fontes ac thesauri, et portus, et quodcumque dixerit quispiam, necdum tamen eorum dignitatem æquabit : sed quanto majores erunt laudes, tanto majora nobis objecta erunt certamina. Attendite igitur : pro patribus enim nobis dicendum est, ut conjecta in eos a profanis, et a fidei hostibus crimina refellamus. « Cum » autem venisset Petrus Antiochiam, in faciem ei restiti, » quia reprehensibilis erat[1]. » Deinde additur causa reprehensionis : « Prius enim quam venirent quidam a Jacobo, » cum gentibus edebat : cum autem venissent, subtrahe- » bat, et segregabat se, timens eos, qui ex circumcisione » erant. Et simulationi ejus consenserunt cæteri Judæi, » ita ut et Barnabas duceretur ab eis in illam simulatio- » nem. Sed cum vidissem, quod non recte ambularent ad » veritatem Evangelii, dixi Petro coram omnibus[2] : » Et supra dicit, « In faciem, » et hoc loco, « Coram omnibus. » Notate istud quod dixit, « Coram omnibus. Si tu cum » Judæus sis, gentiliter vivis, et non judaïce, quomodo » gentes cogis judaïzare? » Fortasse Paulum ob loquendi libertatem laudastis, quod personæ dignitatem non reveritus, propter Evangelii veritatem præsentes non erubuerit. At licet ea sit laus Pauli, in nostrum dedecus illud cedit. Quid enim refert quod recte Paulus gesserit? at male gessit Petrus, siquidem non recte ambulabat. Quid ergo mihi prodest, quando alter ex biga equus claudicat? Neque enim mihi cum Paulo res est, sed cum profanis. Idcirco etiam obsecro, ut attendatis. Etenim accusationem augeo,

[1] Galat. II, 11. — [2] Ibid. 12-14.

gravioremque reddo, ut studium vestrum excitem. Qui enim in certamine versatur, vigilat, et qui pro patre metuit, est attentus : qui accusationem audit, optat excipere defensionem. Si ergo incipiam accusationem augere, ne ex animi mei sententia verba illa proferri censeatis. Profunde quippe mentem excavo, et altius in animo sulcos ago, ut profundius jactæ sententiæ tenacius hæreant, et fideli memoria teneantur. Sed et in laudem urbis vestræ cedunt, quæ dicentur. Illa quippe certamen excepit, illa pugnam : imovero non pugnam, sed quæ videbatur esse pugna, cæterum pace quavis utilior extitit. Non enim ita membra nostra nervorum amplexibus inter se junguntur, ut Apostoli charitatis erant inter se vinculis copulati.

III. Laudastis Paulum? audite ergo quo pacto ad accusationem tendant Pauli, quæ dicta sunt, nisi unum aliquem in verbis absconditum sensum observemus. Quid aïs, o Paule? increpasti Petrum, cum illum videres ad veritatem Evangelii non recte incedere? Bene habet. Cur igitur in faciem? Cur coram omnibus? nonne remotis arbitris fieri reprehensionem oportuit? At tu quomodo publice judicium instituis, et multos accusationis testes reddis? Quis non dicet odio impellente hoc a te fieri, vel ex invidia vel studio contentionis? Nonne tu es ille, qui dicebas : « Factus sum infirmis ut » infirmus[1] ? » Quid porro est, « Infirmis ut infirmus? » Condescendens, et occultans illorum vulnera, inquit, neque permittens, ut in impudentiam prolaberentur. Ergo-ne qui erga discipulos adeo sollicitus fuisti et benignus, erga coapostolum crudelis evasisti? Non audiisti Christum dicentem, « Cum peccaverit frater tuus, vade, corripe » eum inter te et ipsum solum[2] ? » at tu et publice corripis, et re perpetrata gloriaris. « Cum enim venisset Petrus,

[1] I Cor. IX, 22. — [2] Matth. XVIII, 15.

» inquit, Antiochiam, in faciem ei restiti. » Neque publice tantum corripis, sed etiam velut in columna quadam litteris exaratis pugnam illam insculpis, ad memoriam facti sempiternam : ut non illi tantum qui aderant, sed et omnes qui orbem terrarum incolunt homines, ex Epistola rem illam cognoscant. Siccine tecum egerunt Apostoli Jerosolymis, cum post annos quatuordecim ascendisti, ut Evangelium cum illis conferres? Nonne tu dicis, « Post » annos quatuordecim ascendi, et contuli cum eis Evange- » lium, seorsum vero cum iis qui videbantur aliquid esse[1]? » Quid igitur? num seorsum conferre te volentem prohibuerunt, et in medium adduxerunt, atque omnibus prodiderunt? Dici non potest. Jam tu igitur seorsum confers, nec ullus contradicit : tu vero Apostolum palam traducis? An vero tantum illic benevolentiam illorum expertus es? ac non tum etiam, cum tot adessent millia Judæorum, nonne eadem erga te usi sunt sapientia? nonne te seorsim assumpto tibi dixerunt, « Vides, frater, quot millia sunt » Judæorum, qui convenerunt, et hi omnes æmulatores » sunt legis, et audierunt de te, quia discessionem doceas » a lege. Quid ergo est? fac quod tibi dicimus. Sunt inter » nos viri votum habentes super se : his assumptis radere » cum illis, et sanctifica te cum illis, ut discant, quia quæ » de te audierunt, falsa sunt[2]. » Vides ut existimationi tuæ parcant? ut te dispensationis illius sub larva occultent, et sacrificio ac sanctificationibus te obtegant? Cur non eamdem tu quoque sollicitudinem exhibes?

IV. Enimvero si vere pugna esset res ista et contentio, his accusationibus locus esset : jamvero certum est non esse pugnam, sed videri quidem, magnam vero Pauli et Petri sapientiam, et inter ipsos mutuam benevolentiam præ se ferre. Interim tamen hanc, quæ talis videtur esse,

[1] Galat. II, 2. — [2] Act. XXI, 20-24.

accusationem audiamus. « Cum autem venisset Petrus Antiochiam, in faciem ei restiti. » Quam ob causam? « Quia reprehensibilis erat. » Quodnam autem genus est reprehensionis? « Prius enim quam venirent quidam a Jacobo, cum Gentibus edebat : cum autem venissent, subtrahebat, et segregabat se, timens eos qui ex circumcisione erant. » Quid ais timidus Petrus, et parum strenuus? annon idcirco Petrus est appellatus, quod immobilem haberet fidem? Quid agis, mi homo? reverere nomen, quod Discipulo imposuit Dominus. Timidus Petrus et parum strenuus? et quis hoc ab ullo sinat affirmari? Non hæc de illo testari potest Jerosolyma, primumque illud theatrum et Ecclesia, in quam primus prosiliit, et beatam illam vocem primus emisit ac dixit : « Hunc Jesum Deus suscitavit solutis doloribus inferni. » Et rursus : « Non enim David ascendit in cælum. Dicit autem ipse, inquit: Dixit Dominus Domino meo : Sede a dextris meis, donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum[1]. » An ergo timidus est iste ac parum strenuus, qui tanto metu, tantisque periculis impendentibus, tanta cum fiducia ad illos sanguine pastos canes, ardentes ira, cædem adhuc spirantes est ingressus, ac dixit eum, qui ab ipsis fuerat crucifixus, et resurrexisse a mortuis, et in cælo versari, ad Patris dexteram sedere, ac malis innumeris inimicos suos obruere? Non tu illum potius, quæso, miraris, et in cælum effers, quod os diducere, quod labra aperire, quod stare, quod comparere solus cum illis potuerit, qui eum crucifixerant? Quis enim sermo, quæ mens fiduciam quam illo die præ se tulit, ac loquendi libertatem exprimere poterit? Nulla omnino. Si enim ante passionem conspiraverant Judæi, ut si quis eum confiteretur esse Christum, extra synagogam fieret[2] : post pas-

[1] Act. II, 24 et 34. — [2] Joan. IX, 22.

sionem et sepulturam audientes eum, non qui Christum confiteretur solum, sed et totam simul dispensationem summa constantia prædicaret, quo pacto non dilacerarunt, et membratim concisum diviserunt eum omnes, qui primus ipsorum furori ausus fuerat resistere?

V. Hoc enim demum est eximium, non quod fuerit Christum confessus, sed quod ante cæteros omnes, cum illi furerent adhuc cæde tumefacti, confidenter confessus fuerit. Ut igitur in bello atque acie, cohorte communita, illum præcipue laudamus, qui ante cæteros prosiluerit, ejusque frontem perruperit; non enim hujus tantum rei, sed et omnium, quæ cæteri patrarint, præclarorum facinorum causam præbuisse dicetur, qui initii et ingressus auctor fuerit; sic nimirum et de Petro reputare oportet: cum primus ingressus sit, et frontem judaïcæ cohortis perruperit, ac prolixam illam concionem habuerit, pari ratione viam cæteris Apostolis aperuisse dicendus est. Quamvis Joannes, quamvis Jacobus, quamvis Paulus, quamvis alius quivis deinde facinus aliquod egregium ediderit, hic omnibus antecellit, qui viam cæteris sua fiducia stravit, et ingressum aperuit, illisque concessit, ut tanquam flumen, quod magno cum undarum impetu ferretur, confidenter intrarent, et eos qui adversarentur secum traherent, eorum vero qui benevole audirent, animas perpetuo rigarent. An igitur ille post crucem talis fuit? nonne ante crucem cunctis fuit ardentior? nonne os fuit Apostolorum? nonne silentibus cunctis ipse loquebatur? « Quem me dicunt homines esse filium hominis [1], » ait Christus? et alii quidem Eliam dicebant, alii vero Jeremiam, alii vero unum ex Prophetis. « Vos vero, quem » me esse dicitis, » inquit? tum respondens Petrus dixit: « Tu es Christus filius Dei vivi. Vos, » dixit, et pro omni-

[1] Matth. XVI, 14.

bus ipse locutus est. Nam quemadmodum pro toto corpore os loquitur, sic Apostolorum lingua erat Petrus, et pro omnibus ipse respondit. An igitur hic tantum fuit talis, alibi vero de hoc studio remittit? nequaquam : sed per omnia, et in omnibus eumdem ardorem ostendit. Cum enim Christus dixisset, «Tradent Filium hominis, et flagel-»labunt, et crucifigent,» ait ipse, «Propitius tibi esto, Do-»mine : non erit tibi hoc[1].» Non enim hoc nobis expendendum est, inconsideratam hanc fuisse responsionem, sed ab eximio et ferventi amore profectam. Rursus ascendit in montem, et transfiguratus est : apparuit interim illic Elias et Moyses colloquens. Rursus illic quoque Petrus : «Si vis faciamus hic tria tabernacula[2].»

VI. Vide quomodo magistrum amabat, ac diligentiam et prudentiam observa. Nam quia tum temporis cum temere respondisset, os illi occlusum est, hic magistri potestati rem permittit, dicens, «Si vis.» Fieri posset, inquit, et nunc quoque inconsiderate loquerer amore impulsus. Ne igitur eadem reprehensione feriatur; «Si vis,» inquit. Convivium illud rursus erat sanctum ac tremendum : tumque dicente Jesu, «Unus vestrum me traditu-»rus est[3] :» rursus Petrus ob illam quidem quæ præcesserat, increpationem, interrogare magistrum non ausus est : sed ob amorem, quo flagrabat, tacere non poterat : sed et discere nitebatur, et temerarius et inconsideratus non videri. Quo pacto igitur et cupiditatem explevit, et caute suæ securitati providit? Ne forte quod discere vellet, immoderatum amorem ostenderet : quod autem hoc ipse per se non faceret, sed alterum objiceret, pietatem et modestiam omnem præ se ferret. Undique enim mihi angustiæ, inquit : de proditione Domini agitur, ingens est periculum, præcipitium utrinque. Si tacuero, exedit

[1] Matth. XVI, 21. — [2] Id. XVII, 4. — [3] Id. XXVI, 21.

animam sollicitudo : si dixero, vereor ne forte rursus increpationem excipiam. Mediam itaque viam tenuit, et qui ubique prosiliebat ante cæteros, tum fiducia Joannis indigebat, ut id, de quo agebatur, cognosceret. Nihil enim aliud spirabat, et in animo perpetuo habebat, quam magistrum tantum. Propterea carceres et innumera deinde mortis genera subibat audacter, totamque vitam præsentem spernebat. Propter illum et cum verberibus cæsus esset, et tergum haberet vibicibus exaratum, sic eos a quibus cæsus verberibus fuerat, alloquebatur : « Non pos-» sumus nos, quæ vidimus et audivimus, non loqui[1]. » Vides indomitum animum? vides fiduciam invictam? vides animam cœlesti desiderio et amore redundantem? quomodo ergo dicere audes illum, quod metueret eos, qui ex circumcisione erant, se subtraxisse, ac segregasse? Multa quoque alia de Petro dici poterant, quæ ipsius ardorem, fortitudinem, amorem, quem habebat in Christum, ostenderent : sed ne longius sermonem et importune producamus, sufficient ea quæ dicta sunt. Neque enim de laudibus ejus orationem habere nobis propositum est, sed quæstionem solvere, quæ se videbatur offerre, atque ad finem perducere.

VII. Tu vero aliunde quoque perpende, quam parum probabilis sit accusatio. Nam tum quidem sub ipsum principium, quando dicebat, « Hunc Jesum, quem vos cruci-» fixistis, suscitavit Deus, solutis doloribus mortis[2], » cum inter inimicos erat, adhuc cædem anhelantes, adhuc ira ferventes, adhuc Discipulos volentes discerpere. Vigebat enim adhuc illorum perturbatio, et mens ira tumebat : nunc autem cum Paulus ista scriberet, decimus septimus agebatur annus, ex quo cœperat Evangelium prædicari. Cum enim dixisset, « Post annos tres ascendi

[1] Act. IV, 20. — [2] Id. II, 24.

»Jerosolymam, » ait rursus, « Post annos quatuordecim »ascendi Jerosolymam[1]. » Qui ergo in prædicationis exordiis non timuit, nunc post tantum elapsum tempus timet? qui non metuerat Jerosolymis, Antiochiæ metuebat? Qui cum ab hostibus circumsessus esset, tum non est territus; nunc cum nec ulli hostes adsunt, sed fideles ac discipuli, metu angitur et reformidat, nec recte ambulat? quis hoc rationi consentaneum arbitretur, dum succenditur rogus, et in altum exurgit, audacter in eum pergere, extinctum autem et redactum in cinerem reformidare et contremiscere? Si timidus fuisset et minime strenuus Petrus, initio prædicationis, in metropoli Judæorum, ubi hostes erant omnes, tunc reformidasset, non post tantum tempus in urbe christianissima, neque præsentibus amicis et familiaribus. Itaque nec tempus, nec locus, neque conditio personarum nos ita verbis illis finem sivit habere, ut dictum est, et Petrum timoris accusare. Laudastis quæ dicta sunt? atqui Paulum initio mirabamini, ejusque fiduciam obstupescebatis: at ecce accusationem invertit oratio. Sed ut initio dicebam nihil mihi prodesse, si Paulo recte faciente, Petrum constet non recte fecisse; manet enim crimen, et pudor in nos redundat, sive hic sive ille peccaverit: ita nunc etiam idem rursus dico, nihil mihi prodesse, si accusationem a se amoliente Petro, Paulum appareat audacter et inconsiderate coapostolum accusasse. Age igitur, hunc etiam crimine liberemus. Quid ergo? talis quidem erat Petrus, Paulus vero talis non erat? Et quid Paulo ardentius, qui propter Christum quotidie moriebatur? verumtamen non agitur nunc apud nos de fortitudine: quid enim hoc facit ad propositum? sed num odio quopiam prosequeretur Apostolum, vel num vanæ gloriæ causa vel contentionis esset illa pugna exorta. Sed ne hoc

[1] Galat. I, 13, et II, I.

quidem dici potest : absit : neque Petri sanctorum illorum principis solum, sed et omnium in universum Apostolorum servus erat Paulus, idque cum omnes exantlandis laboribus superaret, attamen omnium sese ultimum reputabat. « Ego enim, inquit, sum minimus Apostolorum, » qui non sum dignus vocari Apostolus[1] : » non solum autem Apostolorum, sed et sanctorum plane omnium. « Mihi enim, inquit, omnium sanctorum minimo data est » gratia[2]. »

VIII. Vides animam humilem ? vides ut se omnium sanctorum infimum statuat, non Apostolorum tantum ? Porro qui sic erga omnes affectus erat, sciebat et quanta honoris prærogativa Petro deberetur, cumque præ cæteris omnibus colebat hominibus, et ut dignus erat, ita erga illum affectus erat. Atque hoc inde constat. In illum totius orbis terrarum oculi erant conversi, Ecclesiarum universæ terræ cura ab illius anima pendebat, de rebus innumeris quotidie sollicitus erat, undique illum circumsidebant procurationes, præfecturæ, correctiones, consilia, cohortationes, doctrinæ, mille negotiorum expeditiones ? et omnibus illis omissis Jerosolymam se contulit, nec illius suscepti itineris alia fuit occasio ulla, nisi ut Petrum videret, sicut ait ipse : « Ascendi Jerosolymam vi» dere Petrum[3], » sic ipsum honorabat, et omnibus præferebat. Quid ergo ? cum ipsum vidisset, confestim recessit ? Nequaquam : sed apud ipsum diebus quindecim mansit. Si quem igitur Magistrum militum videas, dic, sodes, generosum et eximium, indicto jam bello, militum acie jam disposita, jam pugna commissa, cum innumera illum vocarent negotia, relicta acie ad visitandum quempiam amicum se alio conferre, num quam aliam majorem, quæso, demonstrationem quæreres ipsius erga hominem

[1] 1 Cor. xv, 9. — [2] Ephes. III, 8. — [3] Galat. I, 18.

illum benevolentiæ? Non equidem arbitror. Hoc igitur et de Paulo Petroque existima: siquidem hic quoque bellum grave conflatum erat, et acies et pugna erat non adversus homines tantum, sed et adversus principes, adversus potestates, adversus mundi rectores tenebrarum sæculi hujus [1], et de salute hominum pugna. Sic tamen Petrum reverebatur, ut cum tanta immineret, urgeretque necessitas, ad illum excurreret Jerosolymam, et cum apud eum quindecim dies mansisset, tum demum rediret. Cognovistis fortitudinem Petri, didicistis comitatem Pauli erga omnes Apostolos, erga ipsum Petrum: jam necesse est ad ipsam quæstionis solutionem veniamus. Si enim et hic Petrum amabat, et ille timidus aut parum strenuus non erat, et contentio ac contradictio illa ex animo suscepta non erat, quid sibi vult ista narratio? aut qua de causa hæc dispensatio fiebat?

IX. Hoc loco advertite, animosque vestros erigite, ac diligenter attendite, ut manifestam defensionem intelligatis. Quippe absurdum esset me, qui terram effodio, tantum laborem exantlare; vos autem, qui nullo negotio visuri estis aurum, præ nimia socordia tantum lucrum prætermittere. Necesse est autem, ut orationis initium altius repetamus, ut clariorem vobis doctrinam reddamus. Postquam enim in cœlos Jesus reversus est, expleta quam nostra causa susceperat dispensatione, verbum doctrinæ suis reliquit Apostolis, ut ait Paulus. « Et posuit in nobis » verbum reconciliationis. » Et rursus: « Pro Christo le» gatione fungimur, tanquam Deo exhortante per nos [2], » hoc est vice Christi. Tunc igitur cum per universum orbem terrarum isti prædicabant, nulla erat hæresis; sed natura omnis humana duo habebat hæc dogmata, unum rectum et sanum, alterum corruptum et pravum. Aut

[1] Ephes. VI, 12. — [2] 1 Cor. V, 19, 20.

enim Gentiles omnes erant orbis incolæ, aut Judæi : neque Manichæus, neque Marcion, neque Valentinus, nec alius ullus omnino erat : quid enim attinet omnes hæreses enumerare ? siquidem post triticum tunc proseminata sunt zizania, varia nimirum hæresum corruptela. Ac Judæos quidem Petro commisit, Gentilibus autem Paulum præfecit Christus. Et hoc a me ipso non dico, sed ipsius Pauli verba licet audire : « Qui enim operatus est Petro in apos» tolatum circumcisionis, operatus est et mihi, inquit, » inter Gentes [1] : » circumcisionem hoc loco ipsam nationem appellans. Unde vero id constat ? ex eo quod additur. Cum enim dixerit, Qui operatus est Petro in apostolatum circumcisionis, operatus est mihi, inquit, inter Gentes, hoc nimirum indicavit, ad distinctionem Gentium circumcisionem positam esse. Ad distinctionem vero Gentium non circumcisio, sed Judæi sunt, quos per circumcisionem subindicavit : quasi diceret, « Qui operatus est » Petro in apostolatum Judæorum, operatus est et mihi in» ter Gentes. » Ut enim rex sapiens, qui idoneos quosque probe noverit, alteri quidem in equites, alteri vero in pedites committit imperium : sic nimirum et Christus cum in has duas partes suum exercitum divisisset, Judæos quidem Petro, Gentiles autem Paulo commisit. Ac licet diversi sint exercitus, Rex tamen est unus. Ut enim illic discrimen exercituum in armorum apparatu, non in hominum natura consistit : sic nimirum et hic differentia in exigua quadam carnis figura, non in substantiæ diversitate cernitur.

X. Ac nisi forte prolixior videtur oratio, si defessi non estis, alteram etiam vobis causam proferam, ob quam isti Judæi, illi vero Gentiles sunt crediti. Siquidem quæstione non indigna res est, quam tandem ob causam, qui

[1] Galat. II, 8.

tam exacte patriam legem didicerat, qui ad pedes Gamalielis diu vixerat, qui secundum justitiam, quæ in lege est [1], sine querela conversatus erat, non illi Judæorum cura demandatur, sed Gentilium, piscatori autem et illitterato Petro, qui nihil tale noverat, Judæorum est credita præfectura. Confert enim quidpiam nobis ad solutionem quod dicitur, si recte illud possimus effari. Neque enim hoc causari licet, eum cum cunctantem ac detrectantem vidisset Paulum cognatorum suorum præfecturam defugere, noluisse illi vim facere, et eum cogere. Imovero contrarium præ se tulerat. Non enim tantum Judæorum præfecturam non defugit, sed et se primus obtulit, et cum Christus præciperet ut ad gentes abiret, ipse petit ut sibi Judæorum cura committatur: et innumera cum ab eis illata mala pertulisset, eique Gentes docendi provincia esset credita, pro illis deprecari non cessat, dicens, nunc quidem, « Optabam esse anathema pro fratribus meis, » cognatis meis secundum carnem: » nunc autem, « Fratres, voluntas mea, et obsecratio ad Deum pro illis est » in salutem [2]. » Cur igitur cum vellet ipse, ac percuperet illos docere, non permisit ut ipsis prædicaret, sed loco illorum doctorem ipsum Gentibus misit? Audiamus Christum ipsum dicentem, et Paulum rem omnem narrantem: « Factum est mihi, inquit, oranti fieri me in stupore » mentis, et videre Christum dicentem mihi: Festina, et » exi velociter, quoniam non recipient testimonium tuum » de me [3]. » Et causam dixit profectionis, Odio habebunt te, inquit, et aversabuntur: propterea te docentem non ferent. Atqui hoc ipsum idoneum erat ad fidem illi apud eos docenti conciliandam, et ad persuadendum illis illam mutationem humanam non fuisse. Neque enim adeo furentem et ira succensum, ac cædem spirantem, neque

[1] Galat. III, 21. — [2] Rom. IX, 3, et Id. X, 1. — [3] Act. XXII, 17.

miracula facienti Christo credentem, neque Apostolis ejus mortuos suscitantibus, potuisset homo unquam in medio ipso furore mutare, atque illum ita flectere, ut vehementem illum affectum, quem adversus prædicationem verbi præ se ferebat, totum atque adeo majorem pro confessione Christi præ se ferret : sed vere divinæ virtutis opus extitit illa conversio ac mutatio.

XI. Atque hoc ipsum etiam Paulus, cum coperet illorum præfecturam sibi deferri, Christum alloquens objiciebat : « Domine, ipsi sciunt, quia ego eram concludens » in carcerem, et cædens eos qui credebant in nomen » tuum [1] : » Et cum funderetur sanguis Stephani martyris tui, ego consentiebam cædi ejus. Et ingens illa insania tam subito factam mutationem non esse ostendit humanam, sed divinam, et a cœlis originem ducere. Quid ergo Christus ? « Vade, quoniam ad Gentes longe te mittam. » Nonne igitur, inquit, hæc sufficiunt ad quosvis etiam plane stupidos commovendos, ut humanam esse prædicationem istam non arbitrentur, sed humanæ naturæ vires hæc omnia excedere, Deumque vere mutationis fuisse et conversionis auctorem ? Sufficiunt illa quidem, o beate Paule, si ipsam rerum naturam examines ; sed Judæi omnium sunt iniquissimi : neque rerum naturam examinant, non quod æquum et rationi consentaneum commodumve considerant, sed id unum spectant, ut contentionis desiderium suum expleant. Ac tu quidem ad rerum ordinem respicis, Deus autem mentis eorum novit arcana. Idcirco dicit : « Vade, quoniam ad Gentes longe te mit» tam, » ut etiam odium distantia mitigetur. Propterea cum ad alios quidem omnes scribit, nomen suum epistolarum exordio præfigit : ad Hebræos autem mittens litteras, nihil tale fecit, sed simpliciter, non exprimens quis

[1] Act. XXII, 19.

esset, vel ad quos scriberet, ut mos illius erat, ita demum incœpit: « Multifariam multisque modis olim Deus loquens » patribus nostris [1]. » Et vero Pauli sapientiæ hoc fuit. Ne enim in consortium odii litteræ venirent, tanquam larva quadam nominis suppressione se ipsum occultans, ita clam cohortationis ipsis adhibet medicinam. Cum enim odio prosequimur quempiam, quamvis aliquid rectum dicat, non propenso animo neque cum voluptate quæ ab eo dicuntur excipimus: quod ipsum ne tum quoque accideret, suum nomen ex Epistola sustulit, ut nullum Epistolæ objiceretur impedimentum, quominus posset audiri. Neque enim Judæi tantum qui erant increduli, sed et illi qui crediderant, oderant eum, et aversabantur. Cum igitur ascendisset Jerosolymam, audi quid illi Jacobus dicat, et alii omnes. « Vides, frater, quot millia sunt Ju» dæorum, qui convenerunt, et hi omnes æmulatores sunt » Legis, et audierunt de te, quia discessionem doceas a » Lege [2]. » Idcirco illum oderant et aversabantur.

XII. Hæc igitur causa est propter quam non Judæi fidei ejus crediti sunt, sed Gentiles. Cum vero crediti fuissent ipsi, non jam pari ratione neque eadem via deducebat illos ad fidem, sed alia. Cum autem aliam audis, ne discrimen in prædicatione esse arbitreris. Eadem quippe uterque Judæis et Gentilibus prædicabat: exempli causa, Deum esse Christum, crucifixum fuisse ac sepultum, et resurrexisse, atque in dextera Patris sedere, tum judicaturum vivos et mortuos, et quæcumque talia pariter Paulus et Petrus prædicabant. In quo igitur discrimen fuit? In observatione ciborum, in circumcisione, in aliis judaïcis ritibus. Nam Petrus quidem discipulis suis palam et aperte dicere non audebat ab his penitus abstinendum esse. Metuebat enim ne forte, si consuetudinem istam ante tempus vellet evellere, simul etiam cum illis Christi

[1] Hebr, I, 1. — [2] Act. XXI, 21.

fidem evelleret, cum nondum mens Judæorum ob diuturnam anticipatam opinionem circa legem hæc verba posset audire. Propterea sinebat eos beatus Petrus judaïzare. Et quemadmodum optimus agricola cum juxta veterem arborem teneram plantam conseverit, non audet veterem evellère arborem, metuens ne radicibus illis avulsis nova planta simul avellatur : sed expectat prius illam recte defigi, et in terræ visceribus radices agere : tum deinde veterem confidenter evellit, neque jam de planta novella quidquam timet : sic nimirum et beatus Petrus agebat : recens plantatam fidem recte defigi in auditorum mentibus sinebat, ut cum altas radices egisset, confidenter deinde judaïcam omnem anticipatam opinionem extirparet. Sed non ita Paulus, qui omni ejusmodi necessitate liberatus erat, dum Gentilibus prædicaret, qui Legis necdum participes facti erant, neque judaïcas observationes audiverant. Non enim illos hæc egisse, quod sibi invicem essent contrarii, sed quod discipulorum imbecillitati se attemperarent, ex eo colligere licet, quod Paulum ista non aliter ac Petrum permittere videamus, neque permittere tantum, sed etiam ipsum cooperari, ac Petrum rursus eamdem libertatem sancire, quam Paulus omnibus gentibus prædicabat. Sed ubi tandem, inquit, istum utrumque licet videre ? In ipsis Jerosolymis. Hic enim et caput rasit, et sacrificavit, et sanctificationem perfecit Gentium doctor. Hoc nimirum tempus exigebat, et quod multi adessent Judæi: « Vides enim, inquit, frater, quot » millia sunt Judæorum qui convenerunt, et audierunt de » te, quia discessionem doces a Lege ? »

XIII. Ille itaque cum condescendere cogeretur, judaïzabat : sed non jam ex animi sui sententia, sed secundum dispensationem id agebat. Petrus rursus Judæorum doctor, et qui circumcisionem ubique ac judaïcas observationes permittebat, propter discipulorum infirmitatem, quo-

niam tempus videbat se ab hac necessitate liberasse, neque tutum erat tandiu illi condescensioni indulgere, sed dogmatum tempus erat et legum : audi quid dixerit. Nam quoniam ascenderant ex Antiochia Paulus et Barnabas, ut quid certum esset ediscerent : cum multa esset orta quæstio, surgens Petrus dixit : « Viri fratres, vos scitis, » quoniam ab antiquis diebus Deus in nobis elegit, per os » meum audire gentes verbum Evangelii, et credere[1]. » Deinde cum alia interjecta dixisset, adjunxit : « Quid ergo » tentatis Deum imponere jugum super cervices gentium, » quod neque patres nostri, neque nos portare potuimus? » sed per fidem Jesu Christi credimus salvari, quemadmo- » dum et illi[2]. » Vides tum quidem cum tempus esset indulgentiæ, et Paulum judaïzasse, cum vero tempus condescensionis non esset, verum dogmata spargenda essent, et sancienda mandata, Petrum ab illa condescensione liberatum sincera puraque dogmata tradidisse? Atque hæc cum dicerentur, Paulus intererat, et audiebat, et acceptam Epistolam quovis gentium deferebat, neque dici potest eum Apostoli mentem ignorasse. Cur igitur nunc eum reprehendit, dicens eum timuisse illos qui ex circumcisione erant?

XIV. Ut autem eorum quæ dicuntur historiam cognoscatis, paulo altius illam exorsus narrabo. Sed attendite, quæso : jam enim ad penitissimas partes pervenimus quæstionis. Jacobus frater Domini tum initio Ecclesiæ Jerosolymitanæ erat episcopus, et Judæis præerat omnibus qui crediderant. Accidit autem, ut essent Antiochiæ quoque Judæi, qui cum Christo credidissent, eo quod procul abessent ab Jerosolyma, viderentque multos qui crediderant ex Gentibus, confidenter et absque judaïcis observationibus vivere, sensim ac paulatim inducerentur, ut a judaïca consuetudine abstinerent, et puram minimeque

[1] Act. xv, 7. — [2] Ibid. 10, 11.

adulteratam fidei doctrinam retinerent. Cum ergo descendisset Petrus, et nullam esse condescensionis necessitatem videret, gentiliter deinceps vivebat. Hoc autem appellat gentiliter vivere Paulus, absque judaïca vivere observatione, nihil ex illis legis ritibus custodire, exempli causa, circumsionem, sabbatum, vel quidpiam ejusmodi. Cum igitur Petrus ita viveret, descenderunt quidam a Jacobo Judæi, hoc est, ex Jerosolyma, qui quod in metropoli semper versati essent, neque quemquam vidissent ita viventem, adhuc anticipatam illam judaïcam opinionem retinebant, multasque ex observationibus illis secum trahebant. Hos cum vidisset Petrus, qui a Jacobo et Jerosolyma descenderant, qui adhuc infirmi erant, timeretque ne scandalum passi a fide resilirent, mutatus est rursus, et omissa gentili vitæ ratione, ad priorem rediit indulgentiam, et ciborum observationes custodivit. Illum ergo Judæi cum vidissent, qui Antiochiæ versabantur, id agentem, neque mentem ejus perspectam haberent, qua id agebat, abducti sunt et ipsi, ac propter magistrum judaïzare cogebantur. Atque hoc est, quod reprehendit Paulus. Ut autem clarius fiat quod dicimus, ipsa vobis apostolica verba recitabo : « Cum autem venisset Petrus Antiochiam, in faciem ei » restiti, qui a reprehensibilis erat. Prius enim quam veni» rent quidam a Jacobo, » hoc est, Jerosolymis, « Cum Gen» tibus edebat, » hoc est cum iis qui erant Antiochiæ; « Cum » autem venissent quidam Jerosolymis, periti Legis, sub» trahebat, et segregabat se Petrus timens eos qui ex cir» cumcisione erant. » Quosnam? eos qui a Jacobo descenderant. « Et abducebantur cum eo cæteri Judæi. » Quinam Judæi? qui, priusquam Jerosolymitani descendissent, Antiochiæ degebant; nec ullam observationem judaïcam custodiebant. « Ita ut et Barnabas duceretur ab eis in illam simula» tionem. » Atque hæc quidem est quæ apparet reprehensio.

XV. Porro si lubet, excogitatas etiam ab aliis defensiones ubi primo loco posuero, tum meam quoque sententiam conabor expromere, vobisque faciam optionem, ut ex iis, quæ dicta fuerint, quod potissimum placeat, eligatis. Quo igitur pacto nonnulli hanc quæstionem solverunt? Non erat hic Petrus, inquiunt, ille primus Apostolorum, cui fuerunt oves a Christo creditæ, sed alius quispiam vilis et abjectus, et unus e vulgo. Unde id constat? Cum cæteros Judæos abductos fuisse cum illo dixisset, adjecit, inquiunt, « Ita ut Barnabas duceretur cum eis in illam » simulationem. » Quod autem dixit, ita ut Barnabas, indicat multo fuisse mirabilius illud, quam Petrum abductum esse. Sic enim locutus est, ut majorem illum censere videatur, non modo Petrus, inquiens, sed et Barnabas, atqui Barnabas Petro illo major non erat. Verumtamen non ita se res habet, plane ita se non habet. Neque enim eo quod Barnabas major esset, ideo miratur magis : sed quam ob causam? quod nimirum ille quidem in circumcisionem missus esset, at Barnabas cum Paulo Gentibus prædicare, et ubique cum Paulo copularetur. Quemadmodum igitur alibi dicit, « Aut ego solus et » Barnabas non habemus potestatem non operandi[1]; » et rursus, « Ascendi Jerosolymam cum Barnaba[2] : » et ubique vides illum cum Paulo docere. Non ergo quod Petro major esset, idcirco eum quoque abductum esse miratur : sed quod is qui secum semper prædicabat, cuique nihil erat commune cum Judæis, verum inter Gentes docebat, ipse quoque esset abductus : cæterum Petrum illum esse de quo hæc omnia dicit, cum ex iis quæ præcesserunt, tum ex iis quæ sequuntur, manifestum est. Quod enim se in faciem restitisse illi dicit, ac pro magno illud habet, nihil aliud indicat, nisi se dignitatem minime reveritum

[1] 1 Cor. IX, 6. — [2] Galat. II, 1.

esse personæ: porro de altero quopiam si dixisset, se in faciem illi restitisse, nequaquam hoc pro magno habuisset. Præterea si quispiam alius Petrus fuisset, non tantum valuisset ejus mutatio, ut cæteros etiam Judæos attraheret. Neque enim adhortatus est, neque consuluit, sed tantum subtrahebat, et segregabat se: atque illa subtractio et segregatio cæteros omnes discipulos attrahere potuit propter personæ dignitatem.

XVI. Itaque Petrum fuisse satis ex his constat: cæterum aliam solutionem, si velitis, dicemus. Quænam igitur est altera? Recte Petrum reprehendebat Paulus, quod ultra modum indulgentia uteretur. Nam qua ratione ipse, cum esset Jerosolymis, condescendebat Judæis, eadem quoque illum oportuit, cum Antiochiam venisset, non ad Judæos respicere, sed ad eos qui crediderant ex Gentibus. Ut enim cum omnes erant Judæi, etiam Paulus judaïzare coactus est: ita cum plures erant ex Gentibus, nec ullam civitas necessitatem indulgentiæ afferebat, non oportebat propter paucos Judæos scandalo esse tot Gentilibus. At enim hoc non jam solutio est, sed amplificatio quæstionis. Quod enim in exordio dixi orationis, non id nobis propositum est, ut ostendamus recte reprehendisse Paulum; sic enim adhuc restabit quæstio? Petrus enim obnoxius criminationi videbitur; sed id potissimum quærimus, quo pacto et hunc, et illum reprehensione liberemus. Quonam igitur pacto id fiet? si qua mente unus increparit, et alter fuerit increpatus, discamus, et sententiam illam explicemus. Quæ tandem igitur est illa sententia? Vehementer optabat Petrus, eos qui descenderant Jerosolyma a Jacobo profecti, judaïca observatione liberare. Quod si hanc ipse sententiam introduxisset, et in medium progressus dixisset: Judaïcis ritibus uti desinite, quasi contraria sibi ipsi, et iis omnibus, quæ ab ipso fuerant ante patrata,

prædicaret, discipulis suis scandalum attulisset. Rursus si hanc ad illos Paulus orationem direxisset, nequaquam acquievissent, neque audire potuissent. Nam qui alioquin oderant illum, et aversabantur ob similem sparsum rumorem, multo magis, si etiam ista consulentem audissent, plane abhorruissent. Quid ergo factum est? Judæos quidem, qui erant a Jacobo, nullus illorum increpabat, sed increpationem excipit Petrus a Paulo reprehensus, ut cum a coapostolo correctus fuerit, justa cum fiducia deinde possit discipulos objurgare. Hoc etiam in contractibus fit sæcularibus. Nam si quando nonnulli civilium tributorum reliqua debeant, ac deinde illi qui exacturi sunt illa, non audeant, sed erubescant vehementius illos urgere, ut majorem captent occasionem ac facultatem illis vehementius instandi, a commilitonibus spoliari se curant, et conviciis affici, atque aliis innumeris vexari malis in conspectu illorum, ut dum ista fiunt, nequaquam ex se, aut sua sponte, sed imposita a cæteris necessitate videantur illos urgere: et illata a cæteris contumelia apud alios ipsis obnoxios excusationis ansam suppeditat.

XVII. Hoc et in Paulo ac Petro accidit. Debebant enim reliqua nonnulla Judæi. Quænam illa porro? nimirum ut a judaïsmo penitus abstinerent. Hæc reliqua Petrus vehementer repetere cupiebat, et puram ab illis fidem exigere. Cum igitur majorem facultatem et occasionem exactionis ejusmodi nancisci vellet, a Paulo se vehementer increpari et objurgari curavit, ut hæc simulata increpatio justam ipsi adversus illos ansam et occasionem præberet. Idcirco etiam in ipso initio, « In faciem, inquit, ipsi restiti, » et hic rursus, « Dixi Petro coram omnibus. » Nam si quidem Petrum corrigere voluisset, privatim id egisset, sed quoniam non id erat, quod studiose expetebat; noverat enim qua mente cuncta illa faceret; sed eos, qui diu

claudicaverant, stabilire cupiebat, idcirco in conspectu omnium adhibet increpationem. At Petrus sustinet, et tacet, neque contradicit. Sciebat quippe quo animo Paulus increparet, et totum Petrus tacendo perficiebat. Ejus quippe silentium Judæos docebat non amplius legis ritibus adhærendum esse. Neque enim magister ipse tacuisset, inquiebant, nisi sibi conscius esset, merito se a Paulo fuisse reprehensum. Sed, si placet, ipsam reprehensionem audiamus. « Dixi Petro coram omnibus, inquit, Si tu, » cum Judæus sis, gentiliter vivis. » Animadverte prudentiam. Non dixit illi : Male agis, dum judaïce vivis : sed priorem ejus arguit conversationem, ut non jam ex sententia Pauli admonitio et consilium, sed ex Petri judicio jam expresso videatur inferri. Nam si quidem dixisset, Male agis, dum legem observas, reprehendissent Petri discipuli : jamvero cum audiunt, non esse ex mente Pauli admonitionem illam, vel correctionem, sed ipsum Petrum ita vivere solitum, et hæc dogmata in animo habuisse, vellent nollent, quiescere debuerunt. Propterea neque Petrus illam sententiam introducit, verum ab altero se coargui, hoc est a Paulo permittit, et silet, ut doctrina facilius possit admitti.

XVIII. Neque vero tantum inde Pauli prudentiam spectare licet, sed ex iis etiam, quæ deinde sunt dicta. Non enim dixit, Si tu, cum Judæus sis, gentiliter vivebas, et non judaïce, sed vivis : itaque nunc etiam eamdem sententiam sequeris : quodque multam sapit prudentiam, mox adjicitur. Cum enim dixisset : Gentiliter vivis, cum Judæus sis, non adjunxit, Cur Judæos cogis judaïzare? sed quid? « Cur gentes, inquit, cogis judaïzare? » ut dum sibi discipulos suos videtur vindicare, Judæis suadeat, ut ab antiqua consuetudine recedant. Nam simulatam esse reprehensionem, ex iis ipsis quæ dicta sunt, liquet. Cum enim

paulo ante dixisset, « Abducebantur cum eo cæteri Judæi, » hoc loco ait, « Cur Gentes cogis judaïzare? » Atqui dicendum erat, Cur Judæos cogis judaïzare? Qui enim simul abducti fuerant, non ex Gentibus erant, sed Judæi. Verumtamen si hoc dixisset, paulo asperior visa esset oratio, nec ullo modo ei conveniens, quippe qui Gentium doctor esset : jamvero per speciem defensionis et curæ suorum discipulorum, immunem ac liberam objurgationem suam reddit. Atque ut intelligatis orationem illam non jam reprehensionem Petri fuisse, sed admonitionem, ac doctrinam Judæis per speciem reprehensionis Petri adhibitam, audi quæ sequuntur : « Nos natura Judæi, et non ex Gentibus peccatores. » Hæc enim jam sunt verba docentis, neque ad Petrum cuncta referuntur, sed orationem reddit communem. Si enim tanquam docens ab initio hæc introduxisset, non tulissent Judæi. Jamvero cum initio a reprehensione ducto, et quod videatur merito Petrum reprehendere, ut qui conversos ex Gentibus ad Legis rituum observationem allicere videretur, transit deinde confidenter ad admonitionem et consilium, quasi ab ipsa serie tractuque sermonis eo delatus fuisset. Ne enim quispiam forte cum audiisset, « Gentes cogis judaïzare, » solis illis putaret judaïzare non esse permissum, sed Judæis licere, orationem redigit ad ipsos doctores. « Quid ego de Gentibus, inquit, aut reliquis Judæis loquor? imo etiam doctores nos et Apostoli. » Neque hoc solum causæ firmamentum affert, sed etiam quod nos ex posteris Judæi penitus a Lege discesserimus. Quæ nobis igitur dari venia poterit, si cæteros ad hoc pertrahamus? vides ut Judæos occulte carpat, et doctrinam perfectam constituat? Cum enim dixisset, « Nos natura Judæi, et non ex Gentibus peccatores : » et causam affert rationi consentaneam ob quam a judaïsmo desciverant : « Scientes, quod non justificatur

» homo ex operibus Legis, nisi per fidem Jesu Christi : » nos quoque in Christum Jesum credidimus, ut justificemur ex fide Christi, et non ex operibus Legis, eo quod » non justificetur homo ex operibus Legis, nisi per fidem » Jesu Christi[1]. »

XIX. Vides ut frequenter infirmitatis Legis faciat mentionem, et justitiæ quæ est ex fide. Et crebro inculcat ea nomina, quod non est reprehendentis, sed docentis et consulentis. Verum, ut dicebam, si quidem, ut in Judæos inveheretur, hæc diceret, actum esset, ac res esset plane deplorata, quod illi hujus doctrinam minime ferrent : quoniam autem ad Petrum orationem convertit, illi clam utilitatem percipiebant, dum reprehenderetur ac taceret Petrus, ejusque sententia omnis detegeretur non ab ipso, sed a coapostolo, et prior ejus conversatio in medium proferretur. Deinde vero ne apud se dicerent ; Itaque licet Petrus et Paulus perperam egerint : justas et indubitatas affert causas, ob quas judaïcis ritibus adhærendum non est. Eæ vero sunt, quod justificare Lex minime possit, sed fides tantum. Atque hic quidem leni ac moderata utitur oratione : progressus autem paululum vehementiorem adhibet et acriorem. « Quod si quærentes justificari in Christo » inventi sumus et ipsi peccatores, num Christus peccati » minister est[2] ? » Quod autem dicit talem sententiam habet : Fides justificat, et a ritibus judaïcis jubet discedere, ut qui jam cessarint : quod si adhuc Lex imperat atque dominatur, et qui eam deseruerit, prævaricationis est reus, Christus, qui nobis, ut illam desereremus, imperavit, nobis prævaricationis auctor fuisse reperietur, neque solum nos peccato non liberasse, sed et in peccatum impulisse. Si enim ob fidem Legem deseruimus, porro a Lege discessisse peccatum est, fides ob quam Legem deseruimus, ipsa nobis

[1] Galat. II, 16. — [2] Ibid. 17.

facta est causa peccati. Quando autem ad absurdum jam sermonem redegit, neque ulla demonstratione indiguit ad refutandum, sed contentus fuit dicere, Absit, quod absurditas in confesso esset: « Si enim, inquit, quæ destruxi, » iterum hæc ædifico, prævaricatorem me constituo[1]: » in contrarium convertit orationem, et ostendit, non transgredi Legem, sed Legem non deserere, hoc prævaricatorem reddere; et per speciem propriæ personæ rursus Petrum designat. In quo enim Petrus ciborum observationem violavit, qui gentiliter statuerat vivere? Cum igitur ad Judæos iterum redierit, et cum illis vivat, reperietur ædificare quæ destruxerat.

XX. Vides quo pacto ubique in condemnatione Petri hæreat, et priorem ipsius conversationem manifestet: ut non a lingua Pauli, sed a mente Petri, quam rebus ipsis ostenderat, Judæi admonitionem accipere videantur? Propterea dicit: « Timens eos qui ex circumcisione erant, » et quia reprehensus erat; et quod non recte ambularet » ad veritatem Evangelii[2]. » Non quod ita se haberet: absit, hoc enim pluribus demonstravimus: sed quemadmodum tum temporis reprehendebat Paulus, et hæc audiens Petrus tacebat, ne Pauli dispensationem everteret, et contentus erat quasi non recte ageret, objurgationem admittere, ut illud sibi apud discipulos excusationi esset: ita nimirum nunc iste eodem consilio quo Petrum arguebat, hæc scribit, quæ tum scribebat ad Galatas. Nam si tum objurgari Petrum, et tacere, utile Judæis erat, multo magis nunc etiam ista de ipso prædicari, utile iis erat ex Galatis, qui fuerant depravati. Ut enim qui tum Antiochiæ degebant, cum acriter reprehensum cernerent Petrum, et tacentem, magistri accusatione corrigebantur, ac silentio: sic et nunc Galatæ, qui eodem morbo judaïcæ

[1] Galat. II, 18. — [2] Ibid. 12 et 14.

observationis laborant, et dum Paulum audiunt hæc de ipso dicentem, utpote quia reprehensus erat, et non recte ambulabat ad veritatem Evangelii: cumque propter hæc objurgatus siluisset, maximam inde percipiebant doctrinam, ut non amplius judaïcis ritibus adhærerent. Idcirco etiam Paulus et tunc increpavit, et nunc illius temporis objurgationis mentionem facit: neque minus idcirco Petrum laudari convenit, quod omnibus iis, quæ dicta sunt, assensum præbuerit. Ille enim fuit, qui omnia præstitit, qui accusari se passus est, et conticuit. Hic dispensationis est fructus. Ita nos utrumque Apostolorum crimine liberavimus, utrique vero laudes debentur innumeræ, quod ad aliorum salutem omnia audire studuerint simul, ac dicere. Nos autem deinceps Petri et Pauli Deum rogemus, ut qui mutuis illos concordiæ vinculis inter se devinxit, nos quoque mutuo vehementiori charitate constringat: quo tandem mutuam inter nos secundum Deum concordiam foventes, sanctorum illorum conspectu dignemur, et in æternis eorum possimus tabernaculis inveniri, gratia et benignitate Domini nostri Jesu Christi, per quem, et cum quo Patri et Spiritui sancto, gloria, imperium, honor, et adoratio, nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA.

In apostolicum dictum : Hoc autem scitote, quod in novissimis diebus erunt tempora gravia[1].

I. Infirmus quidem sum et egenus, atque ad docendum imperitus; sed cum vestrum cœtum intueor, infirmitatis obliviscor, paupertatem ignoro, imperitiam non novi : tanta nempe est charitatis vestræ tyrannis. Quapropter alacrius quam ii, qui facultatibus abundant, egestatis meæ mensam vobis appono. Magnanimitatis porro hujus vos auctores mihi estis, dum lapsos erigitis, quia ad audiendum proni estis, atque ab ore nostro pendetis. Sic et pulli hirundinum, cum vident advolantem matrem, e nido sese efferentes et pronum obtendentes collum, ita cibum ab illa accipiunt. Eodem modo et vos cum ingenti alacritate concionantem intuentes, ex lingua mea profectam doctrinam excipitis, et antequam verba ex ore exiliant, ea studio magno omnia abripitis. Quis non et vos et nos super his beatos prædicet, quia nempe loquimur « Ad aures audientium[2]. » Communis labor, communis et corona; commune lucrum, communis etiam et merces. Ideo Christus beatos prædicavit Discipulos dicens : « Vestri autem beati oculi, quia » vident, et aures vestræ, quia audiunt[3]. » Concedite mihi, ut his etiam verbis vos alloquar, quandoquidem tantam exhibetis alacritatem : « Vestri autem beati oculi, quia vi» dent, et aures vestræ, quia audiunt. » Verum quod aures quidem vestræ audiant palam est : quod oculi vero vestri

[1] 2 Tim. III, 1. — [2] Isaï, XXXII, 3. — [3] Matth. XIII, 16.

videant, sicut Discipuli tunc videbant, id demonstrare conabor, ut beatitudo vestra non dimidia, sed omnino perfecta sit. Quid ergo tunc videbant Discipuli? Mortuos suscitatos, cæcos visum recipientes, leprosos mundatos, pulsos dæmonas, claudos ambulantes, naturæ vitium omne correctum. Hæc et nunc vos videtis, etiamsi non corporis, sed fidei oculis. Hujusmodi namque sunt fidei oculi, quæ non apparent vident, et quæ nondum facta sunt intelligunt. Undenam hoc demonstratur, nempe fidem esse aspectum et argumentum non apparentium? Audi Paulum dicentem : « Est autem fides sperandarum substantia re» rum, argumentum non apparentium [1]. » Et quod mirabile est, hi carnales oculi quæ sub aspectum cadunt, vident, quæ autem sub aspectum non cadunt, non vident : at fidei oculi omnino contra, quæ sub aspectum cadunt non vident ; quæ vero sub aspectum non cadunt, vident. Quod autem quæ videntur non videant, et quæ non videntur videant, Paulus declaravit his verbis : « Nam momen» taneum et leve tribulationis supra modum in sublimitate » æternum gloriæ pondus operatur in nobis ; non conside» rantibus nobis quæ videntur, sed quæ non videntur [2]. » Et quomodo quispiam ea quæ non videntur viderit? Quo alio modo, nisi fidei oculis? Sic et alibi ait : « Fide intel» ligimus aptata esse sæcula. » Quomodo? non enim videmus ; « Ut ex invisibilibus visibilia fierent [3]. » Vultis aliud proferam testimonium, quod fidei oculi ea videant quæ non videntur? Galatis aliquando scribens Paulus dicebat : « Ante quorum oculos Jesus Christus præscriptus est in » vobis crucifixus [4]. »

II. Quid dicis, o beate Paule? In Galatia-ne viderunt eum Galatæ crucifixum? Nonne confitemur omnes in Pa-

[1] Hebr. XI, 1. — [2] 2 Cor. IV, 17, 18. — [3] Hebr. XI, 3. — [4] Galat. III, 1.

læstina in media Judæa Christum esse passum? Quomodo ergo ipsum Galatæ crucifixum viderunt? Fidei, non carnis, oculis. Vidisti-ne quomodo fidei oculi ea quæ non apparent videant? A tanto enim intervallo, et post tantum tempus Christum viderunt crucifixum. Sic et vos videtis mortuos resurgentes : sic hodie cernitis leprosum mundatum : sic paralyticum vidistis erectum, et magis vidistis, quam Judæi, qui tunc aderant. Illi namque præsentes non admisere miraculum; vos autem absentes fidem admisistis. Itaque jure dixi vobis, « Beati vestri oculi quia » vident [1]. » Quod si aliunde quoque discere volueris, fidei oculos ea, quæ non videntur, videre, et ea quæ videntur prætercurrere : neque enim alio modo viderint ea quæ non videntur, nisi supra dicta despexerint : audi Paulum de Abrahamo disserentem, quod nempe fidei oculis viderit filium suum Isaac nasciturum, et sic acceperit promissionem. Quid enim ait? « Et non infirmatus est fide, » nec consideravit corpus suum emortuum [2]. » Magna vis fidei. Quemadmodum enim cogitationes hominum timidæ sunt et infirmæ [3]; sic fides fortis potensque est. « Non con» sideravit corpus suum emortuum. » Vides-ne quomodo visibilia dimiserit? quomodo non respexerit in senectutem? Etiamsi hæc præ oculis erat, sed fidei oculis videbat, non oculis corporis. Ideo non respexit ad senectutem, neque « Ad emortuam vulvam Sarræ ; » hic sterilitatem nobis subindicat. Duplex enim infirmitas erat; alia a senectute, alia ab infirmitate naturæ. Neque enim tantum corpus ob ætatem ad liberorum procreationem ineptum erat; sed vulva quoque ejus et naturæ officina erat emortua, etiam ante senectutem, nempe ob sterilitatem. Vides-ne quanta impedimenta? Senectus viri, senectus uxoris. Sterilitas major obex, quam senectus : nam illud est maximum

[1] Matth. XIII, 16. — [2] Rom. IV, 19. — [3] Sap. IX, 14.

ad liberorum procreationem impedimentum. Verumtamen hæc omnia prætercurrit, atque oculis fidei in cœlum usque surrexit, magnum habens promissorum argumentum, ejus nempe qui promiserat potestatem. « Ideo » in promissione Dei non hæsitavit diffidentia, sed confortatus est fide [1]. » Etenim ceu baculus quidam firmus, tutusque portus fides est, quæ a ratiociniorum errore liberat, animumque in tranquillitate magna constituit. « Vestri » autem beati oculi, quia vident [2]; » nam hoc dictum denuo repetendum est. Atqui etiam Judæi tunc eadem ipsa videbant. Verum non hoc externum videndi genus beatum prædicat : hoc quippe per se ipsum miracula non videt; sed internum conspicit. Illi cæcum videbant dicebantque, « Hic est, non est hic, vocemus ejus parentes [3]. » Audis ambigentes? Vides-ne non sufficere corporis aspectum ad miraculi spectaculum? Qui præsentes et spectantes erant dicebant, « Hic est, non est hic ; » nos vero qui præsentes non sumus, non dicimus, « Hic est, non est hic; sed, ipse » est. » Didicisti nihil absentiam nocere, cum fidei adsunt oculi; nihilque utilitatis ex præsentia percipi, cum fidei oculi non adsunt? Quid enim illis profuit videre? Nihil. Nos enim clarius quam illi videmus. Quoniam igitur oculi vestri vident eo videndi, et aures vestræ audiunt eo audiendi genere, quod Christus beatum prædicavit, agedum vobis Scripturæ gemmas apponamus. Quemadmodum enim Judæis quæstiones non solvit Christus, imo auxit obscuritatem, quia non attendebant; sic et vobis quia attento estis animo, occulta in medium adducere par est. Etenim accesserunt Discipuli, et mirabantur dicentes : « Cur in parabolis ipsis loqueris? » Ille vero respondit; « Quia videntes non vident. » Quia igitur vos non videntes videtis, par est vobis sine parabola loqui; et « Quia au-

[1] Rom. IV, 20. — [2] Matth. XIII, 16. — [3] Joan. IX, 8

» dicentes non audiunt[1]. » Quia igitur vos qui tunc non audivistis, nunc non minus auditis, quam tunc audivissetis, consentaneum est vos non hac privare mensa. Etenim Christus hos non minus beatos prædicavit, quam illos. « Vidisti namque, ait, et credidisti; beati qui non viderunt, et crediderunt[2]. » Ne igitur ideo segnes ad virtutem estote, quod illis temporibus non fueritis, sed hoc tempore vivatis : nam si volueris, nihil hinc detrimenti percipies, quemadmodum multi eorum, qui tunc fuerunt, quia noluerunt, nihil hinc utilitatis percepere.

III. Quidnam igitur hodie lectum est? « Hoc autem scitote, quod in novissimis diebus erunt tempora gravia[3]. » Timotheo rursum scribit Paulus. Terribilis comminatio. Sed animum erigamus : hæc quippe tempora nobis subindicat Scriptura, necnon post futura, etiamque ea quæ consummationem spectant. « Hoc autem scitote, quod in » novissimis diebus erunt tempora gravia. » Breve dictum etmagna virtus. Quemadmodum enim aromata, non copia et mole, sed natura fragrantiam emittunt, sic et divinæ Scripturæ non multitudine verborum, sed insita virtute, totam nobis præbent utilitatem. Sic incensi natura per se ipsam suavem emittit odorem; si autem injicias in ignem, tunc omnimodam suam exhibet voluptatem. Ita etiam divina Scriptura, per se ipsam suavissima est; cum autem animam nostram occupaverit, ac si in thuribulum inciderit, totam domum suavi implet odore. « Hoc autem » scitote, quod in novissimis temporibus erunt tempora » dura[4]. » De consummatione loquitur. Quid hoc ad te, beate Paule? Quid ad Timotheum? Quid ad illos qui tunc audiebant? Brevi postea tempore morituri erant, a futuris illis calamitatibus et a pravis hominibus eripiendi. Verum non præsentia tantum respicio, inquit, sed futura prævideo.

[1] Matth. XIII, 10 et 13. — [2] Joan. XX, 29. — [3] 2 Tim. III, 1. — [4] Ibid.

Non præsens tantum grex mihi sollicitudini est ; sed etiam pro futuro grege angor et timeo. Nos vix iis qui nobiscum versantur hominibus prospicimus ; ille vero pro iis qui nondum nati erant, multam gerit sollicitudinem. Sic est pastor optimus, non cum viderit lupos irruentes in gregem, jam prope oves accessisse, tunc id prædicit tantum ; sed etiam procul adhuc versantes indicat. Ita quoque Paulus, sicut pastor optimus, in excelso loco, in prophetiæ nempe dignitate sedens, ac propheticis oculis rursum positus, invasuras feras prævidens, illas in ipsa consummatione in gregem impetum facturas et invasuras esse prædicit e tpræsignificat ; ut eos etiam, qui nondum nati erant, ab vigilandum induceret, et prophetia totum muniret gregem. Etenim pater prolis amans, qui ædes exædificat, sæpe filiis suis illas splendidas et amplas construit : non modo ut illis tantum utiles commodæque sint ; sed etiam nepotibus et posteris. Ita quoque rex adamatam urbem mœnibus circummunit ; iisque firmis tutisque, quæ non ætate sua modo, sed etiam subsequentibus et posteris omnibus sint tutamini, nec adversus machinas tantum illius temporis, sed adversus futuras invasiones et obsidiones stare possint. Sic etiam Paulus fecit. Quoniam apostolica scripta mœnia sunt Ecclesiarum ; non præsentes tantum ; sed etiam posteros per illa munit. Atque ita firmum et inconcussum septum hujusmodi construxit, et cum tanta cautela illo totum orbem circummunivit, ut eos qui tum vivebant, et qui illos excepere, et eos qui nunc sunt, et posteros usque ad Christi adventum, contra omnem inimicorum obsidionem tutos conservet. Tales sunt sanctorum animæ, fratrum amantes, de illis sollicitæ, amore paternam superantes benevolentiam, et dilectionem materni partus : hic namque spiritus et divinæ gratiæ est.

IV. Vultis ut aliunde etiam vobis demonstrem, sanctos non quæ ad suum tempus spectant solum curare, neque pro præsentibus solum metuere, sed etiam pro iis qui postea futuri sunt? Accesserunt, inquit, ad eum in monte sedentem Discipuli, homines propemodum senes, qui post modicum tempus ex hac vita discessuri erant. Quid ergo quærunt? de quo anguntur? Quid timent? Quibus de causis Magistrum percontantur? Num de rebus, quæ ipsis viventibus, aut circa illa tempora eventuræ erant? Minime. Sed iis prætermissis omnibus quid dicunt? « Quod » signum adventus tui, et consummationis sæculi[1]? » Videsne illos etiam de consummatione sæculi interrogare, et de futuris hominibus esse sollicitos? Non enim sua vident Apostoli, sed quæ aliorum sunt, et simul omnes et seorsim singuli. Petrus itaque chori illius coryphæus, os Apostolorum omnium, caput illius familiæ, orbis totius præfectus, fundamentum Ecclesiæ, ardens Christi amator; nam « Ait, Petre, diligis me plus his. » Ideo ejus laudes profero, ut discatis eum vere Christum dilexisse : certe ejus erga Dominum amoris argumentum maximum erat, sollicitudo famulorum ejus. Non ego hæc dico, sed ipse dilectus Dominus : « Si amas me, inquit, pasce oves » meas[2]. » Videamus ergo num vere pastoris præfecturam obtineat, num vere oves diligat, num vere gregis amans sit, ut discamus eum etiam pastorem dilexisse : illud enim hujus esse argumentum dixit. Hic itaque Petrus, postquam omnia sua abjecerat, rete nempe et quæcumque in navicula erant; relictis mari, arte et domo. Ne porro attendamus, hæc pauca fuisse, sed hæc omnia bona sua extitisse, ejusque alacritatem laudemus. Nam ea quæ duos denarios conjecerat, non magnam pecuniarum molem deposuit, sed ingentes studii sui divitias ostendit, quemad-

[1] Matth. XXIV, 3. — [2] Joan. XXI, 16.

modum et hic in magna paupertate ingentem alacritatis copiam præbuit. Quod enim alteri erant prædia, servi, ædes, aurum; hoc illi erant retia, mare, ars, navicula. Ne itaque hoc attendamus an pauca reliquerit, sed an omnia reliquerit. Nam id quod quæritur est, non an magna an parva deponere; sed an nihil minus inferret, quam inferre posset. Omnibus itaque relictis, patria, domo, amicis, cognatis; imo ipsa securitate: nam hoc modo populum judaïcum sibi inimicum reddidit. « Jam enim, inquit, » conspiraverant Judæi, ut si quis eum confiteretur esse » Christum, extra synagogam fieret[1]. » Unde palam fit eum nec dubitasse, nec timuisse circa regnum cœlorum; sed de illo admodum persuasum fuisse, atque ex ipsa rerum demonstratione, imo ante rerum demonstrationem ex Salvatoris voce credidisse, se ipsum omnino possessurum esse. Cum dixisset enim, « Nos reliquimus omnia et » secuti sumus te, quid erit nobis? » Respondit eis Christus : « Sedebitis super duodecim thronos, judicantes duo» decim tribus Israël[2]. » Hæc porro præmisi, ut cum ipsum pro conservis anxium ostendero, ne dicas ipsum sibi timuisse. Quomodo enim timuisset, postquam is qui ipsum coronaturus erat, sententiam tulerat de corona et de præmiis sibi conferendis? Hic itaque Petrus, qui omnia reliquerat, qui confidebat de regno cœlorum, accedente aliquando divite quodam, ac dicente ipsi Christo, « Quid » faciam ut vitam æternam hæreditate consequar[3]? » cum respondisset ei Christus : « Si vis perfectus esse, vade, » vende omnia quæ habes, et da pauperibus, et veni, se» quere me[4]. » Deinde ubi, illo tristitia affecto, Christus Discipulis dixerat. « Videte quam difficile divites ingre» diantur in regnum cœlorum. Amen, amen dico vobis, » facilius est camelum per foramen acus ingredi, quam

[1] Joan. IX, 22. — [2] Matth. XIX, 27, 28. — [3] Ibid. 16. — [4] Ibid. 21.

» divitem in regnum Dei[1]; » Petrus bonorum possessione vacuus, qui de regno confidebat, qui de sua salute non timebat; certior factus de honore sibi illic reposito, his auditis dicebat. « Quis poterit salvus esse[2] ? » Quid times, o beate Petre? Quid trepidas? Omnia abjecisti, omnia dimisisti, de divitibus est sermo, quod dicitur illorum est accusatio. Tu vero in paupertate et inopia vitam agis. Verum, inquit ille, non ea quæ ad me spectant attendo; sed aliorum utilitatem quæro. Ideo de suis rebus fiducia plenus, de aliorum salute sciscitabatur dicens, « Quis potest salvus esse? »

V. Vidisti-ne Apostolorum sollicitudinem, quomodo unum sint corpus? Vidisti-ne quo pacto et pro præsentibus et pro futuris timeret Petrus? Sic etiam Paulus. Quapropter dicebat : « Scitote quod in novissimis diebus erunt » tempora gravia[3]. » Idipsum agit et alibi. Quando enim ex Asia discessurus erat, et Romam deportandus, indeque in cœlum transferendus : mors quippe sanctorum, mors non est, sed translatio a terra in cœlum, a deterioribus ad meliora, a conservis ad Dominum, ab hominibus ad Angelos. Quia igitur abiturus erat ad omnium Dominum Deum, omnia quæ ad ipsum pertinebant probe dispensavit. Etenim quanto tempore cum Discipulis fuit, cum omni diligentia doctrinam ipsis impertivit, ac dixit : « Mundus sum a sanguine omnium[4]. » Nihilque prætermisi, inquit, eorum quæ ad salutem administranda erant. Quid igitur? Postquam sua in tuto collocaverat; cum accusari a Domino non posset, circa ea quæ ad vitæ suæ tempus pertinebant, an neglexit animas post futuras? Nequaquam : sed quasi de illis etiam rationem daturus; sic et illa cum omni accuratione dixit eis, et hæc, quæ jam legemus,

[1] Matth. XIX, 23. — [2] Ibid. 25. — [3] 2 Tim. III, 1. — [4] Act. XX, 26.

verba : « Attendite, inquit, vobis ipsis et universo gregi[1]. » Vidisti-ne quantum illorum sollicitudine devinctus esset? Nam singuli nostrum quæ sua sunt curant : ille vero præpositus, quæ ad omnes spectabant. Quamobrem de doctoribus ait : « Qui vigilant super animas vestras quasi ra»tionem reddituri[2]. » Formidabile revera judicium, cum pro tam ingenti populo rationes sunt reddendæ. Sed ut dicebam, ipsis accitis ait : « Attendite vobis ipsis et »universo gregi, in quo vos Spiritus sanctus posuit pasto»res et episcopos[3]. » Quid factum est? cur hortaris? An quid grave prævides? An quid durum prospicis? An quod periculum imminet? an quæ calamitas? an bellum? Dic, quæso : nam altior nobis es : nec præsentia modo vides, sed etiam futura prævides. Dic igitur cur hæc præcipias et horteris. « Scio, inquit, quod post discessionem meam intra»bunt in gregem lupi graves[4]. » Vides-ne quod dicebam, quomodo non de iis solum qui suo tempore erant anxius esset et timeret, sed etiam de iis qui post discessionem ipsius futuri erant. Intrabunt enim lupi, inquit, neque simpliciter lupi, sed etiam « Lupi graves, non parcentes »gregi. » Duplex bellum : Pauli absentia, et incursio luporum : doctor non aderit, et corruptores iminebunt. Ac perpende ferarum vafritiem, et improborum hominum versutiam : absentiam doctoris observarunt, et tunc gregem invaserunt. Quid igitur? nos sine duce et patrocinio deseris, tantumque calamitates prædicis, neque ullam excogitas consolationem? verum si hoc facias timorem auges, et animos dejicis, nervos dissolvis, atque manus audientium. Ideo non prius illis Spiritum commemoravit : « In »quo vos Spiritus sanctus posuit pastores et episcopos[5]. » Etiamsi Paulus habeat, inquit, at Paraclitus adest. Vides-

[1] Act. xx, 28. — [2] Hebr. xiii, 17. — [3] Act. xx, 28. — [4] Ibid. 29. — [5] Ibid. 28.

ne quomodo eorum erexit animum, divinum commemorans doctorem, cujus ope et ipse dum præsens esset valebat? Cur ergo timorem injecit? Ut desidiam eliminaret. Utrumque enim præstare debet is qui dat consilium, nec permittere ut auditor confidat, ne segnior evadat; neque perterrefacere tantum, ne in nimium metum incidat. Cum ergo Spiritum commemoravit, timorem ejecit; cum lupos addit, segnitiem depulit. « Lupi graves, non parcentes gregi. Attendite vobis. Nihil subtraxi, inquit. » Memores estote mei. » Sufficit enim Pauli memoria ad fiduciam indendam. Non memoriam sui tangit solum, sed etiam memoriam gestorum. Quod enim non simpliciter memoriam sui postulet; sed ut recordati ejus, ipsum imitarentur, audituro cuivis subjicit : « Recordamini mei, » quoniam per triennium nocte et die non cessavi cum » lacrymis et gemitibus illis omnibus monens unumquemque vestrum[1]. » Non solum mei recordari vos cupio; sed etiam temporis, admonitionis, curæ, lacrymarum et gemituum illorum omnium. Quemadmodum enim ægrotorum cognati, cum vident illos dictis suis multisque monitis non cedere, nec admittere alimenta et pharmaca ægris competentia, lacrymantur, ut illos facilius flectant; sic et Paulus erga discipulos se gerebat; cum videbat doctrinæ sermonem ad suadendum infirmum esse, lacrymarum medelam inducebat.

VI. Quis autem non reveritus esset, Paulum lacrymantem cernens ac gementem, etiamsi sensu magis destitutus fuisset, quam lapides? Vidisti-ne quomodo etiam illic futura prædixerit? Hic etiam idipsum agit dicens : « Hoc autem scitote, quoniam in novissimis diebus erunt » tempora gravia[2]. » Cur autem id Timotheo ait, nec dicit : Sciant ii qui post futuri sunt, fore tempora gravia. Sed,

[1] Act. xx, 31. — [2] 2 Tim. iii, 1.

scito tu, ut discas discipulum perinde atque magistrum, illa etiam quæ futura sunt curare? si enim non curasset, non parem illi sollicitudinem imposuisset. Ita fecit et Christus : quia enim accesserant Discipuli, quod vellent ea quæ ad consummationem spectabant ediscere, ait illis : «Audituri estis prælia[1].» Atqui non illi audituri erant. Unum namque est corpus fidelium. Ac quemadmodum ii qui tunc erant, de postfuturis audiebant; sic et nos de illis qui tunc fuere discimus. Ut enim dixi, Unum corpus cum illis sumus, arcte mutuo conjuncti, etiamsi extremam membrorum partem occupamus : corpusque hoc nec tempus separat; nec locus. Mutuo enim colligati sumus; non nervorum circuitibus, sed charitatis vinculis undique constricti. Ideo et illos circa nos alloquitur, et nos quæ ad illos spectant audiamus. Operæ-pretium est et illud quærere, cur ubique tristia versus præsentis vitæ finem accessura dicat. Etenim alibi dicit : « In novissimis » diebus discedent quidam a fide[2] ; » et hic rursum ait : « In novissimis diebus erunt tempora gravia[3]. » Christus quoque his consona prænuntians aiebat : « Nam in con» summatione audituri estis prælia et opiniones præliorum, » et fames et pestes[4]. » Cur ergo in consummatione tot et tantæ simul calamitates? Quidam dicunt fatiscentem et infirmantem naturam ; sicut corpus quoddam senio confectum multos attrahit morbos, sic eam consenescentem multas attrahere calamitates. At corpus quidem ob corporis infirmitatem secundum legem ad senium venit : pestilentiæ autem, bella, et terræ motus, non ob naturæ senectutem accidunt. Neque enim ideo accidunt hi morbi, quod creaturæ consenescant. « Fames nempe, pestilentiæ, » et terræ motus per loca ; » sed quia hominum animos corrumpi futurum est : hæc quippe omnia sunt ultiones

[1] Matth. xxiv, 6.— [2] 1 Tim. iv, 1.— [3] 2 Tim. iii, 1.— [4] Matth. xxiv, 6.

peccatorum, et ægritudinibus humanis remedia. Nam ægritudines humanæ tunc augentur. Et quare tunc augentur? inquies. Quoniam, ut mihi videtur, judicium et pœnæ in diuturnum tempus differuntur, ac nondum advenit Judex, qui rationem reddituri sunt, segniores evadunt. Id quod etiam Christus de servo nequam dicit, ipsum ideo negligentiorem fuisse. Moras trahit Dominus meus, inquit ille servus; ideoque conservos verberabat, et heriles facultates pessumdabat. Idcirco Christus accedentibus Discipulis, et quærentibus ediscere diem consummationis, non indicavit; ut futurorum incertos nos assidue in timore servet, et singuli semper futurum expectantes, et in spe Christi adventus versantes, diligentiores essent. Ideo admonet quispiam dicens : « Ne differas » converti ad Dominum, neque expectes de die in diem, » ne forte dum tardas, conteraris[1]. » Incerta mors est, inquit, et ideo incerta, ut semper sollicitus sis. Quapropter sicut fur noctu, sic dies Domini veniet : non ut furetur, sed ut nos cautiores reddat. Nam qui venturum furem prævidet, in vigiliis agit, et accensa lucerna semper vigilat. Sic et vos itaque accensa fidei et recti vitæ instituti luce, splendidas habetote lucernas, in assiduis vigiliis. Quia enim nescimus quandonam sponsus venturus sit, semper paratos esse oportet, ut, cum venerit, nos vigilantes inveniat.

VII. Plura dicere vellem, sed hæc proferre infirmitas corporis vix permisit, qua a vobis longo tempore avulsus sum. Longum mihi tempus fuit, non numero dierum, sed secundum mensuram affectus animi. Amantibus enim, etsi breve absentiæ tempus, multum tamen ingensque videtur. Ideo Paulus cum a Thessalonicensibus modico tempore abfuisset, dicebat : « Nos, fratres, privati vobis

[1] Eccli. v, 8.

» ad tempus horæ, vultu, non corde, abundantius festina-
» vimus faciem vestram videre. » Si Paulus qui omnium maxime philosophari sciebat, ne ad tempus quidem horæ tulit, quomodo nos tot diebus sustinebimus ? Sed ille quidem [ne ad horam quidem tulit; ego vero tot dierum absentiam] non ultra ferens, manentibus adhuc morbi reliquiis, ad vos cucurri, maximum me putans remedium adhibere, charitatis vestræ consortium. Id enim mihi ipsa medicorum opera utilius, et omni quod inde mutuari possim solatio commodius est, vestra scilicet frui charitate, qua utinam diutius gaudere liceat, precibus et intercessionibus omnium Sanctorum, ad gloriam Domini nostri Jesu Christi, per quem et cum quo Patri gloria, honor, imperium, una cum sancto Spiritu, nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

S. P. N.

JOANNIS CHRYSOSTOMI

CONSTANTINOPOLITANI

ARCHIEPISCOPI,

SYNOPSIS VETERIS ET NOVI TESTAMENTI, QUASI COMMONITORII MORE.

CONSPECTUS OPERIS.

Novum Testamentum dicitur et a tempore et a natura rerum quas complectitur. Quoniam omnia renovata sunt: primoque homo propter quem omnia sunt condita. Ne quis autem dicat : Atqui cœlum idem est, terra eadem, et homo quoque, res omnium dignissima ; nova lex data est, nova præcepta, nova gratia per lavacrum : novus homo, novæ promissiones. Non enim ultra agitur de terra et de terrenis; sed de cœlo et de cœlestibus. Nova mysteria : non ultra locum habent illa corporea, ovis, sanguis, nidor, fumus ; sed rationabilis ille virtuteque ornatus cultus : nova præcepta. Lignum nos ad cœlum ducit, sublimesque efficit. Scopus autem in utroque Testamento unus est, hominum nempe emendatio. Ecquid mirum de Scriptura, quando natura tota ad ejus usum est condita? Etenim magnum propter illum cœlum condidit, terram latam, mare majus, quam necessitas postulare videbatur; ut a magnitudine opificiorum opificem mirantes, ad Dei cognitionem venirent. Hæc itaque propter illum facta sunt. Quoniam igitur Veteris et Novi Testamenti scopus unus est; necessarium etiam putavit Moyses historias ve-

teres describere : non secundum externorum morem ; qui historias scribunt ea mente tantum ut rerum narrationes texant, et bella pugnasque in medium agant, atque ex scriptis gloriam sibi parent. At legislator non sic : sed semper historias scribit illustrium virorum qui res præclaras gesserunt ; ut vitæ illorum narratio posteris sit optimæ doctrinæ argumentum. Ideoque non modo eos qui se probe gesserunt in medium adducit ; sed etiam peccatores ; ut illos æmulemur, hos autem fugiamus, et utrinque virtutem diligentiamque majorem adipiscamur. Ne quis ergo existimet extra legislatoris officium esse historias veteres narrare, et leges perscribere. Etenim quam vim habet lex, eamdem obtinet sanctorum vitæ narratio. Est itaque in veteri lege aliud historicum, ut Octateuchus (1) ; nempe Genesis, quæ creationem enarrat, necnon vitam eorum qui Deo accepti fuere ; Exodus, quæ Judæos exhibet ex Ægypto mirabiliter eductos et liberatos, atque in deserto diu morantes, legemque latam ; Leviticus, in quo de sacrificiis et sacerdotio : nam tribus Levi sacerdotium sortita est : et ex tribus nomine nuncupatus liber est. Deinde Numeri ; post egressum enim ex Ægypto jussit Deus numerari populum judaïcum, erantque sexcenties mille, ab uno homine Abrahamo orti. Postea Deuteronomium : legem enim secundo interpretatus est illis Moyses. Deinde Jesus filius Nave : hic enim post Moysem illorum dux constitutus, in terram promissionis introduxit illos, terramque per sortes duodecim tribubus divisit. Post hunc Judices : nam Jesu mortuo, respublica Judæorum in aristocratiam versa est, et tribus imperium moderabantur. Deinde Ruth, liber exiguus, historiam complectens mulieris alienigenæ, quæ Judæo cuidam nupsit. Post hunc Regnorum libri quatuor : in quibus gesta Saülis, Davidis, Salomonis, Eliæ, Elisei, et

reliqua usque ad captivitatem Babylonicam. Post Regnorum libros Esdras. Postquam enim in Babylonem ob peccata sua abducti fuerant, ibique septuaginta annis in servitute manserant; demum Deus placatus, id providit ut Cyrus tunc rex Persarum; Cyrus, inquam, cujus puerilem institutionem descripsit Xenophon, captivos dimitteret. Dimissi vero redierunt ducibus Esdra, Neemia et Zorobabele. Hunc reditum describit Esdras, et quomodo reversi templum denuo construxerint, urbemque reædificaverint. Centum deinde annis elapsis, rursus illos bellum, Macedonicum nempe, invasit. Deinde Antiochi Epiphanis gesta sequuntur, quando tribus annis et dimidio obsessi, maleque affecti, a calamitatibus rursum erepti sunt. Post hæc modico elapso tempore (2), Christus advenit, et Vetus Testamentum desinit. Ut autem discatur judaïcæ gentis origo, quædam hic enarranda sunt. Post Adam fuit Seth, deinde Enoch, postea alii usque ad multas generationes, demum Noë, cujus tempore, cum homines essent malitia corrupti, diluvium accidit. Cessante diluvio, egressus ex arca solus cum tribus filiis, terram omnem prole sua replevit, multis successione quadam prognatis. Cum ergo plurimi essent, deliberarunt ædificare turrim, quæ ad cœlum usque pertingeret. Eorum consilium improbans Deus, linguas ipsorum confudit, unamque in multas divisit. Quare cum non sese mutuo audirent, simul habitare non potuerunt: quæ causa fuit ut per totum orbem dispergerentur. Dicitur autem in illa confusione linguarum, Heberum Judæorum progenitorem noluisse tentati operis esse participem, solumque mansisse qui linguam servaret (3), hoc optimi consilii præmium adeptum. Ex nepotibus ejus fuit Abraham. Ideoque Judæorum lingua, hebraïca vocatur ab Hebero. Abrahæ filius fuit Isaac, hujus Jacob. Hic genuit duode-

cim patriarchas, Ruben, Simeon, Levi, Judam, Isachar, Zabulon, Nepthalim, Gad, Dan, Aser, Joseph, Benjamin. Undecim horum patriarcharum nomen accepere tribus ab illis ortæ. Unusquisque enim tribum proseminavit, et proles ab eis denominabatur. Verum Josephi non una tribus, sed duæ fuerunt. Noluit enim Josephi pater unam tribum ab eo denominari. Quid ergo factum est? Quia unus erat ille, ut duplex fieret Patriarcha, Ephraïm et Manasses duos ejus filios, duabus tribubus nomina sua dare jussit. Unde contigit ut tredecim tribus essent; nempe undecim aliorum, et duæ Josephi per ejus filios. Tribus Levi hinc extrahitur, ordinique sacerdotali deputatur; neque enim necessarium erat aliud quidpiam ipsi tradere; sicque manet duodecim tribuum numerus non imminutus. Duodecim ergo tribus alia omnia gerebant. Levi autem tribui uni sacerdotalia munia concredita erant: Ex hac tribu Moyses erat. Hi ergo duodecim Patriarchæ, in Ægyptum profecti, impleta Dei promissione Abrahamo facta, qua dicebatur, « Faciam semen tuum » sicut stellas cœli, » sexcentorum millium fuere progenitores. Hinc Judæorum genus constitutum est, quod nomen accepit a tribu Juda omnium præcipua et regia, unde reges exorti sunt. Veteris igitur Testamenti aliud quidem historicum est; hoc nempe quod jam recensuimus. Quæ ad consilia moralia pertinet, sunt Proverbia, Sapientia Sirach, Ecclesiastes, Cantica canticorum. Propheticum vero sunt sexdecim Prophetæ, Ruth (4), et David. Hæ vero species divisæ, etiam permixtim aliæ in aliis reperiuntur. Exempli causa, in historiis prophetiam invenire est: et Prophetas historica multa recensere audimus, atque in horum utroque consilia et monita deprehendimus, nempe in prophetia et in historia. Hæc omnia, ut dixi, ad unum respiciunt, nempe ad audientium emendationem;

ita ut et ex prius gestorum narratione, ex consilio admonitioneque, et ex prophetia ad id quod decorum est nos concinnemus. Prophetiæ vero illud maxime opus erat, ut futura prænuntiaret, seu bona seu mala essent; ut alios attraherent, alios metu a nequitia coërcerent. Est et aliud prophetiæ genus, nempe ea quæ ad Christum pertinent vaticinari: ubi accurate tractatur, non de adventu modo, sed et de iis quæ post adventum facturus erat, de partu, de natalibus, de cruce, de miraculis, de Discipulorum electione, de Novo Testamento, de cessatione judaïcorum rituum, de destructione gentilitiorum, de nobilitate Ecclesiæ, deque aliis omnibus subsequentibus rebus. Hæc omnia clarissime ante multum tempus prædixerant Prophetæ; alia figuris, alia verbis. Etenim duo sunt prophetiæ genera, et operibus et verbis futura prænuntiare. Verbis quidem, ut cum crucem significare volentes, dicunt: « Sicut ovis ad cædem ductus est, et sicut agnus » coram se tondente sine voce [1]. » Hoc itaque verbis ipsis vaticinari noluerunt; operibus vero, cum Abraham exhibetur filium offerens, et arietem jugulans. Hic enim rebus ipsis crucis imaginem præsignificat, atque cædem pro orbe futuram. Multas certe invenire est in Veteri Testamento hujusmodi figuras, prophetiasque per res exhibitas. Prophetiæ vero munus est, non modo futura dicere, sed etiam præterita, quod maxime apud Moysem deprehenditur. Quando enim de cœlo et de terra loquitur, res quidem dicit præteritas et tempore obscuratas, sed prophetia hæc enuntiat. Quemadmodum enim prophetiæ est res nondum gestas, quæque adhuc occultæ sunt annuntiare; sic et res gestas quidem, sed ob tempus occultas revelare et in medium adducere, parem gratiam postulat. Ad prophetiam quoque pertinet res præsentes annuntiare,

[1] Isaï. LIII, 7.

quando quidpiam efficitur, sed occultum est; ut accidit circa Ananiam et Sapphiram. Illic enim neque præteritum, neque futurum, sed res præsens, occulta tamen. Petrus ergo hæc per prophetiam revelans, in medium adducit. Sane quæ ad Vetus Testamentum pertinent, ut quis confertim dicat, ejusmodi sunt. In Novo autem ea, quæ in Veteri ænigmatice dicta sunt, exhibentur: de prophetiis loquor, quibus testimonium perhibent ipsa opera, nempe vitæ institutum ad cœlum usque pertingens, arcana futurorum bona, « Quæ nec oculus vidit, nec auris audi» vit, nec in cor hominis ascenderunt[1]. » Novum quippe Testamentum hominem per Vetus acceptum, moderate et sensim a nequitia ad Angelorum institutum adducit. Itaque Veteris quidem Testamenti opus erat hominem facere; Novi autem hominem efficere Angelum. Quandoquidem enim nequitia id effecit ut illud perderent quo homines erant, ipsosque in brutorum ignobilitatem dejecit, ac ferinos reddidit; lex quidem illos a tali malitia liberabat; gratia vero ipsis hanc angelicam virtutem addit. Sunt autem Novi Testamenti libri, Epistolæ quatuordecim Pauli (5), quatuor Evangelia, duo Discipulorum Christi, Joannis et Matthæi, duo autem Lucæ et Marci: quorum alius Petri, alius Pauli discipulus fuit. Illi enim ipsis oculis Christum viderant, ac cum illo versati fuerant; hi vero ea quæ ex ipsis acceperant, aliis tradiderunt; itemque liber Actuum, qui etiam Lucæ est, narrantis ea quæ gesta sunt; et ex catholicis tres Epistolæ.

SYNOPSIS GENESIS.

Mundi creatio; hominisque formatio. Mandatum accipit

[1] 1 Cor. II, 9.

Adam, et formatur mulier ex costa ejus, quæ a serpente decepta, virum decipit, atque una cum illo maledicta ejicitur ex paradiso. Serpens quoque maledictum accipit, ut super pectus gradiatur. Caïn occidit fratrem, quia laudabilius se gesserat, datque ille pœnas: posteaque liberos suscipit. Eva Sethum parit. Catalogus eorum qui ab Adamo et a Setho orti sunt usque ad Noë: hominumque criminatio ob indecora connubia, ac cæteras iniquitates. Filios Dei hic vocat eos qui a Setho genus ducebant; dicitur enim: « Ego dixi: Dii estis, et filii Altissimi omnes[1].» Filias vero hominum vocat eas quæ a Caïno ortæ erant. Prædicit Deus Noæ futuram hominum perniciem per diluvium, et jubet arcam construere, trecentorum cubitorum longitudine, quinquaginta cubitorum latitudine, et triginta cubitorum altitudine. Ut autem ingressus est in arcam, advenit diluvium quadraginta diebus et quadraginta noctibus. Obtinuit aqua centum quinquaginta diebus. Apparuerunt autem cacumina montium primo die decimi mensis. Et post quadraginta dies emisit corvum, qui non reversus est: et post septem dies emisit columbam, quæ reversa est ramum olivæ gestans. Jubetur a Deo Noë egredi ex arca: et egressus Deo sacrificavit, et benedictus est cum filiis suis. Accepitque promissionem a Deo, non ultra futuram hujusmodi perniciem hominum per diluvium. Postea vero Semo quidem et Japheto benedicit, maledicit autem Chanaanum, quia pater ejus Cham revelaverat nuditatem patris. Maledictio autem illa eventum habuit in Gabaonitis; imo potius specie quidem maledictio erat; sed revera prophetia. Hinc sequuntur qui ex Noë orti sunt usque ad Phalec, qui hoc nomen sortitus est, quia ejus tempore divisa fuit terra. Tunc enim turrim ædificarunt; unde locus Babylon est appellatus, quod « Confusionem »

[1] Gen. VI, 2, et Psal. LXXXI, 6.

significat, quia illic confusæ sunt linguæ eorum. Pater autem Phaleci Heber dicitur non consensisse cum cæteris circa ædificationem turris; ideoque ipsi loquelam non mutatam fuisse, sed mansisse illum cum integra sua dialecto, quæ ab illo denominationem sortita sit. Nam cum ille Heber vocaretur, hæc hebraïca appellata est: quod signum est maximum hebraïcam esse omnium linguarum antiquissimam. Antequam enim confunderentur linguæ, hac omnes utebantur. Est autem hic Heber inter majores Abrahæ. Assumit Thara Pater Abrahæ, filios suos Abraham et Nachor (6) et nepotem suum Lot, et venit in Charran, in animo habens inde proficisci in terram Chananæorum. Illoque mortuo in Charran, jubetur a Deo Abraham transmigrare ex Charran, et venit in Sychem in terra Chanaan. Et dixit ei Deus, semini ejus se daturum terram illam. Et ædificavit Abraham altare Deo, et fixit tabernaculum suum versus mare. Cum fames autem esset, descendens in Ægyptum præcepit uxori suæ ut diceret se sororem ejus esse. Cum porro sustulisset eam Pharao, et Dei ultionem expertus esset, reddidit illam Abrahæ. Litigantibus invicem pastoribus Abrahæ et Loti, ipsi habitatione separati sunt. Lot accepit Sodomitarum terram: Abraham vero ad quercum Mambre habitavit. Promissionesque rursum a Deo accepit, ejus semen multitudine propagandum esse, et illam terram possessurum. Chodollagomor, quia ab ipso defecerant quinque reges sodomiticæ terræ, qui ipsi prius servierant, assumptis secum tribus aliis regibus, bellum ipsis intulit, eosque in fugam versos captivos abduxit; in quibus erat etiam Lot. His auditis Abraham, cum vernaculis suis trecentis octodecim, illos insecutus, eripuit fratris filium cum equitatu et mulieribus. Et Melchisedecho se benedicenti et afferenti panem et vinum, decimas dedit. Ideo ait Paulus in Epis-

tola ad Hebræos : « Et Levi qui decimas accepit, decimatus est [1]. » Regi Sodomorum roganti ut equitatum acciperet non annuit : « Ne dicas, inquit : Ego ditavi Abraham [2]. » Tunc Deo ipsi dicente, « Merces tua magna erit [3], » filiorum orbitatem deplorat : rursumque audit, eum qui ex illo egressurus erat, ejus hæreditatem accepturum esse, et semen ejus futurum sicut stellas cœli. Hic jacet illud : « Credidit Abraham Deo, et reputatum est illi ad justitiam [4]. » Sectiones facit, et discit peregrinum futurum esse semen suum, et postea liberandum fore postquam depressum fuerit per quadringentos annos. Sara autem quia sterilis erat dat Agarem Abrahamo, ut liberos susciperet ex illa. Cum autem hæc uterum gestaret, contra heram suam sese extulit : traditque illam Sarræ Abraham, ut contumeliam ulcisceretur. Illa vero ab hera sua male accepta, a domo aufugit : ab Angeloque jubetur ad dominam suam redire. Promissionemque accipit semen ipsius multiplicandum esse : pueroque antequam nasceretur nomen imponit Angelus, Ismaël ipsum appellans. Peperit Agar Ismaëlem, et Abraham, cum nonaginta novem annorum esset, nomen mutavit. Non enim ultra Abram, sed Abraham vocatus est. Præcepit illi Deus ut circumcidatur cum tota domo : nomenque Saræ mutatur, vocaturque illa Sarra. Accipit Abraham promissionem circa Isaacum. Apparet Abrahamo Filius Dei cum duobus Angelis, et ait illi : « Revertar ad te tempore isto ad horas : et habebit filium Sarra uxor tua [5]. » Abraham obsecrat Deum pro Sodomis. Duo Angeli veniunt ad Lot. Instantes Sodomitæ perquirunt eos, et percutiuntur cæcitate. Abducto autem Loto, Angeli egrediuntur domo : et ipse quidem cum filiabus salvus confugit in Segor : uxor

[1] Hebr. VII, 9. — [2] Gen. XIV, 23. — [3] Id. XV, 1. — [4] Ibid. 6. — [5] Id. XVIII, 10.

autem ejus facta est columna salis, quia retro respexit. Ut vero Sodomitarum regio incensa est, et Lot in montem se contulit, conceperunt ex illo duæ filiæ ejus, et major peperit Moab, junior vero Ammon. Coïtum vero cum patre per ebrietatis fraudem consecuti sunt. Putabant enim genus humanum defecisse. Peregrinatus est in Geraris Abraham, et Abimelech rex Gerarorum Sarram accepit: Deo autem minas in ipsum intentante, sese purgabat ille dicens putasse mulierem illam sororem ejus esse : sic enim ipsa dixerat. Reddidit vero illam Abrahæ cum donis. Tunc postquam reddita fuerat, peperit Isaacum. Ejicit autem domo ancillam cum filio ejus Ismaële. Abimelech porro pepigit cum Abrahamo fœdus, ut nihil injuriæ inter eos intercederet : et accipit ille septem agnas ab Abrahamo, in testimonium putei Juramenti, ut palam esset illum Abrahæ esse. Jubetur Abraham filium offerre in holocaustum, et offert, immolaturque aries pro eo. Hæc porro figura erant œconomiæ quam pro nobis dispensaturus erat Christus. Moritur Sarra, et empto loco Abraham ab Ephrone Chettæo, illic uxorem sepelit. Mittitque servum, ut uxorem ducat Isaaco ex Mesopotomia, præcipiens ne filium suum illo ducat, si noluerit mulier venire. Ut autem venit servus in urbem Nachoris, et signum petiit, quo virginem agniturus erat: signum autem illud erat, si præberet illa sibi et camelis suis aquam ad bibendum : exit Rebecca filia Bathuelis filii Nachoris: Nachor vero frater erat Abrahæ. Cum dedisset autem ipsa illi et camelis suis potum, et dixisset cujus esset filia, introducit virum et hospitio accipit. Ubi dixit ille cujus rei causa venisset, et petiisset ut sibi traderetur puella, id virginis arbitrio parentes reliquerunt. Illam annuentem assumens servus abscessit : fuitque illa uxor Isaaci. Sarra defuncta, ducit Abraham uxorem Chet-

turam, et filios, quos ex illa susceperat, separavit ab Isaaco, muneribus affectos: opum vero suarum hæredem fecit Isaacum, et mortuus est. Hic recensentur nomina filiorum Ismaëlis, qui habitavit ab Evilat usque ad Sur. Cum Rebecca sterilis esset, obsecrabat Isaac Deum ut illa conciperet : atque ut gestavit uterum, dixit illi Deus : « Duæ gentes in utero tuo sunt, populusque populum superabit [1] : prædicens ea quæ Judæos et nos Christianos spectabant. Ut autem pueri nati sunt et creverunt, tradit venditque primogenita sua Jacobo Esaü pro coctione lentis. Cum vellet Isaac in Ægyptum descendere, quia fames prævalebat, cohibuit illum Deus, hortatus ut illic maneret, ubi tunc erat, pollicitus se cum ipso futurum, ac benedicturum semen ipsius, ipsumque multiplicaturum. Cum didicisset autem Abimelech rex Gerarorum Rebeccam uxorem esse Isaaci; suspicabatur enim sororem ejus esse; mortem indixit iis qui ipsi contumeliam inferrent. Tunc semina sparsit Isaac, et centies multiplicatum hordeum invenit. Cum autem ex benedictione Dei magnis auctus esset divitiis, invidebant ei Philisthiim, et Abimelech inde eum expulit. Ille vero non obstitit, sed recessit, et puteos fodit, pro quibus lites fuerunt. Ille vero non ultus eos, alios fodit puteos, donec illi molestiam inferre desierunt. Et benedixit illum Deus. Isaac autem se adeuntem Abimelechum benigne suscepit convivioque excepit, injuriarum immemor. Duxit Esaü Chananæas mulieres, quæ litigabant cum Rebecca. Senuit Isaacus et caligaverunt oculi ejus, præcepitque Esaü filio suo, ut venaretur et pararet sibi cibaria, ut benediceret eum. Jacob autem de matris consilio et opera Esaü fratrem prævenit : nam coctis illa hœdis duobus, et pellibus eorum filio circumpositis, ut filii lenitatem obtegeret, cibaria ipsi tradidit,

[1] Gen. XXV, 23.

et emisit eum. Ille vero ingressus benedictiones accepit. Ubi autem accessit Esaü, et quod gestum erat edidicit, lamentabatur, lugebat, petebatque et ipse benedictionem sibi dari: et perseverantia sua aliquid effecit; nihil tamen tantum, quantum sperabat: impetravit tamen. Parva itaque loco majoris benedictione donatus, irascebatur contra fratrem, injuriæ memor, expectabatque patris mortem, ut tunc sine metu insidias ipsi pararet. Hæc Jacobo indicat mater, hortaturque ut fuga salutem sibi paret: cumque dixisset Isaaco non vitalem sibi fore vitam, si Jacob etiam ex Chananæis uxorem duceret, illud efficit ut Isaac Jacobum mittat in Mesopotamiam ad fratrem ipsius Labanum, ut ex filiabus ejus uxorem ducat. Post Jacobi profectum duxit Esaü filiam Ismaëlis sibi uxorem. Ismaël autem filius erat Abrahæ ex Agare. Videt scalam Jacob, cippum erigit, promittitque se bonorum suorum decimas Deo daturum, si incolumis reverteretur. Venit in Mesopotamiam, vidit Rachelem, ipsam osculatus est, reversa puella id renuntiavit patri suo Labano. Ille veniens agnovit Jacobum, induxit illum domum: Jacob servivit illi, in mercedem filiam ipsius accepturus: ille vero majorem natu dedit. Ægre ferenti Jacobo ob fallaciam, proponit ut septem alios annos sibi serviat, si velit et juniorem ducere. Ille vero id quoque passus est, et duxit etiam juniorem. Erat autem major natu Lia lippis oculis; junior autem Rachel formosa. Hæ vero figuræ sunt, nempe major natu Synagogæ Judæorum, junior autem Ecclesiæ Christi. Concepit Lia, et peperit Ruben, Symeonem, Levi, et Judam. Rachel autem quia non pariebat, dat Jacobo uxorem secundam, ancillam nempe suam Balam, et peperit illa Dan et Nephthalim. Dedit etiam Lia Zelpham ancillam suam Jacobo uxorem: hæc vero peperit Gad et Aser. Peperit deinde etiam Lia Isachar et Zabulon. Tunc

peperit quoque Rachel Josephum. Cum autem vellet Jacob reverti in terram suam, dat ipsi mercedem Laban, quam ipse Jacob determinavit, omne fuscum in agnis, et omne album in capris: illa autem quam plurima oriebantur: ponebat enim Jacob virgas in canalibus; et concipiebant oves, et pariebant alba et varia, et cineritio colore sparsa. Illud vero totum Dei erat opus, ut ipse Jacob ait. Invidebant ei filii Laban, et ille clam acceptis uxoribus suis cum facultatibus abscessit. Laban vero insecutus eum est, ac priusquam cum illo congrederetur, interminatus est illi Deus, si aspere Jacobum adoriretur. Ille vero ut advenit, primo incusabat, et causam quærebat, cur furtim abscessisset. Ut autem Jacob respondit se id ideo fecisse, quod sibi invideretur, et veritum ne filias suas retineret; deos suos repetebat Laban, quos furata erat Rachel. Cum autem non invenisset, instat vehementer Jacob incusans. Demum postquam comederant et biberant, in viam quisque suam recesserunt, tumulum illic lapidum statuentes, quem collem Testimonii vocarunt. Tunc occurrere Jacobo Angeli Dei. Mittit vero Jacob ad Esaü, qui annuntiarent adventum suum: ut vero redierunt ii qui missi fuerant; et nuntiaverunt venire Esaü cum quadringentis viris, formidine captus rogat Deum, ut se ab imminenti periculo liberet, mittitque dona Esaü fratri. Ut autem ingressus est Jacob in torrentem, benedictionemque accepit, ac mutatum fuit nomen ejus, videt Esaü venientem, ac divisa turma sua, ancillas cum filiis suis primas constituit, Liam secundam cum filiis, et Rachelem cum Joseph postremam venire jussit: ille vero primus incedebat. Ut autem placide vidit illum Esaü, et dona ab illo accepit, rogabat se viæ comitem acciperet: Jacob autem renuit. Confecto itinere moratus est in Salem Sicimorum urbe, ubi Sichem filius Emmor regis,

amore Dinæ filiæ Jacobi captus est, illaque vitiata, rogabat illam ducere uxorem sibi liceret. Responderunt Symeon et Levi se libenter daturos, si ipsi circumciderentur cum populo suo. Ut vero se circumciderunt, cum adhuc in dolore versarentur, illos interfecere Symeon et Levi. Metuebat deinceps Jacob ne in se irruerent vicini Chananæi : Deoque jubente ascendit in Bæthel. Mortuaque est nutrix Rebeccæ. Ut autem benedixit Jacobo Deus, profectus ex Bæthel habitavit ultra turrim Gader. Tunc infeliciter peperit Rachel et mortua est, sepultaque est in via Ephrata : hæc est Bethlehem. Qui natus autem est, Benjamin erat. Tunc dormivit Ruben cum Balla concubina patris sui. Illo tempore mortuus est Isaac ; et sepelierunt eum Esaü et Jacob. Genealogia ducitur progeniei Esaü, inter quos Job reperitur (7), qui Jobab hic vocatur. Josepho invident fratres somniorum causa, et quod magis a patre diligeretur. Illumque solum nacti occidere volebant : consulens autem Ruben, ut in lacum injiceretur, volebat illum saltem a morte eripere. Cum injecissent, vendiderunt demum Madianitis, Juda consulente. Tunicam autem ejus sanguine tinctam ostenderunt patri. Ille vero putans illum a fera devoratum, graviter lugebat. Judæ autem nati sunt, Er, Aunan, et Selon. Mortuo autem Er, uxorem ejus Thamarem duxit frater ejus Aunan : qui nolebat semen suscitare fratri suo. Ut vero hic quoque mortuus est : non ultra volebat Judas Seloni tertio filio Thamarem uxorem dare, Thamar vero ornata ut meretrix secus viam sedit. Illam autem vere meretricem putans Judas; nam vultum obtegerat, ingressus est ad eam, pignusque dedit illi, torquem et annulum et virgam. Ut vero renuntiatum postea est Thamarem uterum gestare, jussit socer ejus Judas eam comburi. Illa vero misit dicens ex illo viro se concepisse, cujus esset annulus.

Tunc ait Judas, « Justior est Thamar, quam ego[1]. » Cum autem peperit, emisit manum Zara, et postea retraxit, et egressus est Phares, et postea Zara. Hæc porro sic allegorice explicantur. Protulit, inquiunt, primus populus, nempe justi qui ante legem fuerunt, manum, id est, vitam virtute ornatam et angelicam. Deinde in medium inducta est lex; postea vero revocata rursum est illa prior vita, per Christi institutum ad perfectiorem statum provecta. Emit Josephum princeps coquorum Pharaonis, Pentephres : ipsique commisit curam omnium quæ in domo sua erant. Non cessit ille heræ ad peccandum hortanti. Calumnia impetitus est, conjectus in carcerem fuit: etiam illic dominium obtinebat; principi pincernarum, et principi pistorum interpretatus est somnia. Evenit sicut ipse dixerat : ille quippe occisus, hic in pristinum honorem reductus est. Vidit Pharao somnia boum et spicarum; quibus significabatur abundantia, et quæ illam subsecuta est fames. Eductus ex carcere est Joseph, ut illa interpretaretur; nam eum indicaverat princeps pincernarum. Interpretatus ille est, deditque consilium, quo fami remedium adhibebatur. Statuitur post Pharaonem primus, et multo collecto in septem annis ubertatis frumento; quando fames institit, volentibus vendebat. Venerunt etiam fratres ejus ad emendum. Ubi autem non cum illis vidit Benjaminum, metuens ne illum quoque perdidissent, incusat eos ut exploratores terræ, nec criminis aliam fore solutionem dicit, nisi fratrem juniorem Benjaminum in Ægyptum adducentes, ostendere possent. Arrepto autem et vincto Symeone, cæteros dimisit, et frumento et argento dato. Ubi autem viderunt argentum, cum aperirent saccos, de re tam inopinata turbati sunt, et Benjaminum a patre postulabant, cui omnia quæ gesta erant

[1] Gen. XXXVIII, 26.

enarrarunt. Ille vero renuebat puerum emittere. Ut autem fames invaluit, cum instaret Judas Benjaminum volens abducere, se sanum et incolumem reducturum pollicitus, dedit Jacob duplicatum argentum, jubens alia quoque dona afferre. Ut autem ad Josephum pervenerunt, ab eo perhumaniter excepti sunt; de patre ille interrogavit, et lauto illos convivio excepit. Cum porro de reditu ageretur, jussit poculum aureum injici in saccum Benjamini, illis ignorantibus. Ut autem injectum fuit poculum, dum illi abirent, jubet Joseph præpositum domus suæ viros insequi. Insecutus ille, incusabat quod beneficum malis remunerarent. Illis vero turbatis, et morte dignum definientibus eum qui in furto deprehensus foret, seque servituti obnoxios, inventum fuit poculum in Benjamini sacco. Tunc ingressus Judas, longoque habito sermone de patre, de Josepho, et de Benjamino; cum se ille pro puero ad servitutem offerret, in tantam commiserationem Josephum injecit, ut tota illa scena proderetur. Omnibus enim exclusis, ut sibi cum libertate flere liceret, sese fratribus cognoscendum exhibuit, misitque ad patrem cum donis et plaustris : id quod etiam Pharaoni placitum erat. Ut audivit Jacob ea quæ ad Josephum spectabant : gaudio perfusus est, et jubente Deo descendit in Ægyptum. Videt Josephum pater : hæc renuntiantur Pharaoni, qui habitare eos jussit in Ramesse. Ut autem exhaustum fuit argentum terræ, jumenta dantes illi homines, frumentum accipiebant : his quoque deficientibus, nec fame desinente, se ipsos cum terra dederunt : ac servi Pharaonis constituti seminabant, et quintam partem ipsi referebant, quatuor sibi partes reservantes. Morti proximus Jacob, juramentum exigit a Josepho, ne se in Ægypto sepeliret, sed in sepulcro patrum suorum. Filiosque Josephi Ephraïm et Manasse non in nepotum,

sed in filiorum ordinem accenset. Caligabatque oculis Jacob : ut autem osculatus est eos, cum benedicturus illos esset, Joseph a sinistris Jacobi posuit Ephraïm, et Manassem a dextris. Jacob autem dexteram manum imposuit super juniorem qui a sinistris stabat; sinistram vero super eum qui a dextris, et benedixit. Putantem Josephum id patrem per ignorantiam facere, et monentem, non tulit Jacob, seque gnarum, non ignorantem id facere dixit. Tunc dedit Josepho Jacob Sicimam jure præcipuo, quam Symeon et Levi ceperant. Et benedicit filios suos. Hic de Christo vaticinatur : « Non deficiet, inquit, » princeps ex Juda, nec dux de femoribus ejus, donec » veniat is cui repositum est[1]. » Ut autem mortuus est Jacob, luxit eum Joseph, et efferens sepelivit in spelunca Abrahæ. Dixerunt itaque fratres ejus : « Ne forte injuriæ » memoriam retineat, et referat nobis mala, quæ intulimus » ei[2], » Et rogabant eum dicentes : « Ecce nos servi tui » sumus[3]. » Flevitque Joseph, et dixit eis : « Ne timeatis : » nam Dei sum ego : vos mala consilia cepistis, Deus » autem bona retribuit mihi. Ego nutriam vos et domos » vestras[4]. » Vixit ergo Joseph centum annos (8), et vidit filios Ephraïm usque ad tertiam generationem. Dixit porro fratribus suis : « Visitatione visitabit vos Deus, et inducet » vos in terram promissionis, quam juravit patribus nostris » se daturum eis. Et simul vobiscum feretis ossa mea[5]. » Cum vixisset centum annis, sepultus est in loculo in Ægypto[6].

SYNOPSIS EXODI.

Exurgens in Ægypto rex qui Josephum non noverat,

[1] Gen. XLIX, 10. — [2] Id. L, 15. — [3] Ibid. 18. — [4] Ibid. 19. — [5] Ibid. 24. — [6] Ibid. 25.

Israëlitas afflixit in luto et latere. Præcepit etiam obstetricibus, ut occiderent masculos Israëlitarum; ut autem illæ non paruerunt, illud facinus populo commisit. Tunc nascitur Moyses ex tribu Levi, et exposuerunt eum parentes in arcula. Descendens vero filia Pharaonis, eductum infantem nutriendum tradidit. Cum in virum crevisset Moyses, egressus est ad filios Israël. Ut autem laborem eorum considerabat, vidit Ægyptium, qui Hebræum verberabat, cumque hinc inde respexisset, neminem vidit; percussoque Ægyptio, abscondit illum in arena. Egressus die sequenti, vidit Hebræos duos sese mutuo verberantes, alterique dixit : Cur verberas proximum? infit ille : « Quis te constituit principem et judicem nostrum? an » occidere me vis, ut heri Ægyptium [1] ? » Timuit ergo Moyses, Pharaoque rem gestam audivit, ac quærebat interficere Moysem. Metuens Moyses secessit in Madiam : juvitque Jothoris filias ad aquandum. Illæ rem gestam patri nuntiaverunt, ad eumque adduxere Moysem. Jothor dedit illi filiam suam in uxorem : et peperit illa Moysi Gersem et Eliezer. Ipsi greges pascenti loquitur Deus; cum accessit, vidit in rubo miraculum illud, cum ureretur et non combureretur. Et mittit illum Deus in Ægyptum dicens : Dic [de me,] « Ego sum qui sum [2]. » Jubetur congregare seniorum cœtum, et sic intrare ad Pharaonem. Præcipereque populo, ut cum aufugerent, vasa argentea et aurea mutuarentur a vicinis. Datque illi talia signa ut fides ei haberetur, virgam quæ versa est in serpentem, mutationem manus suæ; facta quippe est alba sicut nix (ex lepra), et rursum restituta est in pristinum colorem; aquam item fluminis. Effundes enim, inquit, ex ea in aridam, et sanguis erit. Reluctante Moyse, iratus Deus adjunxit ipsi Aaronem. Annuntiavit Moyses Jothori socero

[1] Exod. II, 14. — [2] Id. III, 14.

suo, se in Ægyptum esse profecturum. Mortuoque rege, qui ipsum interficere quærebat, ait illi Deus: Ingredere in Ægyptum. Ille vero assumptis filiis cum uxore, sic profectus est. Ideo Angelus ipsi apparet exterrens eum (9). Non enim propter circumcisionem: si enim circumcisionis causa, oportebat non ante discedere Angelum, quam alterum mater circumcidisset: sed ideo apparuit, ut non uxorem duceret in Ægyptum. Non enim eo mittebatur, ut illic habitaret, sed ut educeret Israëlem: quod et ille intelligens, remisit uxorem. At unde palam est quod remiserit? Post discessum ex Ægypto occurrit illi cum uxore ipsius Jothor socer ejus. Venit Aaron ad Moysem, et ambo congregarunt seniores Israëlis, et ipsis renuntiarunt Dei mandata: illi autem gavisi sunt. Ubi vero ad Pharaonem accesserunt, jusseruntque eum dimittere populum, non modo non annuit rex; sed etiam Israëlitas vehementius afflixit, jubens ne daretur eis palea; sed ut ipsi eam sibi reperirent. Cum autem scribæ verberarentur, quod opus non impleretur, Pharaonem adierunt, nihilque impetrarunt. Tunc occlamarunt contra Moysem: rursumque mittitur ille ad Israëlitas, exitum illis annuntians. Illi vero ne audierunt quidem Moysem, tam dejecto erant animo. Hic scribitur Moysis genealogia, et ait illi Deus: « Dedi te » Deum Pharaoni[1]: » mittitque illum ad Pharaonem, jubens ostendere signum, si rex peteret, virgæ in serpentem conversæ. Ut autem virga in serpentem mutata est, nec tamen rex cessit; vertitur aqua fluminis in sanguinem, impletur terra ranis: deinde sciniphes exierunt, mox cynomyia, postea mors jumentorum, postea pustulæ, hinc grando et ignis, postea locustæ, et tenebræ palpabiles. Cum autem inducenda esset mors primogenitorum, jubentur immolare agnum immaculatum, et inungere postes

[1] Exod. VII, 1.

sanguine : neque enim morituros esse eos qui essent in ea domo, in qua sanguis agni esset. Tunc illis lege statuit septem dies azymorum : et si ingressi fuerint in terram promissionis, jubet hunc servare cultum. « Et si interro- » gaverint vos, inquit, filii vestri, dicetis : Sacrificium » Pascha hoc est Domino[1]. » Cum autem media nocte periissent omnia primogenita Ægyptiorum, abegerunt Israëlitas ex Ægypto. Illi vero egressi sunt, cum accepissent vasa argentea et aurea, multumque populum secum promiscuum, et oves, et boves, et jumenta. Habitatio autem filiorum Israël, qua habitarunt ipsi et Patres eorum in terra Ægypti et in terra Chanaan, fuit annorum quadringentorum et triginta (10). Et ait Deus : « Consecra et sanc- » tifica mihi omne primogenitum ab homine usque ad pe- » cus[2], » quia occidit primogenita Ægyptiorum. Non duxit autem eos per Philisthiim, ne pœniteret eos bellum videntes, neu reverterentur in Ægyptum; sed per mare Rubrum. Quinta autem generatione ascenderunt filii Israël ex Ægypto : et accepit Moyses ossa Josephi. Ducebat autem Deus Israëlem ductu ignis per noctem, et ductu nubis per diem. Ut autem insecutus est Pharao mutata sententia, virga percussit Moyses mare, et divisum est : cum autem pertransissent Israëlitæ, mare conjunctum est contra Ægyptios, et demersit eos. Et cecinit Moyses canticum, cecinit et Maria cum mulieribus. Venerunt in Marrhas, ubi amara erat aqua, et dulcem reddidit illam Moyses per lignum. Venerunt in locum ubi erant duodecim fontes, et septuaginta palmæ : locus autem vocabatur Elim. Inde venerunt in desertum inter Elim et Sina. Tunc murmuraverunt in deserto Israëlitæ, carnes postulantes. Tunc pluit illis manna. Deinde intulit coturnicem. Hic circa manna, quod cum multum erat, non redundabat; cum

[1] Exod. XII, 26. — [2] Id. XIII, 1.

parvum, non deficiebat, jussit nihil relinqui in crastinum. Illi vero non paruerunt, et quod residuum fuit, vermibus scatebat. Dixit, Ne egrediamini ad colligendum sabbato. Illi vero neque in hoc obsecuti sunt, et cum egressi essent, nihil invenerunt. Jubet Moyses in vase aureo reponi ex manna in futuras generationes. Manna vero comederunt quadraginta annis. Tunc murmuraverunt ob sitim. Et percussit Moyses petram, exiitque aqua. Venit Amalec bellatum contra Israëlem : et in fugam illum vertit Jesus filius Nave : ac quandiu erant manus Moysis erectæ, superabat Israël; quando autem demittebat eas, superabatur. Illud vero signum erat crucis. Stabant quippe Aaron et Or qui sustinerent manus Moysi. Dixit autem Dominus ad Moysem: « Scribe hoc in monumentum in libro[1]. » Accedit Jothor socer Moysis cum uxore ejus : generum autem illum præter usum vocat Scriptura, et Moysi et populo. Enarrat mirabilia Moyses socero : ille vero miratus est. Ut autem vidit totum populum Moysi astantem, illum vero non posse erga omnes judicium exercere, auctor est illi socer, ut deligat viros potentes, religiosos, justos, odientes superbiam, et constituat eos, millenarios, centenarios, quinquagenarios, decuriones. Obtemperavit ei Moyses, et ascendit in montem. Præcepitque ei Deus ut populo diceret, eos futuros Dei regale sacerdotium, gentem sanctam, si obedierint. Illi vero dixerunt : « Omnia quæcumque dixit » Deus, faciemus et audiemus[2]. » Tunc præcipit populo, ut purificetur usque ad tertium diem, et lavet vestimenta sua. Hic dictum est illud quod habetur apud Apostolum in Epistola ad Hebræos : « Si tetigerit montem, lapidabi» tur[3]. » Tunc mons fumigabat, voces tubarum sonabant. Tunc præcepta Legis accipit Moyses, nempe Decalogum, et reliqua jura. Illud autem, « Diis non maledices, » non

[1] Exod. XVII, 14. — [2] Id. XIX, 8. — [3] Hebr. XII, 20.

de idolis dictum est, sed de principibus: subdit enim: « Principi populi tui non maledices[1]. » Pollicetur multa ipsis bona, si obedierint, quod gentes sint superaturi, terram possessuri; pollicetur item aquam eorum benedictum iri, et panem, omni morbo liberandos illos esse, non futuram sterilem esse in illis, neque orbum, neque immaturam mortem, terminos eorum se positurum esse a mari Rubro usque ad Philisthinorum terram; a deserto, usque ad Euphratem. Tunc immolavit Moyses, et dimidium sanguinis effudit ad altare: accipiensque sanguinem aspersit populum. Horum meminit Paulus in Epistola ad Hebræos, dicens: « Neque primum Testamentum sine sanguine renovatum est[2]. » Jubetur Moyses ascendere et accipere tabulas. Et erat ibi quadraginta diebus, et quadraginta noctibus. Audivit autem dispositionem tabernaculi, et eorum quæ in ipso continebantur, et sacerdotalis amictus, et unctionis sacerdotum, et redemptionum. Hæc vero erant ut singuli dimidiam didrachmi partem darent, id est, obolos decem. Et de compositione olei præcipit, et de observatione sabbati. Conveniunt Israëlitæ contra Aaronem et in idololatriam incidunt. Tunc ait Deus Moysi: « Sine me, » et delebo eos, et faciam te in gentem magnam[3]. » Ut autem descendens Moyses vidit vitulum et populum ludentem projecit et contrivit tabulas, increpavit Aaronem, præcepit filiis Levi venientibus: Dixit: « Si quis ad Domi- » num, veniat ad me, ut occidat unusquisque fratrem suum » et proximum suum[4], » et ceciderunt tres mille viri. Tunc ascendens Moyses dixit Deo: « Siquidem dimittis illis pec- » catum, dimitte; sin minus, dele me de libro, quem » scripsisti[5]. » Tunc flevit populus, et jussus est deponere ornatum suum. Hic dictum fuit, « Et locutus est Dominus

[1] Exod. XXII, 28. — [2] Hebr. IX, 18. — [3] Exod. XXXII, 10. — [4] Ibid. 26. [5] Ibid. 31.

» ad Moysem, quasi si quis loquatur ad amicum suum[1]. » Jesus autem filius Nave non egrediebatur ex tabernaculo. Tunc rogat Moyses Deum, ut non derelinquat populum, et dolatis duabus tabulis accipit Decalogum, transactis rursum quadraginta diebus, et quadraginta noctibus. Præcipitur autem ipsi iterum de Pascha, de Sabbato, de exterminandis gentium diis, de primogenitis ipsi sanctificandis. Hic legitur Moysem cum velo locutum populo esse; quod ad Corinthios secunda ait Paulus[2]. » Tunc illis præceptum est de Sabbato, de materia ad tabernaculi constructionem adhibenda; hoc est, de auro, de ære, de capillis, deque reliqua materia. Et illi quidem cum magna afferebant alacritate, ita ut redundaret; operatus autem est Beseleel de tribu Juda, et Eliab de tribu Dan omnia ad apparatum necessaria, et tabernaculum stetit, nubesque operuit illud. Quod autem impensum fuit ad opera, auri quidem viginti novem talenta et sicli septingenti, argenti talenta centum, sicli septingenti septuaginta duo æris talenta septuaginta, et bis mille quingenti sicli.

SYNOPSIS LEVITICI.

Leviticus vocatur hic liber, quia proprie et peculiariter totam levitici ministerii formam continet, et quo pacto Aaron et filii ejus ex tribu Levi in sacerdotes electi utique fuerint, et quidquid discriminis est inter sacrificia et oblationes, et qualis sit universus sacrorum cultus sacerdotaleque ministerium. Deinde cujusque sacrificii legem exponit; tum ejus quod pro salute, tum ejus quod pro delicto, sive spontaneo sive involuntario, et quo pacto singula dividenda sint et referenda. Enarratur etiam in hoc

[1] Exod. XXXIII, 11. — [2] 2 Cor. III, 13.

libro summi sacerdotis, aliorumque sacerdotum unctio : ad hæc, judicium et cognitio indiciorum, quibus tam hominum, quam indumentorum, parietumque domorum lepra deprehendi possit ; et qui sit eorum expiandorum ritus. Præterea quæ sit lex et distinctio connubiorum legitimorum, et quænam pro illegitimis sint habenda. Item quid discriminis sit inter munda et immunda animalia, interque volucres et pisces ac reptilia cujusvis generis, et quibusnam vesci, a quibusnam abstinere debeant Hebræi. Declarat etiam qui si tubarum dies in neomenia mensis septimi : magni quoque jejunii præceptum, quod eodem septimo mense, decima mensis custodiendum sit, quam Sabbata Sabbatorum, et peccati remissionem vocat. Festum etiam Tabernaculorum decima quinta ejusdem mensis celebrari jubet. Agit quoque de festis, et quæ in illis offerenda sint præcipit. Item de manumittendis Hebræis, qui in servitutem venditi sunt, et de debitorum remissione: de quiete septimo quoque anno terræ concedenda. Ad hæc de legalibus præceptis ac testimoniis admonet. Porro servantibus illa, bona pollicetur; transgredientibus vere gravissima mala minatur. Inter cibos autem mundos et immundos distinctionem hujusmodi ponit. In brutis animantibus hæc munda dicit esse, quæ ungulam dividunt, et geminas ungulas habent, ac ruminationem regerunt; qualia sunt vitulus, ovis, capra, cervus, bubalus, caprea, oryx, pygargus, tragelaphus, Camelopardalis et similia. Si vero quidpiam eorum defuerit, pro immundo habebitur, ut sunt camelus, lepus, chœrogryllus : hæc enim ruminant quidem, sed ungulam non findunt; et sus quoque : nam hic ungulas habet ac dividit; sed non ruminat. De volatilibus vero quæ edi vetat, hæc sunt; Aquila, gryphes, haliaëtus, vultur, milvus, corvus, et his similia, accipiter et similia, nycticorax et similia, cataractes, ibis, porphyrio,

pelicanus, cycnus, erodius, charadrius, et his similia, upupa et vespertilio. Repentia volatilia, omnia dicit esse immunda. Quæ quatuor pedibus gradiuntur, quæque crura pedibus sublimiora habent; ita ut in illis a terra saliant qualia sunt, bruchus, pittachus, attagus, locusta et similia, et lacerta. Quæ vero in aquis, sive in mari, sive in fluminibus, ac torrentibus nata, hæc dicit esse munda, illa videlicet quæ pinnas et squamas habent; ut sunt trigla, scarus, glaucus, cestreus, et quæ his sunt similia. Quæ autem aliquo eorum carent, immunda nec edenda; videlicet sepia, quæ pinnas habet, squamis autem caret. Ex illis autem quæ supra terram repunt, hæc immunda esse dicit, mustellam, crocodilum terrestrem, mygalen, chamæleontem, stellionem, sauram et talpam. De serpente autem, et quæ ipsi sunt similia, superfluum esset admonere: hoc namque animantium genus liquet omnibus esse abominandum ac detestandum. Similiterque in Deuteronomio horum meminit. Item agit de morticinis ut prohibitis, de sanguine similiter, de mulieribus parientibus. Si quis semen emiserit, immundus erit diebus septem. De circumcisione pueri octavo die facienda. De muliere menstruata, et de differentia purgationis earum quæ vel masculum vel fœminam pepererint. Lex de lepra et de ejus purgatione, de seminifluis et de menstruis. De reverentia, de capro emissario et de jejunio. De cohibendo illegitimo coïtu: de connubiis legitimis et illegitimis, et quod non debeat sacerdos viduam aut repudiatam ducere, sed virginem. De filia sacerdotis fornicante. Quod sacerdos inculpatus esse debeat. De donis oblatis. De Sabbatis, de festis, et de festo Paschatis, de Scenopegia, deque festo Tubarum. De oleo, de lumine, de panibus propositionis et de anno remissionis. Deinceps de servis judæis et gentilibus: de repudiatione idolorum sic loquitur: « Ego enim

» sum Deus vester; non facietis vobis ipsis simulacra, nec » statuam erigetis vobis, neque lapidem in scopum ponetis » in terra ut adoretis illum[1]. » Ad hæc minas effert in prævaricatores his verbis: « Ego Dominus Deus vester, qui » eduxi vos de terra Ægypti cum essetis servi, et contrivi » vinculum jugi vestri, ac duxi vos cum fiducia. Si autem » non audieritis me, neque feceritis præcepta mea hæc, » sed ipsis repugnaveritis, et si judiciis meis adversetur » anima vestra, ita ut non faciatis omnia præcepta mea, ut » dissipetis testamentum meum, inducam in vos angustiam, » scabiem, et ardorem consumentem oculos vestros: et » seminabitis frustra sementem vestram et hæc comedent » hostes vestri[2]. » Ista continet hic liber, cum aliis mandatis et præceptis, in hisque terminatur.

SYNOPSIS NUMERORUM.

Jubetur Moyses numerare populum a vigesimo anno et supra, erantque sexcenta tria millia hominum, et sexcenti quinquaginta, præter Levitas. Genealogia Levitarum, qui numerantur, erantque viginti duo mille treccnti a natis uno mense et supra. Quia vero primogeniti Israëlis erant viginti duo mille ducenti septuaginta tres, pro iis, qui numerum excedebant, redemptiones accepit Moyses deditque Aaroni. Redemptiones autem erant mille treccnti sexaginta quinque sicli pro quolibet. Præcipit quinam rem sacram obire debeat, quosnam esse oporteat Levitas. Non enim omnes eodem honore dignabantur. Aliis pretiosiora vasa tabernaculi, aliis minora concredebantur. Fuerunt autem Levitæ a vigesimo anno et supra, qui ministrabant, usque ad quinquagesimum annum, octo mille quingenti octoginta tres.

[1] Levit. xxvi, 1. — [2] Ibid. 13-16.

Tunc jubet omnem immundum emittere ex castris, et de sacrificio pro delicto loquitur, legemque zelotypiæ statuit; ut neque calumnia impeteretur mulier circa adulterium, neque adultera latere posset : de precatione sanctificationis statuitur, et quomodo oporteat sacerdotem benedicere filios Israël. Ubi autem stetit tabernaculum, attulerunt principes dona multa magnaque. Jubetur Moyses sanctificare Levitas, auditque a vigesimo anno et supra oportere ipsos ministrare, a quinquagesimo autem anno a ministerio cessare. Præcepit ipsis Deus per Moysem ut Pascha faciant. Dic, » inquit, et faciant filii Israël Pascha [1]. » Erat enim primus mensis secundi anni. Accesserunt autem immundi ad Moysem, et obtulit pro illis Deo. Præcepitque Deus, eum qui non posset in primo mense immolare Pascha, vel quod immundus esset, vel quod in longo itinere, in secundo mense facere, decima tertia die. Si quis vero, mundus cum sit, nec in longo itinere, nolit Pascha facere in primo mense, sub peccato erit. Lex, inquit, una sit advenæ et indigenæ. Cum ascenderet nubes, castra movebant Israëlitæ, et ubi nubes stabat, illic castra metabantur. Jubetur Moyses facere tubas argenteas; ita ut per illas significaretur populo, quandonam proficisci oporteret, quando congregare populum in bellis, in sacrificiis, utendumque esse dicitur his tubis, in festis, in neomeniis, in holocaustis. Ut autem profecti sunt filii Israël, rogabat Moyses Jobab filium Raguel, qui et Jothor dicebatur, ut sibi et viæ et promissorum bonorum consors esset, et cum arca eveheretur, dixit Moyses : « Exurge, Domine, dissipentur » inimici tui, fugiant omnes qui te oderunt [2]. » Et murmuravit populus, et combusta est pars castrorum ; et vocatus est locus, Incendium. Precatusque est Mòyses, et cessavit ultio. Petebantque carnes, et dicebant: « Recordamur

[1] Num. IX, 2. — [2] Id. X, 35.

» piscium, quos comedebamus in Ægypto, cucumerum, et » peponum, et porrorum et ceparum et alliorum. Nunc » autem anima nostra arida, nihil præter manna respiciunt » oculi nostri[1]. » Ut autem seditionem eorum graviter ferebat et Deo supplicavit : addidit ei septuaginta seniores, qui partem vituperii cum illo ferrent. Tunc Jesu Filio Nave dicente : Prohibe filium Eldad et Modad ne prophetent, ait Moyses : « Num æmularis tu pro me? Et quis de» derit ut totus populus Domini Prophetæ sint[2] ? » Tunc ascendit coturnix a Domino, et comederunt. Et carnes erant in dentibus eorum, priusquam deficerent. Hoc in Psalmo etiam dictum est : « Adhuc esca eorum erat in ore » ipsorum, et ira Dei ascendit super eos : et occidit in plu» ribus eorum [3]. » Vocatus autem est hic locus, Sepulcra concupiscentiæ. Tunc locuta est contra Moysem Maria dicens : « Num ipsi soli locutus est Deus[4] ? » Cum dixisset vero Deus, se ipsi soli Prophetarum ita locutum esse, immisit lepram in Mariam, Moyseque rogante pro illa, non tulit eam prius mundari, quam septem dies extra castra mansisset. Mittit ergo quosdam ex populo exploratum terram Chananæorum, Qua explorata, uvam inde gestarunt, terramque admodum laudabant. Sed timebant populum : quod bellatores illic viri essent. Chaleb autem filius Jephone, et Jesus filius Nave, qui et ipsi ex numero exploratorum erant, populo animos addebant : illi autem venerunt lapidatum eos. Rursusque Deum irritaverunt. Tum dixit Deus non ascensuros esse eos qui murmuraverant in terram promissionis, nisi tantum filios eorum, et Chaleb filium Jephone, et Jesum. Quadraginta autem annis, inquit, erunt in deserto, donec filii creverint, secundum numerum dierum, quibus visitaverunt terram. Tunc exploratores omnes mortui sunt, exceptis Chaleb et

[1] Num. XI, 5. — [2] Ibid. 29. — [3] Psal. LXXVII, 31. — [4] Num. XII, 2.

Jesu filio Nave : flevitque populus. Ascenderunt contra Amalec præter Dei placitum, et arca mansit in castris cum Moyse. Exivitque Amalec et percussit eos. Præcipitur de holocaustis, de primitiis, de sacrificiis pro delicto. Deprehensus est quispiam ligna colligens in Sabbato, et lapidatus est. Præcipiuntur fimbrias in oris facere. De Core, Dathan et Abiron : tumultus eorum et pœnæ quas dederunt. His peractis, reliqui de populo non ad meliorem se frugem receperunt : sed rursus insurrexerunt contra Moysem, moriunturque quatuordecim mille septingenti. Tunc floruit virga Aaronis. Dicit et statuit quid accipere debeant Levitæ et sacerdos magnus : et legem dat de cinere vitulæ, ex qua aspersionis aqua fiebat. Hanc porro vitulam visum est quibusdam esse figuram passionis Domini nostri Jesu Christi. Per cinerem autem vitulæ mundabatur is qui immundus erat a mortuo. Venit autem populus in Cades, ibique mortua sepultaque est Maria. Deficiente aqua rursum murmurant Judæi : Moyses vero et Aaron jubentur aquam de petra educere. Percussit illam Moyses dicens : « Numquid ex hac petra educemus » vobis aquam [1] ? » Et egressa est aqua. Dixitque Dominus ad Moysem et Aaron : « Quia non credidistis mihi, ut » sanctificaretis me coram filiis Israël, ideo non inducetis » vos hunc cœtum in terram, quam dedi eis [2]. » Per legatos agit Moyses cum rege Edom, ut eos transire sineret : ille vero non permisit : et declinaverunt ab eo filii Israël. Ut autem pervenerunt in montem Or, jussu Dei assumptis Moyses Aarone et Eleazaro filio ejus, adduxit eos in montem : et induit Eleazarum vestibus ejus. Aaron autem mortuus est in monte. Flevitque populus triginta diebus. Chananæum vicerunt et anathemate ferierunt. Profecti autem ad mare Rubrum, circuierunt terram Edom, et animo de-

[1] Num. xx, 10. — [2] Ibid. 12.

fecerunt, murmuraveruntque contra Moysem : immisitque in eos Deus serpentes qui illos occiderent. Precatusque est Moyses, et jubente Deo fecit serpentem æneum : qui vero mordebatur, cum respiceret in serpentem, vivebat. De hoc serpente dictum est in Evangelio : « Sicut » exaltavit Moyses serpentem in deserto, ita oportet exal» tari filium hominis[1]. » Legatos mittit Moyses ad Seon regem Amorrhæorum. Hic autem Seon cum bellum ante movisset contra regem Moab, cepit terram ejus. Ut vero etiam contra Israëlitas prælium commisit, profligatus ab illis est : urbesque ejus ceperunt Israëlitæ. Congressi etiam cum Og rege Basan, iisdem ipsum malis affecerunt, quibus Seon affecerant, ac terram urbesque ejus omnes ceperunt. Mittit rex Balac ad Balaam vatem, ut malediceret populum. Deus autem initio quidem prohibebat. Ut autem instabat ille apud vatem, concessit quidem ut iret, sed non ut malediceret. Sed convertit maledictiones in benedictionem. Non quod quidpiam possent maledictiones vatis; sed quia miseriis affectus erat populus, crediturus erat illius maledictionibus, illicque propter infirmitatem suam damnandus erat. Hic de Christo vaticinatur dicens : « Orie» tur stella ex Jacob, et surget homo ex Israël[2]. » Spiritus enim Dei fuit in vate. Ut vero abiit Balaam, fornicantur filii Israël cum filiabus Moab, et initiantur Beelphegor. Tunc præcipit Moyses, ut unusquisque fratrem suum idolis servientem interficiat. Tunc Phinees filius Eleazari confodit Zambrin Israëlitam, et Chasbi Madianitidem cum illo : « Et reputatum est illi ad justitiam. » Tunc numerantur filii Israël a vigesimo anno et supra, et inventi sunt sexcenti et tres mille et triginta viri. Levitæ autem tres et viginti mille a mense et supra. Hic census in Araboth Moab factus est trans Jordanem. Neque in illis erat

[1] Joan. III, 14. — [2] Num. XXIV, 17.

quispiam ex iis quos enumeraverat prius Moyses in deserto Sina, exceptis Jesu filio Nave, et Chalebo filio Jephonæ. Accedunt quædam filiæ Salpaad ex tribu Manasse rogantes, cum pater eorum filiis masculis orbus mortuus esset, ut ad se hæreditas veniret atque possessio. Præcepit Deus ut illas acciperent, et si quis sine filio obiret, mandavit ut filia esset hæres; si nec filiam haberet, frater; si fratrem non haberet, patris frater. Ostendit Deus Moysi ex monte Navo terram promissionis, et in ejus locum dux constituitur Jesus filius Nave. Tunc præcipitur filiis Israël de holocaustis, de sacrificiis quotidianis, de illis quæ in Sabbato, de illis quæ in neomeniis, de iis quæ in Pascha, de iis quæ in die hebdomadarum, de iis quæ septimo mense. Præcipit etiam de votis; id est, de iis quæ quispiam offerenda constituerit. Tunc armantur duodecim mille viri ex Israëlitis contra Madianitas, et Phinees cum illis, interficiuntque eos et quinque reges Madiam et Balaam vatem. Et primitias obtulerunt Deo de spoliis, cæteraque inter se diviserunt. Accedentes tribus Ruben et Gad, et dimidia tribus Manasse, petebant a Moyse regionem, quæ est trans Jordanem. Ille vero dedit, cum prius illi promisissent se cum reliquis Israëlitis pugnaturos esse, Jordanemque cum armis transituros, ut bellarent pro fratribus suis. Hic narrationem texit Moyses itineris ab Ægypto, donec venerunt e regione Jericho. Jubentur illi exterminare omnia idola gentium. Loquitur etiam illis de terminis terræ, ubi incipiant et ubi desinant. Præcipit etiam circa terram, quam Levitas accipere oportebat, et de sex urbibus refugii; ita ut is qui præter voluntatem occidisset, illuc confugeret, et sine periculo esset ibi manens, donec moreretur sacerdos magnus. Si autem extra terminos urbis caperetur, et occideret eum cognatus occisi, hic non daret pœnas. Et pauca loquitur de legibus circa

cædes. Accedunt principes tribus Manassæ dicentes Moysi: Quoniam visum est ut filiæ Salpaad acciperent hæreditatem : si contigerit eas nubere viro ex altera tribu, quid fiet? sors enim tribus nostræ exibit in illam tribum. Tunc præcepit Moyses, ut vir quisque ex sua tribu uxorem acciperet, ne transferrentur hæreditates a tribu in tribum.

SYNOPSIS DEUTERONOMII.

Quasi summatim priora omnia narrat Moyses, ut illis in memoriam revocet et Dei beneficia, et nequitiam ipsorum. Adhortatio ne idola colerent. Hic jacet illud : « Non » adorabis stellas, quas dispensavit Dominus Deus tuus » omnibus gentibus quæ sub cœlo sunt[1]. » Illud vero, « Dispensavit » intellige ; non quod ipse jusserit : absit, sed quemadmodum ait Beatus Paulus : « Tradidit illos Deus in » reprobum sensum[2], » non quod tradiderit ; sed quod illos, qui ita vellent et sine spe conversionis essent dimiserit. Sic et hoc loco, « Dispensavit illis, » id est, cum errorem delegissent, resipiscere nolentes, dimisit. Hic paululum progressus ait, « Testor vobis cœlum et terram, vos » perituros esse, si abscesseritis a Deo[3]. » Deinde ostendit Deum nulli tanta præstitisse bona quanta illis. Et determinat tres urbes ad Jordanem pro refugio. Adhuc eos de pristinis admonet : aitque : « Liga ea in manibus tuis, et » in postibus scribes et docebis filium tuum[4]. » Ubi dixit autem quæ mala iis eventura sint, si non obsequantur, ipsis fiduciam indit, ne hostes metuant. Rursus priora in memoriam revocat. Hic jacet illud : « Attende tibi[5], » quod ip-

[1] Deut. IV, 19. — [2] Rom. I, 28. — [3] Deut. IV, 26. — [4] Id. VI, 8. — — [5] Ibid. 12.

sis frequenter in sequentibus repetit : monetque ne victorias propriæ virtuti ascribant, sed Dei gratiæ. Hic jacet illud : « Deus ignis consumens est[1], quod Paulus in Epistola ad Hebræos posuit. Hortatur autem in hoc ipso loco Moyses ne se extollant. « Non enim propter justitiam tuam, inquit, » Israël, exterminabuntur gentes, sed propter ipsorum » impietatem[2]. » In memoriam autem ipsis revocat conflatum vitulum. Hic legitur illud : « Circumcidite duritiam » cordis vestri, et cervicem vestram ne induraveritis[3]. » Laudat terram promissionis. Hic jacet illud : « Cum co» mederis et biberis et saturatus fueris, attende tibi : » prædicitque mala non obsequentibus, et bona si obedierint. Præcipit ut in monte Garizin detur benedictio, et in monte Gebal maledictio. Jubet destrui idola et eorum loca. Præcipit ne ubique sacrificia Deo offerant, sed in loco quem ipse elegerit. Ne æmulentur gentes, nec cuipiam obtemperent suadenti ut idola colant, etiamsi signa fecerit, non amico, non alii cuipiam, sed ut lapidibus obruant hortantem, sive frater fuerit, sive etiam urbs idola coluerit, eam internecione deleant. Monet quæ comedenda, quæ respuenda sint. Legem dat de remissione debitorum, de remissione et libertate servorum, de primogenitis, de Paschate. Hic jacet illud : « Non poteris Pascha facere in » ulla civitate, quam Dominus Deus tuus dat tibi ; sed in » loco, quem elegerit Dominus Deus tuus[4]. » De hebdomadibus, de scenopegiis, de judicibus, de regibus ; si quando vellent sibi regem aliquem constituere. De Levitis, deque iis quæ accipere debent. Quod non oporteat illis uti, qui catharistæ, seu mundatores vocantur, non incantatoribus, non divinationibus, non hominibus, aut similibus. Hic jacet illud : « Prophetam vobis suscitabit Deus, ut ego sum[5]. »

[1] Deut. IV, 24, et Hebr. XII, 19 — [2] Id IX, 5. — [3] Id. X, 16. — [4] Id. XVI, 5. — [5] Id. XVIII, 15, et Joan. I, 45.

Deque urbibus refugii præcipitur. Hic legitur illud: « In » ore duorum testium vel trium statuetur omne verbum[1], » et de falsis testibus: quid illi pati debeant. Instante bello dicit quem emittere oporteat, nec ferre ut cum ipsis pugnet. Hortatur ne interficiant hostes in eorum manus cadentes, exceptis septem gentibus. Et urbes quidem omnes, inquit, cum ceperitis, diripite, masculosque tantum occidite. Ex his vero, quorum terram possidetis, neminem vivere concedite. Fructiferas arbores ne cædite, inquit, ad figindum vallum in obsidione. Si quis occisus reperiatur, nec appareat is qui interfecit, quid faciendum sit lege statuit. Si quis duas habens uxores, aliam oderit, aliam dilexerit, contigeritque ut perosæ filius sit primogenitus; ne illi præferatur, is qui ex dilecta natus est. De filio inobsequente. Hic jacet illud (11): « Maledictus omnis qui » pendet in ligno[2]. » Quia ergo maledictio prolata erat in eos qui non servarent Legem, « Maledictus omnis qui » non manet in omnibus scriptis in hoc libro[3]; de Lege loquitur Moyses, nec poterat Christus in hanc incurrere maledictionem; implevit namque Legem, maledictionem maledictione commutavit, suspensus in ligno. Quod non oporteat etiam inimici jumenta despicere. Alia quoque constituit, et de nuptialibus legibus edisserit, pœnasque constituit contra violatores virginum. Quos prohibeat ab ingressu in Ecclesiam, de aliis quoque leges fert, deque non accipiendo fœnore. Non cunctandum esse ad reddenda vota; sed quod quis voverit, statim solvat. De muliere quæ accepit libellum repudii, de pignoribus, de furto, de mercede mercenarii, de pupillo, de vidua, de relinquendis spicis et uvis pro pauperibus. Hic jacet, quod non debeat pro iniquitate aliqua plusquam quadraginta plagas quis accipere. De non alligando ore bovis triturantis, de suscitando se-

[1] Deut. XIX, 15. — [2] Id. XXI, 24. — [3] Galat. III, 13, et Deut. XXVII, 26.

mine fratri qui defunctus, ab eo qui superstes est : et quid passurus sit qui noluerit suscitare. De ponderibus, de mensuris. De exterminando Amaleco, de primitiis, de humanitate erga viduas et pupillos. Hinc demum incipiunt maledictiones et benedictiones ; illæ inobedientibus, hæ obtemperantibus. Longumque texit sermonem de malis ipsos invasuris. Hoc contigit sub Assyriis et Babyloniis. Illud autem, quod filii quoque sint comedendi, in obsidionibus contigit. De ipso quoque Christo hic meminit. « Erit, » inquit, vita tua pendens ante oculos tuos[1]. » Hic jacet illud : « Ne qua radix amaritudinis[2], » quod Paulus commemorat in Epistola ad Hebræos. Hic legitur illud : « Oc- » culta Domino Deo : manifesta vero vobis et filiis vestris, » quia mandatum ejus, inquit, non erit sublime. Non in » cœlo, ut dicas : Quis ascendet in cœlum ; neque ultra » mare, sed prope te verbum est, in ore tuo[3]. » Hæc de legali mandato dicta, ad fidem in Christum traxit Paulus. « Testes voco vobis, inquit, cœlum et terram, ut diligatis » Deum[4]. » Tunc vocat Jesum filium Nave, et jubet ducere populum, nec hostes formidare, cum Deum habeant auxiliatorem. Præcipitque ut in scenopegiis toti populo lex legatur. Prædicit Moysi Deus, post ejus mortem populum idolis serviturum, et puniendum fore. Esto, inquit, hoc canticum, quod contra ipsos testimonium ferat. Non enim unquam ejus obliviscentur. Et scripsit Moyses canticum, et prædixit eis quod inique sint acturi. Hic legitur : « Ipsi » me ad æmulationem provocaverunt in eo qui non erat » Deus, et irritaverunt in vanitatibus suis ; et ego ad æmu- » lationem provocabo eos in non gente[5]. » Jubetur Moyses ascendere in montem Abarim, qui etiam Nabus vocabatur, et videre terram promissionis, et postquam singulas tri-

[1] Deut. XXVIII, 66. — [2] Id. XXIX, 18. — [3] Id. XXX, 12 ; Rom. X, 6, et XII, 15 et 29. — [4] Deut XXX, 19. — [5] Id. XXXII, 21.

bus benedixisset, mortuus est: nemoque novit sepulcrum ejus ad hanc usque diem. Huc desinunt quinque libri Moysis, quos solos acceperunt admiseruntque Samaritæ.

SYNOPSIS LIBRI JESU FILII NAVE.

Jubetur Jesus præcipere populo, ut legi Dei attendat. Mittit exploratores, qui intrant in Jericho. Cum id audisset rex urbis, misit qui viros requirerent a Raab meretrice, quæ ipsos susceperat. Illa vero exploratores occultavit. Proque illa gratia petiit pro domo sua salutem, cum urbs capta foret. Illi annuerunt. Et cum discessissent, quæ gesta erant renuntiarunt. Præcipit populo ut Jordanem transeat, et sicco pede transierunt, lapidesque duodecim in castris statuerunt. Hoc audito reges Amorrhæorum qui trans Jordanem erant, et reges Phœnices, eos sicco pede transivisse Jordanem, exterriti, perculsique sunt. Tunc Jesus jussus cultris lapideis circumcidit Judæos. Quia quadraginta annis versatus fuerat Israël in deserto, ideoque multi eorum bellatorum qui obierant, incircumcisi erant; pro illis substituit Deus filios eorum, quos Jesus circumcidit, quod ipsi incircumcisi mansissent in via. Tunc fecit Pascha. Et a die qua comederunt azyma ex frumento terræ illius, defecit manna. Jubetur Jesus solvere calceamentum suum, et circuire Jericho cum tubis et arca septem diebus. Quo peracto, per se muri ceciderunt. Manifestum itaque est jam tunc cœptum esse solvi sabbatum: undecumque enim initium quis ducat, necesse est sabbatum incidere in septem illos dies. Tunc servatur quidem Raab cum cognatione sua, et habitat in Israël; incenditur autem urbs, et anathemate percutitur: maledixitque Jesus ei qui illam reædificaret. Furatus est

ex anathemate Achar, et vincitur populus aggressus aliam urbem. Deum precatur Jesus : Jubet Deus tolli anathema : deprehensus est Achar, furtum detectum, lapidatur Achar cum filis et filiabus. Pugnavit Jesus certamine et cepit Gazam, incenditque : ac ceciderunt in illa duodecim millia, regemque urbis suspenderunt in ligno. Conveniunt ad debellandum Israëlem reges Amorrhæorum et Chananæorum ac reliqui. Ædificat Jesus altare ex lapidibus integris, illic Deuteronomium scribit : dimidiaque pars populi stat prope montem Gebal, dimidia autem prope montem Garizin. Dehinc quæ gesta sunt circa Gabaonitas. Hi enim ex Israëlitarum fama perterrefacti, auditis iis quæ jam in bellis præclare gesserant, ipsos adeunt vetustis induti vestimentis, panes aridos ferentes, sandaliaque vetera, populoque dicunt se ex terra longinqua venire ; signumque procul remotarum sedium, esse vestimenta, panes et sandalia : nam in longa via hæc detrita fuisse dicebant : venire autem se ad pacta pacemque cum ipsis ineunda. Illi autem Deo non consulto, fœdera inierunt. Ut vero cognoverunt se deceptos fuisse, illosque non procul, sed prope habitare : cum non possent illos oppugnare contra juramenta, servos ipsos constituerunt lignarios, et aquæ bajulos. Hic exitum habet prædictio Noæ, quam dixit : « Chanaan puer servus[1] : » ex illo namque hi orti fuere. Audivit Adonibezec rex Jerusalem captam fuisse Jericho et Gazam, Gabaonitasque transfugisse, ac bellum ipsis intulit aliis sibi adjunctis regibus. Illi vero ad auxilium sibi ferendum Jesum vocarunt. Venit autem ille, prælioque commisso, in fugam illos vertit : ac de cœlo in illos grando decidit : pluresque grando occidit, quam filii Israël gladio. Tunc stetit sol contra Gabaon, et luna contra convallem Elom ; totumque inimicorum po-

[1] Gen. IX, 25.

pulum interfecit Jesus, necnon quinque reges. Cepit autem Macclam et Lobnam, Lachis, Odolam, Chebronem et Dabir, et montes et planitiem. Convenerunt alii reges multi cum exercitibus magnis : et hos quoque occidit Jesus. Horum hic nomina recensentur, et urbes, numerusque. Jubetur Jesus terram tradere Israëlitis : ac describitur quæ tribus sortes acceperint, et quid Levitis datum fuerit. Remittit Jesus tribum Ruben et Gad, dimidiamque tribum Manasse in sortes suas, quas acceperant adhuc vivente Moyse. Qui autem abierunt, aram ad Jordanem ædificarunt. Hoc alias tribus perturbavit. Putabant enim illos hoc defectionis causa fecisse. Miserunt qui ipsos reprehenderent : illi vero sese purgantes dixerunt se non defectionis causa aram ædificasse ; sed ne posteri vestri, inquiunt, filios nostros alienos habeant a sua cognatione, eo quod Jordanis inter medium eorum fluat; sed ut sit ara in testimonium, nec possint dicere filii vestri nepotibus nostris : Non est vobis portio Domini; sicque persuaserunt reliquis tribubus ne sibi bellum inferrent. Tunc convocat Israëlitas Jesus, ipsisque in memoriam revocat Dei beneficia, hortatur ut legem observent, prædicitque mala quæ illos exceptura sunt, nisi illam custodierint, et mortuus est. Moritur et Eleazar sacerdos, et in locum ejus sacerdotium obtinet Phinees filius ejus. Et filii Israël idola coluerunt, traditique sunt in manus Æglom, regis Moab, qui in illos imperium obtinuit annis octodecim.

SYNOPSIS JUDICUM.

Hic narratur quas urbes ceperint, quasque sibi tributarias fecerint Israëlitæ. Nam circa belli labores emolliti, transgressi sunt mandatum Dei, quo jubebantur omnes

internecione delere. Venit Angelus a Domino ad Israëlitas, qui illorum prævaricationem redarguit. Cum enim oportuisset illos delere, inquit, vos fœdera cum ipsis iniistis. Ideo non exterminabit Deus reliquas gentes. His auditis illi fleverunt unanimiter, locusque vocatus est, Fletus. Et prævaricati sunt, ac tradebantur hostibus, et a servitute liberabantur, rursumque iisdem in malis perseverabant. Traditi sunt Chusab Sathon regi Syriæ annis octo, et eripuit eos Dominus per Gothoniel judicem. Et traditi sunt Æglom, regi Moab, et clamaverunt ad Dominum, et suscitavit illis Aod, qui dolo occidit Æglom et Moabitas. Post hunc populi judex fuit Somegar, et postea Debora mulier prophetissa. Cum autem regi Chanaan servirent Israëlitæ, Baracum jubet Debora se ducem belli præbere. Ille noluit, nisi et illa cum ipso exiret : exivitque mulier. Commisso prælio, fugerunt hostes : duxque Jabisi Sisara accedens ad quamdam mulierem Jaëlem dictam, petebat ab illa potum : illa pro aqua lac illi dedit. Ut autem post potum obdormivit, arreptum vectem mulier per tempora ejus transfixit. Sic mortuus est Sisara : ingressusque Barac vidit illum mortuum. Tunc canticum triumphale cecinit Debora. Rursus traduntur Israëlitæ in manus Madiam, nam frequenter Deum irritabant. Tunc Gedeoni visus est Angelus, qui illum ad bellum concitavit. Dehinc præcipit illi Dominus ut immolaret vitulum saginatum patris sui, et offerret holocaustum, Baalisque aram destrueret. Paruit ille et obtulit holocaustum Deo. Signumque petit Gedeon qui et Jerobaal vocatus est, in vellere editum. Jubeturque totum dimittere exercitum, trecentosque tantum retinere. Id quod ille fecit, et congressus cum lampadibus et tubis, hostes profligavit. Tunc occisi sunt Oreb et Zeb principes Madiam, et Zebee et Salmana reges. Gedeon moriens reliquit filios septuaginta, et ex concubina unum

Abimelechum. Hic occisis septuaginta fratribus, regnum obtinuit : nec multo elapso tempore fratricidii pœnas dedit. Cum enim in prælio accessisset ad quamdam urbem, fragmento molæ caput ejus a muliere confractum est, illeque vitam amisit. Post Abimelech judicavit Thola, post Tholam Jaïr. Et irritaverunt Deum filii Israël, et traditi sunt in manus Ammon. Tunc Jepthe meretricis filium et a domo paterna per fratres ejectum, ducem belli contra filios Ammon esse rogant principes populi, ipsique imperium tradunt. Ille obtemperavit, ac legatis ad regem filiorum Ammon missis, cum nihil suasisset, vovet se Deo immolaturum eum qui primus ipsi occurreret, si rediret ex bello : commisso prælio, cum vicisset hostes, filiam suam immolat : ipsa enim prior occurrit illi. Rursus irritaverunt Deum filii Israël, et traditi sunt in manus alienigenarum. Tunc nascitur Samson, et visa muliere in Thamnatha, ejus amore captus est, ipsamque uxorem ducere volebat. Parentes autem primo impediebant : quod illa alienigena esset. Ut autem viderunt ipsum instantem, non ultra prohibuerunt. Cum abiret autem de illa collocuturus, occurrit illi leo, quem manibus suis occidit. Cum autem nuptiæ celebrandæ essent, rursum profectus, videt favum mellis in ore leonis, quem occiderat, et acceptum comedit, deditque parentibus et concivibus suis : atque ænigma proposuit ipsis dicens : « Ex ore comedentis egres-» sus est cibus, » id est, ex ore leonis; « Et ex austero pro » amaritudine dulcedo. » Promisitque se daturum ei qui id interpretaretur triginta sindonas, et triginta stolas; sin non possent, sibi tantumdem darent. Ut autem illi hærebant, et explicationem non reperiebant, uxori ejus comminati sunt mortem, nisi ab illo explicationem ænigmatis edisceret; cum didicisset illa, ipsis annuntiavit : et cum illam explicationem dixissent, pignora acceperunt. Indig-

natus est Samson. Pater autem sponsæ metuens, illam pronubo suo dedit : id quod magis Samsonem contristavit, et arreptis vulpibus trecentis, lampadibusque a tergo eorum accensis, emisit in campos alienigenarum : ut autem campestres eorum messes incendit, illi sponsæ domum cum ipsa sponsa et patre ejus combusserunt. Neque hoc facto sedavit iram Samson, sed adhuc oppugnabat eos. Illi vero instructa contra Israëlem acie, Samsonem petebant, illum vero vinctum hostibus tradiderunt Israëlitæ. Fractis ille vinculis, cum invenisset maxillam asini, mille cum illa viros occidit. Cumque siti affligeretur precatus est Deum, et exivit aqua ex maxilla et bibit. Inde venit ad meretricem mulierem in Gazam, ipsumque hostes circumdederunt : ille vero media nocte eductas urbis portas imponens humeris suis, abiit. Adamavit post hæc mulierem quamdam Samson Dalidam nomine, et accepit eam in uxorem. Huic promiserunt Satrapæ Alienigenarum mille et centum argenteos, si ab ipso edisceret, quo pacto expugnatu facilis foret. Cum autem illa id ediscere conaretur, primo quidem illam decipiebat : demum cum importune illa insisteret, veritatem ipi enuntiavit, nempe se, si quis sibi capillos auferret, infirmum evasurum. Illa evocatis Satrapis, cum illum ad somnum inductum tonderi curasset, infirmum reddidit. Ipsum vero captum Alienigenæ excæcarunt, et injecerunt in carcerem. Illi vero lætabantur, et eduxerunt eum ex carcere, ut ipsi illuderent. Samson autem acerbe ingemiscens, cum Dominum rogasset ut sibi vires inderet, arreptis columnis domus, iisque concussis, domum decussit in Satrapas, in se ipsum et in alium populum multum, pluresque tunc mortui sunt, quam ipse vivens occiderat. Deinde bellum movent qui ex tribu Dan erant, Laïsamque capiunt et ipsi nomen indiderunt : statueruntque ibi sculptile colendum. Vir Levita,

cum concubina ejus irata abscessisset in domum patris sui, profectus est ut illam secum reduceret; cum accepta illa rediret, iterque ageret, divertit in Gabaa Benjamin, apud senem quemdam. Qui in Gabaa erant circumdantes domum, petebant hospitem, ut contumeliam ipsi inferrent. Senex paratus erat ipsis tradere filiam suam virginem. Illi accepta concubina, illuserunt ei per totam noctem. Appetente luce, illa dimissa abierunt. Illa vero ex inducta sibi molestia, cum ad domum, quo diverterat vir ejus, pervenisset, expiravit. Ille egressus cum mortuam invenisset, cadaver in duodecim partes divisit, misitque duodecim tribubus. Factum indigne tulerunt Israëlitæ, et armati petebant eos qui mulieri contumeliam fecerant. Ut autem Benjamitæ illos tradere renuerunt, bellum moverunt. Et primo victi sunt, secundo similiter. In tertio autem congressu totam tribum Benjamin percusserunt, præter sexcentos, qui aufugerant. Cum autem periculum esset ne tota tribus periret: neque enim illi mulieres habebant, filiique Israël juraverant se filias suas non ipsis in uxores daturos esse; occisis illis qui cum ipsis bellum non gesserant contra Benjamitas, illorum filias virgines quadringentas ipsis dederunt: cum autem residui essent qui non haberent uxores, dum festum celebraretur, permiserunt eis ut virgines raperent, insciis parentibus.

SYNOPSIS LIBRI RUTH.

Noëmmin, viro suo filiisque mortuis, cessante fame ob quam in Moabitidem transmigraverat, venit in Judæam, ejusque altera nurus, ipsa suadente, mansit in Moabitide; altera vero, cui nomen Ruth, ipsi multis hortanti ut maneret, non obtemperavit, sed secuta est illam. Nupsitque

Boozo, qui affinis erat Noëmmin, et peperit Obed, Obed autem Jessæ, Jessæ David regem.

SYNOPSIS QUATUOR LIBRORUM REGNORUM.

Elcana uxores habens duas, ex altera non susceperat liberos. Ut autem ascendit sacrificatum in Selom, precatur illa mulier, et parit Samuëlem, ipsumque dedit ad domum Domini perpetuo, ut voverat antequam illum conciperet. Tunc autem sacerdos erat Eli. Filii autem Eli Ophni et Phinees, scelerati et improbi juvenes erant, qui de victimis partes sumebant antequam offerrentur Deo. Eli autem benedixit Annam, quæ tres adhuc filios habuit, et duas filias, Samuëlque in virtute proficiebat. Eli porro auditis filiorum facinoribus, mœchabantur enim, increpavit eos verbo; illi vero non obtemperarunt. Prædicitur Eli pernicies domus suæ et filiorum ob peccatum juvenum. Samuëli quoque denuntiatur inexpiabilis ira Dei, id ipsi Samuël denuntiat. Pugnant Alienigenæ cum Israële, quem cæsum in fugam vertunt. Ut autem arcam eduxerunt filii Eli, ipsi cadunt in bello cum aliis multis, arcam vero capiunt hostes. Venit quispiam qui hæc renuntiaret Eli. Ille vero ex sella delapsus, attritus est et obiit. Mortua quoque est ejus nurus cum hæc audivit. Intulerunt Alienigenæ arcam in domum Dagonis, qui delapsus est bis et confractus fuit. Percussi sunt etiam viri in podicibus. Ili porro erant Azotii, et mures protulit illorum ager. Mittunt arcam in Geth; hi quoque plagis affecti sunt. Mittunt quoque illam Ascalonem : et illic quoque mors grassatur. Consulentibus autem illorum vatibus, podices aureos, muresque aureos conflant, et plaustro impositos cum arca vaccas jugant, quarum vitulos in domuncula concludunt. Illæ

vero recta via processerunt in Bethsamys. Excipiunt illam viri illius loci, et Deo sacrificant, videntibus Alienigenarum Satrapis. Cum vero non placide exciperent; id est, non una lætarentur filii Jechoniæ, plaga magna populum invadit: ac metuentes ii, qui Bethsamyn incolebant, mittunt arcam in domum Aminadab. Tunc conversi sunt ad Deum Israëlitæ, et Alienigenas sibi bellum inferentes profligant, Samuële pro ipsis orante, et ceperunt urbes, quas sibi abstulerant. Cum vero consenuisset Samuël, filiique ejus non ambularent in via ipsius, congregati Judæi regem petunt. Dolore hac de re affectus est Samuël, aitque illi Deus: « Non te contempserunt, sed me. Hoc itaque testificor ipsis, jus regis[1]: » id est, quantum ab ipsis ministerium accipere rex debeat. Samuël testificatus est. Illi vero petentes instabant. Deperditæ erant asinæ Kis patris Saül: misit illum pater, qui illas perquireret. Cum autem non inveniret, consulente famulo suo, adit Samuëlem, sciscitaturus de re illa. Ipsum indicat Deus Samuëli dicens: Hunc inunge regem. Accessit Saül Samuëlem interrogans, ubi esset Videns; sic enim Prophetas vocabant. Ille vero respondit se ipsum esse, et adductum illum in Bama, ubi sacrificium apud populum erat, convivio excepit, et illucescente aurora, quando cum illo descendebat, effudit in illum lenticulam olei, ipsumque osculans sic affatus est: Imperabis populo, et signis quibusdam datis, emisit illum, et prophetavit Saül. Interrogat Saülem ejus propinquus, quonam abiisset, qui respondit, Ad perquisitionem asinarum. Congregatur populus in Massepha: rex constituitur Saül. Bellum movet rex Ammanitarum contra Galaaditas[2]: illi legatos mittunt ad Saül: qui motis castris prælium cum illis commisit, et hostes omnino profligavit. Convivium celebrant in Galgalis[3]. Concienatur populo

[1] 1 Reg. VIII, 7. — [2] Id. XI. — [3] Id. XII.

Samuël. Tunc dixit, An vitulum cujuspiam, an asinum cujuspiam accepi? Hortatus illos ut Deo obsequerentur, precatur, et pluvia in die messis delabitur. Timuit populus, confessusque est se peccasse petendo regem. Samuël autem rursus hortatur, ut Dei præcepta sequantur. Alienigenas cædit Saül[1]. Illi autem indignati, bellum redintegrant cum majoribus copiis. Fugiunt Israëlitæ, solus relinquitur Saül. Offert holocaustum Deo, non expectato Samuële, qui ut se expectaret præceperat. Venit Samuël, indigne fert id quod gestum erat, minatur ipsi regni dissolutionem; in alterum quippe transferendum esse; Davidem dicebat. Cum sederet Saül in colle cum sexcentis viris[2], clam Jonathan filius ejus cum famulo suo irruens in hostes, quosdam occidit. Id cum videret Saül, jam turbatos adortus vincit, et cum juramento edixit ne quispiam usque ad vesperam aliquid gustaret. Jonathan cum id non audisset, de melle gustavit. Accedit Saül interrogaturus Deum, num oporteret hostes insequi. Non respondet ipsi Deus. Intellexitque ille peccatum in populo factum esse. Ut autem deprehensus est Jonathan, paratus erat ad occidendum illum. Sed populus exemit eum de manibus ejus. Præcipit Samuël Saüli, ut debellet Amalecitas[3], omnia perdat, et nemini parcat. Ille vero non paruit, servavitque Agag regem eorum, et greges, et armenta. Veniens Samuël vidit, iratus est, et ait : « Non tam vult Deus » holocausta et sacrificia, quam ut audiatur vox ejus : ecce » enim obedientia melior est, quam victima[4]. » Minatur etiam tunc auferendum ab illo esse regnum. Saül autem vim inferebat ipsi ut secum veniret. Ille vero noluit. Demum vi coactus ascendit. Posteaque ipse Samuël, cum jussisset adduci ad ipsum Agag, suis manibus ipsum occidit. Ex illo autem tempore non vidit Saülem usque ad diem

[1] 1 Reg. XIII. — [2] Id. XIV. — [3] Id. XV. — [4] Ibid. 22.

mortis ejus, sed lugebat ipsum. Deinde mittitur Samuël a Deo, ut inungeret Davidem, et cum venisset inunxit[1]. Tunc corripuit Saülem spiritus malus, et adducunt ei Davidem, qui psalleret, et sedaret spiritum malum. Ut autem bellum intulit Goliath[2], cum omnes metu perculsi essent, mittitur David visitatum fratres suos : utque venit ad castra, percontatur quid muneris futurum sit ei qui occidisset hunc Alienigenam. Illi vero dicebant : Filia regis dabitur ei in uxorem. Adiit ille Saülem, se interfecturum illum pollicitus est. Ille vero non credebat. Demum dimisit armis nudatum, eo quod non posset arma gestare. David emisso lapide in frontem ejus, prostravit ipsum, et ipsius gladio caput ejus amputans, splendidus ex prælio rediit. Illo conspecto Jonathan animo ipsi colligatus est, admodumque illum diligebat, donaque ipsi obtulit. Saül vero invidebat ei, eo quod choreas agitantes puellæ dixissent : « Percussit Saül in millibus, et David in decem millibus[3]. » Extulit Saül hastam contra Davidem, ut occideret eum : ille vero aufugit. Cum autem David clarus omnibusque probatus esset, magis mordebatur Saül ; cumque ipsum perdere vellet, pollicitus est ei filiam suam, si ex hostibus centum occideret : cum autem occidisset, gener regis efficitur. Alioque instante bello rursum præclare se gessit : Saül vero multo magis exasperabatur in illum, dicitque filio suo Jonathan se illum interficere velle[4]. Ille vero Davidi rem aperuit, præcepitque ut lateret. Ubi vero patrem placaverat, Davidem ad ipsum adducit. Bello autem rursus instante, strenue se gessit David, rursumque a Saüle aufugit volente eum lancea confodere. Uxoris consilio illinc aufugit. Mittit Saül qui illum comprehenderent ; respondet illa ægrotum esse. Saül illum aufugisse gnarus, filiam redarguit : atque cum comperisset ubinam esset Da-

[1] I Reg. XVI. — [2] Id. XVII. — [3] Id. XVIII, 7. — [4] Id. XIX.

vid, mittit qui illum captum adducerent. Cum autem ii qui missi fuerant non redirent, sed manentes prophetarent, ipse quoque abiit. Ad Jonathan adiit David, et renuntiat ei Saülem suam machinari necem[1]. Quod si velis, inquit, in crastina die ediscere, tempore prandii abero. Si pater tuus absentiæ causam petat, dic me cum sacrificium esset in urbe, abeundi licentiam petiisse. Id si ille placide tulerit, nihil mali suspicor: sin ægre tulerit, planum est mihi ultionem et insidias parari. Hoc facit Jonathan; Saül autem usque adeo iratus est, ut conatus sit filium suum occidere. Ille vero de mensa resiliens, in campum exivit, et sagittas emisit; erat enim hoc constitutum signum; et accurrens post servum suum, dum David eo in loco latebat, ait: Cito propera, ne cuncteris, quia sagitta illic est procul a te. Intellexit David quid hæc significarent, et cum servus recessisset, ruit in amplexum Jonathan et flevit: ille vero fugere jussit et pactorum recordari. Hæc porro erant, ne unquam misericordiam amoveret ex domo Jonathan, sive viventis, sive mortui. Venit David ad Abimelech sacerdotem[2]. Tunc panes propositionis comedit: accepit quoque gladium Goliathi dicens se a rege aliquo missum cum diligentia. Et venit inde ad Anchus, deinde in Odolam[3], et commendat regi Moab domum suam. Cum autem Saül conquereretur apud servos suos, quod nemo ejus vicem doleret, nec Davidem sibi traderet: Doëc Idumæus, qui præsens erat quando David ad sacerdotem venit, annuntiavit illi quod factum erat. Ille accitis sacerdotibus, cum ii qui præsentes erant nollent illos occidere, Doëcum id jubet, qui occidit trecentos quinquaginta viros portantes ephud, et Noba eorum urbem delevit. Hæc Davidi renuntiavit unus ex filiis sacerdotis, qui carnificinam evaserat. Ille vero dolens, superstitem illum

[1] 1 Reg. xx. — [2] Id. xxi. — [3] Id. xxii.

apud se servavit, et Cilam oppugnatam liberavit. Cum audisset autem Saülem ad se venire, exiit inde in desertum Ziph[1]. Quod cum audisset Saül, ad illum perrexit. Dum autem illum insequeretur, audito hostium incursu, recedit. Deinde cum ex hostibus rediisset, illum denuo perquirebat[2], et ingressus est in speluncam, in qua David sedebat, et cum illo viri interius positi. Cumque omnes hortarentur eum ut occideret Saülem, non obtemperavit, neque volentibus id concessit. Ut autem exivit ille ex spelunca, hic etiam secutus est, et clamans ad illum, ipsius nequitiam et justitiam suam Saülem docuit. Ille vero lacrymatus est. Tunc mortuus est Samuël. Mittit qui a Nabale dona peterent pro custodia qua servaverat greges ipsius[3]. Ille vero non modo non dedit, sed etiam contumelia ipsum affecit per legatos suos. Ille armatus incedebat ut perderet eum. Hæc didicit Abigaïa uxor illius, et acceptis muneribus occurrit Davidi, multaque precata, impetum ejus cohibuit. Mortuoque Nabale, Abigaïa ejus uxor efficitur. Cum audisset Saül quo in loco esset David, venit rursus ad eum[4]. Dormiente autem Saüle cum toto exercitu suo, advenit David cum Abessa: cumque hic juberet confodere inimicum, non cessit ille; sed accepto scypho qui ad caput ejus erat, et hasta, longius processit, et clamans excitavit ejus ducem, et de socordia incusabat, quod non custodiret regem. Ostenditque hastam et scyphum, et incusat Saülem, quod eum qui se nihil læserat insequeretur. Tunc fugit David ad regem Anchus; neque enim tutum esse putabat versari prope Saülem[5]. Accipit David ab Anchus Secelac: et incursus faciebat in hostes, accipiebatque pecunias et oves multas. Tunc congregantur Alienigenæ contra Israëlem, et Saül interrogat

[1] I Reg. XXIII. — [2] Id. XXIV. — [3] Id. XXV. — [4] Id. XXVI. — [5] Id. XXVII.

engastrimytham[1]. Reversus David ab exercitu; non enim sinebant ipsum Satrapæ Alienigenarum secum in prælium procedere, suspicantes ne exercitum suum proderet; invenit Secelac incensam, sublatasque mulieres, captivæ namque abductæ fuerant[2]. » Interrogato autem Deo an insequi deberet; illoque respondente debere, insecutus illos est. Et cum didicisset a puero Ægyptio, ubinam castrametarentur : segniter agentes invadens percussit illos, et spolia accepit, et æquali sorte divisit illis qui pugnaverant, et illis qui in vasis manserant[3]. Cum commissum autem prælium fuisset inter Israëlem et Alienigenas; cecidere Saül et Jonathan, et duo alii filii ejus : et captum ipsum hostes suspenderunt in muro Bithsan, quæ est Scythopolis. Venientes autem viri de Jabes, acceperunt eum et Jonathan, et sepelierunt.

REGNORUM LIBER II.

Venit quispiam annuntians Davidi se Saülem occidisse: et interfecit illum David. Luxitque Saülem et Jonathan, et inunctus est in regem[4]. Mittit ad habitatores Jabes Galaad, laudans illos quod sepelissent Saülem. Et Abenner dux Saülis regem Israëlis constituit Memphibosthe (12) filium Saülis. David vero regnavit in Judam. Ut autem occurrerunt sibi Joab Davidis, et Abenner Saülis duces, et commissum est prælium a juventute, persecutus est Asaël frater Joab Abenner : quo sæpe jubente ut recederet, noluit ille. Tunc occidit eum Abenner, et vocato Joabo hortatur ut præliandi finem faciat. Bellumque erat inter domum Saülis et domum David[5]. Et ille quidem

[1] 1 Reg. XXVIII. — [2] Id. XXIX et XXX. — [3] Id. XXXI. — [4] 2 Reg. I et II. — [5] Id. III.

deficiebat, hic vere confirmabatur. Concubinam Saülis sibi sumit Abenner : objurgavit Memphibosthe. Iratus Abenner mittit ad Davidem, promittens se totum illi populum daturum. Venientem ad se convivio excepit David. Ut autem id audivit, cum e bello reversus est Joab, evocatum Abennerum dolo occidit, ut sanguinem fratris sui ulcisceretur. Re comperta David maledicit Joabo, et luget Abennerum, ac cum honore multo sepelit. Ichaab et Banaas clam occiso Memphibosthe venerunt ad David, ac si cædem hanc præclare gessissent. Ille vero hos interfecit[1]. Tunc totius populi rex efficitur David, et venit Jerusalem ad Jebusæum, impediuntque illum claudi ne intraret, cœpit arcem, et ædificavit sibi domum. Cum illo quoque fœdus habebat Chyram rex Tyri. Bellum moverunt Alienigenæ, et egressus fudit eos David. Ut autem rursus invaserunt, a Deo prohibetur, ne in occursum illorum eat. Sed « Cum audieris, inquit Deus, vocem » tremoris fletus[2], » tunc prælium committe. Tunc enim tradentur tibi. Amovet arcam David, et moritur Oza, quia extendit manum suam ad arcam[3]. Cum autem duceretur arca saltabat David, et despexit eum Melchol. Tunc cum vellet David ædificare templum, prohibetur a Nathan propheta, et precatur gratias agens Deo[4]; gratias, inquam, de promissionibus quas audivit. Percussit David Alienigenas et Moabum et Syros, et arma aurea, quæ accepit, attulit Jerosolymam, quæ demum abstulit Susacim rex Ægypti[5]. Multaque anathemata consecravit David. Memphibaalum (13) filium Jonathæ dignatur mensa regia, et omnia quæ ad Saülem pertinebant dat ipsi[5]. Jubetque Sibam, qui erat servus paternus, Memphibaali servire cum filiis suis. Mittit autem ad regem filiorum Ammon,

[1] 2 Reg. IV et V. — [2] Ibid. 24. — [3] Id. VI. — [4] Id. VII. — [5] Id. VIII. — [6] Id. IX.

qui consolarentur eum, quia mortuus erat pater ejus[1]. Ille vero suadentibus optimatibus ejus, dedecore afficit eos qui a Davide missi erant ad illum consolandum. Hinc oritur bellum : et primo quidem mittit Joabum : deinde venit ipse David, et inimicos fugat. Hinc ea quæ ad Uriam et ad Bersabee pertinent, et ad infantem qui mortuus est. Posteaque nascitur Salomon[2]. Oppugnat Joab Ravath, et postquam urbem occupavit, mittit ad David, volens victoriam ipsi ascribi. Amat filius David Amnon sororem suam Thamar, et simulato morbo[3], venientem illam ad se visitandum contumelia afficit. Qua re audita frater ejus Abessalom, invitat postea regem ad convivium : cumque rex non veniret, rogat fratres ut veniant. Cum autem venissent, illo jubente servi ipsius inter prandendum occiderunt Amnonem. Ut vero rex audivit, multum luxit, et iratus fuit in Abessalom. Ille autem aufugit; et post tres annos, cum sedata esset ira regis, astute providet Joab per mulierem Thecoïtidem, suadetque regi ut Abessalom revocet[4]. Redeuntem noluit pater statim videre. Sed duobus annis manebat in Jerusalem extra conspectum regis. Tunc vocat Joabum; ille vero non obtemperavit. Deinde illius agrum incendit, et sic coactus venit ad Abessalom : et ab illo missus ad regem, ipsum cum patre reconciliavit, et ad illum adduxit. Fecit autem Abessalom sibi currus et equites et eos qui ad judicium accedebant cum multo excipiebat honore, et laudabat quasi qui justa dicere possent[5]; miserabatur autem, quasi nemo esset qui posset illos defendere, ac dicebat : « Quis me constituet judicem super terram[6]? » Et sic populum sibi conciliavit. Insurgit Abessalom contra Davidem; qua re comperta ille fugit ex Jerusalem, dimissis in urbe concu-

[1] 2 Reg. x.— [2] Id. xi et xii. — [3] Id. xiii. — [4] Id. xiv. — [5] Id. xv. — [6] Ibid. xv, 4.

binis suis. Ethi volentem secum abire primo cohibet, deinde ubi instantem vidit, id permisit. Ubi autem torrentem trajecerunt, imperat sacerdotibus ut reducant arcam in urbem. Ipse vero se expectaturum eos dicit in loco Olivarum, si quid habeant arcanorum regis dicendum. Occurrit Davidi Chusi[1]. Ille vero misit eum ut Achitopheli obsisteret, qui erat ipsi Abessalom a consiliis. Ut autem abscessit ille, venit Siba, qui accusato hero suo Memphibaal, quasi regnare vellet, totum accipit a Davide. Tunc Semeï maledicit Davidi, Abessam volentem illum occidere cohibuit. Venit Chusi ad Abessalom, persuadetque illi se benevolum ipsi accedere. Cumque consilium agitaretur de rebus gerendis; hortatur Abessalom Achitophel, ut cum concubinis patris sui coëat. Id ille fecit in solario domus, ut omnes viderent. Addit aliud consilium; ut sibi liceat cum mille viris Davidem aggredi et necare[2]. Ut autem vocatus est Chusi, ut consilium et ipse daret, is Achitophelis sententiam evertit, suadens ut interim supersederet; sed postea cum magno apparatu Davidem adoriretur. Illaque sententia magis placuit, Deo scilicet ita dispensante. Tunc misit Chusi, et per filios sacerdotum hæc Davidi nuntiavit. Achitophel autem, cujus sententia despecta fuerat, sese strangulavit. Feruntur Davidi multa dona. Instructum autem exercitum, emisit dicens: Parcite puerulo meo Abessalom[3]. Ipsum enim in bellum exire non permittebant. Prælium committitur, multisque cadentibus occiditur etiam Abessalom, a coma arbori cuidam alligatus. Illo occiso, cessat bellum. Mittit Chusi Joab qui Davidi victoriam nuntiet. Quo ille audito lugebat propter filium; donec ingressus Joab illum mutavit, ipsique suasit, ut læto hilarique vultu exercitum exciperet[4]. Fugientem Israëlem rex advocabat; Abessa autem illos, jam

[1] 2 Reg. xvi. — [2] Id. xvii. — [3] Id. xviii. — [4] Id. xix.

id in proposito habentes, eo adduxit ut se Davidi subjicerent. Cum pertransiret Jordanem, venit Semeï, suum confitens peccatum. Volebat autem Abessa illum interficere, id prohibuit David. Venit etiam Memphibaal squallidus, sordidis indutus vestibus, densum habens mystacem, ungues ostendens longos, quæ omnia doloris signa erant, ob bellum contra Davidem motum. Interrogabat Rex cur non venisset secum. Respondit ille se rogasse Sibam famulum suum, ut se jumento imponeret, claudus quippe erat Memphibaal : illum vero noluisse. Tunc jubet rex illum cum Siba agrum dividere. Berzelli porro, qui belli tempore multa ipsi ministraverat, secum adducere volebat. Ille vero recusavit ob senectutem : et secum accepit rex filium ipsius loco. Tunc scinditur exercitus, parsque Sabeæ se dedit. Mittitque David Amessam qui debellet eum : Joab vero Amessam dolo occidit; urbemque in quam confugerat Sabee obsedit[1]. Qui in civitate erant, suadente muliere, abscissum caput Sabee Joabo ex muro projecerunt : atque ita bello liberati sunt. Fames in terra advenit : ad quam profligandam necesse erat quospiam ex Saülis progenie tradi Gabaonitis[2]. Tunc Memphibaalum conservat David, ob juramentum Jonathano præstitum. Tradit autem Saülis filios et nepotes, sepelitque Saülem et Jonathanum in sepulcro Cis. Bella moventur. Davidem cohibent sui ne exeat, ne forte periclitetur. Tunc dicit decimum septimum Psalmum. Recensentur fortia præclaraque gesta ducum Davidis. Jubetur Joab populum enumerare, enumeratque : et erant Israëlis nonginta millia, et Judæ quadringenta millia hominum, omnium bellatorum[3]. Tunc venit Gad propheta optionem illi dans ex tribus ultionibus quam subire mallet; an tres annos famis : an trium dierum fugam instantibus hostibus : an tres dies

[1] 2 Reg. XX. — [2] Id. XXI. — [3] Id. XXII-XXIV.

mortiferi morbi. Ille vero tres dies mortiferi morbi præ optavit, mortuique sunt a matutino usque ad prandii tempus septuaginta mille homines. Tunc David dixit : « Ecce ego » peccavi, et ego pastor inique egi : hi qui grex sunt, » quid fecerunt? Fiat manus tua in me et in domum patris » mei[1]. » Cessavit punitio. Et jubetur David aram erigere in area Orniæ, et ibi sacrificare, id quod ille fecit. Ornia filius David convivio excipit Joabum et Abiatharem, quasi regnaturus. Ingreditur Bersabee, secundum consilium Nathan prophetæ, et id annuntiat Davidi, loquente illa ingressus est Nathan; id moliebantur scilicet ut Salomon regnaret. Egressi sunt imposito supra regiam mulam Salomone. Tunc Nathan propheta et Sadduc sacerdos abierunt in Gion, unxeruntque illum ac dixerunt : « Vivat » Rex[2]. » Venit Jonathan filius Abiatharis, et epulanti Orniæ hæc nuntiavit. Et alii quidem fugerunt, Ornias vero confugit ad aram, metuens Salomonem. Tunc educit illum inde, et veniens Ornias adoravit regem. Moriturus David, hortatur Salomonem, ut custodiat legem Dei : sic enim illum promissiones esse consecuturum. Præcipit etiam circa Joab et Semeï, ut illos ulciscatur, et circa filios Berzelli, ut illos in honore habeat, et mensæ regiæ consortes faciat. Moriturque postquam annos quadraginta regnaverat.

REGNORUM LIBER III.

Occidit Orniam Salomon, quia Abisacam petierat, et Abiatharem ejecit ex sacerdotio. Impletaque est comminatio contra Eli data; ex illo namque genus ducebat Abiathar. Occidit autem Joabum; Sadduc autem constituit

[1] 2 Reg. xxiv, 17. — [2] 3 Reg. i. — [3] Id. ii.

sacerdotem pro Abiathare. Præceptum dat Semeï Salomon, ut semper in urbe maneat : si autem exeat unquam, id non impune futurum, sed morte mulctandum esse. Cum servos perdidisset ille, mandati oblitus, egressus est ut quæreret, quo comperto Salomon interfecit eum. De sapientia Salomonis enarratio, de pace quæ ejus tempore fuit, de magnificentia prandii, de curribus[2], de equis, de omni genere divitiarum. Petit Salomon sapientiam a Deo. Tunc judicat de duabus mulieribus quæ illum circa infantem adierant. Rursum de sapientia Salomonis loquitur, de lautitia mensæ ejus : et quinam hujusmodi officio fungerentur. Mittit ad Chiram regem Tyri, lignarios petens conductitios : ille vero præbuit[1]. Hic agitur de operarum numero, et de materiæ copia ad extructionem templi parata : sequitur deinde templi constructio. Precatur Salomon in templo, et immolat, domumque dedicat. Promittit illi bona Deus, si custodierit mandata ipsius, et contrarium minatur, si prævaricatus fuerit. Erat autem illi navis quæ aurum vehebat. Historia reginæ Austri, quæ venit, ut audiret sapientiam ejus. De ingentibus ejus divitiis, de armis aureis quæ ipse fecit; de regni ejus limitibus. Hinc de idololatria ejus, et de offensione, qua Deum offendit. Hinc minæ adversus illum intentatæ, regnique ejus solutio, paxque sublata. Rebellat enim contra illum Ader Idumæus, et Esdrom[3]. Rebellat etiam contra illum Jeroboam servus ejus. Venit ad Jeroboam Achia propheta, datque illi scindendum vestimentum in lacinias decem, præsignificans illi quod decem sceptra habiturus esset. Cum porro vellet Salomon illum occidere, fugit in Ægyptum. Redit ab Ægypto Jeroboam, mortuo Salomone. Populus autem adiens Roboam filium Salomonis, rogabat leviore frui imperio, quam sub Salomone; ille vero ex

[1] 3 Reg. III. — [2] Id. IV et V. — [3] Id. VI-XI.

consilio juvenum quorumdam, qui cum ipso educati fuerant, minatus est se graviore usurum imperio [1]. Inde divisæ sunt decem tribus, et regem sibi constituerunt Jeroboam. Roboam vero volentem contra illum movere bellum Deus cohibuit. Cum autem ægrotaret filius Jeroboam, mittit uxorem suam ad Achiam prophetam, de morbo sciscitaturam : ille vero dixit esse moriturum, et mortuus est. Statuit Jeroboam vitulas aureas, alteram in Bæthel, alteram in Dan, ne populus ascenderet in Jerusalem. Cum autem immolaret ibi, ecce homo Dei veniens prophetat de Josia rege [2]. Et exaruit regis manus, et rupta est ara. Propheta autem Deum precante, rex sanus factus est. Et rogabat Prophetam ut epularetur apud se. Ille vero nolebat, Dei præceptum servans, quod cum postea transgressus esset, occisus est a leone. Jeroboam autem adhuc manebat in impietate sua, et Roboam idola coluit omnibus vitæ suæ annis. Veniens Susacim accepit thesauros. Post hunc regnat Abias filius ejus, et post hunc Asa filius Abia. Post Jeroboam regnat filius ejus Adab : quem cum occidisset Basa, regnavit et bellabat contra Asa. Hic auxilio usus Ader Syri superior fuit [3]. Quia vero improbus erat Basa, minatur ipsi Deus mala ingentia [4]. Illo mortuo regnavit Ela filius ejus, quem cum occidisset Zambri unus principum, regnavit ipse, et delevit domum Basæ. Ut autem Zambri quoque mortuus est, cum se ipsum incendisset, regnat Ambri. Cum autem hic etiam mortuus esset, regnat Achaab filius ejus. Regnat Josaphat filius Asæ. Minatur Elias propheta Achaabo siccitatem, quæ per tres annos et sex menses duravit [5]. Tunc per corvos alitur Propheta. Hic sunt ea quæ pertinent ad viduam Sarephthanam, quæ ad lecythum olei, et quæ ad hydriam farinæ,

[1] 3 Reg. XII. — [2] Id. XIII. — [3] Id. XIV et XV. — [4] Id. XVI. — [5] Id. XVII.

ad mortem pueri, et ad suscitationem ex morte. Mittitur ad Achaab Elias, et hostiam offert[1], demittit ignem de cœlo, et consumit illam. Tunc arreptos sacerdotes Baalis jugulavit. Achaabo pluviam prænuntiat. Et conscenso Carmelo precatus est Elias, et sacrificium offert : ecce pluvia minatur Eliæ mortem Jezabel uxor Achaabi[2]. Ille autem venit in desertum, et cum dormivisset excitatusque esset ab Angelo Dei, invenit subcineritium panem ex olyra, quem cum comedisset roboratus est : cum illo cibo quadraginta diebus venit in Choreb. Tunc ait : Domine, aras tuas suffoderunt. Jugis boum dimissis Eliseus sequitur Eliam. Hinc historia vineæ Nabuthæ : et minæ contra Jezabelem et Achaabum[3] : compunctio Achaabi. Irruptionem fecit in Israëlem Syrus Ader cum triginta duobus regibus. Achaab vero devicit eos[4]. Cum secundo Ader bellum intulisset, cæsus admodumque profligatus est. Ut autem se vidit in periculo versari, miserabili indutus veste Achaabum adiit, servum se vocans, et salutem consequi peroptans. Ille vero eum in curru suo conscendere jussit, et honore affectum in terram suam remisit. Venit Propheta regem super his objurgans, necemque minitans. Consultat Achaab an debeat Syris bellum inferre[5] : et ex consilio Josaphat regis Judæ, accersitur Michæas propheta, qui interrogatus calamitates prædicit si bellum inferatur. Irascitur Achaab : Michæam percutit Sedecias pseudopropheta. Jubet Achaab servari Michæam pseudoprophetam, donec belli finis esset. Exit ad pugnam, et Josaphato dixit : Mutemus habitum et vestimenta, accipiam ego tua, et mea tibi trado. His peractis, cum præcepisset rex Syriæ militibus suis, ut missis omnibus unum regem Israëlis in bello adorirentur; illi videntes Josaphat regem Juda, et putan-

[1] 3 Reg. XVIII. — [2] Id. XIX. — [3] Id. XXI, inverso ordine. — [4] Id. XX, inverso ordine. — [5] Id. XXII.

tes esse regem Israël, nam vestis ipsos decepit, circumsistebant illum, ut occiderent. Ille vero clamans a periculo eximitur. Alius autem sagittarius feriit Achaabum, et sanguis manabat, quem abluerunt in fonte, et meretrices se abluerunt in sanguine ejus, canesque linxerunt eum. Regnavit post Achaabum Ochozias filius ejus. Quia autem Josaphat amicus ejus fuit, pœnas dedit; ita ut opera ejus interpellarentur.

REGNORUM LIBER IV.

Ægrotans Ochozias, misit consultum Baalem, utrum surrecturus esset [1] : et nuntiis occurrens Elias propheta, jussit regressos nuntiare ipsum non surrecturum esse. Cum didicisset autem Ochozias esse Eliam, misit quinquagenarium primo et secundo; cum autem uterque cum quinquaginta suis igne consumptus fuisset, cum tertio jubetur Elias descendere, et regem adiens dixit illum esse moriturum. Post hunc regnat frater ejus Joram : non enim erat illi filius. Hinc assumptio Eliæ in cœlum [2]. Videntes filii prophetarum Eliseum sicco pede Jordanem prætereuntem, dixerunt quievisse spiritum Eliæ super ipsum, rogantque mitti qui Eliam perquirerent : ille prohibebat, demumque annuit, sed qui missi fuerant, non invenerunt. Aquas in Jericho sanas reddit Eliseus; cum veniret in Bæthel puerulos se irridentes maledicit, illique ab ursis interficiuntur. Rex Moab solitum pendere tributum abnuit. Bellum ipsi infert Joram rex Juda assumpto secum Ochozia rege Israël, et rege Edom [3]. Cum autem non invenirent aquam in deserto et de vita periclitarentur, consulente Ochozia veniunt ad Eliseum. Ille vero irascitur

[1] 4 Reg. I. — [2] Id. II. — [3] Id III.

contra regem Israël, nec se illum respicere velle dixit, nisi in gratiam regis Judæ. Neque tantum aquarum copiam prædicit, sed etiam victoriam contra Moabitidem, id quod etiam evenit : in tantamque deductus est calamitatem rex Moabitarum, ut etiam filium mactaret supra murum. Hic agitur de muliere, cujus oleum superabundavit, et de Sumanitide, cui filium salvum reddidit Eliseus, et mortuum suscitavit[1]. Fame superveniente amaritudinem abstulit a lebete, et in nomine Dei centum viros enutrivit ex viginti panibus hordeaceis. Lepra affectus est Neeman dux regis Syriæ, qui accedens ad regem Israël medelam petebat; ille vero anxius scidit vestimenta sua[2]. Ipsum accersit Eliseus, jubetque immergi in Jordanem septies. Ille vero primo quidem neglexit, nec medelam inde speravit. Demum servis suis hortantibus, immergitur et curatur : donaque offerebat Eliseo, qui illa respuit. Abscedentem illum insecutus Giezi servus Elisei, quasi ab Eliseo missus, a Neeman accipit duo talenta argentea, et duo vestimenta. Ad Eliseum vero reversus, gestum occultare tentabat. Ille autem servum redarguit, et in pœnam immisit lepram. Veniunt filii Prophetarum cæsum ligna ad ædificandum : ut vero ferrum unius ex capulo excidit, exsectum lignum immisit Eliseus, et ferrum supra aquam sublatum est[3]. Rex Syriæ bellum movebat in Israëlem, ut prædixerat Eliseus. Re comperta hostis, mittit turmam militum in Eliseum. Deum rogante Propheta, cæcitate percutiuntur ii qui venerunt, et inducit eos in medios inimicos, regemque ipsos perimere volentem cohibet Eliseus, sed jubet alimentis datis remitti. Tanta superveniente fame, ut caput asini quinquaginta siclis, et quarta pars cabi stercoris columbarum quinque siclis venderetur, accedit ad regem mulier alteram mulierem incu-

[1] 4 Reg. IV. — [2] Id. V. — [3] Id. VI.

sans, quod cum filium suum secum comedisset, promisisset que se etiam filium suum in cibum præbituram esse, promissis non stetisset. Tunc scidit rex vestimenta sua, misitque virum qui caput Elisei amputaret. Prædicit Propheta ei qui se convenerat, die crastina fore solutionem famis : cum autem ille non crederet, vaticinatur ei mortem[1]. Leprosi quatuor ob famem in desperationem adducti, sese hostibus dedere decernunt, et ad castra venientes, illa quidem hominibus vacua, tentoria vero divitiis plena invenerunt. Ac cum diripuissent quanta gestare poterant, id regi nuntiatum venerunt. Et primo quidem rex dolum subesse suspicabatur : missis autem equitibus, cum rem certo comperisset, emisit populum ad diripienda castra : cessavitque fames. Qui vero non crediderat Eliseo, a turba populi conculcatus interiit. Prædicit Eliseus mulieri, cujus filium a morte suscitaverat, septem annorum famem[2] : hortaturque illam ut a regione transmigret. Postquam autem transmigraverat, famesque cessavit, reversa est, regemque adiens rogavit ut prædia sua sibi restituerentur. Rex Syriæ mittit ad Eliseum rogatum an e morbo surrecturus esset. Ille autem nuntio dixit non surrecturum esse, ipsique etiam prædixit Israëlitarum perniciem. Cum autem ille obiisset, regnavit in ejus locum Azaël. Mortuo item Joramo rege Juda, illi succedit filius ejus Ochozias. Missum Eliseus unum ex filiis Prophetarum, jubet ungere Jehu, qui cum regnum occupasset Joramum occidit, et projicit eum in vineam Nabuthe, quam usurpaverat pater Jorami[3]. Cum occidisset etiam Ochoziam, intravit in civitatem Israël. Jezabel autem ornata respiciebat e turri; rex eunuchis præcepit ut illam præcipitarent. Dejecta illa mortua est. Occidit etiam Jehu septuaginta filios Achaabi, itemque fratres Ochoziæ, sacerdotes

[1] 4 Reg. VII. — [2] Id. VIII. — [3] Id. IX.

quoque Baalis, et Baalem contrivit[1]. Tunc Azaël concidit Jesraëlem. Mortuo Jehu regnat Joachaz filius ejus. Historia eorum quæ spectant ad Joasum regem Juda, ad sacerdotem Jodaë, et ad Gotholiam. Israël hostibus traditur, rursumque Deus misertus est eorum[2]. Mortuo autem Joachazo, regnavit in Israëlem Joas filius ejus, qui veniens ad Eliseum flebat. Ille præcepit ei ut arreptis quinque sagittis jacularetur in terram. Cum autem tribus emissis cessaret, dixit ei : Ter percuties Syriam : si quinquies jaculatus esses, usque ad consummationem percussisses eam. Mortuus Eliseus sepelitur, et projectus mortuus quispiam in sepulcrum ejus, surrexit. Mortuo Azaële, regnavit filius Ader in ejus locum. Joas ter Syros percussit et mortuus est, regnatque Jeroboam filius ejus. Mortuo item Joaso rege Juda, regnavit Amesias filius ejus : qui cum percussisset Edom, congressus est cum Joaso rege Israëlis[3]. Hic autem vicit eum, et ingressus est Jerosolymam. Mortuo Jeroboamo regnavit in Israëlem Zacharias filius ejus. Defuncto item Amesia rege Juda, regnavit Azarias, qui et Ozias[4]. Hoc regnante prophetare cœpit Osee. Zacharia occiso Selus regnavit in Israëlem. Hic usus est commilitio Phuæ regis Assyriorum mille talentis ipsi datis. Illo mortuo Manaïm regnavit in ejus locum. Post Oziam regnavit in Judam Jotham filius ejus. Quo mortuo regnavit Achaz filius Jotham[5]. Illo regnante Raasin Syrus et Phaces filius Romeliæ ascenderunt. Achaz autem misit ad Theglaphassar Assyrium, ad commilitium evocans. Ille autem veniens, cepit Damascum, et Raasin occidit. Ascendit autem et Salmanasar Assyrius ad Osee filium Ela, qui fuit illi servus[6]. Ut novit autem Assyrius illum defectionem cogitare : miserat quippe legatos ad Æthiopem,

[1] 4 Reg. x. — [2] Id. xi-xiii. — [3] Id. xiv. — [4] Id. xv. — [5] Id. xvi. — [6] Id. xvii.

obsedit eum et vinxit eum : captaque Samaria aliisque urbibus, populos transtulit in Assyrios. Hic accusatio habetur Israëlis et Judæ. Qui adducti fuerant ex Babylone in Samariam, ut habitarent ibi, quia non timebant Deum, interficiebantur a leonibus. Tunc mittitur sacerdos inde, qui docet illos legem Dei : et illi Deum timebant, idolaque colebant. Historia Ezechiæ et Assyriorum, quæ etiam in Esaïa habentur. Historia Manassis et impietatis cædiumque ejus. Ut autem mortuus est, regnavit filius ejus Amon. Quo mortuo, regnavit Josias filius ejus : de quo Propheta prædixit Jeroboamo servo Salomonis, quando manus regis arida facta est [1]. Hic expurgavit Jerusalem, locaque omnia, effodit loca sepulcrorum in quibus sacerdotes idolorum, contrivit idola. De illo dictum est similem ei non fuisse antea regem, qui conversus fuerit ad Dominum in toto corde suo, et in tota anima sua. Hoc regnante prophetare cœpit Jeremias : hujusque tempore erat Olda prophetissa. Cum autem occidisset eum Pharao Necao, regnavit Joachas filius ejus pro eo. Pharao autem hoc dejecto, et in Ægyptum abducto, ubi etiam mortuus est, constituit regem Josiæ filium Eliacim, qui et Joachim, et terræ tributum imposuit. Joachim primus in potestatem Nabuchodonosoris redactus, extra muros dejectus est [2]. De illo ait Jeremias : « Erit morticinum ejus projectum in æstum » diei, et in frigus noctis : et tunc sepultura asini sepelie» tur [3]. » Nam postquam dissolutus et corruptus erat, tunc sepultus est. Mortuo Eliacim sive Joachim filio Josiæ, regnat Joachim filius ejus nepos Josiæ. Hic porro Joachim, etiam Jechonias appellabatur. Neque ultra rex Ægypti exivit de terra sua. Cum venisset autem Nabuchodonosor et obsideret urbem, quia venit ad eum cum matre sua Joa-

[1] 4 Reg. XVIII-XXIII. — [2] Id. XXIV. — [3] Jerem. XXXVI, 30, et XXII, 19.

chim qui et Jechonias, abduxit eum in Babylonem, et constituit fratrem patris ejus filium Josiæ regem in Jerusalem. Hic autem erat Matthanias, qui et Sedecias. Ut autem ille prævaricatus est contra regem Babylonis, venit Nabuchodonosor, et obsedit Jerusalem : qua capta et incensa, Sedeciam excæcatum et vinctum abduxit in Babylonem[1]. Godoliam vero constituit super eos qui relicti fuerant in Jerusalem. Postquam autem illum occidit Ismaël, profecti illi residui ingressi sunt in Ægyptum. Postea vero Joachimum in Babylone multo dignatus est honore Evilad Marodac rex Babylonis.

Regnum itaque Samariæ, ut jam dictum est, desiit in Oseam filium Ela, qui occiderat Phaceam filium Romeliæ. Jerosolymæ vero regnum desiit in Sedeciam : qui abductus in Babylonem, oculis orbatus, in vinculis fuit per annos viginti septem. Joachimum vero postea extulit rex Babylonis, dedit ipsi thronum supra reges qui istic erant, et comedebat potabatque cum illo omnibus diebus vitæ suæ. Huc autem desinit liber, cum scilicet capta urbe populus in captivitatem abductus est.

Jamvero restat ut nomina regum Judææ et Israël, quæ singulorum fuerint gesta, qui finis, quot annis regnaverint ex hisce libris recenseamus, hoc pacto :

Post perniciem Saülis qui regnaverat annis quadraginta, regnat David in omnem Israëlem et Judam annis quadraginta; scilicet in Chebron annis septem; in toto autem Israël et Juda annis triginta et tribus. Et fecit rectum in perfecto corde. Sub hoc erant prophetæ Nathan et Gad. Salomon filius David regnavit supra omnem populum et ipse annis quadraginta : et fecit malum. Sub hoc etiam erant prophetæ Nathan et Gad. Roboam filius ejus regnavit annis septemdecim, et fecit malum. Sub hoc discis-

[1] 4 Reg. xxv

sum est regnum, et manserunt cum eo in Jerusalem duæ tribus, Juda et Benjamin. In Samaria autem tribus decem. Sub hoc erant prophetæ Achias Silonites et Addo. Abia filius ejus regnavit annis tribus. Neque erat cor ejus ut David. Sed ambulavit in peccato patris sui. Sub hoc etiam erat Addo propheta. Asa filius ejus annis quadraginta et uno. Et fecit rectum. Sed adhuc erant excelsa. Sub hoc erant Azarias filius Oded, et Anami prophetæ. Josaphat filius ejus annos viginti et quinque. Et fecit rectum; sed excelsa adhuc erant. Postea vero in reprehensionem iniquitatis incurrit, quia amicus erat Ochoziæ regis Israël, et in negotiis plurimum cum illo communicabat. Sub hoc erant prophetæ Helias, Eliseus, Michæas et Jehu filius Anemi, et Oziel filius Zachariæ, et Eliadad filius Adiæ ex Marissa. Joram filius ejus annis octo. Et fecit malum. Habuit enim uxorem filiam Achaab. Sub hoc erant Elias et Eliseus. Ochozias filius ejus anno uno. Et fecit malum. Post eum mater ejus Gotholia annos septem. Joas filius Ochoziæ annos quadraginta. Hic occidit Zachariam, et fecit rectum in toto corde suo, donec Jodaë vir prudens viveret, et institueret ipsum. Hunc occiderunt servi ipsius in domo Maëloth. Sub hoc prophetavit Zacharias filius Jodaë. Amesias filius ejus annis undeviginti. Et fecit rectum in principio; sed non sicut David. Adhuc enim populus immolabat in excelsis, et lucos non abstulit. Sub hoc etiam prophetaverunt prophetæ, quorum nomina scripta non sunt. Posteaquam vero eos, qui in Seïr habitabant, percussit, in superbiam elatus est, idola habitantium in Seïr coluit, et in manus hostium traditus, percussus est. Azarias, qui et Ozias annos quinquaginta duos, et initio quod rectum erat fecit, sicut pater ejus. Cæterum excelsa non abstulit. Cum prospere rem ageret, elatus est animo, et voluit ipse adolere in templo,

quod solis sacerdotibus licebat. Ideo lepra percussus est, postquam audisset, « Non tuum est, Ozia, adolere Do- » mino, id quod solis sacerdotibus licet [1]. » Sub hoc erat Isaïas propheta. Jotham filius ejus annos sedecim regnavit. Et fecit rectum sicut pater ipsius : cæterum excelsa non abstulit. Sub hoc erat Esaïas. Achaz filius ejus annos sexdecim. Et fecit malum. Sub hoc erant Esaïas et Oded prophetæ. Ezekias filius ejus regnavit annis viginti novem, et fecit quod rectum erat sicut David perfecte. Hic abstulit serpentem æneum, quem suspenderat Moses. Sub hoc Sennacherib et Rabsaces Assyrii, quod blasphemassent, percussi sunt, posteaque una nocte egressus Angelus centum octoginta quinque millia hominum occidit. Moriturus Ezechias ad prorogationem vitæ annos quindecim accepit. Manasses filius ejus annos quinquaginta quinque, fecitque malum. Quæcumque demolitus fuerat Ezechias, ipse restituit, et factus est Judæ alter Jeroboam ; ita ut ejus causa idem passa sit Jerusalem, quod Samaria. De illo dictum est, « Qui peccare fecit Judam. » Ideo captivus abductus est in Babylonem. Sed in captivitate, ut in Paralipomenis scriptum est, pœnitentem reduxit Deus in Jerusalem, regnumque recuperavit. Pœnitentiam itaque agens, populumque, ut Deo serviret docens, obiit. In civitate tamen David non est sepultus, sed in horto suo, in horto Oza. Amos filius ejus regnavit annos duos, et fecit malum sicut pater ejus Manasses, et occiderunt ipsum servi ejus, sepultusque est in horto Oza, in quo sepultus est et pater ipsius. Josias filius ejus regnavit annis triginta et uno. Hunc populus regem creavit, cum esset annorum octo, fecitque rectum, et ambulavit in omni via David, nec declinavit ad dexteram vel ad sinistram. Etenim et lucos succidit, et omnia simulacra sustu-

[1] 2 Par. XXVI, 18.

lit. Cum annorum esset sedecim, legem quæsivit, et cum ante neglectam invenisset, legi jussit : ac pascha prædicavit celebravitque, sicut scriptum est. Hunc occidit Pharao Nechao ad Euphratem, cum contentio inter illos orta esset. Hujus tempore fuerunt prophetæ Jeremias, et Sophonias, et Olda prophetissa uxor Selle. Joachaz filius ejus regnavit menses tres, et fecit malum, et transtulit eum Pharao Nechao. Sub hoc quoque vixit Jeremias. Eliakim alter filius Josiæ, qui et Joachim mutato nomine dictus est, regnavit annis undecim. Et fecit quod malum erat. Joakim qui et Jechonias filius ejus, regnavit menses tres, et fecit quod malum erat, translatusque est in Babylonem. Matthan filius ejus. Hunc Nabuchodonosor constituit regem, et mutato nomine Sedeciam appellavit, regnavitque annis duodecim, et fecit malum. Sub hoc quoque erat Jeremias. Huc usque duravit regnum Juda, tuncque subversum est, sicut et regnum Samariæ. Urbs namque capta est, et universi in Babylonem captivi, cum vasis abducti sunt. Suntque reges viginti et unus. Non annumerata Gotholia.

Nomina regum qui fuerunt in Samaria, et quæ gesta, qui finis, cujusque fuerit, et quot annis singuli regnaverint his accipe. Jeroboam filius Nabath annis viginti quatuor. Hic discisso regno ascendens ex Ægypto primus regnavit in Samaria, et fecit malum, ita ut nullum similem habuerit : veritus ne regnum ipsi eriperetur, aureas buculas duas fecit, et populum seduxit dicens : « Hi sunt dii, qui » eduxerunt nos ex terra Ægypti. » Instituit enim festa et sacerdotes : « Et hic peccare fecit Israël. » Ipsum namque omnes postea reges imitati sunt. Hujus tempore prophetæ erant Achias Silonites, et qui contra ipsum super altare vociferatus est. Nabath filius ejus regnavit annos duos : et fecit malum, neque alius ex genere ejus regnavit. Zambri lterius generis annos duodecim. Baasa regnavit annos

viginti quatuor, et fecit quod malum erat. Sub hoc Prophetæ erant Elias, Eliseus, Michæas, et qui Achaabo de Syria et de filio Ader prophetavit, et qui proprio jussu vulneratus, Achaabum redarguit : ac præterea seorsum multi Prophetarum filii. Ochozias filius ejus annis duobus, et fecit quod malum erat. Sub hoc erant Elias et Eliseus : nam ejus quinquagenarios igne percussit Elias in verbo Domini. Joram filius Achaab annis duodecim : et fecit malum, neque ultra alius ex genere ipsius regnavit. Sub hoc Elias assumptus est : Eliseus vero mansit usque ad Jeroboam filium Joas regem Israël. Sub hoc erant filii Prophetarum. Jehu de alia stirpe, filius Namesse, annis viginti duobus. Hic sustulit genus Achaabi, et prophetas Baal per insidias occidit, statuamque illius contrivit. Et cum in hisce fecisset quod rectum erat, promissionem accepit, quod ipsius filii ad quartam usque generationem sessuri essent super thronum. Joachaz filius ejus annos septemdecim, fecitque quod malum erat. Jerusalem expugnavit, aurum et vasa abstulit. Jeroboam filius ejus annis quadraginta et uno, fecitque malum. Zacharias filius ejus mensibus sex : fecitque malum. Hactenus genus Jehu usque ad quartam generationem duravit. Sellum, ex alia stirpe, filius Jabis regnavit dies triginta, et fecit quod malum erat. Manaëm, ex alio genere, filius Gadde annos viginti, et fecit quod malum erat. Hujus tempore prophetarunt Esaïas et Osee. Phacee, de alia stirpe, filius Romeliæ annos viginti. Hic occidit Phakeiam, et fecit malum. Sub hoc erant Esaïas et Osee prophetæ. Osee, ex alia stirpe, annos novem. Hic occidit regem Phacee et fecit malum : verum non sicut decessores ejus. Osee ultimus fuit rex Samariæ : in illum enim desierunt reges. Et periit Samaria, quam deinceps inhabitarunt Assyrii. Ex quibus orti sunt hæretici

Samaritæ, qui et Saducæi vocantur. In hæc desinit totus scopus librorum Regum.

PARALIPOMENA, LIBER PRIMUS.

Paralipomena vocantur, quia multa in libris Regnorum prætermissa in hisce libris continentur. Habetur autem in primo hoc libro omnium tribuum genealogia ab Adam usque ad reges secundum tribus et populos et familias et domos. Quos ex Levitis instituerit David ad canendum Deo, et quos instituerit ad templi opera. Ipse namque prior regnum fundare incœpit. Alia quoque minutatim de regibus et generationibus edisserit. Quibus hoc subjungendum est, annos omnes eorum qui in Jerusalem regnarunt a Davide, esse quadringentos septuaginta quatuor. Reges autem omnes fuerunt ex una stirpe Davidis : et qui quod rectum erat fecerunt, novem sunt : qui vero malum, duodecim, excepta Gotholia. Eorum autem, qui in Samaria regnarunt, omnes anni sunt ducenti sexaginta novem et triginta dies : duodecimque reges ex octo diversis stirpibus fuerunt. Omnes autem fecerunt malum secundum peccatum Jeroboami.

PARALIPOMENA, LIBER SECUNDUS.

In secundo libro Paralipomenon recensentur gesta regum. Qui autem illa descripserunt, Prophetæ illi fuerunt qui diversis fuere temporibus. Ut autem singulatim sciatur quinam hæc scripserint, observandum est hic gesta haberi omnium regum Israël et Juda; ea scilicet quæ prætermissa sunt in historia regum. Qui porro omnia ipsorum

gesta descripserunt hi sunt: Davidis gesta scripserunt Samuël, Nathan et Gad prophetæ : Salomonis, Nathan et Achias prophetæ : Jeroboami, Semeas et Addo prophetæ : Abiæ, Addo propheta. Asæ gesta habentur in libro Sermonum de regibus Juda : Josaphati, Jehu propheta filius Aname, qui scripsit librum Sermonum regum Israël. Quæ Joas gessit relata sunt in scripturam Regnorum : Quæ Amasias, in libro Regum Juda et Israël. Quæ Ozias, scripsit Esaïas propheta. Quæ Joatham, in libro Regum Juda et Israël. Quæ Achaz, in libro Regum Juda et Israël, Quæ Ezechias, Esaïas filius Amos propheta. Quæ Manasses, in libro Videntium. Quæ Josias, in libro Regum Juda et Israël. Quæ Joachim, in libro Regum Juda et Israël. Hæc sic disposita inveniuntur in Paralipomenis-regum.

ESDRAS LIBER PRIMUS.

Esdras vocatur hic liber, quia ipse Esdras, sacerdos cum esset et lector, enarrat ac describit reditum filiorum Israël ex Perside in Jerusalem. Fuit autem reditus primo quidem jussu Cyri et Darii regum in manu Jesu filii Josedec et Esdræ atque Zorobabelis, qui circa quæstionem quamdam contendebant, facta promissione, ut qui vinceret, a rege quidquid vellet peteret. Cum unus ergo dixisset fortius esse vinum; alter fortiorem esse regem, Zorobabel contendit fortiores esse mulieres, veritatemque super omnia excellere. Hæc quia locutus Zorobabel, victor evasit : cum jussus esset petere quod vellet, petiit ut captivitas solveretur, et Jerusalem ædificaretur. Atque ita ut petiit factum est, dimissaque est captivitas. Tunc enim temporis adimpleti erant septuaginta iræ anni. Sunt itaque illi qui de captivitate ascenderunt de Juda et Benjamin, ac

Levitæ, numero quadraginta duo millia, equi trecenti triginta, muli ducenti quadraginta quinque, cameli quadringenti triginta quinque, servi eorum et ancillæ septem millia trecenti triginta quatuor, cantores ducenti, asini sex mille septingenti et viginti. Qui ædificabant autem, erant Zorobabel et Jesus filius Josedec et Neemias. Esdras vero, cum esset in lege peritus, legem protulit atque legit, constituitque cuncta ad templum et ad Levitas pertinentia. Ipse legem ostendit; curavit alienigenas uxores abjici ab iis qui eas tempore captivitatis duxerant. Abjecerunt autem omnes, et mundati sunt, et celebravit Pascha secundum legem, ut scriptum est, necnon jejunium, et sic absolvitur primus Esdras liber.

SECUNDUS LIBER ESDRÆ.

In hoc libro eadem ipsa quæ in primo dicit Esdras de reditu, iis exceptis, quæ problematum more dicta fuerant. Plura vero de Neemia Eunucho narrat, quod ipse templi ædificationem petierit; et quomodo Esdras quidem legeret, Jesus vero et Baneas et Sarabias populum erudirent. Et Esdras quidem legens distinxit in scientia Domini: populus autem intellexit lectionem et celebravit Pascha, et septimo mense fecit jejunium et scenopegiam, ut scriptum est: « Non fecerunt ad hunc modum a diebus Jesu filii » Nave. » Esdras vero cum vidisset Azotias mulieres Hebræis conjugio junctas, omnibus persuasit ut promitterent se legem Dei servaturos. Et ejecit illas mulieres, tanquam illegitimas, et jurarunt universi se legem servaturos. Atque ita sanctificati et mundati, lætati sunt, et abierunt singuli in domum suam. Narratur autem et hoc de Esdra, quod cum libri per incuriam populi et diutur-

nam captivitatem periissent, ipse illos, cum vir esset honesti studiosus, industrius et lector, apud se omnia custodierit, ac protulerit, ac rursum ediderit; atque sic libros servaverit.

LIBER ESTHER.

Hic liber Esther vocatur, quia per Hesteram Deus mox funditus perituros Judæos servavit; Aman vero, qui insidias machinabatur, percussit. Artaxerxes enim rex Persarum, repudiata uxore sua, aliam in regno suo, quæ omnium esset pulcherrima et formosissima, sibi quæsivit uxorem; et inventa est Hesther, natione Judæa. Illi cognatus erat nomine Mardochæus ex captivitate quæ sub Sedecia facta fuerat in eadem regione. Rex itaque cum extulisset suorum quemdam Amanum nomine, jusserat illum ab omnibus adorari. Sed cum Mardochæus religione erga Deum motus, hominem non adoraret, rem indigne tulit Aman; cumque didicisset ipsum esse Judæum, regi Artaxerxi persuadet ut scripto jubeat universos in regno suo Judæos uno die mensis duodecimi penitus et funditus deleri. Re comperta Mardochæus, luxit et jejunavit, atque Hestheræ misit rogans ut opem ferret. Hesther itaque præmissis jejunio et precationibus ad Deum, muliebri se mundo ornavit: nec vocata (neque enim erat licitum non vocatis adire regem;) attamen intravit ad regem, non expectata temporis opportunitate, sperans precationem opportunitatis loco futuram. Cum autem rex insolentiam facti miraretur, illa in terram præ metu collapsa est. At regis iracundiam Deus in suavem affectum et mansuetudinem mutavit; ita ut surgens prostratam illam erigeret, et metum ponere hortaretur, imo optionem daret petendi quidquid vellet. Illa

ut rex cum Amano ad convivium suum venire dignaretur; non semel, sed secundo quoque petiit. Aman præ gaudio effusus ac gestiens, quod dignus haberetur a regina vocari, adhuc amplius adversus Mardochæum erigebatur: curavitque lignum sublime excidi, volens in eo sequente die suspendere Mardochæum. Rex vero bona quadam providentia, noctem illam duxit insomnem, et cum dormire nequiret, jussit sibi commentarios actorum suorum legi. Cumque legerentur, ventum est ad eum locum, in quo scriptum erat beneficium regi a Mardochæo collatum. Duos enim eunuchos regi insidiantes, regi prodiderat et convicerat. Hic rex ob Mardochæi officium grato affectus animo, quærebat quonam illum honore pro hoc beneficio donaret. Cum autem mane ad eum ingrederetur Aman, quærit ab illo rex, quonam et quali honore dignus sit, is qui regem beneficio affecisset. Ad hoc Aman, cum se arbitraretur eum esse, de quo rex quærebat, dignum esse dixit qui secundus rex vocaretur. Rex igitur Mardochæum illo honore celebrari, et Aman ante illum procedere jussit. Hesther vero opportunitatem nacta pro Judæis oravit. Deinde cum rex mœrore affectus propter indignum contra Judæos edictum, et adversus Amanum iratus esset, ipse Aman, rege absente, Hestheræ supplicavit, ad genua illius procumbens atque adorans. Rex, cum ingressus videret Amanum genua reginæ contingere, suspicatus quod turpitudinis causa id faceret, jussit Aman in ligno quod Mardochæo paraverat, suspendi. Scripsit autem ut Judæi quidem omnes incolumitate fruerentur, hostes vero eorum ab illis interimerentur. Numerus autem eorum qui a Judæis occisi sunt, fuit quindecim millium: ideoque festi illis dies fuere dies quartus decimus, et quintus decimus mensis duodecimi, qui vocatur Adar. Vocatur autem illa dies ipsorum lingua Phura. Quapropter illa die Judæi Amanum

comburunt, et festum diem agunt salutis ipsorum memorialem. In hisque terminatur liber.

LIBER TOBIT.

Tobit vocatur hic liber, quia ipsius Tobit historiam continet. Erat autem Tobit de tribu Nephthalim; fuitque in captivitatem abductus, et degebat in civitate Ninive, misericors ac religiosus. Etenim cum in captivitate esset, communem panem ex Gentibus non comedit, sed se ipsum custodivit. Erat autem annonæ præfectus apud regem Enemasarum, et deposuit in Media decem talenta apud Gabaëlem. Isti porro Tobit studium erat sepeliendi mortuos ex Judæis. Hujus rei gratia delatus ad regem Achirelem, fuga sibi consuluit. Regressusque e fuga, cum mortuorum aliquem sepelisset, extra muros obdormivit, et cum pro more suo apertos haberet inter dormiendum oculos, passeribus superne in oculos ejus stercus emittentibus, albuginem contraxit, neque ultra videbat. Erat autem Ecbatanis filia Raguelis cognati ipsius Sarra nomine. Hanc dæmon Asmodæus non permittebat ut quisquam uxorem duceret: jam enim septem occiderat, qui illam sponsam acceperant. Propter hanc causam cum vehementer contristata esset, oravit; misitque illi Deus auxiliatorem Raphaëlem archangelum. Tobit igitur, cum filio suo Tobiæ præciperet ne sibi aliunde uxorem, quam ex tribu et cognatione sua duceret: dat illi chirographum decem talentorum, præcipitque ut abeat et repetat illa. Filius autem, cum nec viam nosset, nec hominem ad quem erat proficiscendum, egressus est ut viæ sibi socium quæreret, et Dei providentia incidit in Raphaëlem, qui hominis forma foris stabat, pretioque illum conduxit, eo quod

se viæ hujus gnarum esse diceret. Comitatus itaque est illum Archangelus in specie hominis, qui Azarias diceretur. Cum autem ad Tigridem usque fluvium pervenissent, volebat Tobias in illum lavandi gratia descendere, et mox piscis ingens insiluit in puerum. Angelus vero præcepit, ut piscem hunc apprehenderet et in frusta secaret, atque illius hepar, cor et bilem desumeret et servaret. Rogante postea puero, in quem usum illa forent, respondit: Hepar et cor incensa dæmonem fugabunt: bilis vero oculorum albuginem repurgabit. Hujus ope et consilio Tobias filiam Raguelis Sarram uxorem duxit, cum illo suffitu dæmonem fugasset, qui in superioribus Ægypti partibus ab Angelo ligatus est. Dum autem cum uxore maneret Tobias, Azariam tanquam hominem in Mediam misit: cumque per illum decem talenta recepisset, ad patrem una cum illo et uxore sua reversus est. Reversus vero oculos patris felle piscis oblinit, et decidunt squamæ, et mox visum recepit senex. Tobit porro cum excæcatus est, annorum erat quinquaginta et octo. Cum autem visum recepit annorum sexaginta et sex. Tum demum cum Tobit videret, Angelus sese manifestavit, quod homo non esset, sed a Deo missus, ut ipsis et Sarræ opem ferret. Ubi vero senex factus esset Tobit, præcepit filio suo Tobiæ, ut in Mediam abiret, quod futurum esset ut Ninive secundum verbum Jonæ prophetæ subverteretur; et deficiens mortuus est annorum centum quinquaginta et octo. Filius vero ejus Tobias in Mediam migravit, ubi tandem sepultis socero et socru, et de Ninivæ excidio percepta fama, mortuus est annorum centum et septem. Et in hæc desinit liber.

LIBER JUDITH.

Hic liber Judith vocatur, quia filios Israël ab Holo-

pherne impugnatos et obsessos, Deus ejus opera liberavit; Holophernemque percussit. Historia autem hoc se habet modo. Nabuchodonosor rex Assyriorum, cum bellum gereret adversus Arphaxad regem Medorum, ab omnibus gentibus usque ad Ægyptum auxilia petierat. Cum autem nemo auxilium misisset, sed renuissent omnes, posteaquam vicisset, et Arphaxadum bello superasset, bellum intulit iis qui nihil auxilii miserant: misitque Holophernem adversus eos cum magno exercitu. Hic alias quidem omnes gentes bello cepit, et idola ipsarum confregit. Isrëlitæ autem sese communierunt, nec Holopherni obsecuti, neque minis illius perterriti sunt. Scripsit itaque sacerdos Joakim civibus Betyluæ, ut viam Holopherni obstruerent, isthac enim iter facturus erat. Holophernes igitur aciem instruxit ad pugnam. Achior autem princeps Ammonitarum, auctor erat Holopherni, ne genti Hebræorum bellum inferret, eo quod illi a Deo protegerentur. Indignatus Holophernes misit eum Betulam; interitum illi comminatus si quando Hebræos vinceret. Achior itaque in Betula quiescebat. Holophernes vere civitatem obsidebat, et jam aquas illius occupaverat. Cum siti jam affligeretur populus, et principes civitatem tradituri essent; Judith, depositis viduitatis vestibus, maritum enim mortuum lugebat et quotidie jejunabat, se ipsam instar sponsæ ornavit, et multis adhortata primores civitatis, ne civitatem ad usque quinque dies hosti traderent, ad Holophernem egressa est, et cum sua illum sapientia decepisset, tertia die, ignorantibus ejus militibus, ipsum capite truncavit. Et sic demum cives, suspenso Holopherni capite, ipsum ejus tribunis ostenderunt. Hinc Assyrii fugerunt; Israëlitæ vero undequaque concurrentes Assyrios trucidarunt. Liberati itaque, direptisque hostium castris, quæ ad Holophernem pertinuerant omnia Judithæ dederunt. Ipsa vero Judith Jero-

solymam profecta, omnia Domino obtulit, domumque reversa, in eodem pietatis exercitio perseveravit, ac vidua ad mortem usque mansit : nemoque illi nuptias persuadere potuit. Mortua est autem, postquam in viduitate honeste vixisset, annos emensa centum et quinque. Et in hæc desinit liber.

LIBER JOB.

Job inscriptus est hic liber, quia ejus historiam complectitur, nempe quæ perpessus sit tentatus a diabolo, et quomodo vicerit, illatasque plagas pie toleraverit, demumque omnia duplicia receperit, illustriorque, quam antea, factus sit. Passus autem est, cum esset annorum septuaginta, vixit vero post plagas annis centum et septuaginta, ita ut omnes vitæ ejus anni sint ducenti quadraginta. Fuit autem Job ante Moysem, erat enim quintus ab Abrahamo ex posteris Esaü. Ob plagarum calamitatem, venerunt ad illum consolandi gratia amici. Atque ita contentiose et sine commiseratione cum illo verbis egerunt, ut illud in peccatum ipsis reputatum fuerit. Job vero Deum pro illis precatus est, et remissum ipsis est peccatum. Sunt dialogi Job, quos cum amicis habuit, octo : Eliphaz vero ad Job, tres, Sophar duo, Baldad tres. Et Eliuz quoque filii Barachiel Buzitæ, unus est dialogus. Demum Dominus Jobum alloquitur per turbinem et nubem. Respondet vero Domino, et bis ipsum alloquitur. Sicque terminatur liber.

Scopus autem ejus totus est, ad patientiam hortari eos qui in calamitates incidunt, etiamsi magnum pietatis testimonium præ se ferant; ut hoc ipsum illis offendiculo non sit; sed hæc proferant : « Dominus dedit, Dominus

» abstulit; sicut Domino placuit, ita factum est, sit nomen » Domini benedictum ex hoc nunc et usque in sæculum. » Insuperque illud : « Nudus egressus sum de utero matris » meæ, et nudus revertar illuc ; » Atque hinc demum ediscant quanta sit patientiæ utilitas : etenim inde mercedem accepturi sunt sicut Job. Ut etiam ostendat Deum intentatorem malorum esse, neminemque tentare; sed Deo permittente tentationes hominibus per dæmonas excitari, ad singulorum probationem perfectionemque. Narratur Salomonem hunc adornavisse librum, nisi forte ipsius Moysis sit opus. Hæc continentur in hoc libro, cujus capita sic resumi possunt. In exordio narratur, quod Job habitaret in terra Ausitide : deinde sequitur testimonium Scripturæ de probo ejus vitæ instituto; quod filios haberet septem, filiasque sex. De numero pecorum ejus. Quod filii ejus una convenientes, convivium quotidie celebrarent cum tribus sororibus suis : et quod mitteret Job et mundaret filios suos, offerens pro illis sacrificium Domino. Primum testimonium Domini diabolum alloquentis circa Jobum : primum invidia plenum diaboli colloquium cum Domino circa Jobum. Dedit Dominus potestatem diabolo in omnia quæ ad Jobum pertinerent, ipso Jobo tantum excepto. Primo nuntiari curat diabolus Jobo, equos et asinos ejus captos, servosque percussos fuisse : de secundo nuntio, qui Jobo dixit : Igne consumptæ sunt oves tuæ cum pastoribus. De tertio nuntio, qui narravit Jobo captos camelos, et cæsos custodes fuisse. Quartus nuntius Jobum adit, narratque corruisse domum, et oppressos omnes filios ejus fuisse. In omnibus hisce calamitatibus non peccavit Job erga Dominum. Secundum testimonium Domini diabolum alloquentis, quo Jobi virtus celebratur; et secundum invidia plenum diaboli colloquium cum Domino circa Jobum. Quomodo

tradiderit et Dominus Jobum, una tantum servata anima seu vita. Egressus diabolus Jobum percutit a pedibus usque ad caput; sedensque Job in stercore radebat saniem. Suadet Jobo uxor ejus, ut loquatur contra Dominum, et moriatur : illamque Job reprehendit. Audierunt tres amici Jobi, Eliphaz Thæmanitarum rex, Baldad Sacheorum tyrannus, et Sophar Menæorum rex cuncta quæ ipsi acciderant. Et accesserunt ad illum singuli ex regione sua, ut viserent illum : illoque conspecto sciderunt singuli vestem suam ob tantam calamitatem. Post plagam autem Job primus aperuit os suum, et maledixit diei ac nocti in qua natus erat. Hinc illud : « Sicut servus qui timet » Dominum, sic data est lux iis, qui in amaritudine versantur, qui desiderant mortem, nec obtinent. Mors enim » viro requies. » Excipiens illum primus Eliphaz Thæmanites dicit Jobo : « In memoriam revoca, quis mundus perierit, » aut quandonam veraces funditus perditi sint. Ferocia » draconum extincta est : myrmecoleon autem periit, eo » quod non haberet escam : catuli leonum sese invicem » separarunt. Sic non est mortalis mundus in conspectu » Domini, neque ex operibus suis inculpatus vir. Stulti, » inquit, licet radicem ponant, statim devorabitur victus » eorum; quoniam quod illi congregarunt, justi comedent. » Homo, inquit, nascitur ad laborem, pulli autem vulturum alte volant. Comprehendit autem Dominus sapientes » in prudentia eorum, consilium autem versipellium dissipat. Innocentem ex necessitatibus eripiet Dominus, et » in septimo non tanget eum malum. Tu vero tecum reputa » an quid perpetraveris. »

Prima Jobi ad Eliphaz responsio : « Si vero quis appendens appenderet iram meam, et dolores meos tolleret in » statera pariter, utique arena maris gravior erit. » Item illud : « Num frustra clamavit onager, nisi escas requi-

» rens? Numquid et erumpet in vocem bos, cum habeat in » præsepe cibos? Numquid fortitudo lapidum, fortitudo » mea, aut carnes meæ sunt æneæ? Quasi tentatio est » vita hominis super terram : aut sicut quotidiani merce- » narii vita ejus. Si ego peccavi, quid potero facere? qui » scis mentem hominum, quare posuisti me ut loquerer » adversum te. »

Post Eliphaz secundus excipiens Baldad Saucheotes Jobum sic alloquitur : « Usquequo loqueris? spiritus mul- » tiloquus in ore tuo. Numquid Dominus injuste aget ju- » dicans? aut qui omnia facit, non exhibebit id quod » justum est? » Item illud : « Sicut non viret papyrus sine » aqua, nec crescit prati herba sine potu; nam adhuc in » sua radice consistit, nec demetetur, et antequam cadat » herba, siccabitur : sic erunt novissima omnia eorum, qui » obliviscuntur Dei. »

Prima responsio Jobi ad Baldadum : « Vere scio quod » ita sit : quómodo enim erit justus homo apud Dominum? » Etiamque illud, « Qui extendit cœlum solus, et ambulat » super mare tanquam super pavimentum, qui fecit Pleiada » et Hesperum. Quis judicio Dei resistet? Quod si etiam » fuero justus, os meum impia loquetur : etiamsi fuero sine » crimine, pravus evadam. » Circa illud, « Vita mea levior » est cursore. Numquid navibus est vestigium viæ, aut » aquilæ volantis, quærentis escam? Memento quod lutum » finxisti me, et in terram me iterum convertes. Nonne » sicut lac mulsisti me, etc. Essem tanquam non fuissem. » Cur de utero in monumentum non sum translatus? »

Post Eliphaz Baldad, et post Baldad Sophar Menæus, secundum sibi proprium ordinem; ita ut unusquisque eorem speraret se meliora dicturum Jobo. « Qui multa » dicit, vicissim audiet. » Item illud : « Fulgebit facies tua » tanquam aqua pura. Exues autem sordem, et non ti-

» mebis, et laborem oblivisceris tanquam fluctum qui » præterit. Oratio enim tua tanquam lucifer erit. »

Prima Jobi ad Spopharem responsio. « Vos ergo soli estis » homines; aut vobiscum morietur sapientia? Et mihi quidem cor juxta vos erit. » Circa illud : « Quis non cognovit in omnibus his, quod manus Domini fecit hæc. Quia » in manu ejus est anima omnium viventium, et spiritus » omnis hominis. Si prohibuerit aquam, siccabit terram, » et si dimiserit, perdidit evertens eam. » Circa illud : « Quis » erit mundus a sorde? at nemo, etsi unus dies sit vita ejus » super terram. Est arboris spes. Si enim excisa fuerit, » adhuc pullulabit, et germen ejus non deficiet. Vir vero » cum mortuus fuerit, abiit : et mortalis cum ceciderit, » non ultra est. »

Initium secundum : Eliphaz Jobum alloquitur : « Numquid sapiens responsionem dabit scientiæ spiritus. Arguat » te os tuum, et non ego. » Illud item, « Quis enim cum sit » homo, erit inculpatus? an erit justus natus de muliere? »

Secunda responsio Jobi ad Eliphaz. « Audivi talia multa : » consolatores malorum omnes. Ecce in cœlis est testis » meus, et conscius meus in excelsis. Sit autem redargutio » viro coram Domino. » Illud item, « Noctem posuit in » diem. Nam si sustinuero, infernus erit mihi domus. Mortem appellavi patrem, matrem autem meam et sororem, » tabem. »

Secundo rursus excipiens Baldad ait ad Jobum. « Quousque non cessabis? Quid enim, si tu mortuus fueris, inhabitabilis-ne erit ea quæ sub cœlo est? » Respondet secundo Job Baldado : « Usquequo molestiam facietis animæ » meæ, occidetis me ratiociniis? Loquimini contra me sine » pudore? » Hinc illud, « Gloriam meam a me abstulit, » coronam sustulit de capite meo, et excidit tanquam arborem spem meam. » Item illud : « A me fratres mei re-

» cesserunt, alienos agnoverunt magis quam me : amici » vero mei immisericordes facti sunt. Servum meum vo» cavi, et non respondit : et rogabam uxorem meam, et » non attendit. Invocabam autem filios concubinarum mea» rum, illi vero me in sæculum aversati sunt. Miseremini » mei, miseremini, o amici. Quare me persequimini sicut » Dominus? Quis enim det ut scribantur verba mea? A » Domino mihi hæc consummata sunt. Oculus enim meus » vidit, et non alius. Radicem sermonis inveniemus in eo : » cavete etiam vos a tegmine. »

Secundo rursus excipiens Sophar, Jobo dicit : « Non sic » putabam te contra responsurum. » Hinc illud : « Lætitia » impiorum ruina insignis : gaudium vero iniquorum est » perditio. Cum autem visus fuerit jam firmatus esse, tunc » in finem peribit. » Illud etiam : « Ossa ejus impleta sunt » juventute ejus. Si dulcuerit in ore ejus malignitas, abs» condet eam sub lingua sua. Sicut fel aspidis in ventre ejus, » sic divitiæ inique congregatæ evomentur. In vanum et » frustra laboravit, colligens divitias ex quibus non gusta» bit. Multorum enim impotentium domos contrivit. Vul» neret eum arcus æreus, et pertranseat per corpus ejus » jaculum. Astra autem in tabernaculis ejus ambulabunt. » Hæc enim est portio viri impii a Domino. »

Secunda responsio Jobi ad Sophar : « Audite, audite » verba mea, ut sit mihi consolatio non a vobis. Quid » enim? Numquid cum homine est redargutio mea? Quare » impii vivunt, senueruntque in divitiis et prosperitate? » Salva evasit prægnans apud illos. Ubi dicit impius Do» mino : Recede a me, vias tuas scire nolo? Quid est ille » potens, quia serviemus ei? Annon Dominus est, qui do» cet intellectum et scientiam? ipse vero labores dijudicat. » Itaque scio vos audacter mihi insistere. » Item illud, « Ubi

» est domus principum? In diem perditionis sublevatur » malignus : et post illum omnis homo abibit. »

Tertio iterum excipiens Eliphaz ait : « Nonne Dominus » est, qui docet intellectum et scientiam? Quid enim cu- » rat Dominus si tu fuisti in operibus inculpatus? » Hic Jobo dicit Eliphaz : « Viduas dimisisti vacuas, pupillos au- » tem afflixisti. Et dixisti : Quid novit fortis? Qui dicunt, » Quid faciet nobis Dominus? et quid inducet nobis Omni- » potens? Item illud : « Purum te reddet Dominus sicut » argentum igne probatum. Respice in cœlum hilariter : » cum precatus autem fueris eum, exaudiet te, et serva- » beris munditia manuum tuarum. »

Tertia Jobi ad Eliphaz responsio. « Et quidem scio quia » eleemosyna de manu mea est : et manus ejus gravis facta est super gemitum meum. Si in multa virtute superve- » niant mihi tenebræ! Impii terminum transgressi sunt, » et nudos multos dormire fecerunt sine vestimentis. Ap- » pareant plantæ eorum de terra aridæ : fasciculum enim » pupillorum rapuerunt. »

Tertio excipiens Baldad dicit : « Qui facit universitatem » in altissimo. Ne quis suspicetur esse moram piratis. Quo- » modo enim erit justus homo coram Domino? Si vero, » homo putredo, et filius hominis vermis? »

Tertia Jobi ad Baldad responsio. « Quem adjuturus es? » et quem sequeris? Nonne cum cui maxima potestas? Nu- » dus enim est infernus coram eo, qui suspendit terram in » nihilum, ligans aquam in nubibus suis. Præcepto autem » peremit draconem desertorem. »

Cum Sophar tertio loqui non aggrederetur; imo et alii duo priores tacerent, utpote qui non haberent, quid amplius dicerent, eo quod Job se justum esse poneret. Subnectit secundo Job eadem de re prooemium. Illi vero cum silentio ipsum audiunt, nec sine utilitate. « Vivit, inquit,

» Dominus, qui sic me judicavit, et Omnipotens, qui affe-
» cit amaritudine animam meam : cum adhuc halitus meus
» immanet, spiritusque divinus superest in naribus meis.
» Labia mea non loquentur iniqua. Annuntiabo vobis quid
» sit in manu Domini. Ecce omnes nostis, quia vana vanis
» insidiose adjicitis. Hæc portio est hominis impii a Do-
» mino. Quod si multi fuerint filii ejus, in occisionem
» erunt : viduis autem eorum nemo miserebitur. Si colle-
» gerit impius ut terram argentum; locus unde fit, quis
» est, quis locus auri unde percolatur? Ferrum quidem de
» terra fit, æs autem ut lapis cæditur. Omne pretiosum,
» inquit, vidit oculus meus. Sapientia autem ejus unde in-
» venta est? Abyssus dixit, Non est in me, et mare dixit,
» Non est meum. Attrahe sapientiam super ea quæ maxime
» intima sunt. Non æquabitur ei topazium Æthiopiæ, et
» auro puro non conferetur. Dominus bene constituit viam
» ejus. Ipse enim omne quod sub cœlo est perspicit, nota
» habens omnia quæ in terra, ventorum libramentum,
» aquarum mensuras. » Dixit homini : « Ecce cultus Dei est
» sapientia. »

Illis autem tribus tacentibus adjiciens Job in proœmio dicit : « Quis me ponat in mense priorem dierum, quibus
» me Deus custodiebat : cum splendebat lucerna ejus super
» caput meum? exibam matutinus in civitate, in plateis
» autem ponebatur mihi sella. Servavi enim pauperem de
» manu potentium. Benedictio pereuntium super me ve-
» niat. Oculus fui cæcorum, et pes claudorum, pater
» autem impotentium. Confregi molas iniquorum : de me-
» dio dentium eorum rapinam eripui. Sicut terra sitiens
» suscipiens pluviam, sic hi meum sermonem. Habitabam
» quasi rex in accinctis. Stultorum filii, nomineque igno-
» biles : nunc autem cithara illorum ego sum, et me fabu-
» lam habent. Nec in faciem meam pepercerunt spuere.

» Reputasti autem me sicut lutum : in terra et cinere portio » mea : manu autem potenti me flagellasti. Frater, inquit, » fui Sirenum, sociusque struthionum. Si secutum est cor » meum uxorem viri alterius, placeat quoque uxor mea al» teri. Furor enim viri indomitus, commaculare illis uxo» rem. Si despexi nudum pereuntem, et non operui eum, » et de tonsura agnorum meorum non calefacti sunt hu» meri eorum, discedat humerus meus a junctura. Quod » si gavisus sum de ruina inimicorum meorum, et dixit » cor meum, Euge ; audiat auris mea maledictionem » meam : et, si non scindens eam reddidi, nihil accipiens » a debitore : si super me unquam terra gemuit, pro fru» mento germinet mihi urtica. »

De Eliuzo filio Barachiel Buzita, quomodo iratus fuerit in Jobum, quod se diceret justum coram Domino. Excipiens Eliuz filius Barachiel Buzites, dixit : « Junior quidem » sum ætate : quare quievi timens annuntiare vobis scientiam » meam. » Exurgens Eliuz impudenter contra Jobum loquitur, tribus illis tacentibus. « Rursus loquar, plenus enim » sum verbis. » Dixit Eliuz ad Job : « Spiritus divinus est » qui me fecit : spiratio autem Omnipotentis quæ me do» cet. Si poteris, da mihi responsionem. Avertat hominem » ab iniquitate. Pepercit autem animæ ejus a morte, » et ne cadat ille in bello. Coarguit autem illum in lan» guore super cubili. Renovabit autem ejus corpus sicut » tectorium in pariete, et ossa ejus implebit medulla. Tunc, » inquit, accusabit homo se ipsum dicens : Qualia efficie» bam ? non dignam peccatis meis castigationem intulit. » Adhuc locutus est Eliuz ad Jobum. « Auribus percipe, Job, » et audi me : obmutesce, et loquar. Si est tibi sermo, res» ponde mihi. Volo enim examinari a te justitiam sermo» nis mei. » Adhuc adjiciens Eliuz tertio dicit : « Audite me, » sapientes, bonum est ut qui scientiam habent, auribus

» percipiant : quia auris sermones probat. » Adhuc dixit Eliuz : « Quis vir ut Job, bibens subsannationem sicut » aquam? qui neque peccavit, neque impie egit. [Absit a » me] coram Omnipotente turbare justitiam : sed reddat » homini cuique secundum opera ejus. Impius est qui dicit » regi, Inique agis. » Et, « Qui non est veritus faciem in » conspectu meo. Dominus omnia inspicit, qui compre- » hendit non vestigabilia, gloriosa et magnifica, quorum » non est numerus. Vir sapiens audivit verbum meum : Job » autem non prudenter locutus est. » Quarto adjiciens Eliuz dicit. « Quare hoc existimasti in judicio? Tu quis es, » quia dixisti, Justus sum in conspectu Domini? » Quintum adjicit Eliuz orationi suæ, et atque Job neque tres amici accusant eum ut atheum. Manifestum ergo hinc est, tres illos resipuisse. Dicitque ad Job : « Sustine me pau- » lulum adhuc, ut te doceam; adhuc enim est in me vis » loquendi. » Ait Eliuz, « Auribus hæc percipe, Job. Sta, » disce virtutem Domini. Numquid liber aut scriba astitit » tibi; aut ab Aquilone nubes coloris aurei? »

Deus sese exhibens Jobum justum declarat, docensque mysterium Christi, ait ad Jobum : « Quis est hic, qui ce- » lat me consilium, continetque sermones in corde? » Dialogus Domini : « Sepivi mare portis. Dixi autem illi, » Huc usque venies, et non præteribis; sed in te ipso com- » minuentur fluctus tui. » Sermo Domini : « An tu sumens » lutum formasti animal? Aperiuntur tibi metu portæ mor- » tis : aut ostiarii inferni videntes te timuerunt? Num ve- » nisti ad thesauros nivis, aut thesauros grandinis vidisti? » Unde autem procedit pruina? Quis præparavit fluxum » pluviæ vehementi? Insuperque quis est pluviæ pater? Ex » cujus utero procedet glacies? Pruinam in cœlo et glebas » roris quis peperit? Vocabis autem nubem voce, et tre- » more aquæ validæ obediet tibi? Mittes fulmina et ibunt?

» Quis dedit mulieribus texturæ sapientiam? Quis præpara-
» vit corvo escam? Pulli enim ejus clamaverunt ad Dominum
» errantes, cibaria quærentes. Penna volans procedet, si
» conceperit asida et nessa. Relinquet in terra ova sua, cum
» tacere fecit ei Deus sapientiam, irridebit equum. Ex
» scientia tua stetit accipiter, vultur autem super nidum
» suum sedens moratur. »

Adhuc locutus est Dominus Jobo : « Num judicium cum » Omnipotente judicabis? et qui arguit Dominum, respon- » debit ipsi? » Locutus est Job Domino : « Ego judicor » commonitus, et arguens Dominum cum audio talia. » Locutus est Dominus ad Job de nube secundo apparens ei : « Accinge sicut vir lumbum tuum. Interrogabo autem » te, tu vero mihi responde. Confitebor quod possit dex- » tera tua salvare. Verum utique bestiæ apud te fœnum » sicut boves comedunt : virtus autem ejus super umbilico » ventris. Erexit caudam sicut cupressum. Costæ ejus, » costæ æneæ : spina autem ejus ferrum fusile. Sub omni » genere arborum dormit. Duces autem, inquit, leonem » hamo, et circumpones capistrum circa nasum ejus. » Omne autem navigans conveniens non ferent pellem » unam caudæ ejus. Putat quidem ferrum paleas, æs au- » tem sicut signum putridum. Non vulnerabit eum arcus » æneus. »

His cessavit loqui Job : « Novi quod omnia potes, et nihil » tibi impossibile est. Quis enim est qui te celat consilium? » Putavi autem me terram et cinerem. » Coarguit Dominus Eliphaz Thæmanitem, quia peccavit ipse et duo amici ejus, quia non locutus est coram Deo verum. Hic expiatio fit trium annorum per Job sacerdotem Dei. Quod auxerit Dominus Jobum, et precante illo pro amicis suis, Dominus condonaverit eis peccatum. Ut audierunt omnes, qui ex genere Jobi erant, accesserunt ad eum, et comede-

runt ac biberunt apud eum, illumque admirati dederunt et singuli agnum unum, et tetradrachmum aureum. Scriptum est eum resurrecturum esse cum iis quos resuscitabit Dominus. In his continetur vis omnis libri Job.

SAPIENTIA SALOMONIS.

Sapientia Salomonis vocatur hic liber : nam etiam hunc a Salomone scriptum esse dicunt. Continet autem doctrinam justitiæ, et qua ratione cognoscendi sunt tunc improbi, tunc probi viri : ad hæc prophetiam de Christo. Docet etiam multo esse opus labore et desiderio ad comparandam sapientiam. Ad hæc de quibusdam naturæ partibus disputatur, itemque contra idola, et illorum sculptores, et contra eos qui spem in illis ponunt, ipsaque colunt. Præterea hymnus cum confessione mirabilium operationum, quæ Israëlitis coram ipsorum inimicis a Deo factæ sunt. Hæc itaque complectitur hic liber. Recapitulatio autem sic habet. In prooemiis adhortatio justi ad pietatem, et reprehensio impii blasphemi. Nam, « Ne æmuleris, inquit, Antichristos, qui sunt ipsa mors. » Unde factum sit, quod impii eo devenerint, ut Dominum gloriæ crucifigerent, dum præsens sæculum illi anteferrent. Quod etiam ipsi Apostolos persecuti sint et occiderint. Quod futuri sint quidam qui Legem Domini contemnant, quidam vero alii sint illi obtemperaturi.

Quod Deus multitudini eorum qui in Christum impie agunt, non sit parciturus. Unius enim justi Christo credentis cura est Deo, etiamsi in adolescentia moriatur, « Senectus enim venerabilis est, non diuturna. » Etsi impius mortem ejus, qui Christo credit, contemnit, et illi eliguntur in Christo. Impii ignominiosæ ruinæ tradentur,

et magno judicio ac condemnationi subjicientur ii, qui Christi servos persequuntur, videntes gloriam ejus et ipsorum, seque ad supplicium rapi. Quod divitiæ cum arrogantia nobis accedant. Quæ sit ira Dei in eos qui impie egerunt in Christum. Adhortatio, imo potius denuntiatio principibus Israël, ut Christo credant; imo potius denuntiatio principibus catholicæ Ecclesiæ, quomodo regere debeant post illius abscessum. Quæ sit sapientia, nempe Filius Dei. Et quomodo Verbum caro factum sit, inque nobis habitaverit. « Quia ego, inquit, eadem quæ vos passus » sum, homo cum sim, ex jussu Dei disciplinæ subditus. » De Christo : « Ex sapientia Dei, inquit, omnium cognitio» nem habeo : in manu enim illius, et nos sumus, et ser» mones nostri. Quæ sit sapientia, et quomodo in homines » venerit. Cum enim unica sit, omnia potest, et cum in » se ipsa maneat, omnia tamen innovat. Sapientiam, in» quit, a juventute amavi, et omnia bona ex illa accepi, » carnalia et spiritualia. Cognita enim magnitudine sapientiæ, postulavi a Domino ut daretur mihi Spiritus sanctus, qui me de illa illuminaret, ut mecum laboraret. « Cogita» tiones namque mortalium timidæ sunt. » De operibus sapientiæ. Quomodo primum hominem custodierit, ex quantis malis Deus credentes sibi servet, et quanta illis bona præstet; ut videre est, in Abraham, Lot, Jacob, Joseph, et in Israëlitis, quos ex manu Ægyptiorum eripuit per Moysem, et aqua ex prærupta petra potavit. Quomodo septem gentibus vespas miserit, et lenitate misericordiaque usus, illis postea per illa populum erudiens, ut benignus esset et humanus. Contra adoratores elementorum, ranarum, sciniphum, murium, locustarum, vesparum, serpentum. Contra adoratores idolorum ex auro, argento, ligno, lapidibus. Quod per lignum salus sit credentibus. De sculptoribus vel pictoribus idolorum; de

omnibus idololatriæ malis. De impia religione, et quot illi insint mala. De figulo et fictilibus idolis. De omnibus idolis, quæ a gentibus coluntur, inimicissimarum bestiarum, serpentum, catorum et similium. Quod Israëli Deus beneficium contulerit, pro ranis coturnicem mittens. Quod contra morsum serpentum per æneum serpentem in cruce suspensum salus populo facta sit; inimici vero ipsorum per locustas et mures occisi sint. Quod populum Angelorum cibo aluerit, quamcumque voluptatem habente, et ad quemcumque gustum accommodato. Quod grandinem cum igne ad corrumpendas fruges in Ægyptios miserit. Quod palpabiles tenebras in Ægyptios miserit, et quæ in ea re inerant mala: sanctis vero suis lucem in Ægypto, et columnam ignis in solitudine: et quod propter occidi jussos Israëlitarum infantes, Ægyptiorum primogenitos mors, et ipsos Ægyptios submersio sustulerit: ut pro morte primogenitorum salus Israëli per sanguinem agni concessa sit. Et pro morte justorum in solitudine, Aaron Dominum precibus et incenso placarit: pro morte vero Ægyptiorum in mari Rubro: fuerit ira Dei absque misericordia, et iter populi insolens. Quod propter inhumanitatem erga advenas mala ista passi sint Ægyptii, quemadmodum et Sodomitæ. Quod elementa divino Christi judicio subsint, ad illius imperium parata sicut chordæ citharæ citharam pulsanti. In his comprehenditur vis omnis sapientiæ Salomonis quæ Panaretos vocatur.

PAROEMIÆ SIVE PROVERBIA SALOMONIS.

Parœmiæ seu Proverbia Salomonis vocatur hic liber, quia illa Salomon et dixit, et scripsit. Hic vero cum regnum David patris suscepisset, precatus est Deum ut sapientiam acciperet potius, quam divitias et hostium ul-

tionem. Hanc cum accepisset, et præ omnibus mortalibus qui ante et post ipsum fuerunt, sapiens esset : ac cum in omnibus dictis factisque suis admirationi esset, tria millia parabolarum, et quinque millia cantica prolocutus est : disputavitque de omnibus, tam de iis quæ ex terra proveniunt, quam de omnis generis animantibus. Scripsit autem, ut quidam aiunt, tres tantum libros, hunc videlicet, Ecclesiasten, et Canticum Canticorum; ut autem quidam dicunt, etiam Sapientiam, quæ sic inscribitur, et Panaretos dicitur : nam hoc etiam germanum ejus esse opus dictitant. Hunc porro Parœmiæ seu Proverbia inscripsit. Sunt autem Parœmiæ verba sapientiæ, velut ænigmata, quæ ex se quidem aliud exhibent, aliud vero per suspicionem indicant. Horum autem species sunt proverbia. Sic enim Discipuli Domini loquuntur in Evangelio Joannis, quando, Domino multa obscure dicente, tandem dicunt ei : « Ecce nunc palam loqueris, et proverbium nullum » dicis[1], » ut intelligas proverbia, non aperto, sed obscuro sensu dici. Quoniam igitur tales plerumque sunt in hoc libro sententiæ, ideo Parœmiæ seu Proverbia inscriptus hic liber est. Est autem inde dicta parœmia, quod per vias, tales sententiæ conscribi solitæ essent, ad correctionem et doctrinam eorum, qui iter instituerent. Per vias autem scribebantur, quia non omnes veritatis sermones capiebant : ut vel in transeundo et talia conspiciendo, quæ scripta essent exquirerent, atque ita erudirentur homines. Quidam autem parœmias ad hunc modum definiunt : Dictum parodium, seu in via positum, ab uno quodam ad multa translatum. Est igitur in hoc libro, notitia sapientiæ et disciplinæ, intellectus sermonum prudentiæ, strophæ verborum, justitiæ veræ intellectus, ad dirigendum judicia, et pollicitatio cognoscendarum ex

[1] Joan. XVI, 29.

istis parabolarum, dictorum sapientium, ænigmatum, et obscurorum sermonum. Et sunt notitiæ sapientiæ et disciplinæ. Cum enim et Græci se sapientiam habere pollicentur, et hæretici habere se disciplinam arbitrentur; ideo hic veram sapientiam ac disciplinam docet; ne ex similitudine nominis sapientiæ, in sophismata Græcorum et hæreticorum quis incidat. Græci enim putant se hac in re præstare, ac « Dicentes se sapientes esse, stulti facti » sunt[1]. » Hæretici vero eruditos esse se rati, aversi sunt et peccant, proprio judicio condemnati. Sapiens vero si divina eloquia audierit, sapientior erit. Etenim si legitima Dei audierit et custodierit, et in disciplina Domini negligens non fuerit, nec fallacia quadam allectus fuerit, filius sapiens evadet, et eruditus factus, statim etiam cognitionem Dei accipiet. Hac enim sapientes instituuntur. Sermonum vero prudentum intellectus, doctrina est de solo vero Deo. Græcorum namque alii corpus esse dixerunt Deum, alii simulacris etiam ipsum assimilarunt. Hæretici vero et ipsi in veri cognitione desipuerunt. Propterea hic de vera cognitione Dei hæc enarrat. Quod quidem ineffabilis sit. « Gloria Dei abscondit verbum[2]. » De providentia vero ejus sic loquitur : « In omni loco oculi » Domini contemplantur bonos et malos[3]. » Et iterum : « Dives et pauper alter alteri occurrerunt : utrosque vero » fecit Dominus. » Et, « Dum conveniunt fœnerator ac de- » bitor, utrosque speculatur Dominus. « Et, « Sunt enim » in conspectu oculorum Dei viæ viri, et omnes orbitas » ejus speculatur[4]. » Judicium quoque ejus commemorat, dicens : « Sacrificia impiorum abominationes sunt Do- » mini : vota autem recte ambulantium, accepta sunt » apud eum. » Et iterum : « Domos convitiatorum dissipat

[1] Rom. I, 22. — [2] Prov. XXV, 2. — [3] Id. XV, 3. — [4] Id. XXII, 2; XXIX, 13, et V, 21.

»Dominus, firmat autem terminum viduæ[1]. »Opificium vero illius non simpliciter, sed eo quod per Verbum ac sapientiam suam cuncta faciat; qui potissimus veri Dei character est, quod sit Filii Pater. Ait igitur : « Sa-»pientia Deus fundavit terram. » Et iterum : Deus fecit »regiones et deserta, et summitates habitatas ejus, quæ »sub cœlo est. Quando præparabat cœlum, aderam ipsi, »et separabat thronum suum supra ventos, quando validas »faciebat desuper nubes, cum eo eram cuncta componens. »Ego eram in qua lætabatur, singulis diebus lætabar in »conspectu illius. » Strophæ verborum sunt in isto libro : nam si quis ea mente verset, reserabit et inveniet sententiam in ipsis sitam. Qualia sunt hæc : « Incolumis evasit »ab æstu filius intelligens, corrumpitur autem a vento in »messe filius iniquus. » Et iterum : « Sollicite cura quæ in »agro sunt viridia, et herbam demetas; et fœnum mon-»tanum collige, ut oves habeas ad vestitum. » Et rursus : »Si conviva sederis ad cœnam in mensa magnatum, mente »intelligas quæ apponuntur tibi : » Et alia consimilia. Veræ justitiæ dictus est intellectus : quoniam differenter quidam justitiæ vocabulum accipiunt; aliis dicentibus justitiam esse, ut reddat quis quod custodiendum accepit : aliis vero, si malum reddatur pro malo, et bonum pro bono. Hujusmodi autem definitiones accuratæ non sunt. Ne dixeris enim, quo ille erga me usus est modo, eodem utar ego, pœnas de illo sumam pro injuria qua me effecit. Quamobrem hic, quæ vera sit justitia docet : eam videlicet veram esse justitiam, si unicuique quod suum est reddatur. « Cumprimis honora Dominum de justis tuis »laboribus, et primitias illi da de tuis justitiæ fructibus. »Deinde honora regem, et parentibus debitum exhibe »officium, omnibus vero quod æquum est. » Et hic quidem

[1] Prov. XV, 8 et 25.

unus est typus. Alter vero, ut animam suam quisque justificet, æquabilitatem non declinet : sed rationi obtemperet, ne malo consilio quo juventutis doctrina repudiatur, capiaris : sed cum consilio omnia facias, et cogitationes tuæ sint judicia, ita ut se ipsum quisque judicet, et omne desiderium probum habeat : omne quippe justorum desiderium bonum est, et concupiscentia justi accepta est. Quod autem iracundiam spectat : « Ne sis amicus, inquit » viro furioso, et amico iracundo ne cohabites. Omnem » enim iram suam emittit insipiens : sapiens vero illam ex » parte recondit. » Qui se ipsum ad hunc componit modum, et singulas cujusque partis animæ actiones sanas et innocuas custodit, is demum veram agniturus est justitiam. Judicia vero dirigere, est imprimis juste secundum Legem Dei judicare, ut ait : « Aperi os tuum verbo Dei, » et sane de omnibus judica. Pauperem vero et imbecillem » dijudica. Qui namque dicit de impio, justus est, exe- » crabilis est populis, et odiosus inter gentes. Personam » enim in judicio revereri bonum non est. » Hoc quidem palam et aperte dicendum est : deinde, ut quod judicium in alios quispiam profert; idipsum in sese dirigat, seque ipse examinet : corripiatque si excesserit ira : cohibeat, si vehementior fuerit concupiscentia : excitet, si dormierit vis ratiocinii, dicens : « Quousque, piger, jaces ? » Ita enim se juste gerens, accusatorque sui factus, rectum judicium proferre discet, nec audiet ab alio : « Qui alium » doces, te ipsum non doces ? Qui ais, Non mœchaberis, » mœcharis[1] ? » Quemadmodum enim qui iter facit, si recta gradiatur via, ad finem viæ pervenit; sic qui recta profert judicia, justus agnoscetur et sapiens. Parabolæ autem dicuntur sermones, quasi imagines eorum quæ dicuntur. Ex ipsis enim per similitudinem quod dicitur intelligitur.

[1] Rom. xx, 22.

Ita namque Dominus, ut ait Marcus, dicit : « Cui assimi» labo regnum Dei? Aut qua parabola adumbrabo illud[1]? » Utpote cum parabola sit de rebus per similitudinem dictis. Cum dixisset enim : « Simile est regnum Dei; » deinde intulit, « Ideo in parabolis loquor illis[2]. » Hujusmodi itaque sunt parabolæ : « Sicut emissio nivis in messe alle» vat æstum, sic nuntius fidelis iis qui miserunt eum. » Et rursum : « Sicut venti, et nubes, et pluviæ, sic qui glo» riantur in dono mendaci, » et his similia. Dicta porro sapientum sunt, non sophismata verborum, neque sermones probabilitatis specie decipientes, sed veri et accurati; non quasi jussione cujusdam habiti, sed per se noti, et quasi sententiæ eorum prolati. Quales sunt : « Corde » lætante floret vultus; cum autem in tristitia est, depri» mitur. » Et, « Cor rectum quærit sensum; os autem in» disciplinatorum cognoscet mala. » Et, « Odium excitat » contentionem : Omnes autem eos, qui contentiosi non » sunt, contegit amicitia. » Et, « Qui negotium contemnit, » contemnetur ab ipso; qui vero mandatum veretur, ille » sanus est[3]. » Aliorum namque hominum sermones, ut plurimum ambigui sunt : sapientium vero, quales sunt isti, veri sunt, et omni ex parte accurati, ita ut minime ipsis contradicatur. Et alii quidem homines ex fine operis rem declarant; cujusmodi est illud : Iniquus res est mala; et mœchus pravum quid est, quod cuivis manifestum est. Sapientes autem initium operum prædicunt, et quasi symbola animi motuum prænuntiant; ut quisque, agnitis malorum principiis, sibi caveat, qualia sunt superius dicta : « Odium suscitat contentionem, omnes autem qui » non contendunt contegit amicitia. » Contentiosus enim ex odio malitiæ hujus principium habet, nec quispiam dixerit contentiosum se diligere. Contra qui contentiosus

[1] Marc. IV, 30. — [2] Matth. XIII, 13. — [3] Prov. XV, 13, et X, 2.

non est, dilectionis indicium habet : nec contentiosum quispiam dixerit eum qui diligit, ut rursum dicitur : « In » concupiscentiis est omnis otiosus, et iracundus absque » consilio agit. » Nam otiosi animam significat in omnibus concupiscentiis esse demersam, et iracundum, nullum rectum habere consilium ostendit. Hi itaque plane mores declarant, et actionis principium unde ordiatur, dum aiunt, odium præcedere rixas : charitatem esse principium et causam, qua vitantur contentiones : otio præire pravam voluptatem; iracundo præire consilii inopiam : et causam quare quis despiciatur, sese contemptum Legis : quod sanitatem præcedat timor Dei : item quod principium perniciei animæ sit, non custodire os suum, quod terrori præeat temeritas. Si eo modo singula dicta expenderis, deprehendes ea ideo esse scripta atque prolata, ut qui audierint bonorum malorumque principia edocti, prava fugiant, bona operentur. Ænigmata porro et obscuri sermones, ita caute sunt posita, ut eum qui legerit mœrore afficiant, quod nihil statim exhibeant, nullumque sensum subindicent : attamen dum accurate expenduntur, suam sententiam indicant. Qualia sunt : « Sanguisugæ » tres erant filiæ admodum dilectæ : et hæ tres et quarta » non dicunt : Satis est. Infernus, et amor mulieris et tar- » tarus, et terra quæ non saturatur aqua, aqua et ignis, » nunquam dicunt : Satis est. » Et iterum : « Tria sunt » quæ intellectu mihi sunt impossibilia, et quartum non » cognosco; vestigia aquilæ volantis, et vias serpentis su- » pra petram, et vias navis in mari euntis, et vias viri in » adolescentia[2] : » et quæcumque ejusmodi sunt ænigmata: alia namque statim indicant, aliam tamen sententiam exhibent : et obscura quidem sunt, absconditum vero

[1] Prov. xiv, 17. — [2] Id. xxx, 10 et 15.

sensum habent. Et compendium quidem libri Proverbiorum ad hunc se habet modum.

Recapitulatio autem ejus his comprehenditur. In proœmiis agitur de ipsis Proverbiis Salomonis filii David, qui regnavit in Jerusalem, ad sciendam sapientiam et disciplinam. Quod principium sapientiæ sit timor Domini, de audiendis legibus patris, et de non respuenda disciplina matris. De non errando, et quod non sit via capessenda cum iis qui operantur iniqua : commune namque marsupium illi possident. Sapientia in exitibus prædicat; impii autem oderunt sensum. Quoniam, me vocante, non audierunt; ideo cum vocabunt me, non audiam eos. Item illud, « Accipe dicta mandatorum, et audiet sapientiam auris » tua, ut intelligas justitiam et judicium. Væ qui derelin» quunt vias rectas, et delectantur in subversione mala. » Illud etiam, « Ne te apprehendat consilium malum, ut » invenias semitas justitiæ planas. » Item, « Ne obliviscaris » Legis custodiam, ut longævus sis in pace[1]. » Quod toto corde debeas in Domino confidere, nec esse prudens in temetipso, sed honorare Dominum ex justis laboribus. Quod non negligenda sit disciplina Domini; nam quem diligit Dominus castigat. Et beatus homo qui invenerit sapientiam. Quod non debeas emolliri ac diffluere, sed servare consilium et intelligentiam; ut sit medela carni tuæ. Quod non debeas desistere a beneficio indigenti præstando, cum habuerit manus tua unde ipsi opem ferat, neque machinari mala adversus amicum tuum, quia immundus coram Domino omnis iniquus erit. Quia Dominus superbis resistit, humilibus dat gratiam : de audienda disciplina patris. Item illud, fili, dictis meis attende, et omni custodia serva cor tuum, et Dominus rectas faciet orbitas tuas. Quod non attendendum pravæ mulieri, vias enim

[1] Prov. II, 1 et 13.

vitæ non ingreditur, ab ejus consortio te procul remove. Item illud : Bibe aquas ex vasis tuis, et fons aquæ tuæ sit tibi suavis. In ejus enim sapientia versans, diuturne ages. Vade ad formicam, o piger adolescens, et esto sapientior : quia multum in messe parat acervum. De eò qui vadit ad apem, et disce quomodo operatrix sit. Illud etiam : Usquequo, piger, jaces, paululum dormis, paululum vero sedes : ideo repente veniet pernicies tua : de custodia legum patris ; quod lucerna mandatorum sint, et lux et via vitæ. Illud etiam : deponet quis ignem in sinu, vestimenta autem sua non comburet, aut ambulabit super carbones ignis, pedes autem suos non incendet. Qui ingreditur ad mulierem conjugatam non innocens erit. Item, Non mirum si quis furtum faciens deprehendatur ; furatur enim ut impleat animam suam esurientem : mœchus autem ob inopiam mentis perdet animam suam. Item, Cole Dominum, et potens eris, et custodi mandata mea, et describe illa in latitudine cordis tui, ut custodiant te a muliere aliena et meretrice. Quod debeas prædicare sapientiam, quæ in excelsis verticibus est, quia pretiosior est argento, et generosior auro probato : et quod timor Domini odio habeat injustitiam. Illud item, « Dominus creavit me initium via» rum suarum in opera sua. » Item illud : « Sapientia ædi» ficavit sibi domum. » Item, Argue sapientem et te diliget. Si sapiens fueris, tibimetipsi eris et proximis tuis ; si autem improbus evaseris, solus hauries mala. Mulier stulta et audax, cibo indigebit ; paupertas virum humiliat : filius autem disciplinis educatus, sapiens erit. Memoria justi cum laudibus. « Qui ambulat simpliciter, ambulat confi» denter. » Qui ex labiis profert sapientiam, virga percutit virum corde destitutum. Vias vitæ custodit disciplina ; tegunt autem inimicitiam labia justa. Stultus perpetrat mala ; os autem justi stillat sapientiam. Contra idololatras

qui ex auro, et argento, aut lapidibus, aut lignis, idola faciunt. Quod per lignum salus sit credentibus. Circa eos qui idola conflant, et eum qui idola pingit. De malis omnibus per idololatriam partis, de impio cultu, et quanta in eo mala. De figulo, et de idolis figlinis. De idolis omnibus quæ coluerunt gentiles. De infestissimis animalibus, serpentibus, felibus et similibus. Quod Deus beneficus Israëli, pro ranis ipsi coturnicem dederit.

Multa ut puto desiderantur.

SYNOPSIS SIRACI.

De timore Dei, quod irasci non oporteat, quod sine hypocrisi accedendum sit ad Deum : de tentationibus et de patientia : de parentibus honorandis, de æquitate : quod non oporteat quærere profundiora iis, quæ jussa sunt, de eleemosyna et pupillorum patrocinio. De sapientia, de pudore noxio et utili : multa hic de noxio edisserit. Quod non oporteat desiderio pecuniarum se dedere, neque putare nos impune peccare, etiamsi non statim pœnas demus : patiens enim est Deus, oportetque illum placare. De verborum futilitate, de superbia, de probandis amicis, de disciplina, de rebus utilibus audiendis. De non peccando, de non mentiendo, de futilibus non dicendis, de non iterando sermone in precatione; id est, quæ promiseris Deo ne differas. De muliere, de famulis, de pecoribus, de filiis, de patre, de pietate erga Deum, de honore sacerdotibus exhibendo, de visitandis afflictis. De non litigando, de non exprobrando, de non despiciendis narrationibus senum sapientium. De temperantia, de amicitia, de non æmulando peccatores. De judice prudente et stulto, de

superbia, de æquitate, de non vituperando sine judicio, et sine examine. De vitandis iniquis, de divitum cultu, qui a multis exhibetur, et de quorumdam inter illos avaritia. De parcis, quos θρίπας appellant, qui aliis non impertiunt, de possessione sapientiæ, de libero arbitrio. Melius esse liberis carere, quam improbos habere. Nihil latere Deum. De creaturis, de hominis formatione, de honore quo exornatus est. De lege data, de eleemosyna et pœnitentia, de luxu et lascivia non amplectenda, de custodia mysteriorum seu arcanorum, de stulti pudore noxio. Quod de peccatis pœnitentia sit agenda, de ambitione et avaritia fugiendis, de sapiente et stulto, de filia petulanti, de inconsiderantia stulti, de mente firma, de non loquendo sine cautela. De compunctione pro peccatis habenda, de non jurando, de sapientia. De muliere mala et bona, de negotiatoribus, de iis qui revelant arcana. De illo qui in faciem laudat, retro irridet: de condonandis proximo delictis. De lingua dolosa, de mutuo dando proximis sine usura, sed egentibus commodando, de educandis accurate liberis, de famulis, de brutis, de somniis. De timentibus Deum, de sacrificiis ex iniquitate partis, de oblationibus ex injustitia, de amore pecuniæ, de crapula, de ebrietate. Quod hominibus una naturæ constitutio, voluntatis vero propositum diversum, alios benedici, alios maledici procuret: de medicina, quod non oporteat nimia tristitia teneri. Quod oporteat a Lege et a legibus Dei cohiberi. De operibus Dei, de suppliciis, de humana natura, quod ea multis repleta sit cædibus et sollicitudinibus. De operibus Dei.

SYNOPSIS EORUM QUÆ AB ESAIA PROPHETA DICTA SUNT.

Accusatio Israëlis ejusque calamitas, ac reprobatio sa-

crificiorum, adhortatioque ad meliorem vitam. Prophetia de Ecclesia, et de futura pace. Accusatio Israëlis, et futura obsidio. Accusatio deliciarum eorum et superbiæ. Reprobatio Israëlis per vineæ similitudinem. Criminatur principes Israëlis, ob avaritiam et ebrietatem, ipsis desolationem vaticinatur. Minatur iis qui pseudoprophetas Prophetis præferunt. Ascensus hostium illorum. Visionem conspicit, in qua ejus labia purgata fuere. Exercitum admovet Syrorum rex cum Israëlitis contra Jerusalem. Et vaticinatur Esaïas de Christo, et vastitate Jerusalem, deque ascensu Nabuchodonosoris. Prophetia de iis qui in Christum credituri sunt. De fortitudine, superbia et pernicie Assyrii. De iis qui in Christum credituri sunt, de generatione Christi secundum carnem : de mansuetudine credentium in eum. Perniciem Babylonis et Alienigenarum vaticinatur. Pernicies Moabitarum. De Christo prophetia. Pernicies Damasci, et Israëlis calamitas atque salus. Pernicies Ægypti. Per allegoriam prædicit ærumnas gentibus quæ Domino non crediderint, et de impietate eorum profliganda. Jubetur Esaïas nudus ambulare. Bellum Medorum et Babyloniorum contra Idumæam et Arabiam. Postrema obsidio Jerosolymæ a Nabuchodonósore. Prædictio Somnæ penuario de pernicie ejus. Penuarii autem, id est custodes pecuniarum in templo, ex sacerdotum numero erant. Pernicies Tyri, et salus postea, deque Ecclesiis allegorice. Pernicies Babylonis a Medis, et pro illa gratiarum actio Deo per Prophetam. Prophetia de credentibus in Christum, de diaboli pernicie per Christum parta : de Christi secundum carnem adventu : de fide in Christum. Accusatur Israël, quod spem suam a Deo avellens, illam in Ægyptios transtulerit : ipsique mala prænuntiantur ac postea res secundæ. Eodem loco prophetia habetur de Christi Ecclesia, de conversione gentium ad Christum;

et de vastitate Jerosolymorum. De Ecclesia historia, quæ primo conspectu Idumæam et Jerusalem respicit, sed per anagogen sive reductionem, desolationem Judæorum et prosperitatem Ecclesiæ Christi. Historia de Senacherim, prophetia de Joanne præcursore, et de iis qui in Christum credituri erant. Dei potentiæ demonstratio, et accusatio Israëlis, ut idola colentis, commemoratio beneficiorum populo collatorum: de ecclesiastica constitutione, deque idolorum infirmitate. De Christo prophetia, deque iis qui in ipsum credituri erant. Israëli exprobrat peccatorum causa. Ait ob eorum inobsequentiam calamitates ipsis illatas fuisse. De fide in Christum. Quod populum non sacrificare permiserit, et quod cultum illum per sacrificia non exigat. Item prophetia de iis qui in Christum credituri erant. Demonstratio imbecillitatis idolorum, et Dei potentiæ probatio. Pernicies Babylonis et de duritia cordis Judæorum demonstratio, ac de bonis rebus prophetia. De Christo prophetia et consolatio Jerosolymæ. De Apostolis et de Christo prophetia. De Christi secundum carnem ortu, de passione, resurrectione, et de multidine credentium in ipsum, de Christo simul et de Israële secundum historiam, secundum anagogen vero de credentibus in Christum. Accusatio Judæorum idololatriæ causa, jejuniique eorum reprobatio, aliusque jejunii melioris declaratio. Deinde accusatio dolosorum operum, et consiliorum eorumdem, ac prophetia de credentibus in Christum. Prophetia de Christo, et de curationibus animarum et corporum ab ipso peractis, deque Apostolis et de reliquis in ipsum credentibus. De passione, et confessio Prophetæ, quasi ex persona populi; confutatio a Domino ipsorum incredulitatis, assumptioque credentium in illum, et accusatio idololatriæ Judæorum. De credentibus ex

Judæis in Dominum nostrum Jesum Christum. Accusatio eorum qui futuræ vitæ non crediderunt.

SYNOPSIS EORUM, QUÆ IN JEREMIA PROPHETA DICUNTUR.

Prædictio malorum quæ per Nabuchodonosorem Israëli eventura sunt. Redargutio idololatriæ Israëlis, et commemoratio beneficiorum Dei erga illos, et malorum quæ passi sunt quod Ægyptiis fidem habuerint : idolorum infirmitatis demonstratio, et reprehensio Israëlitarum ob humanas victimas. Israëlis accusatio, et ex comparatione cum illo Judæ scelerum exuperantia : prædictioque bonorum Israëli, si conversus fuerit ad Deum : item confessio Prophetæ quasi ex persona populi. Ascensus Babyloniorum, et Prophetæ lamentatio de futura vastatione, ipsiusque vastitatis descriptio. Accusatio populi, quod nullum habuerit, ita justum, ut iram Dei placaret, et nequitiæ illorum demonstratio. Quod Jerusalem non debeat per Nabuchodonosorem a fundamentis subverti. Ascensus Babyloniorum et accusatio inobsequentiæ Israëlis, quod non sustinuerint audire Prophetam. Accusatio pseudoprophetarum qui populum decipiebant : Jeremia namque dicente bellum fore, ipsi dicebant fore pacem. Reprobatio sacrificiorum, et ascensus Babylonii, animique rebellis Judæorum confutatio. Hortatur Judam ut ad meliorem se frugem revocet, id nisi faciant, paria passuros illos comminatur iis quæ Israël passus est : cohibetque Deus Jeremiam ne precetur pro illis. Reprobatio sacrificiorum, et accusatio inconsiderantiæ eorum et humanarum victimarum, quas dæmonibus offerebant. Prædictio fore ut locus idoli ipsorum sepulcrum fiat, et ut aliqui occisorum sepulturæ non tradantur. Iterum de ascensu hostium, et lamentatio

Jeremiæ de nequitiis eorum. Accusatio Judæorum, ut corde incircumcisorum, et admonitio ne idololatriæ dent operam ac quasi ex persona populi lamentatio de futuris malis et accusatio a Deo facta. Hortatio ad Israëlem ut Deo obediant, et accusatio patrum eorum, quæ mala ipsis obventura sint. Cohibetur rursum Jeremias, ne precetur pro illis. Lamentatur Propheta, quod insidiis appetatur a Judæis in Anathoth, prædicit ideo futurum ipsis esse interitum. Perizoma abscondere jubetur Jeremias, ac prædicit ipsos satiandos malisque inebriandos esse. De pluviæ defectu : cohibeturque Propheta ne precetur pro ipsis : recusat Deus illorum holocausta, et jejunia, minaturque mala pseudoprophetis, quia dicebant non obventuras populo calamitates. Supplicat Deo : ille vero ait se non exauditurum esse, etiamsi Moyses et Samuël intercederent pro ipsis : sed daturum se illos in gladium et mortem, famem, captivitatem, et malorum discerptionem. Precatur Jeremias ut ultio sumatur de exprobrantibus sibi, Deus autem ait illi : « Si eduxeris pretiosum a vili, quasi » os meum eris[1]. » Jubetur Jeremias uxorem non ducere, neque lamentari, neque eorum quæ circa mortuos fiebant participem esse cum Israëlitis. De Apostolis, de Christo prophetia : verba eorum, qui in ipsum credituri non erant, Propheta prænuntiat, et contra illos precatur. Præcipitque Judæis ut sabbatum servent. In domum figuli mittitur Propheta. Finem, inquit Deus, loquar de regno, ut illud auferam, et si conversi fuerint, non auferam. Et finem loquar, inquit, in gentem aut regnum, ut reædificetur. Et si malum fecerint, non faciam ego bona quæ locutus sum ut facerem illis. Hoc autem caput contra Judæos utile erit, cum dicent Dominum ipsis bona promisisse ; cum enim non crediderint Domino nostro Jesu Christo,

[1] Jerem. XIX, 15.

ipsi sibi ipsis in causa fuere præsentium malorum. Insidias sibi a Judæis parandas Propheta prædicit, et contra illos precatur, quoniam mala pro bonis retribuerunt. Jubetur Jeremias, accepta lagunculа figlina, mala populi testificatus, lagunculam conterere ante oculos eorum, et dicere : Sic conteretur Jerusalem. Et conjectus a Paschore in nervum, prophetat Paschori mala quæ ipsum exceptura erant. Deinde ægre fert eos qui ipsum traducunt, precaturque adversus illos, maledicitque diei suæ. Mittit Sedecias rex, ut discat a Jeremia num abscessurus a se sit Nabuchodonosor. Ille vero respondet Deum bellaturum esse contra Judæos, et contra regem Sedeciam. Si autem voluerit populus libens transire ad Nabuchodonosorem, ipsum salutem consecuturum, regemque non periturum esse, si a sua discedens nequitia, Dei præceptis attendere voluerit. Contra Joachim et Jechoniam et contra pastores prophetia ad Dominum, ac pseudoprophetarum accusatio. Bona Judæ prophetat : relicto autem populo in Jerusalem cum Sedecia, per exemplum ficuum ascensum Nabuchodonosoris vaticinatur, omniumque gentium perniciem per hoc poculum significat. Jerosolymæ excidium prædicit. Comprehenditurque Jeremias occidendus, a sacerdotibus, hocque periculum evadit. Jubetur Propheta se vinculis circumdare et legatis Alienigenarum edicere, ut annuntient regibus suis subjici eos oportere Nabuchodonosori ; minarique Deum mortem iis qui se ipsi non subjiciant. Eamdem cohortationem adhibet erga Sedeciam, et populum et sacerdotes. Ananias vero pseudopropheta obsistebat Jeremiæ prophetæ dicens vasa sacra reditura esse, necnon Jechoniam, qui erat filius Joachim fratris Sedeciæ. Et contrivit catenas Prophetæ. Mittitur ergo Jeremias ut mortem ipsi prædicat, in eo ipso anno futuram, quod etiam evenit. Vaticinatur mala pseudoprophetis Babylone

versantibus, populoque longum captivitatis tempus, sed tamen reditum esse futurum. De his indignabatur Sameas, qui increpat sacerdotem, quod non impedierit quominus Jeremias talia vaticinaretur. Ideo minatur Deus se illum esse perditurum. Deinde sermo consolatorius Israëli. Tempus declarat quo futurum est ut revertantur ex Babylone. Illud vero erat tempus Phasec seu Pascha, ut in Esdra reperire est, ipsos nempe in festo Azymorum reversos esse. Itaque manifeste Judæi mendacii convincuntur. Nam bona hic de ipsis descripta adhuc expectant, quæ jam venerunt. De infantibus ab Herode occisis. De Novo Testamento prophetia. Etiamque descriptam hoc loco urbis reædificationem adhuc expectant Judæi. At illa finem accepit, facta scilicet quando ex Babylone redierunt. Jubetur Jeremias emere agrum patrui sui, et cum emisset, ait : Urbs tradita est, et jubes emere agrum. Deus autem ait illi, præsentia quidem mala propter peccata populi evenire : tempusque fore cum rursum urbs inhabitabitur. Prædicit Sedeciæ ipsum captum iri, et incusat eos quod servos quos libertate donaverant, rursus servire cogerent : minaturque magnam fore calamitatem. Ideo præcipit filiis Jonadab, ut domum construant. Illi autem recusant. Jubetur Jeremias ea scribere omnia, quæ vaticinatus erat super Israël ; ut vel sic formidarent, rursum audientes ea, quæ ipsos invasura erant mala : ille vero præcipit Barucho ut hoc faciat, illeque fecit. Et cum scripsisset, Judæis legit. Ut id audiere principes, annuntiaverunt regi Joachim. Ille autem acceptum librum combussit. Jubeturque Jeremias alium scribere librum similem. Regique prophetat calamitates ob tale facinus. Vaticinatur excidium Jerusalem : et comprehenditur, injiciturque in carcerem Jeremias, indeque evocatus a Sedecia, dicit ei capiendum ipsum fore, rogatque ne re-

mittatur in carcerem. Arreptumque illum principes injiciunt in lacum cœni. Et eduxit eum inde Abdamelech. Ac rursus accersitus a rege, salutem ipsi prænuntiat, si velit sponte ad hostes exire ; sin nolit, perniciem urbi toti, et ipsi ingentia mala. Cum autem non persuasisset illi ut exiret, ascendit Barbarus, et capta est urbs cum Sedecia. Jeremiam vero benigne exceperunt principes Nabuchodonosoris. Abdemelecho salutem prædicit. Cum autem princeps coquorum penes ipsos reliquisset, ut quo vellent irent, venit ad Godoliam, quem constituerat principem eorum qui relicti fuerant in Judæa. Convenerunt ad Godoliam qui per agros dispersi erant Judæi. Ismaël occidit Godoliam et quosdam alios, et accipiens populum Godoliæ, abiit in regionem Ammonitarum. Ut autem vidit eum Joannan unus de principibus bene affectus erga Godoliam, aufugit Ismaël cum octo viris tantum, populumque accepit Joannan. Qui precatus est Jeremiam, ut pro ipsis Deum rogaret; cum consuleret ipsis Jeremias ne in Ægyptum ingrederentur; mortem enim minari Deum si eo commigrarent; id eis non persuasit. Cum autem venissent in Taphnas, cohortatus est eos ne idola colerent. Contradicentibus illis prænuntiavit perniciem magnam, et regi Ægyptiorum perniciem Ægypti prædicit, necnon alienigenarum, item Moabitarum, Ammanitarum, Idumæorum, Damasci, et Elam, etiamque Babylonis, reditumque inde Judæorum prænuntiat. Quomodo excisa sit Jerusalem narrat, necnon quomodo ex dejecto statu in honorem provectus fuerit Joachim, qui sponte se cum matre sua dediderat Nabuchodonosori.

SYNOPSIS EORUM QUÆ AB EZECHIELE PROPHETA DICTA SUNT.

Videt Propheta visionem Cherubinorum, jubeturque a Deo Israëlitis loqui. Deportatur a spiritu in captivitatem : excitaturque a Deo, ut cum fiducia et impigre tum iniquis tum justis viam ad vitam ducentem annuntiet, et Dei mandata declaret. Jubetur sese includere, et Jerosolymæ obsidionem prænuntiare per exemplum lateris et sartaginis. Jubetur item in unum latus dormire certo dierum numero, declarans calamitatem populo futuram in captivitate. Prædicit per panes, quos ex stercore boum facit, et per divisionem capillorum, mortem eorum, dispersionem; urbis item atque idolorum devastationem adjicit. Videt iniquitates populi, et idololatriam. Deinde eos qui usque ad exitium urbis devenerunt. Videt rursum Cherubinos, et mala urbi prænuntiat. De iis qui in Christum credituri erant. Prædicit rursum captivitatem populi, quæ sub Sedecia accidit, et Sedeciam excæcatum iri a Nabuchodonosore. Prædicit mala non post diuturnum tempus eventura, sed prope esse. Minatur pseudoprophetis, ipsisque indeprecabilia esse quæ passuri sunt mala denuntiat; ita ut nec Job, nec Daniel, nec Noë ipsorum filios possint eruere : et extremam illorum vastitatem per lignum vitis declarat. Enarrat populi turpitudinem ab initio, antequam Deum amplexus esset, et decorem postquam amplexus est ; idololatriamque ejus et excidium quod propter eam invasit ipsos ; magnas ostendit ejus iniquitates ex comparatione Sodomorum et Samariæ, quæ etiam per se ipsas erant ingentes. Possunt autem bona quæ prædicit, nempe, « Suscitabo testamentum meum tecum [1], » de cre-

[1] Ezech. xvi, 62.

dentibus in Christum intelligi. Ascensum Nabuchodonosoris prænuntiat. Adversus eos qui dicebant : « Patres » comederunt uvam acerbam, et dentes filiorum obstu» puerunt[1]. » De matre Sedeciæ regis. Testificatur senioribus iniquitates patrum suorum. Illud autem, « Quia » super montem sanctum meum, » de monte excelso Israël dicit : « Adonaï, Domine, illic servient mihi omnis domus » Israël in finem[2], » de credentibus in Christum potest accipi. De Theman, de Israël, et de filiis Ammon. Iniquitates et peccata Israëlis recenset, sacerdotum, principum et pseudoprophetarum. « Et quærebam, inquit, virum » recte versantem et stantem in fractura maceriæ ante fa» ciem meam in tempore terræ, ut ne in finem delerem » eum : et non inveni[3]. » De idololatria populi Israël in Ægypto et postea, ac de calamitatibus. Atque insuper neque luctum agere permittentur super contingentibus malis. Contra Ammanitas et Idumæos, et Alienigenas, et Sor, quam dicunt esse Tyrum. Prædicit calamitates magnas contra principem Tyri et Sidonis et Ægyptum Ægyptiorumque regem. Minatur speculatori populi, nisi prædixerit populo, cujus constitutus est speculator ad calamitates a Deo illatas. Ac dicit neque iniquum perire ob priores iniquitates, si conversus fuerit ad faciendum ea quæ Deo sunt placita ; neque justum salutem consequi ob priorem justitiam, si mutatus, iniquus injustusque evaserit. Venit quispiam ad Prophetam, nuntians captam fuisse Jerusalem. Dicit autem hac de re incusans, quod non attendant iis quæ a Prophetis prædicuntur. Vaticinatur porro contra pastores Israëlis : promittitque dandum esse pastorem unum ; id quod sub Zorobabele factum est, id quod etiam Judæi impudenter dicunt nondum evenisse.

[1] Ezech. XVIII, 2. — [2] Id. XX, 40, in Grec Δ. — [3] Ezech. XII, 30.

Evenit tamen, ut dixi, sub Zorobabele. Vaticinatur contra Idumæos, et Israëlitis bona prædicit, quæ Deus ideo se Judæis collaturum dicit, non quod illi digni sint; sed ne nomen ejus profanetur. Ducitur Propheta in campum, et prophetat super ossa arida. Prophetat item de Zorobabele, quod futurus sit unus Judæorum princeps : potest autem de Domino nostro Jesu Christo accipi. Vaticinatur etiam de Gog et Magog, qui Judæos invasuri erant post reditum ex Babylone, quique victi fuerunt. Quidam autem id allegorice accipiunt de Ecclesiis et de diabolo, deque persecutionibus quæ vario tempore illatæ sunt ab impiis imperatoribus. Vaticinatur item templi constructionem, et restitutionem legalis cultus : quæ etiam expectant Judæi; sed ea evenerunt tempore Esdræ et Zorobabelis. Constructio autem templi, quam prædicit, et aqua quæ paulatim egrediebatur et augebatur, potest accipi de iis qui ad Christum conversi sunt, qui mortui erant antequam crederent, viventes autem facti sunt postquam crediderunt.

SYNOPSIS EORUM QUÆ A DANIELE PROPHETA DICTA SUNT.

Eliguntur Daniel et socii, et traduntur archieunucho, atque leguminibus vescuntur : et astantes regi omnium sapientissimi deprehensi sunt. Videt somnium Nabuchodonosor, et Magos qui non poterant somnium indicare et interpretari, jubet occidi. Periclitantes quoque Danielem et socios servavit Deus, cum Danieli somnii notitiam per revelationem dedit. Introductus Daniel somnium regi dixit ejusque interpretationem. Lapis autem sine manibus excisus, Christus est; sine manibus vero, quia sine con-

cubitu ex Virgine natus est. Erectam a se statuam Nabuchodonosor jubet omnes adorare, et tres pueros qui adorare nolebant, in fornacem injicit. Ut autem illi qui circa fornacem erant interfecti sunt, et pueri Deum canticis celebrarent, ubi ipsos evocavit rex et incolumes vidit, de Dei potentia stupore perculsus, ipsos principatu Judæorum honoravit, decretumque dedit, ut quisquis in Deum blasphemaret, morte plecteretur. Videt somnium Nabuchodonosor : et cum sapientes Babylonis rursum hærerent, ipsum solvit Daniel : regique auctor est, ut iniquitates suas eleemosynis redimat. Nec diu postea somnii exitus evenit; laudavitque Nabuchodonosor Deum. Sacris templi vasis jussu Balthasaris regis filii Nabuchodonosoris eductis, cum in illis potarent convivæ, exiit articulus manus, qui exaravit in muro scripturam, quam etiam cum non possent sapientes Babylonis explicare, Daniel legit et interpretatus est; indutusque est purpura, circumposueruntque ei torquem aureum, prædicaveruntque eum esse tertium principem in regno. Cum regnaret Darius Medus, Daniele principe constituto, cogitur a tribunis et satrapis decretum promulgare, ut quicumque intra triginta dies aliquid vel ab homine quopiam vel a Deo peteret, præterquam a rege, in lacum leonum injiceretur. Quo facto, cum observassent Danielem precari Deum, ipsum calumniantur, coguntque regem ad injiciendum illum in lacum. Cum injecisset autem, ubi postea accessit et salvum reperit, illum eduxit e lacu; illos autem qui ipsum lacum injici curaverant cum uxoribus perdidit, leonibus objectos. Decretumque promulgavit, ut omnes Deum timerent. Videt ferarum visionem, per leænam, regnum Asssyriorum; per ursum, Medorum et Persarum; per pardum, Macedonum; per quartam feram, Romanorum. Vaticinatur etiam de Christo, et de Antiocho impio. Hic

enim est cornu parvum, quod excussit tria priora. Vaticinatur quomodo Alexander Macedo, regnum Persarum solvit; arietem dicens regem Persarum, hircum Alexandrum Macedonem. Ultima visio hic de regina Austri, dicitur in libro Machabæorum reperiri. Belum decutit et draconem occidit, in lacum projicitur et servatur, et qui in causa erant quod conjectus fuisset, injiciuntur et devorantur a leonibus.

OSEE.

Jubetur accipere uxorem meretricem, et nascentes infantes vocare « Jezraël, Non misericordiam consecutam, » et, « Non populus meus[1]. » Et accusat populum de fornicatione, prædicitque illi perniciem, et opes quasdam post perniciem. Illud autem : « Disponam testamentum cum » bestiis agri, et desponsabo in fide[2], » potest accipi de credentibus in Christum. Jubetur accipere uxorem fornicariam, Judæorum desolationem declarans, ipsosque accusat de multis magnisque peccatis, tam populum, quam sacerdotes. Criminatur quoque eorum ebrietatem, fornicationem, et iracundiam. Incusat quod spem a Deo transferentes, in Assyrios contulerint, et Ægyptiis confisi sint. Vaticinaturque eis ultionem. Dicit Ephraïmum, cum per auxilia sibi præstita fortis evasisset, rebus secundis citra decorum usum esse. Ostendit Deus suam circa Israëlitas sollicitudinem, illorumque erga se ingratum animum : et calamitates ipsis prædicit.

[1] Osee. I, 4, et 6-9. — [2] Id. II, 18.

JOEL.

Corruptionem fructuum terræ narrat, et hortatur ut Deum sibi propitium reddant. Vaticinatur ascensum Assyrii. Postea vero bona quædam prænuntiat. Quod Apostolis accidit circa varias linguas prædicit. Vaticinatur etiam gentium perniciem, quæ post reditum ex Babylone sub Zorobabele contigit. Hic porro locus allegoriam continet.

AMOS.

Prædicit iniquitates Damasci, Gazæ, Tyri, Idumæorum, Ammanitarum, Moabitarum, Judæ et Israëlis, et pœnas quæ illos excepturæ sunt. Numerantur beneficia a Deo in Judæos collata; illorumque negligentiam et contemptum, atque ærumnas quæ illos expectant. Prædicit et circa mulieres Samariæ, illas ebrietatis et rapinæ accusans. Vaticinatur famem et dissolutionem eo quod non converterentur, et quod multis affecti plagis non meliores evaderent. Incusat Israëlem quod eos qui se redarguebant moleste ferrent : et hortatur ut convertantur ad Deum. Incredulis comminatur futura mala. De illis porro ait : « Væ qui desiderant diem Domini[1]. » Aliqui vero id retulerunt ad futurum judicium : ut quidam incredulorum nunc dicunt : Non erit judicium ; quod si futurum est, veniat. Reprobatio festorum illorum, sacrificiorum, et psalteriorum. Stellam dei Raphan, Saturnum dicit. Quoniam gentiles dei sui Saturni stellam esse dicunt in cœlo, quam etiam Saturnum vocant. Dicit autem, « Num victimas et sacrificia obtulistis mihi annis quadra-

1 Amos, V, 18.

» ginta[1] ? Neque enim populus obtulit, sed soli principes, cum stetit tabernaculum. Hic de toto populo loquitur. Accusat etiam illos de immoderato cibo, et calamitates ipsis prædicit. Per locustas et testamentum et adamantem, eorum necem vaticinatur : cumque hæc Amesiæ regi significasset, hic Prophetam vi repulit et abegit. Ille vero ipsi et populo mala prædicit. Et videt vas aucupis; per hoc autem ipsos capiendos esse indicat. Iniquitates et violentias eorum enumerat, et mala ipsos invasura. Illud autem : « Occidet sol meridie[2], » de tempore passionis Christi vaticinatur. Prædicit etiam de credentibus in Christum.

ABDIÆ.

Ultionem de Idumæis sumendam prædicit, quam subiere, quia cum reliquis hostibus invaserunt Israëlitas. De Ecclesia.

JONAS.

Jonas propheta narrat fugam in Tharsis, tempestatem, deglutitum se a ceto, et ejectum, pœnitentiam Ninivitarum, servatam cucurbitam, crescentem et pereuntem complectitur.

[1] Amos. v, 25. — [2] Id. VIII, 9.

HOMILIA I.

De incomprehensibili contra Anomæos absente episcopo.

I. Quid est hoc[1]? Pastor abest, et tamen oves rectum ordinem apprime servant. Sane id quoque boni pastoris officium est, ut non tantum ipso præsente, sed etiam absente, omnem ovile diligentiam exhibeat. Irrationabiles quippe oves, cum is, qui ad pascua educturus est, abest, intra septa manere necesse est : vel si absque pastore e caula prodierint, longe aberrant et vagantur : hic autem nihil hujusmodi, sed etiam absente pastore, ritu et ordine multo solita pascua adiistis. Imo potius, pastor adest, etsi non carne, saltem affectu; etsi non præsentia corporea, vel ipso saltem tam congruente gregis ordine. Ideoque magis illum admiror beatumque prædico, quod tantum nobis studium indere potuerit. Nam exercitus ducem tum maxime suspicimus, cum etiam illo absente, copiæ suum servant ordinem Hoc et Paulus in discipulis quærebat, cum diceret : « Itaque, fratres mei, sicut semper » obedistis, non ut in præsentia mei tantum; sed multo magis » in absentia mea[2]. » Quare « Multo magis in absentia mea? » » Quia præsente pastore, etiamsi lupus gregem invadat, facile procul ovibus repellitur; absente vero, majus certamen inire gregem necesse est, nemine servante. Ad hæc autem, pastor cum grege mercedem, si præsens sit, partitur; sin absit, totum gregi boni operis meritum relinquere videtur. His nos alloquitur et doctor noster, et ubicumque

[1] Vide D. Guillon, tom. XI, p. 289-301. — [2] Philip. II, 12.

tandem sit, nos jam nostrumque cœtum mente revolvit, nec tam eos quibuscum jam præsens versatur, quam vos absentes respicit. Novi ferventem illius charitatem, igneam illam, ardentem atque insuperabilem, quam intimo animi alte defixam habet, magnoque studio colit. Probe quippe novit, ipsam esse caput bonorum omnium, radicem, fontem et matrem, qua destitutis cæterorum nulla nobis utilitas. Hæc enim Discipulorum Domini imago est, servorum Dei character, indicium Apostolorum. « In hoc, inquit, cognoscent omnes, quod discipuli » mei estis : » in quo, dic mihi ? Num quod mortuos suscitetis, leprosos mundetis, aut dæmones expellatis? Minime, inquit, sed his omnibus prætermissis : « In hoc, » inquit, cognoscent omnes quod discipuli mei estis, si » vos invicem diligatis [1]. » Illa quippe unius supernæ gratiæ dona sunt, hoc autem humanæ etiam diligentiæ est opus. Generosum autem non tam cœlitus data munera secernere solent, quam propriis laboribus edita opera : quare non a signis, sed a dilectione, discipulos suos internosci Christus ait. Hac enim præsente, nulla philosophiæ pars possidenti deficit; sed universam ille perfectamque virtutem obtinet, quemadmodum absente vacuus bonis omnibus est. Quapropter Paulus ipsam laudat verbisque extollit; imo quantumvis dixerit, non ad dignitatem ejus attingit.

II. Quid enim huic par esse possit, quæ Prophetas totamque legem continet, et sine qua non fides, non scientia, non mysteriorum cognitio, non ipsum martyrium, non aliud quidpiam his potitum servare valeat ? « Nam si tradidero, inquit, corpus meum ita ut ardeam, » charitatem autem non habuero, nihil mihi prodest [2]. » Et alibi rursum eam omnibus majorem, et bonorum esse

[1] Joan. XIII, 35. — [2] 1 Cor. XIII, 3.

caput ostendit dicens : « Sive prophetiæ evacuabuntur, » sive linguæ cessabunt, sive scientia destruetur. Manent » autem fides, spes et charitas, tria hæc ; major autem » omnibus est charitas[1]. » Sed non modicam nobis quæstionem hæc de charitate dicta inducunt : nam quod prophetiæ evacuentur et linguæ cessent, nihil inde durum ; cum enim hæc munera postquam suum præstiterint usum, postea cessabunt, nihil verbo nocumenti afferre poterunt ; siquidem jam prophetia non est, non linguarum munus, et tamen pietatis verbum non impeditur. Quod autem scientia destruatur, de illo quæstio movetur. Cum enim dixisset ; « Sive prophetiæ evacuabuntur, sive linguæ cessabunt, » intulit, « Sive scientia destruetur. » Si autem futurum est ut scientia cesset, non in melius, sed in pejus, res nostræ cedent : sine illa quippe, id quoque, quod homines simus, amittemus. « Deum, enim, inquit, » time, et mandata ejus observa : hoc est enim omnis » homo[2]. » Si itaque homo esse idem sit quod Deum timere, timor autem Dei ex scientia prodeat ; scientiaque destruatur, ut ait beatus Paulus : tunc funditus peribimus, cum scientia non erit, omniaque nostra defluent, ac brutis nihilo melioris erimus, imo multo pejoris conditionis. Hac enim re una illis præstamus, ut in aliis omnibus corporeis, ab illis longe superamur. Quid igitur et de quo loquitur Paulus, cum ait, « Scientia destruetur? » Non de universali, sed de particulari quadam scientia loquitur, destructionem vocans progressum in melius ; ita ut particularis illa destructa, non amplius sit particularis, sed perfecta. Quemadmodum enim puerilis ætas destruitur, non deleta substantia, sed aucta statura, et in virum perfectum evadente ; sic et in scientia evenit. Parva, inquit, hæc, non ultra parva erit, quando deinceps magna

[1] I Cor. XIII, 8. — [2] Eccle. XII, 13.

efficietur : sic intelligendum illud, « Destruetur : » quod clarius in sequentibus explicavit. Ut enim, cum audis « Destruetur, » non omnimodam destructionem esse putares, sed incrementum quoddam, et progressum in melius, postquam dixerat, « Destruetur, » addidit : « Ex parte » enim cognoscimus, et ex parte prophetamus : cum autem venerit quod perfectum est, tunc evacuabitur quod » ex parte est ; » ita ut non ultra ex parte sit, sed perfectum. Itaque imperfectio ejus destruitur, ut non ultra sit imperfectum, sed perfectum. Destructio igitur est complementum, et in majus augmentum.

III. Atque animadverte mihi Pauli prudentiam : non enim dixit : Partem cognoscimus; sed, « Ex parte cognos» cimus, » ostendens nos partis partem tenere. Fortasse audire optatis, quantam retineamus partem, quantamque relinquamus, et an majorem minoremve partem teneamus. Ut itaque discas te minorem tenere partem, et non tantum minorem, sed, ut ita dicam, centesimam, aut decies millesimam, audi quæ sequuntur : vel potius antequam vobis apostolicam vocem legamus, exemplum referam, quo vobis declaretur, ut exemplo fieri potest, quantum relictum sit, et quantum sit quod nunc retinemus. Quantum igitur discrimen est, inter eam, quæ nobis in futuro dabitur, scientiam, et præsentem ? Quantum inter virum perfectum et lactentem : æque enim præstat præsenti futura scientia. Quod autem id verum sit, eaque sit illius præcellentia, Paulus iterum declaret : cum enim dixisset, « Ex parte cogniscimus, » et vellet ostendere ex quanta parte, nosque brevissimam nunc tenere, intulit : « Cum essem parvulus, loquebar ut parvu» lus, sapiebam ut parvulus, cogitabam ut parvulus : cum » autem factus sum vir, evacuavi quæ erant parvuli [1]; »

[1] 1 Cor. XIII, 11.

cu mstatu parvuli præsentem scientiam, cum perfecti viri statu futuram comparans. Neque dixit : Cum essem puer : nam et duodecim annorum puer dicitur; sed « Cum » essem parvulus, » id est, lactens et infans. Quod enim Scriptura talem vocet infantem, audi Psalmum dicentem : « Domine Dominus noster, quam admirabile est nomen » tuum in universa terra! Quoniam elevata est magnifi- » centia tua super cœlos. Ex ore infantium et lactentium » perfecisti laudem [1]. » Vides jam parvulum pro lactente ubique vocari. Tum Spiritu prospiciens futurorum hominum impudentiam, neque hoc uno contentus exemplo, secundum etiam ac tertium ad confirmationem addidit. Quemadmodum enim Moyses cum ad Judæos mitteretur trium signorum indicium accipiebat [2], ut si primo non crederent, secundi vocem audirent, sin etiam hoc aspernarentur, tertio pudefacti, Prophetam reciperent; ita et hic tria ponit exempla; primum ex parvulo, dum ait, « Cum essem parvulus, sapiebam ut parvulus : » secundum ex speculo, tertium ex ænigmate. Postquam dixerat enim, « Cum essem parvulus, » intulit, « Videmus autem » nunc per speculum in ænigmate. » En quippe secundum exemplum infirmitatis præsentis : quodque imperfecta sit scientia, tertio probatur his verbis, « In ænigmate. » Namque parvulus multa quidem videt, audit et loquitur : nihil tamen dilucide vel videt, vel audit, vel loquitur : et sapit quidem, sed nihil integre : ita et ego scio quidem multa, sed eorum non novi modum : Deum enim ubique esse novi, totum item ubique esse novi; quomodo autem, nescio : sine principio, non genitum, sempiternum novi; quomodo autem, nescio. Neque humana ratio capere valet, quomodo possit esse substantia, quæ nec a se ipsa, nec ab alio quopiam esse acceperit. Scio ipsum

[1] Psal. VIII, 2, 3. — [2] Exod. III.

genuisse filium; quomodo autem, ignoro: novi Spiritum ex ipso esse; quomodo autem ex ipso sit, nescio. Cibos comedo; quo pacto autem dividantur in pituitam, sanguinem, humorem et bilim, ignoro. Hæc quæ quotidie comedentes videmus, ignoramus tamen, et Dei substantiam curiose scrutamur?

IV. Ubi sunt igitur, qui se totam scientiam accepisse dicunt, quique tamen in barathrum ignorantiæ delapsi sunt? Nam qui nunc dicunt se totum accepisse, in futuro se omnimoda scientia vacuos constituunt. Ego quippe qui dico me ex parte cognoscere, etsi dicam hanc scientiam destructum iri, in melius ac perfectius progredior, utpote cum destructa particulari scientia, perfectior accedat: ille vero qui dicit se totam, omnimodam et perfectam habere scientiam, et postea fatetur ipsam in futuro destructum iri, se scientia vacuum futurum esse declarat, cum hæc destruenda, nullaque alia perfectior inducenda sit: siquidem hæc secundum illos perfecta scientia est. Videtis-ne quo pacto dum se totum hic habere contendunt, neque hic obtineant, atque illic se toto destituant? Tantum scilicet malum est intra limites non manere, quos a principio constituit nobis Deus. Sic et Adam spe amplioris, quem habebat honorem perdidit. Idipsum et avaris accidit: multi sæpe majora cupientes, præsentia amiserunt. Eodem modo et isti, dum se totum hic assequi posse sperant, parte quoque illa excidunt. Quamobrem hortor eorum insaniam fugiatis: extremæ quippe insaniæ est contendere, quid Deus substantia sit, se probe scire. Ut autem scias id extremæ dementiæ esse a Prophetis demonstrabo. Prophetæ quippe non modo quid substantia sit ignorare videntur, sed et de sapientia ejus, quanta scilicet sit, hærent: quanquam non a sapientia substantia, sed a substantia sapientia sit. Cum autem ne hanc quidem Prophetæ

accurate capere possint, quantæ dementiæ fuerit existimare quempiam se posse ipsam substantiam propriis subjicere ratiociniis? Audiamus igitur quid de illa Propheta dicat : « Mirabilis facta est scientia tua ex me. » Vel potius altius sermonem repetamus ; « Confitebor tibi quia » terribiliter magnificatus es [1]. » Quid est illud, « Terribi- » ter ? » Multa nunc miramur, sed non cum timore ; verbi gratia columnarum pulchritudinem, figurarum picturam, flores corporum : miramur item maris magnitudinem, immensosque gurgites, sed cum timore quando profunditatem ejus inspicimus. Sic itaque Propheta in vastum et immensum Dei sapientiæ pelagus inspiciens, ceu vertigine captus, cum timore magno stupens recessit clamans, « Confitebor tibi, quia terribiliter magnificatus es, mira- » bilia opera tua ; » ac rursum, « Mirabilis facta est scientia » tua ex me : confortata est, et non potero ad eam. » Vide gratum famuli animum : ideo gratias tibi ago, inquit, quia incomprehensibilem habeo Dominum. Non de substantia hic loquitur, id enim, quasi in confesso esset incomprehensibile esse, prætermisit : sed his declarat Deum ubique esse, ostendens se neque capere posse quomodo ubique sit. Nam quod hac de re loquatur audi in sequentibus : « Si ascendero in cœlum, tu illic es ; si descendero in » infernum, ades [2]. » Vides-ne quomodo ubique adsit? At hoc Propheta non novit, sed caligine perfusus hæret et timet vel ex ipsa rei cogitatione. Quomodo igitur non summæ dementiæ fuerit, eos qui ab illius gratia tantum absunt, ipsam Dei substantiam curiose scrutari? Et tamen hic ipse est Propheta qui dicit, « Incerta et occulta sapien- » tiæ tuæ manifestasti mihi [3]. » Attamen cum incerta et occulta sapientiæ ejus edidicisset, illam ipsam dicit immensam et incomprehensibilem esse. Nam « Magnus Do-

[1] Psal. cxxxviii, 6 et 14. — [2] Ibid. 8. — [3] Id. l, 8.

» minus, inquit, et magna virtus ejus, et intelligentiæ ejus non est numerus [1]; » id est, non est comprehensio. Quid dicis? Sapientia ipsi Prophetæ incomprehensibilis est, et substantia nobis est comprehensibilis? Annon hæc aperta insania est? Magnitudo ejus non habet terminum, et tu substantiam ejus circumscribis?

V. Hæc Hesaïas quoque philosophabatur his verbis : « Generationem ejus quis enarrabit [2]? » Non dixit, quis enarrat? sed, « Quis enarrabit, » ut futurum prorsus excluderet. David quidem ait, « Mirabilis facta est scientia » tua ex me [3]; » Hesaïas vero non a se ipso tantum, sed a tota humana natura hanc narrationem secludi ait. At videamus num Paulus, utpote majorem nactus gratiam id noverit. Hic sane est qui dicit, « Ex parte cognoscimus, » et ex parte prophetamus [4]. » Neque hic tantum, sed alibi quoque, non de substantia, sed de sapientia loquens illa, quæ in providentia conspicitur, non de universali, qua Angelis, Archangelis, et supernis Potestatibus prospicit, sed illam providentiæ partem expendens, qua hominibus in terra providet, neque tamen hanc totam examinat, qua solem oriri facit, qua animas inspirat, qua corpora efformat, qua homines alit in terra, qua mundum continet, qua annuam præbet escam, sed his missis omnibus, expensa quadam modica providentiæ ejus parte, qua Judæos ejecit, Gentilesque recepit, et ad illius solum partis quasi ad immensi pelagi aspectum, caligine repletus, ac si vastum gurgitem inspiceret, statim resiliit, et voce magna clamavit : « O altitudo divitiarum sapientiæ et scientiæ » Dei, quam inscrutabilia sunt judicia ejus [5] : » non dixit, imcomprehensibilia, sed inscrutabilia : quod si scrutari non possimus, multo minus comprehendere possumus :

[1] Psal. CXLIV, 3. — [2] Isaï. XIII, 1. — [3] Psal. CXXXVIII, 6. — [4] 1 Cor XIII. — [5] Rom. XI, 32.

« Et investigabiles viæ ejus. » Viæ ejus investigabiles, et ipse comprehensibilis, dic mihi? Ecquid de viis loquor? præmia nobis reposita incomprehensibilia sunt : « Oculus » enim non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis » ascenderunt, quæ præparavit Deus diligentibus se [1]. » Sed donum ejus inenarrabile : « Gratias enim Deo, inquit, » de inenarrabili ejus dono [2]; » et « Pax ejus superat om» nem intellectum [3]. » Quid ais, judicia ejus inscrutabilia, viæ ejus investigabiles, pax ejus superat omnem intellectum, donum inenarrabile est, quæ præparavit Deus diligentibus se, in cor hominis non ascenderunt, magnitudinis ejus non est finis, prudentiæ ejus non est numerus, omnia incomprehensibilia, ipse solus comprehensibilis? Ecquis hic est furoris excessus? Retine hæreticum, ne sinas abire : dic, quid ait Paulus? « Ex parte cognoscimus : » non de substantia, inquit, id dicit, sed de dispensationibus : optime, si de dispensationibus sermo esset, major nobis pateret ad victoriam aditus. Nam si dispensationes incomprehensibiles sunt, multo magis ipso. Quod autem hic non de dispensationibus loquatur, sed de ipso Deo, audi quæ sequuntur. Cum enim dixisset, « Ex parte cognoscimus, et ex parte prophetamus, » intulit, « Nunc cog» nosco ex parte, tunc autem cognoscat sicut et cognitus » sum. » A quo igitur cognitus est, a Deo, an a dispensationibus? A Deo sane : Deum igitur ex parte cognoscit; ex parte vero dixit, non quod aliud ex ejus substantia cognoscat, aliud ignoret, Deus enim simplex est; sed quod quidem sciat Deum esse, quid autem quoad substantiam sit ignoret : sapientem esse scit, sed quantum sit sapiens nescit : magnum esse non ignorat, quantum vero magnus, et quanta sit ejus magnitudo nescit : quod ubique sit novit, quo pacto autem, nescit : quod provideat, quod

[1] 1 Cor. II, 9. — [2] 2 Cor. IX, 15. — [3] Philip. IV, 7.

omnia contineat et accurate servet, non nescit, quo autem modo id faciat, nescit. Ideo dicebat, « Ex parte cog» noscimus, et ex parte prophetamus [1]. »

VI. Verum, si placet, dimisso Paulo atque Prophetis, ascendamus in cœlos: an forte quipiam ibi sint, qui Dei substantiam norint. Licet si qui ibi sint qui norint nihil commune nobiscum habeant : magnum enim discrimen Angelos inter et homines. Verum ut ex abundanti discas, nullam ibi creatam virtutem id nosse, ipsos audiamus Angelos. Quid igitur? an de substantia illa ibi disserunt, et quæstionem mutuo habent? Minime. Sed quid? glorificant, adorant, triumphalia et mystica cantica perpetuo et cum multo tremore emittunt : et alii quidem dicunt, « Gloria » in altissimis Deo [2], » Seraphim vero, « Sanctus, sanctus, » sanctus [3], » et oculos avertunt, cum Dei illam attemperationem ne ferre quidem valeant; Cherubim autem, « Be» nedicta gloria ejus ex loco ejus [4]. » Non quod loco opus sit Deo, absit; sed ut humano more dicamus, ubicumque sit, et quomodocumque sit: si tamen illud de Deo tuto dici possit, humanam quippe linguam habemus. Vidistine quantus timor in cœlis, quantus contemptus in terra? Illi glorificant, hi curiose inquirunt; laudant illi, hi multas movent quæstiones; illi oculos obtegunt, hi in gloriam inenarrabilem inspicere impudenter conantur. Quis non ingemuerit? quis non luxerit eorum insaniam, extremamque amentiam? Volebam rem prolixius agere : sed quando nunc primum in hæc certamina descendi, e re vobis fore puto si præmissis contenti sitis; ne eorum quæ dicenda supersunt copia, multo impetu succedens, eorum memoriam detrahat. Plane, si Deus permiserit, hoc argumentum diu tractabimus. Equidem jam pridem vobis hos conferre sermones cupiebam : sed cunctabar et procrasti-

[1] 1 Cor. XIII, 9. — [2] Luc. II, 14. — [3] Isaï. VI, 3. — [4] Ezech. III, 12.

nabam, quia multos eo morbo laborantes videbam nobis cum voluptate aures præbere : cumque nollem prædam abigere, interim linguam ab his concertationibus coërcebam, ut cum illos firmius detinerem, tunc in arenam descenderem. Quoniam vero per Dei gratiam illos audivi hortantes, ut in hoc certamen descenderem, me demum fidens ad pugnam accinxi, armaque arripui illa quæ purgant rationem, et omnem celsitudinem, quæ extollitur contra scientiam Dei. Hæc porro assumpsi arma, non ut ferirem adversarios, sed ut jacentes erigerem. Hæc est autem armorum hujusmodi vis, ut contentiosos feriant, eos vero qui benevolo audiunt animo cum multa diligentia curent : vulnera non infligunt, sed curant.

VII. Ne igitur adversus illos ferociamus, ne cum furore illos adoriamur, sed modeste cum illis disseramus. Nihil quippe modestia et mansuetudine validius est. Quamobrem Paulus cum multo studio hæc observare jubet his verbis. « Servum Domini non pugnare oportet ; sed mansuetum esse erga omnes [1]. » Non dixit erga fratres tantum, sed erga omnes : ac rursus, « Modestia vestra nota sit [2], » non fratribus, sed « Omnibus hominibus : » Quæ enim utilitas est, inquit, si eos diligitis, qui vos diligunt. Si itaque amicitiæ ipsis detrimento sint, et ad impietatis societatem pertrahant, licet ii parentes sint, resilias oportet ; si oculus sit, erue illum. « Si enim, inquit, oculus tuus dexter scandalizat te, erue eum [3]. » Non id de corpore dicens : quo pacto enim ? Nam si id de corporis natura dixisset, crimen in naturæ conditorem transferretur : alias non unum erui oporteret : licet enim sinister relinqueretur, pari modo ille hominem scandalizaret ; sed ut discas non de oculo sermonem esse, dextrum adjecit : quo ostenderet, ut si amicum quempiam oculi dextri loco ha-

[1] 2 Tim. II, 24. — [2] Philip. IV, 5. — [3] Matth. V, 29.

beas, et hunc ejicias, et ab amicitia tua excindas si te scandalizet. Quid enim juvat oculum habere in perniciem reliqui corporis? Si itaque amicitiæ noceant, fugiamus et resiliamus; sin nobis ad pietatis rationem nullum damnum inferant, ipsos ad nos alliciamus et pertrahamus; quod si nihil illum juves, et ab ipso lædaris, id lucri referas ut per sectionem sine jactura maneas. Et fuge illorum amicitias, si noceant: fuge tantum, nec pugnes neque concertes, sic Paulus monet his verbis: « Si possibile » est, quod ex vobis est, cum omnibus hominibus pacem » habentes [1]. » Servus es Dei pacis. Ille qui dæmones ejiciebat et innumera operabatur bona, cum eum dæmoniacum appellarent, non fulmen emisit, non conviciatores contrivit, non linguam illam combussit, usque adeo impudentem et ingratam, licet hæc omnia facere posset; sed accusationem solum depulit dicens: « Ego dæmonium » non habeo, sed honorifico eum, qui me misit [2]. » Cum autem servus pontificis illum percussit, quid ait? « Si » male locutus sum, testimonium perhibe de malo, si » autem bene, quid me cædis [3]? » Quod si Dominus Angelorum se excusat, et rationem famulo reddit, non opus oratione longiori. Hæc solum verba mente revolve, ac frequenter meditare, et dic: « Si male locutus sum, testimonium perhibe de malo; si autem bene, quid me cædis? » Et cogita quis loquatur, ad quem loquatur et qua de re; eruntque tibi verba isthæc divinum quoddam et perpetuum canticum, atque omnem animi tumorem sedare poterunt. Cogita dignitatem ejus, qui affectus est contumelia, lædentis vilitatem, contumeliæ gravitatem. Non enim contumelia affecit tantum, sed percussit; non percussit tantum, sed et alapam dedit: hujusmodi autem percussione nihil ignominiosius. Attamen omnia tulit, ut

[1] Rom. XII, 18. — [2] Joan. VIII, 49. — [3] Id. XVIII, 23.

majori exemplo moderate agere disceres. Hæc non hoc tantum loco philosophemur, sed suo tempore horum recordemur. Laudastis ea quæ dicta sunt, sed operibus laudem exhibete. Athleta quippe in palæstra exercetur, ut in certaminibus exercitationis utilitatem commonstret. Et tu ergo eorum, quæ audisti, invadente ira, lucrum exhibe: et hoc dictum frequenter in ore habe: « Si male »locutus sum, testimonium perhibe de malo; si autem »bene, quid me cædis [1]? » Hoc in mente describe. Nam ideo vobis hæc verba frequenter commemoro, ut omnia quæ dicta sunt, in mente reponantur, et nunquam ex memoria deleantur, exque recordatione utilitas sequatur. Nam si hæc verba in latitudine mentis nostræ descripta habeamus, nemo ita lapideus et ingratus, atque sensus expers, ut ira efferatur: nam vice freni et habenarum hæc verba linguam, ultra modum et terminos evagantem, coërcere poterunt, mentemque tumentem reprimere, et in moderato vitæ genere perpetuo continere, pacemque in nobis integram constituere, qua utinam semper fruamur, gratia et humanitate Domini nostri Jesu Christi, cui cum Patre simulque Spiritu sancto, gloria, imperium, et adoratio, nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

[1] Joan. XVIII, 23.

HOMILIA II.

Cum ante multos dies contra Anomœos dixisset, deinde contra Judæos, hinc propter episcoporum præsentiam, multorumque Martyrum interjectam memoriam siluisset, nunc rursum contra Anomœos de incomprehensibili.

I. Age iterum adversus infideles Anomœos certamen ineamus[1] : qui si indigne ferant se infideles vocari, rem ipsi fugiant, et ego nomen obtegam. Absistant ab infideli mente, et absistam a contumelioso vocabulo. Sin autem ipsi operibus fidem inhonorantes, seque ipsi turpitudine replentes, nullo pudore afficiuntur, cur mihi succenseant, si verbis ea objiciam, quæ operibus ipsi exhibent? Nuper enim cum in hujus disputationis arenam descendimus, ut meministis, et eadem certamina inivimus; pugnæ contra Judæos nos statim exceperunt, quod tutum non esset propria membra ægrotantia negligere. Nam sermones contra Anomœos semper opportuni sunt : tunc autem fratres nostros quosdam ægrotantes, et judaïco morbo laborantes, nisi præoccupantes statim ex incendio judaïco eruissemus, nihil juvare deinceps poterat admonitio, cum jam illud peccatum circa jejunium admisissent. Post commissa adversus illos prælia, nos patrum spiritualium diversis ex locis adventantium frequentia rursum excepit : Neque enim tunc opportunum fuisset, illis ceu fluminibus in hoc spirituale mare confluentibus, nostrum sermonem

[1] Vide D. Guillon, tom. XI, p. 301-310.

extendi. Post illorum profectum, Martyrum memoriæ frequentes adventarunt : athletarum hujusmodi laudem negligi non oportuit. Hæc autem dico et numero, ne putetis nos ex segnitie et desidia quadam certamina illa distulisse. Nunc itaque quandoquidem a pugna cum Judæis liberi sumus, patresque in patriam suam reversi sunt, ac Martyrum laudes nos satis delectarunt : age diuturnum vestrum audiendi desiderium expleamus : probe quippe novi non minus vos hac de re audire cupere, quam me disserere. Cujus rei causa est, quod urbs nostra jamdiu Christi amans sit, hanc porro paternam hæreditatem accepistis, ut nunquam religionis dogmata adulterari patiamini. Unde id liquet? « Descenderunt olim quidam a Judæa[1] » majorum vestrorum tempore, pura apostolicæ doctrinæ dogmata turbantes, præcipientesque circumcisionem ac legis mosaïcæ observationem, quam novandi cupidinem silere non potuerunt qui tunc urbem nostram incolebant : sed quemadmodum generosi canes, qui lupos viderent irruere et totum gregem devastare ; sic illos adorti, non prius destiterunt illos abigere et expellere, donec curarent ut ab Apostolis dogmata per orbem terrarum quoquoversum mitterentur, quæ cum illos, tum post accessuros omnes, talem adversus fideles incursum suscipere ausos, coërcerent.

II. Undenam igitur disputationem adversus illos ordiemur? Unde, inquam, nisi ab infidelitatis crimine? Nihil enim non agunt et moliuntur, ut fidem ab auditorum mente excludant, quo crimine quid gravius contra religionem esse possit? Cum enim Deus quidpiam sancit, quod dicitur fideliter accipiendum est, nec audacter disquirendum. Vocet me quivis ex illis infidelem, non indigne fero. Quare? Quia operibus, qui sim appellandus ostendo. Et quid dico vocet me

[1] Act. xv, 1.

infidelem? me stultum in Christo appellet: et hac de re, quasi de corona gloriabor, etenim cum Paulo in partem ejusdem appellationis venio. Ait quippe: « Nos stulti propter » Christum[1]. » Hæc stultitia omni sapientia prudentior est: nam ea, quæ externa sapientia invenire non potuit, hæc secundum Christum stultitia perfecit. Hæc tenebras abegit ex orbe, hæc lumen scientiæ revocavit. Quid porro est stultitia secundum Christum? Cum proprias cogitationes intempestive furentes comprimimus, cum mentem nostram externa disciplina vacuam efficimus; ut cum oportuerit Christi doctrinam excipere, vacantem illam et mundatam pro divinis admittendis verbis exhibeamus. Nam cum Deus aliquid sancit, quod non debeat curiosius explorari, fide accipiatur oportet. Etenim de hujusmodi rebus curiose perquirere et rationes exposcere, modumque sciscitari, audacissimi et temerarii animi est. Quod et ipsum ex sacris Scripturis explanare tentabo: Zacharias vir quidam erat admirandus et magnus, summo sacerdotio ornatus, cui a Deo totius populi præfectura commissa fuerat. Is in Sancta sanctorum in ipsaque adyta ingressus, quæ ipsi uni fas erat aspicere; (intellige eum universæ multitudini parem fuisse;) ita ut supplicationes pro multitudine tota offerret Deo, et Dominum famulis propitium redderet. Vidisti-ne fiduciæ magnitudinem? Quasi mediator quidam esset Dei et hominum, vidit Angelum intus stantem, et quia hic aspectus virum in stuporem conjecit, ait ille, « Ne timeas, Zacharia, quia exaudita est oratio » tua; et ecce gignes filium[2]. » Quænam hæc consecutio? pro populo rogabat, pro delictis supplicabat, veniam postulabat conservis; et « Noli timere, inquit, Zacharia, » exaudita est enim oratio tua, » et ipsum exauditum fuisse inde comprobat, quod nasciturus esset ipsi filius nomine

[1] I Cor. IV, 1. — [2] Luc. I, 13.

Joannes; ac jure quidem merito. Quia enim pro peccatis populi rogabat, filium editurus erat, qui clamaret, « Ecce Agnus Dei, qui tollit peccatum mundi, » jure ait, « Exaudita est oratio tua, et gignes filium[1]. » Quid igitur ille? Quod enim proponimus tale est, nullam veniam dari eis, qui modum oraculorum divinorum curiosius scrutantur; sed eorum sententiam fide accipiendam esse. Videbat ætatem suam, canitiem, corpus imbecillum : videbat item uxoris sterilitatem; modum discere voluit et ait : Unde hoc sciam[2]? Quomodo illud erit? jam consenui et incanui, et uxor mea sterilis, provecta in diebus suis, ætas inepta, natura imbecilla : qua ratione possunt expleri promissa? Ego qui seram infirmus, quæ seritur sterilis : annon videatur venia dignus, qui rerum consecutionem quærat, cum e re loqui videatur? At non Deo dignus venia visus est, et merito quidem. Cum enim Deus sententiam dicit; non contra ratiocinandum, neque rerum consecutio vel naturæ necessitas objicienda est, neque hujusmodi quidpiam agendum : his quippe omnibus superior est divinæ sententiæ vis, nullo obnoxia impedimento. Quid agis, homo? Deus pollicetur, et ad ætatem confugis, et senectutem objicis? Num potentior senectus Dei promissione? Num validior natura creatore suo? Nescis fortia esse verborum ejus opera? Verbum ejus cœlum constituit : verbum ejus creaturam produxit, verbum ejus Angelos fecit, et tu de filii procreatione dubitas? Ideo indignatus est Angelus, neque sacerdotii causa pepercit; imovero ob idipsum graviorem intulit pœnam. Nam eum, qui plus cæteris obtinebat honoris, majore, quam alii, fide instructum esse oportebat. Quis autem pœnæ modus? « Ecce eris tacens, et non poteris loqui[3]. » Lingua tua, inquit, incredulitatis tuæ ministra fuit, ipsa

[1] Joan. I, 29. — [2] Luc. I, 18. — [3] Ibid. 20.

incredulitatis pœnas luet. « Ecce eris tacens, et non lo-» queris donec illa fiant. » Animadverte benignitatem Domini. Non credis mihi, inquit, nunc pœnam accipe; cumque rebus ipsis veritatem comprobavero, tunc iram solvam: cum didiceris te jure plexum fuisse, tunc a pœna te liberabo. Audiant Anomæi, quantum irascatur Deus, cum de se curiosius inquiritur. Quod si ille, quia mortali generationi non crederet, plectitur, tu qui arcanam illam et supernam perscrutaris, quomodo supplicium effugies, dic mihi? Ille nihil asseruit, sed ediscere voluit, veniamque consecutus non est: tu vero ea, quæ omnibus invisibilia incomprehensibiliaque sunt, affirmans, quam habebis defensionem? Quod non tibi pertrahes supplicium?

III. Verum hæc de generatione disputatio, suum in tempus reservetur, interimque prius argumentum repetamus, cujus nuper reliquias dimisimus, dum perniciosam illam radicem, omnium malorum matrem, evellere conaremur. Undenam illis hæc dogmata suborta sunt? Quænam illa radix malorum omnium? Credite mihi; me illam pronuntiaturum horror occupat: piget ea narrare quæ illi semper meditantur. Quænam igitur est horum malorum radix? Ausus est homo dicere, Deum novi, ut ipse Deus se ipsum novit. Hæccine confutatione indigent? hæccine demonstratione? Annon satis est hæc solum verba proferre, ut tota eorum impietas reveletur? Etenim hæc insania est perspicua, amentia inexcusabilis, novus impietatis modus. Nemo quidpiam hujusmodi vel mente concipere, vel lingua proferre ausus est. Cogita, miser et infelix, quisnam sis, et quemnam tam curiose scruteris: homo cum sis Deum exploras. Vel nomina mera satis sunt, ut stultitiæ magnitudinem declarent. Homo terra et cinis, caro et sanguis, fœnum et flos fœni, umbra, fumus, vanitas, et si quid his obscurius et vilius. Neque putetis

hæc incusandæ naturæ causa dici : neque enim ego, sed Prophetæ ita philosophantur, non ut genus nostrum dedecore afficiant, sed ut insanorum tumorem comprimant; non ut naturam nostram contemnant, sed ut furiosorum arrogantiam dejiciant. Nam si postquam illi tot tantaque dixere, reperti tamen sunt qui verborum petulantia ipsum diabolum superarunt; si nihil ejusmodi dictum fuisset, quo tandem amentiæ non prorupissent? Si appositam habentes medicinam, adhuc tamen inflantur, quo demum tumoris et arrogantiæ non processissent, nisi talia illi circa naturam humanam protulissent? Audi igitur quid de se ipso dicat justus ille Patriarcha, « Ego autem sum terra » et cinis[1]. » Cum Deo loquebatur, neque tamen confidentia efferebatur. Imo vel hoc ipsum ut moderate ageret ipsi suadebat. Ili vero, qui ne umbra quidem illius digni sunt, sē Angelis ipsis majores esse putant, quod extremæ dementiæ argumentum est. Deum-ne scrutaris, dic mihi, qui sine principio est, invariabilis, incorporeus, incorruptibilis, qui ubique adest, et omnia superat, universaque creatura superior est? Audi quid de illo Prophetæ philosophentur, et metue : « Qui respicit terram, et facit » eam tremere[2]. » Aspexit solum, et illam tantam terram concussit : « Qui tangit montes et fumigant. Qui concutit » terram a fundamentis, et columnæ ejus nutant : qui mi- » natur mari et siccat illud. Qui dicit abysso : Desolaberis[3]. » Mare vidit et fugit, Jordanis conversus est retrorsum. » Montes exultaverunt sicut arietes, et colles sicut agni » ovium[4]. » Omnis creatura movetur, metuit, contremiscit : hi soli despiciunt, negligunt, salutem suam parvi faciunt : non enim dixerim, Dominum omnium. Nuper eos a supernarum Virtutum exemplo admonebamus, Angelis, Archangelis, Cherubim et Seraphim : nunc vero ab in-

[1] Gen. XVIII, 27.— [2] Psal. CIII, 32. — [3] Job. IX, 6.— [4] Psal. CXIII, 3, 4.

sensibili creatura, neque tamen sic afficiuntur pudore. Annon vides hoc cœlum, quam pulchrum, quam magnum, quam vario choro stellarum coronatum: quantum temporis duraverit? Plus quinque millibus annis stetit, et diuturnitas temporis nullam ipsi senectutem invexit: sed ceu corpus semper novum, et robur et florem ætatis perpetuo servat; ita et cœlum, quam ab initio habuit pulchritudinem conservavit, nec temporis diuturnitate ullatenus imbecillius evasit: sed illud ita pulchrum, magnum, lætum, stellis ornatum, perpetuum, tandiu consistens, Deus, quem tu curiose scrutaris, et ratiociniorum tuorum limitibus subjicis, ita facile condidit, ac si quis tugurium ludens construeret: quam rem sic declarat Hesaïas propheta: « Qui statuit cœlum sicut cameram, et extendit » illud sicut tabernaculum super terram[1]. » Vis-ne terram quoque intueri? Hanc etiam quasi nihil fecit. Nam de illo quidem ait: « Qui statuit cœlum sicut cameram, et ex» tendit illud sicut tabernaculum in deserto: » de hac vero: « Qui continet gyrum terræ, qui fecit terram quasi » nihil. » Vides-ne quomodo « Nihil » dixerit tantum tamque ingens corpus?

IV. Cogita quantam montium molem, quot hominum nationes, quot plantarum varietatem et altitudinem, quot urbes, quot ædificiorum magnitudines, quot quadrupedum, ferarum, reptilium genera dorso suo sustinet. Attamen illam talem tantamque ita facile condidit, ut Propheta cum tantæ facilitatis exemplum non haberet, dixerit, eum fecisse terram quasi nihil. Cum enim visibilium magnitudo et pulchritudo non satis esset ad Creatoris potentiam declarandam, sed multo intervallo procul esset a magnitudine et robore ejus, qui ipsa condiderat, alium Prophetæ modum invenerunt, quo pro facultate sua,

[1] Isaï. XLIV, 24.

possent aliquid amplius de Dei potentia declarare. Quodnam illud? Ut non modo creatarum rerum magnitudinem exponerent, sed etiam modum creationis efferrent, ut ex utraque parte, cum ex magnitudine opificiorum, tum ex creationis facilitate, pro captu nostro dignam possimus de potentia Dei notitiam accipere. Ne itaque opificiorum magnitudinem tantum explores, sed etiam condentis facilitatem. Neque solum in terra hoc deprehenditur, sed et in ipsa hominum natura: modo enim ait, « Qui continet » gyrum terræ, et habitantes in ea quasi locustas; » modo, » quasi stilla situlæ omnes gentes in conspectu ejus[1]. » Ne minus considerate hoc dictum prætereas, sed excute, et explora. Repete omnes gentes, Syros, Cilices, Cappadoces, Bithynos, Euxini-Ponti incolas, Thraciam, Macedoniam, Græciam omnem, et insulas, Italos, eos qui sunt supra continentem nostram, eos qui in insulis Britannicis, Sauromatas, Indos, Persas, aliasque innumeras gentes, et nationes quarum ne nomina quidem novimus. Verum hæ « Omnes gentes quasi stilla stitulæ, inquit, in » conspectu ejus. » Quota pars es ejus stillæ tu, qui Deum scrutaris, cui omnes gentes quasi stilla situlæ? Ecquid oportet de cœlo et terra dicere, de mari, deque hominum natura? Ascendamus in cœlum verbo, Angelosque adeamus; scitis enim vel unum Angelum parem esse toti visibili creaturæ; imo longe præstantiorem. Nam si vel uno homine justo totus mundus dignus non sit, ut Paulus ostendit his verbis, « Quibus dignus non erat mundus[2], » multo minus Angelo dignus erit: Angeli quippe multo præstantiores sunt justis. Attamen decem millies dena millia Angelorum sursum sunt, et millia millium Archangelorum; itemque Throni, Dominationes, Principatus et Potestates, atque innumeri incorporearum Virtutum populi, tribusque

[1] Isaï. XL, 15-22. — [2] Hebr. XI, 8.

inenarrabiles. Omnesque illas Virtutes cum tanta facilitate condidit, quanta nullus sermo potest exprimere. Satis enim illi fuit ut vellet, et sicut apud nos voluntas nihil laboris affert; sic nullo ipse labore tot tantasque Virtutes condidit. Quod declarans Propheta dicebat, « Omnia quæcumque vo- » luit fecit in cœlo et in terra[1]. » Vides-ne non ad terrenarum tantum rerum creationem, sed etiam ad creationem supernarum Virtutum satis fuisse illius voluntatem? Hæc cum audis, non te ipsum deploras, dic mihi? non te in terram defodis et obruis, cum in tantum arrogantiæ proruperis, ut eum quem glorificare et adorare solum fas est, quasi unam vilissimarum rerum scruteris, et comprehendere coneris? Ideo et Paulus multa plenus sapientia, incomparabilem Dei excellentiam, simulque humanæ naturæ vilitatem intuitus, indignatusque adversus eos qui ejus dispensationem curiosius explorarent, rem moleste ferens cum multa vehementia dicebat : « O homo » tu quis es, qui respondeas Deo[2]? » Tu quis es? Cogita prius naturam tuam : nullum quippe nomen potest tuam vilitatem declarare.

V. At dices, homo sum libertate honoratus. Atqui honoratus es, non ut ad repugnandum, sed ut ad obsequendum honoranti te, illo votereris honore. Honoravit te Deus, non ut illum contumelia afficeres, sed ut illum glorificares; contumelia vero afficit is, qui substantiam ejus curiosius explorat. Nam si dum promissa ejus non exploras, illum gloria afficis; dum exploras et curiose inquiris, non sententias modo ejus, sed etiam eum qui ipsas protulit dedecore afficis. Quod autem Deum glorificet is, qui ejus promissa non curiose scrutatur, audi Paulum de Abrahamo deque ejus obedientia fideque in omnibus dicentem : « Con- » sideravit quidem corpus suum emortuum, et emortuam

[1] Psal. cxxxiv, 6. — [2] Rom. ix, 2.

» vulvam Sarræ : verum in repromissione Dei non hæsitavit » diffidentia, sed confortatus est fide[1]. » Natura et ætas, inquit, in desperationem ipsum conjiciebant, sed fides spem bonam substituebat. « Sed confortatus est in fide dans » gloriam Deo, et plenissime sciens, quia quæcumque pro- » misit, potens est et facere[2]. » Vides-ne eum, qui certior est de rebus a Deo prolatis, gloriam Deo dare? Si itaque is, qui Deo credit, gloriam ipsi dat, qui non credit ipsi, contumeliam illam in suum ipse caput convertit. « Tu quis » es, qui Deo respondeas? » Deinde ut ostendat quantum sit Deum inter et hominem intervallum, id demonstrat non quidem quantum oporteret, sed tamen ex proposito exemplo longe majus discrimen esse intelligi potest. Quid igitur ait? « Numquid dicet figmentum ei, qui se finxit, » Quid me fecisti sic? Annon habet potestatem figulus luti, » ex eadem massa facere aliud quidem vas in honorem, » aliud in contumeliam[3]? » Quid ais? Ita-ne Deo debeo subjici, ut lutum figulo? Ita, inquit : tantum enim est Deum inter et hominem intervallum, quantum inter lutum et figulum; vel potius, non tantum, sed multo majus. Luti enim et figuli eadem substantia est, ut apud Job dicitur : « Sino, inquit, habitantes domos luteas, ex quo et » ipsi sumus ex eodem luto[4]. » Quod si homo præstantior luto, et formosior appareat, differentiam non diversitas naturæ, sed artificis sapientia fecit : in nullo quippe differs a luto : quod si non credis : id tibi persuadeant tumuli et urnæ sepulcrales. Nam si sepulcra majorum tuorum adeas, hæc ita se habere deprehendes. Inter lutum itaque et figulum differentia nulla ; inter Dei vero et hominis substantiam tantum intervallum est, quantum nec oratione narrare, nec mente æstimare possumus. Quemadmodum igitur lutum figuli manus, quocumque ille duxerit sequi-

[1] Rom. IV, 19, 20. — [2] Ibid. 21. — [3] Id. IX, 20, 21. — [4] Job. IV, 19.

tur; ita et tu luti instar mutus esto, quando Deus aliquid dispensare voluerit. Neque tamen ideo Paulus hæc dixit, ut facultatem nostram tolleret, aut liberum arbitrium labefactaret, absit; sed ut arrogantiam nostram magis magisque coërceret. Verum si placet videamus, quidnam ipsi ediscere voluerint; ita ut ipsos Paulus tam vehementer refrenaret. An substantiam Dei scrutabantur? Nequaquam: nemo enim id unquam ausus est. Sed quod longe minus est, ejus dispensationes scrutabantur; verbi gratia, quare illum puniret, illius misereretur; quare illum supplicio eximat, hunc in ærumnis sinat; quare ille veniam sit consecutus, hic minime. Hæc et similia quærebant. Undenam id liqueat? ex præcedentibus. Cum enim dixisset: « Ergo » quem vult miseratur, et quem vult indurat? Dices ita» que mihi, quid adhuc queritur? Voluntati enim ejus quis » resistit? » Tunc intulit, « O homo, tu quis es, qui respon» deas Deo[1]? » Eos igitur, qui dispensationes Dei scrutabantur reprimit Paulus. Profecto ne id quidem illis concedit, tu vero beatam illam substantiam omnia dispensantem curiose scrutaris? Annon te sexcentis fulminibus dignum censes? Quomodo non id extremæ dementiæ fuerit? Audi Prophetam vel potius Deum dicentem: « Si Pater ego sum, » ubi est gloria mea? et si Dominus ego sum, ubi est ti» mor meus[2]? » Qui enim metuit, non curiose scrutatur, sed adorat; non curiose inquirit, sed laudat et glorificat. Hæc te doceant et supernæ Virtutes, et beatus Paulus: non enim cum hac de re alios increpat, ipse eodem quo illi modo affectus est. Audi quid Philippensibus dicat, cum declarat se particularem scientiam habere: quemadmodum et Corinthiis scribens dicebat, « Ex parte cognoscimus[3], » totum vero nondum: et nunc infert, « Fratres, ego me non » arbitror comprehendisse[4]. » Quid hac apertius voce? Tuba

[1] Rom. IX, 13 et 21. — [2] Malach. I, 6. — [3] 1 Cor. XIII, 9. — [4] Philip. III, 13.

clarius cecinit, orbem totum instituens, ut datam scientiæ mensuram diligerent et amplecterentur, nec existimarent unquam se totum accepisse. Quid ais, dic mihi? Christum habes in te ipso loquentem, et dicis, « Ego me non » arbitror comprehendisse[1]? » Ideo enim, inquit, dixi me Christum habere in me ipso loquentem. Ipse me hæc docuit. Quamobrem hi, nisi Spiritus sancti auxilio prorsus vacui essent, et omnem ejus operationem ex anima sua eliminassent, cum Paulus dicat, Non arbitror me ipsum comprehendisse, non ipsi se universum comprehendisse putarent.

VI. Undenam liquet, dicet quispiam, ipsum ita loquentem, de fide agere, de scientia et de dogmatibus, et non de vitæ institutione, quasi dicat : Ego me imperfectum esse arbitror in vita et institutione? Id certe planum fecit cum dixit : « Bonum certamen certavi, cursum consum» mavi, fidem servavi : in reliquo reposita est mihi corona » justitiæ[2]. » Qui vero consummato cursu coronam accepturus est, nequaquam diceret, « Non arbitror me ipsum » comprehendisse. » Alioquin autem quæ agenda et quæ non agenda sunt nemini sunt incerta; sed omnibus manifesta et nota et Barbaris et Persis, et toti hominum generi. Ut autem id clarius reddam, quæ hanc clausulam sequuntur legam. Postquam dixisset, « Videte canes, videte » malos operarios[3], » ac multa disseruisset de iis, qui judaïca dogmata intempestive inducunt, subjunxit : « Quæ » mihi fuerunt lucra, hæc arbitratus sum propter Chris» tum detrimenta : verumtamen existimo omnia detrimen» tum esse, ut inveniar non habens justitiam quæ ex lege » est; sed justitiam, quæ ex Deo est, quæ per fidem Jesu » Christi est[4]. » Postea dicit de qua fide loquatur : « Ut eum » cognoscerem, et potentiam resurrectionis ejus et socie-

[1] 2 Cor. XIII, 5. — [2] 2 Tim. IV, 7. — [3] Philip. III, 2. — [4] Ibid. 7-9.

» talem passionum ejus[1]. » Quid est, potentiam resurrectionis ejus? Novus, inquit, resurrectionis modus ostensus est. Multi quidem antea mortui resurrexere, hoc autem modo nullus. Alii quippe omnes postquam resurrexerant, rursum in terram redierunt, ac mortis tyrannide ad tempus liberati, rursus sub ejus imperium redacti sunt. Corpus autem dominicum postquam resurrexerat, non in terram rediit, sed in cœlos ascendit, et totam inimici tyrannidem solvit, atque secum totum orbem suscitavit, jamque in throno regio sedet. Hæc omnia cum mente volveret Paulus, et ostendisset, tot tantaque mirabilia, non ratione declarari posse, sed fide solum posse doceri et declarari, dicebat : « In fide ad cognoscendum potentiam » resurrectionis ejus. » Nam si ratio fidem declarare non potest, quia et humanæ naturæ captum, et communem rerum seriem superat; resurrectionem illam, quæ tanto intervallo differt ab aliis resurrectionibus, quæ poterit ratio demonstrare? Nulla certe : sed sola nobis opus est fide, qua persuasum habeamus, corpus mortale resurrexisse, et immortalem accepisse vitam, nullum finem vel terminum habentem. Quod et alibi significabat his verbis : « Christus suscitatus non moritur : mors illi ultra non do- » minabitur[2]; » ita ut duplex fuerit miraculum, et resurrexisse, et illo modo resurrexisse. Ideo dicebat, « In fide » ad cognoscendum potentiam resurrectionis ejus. » Quod si resurrectionem ejus non possimus ratione assequi, quanto minus supernam generationem? De his porro disputans Paulus, necnon de cruce et passione loquens, hæc quoque ad fidem pertinere dixit : cumque de his sermonem habuisset, subjunxit : « Fratres, ego me non arbitror com- » prehendisse[3]. » Non dixit, Ego non arbitror me scire, sed comprehendisse, neque omnimodam ignorantiam,

[1] Philip. III, 10. — [2] Rom. VI, 9. — [3] Philip. III, 13.

neque omnimodam scientiam sibi ascripsit. Cum enim dicit : Non arbitror comprehendisse, significat se adhuc in via esse et ire, ulteriusque progredi, sed finem nondum attigisse. Qua de re alios quoque admonet his verbis : « Quicumque perfecti sumus, hoc sentiamus : et si quid » aliud sapitis, hoc Deus vobis revelabit[1]. » Ratio docet, sed Deus revelabit. Vides non de vita et moribus agi, sed de dogmatibus et fide ? Vita enim et mores non opus habent revelatione, sed dogmata et scientia. Et alibi quoque idipsum declarans dicebat : « Si quis existimat se ali» quid nosse, nundum quidquam novit[2]. » Non dixit simpliciter, nihil novit ; sed, quemadmodum oporteat scire : scientiam quippe habet, sed non accuratam et perfectam.

VII. Atque ut id verum esse discas, nihil de supernis disseramus, sed si vis ad visibilia deorsum sermonem convertamus, Non vides hoc cœlum. Quod quidem cameræ vel fornicis formam servet scimus : idque non ratiocinio sed ex Scriptura divina discimus : scimus item ipsum totam complecti terram, quia similiter ab eadem Scriptura id didicimus ; cujus vero substantiæ sit ignoramus. Si quis autem repugnet et contendat, dicat quæ sit cœli substantia, an crystallus concreta, an nubes addensata, an aër crassior ? Sed nemo id plane dicere potest. Num, quæso, ulteriore opus est demonstratione ad eorum comprobandam insaniam, qui se Deum nosse dicunt ? Cœli, quod quotidie cernis, naturam non potes dicere, et invisibilis Dei substantiam te probe nosse jactitas ? Ecquis ita sensus expers, ut talia loquentium insaniam non damnet ? Quapropter rogo vos omnes, ut moderate et cum mansuetudine ipsos alloquentes, ceu phrenesi captos et furentes, ad meliorem frugem reducere curetis. Etenim

[1] Philip. III, 15. — [2] 1 Cor. VIII, 2.

hoc ipsis dogma ex arrogantia ortum est : maximoque illi animi tumore laborant. Vulnera autem tumescentia, neque sibi injici manus, neque tactum asperiorem patiuntur. Quamobrem periti medici, molli quadam spongia, hæc abstergunt ulcera. Quoniam ergo inest ipsorum animis ulcus inflatum, quasi molli spongia dulcem potabilemque aquam haurientes, sicque abstersis omnibus, eorum tumorem comprimere omnemque livorem auferre satagamus : etsi contumelias inferant, etsi recalcitrent, etsi inspuant, etsi quidvis aliud faciant. Ne curandi studium deseras, dilectissime : nam eos, qui furiosum curant hominem, multa similia ferre necesse est. Attamen non propterea desistendum; sed ideo maxime ipsorum miseriam lugere convenit, quia talis est hujus morbi species. Hæc firmioribus et fortioribus loquor, qui nullum ex eorum colloquio accipere possint detrimentum. Itaque si quis infirmior sit, eorum consortium fugiat, ab eorum colloquiis resiliat; ne amicitiæ ratio, impietatis occasio evadat. Sic et Paulus facit, ipse quidem cum ægris versatur, et ait : « Factus sum Judæis tanquam Judæus, » iis, qui sine lege erant, tanquam sine lege essem[1]. » Discipulos autem infirmiores avocat, hisque verbis monet ac docet : « Corrumpunt bonos mores colloquia prava[2]; ac rursum, « Exite de medio eorum, et separamini, dicit » Dominus[3]. » Medicus enim si ægrotum adeat, et sibi et illi sæpenumero prodest; infirmior autem et sibi et ægroto nocet, si cum ægris admisceatur : illum quippe nihil juvare poterit; ipseque ex ægritudine magnum hauriet nocumentum. Quodque ii patiuntur qui lippientium oculos inspicientes illius sibi infirmitatis aliquid attrahunt, idipsum patientur ii, qui cum blasphemis illis hominibus versantur; si infirmiores sint, magnam impietatis par-

[1] 1 Cor. IX, 20. — [2] Id. XV, 33. — [3] Isaï. LI, 4.

tem contrahunt[1]. Ne igitur maxima nobis damna inferamus, illorum consortium vitemus, Deum clementissimum, qui vult omnes homines salvos fieri, et ad agnitionem veritatis venire, precantes obsecrantesque, ut eos ab errore liberet et a laqueo diaboli, et ad lumen scientiæ reducat; nempe ad Deum Patrem Domini nostri Jesu Christi, cum vivifico et sancto Spiritu, cui gloria et imperium, nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA III.

De incomprehensibili, et quod Deus, ne quidem sese attemperans, a Seraphim ferri possit.

I. Laboriosi agricolæ, cum arborem vident infructuosam et sylvestrem[2], suisque laboribus officientem, quæ vel radicis duritie, vel umbræ densitate, fructiferas stirpes corrumpat, summa eam diligentia resecant. Sæpe autem ventus irruens sectionem juvat, frondiumque comam impetens, ac magna vi quatiens, frangit illam, in terramque prosternit, magnamque illis laboris partem aufert. Cum ergo nos quoque arborem præcidendam curemus sylvestrem et infructuosam, Anomœorum scilicet hæresim, Deum precemur, ut nobis Spiritus gratiam emittat, ut omni vento vehementius ingruens, hæresim radicitus evellat, nobisque laborem reddat leviorem. Jam certe terra inculta, quæ agricolarum manibus non exercita est, herbas vitiosas, spinarum vim et arbores sylvestres ex sinu suo

[1] 1 Tim. II, 4. — [2] Vide D. Guillon, tom. XI, p. 310-318.

sæpe eduxit; ita et Anomœorum deserta anima, et eo cultu, qui ex Scripturis manat, privata, ex se hanc feram horridamque hæresim eduxit. Hanc quippe arborem neque Paulus plantavit, nec Apollo rigavit, nec Deus auxit; sed plantavit quidem ratiociniorum intempestiva curiositas, rigavit arrogantiæ tumor, auxit vanæ gloriæ amor. Opusque nobis est Spiritus flamma, ut pessimam hanc radicem non tantum evellamus, sed etiam comburamus. Invocemus itaque ipsum, qui ab illis quidem blasphematur, a nobis autem celebratur; rogemusque ut linguam nostram ad celeriorem cursum excitet, et mentem ad clariorem dicendorum intelligentiam aperiat. Pro illo namque, et pro gloria ejus totus hic labor suscipitur, imo potius pro salute nostra. Deum enim nemo vel contemnendo lædere, vel laudando illustriorem facere poterit. Sed in sua semper ille manet gloria, nec laudibus auctus, nec blasphemiis imminutus. Homines vero qui illum pro dignitate laudant, imo pro dignitate nemo potest, sed pro facultate sua, laudis fructum consequuntur : qui autem ipsum blasphemant ac vilipendunt, suam ipsi salutem amittunt. Illud enim, « Qui jecit lapidem sursum, » in caput suum jecit[1], » de blasphemis dictum est. Quemadmodum enim qui lapidem in altum jaculatur, cœleste quidem corpus scindere non poterit, neque ad tantam altitudinem pertingere, sed plagam suo capite excipiet, lapide in jacientem recidente; sic qui in beatam substantiam blasphemat, illam quidem nunquam læserit, utpote quæ longe major excelsiorque sit, quam ut possit aliquod damnum excipere; sed contra animam suam gladium acuit, ingratus erga benefactorem effectus. Vocemus itaque ipsum ineffabilem, inintelligibilem Deum,

[1] Eccli. XXVII, 26.

invisibilem, incomprehensibilem, humanæ linguæ vim superantem, mortalis mentis comprehensionem excedentem, Angelis non vestigabilem, Seraphinis invisibilem, Cherubinis inintelligibilem, inaspectabilem Principatibus, Potestatibus, Virtutibus, ac simpliciter omni creaturæ: a solo autem Filio et a Spiritu sancto cognitum. Nec ignoro eos me petulantiæ accusaturos esse, quod ipsis supernis virtutibus ipsum incomprehensibilem esse dixerim. Ego autem ideo summam illorum arrogantiam et insaniam damnabo. Non enim petulantia est dicere, Creatorem rerum omnium creatarum captum et cognitionem superare; sed dicere eum, qui supernis Virtutibus incomprehensibilis sit, posse ab humi repentibus, qui tantum distant ab illis, infirma cogitationum facultate circumscribi et comprehendi. Ego si quod pollicitus sum non demonstravero, dignus plane fuerim, qui petulantiæ crimen subeam: vos vero si postquam ostensum sit, ipsum supernis Virtutibus esse incomprehensibilem, vos illum nosse contentiose affirmetis, quot barathris, quot præcipitiis digni eritis, qui incorporeis Virtutibus inaccessa, vos perfecte nosse petulanter jactitatis?

II. Age ergo ad rem ipsam demonstrandam properemus, ad precationem rursum conversi: sæpe enim accidet ut ipsa precandi series argumenta pro re proposita nobis suppeditet. Vocemus itaque ipsum «Regem regum et Do- »minum dominantium, qui solus habet immortalitatem, »et lucem inaccessibilem habitat: quem nullus hominum »vidit, neque videre potest, cui est honor et imperium in »sæcula. Amen[1].» Hæc non mea sunt, sed Pauli verba. Tu velim animæ illius pietatem consideres, amoremque summum: cum enim Dei meminit, non ante in seriem doctrinæ procedit, quam debitum suum exolvat, cum laude

[1] 1 Tim. VI, 15, 16.

sermonem claudens. Nam « Si memoria justi cum laudi-» bus[1], » multo magis memoria Dei cum benedictione. Idipsum vero facit in exordiis Epistolarum. Sæpius enim Epistolam ordiens, facta Dei mentione, non prius ad doctrinam procedit, quam Deo debitam laudem gloriamque dederit. Audi quid scribens ad Galatas dicat : « Gratia vo-» bis et pax a Deo Patre nostro et Domino nostro Jesu » Christo, qui dedit semetipsum pro peccatis nostris, ut » eriperet nos de præsenti sæculo nequam secundum vo-» luntatem Dei et Patris, cui gloria in sæcula. Amen[2]. » Rursumque alibi : « Regi autem sæculorum immortali et » invisibili, soli sapienti Deo honor et gloria, in sæcula. » Amen[3]. » An de Patre solum sic loquitur, de Filio non item ? Audi quomodo circa Unigenitum quoque idipsum fecerit : cum enim dixisset, « Optabam ego anathema esse » a Christo pro fratribus meis, cognatis meis secundum » carnem ; » subjunxit : « Quorum adoptio filiorum, et » testamenta, et legislatio, et obsequia, et promissiones : » ex quibus est Christus secundum carnem, qui est super » omnia Deus benedictus in sæcula. Amen[4]. » Cum enim sicut Patri ita et Unigenito gloriam prius retulisset, tunc sermonis seriem repetit. Audierat enim Christum dicentem : « Ut omnes honorent Filium, sicut honorant Pa-» trem[5]. » Ut vero discatis, quod ipsa oratio argumenta nobis suppeditatura sit ; age illam in medium proferamus : « Rex regum, et Dominus dominantium, qui solus habet im-» mortalitatem, et lucem habitat inaccessibilem[6]. » Hic siste gradum, et hæreticum interroga, quid significet illud, « Et » lucem habitat inaccessibilem. » Pauli accurationem perpendas velim : non dixit : Lux est inaccessibilis ; sed « Lu-» cem habitat inaccessibilem ; » ut discas, quod si domus

[1] Prov. x, 8. — [2] Galat. I, 3, 4. — [3] I Tim. I, 17. — [4] Rom. IX, 3-5. — [5] Joan. v, 23. — [6] I Tim. VI, 16.

ipsa sit inaccessibilis, quanto magis Deus, qui ipsam inhabitat. Hæc porro dixit, non ut domum et locum Deo esse suspiceris, sed ut magis magisque Dei incomprehensibilitatem ediscas. Sed neque dixit : Lucem habitat incomprehensibilem ; verum, inaccessibilem, quod incomprehensibili longe majus est. Incomprehensibile namque dicitur, quod perquisitione et examine facto comprehendi nequit, inaccessibile autem illud est, quod ne quidem examinari a principio valet, et ad quod nemo propius accedere potest. Exempli causa, incomprehensibile dicitur mare in quod sese immittentes urinatores, in multamque delapsi profunditatem, fundum attingere nequeunt. Inaccessibile autem id dicitur, quod ne a principio quidem inquirere aut scrutari possis.

III. Quid ad hæc dixeris? Hominibus certe, inquies, incomprehensibilis est, Angelis non item, néque supernis Virtutibus. Tu ergo Angelus es, dic mihi, et in choro incorporearum Virtutum annumeraris? Nonne homo es ejusdem cujus ego substantiæ, an naturæ oblitus es tuæ? Ponamus enim eum hominibus tantum inaccessibilem esse : etiamsi illud nec propositum sit, nec dixerit Paulus : lucem inhabitat hominibus inaccessibilem, Angelis vero non inaccessibilem. Verum, si placet, hoc tibi concedamus, annon et ipse homo es? Quid si Angelis inaccessibilis non sit? Quid illud ad te, qui contendis, atque affirmas substantiam illam humanæ naturæ esse comprehensibilem? Ut vero dicas non hominibus tantum, sed etiam supernis Virtutibus esse inaccessibilem, audi quid dicat Hesaïas : Hesaïam dicens, Spiritus sententiam effero ; Propheta namque ex operatione Spiritus loquitur : « Et factum est anno, quo » mortuus est rex Ozias, vidi Dominum sedentem super thro- » num excelsum et elevatum, et Seraphim stabant in circuitu » ejus, sex alæ uni, et sex alæ alteri, et duabus quidem obve-

»labant facies suas, et duabus pedes[1]. » Dic quæso, cur obvelant facies suas, alasque prætendunt? Cur, inquam, nisi quia fulgur e throno progrediens, radiosque illos ferre non possunt? Quanquam non ipsum sine temperamento lumen, neque ipsam puram substantiam videbant, sed quæ videbantur attemperata erant. Quid autem est illa attemperatio? Quando Deus non sicut est apparet, sed ad modum ejus, qui ipsum visurus est, sese attemperat, videntiumque infirmitati sese accommodat. Quod autem per attemperationem fieret, ex ipsis verbis palam est. Nam ait, « Vidi Dominum sedentem super thronum excelsum et » elevatum. » Deus autem non sedet, corporis enim hic situs est, « Super thronum :» at Deus in throno contineri nequit, Numen quippe incircumscriptum est. Attamen sic attemperatum ferre non poterant, quanquam proxime starent: « Seraphim enim stabant in circuitu ejus. » Ideo vero maxime videre non poterant, quia prope erant. Prope autem, inquit, non loco; sed cum vellet Spiritus sanctus declarare, illas Virtutes etsi propinquiores nobis essent illi substantiæ, non tamen ipsam videre potuisse, idcirco ait: « Seraphim stabant in circuitu ejus, » non locum indicans, sed loci propinquitate propiores illas, quam nos, esse declarans. Incomprehensibilem enim illum, non tam novimus nos, quam illæ Virtutes, quæ quanto puriores, tanto sapientiores et perspicaciores humana natura sunt. Quemadmodum enim solatium radiorum inaccessibilitatem non perinde cæcus atque is qui videt capere potest; ita et Dei incomprehensibilitatem non perinde nos atque illæ novimus. Quantum enim discrimen est cæcum inter et videntem, tanta est inter nos et illas differentia. Itaque licet Prophetam audias dicentem, « Vidi Dominum, » ne suspiceris eum vidisse substantiam illam, sed attemperan-

[1] Isaï. VI, 1, 2.

tis se formam, eamque obscurius, quam supernæ Virtutes cernant. Non tantum enim videre potuit, quantum Cherubim.

IV. Ecquid dico de beata illa substantia, quando ne Angeli quidem substantiam potest homo libere videre? Quod ut ita esse intelligatis, virum in medio adducam Dei amicum, qui ob sapientiam et justitiam fiducia erat præditus magna, quique præclara multa alia fecisse narratur; sanctum videlicet Danielem; ut postquam illum, infirmum, solutum, et deficientem ex Angeli præsentia fuisse monstravero, nemo putet eum peccatorum et pravæ conscientiæ causa illa passum esse; sed demonstrata ejus animi fiducia, ipsa naturæ infirmitas clarius comprobetur. Hic itaque Daniel tribus hebdomadibus jejunavit, panemque desiderabilem non comedit, neque vinum, caro aut sicera introivit in os ejus, neque unctione usus est: et tunc illa visione dignatus est, cum anima ejus esset ad talem contemplationem aptior, jejunio levior et spiritualior effecta. Quid igitur ait? « Levavi oculos meos et vidi, et ecce » vir vestitus Baddin, hoc est, veste sacra, et renes ejus » accincti auro Ophaz et corpus ejus quasi Tharsis, et vul» tus ejus quasi visio fulguris, oculi ejus quasi lampades » ignis; brachia ejus et crura ejus quasi visio æris fulgentis, » vox sermonum ejus quasi vox multitudinis. Et ego solus » vidi visionem hanc. Porro qui erant mecum non viderunt, » sed stupor magnus irruit super eos, et fugerunt in ti» more, et non remansit in me fortitudo: et gloria mea » conversa est in corruptionem[1]. » Quid est illud, « Gloria » mea conversa est in corruptionem? » Formosus erat adolescens: quia igitur timor Angeli præsentis effecit ut expirantium more, pallor nimius speciei florem vultusque nativum colorem extingueret: ideo dixit, « Gloria mea

[1] Dan. 1, 5, et seqq.

» conversa est in corruptionem. » Sicut enim ubi auriga perterritus habenas amisit, equi præcipites feruntur, et currus funditus evertitur; sic et in anima fieri solet, quando stupore et angustia detinetur: perterrita quippe, suasque operationes tanquam habenas a singulis corporis sensibus auferens, iis vacua membra relinquit. Hæc porro vi illa se continente destituta, deficiunt et corruunt, quod et Danieli tunc accidit. Quid igitur Angelus? Erigit illum et ait: « Daniel vir desideriorum intellige verba, » quæ ego loquor ad te, et sta in gradu tuo, quia nunc » missus sum ad te. » Ille vero stetit tremens. Et cum incœpisset Angelus alloqui eum ac diceret, « A die qua sta- » tuisti ut affligeres cor tuum in conspectu Dei, audita » sunt verba tua : et ego veni in verbis tuis; rursum decidit in terram, ut animo deficientes solent. Quemadmodum enim illi erecti et in se reversi, respicientesque eos qui se sustinent, faciemque suam aqua frigida inspergunt, in ipsis se sustinentium manibus sæpe deficiunt; ita et Prophetæ contigit. Animus namque perterritus præsentiam conservi sui non ferens, neque splendorem illum sustinere valens, conturbabatur, a carnis vinculo tanquam a catena sese expedire festinans. Verum ille adhuc continebat illum. Audiant ii qui Angelorum Dominum curiose scrutantur. Daniel, quem oculi leonum reveriti fuerant, Daniel, qui in humano corpore, ea facere poterat quæ hominem superant, conservi præsentiam non tulit; sed exanimatus jacebat. « Eversa sunt enim, inquit, inte- » teriora mea in visione mea, et spiritus non relicus est in » me. » Qui vero a Justi illius virtute tantum distant, ipsam Dei substantiam se diligentissime nosse profitentur; illam scilicet supremam et primam, quæ innumera Angelorum millia produxit, quorum unum Daniel conspicere non potuit.

V. Sed ad pristinum propositum revertamur, ostendamusque nec a supernis Virtutibus conspici posse Deum, etiamsi sese attemperet. Cur enim, dic mihi, alas prætendunt Seraphim? Nulla alia de causa, quam ut illud apostolicum, « Qui lucem habitat inaccessibilem [1], » ipsis operibus proclament : neque illa solum, sed etiam illis superiora Cherubim. Hæ quippe Virtutes prope stant ; illæ vero throni sunt Dei : non quod throno Deus egeat ; sed ut Virtutum earum dignitatem intelligas. Audi alium quoque Prophetam de illis loquentem : « Et factum est ver» bum Domini ad Ezechiel filium Buzi secus flumen Cho» bar [2]. » Et hic ad flumen Chobar, quemadmodum ille ad flumen Tigrim stabat. Cum enim Deus mirabilem quamdam visionem servis suis ostensurus est, eos extra urbes educit in locum tumultu vacuum ; ut a nullo vel sub aspectum vel sub auditum cadente interpelletur animus, sed totus cum libertate ostensæ rei contemplationi vacet. Quid igitur vidit ille ? « Ecce nubes, inquit, veniebat ab » Aquilone, et splendor in circuitu ejus, et ignis fulgurans, » et in medio ejus quasi visio electri, et splendor in eo, et » et in medio similitudo quatuor animalium. Hic aspectus » eorum, similitudo hominis in eis : et quatuor facies uni, » et quatuor alæ uni. Et altitudo erat eis, et terribilia » erant : et terga eorum plena oculis in circuitu eorum » quatuor, et similitudo super caput eorum, quasi firma» mentum, quasi aspectus crystalli terribilis, extensa super » caput eorum desuper : et alæ eorum unicuique duæ, te» gentes corpora eorum : et supra firmamentum quasi as» pectus lapidis sapphiri : et similitudo throni super eum, » et super similitudinem throni similitudo quasi species » hominis super eum. Et vidi quasi aspectum electri, ab » aspectu lumbi, et usque desuper, et ab aspectu lumbi

[1] 1 Tim. 1, 16. — [2] Ezech. 1, 3.

» usque deorsum, quasi visionem ignis : et splendor ejus, » quasi aspectus arcus, cum fuerit in nube, in die plu» viæ[1]. » Post hæc autem cum declarare vellet, nec Prophetam nec Virtutes illas, ad meram ipsam substantiam accessisse, dicebat : « Hæc visio similitudinis gloriæ Do» mini[2]. » Vides-ne et hic et ibi Dei attemperationem? Attamen ipsæ quoque Virtutes se alis operiunt, nulla alia quam supra dicta de causa : quanquam sapientissimæ, perspicacissimæ et purissimæ sint. Undenam id liquet? Ab ipsis nominibus. Quemadmodum enim Angelus dicitur, quia quæ Dei sunt hominibus annuntiat ἀναγγέλλει ; et Archangelus, quia Angelis imperat; sic et illæ vocabula nactæ sunt, quæ ipsarum sapientiam et puritatem nobis declarent : ac sicut alæ naturæ sublimitatem indicant; etenim Gabriel volans repræsentatur, non quod Angelis sint alæ; sed ut ediscas ex altissimis locis, exque supremo domicilio illum ad humanam adventare naturam ; sic et in istis nihil aliud alæ, quam sublimitatem naturæ significant. Sicut igitur alæ naturæ sublimitatem declarant, et thronus, quod Deus in ipsis requiescat; et oculi, perspicacitatem; throni propinquitas, et hymni perpetui, vigilantiam et insomnia ; sic nomina horum sapientiam, illorum puritatem significant. Quid enim sibi vult Cherubim? plena scientia. Quid Seraphim? ignita ora. Vides-ne quo pacto nomina, illorum sapientiam, horum puritatem significent? Si vero ubi plena scientia est, ne attemperatum quidem Dei modum accurate videre possunt, ubi ex parte cognitio, ut ait Paulus, « Ex parte cognoscimus, » et, « Per speculum et in ænigmate. » Quantæ fuerit amentiæ, ea, quæ ne illi quidem possunt intueri, sibi nota et perspicua esse putare?

VI. Quod autem non ipsis Cherubim et Seraphim tan

[1] Ezech. I, 4, et seqq. — [2] Id. II, 1.

tum, sed nec etiam Principatibus, Potestatibus, neque alii cuipiam Virtuti comprehensibilis sit Deus, id jam vellem ostendere; sed jam defessus animus est, non multitudine, sed horrore dicendarum rerum. Tremit enim et horrescit supernis illis contemplationibus diutius immorans. Quamobrem ex cœlis eum reducamus, perculsumque recreemus, ad solitam confugientes exhortationem. Quænam illa est? ut precemur eos qui tali morbo laborant, ad sanitatem revocari. Nam si pro ægrotis, pro laborantibus ad metalla, pro dura servitute pressis, pro energumenis, Deum rogare jubemur; quanto magis pro his? Impietas quippe ipso dæmone tetrior est? Illa namque insania veniam meretur, hic vero morbus nullam habet defensionem. At quando de oratione pro energumenis mentionem feci, aliquid ea de re Vestræ Charitati disserere animus est, gravem ab Ecclesia morbum excindamus. Etenim absurdum esset dum exterorum morbis tanta cura medemur, propria negligere membra. Quod genus morbi illud est? Ingentem hanc populi multitudinem, nunc coactam, et tanto studio auscultantem, tremenda illa ora oculis perquirens, videre non potui : admodumque ingemui, quod loquente quidem conservo, ingens sit studium, summa alacritas, cunctis sese mutuo impellentibus, et ad usque finem manentibus; cum autem Christus in sacris mysteriis sese ostensurus est, Ecclesia vacua desertaque maneat. Quo pacto isthæc veniam mereantur? Tali certe segnitie omnem studii in auscultando vestri laudem amittitis. Quis enim ex vobis non nos quoque damnaturus est, cum videat totum concionis fructum vobis statim effluxisse? Nam si dictis sedulo attenderetis, operibus sane vestram exhiberetis diligentiam. Quod autem statim atque audivistis, discedatis, id profecto signum est vos nihil dictorum animo suscepisse. Etenim si ea in ani-

mis vestris deposita essent, vos plane intus retinerent, et majori cum pietate horrendis illis mysteriis admoverent. Nunc autem quasi citharœdum quempiam audissetis, sic omni fructu vacui cessante concione receditis. At quorsum frigida illa multorum excusatio? Precari etiam domi possumus, concionem doctrinamque audire nonnisi in Ecclesia possumus. Te ipsum, mi homo, decipis. Precari etiam domi potes; ita vero precari ut in Ecclesia non potes, ubi tanta patrum frequentia, ubi clamor unanimiter ad Deum emissus. Non perinde exaudieris cum penes te solus Deum precaris, atque ubi cum fratribus tuis. Hic aliquid amplius est, nempe concordia et consensus, charitatis vinculum, et sacerdotum orationes. Ideo namque sacerdotes præsunt, ut multitudinis preces infirmiores cum hisce validioribus conjunctæ, una cum eis in cœlum ascendant. Alioquin quid concio prosit, nisi sit cum oratione conjuncta? Prius oratio, deinde sermo, sic aiunt Apostoli: « Nos autem in oratione et verbi ministerio perseve» remus[1]. » Sic et Paulus facit, cum in Epistolarum exordiis precetur, ut quasi lumen lucernæ, ita et orationis lux verbo præeat. Si ita te assuefeceris orandi diligentiæ, conservorum doctrina non egebis, ipso Deo, sine ullo mediatore, mentem tuam irradiante. Quod si unius oratio tantam vim habeat, multo magis ea, quæ cum multitudine emittitur: hæc plus habet nervorum, majoremque fiduciam, quam domi emissa. Undenam id liquet? Ipsum audi Paulum loquentem: « Qui de tanta morte eripuit nos, et » adhuc eruet. Speramus autem quod adhuc eripiet: vo» bis quoque in oratione pro nobis subvenientibus; ut de » dono nobis collato per multas personas gratiæ agantur » pro nobis[2]. » Sic etiam Petrus carcerem effugit: « Ora» tio enim fiebat sine intermissione ab Ecclesia ad Deum

[1] Act. vi, 4. — [2] 2 Cor. i, 11.

»pro eo[1]. » Quod si Ecclesiæ oratio Petro profuit, ac columnam illam eduxit ex carcere, quare tu ejus vim despicis, dic mihi, et quam habebis excusationem? Ipsum quoque Deum dicentem audi, se multitudine cum benevolentia orante placari. Nam cum sese apud Jonam excusaret, de cucurbitæ frutice, ait : « Tu quidem pepercisti » cucurbitæ, pro qua non laborasti, neque excoluisti eam; » et ego non parcam Ninivæ civitati magnæ, in qua habi» tant plus, quam centum viginti millia hominum[2]. » Non abs re multitudinem opponit; sed ut scias, orationem uno consensu factam, magnam vim habere. Hoc vobis ex humana historia planum facere libet.

VII. Ante hos decem annos quidam tyrannidem affectantes, deprehensi captique sunt, quod vos non ignoratis. Tum aliquis in magistratu constitutus, criminis reus compertus, cum ad mortem fune ad os alligato duceretur, tota urbs ad Hippodromum accurrit, eductisque officinarum operis, simul totus populus reum imperatoriæ ultioni etsi nulla dignum venia subduxit. Ita-ne terreni Imperatoris iram placare volentes, cum liberis et uxoribus omnes accurritis; cœlorum vero Imperatorem, vobis propitium reddere studentes, atque ex ira ultioneque ejus non unum, vel duos, aut tres, aut centum, sed omnes per orbem peccatores, necnon dæmoniacos a diaboli laqueis erepturi, sedetis, nec simul omnes concurritis, ut Deus concordiam vestram reveritus, et illis pœnam, et vobis peccata remittat? Nam si in foro illo tempore fueris, si domi, si in negotiis urgentibus, nonne leone quovis vehementius, abruptis vinculis, ad communem supplicationem te sponte conferes? Ecquam, dilecte, illo tempore spem salutis habere possis? Non homines solum horrendam illam emittunt vocem, sed et Angeli ante Dominum

[1] Act. XII, 5. — [2] Joan. IV, 10, 11.

procumbunt, Archangeli precantur : habent tempus illud idoneum, oblationem sibi faventem. Ac quemadmodum homines excisis olearum ramis reges movere solent, illaque arbore ad clementiæ ipsos memoriam revocant ; sic et Angeli tunc temporis pro olearum ramis ipsum corpus dominicum protendentes, Dominum pro humana natura rogant, ac si dicerent : Pro his supplicamus, quos tu præveniens ita diligere dignatus es, ut animam tuam traderes : pro his supplicationes fundimus, pro quibus tu sanguinem effudisti ; pro his rogamus, pro quibus hoc corpus immolasti. Ideo energumenos illo tempore diaconus adducit, jubetque caput tantum inclinare, ut ipso corporis situ supplicationes emittant. Ipsis enim cum communi fratrum cœtu precari non licet. Ideoque illos sistit, ut eorum tum calamitatem, tum taciturnitatem miseratus fiducia tua ad illius patrocinium utaris. Hæc itaque cogitantes concurramus illa hora, ut nobis misericordiam attrahamus, et gratiam inveniamus ad opportunum auxilium. Laudastis ea quæ dicta fuere, cum magno tumultu et plausu admonitionem accepistis. Sed ut nobis laudes ipsis operibus exhibeatis, non longum tempus quæritur ad obsequentiam demonstrandam : exhortationem oratio sequatur : hanc quæro laudem, hunc per opera ipsa plausum. Vos itaque mutuo hortamini ad standum quemadmodum stetistis : si quis sese moveat ut ordinem deserat, hunc sedulo retinete ; ut et proprii studii, et fraternæ curæ duplicem mercedem reportantes, cum majori fiducia preces effundatis, placatoque Deo, et præsentia et futura bona consequi possitis, gratia et benignitate Domini nostri Jesu Christi, cum quo Patri et Spiritui sancto gloria et imperium in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA IV.

De incomprehensibili, contra Anomœos.

I. Satius jam esset, postquam nuper ostendimus Deum esse incomprehensibilem hominibus, imo et ipsis Cherubim et Seraphim, a negotiis expediri, et nihil ulterius movere : verum quia id nobis in studio et in proposito est, ut non modo adversariorum ora occludamus, sed etiam ut charitatem vestram magis magisque instituamus, idipsum argumentum repetimus, ulteriusque sermone procedimus. Nam si in iis diutius immoremur, et vos doctiores efficiemus, et nos splendidiorem victoriam reportabimus; tum si quid reliquiarum supersit, id jam prorsus de medio tolletur; quandoquidem noxias herbas, non a summitate modo tondere opus est, si enim radices maneant, denuo pullulabunt; sed etiam ab ipso telluris gremio radicitus evellas oportet, exponasque solarium radiorum ardori, ut omnino marcescant. Age ergo in cœlum rursus sermone conscendamus, non ut curiosius scrutemur, vel subtiliores quæstiones moveamus; sed ut eorum qui neque se ipsos norunt, neque humanæ naturæ modum intelligere volunt, intempestivam contentionem tollere satagamus. Ideo quippe ex abundanti, non Dei modo, sed etiam Angelorum conspectum justo illi viro intolerandum fuisse ostendimus, quando totam vobis historiam legimus : sæpiusque beatum Danielem induximus pallentem, trementem, neque melius affectum, quam ii, qui deficiunt, quorumque anima vincula carnis abrumpere festinat. Sicut enim columba domestica et mansueta, in domuncula

habitans, si strepitu terreatur, expavefacta in tectum avolat, et per fenestras exitum quærit, ut sese ab angustia eximat; sic beati illius viri anima, ex corpore egredi et externa petere gestiebat; exiissetque plane, atque avolasset, corpusque vacuum reliquisset, nisi statim Angelus prævertisset, eamque ab angustia liberasset, inque proprium sibi domicilium reduxisset. Idcirco autem hæc tunc dicebam, ut ediscerent illi, quantum Angelus homini præstet, et ex conservi præcellentia emendati, contra Dominum insanire cessarent. Justus ille vir, tanta præditus fiducia Angeli conspectum non tulit, et hi, qui tantum ab illius virtute remoti sunt, non Angelum, sed ipsum Angelorum Dominum curiose scrutantur : ille leonum ferocitatem edomuit; nos ne vulpes quidem vincere possumus; ille draconem medium disrupit, feræque naturam superavit, sua in Deum fiducia fultus, nos minutissima quoque reptilia formidamus; ille regem instar leonis furentem, iramque Nabuchodonosoris omni flamma vehementiorem in barbaros exercitus ruentem, accedens compressit, et tenebris offusa omnia illustravit. Attamen hic, qui lucem attulerat, Angelum venientem intuitus, caligine gravi interceptus est. Quam igitur excusationem afferent ii, qui beatam illam perlustrare naturam conantur? Nos vero non hic finem loquendi fecimus, sed ad sapientes illas Virtutes orationem transtulimus, oculos earum aversos ostendimus, obtensas alas, erecta crura, clamorem perpetuum, et quomodo illæ incorporeæ Virtutes stupore et admiratione capti animi signa præbeant : quanto enim sapientiores, quanto nobis propinquiores sunt ineffabili illi beatæque substantiæ, tanto magis incomprehensibilitatem norunt: magnitudo quippe sapientiæ, magnitudinem pietatis efficit. Diximus vobis quid inaccessibile sit, et quod illud multo majus sit incomprehensibili: cujus rei causam adjecimus,

quia scilicet incomprehensibile post examen incomprehensibile esse deprehenditur : inaccessibile vero examen non patitur, ac ne quidem adeundi principium, ubi et pelagi exemplo opus habuimus. Addidimus non dixisse Paulum, Deum esse lucem inaccessibilem, sed lucem habitare inaccessibilem : quod si domus ipsa sit inaccessibilis, multo magis qui in illa habitat Deus. Hæc porro dixit Paulus, non ut Deum loco circumscriberet, sed ut magis magisque liqueret Deum nec cogitari nec adiri posse. Alias item Virtutes induximus, nempe Cherubim, declaravimusque quomodo supra illas sit firmamentum, lapis crystalli, similitudo throni, et species hominis, electrum, ignis, arcus, et quod post hæc omnia Propheta dicat, « Hæc visio » similitudinis Domini :[1] » atque ex his omnibus Dei attemperationem vobis demonstravimus, eamque tamen ejusmodi, quæ nec a supernis Virtutibus ferri possit.

II. Hæc non sine causa repeto ; sed quia me promissi debitorem novi, scire volo, quid solverim, quidque solvendum supersit. Sic et æris alieni debitores faciunt, tabellas in medium proferunt, ubi debiti ratio descripta, quibus fœneratori exhibitis, residua numerant. Ego similiter, aperto memoriæ vestræ libro, atque iis, quæ jam soluta sunt quasi digito demonstratis, ad reliqua demum propero. Quid igitur residuum erat? ut ostenderemus, neque Principatus, neque Potestates, neque Dominationes, neque aliam ullam creatam Virtutem esse, quæ Deum perfecte comprehendat. Sunt enim sine dubio et aliæ Virtutes, quarum ne nomina quidem novimus. Perpendite insanam hæreticorum arrogantiam, ne servorum quidem nomina novimus, et ipsam Domini substantiam perscrutantur. Sunt enim Angeli, Archangeli, Throni, Dominationes, Principatus et Potestates. At non hi soli in cœlo

[1] Ezech. II, 1.

sunt populi, sed infinitæ gentes, tribus innumeræ, quas nullus sermo declarare potest. Undenam constat plures esse Virtutes, quarum nomina ignoramus? Paulus qui illa dixerat hoc etiam docet, ita de Christo loquens : « Constituit eum super omnem Principatum, et Potestatem et » Virtutem, et omne nomen quod nominatur non solum in » hoc sæculo, sed etiam in futuro [1]. » Videtis aliqua illic esse aliquando cognoscenda, quæ nunc ignota sunt? Ideo dixit, quæ non modo in hoc sæculo nominantur, sed etiam in futuro. Ecquid mirum si substantiam non perfecte comprehendunt? Illud enim demonstrare non arduum est. Nam dispensationum ejus multas ne quidem supernæ Virtutes norunt, nec Principatus, Potestates et Dominationes. Idque rursum ex apostolicis verbis planum faciemus, nempe multas ex divinis dispensationibus nobiscum edidicisse, quas ante quam nos disceremus ignorabant. Non solum autem nobiscum didicerunt, sed etiam a nobis ipsis : « Aliis, inquit, generationibus non est, si» cut nunc revelatum est sanctis Apostolis ejus et Prophetis » in spiritu, esse gentes cohæredes et concorporales, et » comparticipes promissionis ejus [2]. » Promissiones autem Judæis datæ fuerant : « Per Evangelium, cujus factus sum » ego Paulus minister. » Undenam ostenditur supernas Virtutes id tunc edidicisse? nam quæ dicta sunt ad homines spectant. Audi : « Mihi omnium hominum minimo data est » gratia hæc evangelizare omnibus investigabiles divitias » Christi [3]. » Quid est investigabile? Quod perquiri nequit, nec modo reperiri non potest, sed neque investigari. Audiant quam creba adversum se jacula a Paulo emittantur? Nam si divitiæ investigabiles sunt, quomodo is, qui largitur divitias, non investigabilis sit? « Et illuminare omnes » quæ sit dispensatio sacramenti absconditi a sæculis in » Deo ; ut manifestetur nunc Principatibus et Potestatibus

[1] Ephes. I, 21. — [2] Id. III, 5. — [3] Ibid. 8.

» per Ecclesiam multiformis sapientia Dei[1]. » Audis quod nunc, non ante, illæ Virtutes hæc cognoverint? Nam quæ rex consultat, satelles nescit : « Ut manifestetur nunc Principatibus et Potestatibus per Ecclesiam multiformis sapientia Dei. » Vide quantum honoris humanæ naturæ collatum sit, quando nobiscum et per nos supernæ Virtutes Regis secreta cognoverunt. Sed undenam pateat de cœlestibus illis dici, etenim dæmonas etiam interdum vocat Principatus et Potestates, ut cum dicit : « Non est nobis » colluctatio adversus sanguinem et carnem, sed adversus » Principatus et Potestates, adversus mundi rectores te» nebrarum sæculi hujus[2]. » Numquid ergo id nunc etiam dicit, nempe dæmonas tunc cognovisse? Nequaquam; sed de supernis illis agit Virtutibus : cum enim dixisset, Principatus et Potestates, adjecit, In cœlestibus. Illi namque Principatus et Potestates, cœlestes ; hi vero sub cœlo sunt : quamobrem rectores mundi vocat illos, ostendens cœlum ipsis inaccessum esse : totamque eos suam tyrannidem in hoc solum mundo exercere.

III. Vidisti-ne quo pacto nobiscum et per nos illa cognoverint? Sed ad debitum illud solvendum veniamus, ac probemus neque Principatus neque Potestates ipsius substantiam nosse. Quis hoc dicit? Non jam Paulus aut Hesaïas, aut Ezechiel, sed aliud vas sanctum, ipse tonitrui filius, dilectus Christi Joannes, qui supra pectus Dominicum recubuit, et divinos inde fontes hausit. Quid igitur ait? « Deum nemo vidit unquam[3]. » Vere tonitrui Filius, nam tuba clariorem emisit vocem, quæ possit contentiosos omnes confundere. Sed videamus quid contra objici possit. Quid, quæso, dicis, Joannes, « Deum nemo vi» dit unquam? » Quid de Prophetis agamus, qui dicunt, « Vidi Deum? » Hesaïas enim ; « Vidi Dominum, inquit, » sedentem super solium excelsum et elevatum[4] ; » Da-

[1] Ephes. III, 10.— [2] Id. VI, 12. — [3] I Joan. IV, 12. — [4] Isaï. VI, 1.

niel vero : « Vidi donec throni positi sunt, et Antiquus » dierum sedit [1]; » Michæas item : « Vidi Dominum Deum » Israël sedentem super solium suum [2]; » alius rursum Propheta dicit : « Vidi Dominum stantem super altare, et dixit » mihi, Percute super Propitiatorium [3]. » Multa sane hujusmodi testimonia colligi possunt. Cur ergo Joannes ait, « Deum nemo vidit unquam [4]? » Ut ediscas eum de perfecta comprehensione et clara cognitione loqui. Quod enim illa omnia per attemperationem facta sint, neque puram illius substantiam quisquam illorum viderit, hinc palam est quod varie quisque viderit. Etenim Deus simplex est, incompositus, et figuræ expers; illi vero figuras viderunt varias. Hoc ipsum per alium Prophetam ostendit, ipsisque persuadet se non perfectam substantiam vidisse, his verbis : « Ego visiones multiplicavi, et in manibus Prophetarum » assimilatus sum [5] : » non ipsam meam substantiam ostendi, sed videntium infirmitati me attemperavi. Joannes ergo non de hominibus hoc dicit, « Deum nemo vidit unquam : » id enim liquet cum ex iis, quæ dicta sunt, propheticis nempe verbis, « Ego visiones multiplicavi, et in manibus » Prophetarum assimilatus sum; » tum ex sententia Moysi prolata; cum enim ille Deum facie ad faciem videre cuperet, ait Deus : « Nemo videbit faciem meam, et vivet [6]. » Liquidum itaque illud, atque in confesso est. Non ergo de humana natura tantum, sed etiam de supernis Potestatibus hoc ait, « Deum nemo vidit unquam, » quamobrem ipsum quoque Unigenitum hujus doctrinæ præceptorem inducit. Ne quis enim diceret, Undenam id liquet? adjecit : « Unigenitus filius, qui est in sinu Patris, » ipse exposuit, ac fide dignum dogmatis testem doctoremque inducit. Atqui si idipsum quod Moyses hic significare vellet, frustra

[1] Dan. VII, 9. — [2] 3 Reg. XXII, 19. — [3] Amos. IX, 1. — [4] 1 Joan. IV, 12. — [5] Osee. XII, 10. — [6] Exod. XXXIII, 10.

adjiceret, « Unigenitus exposuit. » Sed etiam prius, quam Joannes hæc quasi doctus ab Unigenito diceret; id nobis Propheta declarasset, utpote qui a Deo accepisset. Sed quia plus aliquid, quam tunc dictum fuisset, nobis revelaturus erat, nempe, ne supernas quidem Virtutes ipsum videre, ideo Unigenitum doctorem inducit. Visionem porro hic cognitionem esse intellige. Neque enim pupillæ, oculi, palpebræ incorporeis insunt Virtutibus; sed quod nobis est visio, ipsis est cognitio. Itaque cum audis, « Deum » nemo vidit unquam, » Id intellige, nullum esse qui Deum substantialiter omnino perfecte cognoscat. Ac de Seraphim cum audis ea oculos avertisse, et vultum obtexisse, deque Cherubim, ea idem ipsum fecisse, ne oculos vel pupillas ipsa habere putes, corporis enim est hujusmodi forma, sed his a Propheta cognitionem significari crede. Cum itaque Propheta dicit, illas Virtutes Deum quamvis sese attemperantem non ferre potuisse, nihil aliud significat, quam ejus cognitionem claram et accuratam, comprehensionemque ferre non posse, neque audere puram illam perfectamque substantiam intueri; ne quidem cum sese attemperat. Nihil autem aliud est intueri, quam cognoscere. Quamobrem Evangelista, compertum habens humanæ non esse naturæ talia scire, neque supernis ipsis Virtutibus comprehensibilem esse Deum, eum ipsum, qui in dextera ejus sedet, et hæc perfecte novit, hujus doctrinæ præceptorem inducit. Neque simpliciter dixit, Filius, quamvis si ita locutus esset, satis id fuisset ad ora impudentium hominum obturanda. Sicut enim multi Christi dicuntur, unus autem verus Christus est; et multi domini dicuntur, unus vero Deus; sic et multi filii dicuntur, unus vero filius, atque ipsa articuli additio Unigeniti præcellentiam satis indicat. Attamen ea re non contentus, cum dixisset, « Deum nemo vidit unquam, » subjunxit, Unige-

» nitus Filius, qui est in sinu Patris, ipse exposuit. » Primo dixit, « Unigenitus, et postea Filius. » Cum enim propter nominis communitatem, gloriam ejus plerique minuant, unum inter multos illum esse rati; Filii quippe nomen omnibus commune est : ideo quod est ipsi præcipuum et peculiare, ad nullumque alium pertinet, præposuit, nempe « Unigenitus; » ut hinc credas, vel commune illud, non vere commune esse, sed ipsi proprium et peculiare, neminique aliorum ut illi convenire.

IV. Utque clarius id evadat, rem fusius explicabo. Nomen illud, « Filius, » et hominibus et Christo convenit; sed nobis abusu quodam; illi vero, proprie : illud autem, « Unigenitus, » ipsi proprium est, neminique aliorum el abusive tribuitur. Ut igitur ab appellatione, nemini competente, præterquam ipsi soli, etiam aliam, quæ multis tribuitur, ipsi propriam esse putares, ideo prius dixit, « Unigenitus, » posteaque « Filius. » Quod si ne hæc quidem tibi satis sint, tertium addam, illudque crassum et humanum, sed quod possit tamen humi repentes ad gloriæ Unigeniti notitiam reducere. Quid illud est? « Qui est » in sinu Patris. » Crassum illud verbum est, sed quod satis sit ad genuinam rationem commonstrandam, si quemadmodum Deo deceat intelligatur. Sicut enim cum thronum audis et sedem a dextris, non vere thronum opinaris, nec locum, nec circumscriptionem; sed a throni appellatione, et a sedis societate, honoris æqualitatem paritatemque intelligis; sic et cum sinum audis, ne sinum putes esse, neque locum; sed a sinus voce propinquitatem et fiduciam apud genitorem cogita. Nam quod in sinu versetur, id clarius nobis quod Genitori propinquus sit demonstrat, quam quod a dextris sedeat. Neque enim Pater in sinu suo esse Filium pateretur, nisi ejusdem substantiæ esset, neque ipse Filius, si inferioris esset naturæ,

in paterno sinu versari sustineret. Ut Filius ergo et Unigenitus, atque in sinu paterno versans, omnia quæ Patris sunt perfecte novit. Quapropter his Evangelista verbis est usus, ut Filii accuratam, quam de Patre habet, cognitionem declararet: nam de cognitione sermo erat. Quod nisi ita esset, cur sinus memoratur? Nam si Deus non sit corpus, ut vere non est, neque genuinitas et propinquitas Filii erga Genitorem significetur, frustra ac sine causa hoc dictum injectum fuit, cum nullius nobis sit usus. Verum non frustra injectum est: absit; neque enim temere Spiritus loquitur; sed propinquitatem Filii erga Patrem significat. Cum enim rem magnam asseruisset Evangelista, quod neque superna creatura ipsum videat, id est, perfecte cognoscat, ut fide dignum hujus rei doctorem adduceret, hæc verba protulit, ut ipsi tanquam Filio et Unigenito in sinuque paterno versanti, in omnibus fidem haberes, neque ulterius dubitares. Si quis vero nec contentiose nec impudenter agere velit, idipsum æternitatem comprobare dixerim. Quemadmodum enim ex illo ad Moysen dicto, « Ego sum qui sum [1], » æternitatem ediscimus; sic et ex illo, « Qui est in sinu Patris, » ipsum ab æterno in sinu Patris esse arguere possumus. Quod itaque creaturæ cuilibet substantia Dei sit incomprehensibilis. his omnibus demonstratum est. Restat ut ostendamus Filium et Spiritum sanctum duntaxat illum accuratissime cognoscere. Verum ea re ad aliam disputationem remissa, ne dictorum copia memoriam confundamus, ad solitam exhortationem sermonem convertamus. Quænam illa solita exhortatio? Ut assiduæ orationi mente sobria vigilique animo incumbamus. Etenim nuper hac de re vos allocutus, omnes vidi prompto animo morem gerere. Absurdum sane esset, si cum segniores vos video objurgem,

[1] Exod. III, 11.

cum vero recte agitis non laudem. Laudare igitur vos hodie volo gratiasque vobis illius obsequentiæ reddere: gratias autem ita reddemus, si vos docuerimus, qua de causa hæc oratio cætera præcedat, et cur dæmoniacos, ac mente captos tunc diaconus induci, et capita inclinare jubeat. Cur ergo sic agit? Mala gravisque catena est agitatio dæmonum; catena, inquam, ferro validior. Quemadmodum igitur judice prodituro, ut in excelso tribunali sedeat, carceris custodes, detentos omnes eductos domicilio, ante cancellos et tribunalis vela collocant, squallidos, sordentes, passis capillis, scissis pannis indutos; ita Patres faciendum statuerunt, quando futurum est ut Christus ceu in excelso tribunali sedeat, in ipsisque mysteriis appareat, ut scilicet dæmoniaci, quasi vincti quidam inducantur; non ut pœna supplicioque afficiantur; sed ut populo urbeque tota intus præsente communes supplicationes fierent, omnibus animo uno communem Dominum illorum gratia precantibus, magnaque voce misericordiam poscentibus.

V. Talem igitur orationem deserentes increpabam, qui illo tempore foris versabantur. Nunc eos, qui intus manent, incusare volo; non quod maneant, sed quod intus positi, nihilo melius, quam ii qui absunt, se habeant, dum horrendo illo tempore, mutuo confabulantur. Quid agis, o homo? Tot ex fratrum tuorum numero vinctos prope cernis, et tu de rebus nihil ad te pertinentibus fabularis? An vel ipse solus rei aspectus non te potest deterrere et ad misericordiam pertrahere? Frater tuus in vinculis, et tu in segnitie versaris? Qua, quæso, venia dignus eris, sic inhumanus, immisericors, durus? Annon times ne te confabulantem, segniter agentem, negligentem, dæmon quispiam inde exiliens, vacantem scopisque mundatam animam tuam facile invadat, reserata domo reperta? An-

non oporteret omnes illo tempore lacrymas effundere, madentibus esse oculis, fletus gemitusque per Ecclesiam audiri? Post mysteriorum communionem, post lavacri fructum, post initam cum Christo societatem, lupus ille potuit ex ovili agnos rapere, et penes se retinere; tu vero tantam cernens calamitatem, non lacrymaris? Quo pacto hæc possint excusari? Non vis fratris vicem dolere? saltem pro te metue et expergiscere. Si vicini tui domum conflagrare videres, etiamsi is omnium tibi inimicissimus esset, annon accurreres, ut incendium restingueres, veritus ne incendium paulatim serpens fores tuas invaderet? Idipsum in dæmoniacis cogita, nam dæmonum agitatio ceu incendium quoddam exitiosum est. Cave ergo ne dæmon ultra progressus animam invadat tuam : ac cum præsentem videris, diligenter ad Dominum confugias; ut cum dæmon te animo ferventi excitatoque viderit, nullum sibi apud te aditum esse intelligat. Si enim te oscitantem et segnem viderit, ut desertum diversorium invadet; sin vigilantem, et intentum, cœlisque hærentem, ne intueri quidem audebit. Itaque si fratrem non curas, saltem tibi consule, animæque tuæ aditum maligno dæmoni occlude. Nihil autem perinde ipsi ingressum ad nos occludere solet, atque oratio et supplicatio assidua. Nam quod diaconus omnibus præcipiat his verbis : « Erecti stemus probe[1], » non frustra temereque statutum est; sed ut humi repentes cogitationes erigamus, utque segnitiem sæcularibus curis partam ejicientes, rectam coram Deo animam nostram statuere possimus. Quod autem hoc verum sit, quodque non corpus hæc verba respiciant, sed animam, quam erigere jubemur, audiamus Paulum, eodem modo illa loquendi formula usum. Cum enim lapsis, et ærumnarum mole pene desperantibus scriberet, dicebat: « Solutas

[1] Liturgiæ verba.

» manus et soluta genua erigite [1]. » An dixerimus illum de manibus et genibus corporeis loqui? Minime : neque enim homines cursui et certaminibus deditos alloquitur, sed vires cogitationum a tentationibus prostratas his verbis excitare jubet. Cogita cui proxime astes, ac quibuscum Deum invocaturus sis, scilicet cum Cherubim. Animadverte quos habeas socios, idque tibi ad vigilantiam satis erit, cum tecum reputaveris te carne indutum et corpore cum incorporeis Virtutibus ad communem Dominum celebrandum ascribi dignari. Nemo igitur animo resoluto sacras illas et mysticas laudes adeat; nemo sæculares tunc temporis cogitationes in mente verset : sed terrenis omnibus expulsis, in cœlum se totum transferat, ac quasi ad thronum gloriæ admotus, cum Seraphim volaret, sic sanctissimum hymnum, magnifico gloriosissimoque Deo emittat. Ideo tunc temporis probe stare jubemur. Probe namque stare nihil aliud est, quam ita stare, ut decet hominem astare Deo; nempe cum horrore et tremore, cum animo vigili et diligenti. Nam hoc quoque dictum ad animam pertinere Paulus rursum significavit his verbis, « Sic » state in Domino, charissimi [2]. » Quemadmodum enim sagittarius si recte tela fundere velit, primo gradum stationemque componat oportet; deinde e regione scopi diligenter positus tela jacere nititur: sic et tu infestum diaboli caput telis impetiturus, cogitationum statum primo cures, ut rectum sine obice gradum statuens, probe contra illum tela emittas.

VI. Et hæc quidem de oratione. Quia vero præter segnitiem in orando, aliud quidpiam admodum perniciosum diabolus excogitavit, hic quoque aditus ipsi præcludendus est. Quid ergo mali machinatus est improbus ille dæmon? Vos cernens tanquam uno corpore compactos,

[1] Hebr, XII, 12. — [2] Philip. IV, 1.

multoque studio dictis attendentes, non ausus quidem est ex ministris suis aliquos mittere, qui vos consilio, hortatuque suo a concionibus abducerent : gnarus vestrum neminem tale consilium admissurum esse : sed quosdam latrunculos et marsupiorum sectores multitudini immiscuit, curavitque ut multis hic congregatis, aurum, quod ligatum servabant, subriperetur, quod sæpe multisque contigit. Ne igitur ita semper contingat, neve pecuniarum jactura audiendi studium extinguat, multis in tale damnum incidentibus ; hortor vos auctorque sum vobis omnibus, ne aurum huc afferatis, ne vestrum auscultandi studium ansam illis præbeat male agendi ; neve voluptas, quam hic versantes percipitis, auri furto obturbetur. Etenim id diabolus molitur, non ut vos pauperiores reddat, sed ut pecuniæ jactura, mœrorem pariens, ab auscultandi cupiditate vos abducat. Nam et Job, non ideo bonis omnibus spoliavit, ut pauperiorem efficeret, sed ut a pietate deturbaret : non illi scopus erat, ut pecunias auferret, quippe qui nihil id esse sciret ; sed ut facultatum dispendio in peccatum induceret. Quod quidem si facere nequeat, nunquam se rem bene gessisse putabit. Cum ergo ejus scopum teneas, charissime, cum te vel furum opera, vel alia quavis ratione auro mulctaverit, gloriam Domino referas, et amplius lucratus fueris, duplicemque ipsi plagam infliges, quod non moleste tuleris, quodque gratias egeris. Nam si te viderit damno pecuniarum frangi, eoque adduci ut Domino irascaris, nunquam finem faciet id agendi ; sin advertat te non modo non blasphemare Deum, qui te creavit, sed etiam ipsi de jactura gratias agere, a tentationibus inferendis absistet , gnarus molestiarum experimentum tibi gratiarum actionis argumentum esse, ac splendidiorem tibi coronam pluraque præmia parere. Quod etiam ipsi Job accidit. Cum enim, sublatis opibus, vulne-

ratoque corpore, vidit illum gratias agere, non ultra ipsum aggredi ausus est; sed turpi et ignominiosa clade profligatus abscessit, cum Dei athletam illustriorem reddidisset. Hæc igitur cum sciamus, unum duntaxat metuamus, peccatum nempe: cætera vero strenue toleremus, sive pecuniarum jacturam, sive corporis ægritudinem, sive calamitates, sive damna et sycophantias, sive aliud quidpiam molestum inferatur. Hæc quippe natura sua, non solum nos detrimento afficere nequeunt, sed etiam admodum juvabunt, dum gratias agendo feramus, majoremque nobis afferent mercedem. Vides quippe ipsum Job, postquam patientiæ et virtutis corona redimitus est, ea quæ amiserat dupla recepisse. Tu vero non dupla, aut triplicia, sed centupla omnia recipies, si generose feras, et vitam æternam in hæreditatem accipies, quam utinam omnes consequamur, gratia et benignitate Domini nostri Jesu Christi, cui gloria et imperium, nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA V.

De incomprehensibili, contra Anomæos.

I. Qui prolixius argumentum, multisque sermonibus egens aggressurus est, quod non uno duobus tribusve, sed longe pluribus diebus absolvere possit, huic expedire puto, ut non totam confertim doctrinam in auditorum animos effundat, sed ut totum plures in partes dividendo, hac distributione levius reddat orationis onus. Nam lingua, auditus, et sensuum nostrorum singuli, modum, regulas terminosque habent, quos si quis transgredi velit, a præ-

sente sibi facultate dejicitur. Quid enim, quæso, luce dulcius? Quid radio jucundius? Attamen hæc suavitas, hæc voluptas, si ultra modum in oculis versetur, gravis molestaque efficitur. Quamobrem Deus diei noctem succedere voluit, ut fatigatos oculos, demissis palpebris operiret, pupillas sopiret, laborantemque vim oculorum quieti daret; et ad sequentis diei officium aptiorem redderet. Ideo vigilia et somnus inter se contraria, ex moderato usu parem jucunditatem afferunt, cumque lucem suavem vocemus, suavem pariter vocamus somnum qui nos abducit a luce. Ita immoderatus usus, ubique gravis molestusque est; moderatus contra, dulcis, utilis et suavis. Idcirco nos quartam quintamve diem emensi (14), ex quo de incomprehensibili agere cœpimus, ne quidem hodie disputationem absolvere destinavimus, sed postquam ea quæ satis sint Vestræ Charitati disseruerimus, rursus menti vestræ inducias dare decrevimus. Ubinam ergo nuper disputandi finem fecimus? Nam inde sermonem resumere convenit, una siquidem est doctrinæ series. Dicebamus tunc hæc esse Filii tonitrui verba, « Deum nemo » vidit unquam : Unigenitus filius, qui est in sinu Patris » ipse exposuit [1]. » Hodie quo loco ipse Unigenitus Filius exposuerit dicere operæ-pretium erit. «Respondit, inquit, » Judæis et dixit : Non quia Patrem vidit quisquam, nisi is, » qui est ex Deo, hic vidit Patrem [2]. » Visionem hic rursus cognitionem appellat : nec simpliciter dixit, Nemo vidit Patrem, posteaque tacuit, ne quis de hominibus tantum hæc eum dixisse putaret, sed cum ostendere vellet neque Angelos, neque Archangelos, neque supernas Virtutes eum videre posse, id additamento illo palam fecit : cum enim dixisset, « Patrem nemo vidit unquam, subjunxit, » nisi is qui est ex Deo ; hic vidit Patrem. » Si enim simpli-

[1] Joan. I, 18. — [2] Id. VI, 46.

citer dixisset, « Nemo, » multi ex auditoribus id de natura tantum nostra dictum putassent : jamvero, cum postquam dixerat, « Nemo, » addat, « Nisi Filius, » hoc Unigeniti additamento omnem creaturarum exclusit : Quid ergo dices, numquid et Spiritum sanctum? Nequaquam, neque enim ille pars creaturarum est. Illud vero, « Nemo, » ad creaturarum tantum discrimen semper ponitur. Nec si de Patre dicatur, Filium excludit, nec si de Filio, Spiritum sanctum. Ut autem vel inde demonstrem illud, « Nemo, » non ad Spiritus sancti, sed ad creaturæ exclusionem dictum esse, de eadem ipsa cognitione, quam solius Filii esse dicit, audiamus quid voce, « Novit, » adhibita Paulus Corinthiis dicat : « Quis enim novit quæ sunt hominis, » nisi spiritus hominis, qui est in ipso? Ita et quæ Dei sunt » nullus cognovit, nisi Spiritus Dei[1]. » Sicut igitur hic vox illa, « Nemo, » non excludit Filium; sic et cum de Christo dicitur, vox eadem, « Nemo, » non excludit Spiritum sanctum. Patet ergo verum esse quod diximus. Si enim cum dicitur, « Nemo novit Patrem, nisi is qui ex Deo est, » Spiritus sanctus excluderetur, frustra Paulus diceret, sicut homo quæ sua sunt novit, sic et Spiritus sanctus quæ sunt Dei accurate novit. Eodem quoque modo vox illa, « Unus, » dicitur, eamdem quippe vim et potestatem habet. Illud vero consideres velim, « Unus Deus Pater, inquit, ex quo omnia : » et unus Dominus Jesus Christus, per quem omnia[2]. » Nam si eo quod unus dicatur esse Deus Pater, Filius a deitate excluderetur, etiam quod unus dicatur Dominus Filius, Pater a dominatione excluderetur : atqui quod dicatur, Unus Dominus Jesus Christus, id Patrem non excludit a dominatione; ergo neque Filius excluditur a deitate cum dicitur, Deum esse Patrem.

II. Quod si iterum dicant, ideo Patrem unum Deum

[1] 1 Cor. II, 11. — [2] Id. VIII, 6.

dici, quod Filius, licet Deus, non talis tamen Deus sit, qualis Pater, ex eorum distinctionibus illud dicendum relinquitur, neque enim nos id unquam dixerimus, nempe ideo Filium vocari Dominum, quia licet Pater sit Dominus, non tamen talis Dominus, qualis Filius est. Quod si hoc impium est; neque prius illud dici possit. Sed quemadmodum illud, Unus Dominus, non excludit Patrem a perfecta dominatione; neque uni tantum Filio illam ascribit; ita neque illud, « Unus Deus, » Filium excludit a vera, germana et sincera deitate, neque ad Patrem solum pertinere ostendit. Quod enim Deus Deus sit Filius, et talis Deus, qualis Pater, dum tamen Filius manet, ex ipso additamento liquidum est. Nam si illud nomen, Deus, Patris tantum esset, neque aliam nobis hypostasin significare posset, nisi illam solum ingenitam et primam; utpote illi soli proprium et ejus « Significativum, » Patris additamentum superflue jaceret. Satis enim esset dixisse, « Unus » Deus, » ut de quo diceretur intelligeremus: sed quia illud nomen, Deus, commune est Patri et Filio, et cum Paulus dicens, « Unus Deus, » non significaret de quo loquatur; ideo Patris additamento usus est, ut indicaret se de prima et ingenita hypostasi loqui, quod solum Dei nomen ipsam declarare non posset : quia illud commune sit etiam Filio : nomina quippe alia sunt communia, alia propria. Communia, ut non differre substantiam ostendatur; propria, ut proprietas hypostasium declaretur. Illud itaque, Pater et Filius, alterutrius hypostaseos proprium est; illud vero, Deus et Dominus, commune est. Quia igitur commune nomen posuit, « Unus Deus, » proprio nomine opus habuit, ut cognosceres de quo loqueretur, ne in Sabellii insaniam incideremus. Quod enim illud nomen, « Deus, » majus non sit illo, « Dominus; » neque illud, « Dominus, » majus illo, « Deus, » hinc manifestum est. In Veteri Testamento Pa-

ter frequenter Dominus vocatur : «Dominus Deus, inquit, »Dominus unus est[1] :» ac rursum, «Dominum Deum »tuum adorabis, et illi soli servies[2] :» itemque, «Magnus »Dominus noster, et magna virtus ejus, et sapientiæ ejus »non est numerus[3]; «iterumque, «Cognoscant quia no»men tibi Dominus, tu solus Altissimus in omni terra[4].» Atqui si illa vox minor esset voce, «Deus,» et indigna illa substantia, non dicendum erat, «Cognoscant quia nomen »tibi Dominus.» Rursum si vox illa, «Deus,» major esset illa, «Dominus,» et honorabilior, non oporteret Filium, secundum illos minorem, nomine, quod Patri conveniat, vocari, siquidem illi soli proprium esset. At non ita sane res se habet. Neque enim Filius Patri inferior, neque Domini nomen, nomine Dei vilius. Quamobrem et de Patre et de Filio indiscriminatim his apellationibus utitur Scriptura. Quemadmodum igitur audistis Patrem Dominum appellari, age ostendamus Filium etiam Deum vocari : «Ecce »virgo in utero habebit, et pariet filium, et vocabunt nomen »ejus Emmanuel, quod est interpretatum, Nobiscum Deus[5].» Vidisti et Patri nomen illud, «Dominus,» et Filio nomen illud «Deus» ascribi. Quemadmodum enim illic ait : «Cognos»cant quia nomen tibi Dominus[6] ;» sic et hoc loco dicit, «Vocabunt nomen ejus Emmanuel,» ac rursum, «Puer na»tus est nobis, et filius datus est nobis, et vocabitur nomen »ejus, magni consilii Angelus, Deus fortis, potens[7].» Animadverte mihi Prophetarum prudentiam, spiritualemque sapientiam. Nam ne simpliciter dicentes «Deum,» de Patre loqui putarentur, œconomiam *i.* incarnationem, prius commemorarunt : neque enim Pater de Virgine natus est, neque puer fuit. Rursus alter Propheta, sic de ipso loquitur : «Hic Deus noster, non æstimabitur alius adversus

[1] Exod. xx, 1. — [2] Deut. vi, 13. — [3] Psal. CXLVI, 5. — [4] Id. LXXXII, 19. — [5] Isaï. vii, 14. — [6] Psal. LXXXII, 19. — [7] Isaï. ix, 6.

» eum. » De quonam hæc ait? Num de Patre? Nequaquam. Audi enim quo pacto et ipse œconomiam memoret : cum enim dixisset, « Hic Deus noster, non æstimabitur alius » adversus eum, ita pergit, invenit omnem viam scientiæ, » et dedit eam Jacob puero suo, et Israël dilecto suo. Post » hæc in terris visus est, et cum hominibus conversatus » est[1]. » Paulus vero : « Ex quibus Christus secundum car- » nem, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula, » Amen[2] : » et rursum, « Omnis fornicator, aut avarus non » habebit hæreditatem in regno Christi et Dei[3] : » iterumque, « Per adventum magni Dei, et Salvatoris nostri Jesu » Christi[4]. » Joannes quoque sic nominat eum cum dicit, « In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, » et Deus erat Verbum[5]. »

III. Hoc fateor, inquies, sed illud ostende, Ubinam cum Patre Filium conjungens, Dominum Patrem appellet. Ego vero non id tantum ostendam, sed etiam, quod Dominum Patrem, et Dominum Filium appellet, etiamque Patrem Deum et Filium Deum, utraque simul nomina ponens. Ubinam hæc reperiuntur? Cum Judæis aliquando disputans Christus ait : « Quid vobis videtur de Christo? » cujus filius est? Dicunt ei, David. Dicit eis : Quomodo » ergo David in Spiritu vocat eum Dominum dicens : » Dixit Dominus Domino meo : Sede a dextris meis[6]? » Ecce Dominus et Dominus. Vis-ne discere ubi Patrem et Filium simul positos Deum et Deum vocet? audi prophetam David et apostolum Paulum hoc ipsum nobis declarantes : « Thronus tuus, Deus, in sæculum sæculi, Virga » directionis, Virga regni tui. Dilexisti justitiam et odisti » iniquitatem : propterea unxit te Deus, Deus tuus oleo » lætitiæ præ consortibus tuis[7]. » Paulus rursum hoc tes-

[1] Baruc. III, 37. — [2] Rom. IX, 5. — [3] Ephes. V, 5. — [4] 2 Tim. I, 10. — [5] Joan. I, 1. — [6] Matth. XXII, 43. — [7] Psal. XLIV, 8, et Hebr. I, 8.

timonium adducit his verbis : « Ad Angelos quidem dicit : » Qui facit Angelos suos spiritus, ad Filium autem : Thro- » nus tuus, Deus, in sæculum sæculi[1]. » Qua de causa hic, inquit, Deum Patrem vocavit, Filium verum Dominum? Non temere, neque frustra id hoc loco fecit; sed quia adversus Gentiles agebat deorum multiplicitatis morbo laborantes. Ne itaque ipsi dicerent : Dum nos incusas quod multos deos dicamus, et multos dominos, tu ipse iisdem criminibus obnoxius deprehenderis, dum deos, non Deum dicis. Ideo illorum infirmitati sese attemperans, Filium, vim eamdem habentem, alio nomine vocavit. Quod autem illud sit verum, si locum altius repetamus, clare intelligetis, non ex nostra quippe conjectura loquimur : « De » iis autem, quæ idolis sacrificantur, scimus quoniam » omnes scientiam habemus. Scientia inflat, charitas vero » ædificat. De escis autem, quæ idolis sacrificantur, scimus » quoniam nihil est idolum in mundo : et quoniam nullus » Deus nisi unus[2]? » Vides eum adversus eos loqui, qui plures deos esse putarent? « Nam et si sunt multi, qui » dicuntur dii, et domini multi, sive in cœlo, sive terra[3]; » rursus eos ita impugnat : « Ut certe sunt dii multi, et do- » mini multi; » id est, qui sic dicuntur, « Nobis tamen » unus Deus Pater, ex quo omnia : et unus Dominus Jesus » Christus, per quem omnia. » Ideo illud etiam, « Unus, » adjecit, ne rursum illi multiplicitatem deorum induci putarent : unumque Deum Patrem vocavit, non ut ejiceret Filium a deitate; sicut et Filium, unum Dominum, non ut ejiceret Patrem a dominatione, sed ut illorum infirmitatem emendaret, nullamque illis præberet ansam. Quod ipsum in causa fuit cur Judæis, non clare et manifeste, sed obscure raroque Filius Dei a Prophetis significaretur. Cum enim nuper ab errore plurium deorum abducti es-

[1] Hebr. I, 7. — [2] I Cor. VIII, I, et seqq. — [3] Ibid. 5.

sent; si rursum audissent, deum et deum, rursus in eumdem recidissent morbum. Ideo frequenter Prophetæ dicunt, « Unus est Deus, et præter eum nullus est[1]. » Non quod Filium negent; absit, sed ut illorum infirmitatem curarent, ipsisque interim suaderent, ut a multorum nec vere existentium deorum opinione absisterent. Cum igitur audies, « Unus, » et « Nullus, » et similia, ne Trinitatis gloriam minuas, sed quanto intervallo a creatura distet hinc ediscas. Etenim alibi quoque dicit : « Quis enim novit » sensum Domini[2] ? » Quod autem ne hic quoque Filium vel Spiritum sanctum ab illa cognitione excludat, jam supra demonstratum est, quando hoc testimonium adduximus : « Quis enim novit quæ sunt hominis, nisi spi» ritus hominis, qui est in ipso? ita et quæ Dei sunt nullus » cognovit, nisi spiritus Dei[3] : » ac rursum Filius ait : « Nemo novit Filium, nisi Pater : neque Patrem quis » novit, nisi Filius. » Sic et hoc loco : « Non quia Patrem » quis vidit, nisi qui est ex Deo : hic vidit Patrem[4]. » Simul enim et perfecte illum nosse, et causam cur cognoscat, apponit. Quænam hæc causa? quoniam ex eo est : ex eo autem esse rursum demonstratur ex eo, quod ipsum cognoscat. Idcirco autem illum clare novit, quia ex ipso est. Signum vero quod ex ipso sit illud est, quod clare cognoscat ipsum. Substantia quippe substantiam superiorem non probe nosse potest, etiamsi parvo intervallo distet. Audi enim quid de Angelis Propheta dicat, simulque de humana natura, quod modicum sit inter utramque naturam discrimen. Cum enim dixisset, « Quid est homo, » quod memor es ejus ? aut Filius hominis, quoniam reputas » eum ? » adjecit : « Minuisti eum paulo minus ab Angelis[5]. » Attamen licet paulum sit discriminis, quia tamen

[1] Deut. VI, 10. — [2] Isaï. XL, 13. — [3] Rom. XI, 34, et 1 Cor. II, 11. — [4] Luc. X, 22. — [5] Psal. VIII, 5, 6.

aliquod interest discrimen, Angelorum substantiam non accurate novimus, licetque millies philosophemur, reperire non possumus.

IV. Sed cur de Angelis loquor, cum ne animæ quidem nostræ substantiam bene noscamus, imovero nullatenus? Quod si illi se nosse contendant, interroga quæ sit animæ substantia, num aër? num spiritus? an ventus? an ignis? Nihil eorum dicent : hæc quippe omnia corpora sunt, illa vero incorporea. Angelos non noverunt; nec ipsas animas suas noscunt, horum autem Dominum et Creatorem se perfecte nosse contendunt, ecquid hac insania deterius? Cur autem dico, quæ sit animæ substantia? ne quidem quomodo sit in corpore quispiam dicere potest. Quid enim dicatur? an eam in tota corporis mole extendi? Sed hoc absurdum, id quippe corporibus proprium est. Quod autem anima sic esse non possit, hinc liquet : sæpe manibus pedibusque præcisis, integra illa manet, neque truncato corpore mutila efficitur. Verum in toto corpore non est, sed in parte quadam continetur : ergo reliqua membra mortua esse necesse est, nam quod inanimatum, mortuum est. At nec illud dicendum, sed illam quidem in corpore esse nostro scimus; quomodo autem sit, ignoramus. Propterea enim Deus hanc nobis cognitionem penitus occultavit, ut nobis ora frenaret, contineret, atque in infimis manere suaderet, ne quæ supra nos sunt curiose scrutaremur, aut perquireremus. Verum ne hæc ratiociniis nostris demonstremus, age, rursum ad Scripturam sermonem convertamus : « Non quia Patrem vidit » quisquam, nisi qui ex Deo est, hic vidit Patrem[1]. » Verum quid hoc? inquiet, hoc dictum non ipsi cognitionem perfectam ascripsit; sed creaturam quidem eum non nosse delaravit his verbis, « Non quia Patrem vidit quis-

1 Joan. 1, 18.

» quam, » itemque dixit Filium ipsum nosse, hæc subjungens, « Nisi qui est ex Deo : hic vidit Patrem. » Quod autem perfecte illum cognoscat, atque ita ut ipse se ipsum novit, id nondum demonstratum est. Fieri namque potest, ait, ut neque creatura eum clare cognoscat, neque Filius, sed clarius, hic quam illa; et tamen perfectam comprehensionem non attingat. Nam illum quidem videre, ut est, et cognoscere se ait, perfecte autem cognoscere, atque ut ipse se ipsum novit, id nondum declaravit. Vultis-ne igitur, ut a sacris Scripturis, et ab ipsis Christi verbis id probemus? Audiamus quid Judæis ipse dicat. « Sicut cognoscit me Pater, et ego cognosco Patrem[1]. » Quid hac cognitione perfectius deinde quæras? Interroga adversarium, An Pater Filium perfecte novit, omnimodamque ejus cognitionem habet, nihilque ipsi latet eorum quæ Filium spectant, sed perfecta est scientia? Ita est, respondebit. Igitur cum audieris, ita eum nosse Filium ut ipse Filium novit, nihil ultra quæras; cum utrobique cognitio ita sit æqualis. Nam et alibi idipsum declaravit his verbis : « Nemo novit Filium, nisi Pater, neque Patrem quis novit, nisi Filius, et cui voluerit Filius revelare[2]. » Revelat autem non quantum ipse novit, sed quantum nos capimus. Nam si Paulus ita faciat, multo magis Christus : Discipulis quippe suis sic ille ait : « Non » potui vobis loqui quasi spiritualibus, sed quasi carnalibus, tanquam parvulis in Christo lac vobis potum dedi, » non escam : nondum enim poteratis[3]. » Sed id Corinthiis tantum, inquiet, dicit. Quid igitur si ostendamus, ipsum alia novisse, quæ nullus hominum noverat, et cum solus sciret, sic e vivis discessisse? Ubinam autem id reperiri possit? In Epistola ad Corinthios, ubi ita loquitur : « Audivi arcana verba, quæ non licet homini loqui[4]. » Et

[1] Joan. x, 15. — [2] Matth. xi, 27. — [3] 1 Cor. iii, 1. — [4] 2 Cor. xii, 4.

tamen hic ipse qui audivit arcana verba, quæ non licet homini loqui, particularem quamdam cognitionem habet, et futura illa longe inferiorem. Qui enim illa dixit, sic etiam loquitur : « Ex parte cognoscimus et ex parte prophe-» tamus. Cum essem parvulus, loquebar ut parvulus, sa-» piebam ut parvulus, cogitabam ut parvulus. » Et « Nunc » video per speculum in ænigmate; tunc autem facie ad fa-» ciem[1]. » Itaque ex his nobis tota illorum fallacia redarguitur, cum enim ipsa substantia ignoratur, non an sit, sed quid sit, extremæ sane insaniæ fuerit nomen ipsi tribuere : Quanquam etsi nota certaque esset, non tutum tamen esset, nos ipsos nomen nostro modo statuere substantiæ Domini. Nam si Paulus supernis Virtutibus nomina imponere non ausus est; sed cum dixisset, « Constituit » Christum super omnem principatum et potestatem, et » virtutem, et omne nomen, quod nominatur, non solum » in hoc sæculo, sed etiam in futuro[2]; » nosque docuisset, esse quædam virtutum nomina, quæ tunc cognoscemus; nec ausus ipse est alia pro illis statuere; neque illa exquirere; qua venia, vel qua excusatione digni fuerint ii, qui circa Domini substantiam idipsum facere audent? Cum autem ipsa quoque substantia ignoretur, ipsos ceu furiosos aversari oportet. Nam quod Deus sit ingenitus palam est; quod autem illud sit ejus substantiæ nomen, id nullus Prophetarum dixit, nullus Apostolorum subindicavit, nullusque Evangelista; et recte quidem. Qui enim ipsam substantiam ignorarent, quomodo nomen ejus proferre possent.

V. Ecquid loquor de divinis Scripturis, quando tanta est absurditatis illius evidentia, tanta iniquitatis magnitudo, ut ne Gentiles quidem, qui a veritate aberraverant, quid simile unquam dicere ausi sint : nemo enim ex illis

[1] 1 Cor. XIII, 9 et 12. — [2] Ephes. I, 20.

divinæ substantiæ definitionem efferre tentavit, eamque uno complecti nomine ausus est. Et quid loquor de divina substantia, quando ne de incorporea quidem natura philosophantes, ejus perfectam definitionem statuerunt ; sed obscuram tantum descriptionem, et delineationem potius, quam definitionem. Verum quid sapientes illi objiciunt? Ergo ignoras, aiunt, id quod colis? Huic plane objectioni ne respondendum quidem esset, postquam ex Scripturis perspicue demonstratum est, cognosci non posse quid secundum substantiam sit Deus. Quia vero non inimico loquimur animo, sed ut eos emendemus : age, ostendamus non ignorare quid secundum substantiam sit Deus, sed id se nosse contendere, illud esse Deum ignorare. Dic enim mihi, si duo homines de magnitudinis cœli notitia inter se contenderent, quorum alter diceret, non posse humano oculo cœlum comprehendi ; alter vero affirmaret posse hominem palmo totum dimetiri ; quem ex his diceremus cœli magnitudinem nosse ; eum-ne qui contenderet se nosse quot palmos habeat, an eum qui se ignorare profiteretur? Quod si is qui cœli magnitudini cedit, ipse potius novit ejus magnitudinem : quare non de Deo pari cum reverentia loquemur? Quomodo non id extremæ dementiæ fuerit? Quod autem id solum requiratur a nobis, ut sciamus Deum esse, non ut ejus substantiam curiose scrutemur, audi Paulum loquentem : « Credere enim oportet » eum qui ad Deum accedit, quia est[1]. » Rursum Propheta, cum impietatis quempiam accusaret, non ei vitio vertit, quod ignoraret quid sit Deus, sed quod eum esse nesciret. Nam ait, « Dixit insipiens in corde suo, Non est » Deus[2]. » Igitur ut ille impius est, non quod ignoret quid secundum substantiam sit Deus ; sed quod ignoret Deum esse ; sic ad piam religionem sufficit, ut sciatur Deum

[1] Hebr. XI, 6. — [2] Psal. XIII, et LII, 1.

esse. Sed habent illi aliam meditatam argumentandi rationem : quam illam? Dictum est, inquiunt, « Spiritus » est Deus [1]. » Hoccine, dic mihi, substantiam ejus declarat? Ecquis hæc ferat, si vel tantillum ad Scripturæ sacræ fores accesserit? Nam hac ratione Deus ignis quoque erit; quemadmodum enim scriptum est: « Spiritus est » Deus; » ita quoque scriptum est, « Deus noster ignis » consumens est [2]; » ac rursum, « Fons aquæ vivæ. » Neque spiritus, fons et ignis tantum erit; sed etiam anima, ventus, mens humana, et alia his longe absurdiora; non enim omnia recensere opus est, neque illorum insaniam imitari. Hoc enim nomen « Spiritus » multa significat : animam nempe nostram, ut ait Paulus, « Tradite hujusmodi » hominem Satanæ, ut spiritus salvus sit [3]; » itemque ventum secundum Prophetam, « Spiritu vehementi con» teres eos [4]; » donum etiam spirituale sic vocatur : « Ipse » enim Spiritus testimonium reddit spiritui nostro [5]; » ac rursum, « Orabo spiritu, orabo et mente [6] : » vocatur item ira; Hesaïas enim ait, « Nonne tu eras, qui medi» tabaris Spiritu tuo duro interimere eos [7]? » Auxilium quoque Dei vocatur spiritus : « Spiritus enim ante faciem » nostram Christus Dominus. » Hæc ergo omnia Deus erit ex illorum sententia, atque ex illis rebus constabit. Sed ne nugaces simus illa afferendo, quæ ne confutationem quidem merentur : age, adversus illos disceptandi finem faciamus, et ad orandum convertamur, tanto magis pro illis rogantes et supplicantes, ut ab insania absistant, quanto magis illi impie agunt. Hoc enim gratum acceptumque erit Deo servatori nostro, « Qui vult omnes ho» mines salvos fieri, et ad agnitionem veritatis venire [8]. »

VI. Ne desinamus itaque preces pro illis emittere : mag-

[1] Joan. IV, 24. — [2] Hebr. XII, 29. — [3] I Cor. V, 5. — [4] Psal. XLVII, 8. — [5] Rom. VIII, 16. — [6] I Cor. XIV, 15. — [7] Isaï. XXVII, 8. — [8] I Tim. II, 4.

num enim telum oratio, thesaurus indeficiens, divitiæ inexhaustæ, portus fluctibus vacuus, occasio tranquillitatis: innumerabilium bonorum radix, fons et mater est oratio, ipsoque regno potentior. Sæpe itaque illo ipso, qui diademate ornatur febricitante, et in lecto jacente, astant medici, satellites, famuli, duces: neque medicorum ars, neque amicorum præsentia, non servorum famulatus, non medicamentorum varietas, non apparatus magnificentia, non pecuniarum copia, nec aliud quidpiam humanum potest ægrotanti solatium afferre. Si quis vero eorum, qui in Domino fiduciam habent, ingrediatur, corpusque solummodo tangat, puramque pro illo orationem emittat, infirmitatem omnem abigit. Quodque non divitiæ potuerunt, non ministrorum frequentia, non medicinalis experientia, non regius fastus, hoc sæpe potuit unius pauperis et inopis oratio. Orationem dico, non hanc levem et segnitie plenam, sed ferventem, quæ animo dolente, et intenta mente funditur. Hæc quippe in cœlum ascendit: ac quemadmodum aquæ donec in plano loco feruntur, et latum spatium occupant, non in sublime ascendunt; cum autem manus artificum ipsas comprimens in augustum deduxit, telo velociores sese in altum jaculantur; sic et humana mens, donec multa fruitur licentia, diffunditur et effluit; cum autem ærumnis deprimitur, in angustumque deducitur, sic probe exercitata, puras et ferventes in altum emittit orationes. Ut autem ediscas illas maxime exaudiri posse, quæ in angustia emittuntur, audi Prophetam: « Ad Dominum cum tribularer clamavi, et »exaudivit me [1]. » Igitur nostram ferventem faciamus conscientiam, animam peccatorum memoria affligamus; affligamus, inquam, non ut in angustam deducamus viam, sed eam ita comparemus, ut exaudiatur; ut sobriam, vi-

[1] Psal. CXIX, 1.

gilem, ipsumque cœlum tangentem reddamus. Nihil ita segnitiem et socordiam abigit, ut mœror et afflictio, quæ undique mentem colligit, et ad se ipsam reverti facit. Qui sic in afflictione et in oratione versatur, post emissas preces, magnam animo voluptatem capere valebit. Ac quemadmodum nubium conflictus, principio aërem caligine offuscat; ubi vero crebras emiserit stillas, evacuata pluvia, serenum lætumque aërem relinquit; sic et mœror donec intus versatur, cogitationem obducit nostram: postquam autem orationis verbis, comitantibus lacrymis, evacuatus fuerit, et ejectus difflatusque, magnam affert animi lætitiam, Dei patrocinio radii instar in orantis mentem illapso. Verum quisnam ille frigidus multorum sermo? Vereor, inquiunt, pudore suffundor, neque possum vel os diducere. Satanica est hæc verecundia, segnitiei obtentus. Tibi namque diabolus aditum ad Deum occludere tentat. Fiducia-ne cares? Magna fidendi causa, magna utilitas, si te putas fidendi causam non habere; ut contra pudor extremaque damnatio, si te putas fidendi causam habere: quanquam enim multa bona opera feceris, quanquam nullius sis tibi conscius mali, si putes te fidendi causam habere, ab oratione penitus excidisti. Contra si onera peccatorum innumera in conscientia habes, modo tibi persuadeas te omnium ultimum esse, magnam habebis apud Deum fiduciam: licet id nulla humilitas sit, cum sis peccator, te peccatorem existimare. Humilitas quippe est, cum quis multorum magnorumque meritorum sibi conscius, nihil magni de se ipso existimat: cum quis Paulo similis dicere potest, « Nihil mihi conscius sum; » et tamen addit, « Sed non in hoc justificatus sum [1]: » ac rursum, « Christus Jesus venit peccatores salvare, quorum primus sum ego [2]. » Hoc est humilitas,

[1] 1 Cor. IV, 4. — [2] 1 Tim. I, 15.

cum quis excelsus operibus, sese mente humiliat. Attamen Deus propter ineffabilem clementiam suam, non eos modo qui humiliter sentiunt; sed etiam eos, qui bono animo sua confitentur peccata, admittit, recipit, sicque affectis propitius est. Ut autem discas quantum bonum sit non altum sapere, duos finge currus, junge justitiam cum arrogantia; et peccatum cum humilitate; videbisque peccati currum, justitiæ currum præcedere: non propria vi, sed conjunctæ humilitatis virtute: alium item currum superari videbis, non justitiæ infirmitate; sed onere moleque arrogantiæ. Quemadmodum enim humilitas præcellentia sua peccatorum gravitatem vincit, et ad cœlum usque pertingit; sic et arrogantia mole et gravitate sua potest justitiæ levitatem vincere, illam que facile deorsum trahere.

VII. Ut autem videas hanc bigam illa velociorem esse, recordare Pharisæi ac Publicani. Junxit Pharisæus justitiam et arrogantiam, sic loquens: « Gratias tibi ago, quia » non sum sicut cæteri hominum, raptores, injusti, neque » sicut hic publicanus [1]. » O insaniam! Universa hominum natura ejus arrogantiam explere non potuit, sed Publicano proxime posito insipienter admodum insultavit. Quid igitur ille? probra non repulit, non ægre tulit criminationem, sed quod dicebatur bono excepit animo: inimicique telum ipsi versum est in medicamentum et curationem, probrum in laudem, criminatio in coronam. Tantum est humilitas bonum, tantum lucrum non morderi probris illatis, nec efferari contumeliis. Ex iis quippe magnum fructum ingensque bonum comparare possumus, quod et Publicano contigit. Probra enim excipiens, peccata deposuit, cumque dixisset, « Propitius esto mihi pecca» tori [2], » descendit justificatus præ illo, et dictis facta su-

[1] Luc xviii, 1. — [2] Ibid. 13.

perata sunt, verbis gesta. Alter quippe justitiam prætendebat, jejunia, decimas; hic verba simplicia proferebat, et omnia peccata deposuit. Non enim verba solum Deus audivit, sed mentem, qua hæc proferrentur vidit, illamque humiliatam et contritam miseratus est, ac benigne excepit. Hæc porro dico, non ut peccemus, sed ut humiliter sentiamus. Nam si publicanus homo, quod est extremum nequitiæ genus, non humili tantum, sed probo animo peccata sua confessus, et id quod erat testificatus, tantam sibi Dei benevolentiam conciliavit, quantam ii, qui cum præclara gesserint, non altum tamen sapiunt, sibi opem attrahunt. Quamobrem etiam atque etiam hortor, rogo et oro, ut frequenter Deo confiteamini. Non te in theatrum conservorum tuorum duco, neque hominibus peccata revelare cogo; conscientiam tuam expande coram Deo, ostende ipsi vulnera, et ab eo medicamenta postula: ostende non exprobranti, sed curanti: licet enim taceas, ipse novit omnia. Dic igitur, ut id lucro tibi sit: dic, ut illis hic depositis, illo habeas purus et a delictis vacuus, et ab intoleranda promulgatione illa libereris. Tres pueri illi in camino degebant: animamque suam pro Domino dederunt: attamen post tot tantaque virtutis officia dicunt: « Non possumus aperire os, confusio et opprobrium facti » sumus servis tuis, et colentibus te [1]. » Cur itaque os aperitis? Ut hoc ipsum dicamus, inquiunt, non licere nobis os aperire, et eo ipso Dominum leniamus. Orationis vis vim ignis extinxit, leonum furorem refrenavit, bella composuit, pugnas sedavit, tempestates sustulit, dæmones fugavit, cœli portas aperuit, vincula mortis abrupit, morbos ejecit, damna repulit, urbes concussas firmavit, inflictas cœlitus plagas, hominum insidias, omnia denique mala sustulit oratio. Orationem porro dico, non eam quæ

[1] Dan. III, 33.

ore tenus effertur; sed eam quæ ex intimo mentis ascendit. Quemadmodum enim arbores illæ, quæ radicem altius miserint, etsi innumeros ventorum impulsus excipiant, non franguntur, nec evelluntur, radicibus in imo terræ firmiter hærentibus: sic orationes ex intimo mentis emissæ, hac innixæ radice, secure in sublime tolluntur, nulloque cogitationum impetu subvertuntur: ideo Propheta dicebat: « De profundis clamavi ad te, Domine [1]. » Hæc dico non ut laudetis tantum, sed ut factis etiam exhibeatis. Nam si hominibus calamitates proprias narrare, iisque mala sua describere, id quamdam affert mœrentibus consolationem, ac si illa per loquelam exsufflentur; multo magis si animi tui miserias Domino tuo communicaveris, quamdam recreationem consolationemque multam accipies. Homo enim sæpe gravatur, querentis lugentisque fastidio, cumque rejicit abigitque: at Deus non item, sed admittit ac pertrahit: si calamitates tuas ipsi communicare diu pergas, tunc te magis diligit, tuisque precibus annuit. Hoc ipsum indicans Christus dicebat: « Venite ad me omnes » qui laboratis et onerati estis, et ego reficiam vos [2]. » Vocat igitur, ne inobsequentes simus; attrahit, ne resiliamus; etsi peccatis innumeris obnoxii simus, tunc magis accurramus: hujusmodi enim homines vocat ille: « Non » veni, inquit, vocare justos, sed peccatores ad pœniten- » tiam [3]. » Oneratos hic vocat eos, qui laborant, qui peccatorum gravitate affliguntur; vocatur enim Deus consolationis, et Deus misericordiarum [4]: quoniam hoc ejus officium est perpetuum, ut dolentes et afflictos consoletur et hortetur, etiamsi innumeris sint peccatis onusti. Tantum nos ipsi dedamus, tantum accurramus ad eum, nec desistamus, atque experimento dictorum veritatem ediscemus, nullaque res nos dolore afficere poterit, si assidua

[1] Psal. CXXIX, 1. — [2] Matth. XI, 28. — [3] Id. IX, 13. — [4] 2 Cor. I, 3.

et accurata oratione utamur. Quidquid enim accidat, per illam facile depellere poterimus. Ecquid mirum si humanas ærumnas oratio solvere possit, quando peccatorum naturam ita facile extinguit et delet? Ut igitur præsentem vitam cum facilitate transigamus, et peccata, quæ contraximus, deponamus, cumque fiducia stemus ante tribunal Christi, hoc nobis perpetuo medicamentum paremus, lacrymis, studio, assiduitate, patientia illud condientes; ita enim et perenni fruemur valetudine, et futura consequemur bona, quæ nos omnes adipisci contingat, gratia et humanitate Domini nostri Jesu Christi, cum quo Patri gloria, simulque sancto Spiritui, nunc et semper et in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA.

De sancta et consubstantiali Trinitate (15).

I. Qui adversus sanctam et consubstantialem Trinitatem linguas acuunt et ferociunt, nituntur que Unigeniti, et Spiritus sancti dignitatem destruere, arguuntur quidem ab ipso Spiritu sancto, qui locutus est per Prophetas, et a Verbo quod prædicavit sui ipsius proprium in carne adventum, propter nos ex sancta Virgine factum, ineffabilem et alterationis expertem propter suas dignitates : arguentur autem postremo in die justi judicii, quando iterum veniet de cœlo ut glorificetur in sanctis suis, et admirabilis appareat in iis, qui fidem in se custodierunt immutabiliter. Ausi autem sunt, fratres, Arianorum discipuli, et qui insania Macedonianorum laborabant, dicere Deum magnum et parvum, et creatum Deum, gentilitatem nobis subintroducentes. Gentilium enim est creaturam adorare, et alium ex diis suis majorem, alium minorem facere. Enimvero si in aliquo deficit Filius vel Spiritus sanctus, non est Deus. Paulus enim reprehendens illos in Epistola ad Romanos, dicit : « Venerati sunt, et coluerunt creatu» ram supra eum qui condidit, qui est in omnibus Deus » beneditus[1]. » Quod si adorant creaturam, dicentes, Filium et Spiritum sanctum creaturam, maledicti sunt, secundum Moysem dicentem : « Maledictus omnis qui adorat » creaturam et facturam[2] : » nos autem non creaturam adoramus, sed Trinitatem increatam, mutationis expertem et consubstantialem, nihilque habentem adventitium vel ser-

[1] Rom. I, 25. — [2] Deut. XXVII, 15.

vile, vel quod productione in esse venerit, quasi prius quidem non existens, postea autem adveniens. Vide, oro, testimonia sanctæ et consubstantialis Trinitatis, et venerare illam recte, ne pereas. « E dixit, inquit, Deus : Faciamus hominem secundum imaginem nostram, et secundum similitudinem[1]. » Dic mihi ergo, cum quo consilium init Deus? Cum Angelis, inquit. At non habent Angeli imaginem Dei : loquitur autem ad coopificem Filium, et sanctum Spiritum. Et ut veritas hæc tibi persuadeatur, audi Psaltem dicentem : « Verbo Domini cœli firmati sunt, » et spiritu oris ejus omnis virtus eorum[2]. » Non ignoras autem Verbum esse filium : dicit enim Joannes Theologus : « Et Deus erat Verbum[3] : » et de Spiritu, « Spiritus est » Deus[4]. » Dicit igitur Deus et Pater Deo Filio et Deo Spiritui sancto : « Faciamus hominem secundum imaginem » nostram. » Et non dixit, meam et vestram, neque meam et tuam. Significans autem Scriptura esse unam imaginem sanctæ Trinitatis, dicit : « Et fecit Deus hominem, secundum imaginem Dei fecit illum. » Sicut et Paulus clamat de Filio : « Qui cum sit splendor gloriæ et figura substantiæ[5]. » Et iterum : « Qui est imago Dei invisibilis[6]. » Iterum et alio loco dicit Scriptura : « Venite et descendamus, et » confundamus illorum linguas[7] ; » dicendo, Venite : pares honore vocat. Neque enim si Angelis imperasset, dicere debuit, Venite : sed imperando, Ite. Vide autem, obsecro, quomodo Patris vox Filium et Spiritum vocet. Nam si ad unum solum hoc dictum esset, debebat dicere, Veni et descendamus et confundamus illorum linguas : quia autem dixit : Venite, unius est vox ad duos honore æquales. Audi quoque et beatum Job, qui manifeste declarat inseparabilem Trinitatem. Dicit enim : Vivit Dominus, qui

[1] Gen. I, 26. — [2] Psal. XXXII, 6. — [3] Joan. I, 1. — [4] Id. IV, 24. — [5] Hebr. I, 3. — [6] Coloss. I, 15. — [7] Gen. XI, 7.

» sic me judicavit, et Omnipotens, qui amaritudine affe» cit animam meam, et Spiritus divinus qui tenetur in na» ribus meis[1]. » Dicendo Dominum et Omnipotentem et Spiritum divinum, consubstantialem Trinitatem prædicat. Disce et hymnum Seraphim clamantiam tertio, « Sanctus, » Sanctus, Sanctus[2] : » non enim dicunt semel tantum, Sanctus, neque bis Sanctus, neque quater, neque dicunt, Sancti, sancti, sancti, ut ne multis nominibus multos deos nobis inducerent, sed unum solum. Ter autem dicunt, « Sanctus, Sanctus, Sanctus : » his enim manifestant unam et æqualem gloriam Patris, et Filii, et Spiritus sancti. Audi item et Prophetam dicentem : « Spiritus Do» mini locutus est in me, et sermo illius in ore meo. » Supra dictum est, « Deus erat Verbum. » Ecce dicendo Spiritum Domini, et Verbum, et Dominum, prædicat inseparabilem Trinitatem. Vide autem et tres pueros in camino, omnes creaturas et facturas, ut glorificent Deum, vocantes, solem, lunam, stellas, cœlos, Angelos, Virtutes, homines, spiritus, omnem creaturam visibilem et invisibilem et mente præditam, et nusquam connumerant Filium vel Spiritum sanctum inter opificia. Quod si contendis quod cum Judæi essent, ignorarint Spiritum et Filium, reprehenderis mox ab eadem Scriptura : « Erat enim quartus, » inquit, quasi similitudo Filii Dei[3]. » De sancto autem Spiritu dicit : « Excitavit Deus Spiritu sancto puerum ju» niorem, cui nomen Daniel[4]. » Et in aliis multis locis prænuntiatus est Spiritus in Veteri Testamento. Itaque norant quidem Patrem et Filium et Spiritum unius esse deitatis et potentiæ; et gnari cum essent, ea quæ illi serviebant, provocarunt ad glorificandum deitatem. Ut autem scias quod nihil adventitium vel creatum Trinitati accedat, Paulus, qui patrem præposuerat, alio loco præponit Spi-

[1] Job. xxvii, 3. — [2] Isaï. vi, 3. — [3] Dan. iii, 26. — [4] Id. xiii, 45.

ritum sanctum, his verbis : « Unus Deus Pater ex quo om-
» nia, et nos ex illo : et unus Dominus Jesus Christus per
» quem omnia, et nos per illum : et unus Spiritus sanctus. »
Iterum autem dicit : « Divisiones gratiarum sunt, idem vero
» Spiritus : et divisiones ministrationum, idem autem Do-
» minus : et divisiones operationum sunt, idem autem Deus
» qui operatur omnia in omnibus. Hæc autem omnia ope-
» ratur unus et idem Spiritus, dividens singulis prout vult[1], »
et non sicut jubetur. Jam cum baptizaretur Filius, Pater
de cœlo testificatus est, Spiritus autem sanctus in specie
columbæ descendit super illum[2], qui pari honore prædi-
tus est. Per hæc omnia unum regnum indivisibilis Trinitatis
intelligere docemur. Ipse autem Deus Verbum, qui prop-
ter nos vere incarnatus, rediturus eo unde separatus non
fuerat, dicit sanctis Apostolis suis : « Ite et docete omnes
» gentes, baptizantes illos in nomine Patris et Filii et Spi-
» ritus sancti[3]. » Obsignati sumus, sed unum signaculum
est sanctæ Trinitatis, unum baptisma. Quomodo igitur
audes a paterna substantia alienare Filium vel Spiritum
sanctum? Neque enim si alieni sunt, cum Patre in bap-
tismo debebant connumerari. Quanam enim ratione se-
cundum tuum sermonem, o adversarie, si creatus est Fi-
lius vel Spiritus sanctus, cum Patre simul coassumuntur?
Enimvero si nomen Patris solum eum qui baptizatur potest
salvare, quare coassumuntur et creaturæ, quasi Pater non
possit solus salvare? Absit. Igitur si Patris infirmitatem
profiteris, licet consubstantialia non admittas, a veritate
cogeris nobiscum fateri Trinitatem increatam et consub-
stantialem et omnipotentem. Jam si dixeris mihi, de Patre
scriptum est : « Te solum verum Deum[4]; » sed est et hoc
scriptum, « Et Deus erat Verbum[5]. » Et quomodo igitur

[1] 1 Cor. VIII, 6, et XII, 4. — [2] Matth. III. — [3] Id. XXVIII, 19. — [4] Joan. XVII, 3. — [5] Id. I, 1.

æqualis Patri? Dicendo enim de Patre, « Te solum verum » Deum; » monstravit Filium non naturalem, sed adoptatum filium. At quid propriæ salutis inimice? num quia scriptum est, sicut dicit Joannes de Patre, « Deus lux » est[1]: » de Filio autem, « Erat lux vera[2]: » ideo audes propter hoc dicere minorem Patrem, eo quod non adjecit, quod sit lux vera: sed de Filio solo dicit, « Erat lux » vera? » Sicut igitur non audes minorem facere Patrem, eo quod non appositum est, quod sit vera lux: ita cum audis de Patre, « Te solum verum Deum: » de Filio autem, solum quod sit Deus; ne audeas minorem facere Filium: quoniam nomina alternis vicibus jacent, ut de Patre dicatur, « Deus verus, » de Filio autem, Deus: et contra, « Erat lux vera, » tribuitur Filio: Patri autem, lux tantum. Porro sicut non licet dicere de Patre quod non sit lux vera: et de Filio, quod non sit Deus verus; ipse enim dixit, « Ego sum veritas[3]: » ita et de Spiritu sancto, quoniam Spiritus est veritatis. Atque ita per hæc testimonia disce, venerari inseparabilem Deitatem. « Omnia quæcumque ha- » bet Pater, mea sunt[4], » dicit unigenitus Deus, qui est in sinu Patris. Moyses dicit: « Qui est, misit me[5]. » Qui est, est Pater: qui est, est Filius, qui est apud eum qui est, absque principio, et non in tempore genitus. Omnia quæ habet Pater, qui vere vita et immortalitas et lux et Omnipotens et Deus et Dominus; ea utique habet et Filius. « Ego enim, inquit, veritas, et vita: et, erat lux vera, et » Deus erat verbum. » Et Thomas inquit apostolus: « Do- » minus meus et Deus meus[6], » quemadmodum et Psaltes dicit: « Manibus meis Deum exquisivi, et non sum decep- » tus[7]. » Palpavit enim Thomas Verbum in incredulitate, et non est deceptus, Dominum et Deum illum confessus

[1] I Joan. I, 5. — [2] Ibid. 9. — [3] Id. XIV, 6. — [4] Id. XVI, 15. — [5] Exod. III, 14. — [6] Joan. XX, 28. — [7] Psal. LXXVI, 2.

in fide. Profecto, inquit, dico Filium Dei Deum. Sed dicis: Non sine principio autem, sed creatum, proinde et servum. Et quomodo hoc? « Qui in forma Dei existens, non » rapinam arbitratus est esse æqualem se Deo, sed semet- » ipsum inanivit forma servi accepta[1]. » Si igitur servus est; omnis enim creatura serva est; quomodo servus existens formam servi accepit? Quomodo autem se ipsum exinanivit, si perfectus Deus non erat? Accepit enim quod non habuit, et mansit quod erat. Non factus est id quod erat, sed cum in forma Dei esset, per misericordiam, absque sui versione accepit formam servi. Si autem non vis illum confiteri absque principio, sequitur quod fuerit tempus, quo non fuerit filius. Etiam, dicit. Ecce igitur, inquam, secundum tuum sermonem erat tempus quo non fuit Pater. Qui enim filium non habet, pater non vocatur. Et pater habuit principium, quo cœpit esse pater. Ex filio enim pater cognoscitur. Numquid et Pater tempore aliquo alterius patris erat filius? Proh quanta blasphemia! dum videris venerari patrem, summa illum contumelia afficis. Jam si Filius ipse tempora fecit et momenta; omnia enim per ipsum facta sunt[2]; quo pacto dicere audes quod fuerit tempus quo non fuerit Filius? Proinde secundum sermonem tuum, majus erit tempus, quam Deus verbum. Nam quod prius, id necessario et majus.

II. Vis autem scire quod Filius coæternus sit Patri? Dicit Hesaïas, « Ego Deus primus, et ego postac, et ante » me non fuit alius Deus, et post me non erit[3]. » Itaque si posteriorem Patre dicis Filium: quomodo dicit Pater: Post me non erit alius Deus? Sin exponis hoc de Filio: quomodo dicit: Ante me non fuit alius Deus? Quapropter ex his collige Filium co-æternum esse Patri. Audi autem et testimonia de Filio, et fuge blasphemiam: « Pluit Do-

[1] Philip. II, 6. — [2] Joan. I, 3. — [3] Isaï. XLIII, 10, et XLIV, 6.

» minus a Domino ignem et sulphur super Sodoma[1]. » Dominum vocat Patrem, Dominum Filium, Dominum Spiritum sanctum. Sicut dicit, « Dominus autem Spiritus » est[2] : » et non dicit, Dominus minor Domino magno. Et Moyses dicit : « Et adorent illum omnes Angeli Dei. » Angelus autem creaturam non adorat. Et ut discas de Filio hoc dictum esse, audi Paulum dicentem : « Quando au» tem inducit Primogenitum in orbem terrarum, dicit : » Et adorent illum omnes Angeli Dei[3]. » Et David quoque clamat : « Dixit Dominus Domino meo : Sede a dextris » meis, donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuo» rum[4]. » Et non dixit : Dixit Dominus Domini mei : sed, Dominus Domino meo. « Ecce (dicit Hesaïas) virgo ute» rum geret, et pariet filium, et vocabunt nomen ejus » Emmanuel : quod est interpretatum, nobiscum Deus[5]. » Utique dico ipsum filium, subjectum plane et inferiorem patre. Arguit te denuo Hesaïas, dicens : « Puer natus est » nobis, filius et datus est nobis, et vocabitur nomen ejus, » Magni consilii Angelus, admirabilis consiliarius, Deus » fortis, potestatem habens, princeps pacis, pater futuri » sæculi[6]. » Propheta potestate præditum, et Deum fortem prædicat, et tu dicis illum subditum? Ille magni consilii Angelum vocat, et tu dicis parvum? Vide autem, obsecro, quid Jeremias de eo clamet : « Hic Deus noster, non æsti» mabitur alius ad illum. » De Patre-ne dicit, an de Filio? De Patre dicit. Paterne incarnatus est, an Filius? Filius. Itaque secundum sermonem tuum Pater est incarnatus. Verum nunc video juxta sermonem Prophetæ, quod filius, qui et conversatus est cum hominibus. Etiam filius incarnatus est, pater autem sine carne permansit. Per sequentia igitur convictus, o insipiens, fatere de Filio hoc

[1] Gen. XIX, 24. — [2] 1 Cor. III, 17. — [3] Hebr. I, 6. — [4] Psal. CIX, 1. — [5] Isaï. VII, 12. — [6] Id. IX, 6.

dici : « Hic Deus noster, non æstimabitur ad illum alius, » invenit omnem viam scientiæ, et dedit eam Jacob puero » suo, et Israël dilecto suo : postea super terram visus est, » et cum hominibus conversatus est[1]. » Vides illum et legislatorem ? Nam si ipse invenit omnem viam scientiæ, et dedit eam Jacob puero suo, et Israël dilecto suo ; ipse est qui et Moysi apparuit, et legem dedit. Et unde hoc manifestum ? audi Prophetam dicentem : « Disponam vobis » testamentum, non sicut testamentum quod disposui cum » patribus vestris, quando apprehendi manum eorum, ut » educerem eos ex Ægypto. Dans leges meas in corda » eorum, et in mentes eorum inscribam illas, et erunt » mihi in populum, et ego ero eis in Deum[2]. » Vides quod ipse sit legislator tam Veteris quam Novi Testamenti ? nam quod novam legem ipse tulerit, neque tu inficias ieris. « Et tu Bethlehem domus Ephrata, non minima es, ut sis » in millibus Juda : ex te enim mihi egredietur dux, et » egressiones ejus ab initio dierum, et ipse reget populum » meum Israël[3]. » Vides unum populum Patris et Filii ? Filius dicit : « Ero eis in Deum, et ipsi mihi in populum. » Pater de Christo dicit : « Et reget populum meum » Israël. » Disce unum regnum Patris et Filii. Quæcumque autem post hæc ipso loquente audis humilia, postquam ex beneplacito suo incarnatus est, et sese humiliavit propter hominum salutem, hæc ut dignum est Deo intellige. Nam littera occidit, spiritus autem vivificat[4]. Etenim si Apostolis qui viderant sua miracula et in nomine ipsius omnes morbos curaverant, dicebat : « Multa vobis habeo dicere, se non potestis portare modo[5] : » quid ergo ad multo crassiorem Judæum ? Nam si cum diceret, « Prius- » quam Abraham fieret, ego sum[6], » tulerunt lapides, ut la-

[1] Baruc. III, 36 38. — [2] Jerem. XXXI, 33. — [3] Mich. V, 2 ; Matth. II 6, et Marc. V, 2. — [4] 2 Cor. III, 6. — [5] Joan. XVI, 12. — [6] Id. VIII, 58.

pidarent ipsum : quomodo quid sublimius sibi dici sustinuissent ? Sic et in Veteri, multa inveniet quis de Patre dici pro crassitudine auditorum : ut, « Septem oculi Domini respicientes orbem terrarum[1] : » Et, « In velamento alarum tuarum » proteges me[2] : et, « Excitare, ut quid obdormis, Domine[3] ? » et, « Nisi conversi fueritis, gladium suum vibrabit : arcum » suum intendit, et paravit illum : sagittas suas ardentibus effecit[4]. » Et quomodo ? neque enim volatilis est Deus, neque somno gravatur, neque vel gladius apud Deum ; vel arcus, vel sagittæ. Incorporeus enim Deus est. Verum hæc interminatur Propheta, ut excitet auditorum crassitudinem : ita et Deus Verbum propter nos incarnatus imitans Patrem suum humilia loquitur, ad nostram salutem respiciens. Quoniam enim ipsum adversarium Deo putabant, dicentes : « Non est hic a Deo : » Et, « De bono opere non lapidamus te, sed propter blasphemiam, quia tu, cum homo » sis, facis te ipsum Deum[5] : » Et propter hoc quærebant eum lapidare, quod non solum solveret sabbatum ; sed quod et Patrem suum diceret Deum, æqualem se ipsum faciens Deo : et ideo quia non capiebant sublimia, et sua Deitate digna, incipit humilia dicere : per omnia declarans se non esse Deo contrarium. « Si diligeretis me, gauderetis » utique, quia ego vado ad eum qui misit me Patrem, » quoniam Pater meus major me est[6] : » quando enim se ipsum æqualem Patri faciebat, lapidare ipsum conabantur. Quod si hæc non sic se haberent, cogereris laudare Judæos, quod juste crucifixissent Christum, ut adversarium Dei. Nam qui semetipsum æqualem Deo et Patri facit, cum non sit talis, is Deo adversarius est. Cæterum mendax erit et Paulus, dicens : « Non rapinam arbitratus est se esse » æqualem Deo[7]. » Quid igitur est Salvator, secundum

[1] Zach. IV, 10. — [2] Psal. XVI, 10. — [3] Id. XLIII, 25. — [4] Id. VII, 13, 14. — [5] Joan. V, 18 ; IX, 13, et X, 33. — [6] Id. XIV, 28. — [7] Philip. II, 6.

quod incarnatus non est? Sic in illo : « Vado ad Patrem » meum, et Patrem vestrum, et Deum meum, et Deum » vestrum[1] : » aliter vocat suum secundum naturam : et aliter nostrum secundum gratiam et adoptionem : aliter suum, propter bonam voluntatem, et propter creatam assumptionem : et aliter nostrum, ut creaturarum. Quod si in his disceptas, Potuit dicere patrem nostrum et vestrum, non Patrem meum et vestrum : Cujus ergo gratia divisit se, nisi ut hanc nos Deo dignam sententiam doceret? Vides, inquit, quomodo indiguerit paterno auxilio, dicens : « Nunc » anima mea turbata est. Et quid dicam? Pater, salva me » ex hora hac[2]. » Perperam legis : Dixit, « Nunc anima » mea turbata est. » Et cum distinctionem ibi fecisset, subdit : « Et quid dicam? Pater salva me ex hora hac, sed » propterea veni in horam hanc. » Enimvero per hoc quod dixit, « Propterea veni in horam hanc, » ostendit se salutarem mortem non fugere. « Desiderio enim desideravi » hoc Pascha manducare vobiscum[3], inquit : Si possibile » est, transeat a me calix iste : verumtamen non voluntas » mea, sed tua fiat[4]. » Numquid mortem formidat, vel invitus ad passionem accedit, qui dixit : « Oportet Filium » hominis multa pati, et occidi, et sepeliri, et tertia die » resurgere[5]? » qui dixit, « Solvite templum hoc, et in » tribus diebus excitabo illud : » qui dixit : « Potestatem » habeo ponendi animam meam, et potestatem habeo iterum » recipiendi illam : » et. « Nullus tollit illam a me, ego » a memetipso pono illam : et ego iterum accipio illam[6]. » Qui increpavit Petrum, quem paulo antea beatum prædicaverat, eo quod dixisset, « Tu es Christus filius Dei » viventis : » sed deinde cum indignum illi videretur quod pateretur, dixit illi, « Vade post me, Satana, offendiculum

[1] Joan. xx, 17. — [2] Id. xii, 27. — [3] Luc. xxii, 15. — [4] Matth. xxvi, 39. — [5] Marc. viii, 31. — [6] Joan. ii, 19, et x, 20.

» mihi es, quia non sapis quæ Dei sunt, sed quæ homi-» num[1]. » Qui confirmavit faciem suam cum ascenderet in Jerusalem : ut salutem per passionem suam omnibus suppeditaret : Qui per Prophetas ipsam passionis suæ speciem prædixit. Per Jeremiam enim dicit : « Super me » cogitaverunt cogitationem malam, dicentes : Venite, et » immittamus lignum in panem illius, et eradamus illum » de terra[2] : » crucem significans. Per David autem, « Dede-» runt in cibum meum fel, et in siti mea potaverunt me » aceto[3] : » et « Foderunt manus meas et pedes meos. Partiti » sunt sibi ipsis vestimenta mea, et super vestem meam mi-» serunt sortem[4]. » Et per Hesaïam : « Tergum meum dedi » ad flagella, genas meas ad alapas, faciem meam non » averti a confusione sputorum[5]. » Vidisti sane hæc omnia perfecta in cruce : Nam a Pilato flagellatus est, et a servo alapa cæsus, ab impiis consputus, a militibus clavis in cruce fixus, qui diviserunt ipsius vestimenta, et sortem miserunt. Qui per tam multa passionem significavit, quomodo nunc detrectat ? Quare igitur dicit, « Pater, si possi-» bile est, transeat a me calix iste[6] ? » Ignorabat diabolus quis esset : Videns enim eum ipsum sitientem, esurientem, lassum, et alias ejus dispensationes, reputavit eum hominem esse purum : videns autem ejus divina miracula, Deum suspicabatur. Dubitabat igitur de eo, ignorans illum. Nam si evidenter scisset quod Deus esset, non ausus fuisset ad eum accedere : sicut et Paulus dicit : « Si » enim cognovissent, utique Dominum gloriæ non cruci-» fixissent[7]. » Prætendit igitur Dominus formidinem, quo ille illiceretur, ut cum accederet ut ad hominem, ab ipso in fugam verteretur, et redimerentur omnes captivi ab illo detenti. Quemadmodum rex aliquis invasurus tyran-

[1] Matth. XVI, 16 et 23. — [2] Jerem. XI, 19. — [3] Psal. LXVIII, 26. — [4] Id. XXI, 18. — [5] Isaï. L, 6. — [6] Matth XXVI, 39. — [7] 1 Cor. II, 8.

num invalidiorem, cum illum fugiturum se sciat, fingit metum, dicens exercitibus suis : Fugiamus hinc a facie illius, ut ne a nobis fugiat, sed persequatur nos : et sic conversi comprehendamus illum. Ita et Dominus prætexebat formidinem, ut cum diabolus ipsum quasi hominem aggrederetur, inveniret Deum qui illum interimeret, et liberaret omnes qui ab illo detinebantur in inferno. Sic enim dicit : « Apparuit Angelus confortans eum [1] : » qui ab Angelis adoratur, et cui flectitur omne genu cœlestium et terrestrium, et infernorum [2], quo pacto ab Angelo robur accipiebat? Non robur accepit, sed glorificationem Angeli dicentis : « Tuum est regnum et imperium, Domine. Nul»lus scit diem illam vel horam, neque Angeli, neque »Filius, nisi Pater [3]. » Et quomodo ergo, inquit, æqualis est Patri, qui nescit diem illam? Qui fecit illam, ignorabat-ne illam? Et quare igitur dicit : Neque Filius? Vide theoriam exquisitiorem. Duas quis scientias et notitias in Scriptura inveniet : unam quidem, quæ ex opere sumitur, alteram vero ex cognitione. « Cognovit enim, inquit, « Adam Evam uxorem suam [4], » non quod prius ignoraverit. Quomodo ignorasset, qui dixerat : « Hoc nunc os »ex ossibus meis, et caro ex carne mea [5]? » Et cognovit Abraham Saram uxorem suam, et Jacob Liam et Rachel [6]. Num ignorabat illas, qui propter illas annos quatuordecim servierat? Sciebat quidem illas cognitione, opere autem postea cognovit. Itaque Pater qui non judicat quemquam, sed omne judicium dedit Filio [7], scit diem tam cognitione quam opere. Filius autem qui venit ut salvet mundum, et non ut judicet, sciebat eam speculativa notitia : quia autem nondum judicaverat, ignorabat diem, notitiam operativam significans.

[1] Luc. XXII, 43. — [2] Philip. II. — [3] Marc. XXIV, et Marc. XIII, 32. — [4] Gen. IV, 1. — [5] Id. II, 23. — [6] Id. XXIX. — [7] Joan. V.

III. At Paulus dicit : « Considerate Apostolum et Pontificem confessionis nostræ Christum Jesum, quod fidelis » sit ei qui fecit ipsum[1]. » Et alio loco : « Dominum et » Christum illum Deus fecit[2]. » Et Salomon dicit : « Dominus creavit me initium viarum suarum ad opera sua[3]. » Vides quomodo creaturam et facturam suam eum Scriptura significat? Verum arguent te, adversarie Dei, ea quæ sequuntur. « Omnis enim, inquit, sacerdos, qui ex hominibus assumitur, pro hominibus constituitur, ut offerat » dona et sacrificia[4]. » Accepit enim ex nobis creatam carnem absque peccato, quam pro nobis Patri obtulit sacrificium. Itaque intellige quod secundum carnem fecerit eum, et non secundum divinitatem. Sic et Dominum et Christum eum Deus fecit. Nam ante dispensationem ubique Deus prædicatur, sicut præmonstratum est, et nunquam aliquis facturam eum dicit, sed propter unionem carnis creatæ dicit, « Dominum et Christum Deus eum » fecit : » propter auditorum crassitatem, « Dominus initium viarum suarum creavit me[5]. » Vides quod creaturam dicit? Verum procedamus ad ea quæ ibi deinceps sequuntur. « Ante sæculum fundavit me, ante omnes colles » generat me[6]. » Primum quidem, o vanæ gloriæ sectator, disce, librum Parabola inscribi. Quid quid autem per parabolam dicitur, non idem est quod verbi vis ac littera. Nam Dominus regnum cœlorum sagenæ, et fermento, et grano sinapis assimilavit, et aliis multis. Neque tamen dicimus regnum cœlorum aliquid tale esse. Sed sine ambage dicam : « Dominus initium viarum suarum creavit me, » ante sæculum fundavit me, ante omnes colles generat » me[7]. » Quomodo igitur quod gignitur, creatur vel fundatur? vel quomodo quod creatur, gignitur? Nam si creatu

[1] Hebr. III, 1. — [2] Act. II, 3. — [3] Prov. VIII, 22. — [4] Hebr. V, 1. — [5] Act. II, 36. et Prov. VIII, 22. — [6] Ibid. — [7] Matth. XIII.

est, non est genitus. Nos non creamus ea quæ gignimus: neque gignimus, quæ creamus. Et quomodo possibile est, increato patri natum esse filium creatum? Nos enim qui creati sumus, gignimus creata: Pater autem qui increatus est, Filium genuit increatum. Aquila autem interpretatus, « Possedit me, » dicit. Igitur cum dicit, Creavit me, prædicit futurum, quasi jam esset factum. Etenim hic mos est Scripturæ, sicut cum dicit: « Foderunt manus meas et » pedes meos[1]: quasi diceret, Ego, quem videtis creatam carnem propria voluntate mihi adunasse, ab initio sum, non a Maria habeo initium. « In principio enim erat ver» bum: et priusquam Abraham fieret, ego sum[2]. » Confitere igitur Filium increatum, et cum Patre principio carentem, ut ne des et Patri principium quo cœperit esse Pater. Quod si dicis Filium cum Patre principio carere: dic quomodo genuit Pater Filium, volens vel non volens? Si dixerimus, volens, contradicunt: Jam erat voluntas ante verbum: priusquam enim vellet, dicunt, non erat Filius. Si autem dixerimus, non volens, dicunt: Vim patitur ergo Deus. Omne autem quod vim patitur, non est Deus. Nos autem dicimus, quod sicut sol radios et lumen coæterna habet, ita Pater Filium et Spiritum sanctum: ut ne dicamus et Patrem sub principio. Si enim diceretur sub principio, priusquam inciperet esse Filius, Pater non erat Pater, secundum sermonem tuum: et cogeris Patrem sub principio impie ponere. Sin minus, hoc tibi reponam ego: Volens-ne Pater factus est Pater, an nolens? Si dixeris, volens: ergo antequam vellet, non erat Pater: et consequenter erat tempus cum Pater non esset Pater: ergo incœpit esse Pater. Sin dixeris, non volens, vim passus est: Deus autem vim non patitur: quod enim vim patitur, Deus non est. Vides in quantam incidis impietatem, si

[1] Psal. xxi, 18. — [2] Joan. i, 1, et viii, 58.

non confiteris Filium cum Patre carere principio, coæternum et coopificem esse? Et quomodo coopificem dicam? Scriptum est enim, « Omnia per ipsum facta sunt[1]. » Non audis Prophetam dicentem de Filio : « Ex ore infantium et » lactentium perfecisti laudem, » et cætera. « Quoniam » videbo cœlos opera digitorum tuorum, lunam et stellas, » quæ tu fundasti[2]. » Non vides Christi auctoritatem dicentis : « Pater meus usque modo operatur, et ego operor? » Et, quomodo Pater suscitat mortuos et vivificat, sic et » Filius quos vult vivificat[3]. » Et, « Adolescens, tibi dico » surge[4]. » Et spiritui immundo : « Ego tibi impero, obmu» tesce, et egredere ex illo[5]. » Et, « Confide, fili, remittun» tur tibi peccata tua[6]. » Quoniam enim illi dicebant : « Nullus potest dimittere peccata, nisi solus Deus[7] : » ex ore ipsorum arguit illos, dicens : Vos dixistis quod Dei solius est dimittere peccata : ecce igitur dimitto peccata, ut confiteamini deitatem meam. Si autem non creditis, ex sanitate corporis videte, et discite animæ bonam valetudinem. Tunc dixit ei : « Surge et tolle grabatum tuum, et » vade in domum tuam. » Et iterum alteri : « Extende ma» num tuam. » Et mari : « Sile, obmutesce. » Puellæ, » Sur» ge : Lazare, veni foras. Volo, mundare[8]. » Et cætera omnia, per quæ manifestat, quod cum Patre æqualem habeat dignitatem. Quæ cum omnia recte didiceris, crede quod Patri consubstantialis sit, et quod consubstantialis sit et Spiritus. Nam si ex Patre procedit, et a Filio sumit, non alienus a substantia Dei est Spiritus. Spiritus Dei, Spiritus Christi, Spiritus veritatis, Spiritus consolator, idem sibi volunt. Spiritus Deus : Dominus autem Spiritus

[1] Joan. I, 3. — [2] Psal. VIII, 3. 4. — [3] Joan. V, 17-21. — [4] Luc. VII, 14
[5] Matth. IX, 21. — [6] Ibid. 2. — [7] Matth. IX, 2. — [8] Matth. IX, 6. Id. XII, 13. Marc. IV, 39. Luc. VIII, 54. Joan. XI, 43. Marc. I, 41. Joan. XV, 26, et XVI, 15.

est[1]. Sicut et Petrus ad Ananiam, « Cur conspirastis inter » vos ut tentaretis Spiritum sanctum? » et manifestans quod Deus sit, inquit, « Non mentitus es homini, sed Deo[2]. » Vides quod Deus Spiritus, cui mentitus est? Et Paulus dicit: « Vos Templum Dei estis, et Spiritus Dei » habitat in vobis[3]. » Videlicet Deus est Spiritu qui habitat in nobis. « In ipso enim » vivimus, et movemur, et sumus[4] : » et « Secundus homo in Spiritum vivificantem. » Et alio loco dicit: « Caro non prodest quidquam: spiritus » est qui vivificat[5]. »

IV. Ne ausis igitur aliquid loqui contra consubstantialem et omnipotentem Trinitatem. Et iterum : « Nullus scit » quæ sunt hominis, nisi Spiritus hominis, qui in eo : sic » et quæ Dei nullus scit, nisi spiritus Dei[6] : non jam qui in illo, ut ne quis compositum Spiritum putet. « Spiritus » enim omnia scrutatur, etiam profunda Dei[7]. » Profecto scrutatur, sed non comprehendit. Non enim scriptum est, quod comprehendat : quomodo igitur scrutatur? ut curiosus? ut alienus? ut ignorans? Annon est scriptum : « Profundiora te ne quæras, et robustiora te ne exqui- » ras[8]? » Quæ præcepta tibi sunt, ea et cogita. Non est enim tibi opus absconditis: Si alienus est, juxta tuum sermonem : quomodo audet ergo abscondita Dei scrutari? De Patre scriptum est: « Ego sum Deus, probans renes, et » scrutans penetralia ventris[9]. » Num quia non additur hoc verbum, Comprehendo, ignorare Patrem dices? Num ignorans scrutatur et probat? ut et de adorando Spiritu hoc dicere ausis? Quomodo dixit, « Segregate mihi Pau- » lum et Barnabam, in opus ad quod vocavi eos[10]? » Vides potestatem, intellige deitatem. Et Agabus : « Hæc dicit

[1] 2 Cor. III, 17. — [2] Act. V, 4. — [3] 1 Cor. III, 16. — [4] Act. XVII, 28. — [5] 1 Cor. XV, 35. — [6] Id. II, 11. — [7] Ibid. — [8] Eccli. VII, et III, 20. — [9] Psal. VII. et Jerem. XVII, 10. — [10] Act. XIII, 2.

» Spiritus sanctus : Virum cujus est zona hæc, sic ligabunt » in Jerusalem. » Et Apostoli : « Visum est Spiritui sancto, » nihil ultra servandum. » Et iterum : « Transeuntes Phrygiam et Galatiæ regionem, prohibiti a Spiritu sancto loqui sermonem in Asia. Ut venerunt autem in Mysiam, » tentabant in Bithyniam proficisci, et non sinebat eos » Spiritus sanctus. » Et iterum : « Verumtamen Spiritus sanctus per singulas civitates testificatur, mihi dicens[2] : » et cætera. Et Propheta, « Et Spiritus meus, inquit, astitit in medio vestri[7]. » Dominus vero : « Ubicumque fuerint duo vel tres congregati in nomine meo, » illic sum in medio eorum[3]. » Et, « Dominus misit me, ac » Spiritus ejus. Attendite vobis ipsis et toti gregi, in quo » posuit vos Spiritus sanctus episcopos et diaconos[4]. » Vide virtutem Spiritus sancti, et auctoritatem, et potestatem, num alienus a Deo sit Spiritus. « Vidi, inquit Hesaïas, » Deum super thronum excelsum et elevatum, et Seraphim in circuitu ejus[5] ; » et quæ sequuntur. « Ac dixi : » O miserum me, quoniam compunctus sum, quoniam » immunda labia habens, in medio populi immunda labia » habentis ego habito, et regem Dominum Sabaoth vidi » oculis meis. Et dixit : Quis ibit ad populum hunc ? Et » dixi : Ecce ego, mitte me[6]. » Nimirum qui sedebat in throno, dixit : « Vade ad populum hunc, et dic : Auditu » audietis : et non intelligetis ; et videntes videbitis, et non » perspicietis[7]. » Quis est qui sedebat super thronum ? Pater, inquit : Si autem didiceris a Paulo, quod Spiritus sit, confiteberis illum Deum ? Ostende, inquit, et credo. Audi illum dicentem : « Bene dixit Spiritus sanctus per Hesaïam » prophetam : Vade ad populum hunc, et dic : Auribus

[1] Act. XXI, 11 ; XV, 28, et XVI, 6 et 20 — [2] Agg. II, 6. — [3] Matth. XVIII, 20. — [4] Isai. XLVIII, 16, et Act. XX, 28. — [5] Id. VI, 1. — [6] Ibid. 5-8. [7] Ibid. 9.

» audietis[1] : » et quæ sequuntur. Paulus inquit, « Dixit » Spiritus sanctus. » Hesaïas inquit, « Dixit Dominus Sa- » baoth, » quia indifferens est Scripturæ loqui de Patre et Filio et Spiritu sancto. Igitur ne dic deinceps magnum et parvum Deum, incidens in Gentilium errorem. Nam si parvus Deus est Filius, mentitur Paulus dicens : « Expec- » tantes beatam spem gloriæ magni Dei et Salvatoris nostri » Jesu Christi[2]. » Quem igitur Paulus vocat magnum Deum, tu ne dixeris parvum. Nam in Deo perfecta sunt omnia. Et rursum : « Ex quibus Christus secundum carnem, qui est » super omnia Deus benedictus in sæcula[3]. » Neque creatum Deum nominabis unquam : impius enim est, qui creaturam adorat. Quid igitur? Non dices corpus Domini creatum? Vide ergo quod et tu creaturam adoras insipiens. Nullus dicit regi : Exue purpuram tuam; vel surge a throno tuo, ut te nudum adorem : sed adorat regem super thronum sedentem, et purpura vestitum. Complacitum enim fuit Deo verbo, ut creatam carnem nostram sibi absque macula uniret. Est igitur adoranda cum Deo verbo, quatenus deitati adest. Et hoc significans divinus David, clamat : « Exaltate Dominum Deum nostrum, et ado- » rate scabellum pedum ejus, quoniam sanctus est[4]. » In alio loco dicit : « Cœlum mihi sedes, terra autem scabel- » lum pedum meorum[5]. » Terram nos jubes adorare, o beate David? Et quomodo Moyses Legem ponit, neque cœlum, neque terram, neque quæ in eis sunt, adoranda esse[6]? Videte mysterium. Quoniam sibi juncturus erat nostram carnem absque peccato ad unam adorationem; caro autem nostra ex Adam, ex terra est; secundum hoc dicit : « Et adorate scabellum pedum ejus. » Nos enim terram non adoramus, sed Deum verbum, qui univit sibi absque

[1] Act. xxviii, 25. — [2] Tit. ii, 13. — [3] Rom. ix, 5. — [4] Psal. xcviii, 5. — [5] Isaï. lxvi, 1. — [6] Deut. v, et xviii.

peccato carnem Adæ, quæ ex terra formata est. Ne igitur ultra dicas, creatum Filium. Sed dic, ubi dixit Pater : Creavi mihi filium : vel Filius, Creavit me pater? Neque humanas voces Christi in ejus diminutionem accipe. Nam si his dictis, et humanis in eo demonstratis, ausi sunt quidam dicere phantasia et specie tantum ipsum incarnatum fuisse ; si hæc non essent facta, in quam non excidissent impietatem ? Proinde omnis qui sanctis Scripturis credit, adoret Trinitatem increatam, incommutabilem, invariabilem, omnipotentem, simul principio carentem, coæternam et consubstantialem : Patrem, et Filium, prius quidem absque carne, deinde autem voluntate propria in fine perfectum hominem factum, absque peccato, absque versione et mutatione sui : homo enim factus, mansit id quod erat, nempe Deus : non enim excidit a gloria et dignitate sua : Et Spiritum sanctum, Spiritum, qui locutus est per Prophetas. Eos autem qui dicunt Filium, aut Spiritum sanctum, versum, vel mutatum, vel alterius substantiæ, vel ex nihilo factum, vel quod fuerit tempus quando non erat, anathemate damnet Ecclesia catholica. Sufficiunt ista cuivis, tametsi pauca sint : omnia enim tractare, impossibile. Docentem enim me deficeret tempus. Neque ipsum mundum opinor capere libros, qui scribuntur : nos autem indigni qui tantam ex sacris Scripturis utilitatem assequamur, adoremus Patrem et Filium et Spiritum sanctum, cui sit gloria et imperium in sæcula sæculorum. Amen.

S. P. N. JOANNIS CHRYSOSTOMI CONSTANTINOPOLITANI ARCHIEPISCOPI,

DE FATO ET PROVIDENTIA ORATIONES SEX.

ORATIO I.

De Providentia.

Multis referta est pertubationibus vita nostra [1], tumultibusque plena. Verum non in eo mali gravitas sita est, dilecti; sed in eo, quod cum hujusmodi perturbationes atque tumultus, vel leviores efficere, vel sine molestia ferre possimus, neutrum eorum assequi conamur, sed nos mœrore conficientes, totum vitæ tempus degimus: atque alius paupertatem, alius ægritudinem queritur, alius sollicitudinis molem, alius rei familiaris curam, alius liberorum educationem, alius orbitatem. Ac vide insignem amentiam: non enim iisdem in rebus, sed in contrariis æque lugemus. Atqui si rerum conditio nobis causa luctus esset, non par esset in contrariis rebus æque lugere. Sed si paupertas malum illudque intolerabile esset, eum qui in divitiis viveret, nunquam cruciari oporteret; et si orbitas esset malum, multorum liberorum parentem, tranquillum degere par esset. Rursus si rempublicam administrare, honoribus frui, multosque subditos habere, optabile esset;

[1] Vide D. Gaillon, tom. XII, p. 121-126.

vita negotiis vacua et tranquilla fugienda esset; et omnibus odio habenda. Nunc vero cum videas locupletes et tenues æque lugere; divitem vero sæpe plus, quam pauperem, principem plus, quam subditum; multorum liberorum parentem plus, quam orbum; ne res in causa esse putemus, sed eos, qui rebus opportune uti, seque ab omni mœrore liberare nequeunt. Nam perturbationem atque tumultum, non temerarius rerum eventus, sed nos, sed animus noster parere solet. Ita si sit ille nobis recte compositus, etiamsi sexcentæ undique tempestates excitentur, in tranquillo et in portu semper quiescemus: quemadmodum contra si non sit bene affectus, etiamsi nobis res secundo vento ferantur, naufragis ipsis nihilo melius erimus. Licet et hoc in corporibus cernere: qui enim robusto est corporis temperamento, quamvis cum inæquabili aëris varietate sexcenties pugnet, non modo nihil mali patietur, sed etiam exercitatione et intemperiei consuetudine accessionem roboris accipiet. Sin imbecillum et gracile corpus habeat, licet optima tempestatum conditione fruatur, nihil hinc commodi accedet, cum propria imbecillitas, bona tempestatum ratione lædatur. Hoc ipsum et in cibis cernimus: quando enim validus firmusque venter est, quodcumque susceperit, quantumvis durum, quantumvis ad concoquendum difficile sit, in purum illud succum convertit, naturali temperatione cibi pravitatem superante: quando autem vis ejus soluta mollisque est, licet ipsi cibum maxime succulentum offeras, in pessimum illum commutat atque corrumpit, imbecillitate ejus vim cibi labefactante. Itaque et nos cum videmus res incompositas, ne Deum culpemus, dilecti. Illud enim non est remedium invenire vulneri, sed vulnus addere vulneri. Ne dæmonibus mundi administrationem attribuamus, ne præsentia sine providentia geri putemus, ne genesis cujusdam

et fati tyrannidem, Dei providentiæ ceu murum offeramus : hæc enim omnia blasphemiæ plena sunt, et vere perturbatio et confusio non in rerum fluxu est, sed in animo ita affecto : qui etiamsi bono ordine et compositione rerum millies fruatur, donec in se ipso confusionem illam atque perturbationem emendaverit, non poterit de illa rerum tranquillitate gaudere : sed sicut oculus æger, etiam lucente meridie tenebras et alia pro aliis videbit, nec radiis fruetur; sanus autem ac firmus, etiam vespere poterit corpus cum securitate ducere; sic et mentis nostræ oculus, donec firmus erit, res etiam illas, quæ confuse apparent, recte videbit : depravatus autem, quamvis eum in ipsum cœlum attollas, multam ibi perturbationem et confusionem deprehendet. Quod autem hæc ita se habeant, multis tibi cum veterum, tum ævi nostri exemplis demonstrabo. Quot paupertatem facile ferunt, proptereaque Deo gratias agere non cessant? Quot divitiis deliciisque fruentes, Deo non gratias agunt, sed ipsi maledicunt? Quot nihil grave passi universalem illam providentiam accusant? Quot in carcere omni tempore degentes, hanc miseriam gratius ferunt, quam ii qui in libertate et securitate vitam ducunt? Vides animæ statum, et propriam cujusque mentem, et horum et illorum causam esse, non autem ipsam rerum naturam. Itaque si animi nostri curam haberemus, nihil perturbationis, nihil confusionis, nihil grave esset, etiamsi Euripo quovis vehementius vitæ nostræ res susdeque ferrentur. Cur enim, quæso, Paulus gratias agit? Atqui is e numero eorum est, qui optime vixerunt, et virtutem toto vitæ tempore sectati sunt, et minime gravia hujusmodi pertulerunt? Nemo ex omnibus, qui solem aspexerunt, vel justior illo fuit, vel asperiora, quam ille, passus est. Attamen cum videret multos in nequitia viventes læto esse animo, ac præsentibus frui pecu-

niis, gratias ipse Deo agebat, et alios ut idem facerent hortabatur. Ad illum respicite. Et tu cum videris improbum læto animo, elatum, cum videris inimicos prosternentem, molestos sibi homines ulciscentem, nulli obnoxium damno, circumfluentibus undique divitiis, clientibus et adulatoribus stipatum, te vero in statu prorsus contrario, molestiis, sycophantiis, insidiis obsessum, cave putes esse te ex abjectorum numero; sed Paulum videns eadem in parte versantem, erige animum, revoca cogitationes, ne præ mœrore decidas. Amicum Deo atque hostem ejus ne ex rebus prosperis aut adversis æstima: sed si videris quempiam recte viventem, ægritudineque vacuum ad pietatem spectare, hunc beatum et æmulatione dignum puta, etiamsi sexcentis vinculis constringatur, in carcere perpetuo habitet, indignis serviat, pauper sit, in metallis laboret, aut aliud quidpiam grave patiatur. Beatus enim ille est, etiamsi ipsi oculi exculpantur, etiamsi uratur, etiamsi corpus ejus paulatim consumatur. Si autem videris alium in lascivia, nequitia, extremisque sceleribus viventem, magno fruentem honore, in ipsum thronum regium ascendentem, diademate redimitum, purpura indutum, universo orbi imperantem, lacrymare, et illum ideo miserum reputa. Nihil enim miserius animo ita affecto, etiamsi totum orbem sibi subditum habeat. Quid enim emolumenti pecuniis abundare eum, qui quod ad virtutem spectat omnium pauperrimus sit? Quid lucri tot viris imperare eum, qui nec se ipsum, nec morbos animi sui superare nequit? Verum si videamus corpus male affectum, febricitans, pedibus laborans, aut tabe aut alio quopiam incurabili morbo detentum, lacrymamur, etsi ille omnium locupletissimus sit, imo tanto magis, quanto locupletior est. Nam tunc sensus malorum acutior, cum quis in abundantia rerum necessariarum versatur. Etenim qui præ pau-

pertate ab horum fruitione arcetur, ipsam necessitatem consolationis loco habet : qui vero iis rebus abundat, et morbo impeditur ab usu, ideo magis uritur. Quî autem non absurdum fuerit, si corporeo morbo detentum quempiam videamus, ipsum miserum prædicare, etiamsi opulentus sit; anima autem male affecta; anima, inquam, cui par nihil, qua pretiosius nihil, ipsum beatum dicere ob tantillum pecuniæ, vel ob temporaneum honorem, vel ob quidpiam eorum, quæ hic quidem manent, sed post hanc vitam, imo sæpius ante vitæ exitum nos deserunt? Ne, quæso, hæc nobis perturbationis et tumultus causa sint. Ideo Deum accusant multi, ideo mundum nulla regi providentia putant. Quod si scirent nihil in præsenti vita boni esse, nisi virtutem : non divitias, non pecunias, non sanitatem, non potentiam, non aliud quidpiam; nec quidpiam mali esse in præsenti vita, nisi nequitiam, improbitatem, et animæ perversitatem; non paupertatem vel morbum? non molestiam, non calumniam, non alia quæ gravia esse putantur, nunquam talia loquerentur, qualia nunc dicunt, nunquam in mœrore viverent, non beatos dicerent eos, quos miseros prædicare oporteret, nec miseros prædicarent eos, quos beatos dici par esset; non ita erga homines affecti essent. Nam propter bonum corporis habitum, et ciborum copiam, et multum somnum beatos prædicare homines, nihil aliud est quam erga illos ut erga bruta animalia affectos esse. Nam et hæc est illorum felicitas; imo id etiam in brutis malum est; multi quippe asini et equi otio et edacitate perierunt. Quod si brutis, quibus tota virtus in bona corporis habitudine sita est, id nocumento est, an in hominibus, quorum omnis dignitas in nobilitate animæ, id virtutis loco ponemus, nec reverebimur cœlum, et animæ nostræ cognatos Angelos? Non erubescis ipsam cor-

poris naturam et formam? Non enim quemadmodum brutis eam nobis effinxit Deus, sed ut decebat illud, quod animæ rationali et immortali ministraturum erat. Cur enim bestiis omnibus versus terram demissos oculos Deus indidit; tibi vero in capite ceu in arce illos collocavit? Nonne quia illis nihil cum cœlo commune, tibi vero ut superna contemplareris, lex a Deo et a natura ipsa ab initio posita est? Cur corpus tuum erectum fecit, illis vero pronum? Annon eadem de causa, ut ex ipsa formatione erudiret te, ut nihil commune haberes cum terra, neque præsentibus rebus adhæreres? Ne itaque nobilitatem prodamus nostram, neque ad brutorum ignobilitatem delabamur, ne de nobis dicat illud : « Homo cum in honore » esset, non intellexit[1]. » Nam deliciis, divitiis, gloria præsentibusque rebus felicitatem vitæ circumscribere, non est hominum propriam nobilitatem considerantium, sed hominum, equis et asinis similium. Verum absit ut tales hic adsint in sancto choro ac theatro spirituali, conventuque religioso. Ideo enim quotidie divini verbi prædicatione fruimur, ut verbo quasi falce præcisis sylvescentibus animi morbis, fructiferæ arbores simus, fructumque tempestivum feramus in regium horreum deponendum, qui gloriam referat communi Domino et cultori animarum nostrarum, et nobis vitam æternam, quam nos omnes assequi contingat, gratia et benignitate Domini nostri Jesu Christi cui cum Patre simulque cum sancto Spiritu, gloria imperium et honor, nunc et semper et in sæcula sæculorum. Amen.

[1] Psal. XLVIII, 21.

ORATIO II.

De Fato et Providentia.

« Qui maledicit patri aut matri, morte moriatur[1] : » hæc lex in Veteri Testamento posita erat[2], quando non magna erat optimi vitæ instituti accuratio, quando divinitas inducta est, quando puerilia præcepta, quando lac, pædagogus, lucerna, figura, umbra. Quid jam dixerimus de iis qui nunc in gratia sunt, et in rerum veritate, in tantaque cognitione versantur, ipsique non patri et matri, sed Deo universorum maledicunt? Quodnam illos excipiet supplicium? Quis cruciatus nequitiæ tantæ par erit? Quis fluvius igneus? quis vermis immortalis? quæ tenebræ exteriores? quæ vincula? quis stridor? quis fletus? Omnia tormenta, quæ jam sunt, et quæ futura sunt, non sufficient animæ sic affectæ, et in tantam nequitiam lapsæ. Blasphemiæ autem modi multi variique sunt; quos necesse est hodie omnes exponere, ut in nullum eorum sponte labamur, neque amicum vel inimicum quempiam similiter lapsum negligamus. Nullum enim, nullum utique est peccatum hoc deterius, nullum æquale : sed additamentum malorum est, quod omnia confundit, quod inexpiabili et intolerando plectitur supplicio. Quinam sunt qui Deo maledicunt? Qui sapienti ejus providentiæ fati confusionem et necessitatem ceu murum opponunt. Certe quod infideles, qui ligna et lapides insulse mirantur et colunt, hoc laborent morbo nihil mirum; quod autem ii, qui ab hoc errore et servitute liberati sunt, qui cognitione Dei dignati sunt, quasi ex regressu quopiam, in hanc procellam, in

[1] Exod. xxi, 17. — [2] Vide D. Guillon, tom. xii, p. 127-134.

hunc cogitatum, in hanc amentiam reciderint, illud est gravissimum, multisque vere lacrymis, fletibusque dignum: quando ii, qui se Christum adorare dicunt, qui tantis dignati sunt mysteriis, arcanis imbuti dogmatibus, et sapientia illa quæ ex cœlis ad nos delata est, post tantum honorem, quem a Deo acceperunt, se ipsos præcipites agunt, atque a libertate, quam ipsis Deus largitus est, se admodum insani dejiciunt, gravissimæque se subjiciunt servituti, dum horrendam tyrannidem, quæ nunquam fuit, cogitatu fingunt, et spem bonam excindunt, nervosque eorum, qui virtuti student, excindere student: quemadmodum in bello milites strenuos, et animam pro patria effundere paratos cernens inimicus quispiam, qui nec eos alio modo lædere, neque a studio erga regem avocare, neque timidos efficere, neque machinis superare potest, alio illos modo corrumpit, suadereque conatur frustra illos temere et sine causa tantum suscipere laborem; ita ut ejus manus debilitet, robur dejiciat, animi studium extinguat, ut his omnibus a pugnandi studio amotum, nudos et inermes advertens, vinctos demum in captivitatem adducat. Sic et diabolus fecit. Cum videret maximam orbis partem Dei gratia Gentilium errorem irridere, totisque animi viribus, verbum veræ religionis prædicare: hinc vero magnum virtutis studium manare, multumque nequitiæ contemptum; non ausus palam dicere, Deficite a Christo, ejus dogmata irridete, fabulæ sunt et errores, ipse Christus improbus et inhumanus est. Novit enim eos ita magis a sua tyrannide recessuros, et in majus sui odium venturos. Ideoque non recta via criminationem offert, sed circuitione usus, impiæ disciplinæ virus clanculum spargit, specie quidem ipsos in fide manere sinens, radicitus autem illam evellens, omniaque veritatis dogmata pessumdans, atque in obsequentes sibi

homines magnam effundens contra Deum calumniam. Propterea ab illo hoc venenum, et mortifera fati pharmaca adornata sunt, ut omnia, quæ dixi, clam invehat, utque doctrinam fidemque nostram vanam esse ostendat, hominibusque suadeat malum de Deo ferre judicium. Quod etiam initio circa Adamum fecit, Deum quasi invidum criminatus. Illud enim pene dixit dum hortaretur : Sciebat Deus, inquit, oculos vestros aperiendos esse; sciebat vos quasi deos futuros esse; invidit huic honori vestro majori. Etiamsi enim hæc verba non subjunxerit, eadem tamen ex prioribus conjicienda reliquit. Ac vide nequitiam. Subverso Dei decreto, postquam dixerat magna illis obventura bona esse, si non illi obtemperarent, videlicet apertionem oculorum, æqualitatem cum Deo, et ipsi annexam scientiam ; non adjecit improbum illum esse, qui hæc prohiberet, ne videretur ceu inimicus et hostis verba facere; sed personam consiliarii, et curatoris suscepit, ut malam hortationem redderet acceptiorem, quod etiam accidit. Nihil enim aliud his dictis perficere voluit, nisi ut deficeretis a Deo conditore. Invidus est et livore plenus, maximis nostris invidet bonis. At hæc verba manifeste non posuit : alioquin illum suspicantes inimicum esse, fugissent. His ergo prætermissis et dissimulatis, hoc perniciosum induxit consilium. Eodem quoque modo nunc non dicit, Deficite a Christo, quasi divina præcepta damnanda essent, novit enim sibi mentienti fidem non habendam fore; sed callide videtur nos in iis esse sinere, et cum veritate consentire, sed alio modo nos inscios ab hac æterna hæreditate nos ejicit. Quemadmodum si quis puerum ingenuum ac liberum, sed simplicem et incautum, non quidem dextera apprehensum ejiciat ex domo paterna, sed illum ad ea facienda hortetur, quibus gestis, velit nolit, a paternis omnibus bonis excidet. Neque enim fieri ullo

modo potest, ut is qui fato hæret, cœlum consequatur; imo etiam fieri nequit ut gehennam et supplicium effugiat. Nam divinis præceptis contraria imperat. Dicit Deus : « Si » volueritis et audieritis me, bona terræ comedetis : si au- » tem nolueritis, nec audieritis me, gladius vos consumet. » Os enim Domini hæc locutum est[1]. » Vides quomodo Deus loquatur, et leges ponat : audi nunc fatum quomodo loquatur et quomodo contrarias ponat leges; et disce illa quidem a divino Spiritu dicta esse; hæc autem a maligno dæmone immanique fera. Dixit Deus : Si volueritis, et, Si nolueritis, in nostro arbitrio et voluntate relinquens virtutem et improbitatem. Ille vero dicit : Quod fato constitutum est, vitari non potest, velimus nolimus. Deus dicit : « Si volueritis, bona terræ comedetis; » Fatum vero dicit : Quantumvis voluerimus, nisi nobis id datum fuerit, nulla utilitas est hoc velle. Deus dicit, « Si nolueritis attendere » verbis meis, gladius vos consumet. » Fatum contra dicit, Si noluerimus, datum vero nobis fuerit, tamen salvi erimus. Annon hoc fatum dicit? Quid hac pugna clarius fuerit? quid hoc bello apertius, quod adversus divina eloquia nequitiæ doctores dæmones susceperunt? Sed ut jam dixi, quod dæmones, et homines dæmonibus pares, nempe Græci, his fidem habeant, nihil mirum : quod autem vos tam divinæ et salutaris doctrinæ participes, hæc despiciatis, et ad illa absurdissima commenta animæ perniciosa confugiatis, illud longe gravissimum est. « Quid enim » mihi externos judicare[2]. » Mihi apud vos sermo est, membra Christi, filii Ecclesiæ, qui in paterna domo eruditi estis, et cœlestibus disciplinis imbuti, qui tanto honore dignati estis. Ideo gemo, ideo lamentor et ploro. Nam lacrymis digna sunt hæc, quando quis in peccata decidit, quæ venia digna non sunt : quæ venia, quando Deus sen-

[1] Isaï. I, 20. — [2] I Cor. V, 12.

tentiam dicit, et dæmones contradicunt, eorumque dicta etiam Dei domesticis fide digniora videntur? Non disputationem jam movemus, sed interim eorum, qui ipsis obtemperant impudentiam ostendemus : Deus dicit, « Apposui tibi ignem et aquam, vitam et mortem, quocumque » volueris extende manum tuam[1]; » dæmon dicit : Non est in te situm extendere manum, sed necessitate quadam ac vi hoc agitur : et hæc tibi videntur fide digniora esse : neque cogitas quantum sit inter hujusmodi consultores intervallum, quod ille sit Deus, hic vero dæmon, non consilii differentiam examinas, quod illud salutare sit et ad virtutem vocet, hoc vero diabolicum ad nequitiam, et improbitatem excitans. Non consideras, quænam tibi a Deo, et quænam tibi a dæmone data sint : quod ille quidem ita te dilexerit, ut et Filium suum unigenitum pro te daret, quo nihil Patri pretiosius erat, atque etiam nunc ita amat, ut te per Apostolos pro tua salute cohortetur, et omnia faciat : ille vero ita odio habuit et habet, ut per omnia te impugnet, neque modo non tibi aliquid boni tribuat, sed etiam ab iis quæ a Deo accepisti te exturbare conetur. Ille te Angelis parem facere studuit, hic vero humi repentibus te abjectiorem effecit, tibique persuasit ut illa adorares : ille in regnum cœlorum aliosque honores te pertrahit, hic vero honoribus tibi collatis invidit, nec prius abiit, quam te inde ejecerit. Quamvis enim illius dogmata perspicere non possitis : etiamsi sole clariora sint iis, qui prorsus supini non sunt : ita conspicuam habent illa, quæ Dei sunt, virtutem atque salutem ; illa vero nequitiam : attamen si non potestis ad illa respicere, saltem ab iis, qui consilium vobis dant, discite quid salutare, quid noxium sit. Quomodo enim absurdum non fuerit cæteris in rebus hoc uti consilio, ut si medicus cibum det

[1] Eccli. xv, 17.

alicui, non de eo ille curiose inquirat; sed ut sanitati conducentem accipiat; si autem veneficus et præstigiator, non multum inquirat, sed quasi venenum et pestem aversetur; et cum de Deo agitur non eodem uti medio? Quanquam tanto majus intervallum est inter Deum et dæmonem, quam inter medicum et veneficum, quanto nec dici, nec mente vel sermone comprehendi potest. Quomodo igitur non extremæ fuerit absurditatis, ubi minor est cibos præbentium differentia, non curiose inquirere, sed conditione personarum universæ doctrinæ loco uti: ubi autem consiliariorum tantum est discrimen, adhortatione opus habere ut intelligatur quid salutare, quid noxium sit? Ne, quæso, ne irrationabilibus bestiis irrationabiliores simus; sed resiliamus, nec præbeamus aures: nam « Corrumpunt mores bonos colloquia prava[1]: » neque veniam assequentur qui decepti sunt. Cur enim si pestilentem, et infectum locum videas, illic consistere refugis, etiamsi sexcenta te ad illam habitationem pertrahant, corporisque valetudinem cæteris omnibus anteponis; cum autem sermone pestilenti atque morbo quidam sunt referti, quæ non corpus tantum, sed etiam animam perdunt, eamque deteriorem ac viliorem reddunt, non tamen resilis? « Audi, inquit Sapiens quidam vir, ne steteris, » resili, ne tardaveris[2], » vel minimam in his metue moram. Hæc porro dicimus, non dogmatum illorum vim reformidantes, sed imbecillitatem vestram metuentes. Nobis enim per Dei gratiam, illorum scita aranearum telis imbecilliora videntur, qui sumus in fide fundati, etiamsi millies ad aures nostras decantent, tanto majore risu a nobis excipiuntur, quasi insani et mente capti: sed imbecillitatem vestram formidamus. Neque adversum omnes hæc dico, sed adversus eos, qui his obnoxii sunt. Quan-

[1] 1 Cor. xv, 33. — [2] Prov. ix, 18.

doquidem Paulus qui omnia tenebat, non doctrinam tantum, sed verborum pugnas adversus extraneos discipulum Timotheum docens, vanos sermones occludendos monet. Breve est vitæ nostræ tempus, exiguum salutis curriculum. Si ergo breve illud tempus nobis ad discendum utilia concessum, in supervacaneas, inutiles et noxias disciplinas insumamus, quandonam aderit aliud tempus, ad discendum ea, quæ necessaria sunt et urgent maxime? Atqui si etiam longissimum esset, totum esset utilibus in rebus insumendum. Cum autem breve sit et exiguum, quomodo non extremæ dementiæ fuerit, ejus brevitatem in disciplinas animæ nostræ perniciosas insumere? Quid medicina opus est? ne plagam accipias, ne tempus absumas in iis sanandis, quas ab aliis accipis : a divinis Scripturis sanitatem compara. Si accesserit aliquis aliena docens, aures obtura, statim resili, ne cuncteris. Si contra imperatores concilium ineatur, ne committas ut in ejusmodi consessu locum habeas, quippe qui vel ex auditu rerum, etiamsi non essentiaris, in periculum omnino venias. Quando contra Deum aliquid dicitur, agitaturque dogma accusatione plenum adversus illum, annon fugies? annon maledicam linguam aversaberis? annon impia ora obturabis? Et quomodo poteris cum fiducia Deum precari, qui in eum jactatarum calumniarum particeps fueris? Ne quæso, id eveniat. Hæc a me non ad præsentes dicta sunt; imo potius ad præsentes. Etiamsi enim vos innoxii; si quos noveritis hoc morbo laborantes; his pluribusque aliis contendite verbis, ut malum radicitus evellatis. Id vero fiat precibus sanctorum et amicorum Dei : non enim tantum nostra verba valent, quantum illorum precationes. Faxit Deus ut nos omnes, et quotquot ad Ecclesiæ plenitudinem pertinent, his liberati malis, cum fiducia stemus ante tribunal Christi, cui gloria. Amen.

ORATIO III.

De Fato.

Novi me nuper apud Vestram Charitatem de fato verba fecisse[1], nihilque prohibet quominus de eodem argumento etiam hodie sermonem instituamus: non quod morbus sit ita validus, sed quod socordia vestra sit incredibilis, quæ vel minimas ægritudines permagnas faciat. Siquidem et cæco id vel natura conspicuum est, fideli nempe neque verbis neque doctrina opus esse, ut malum hoc effugiat. Quemadmodum enim eum qui terram nostram inhabitet, legibus nostris utatur, regibus iisdem pareat, non necesse est quotidie persuaderi, ne Persarum institutum inducat, sed semel prohiberi tantum: sic et hoc loco faciendum. Nam quod ad peccata cavenda pertinet: alia quidem sunt quæ sermone doctrinaque egent; alia vero ita manifesta et clara, ut metu solum ac supplicio coërceantur: cujus generis sunt, occidere, adulterium admittere, furari, quæ oratione non egent. Quamobrem legislator non doctrinam posuit qua aures nostræ personarent, et rem esse malam indicaretur: illud enim jam cogitationem nostram præoccupaverat; sed solum prohibuit, non adulterium admittes, non occides. Ubi vero de viduarum despectu, deque depositorum violata fide nos alloquitur, tunc rationes adjicit. « Miserare, inquit, viduam, et advenam: etenim et » tu advena fuisti in terra Ægypti. Sabbatum requie cole[2], » inquit. Deinde causam affert. Fatum itaque aversari, non

[1] Vide D. Guillon, tom. XII, p. 135-136. — [2] Deut. x, 18, et v, 14; Exod. xx, 10, et xxxi, 13.

præceptum est quod ratiocinio egeat, sed ex illis perspicuis est. Nam quemadmodum palam est cædem et adulterium esse mala et prohibita, ita perspicuum est fatum etiam esse malum ac prohibitum : neque enim ex eo quod aliqui ipsi fidem habeant, putetis ipsum non esse rem vetitam. Etenim et cædes quoque patratur, etsi legibus prohibita; adulteria item et rapinæ admittuntur a multis, quamvis vetita. Quod enim perinde atque cædes, genesis quoque legibus Græcorum sit vetita, hinc liquet, quod si quis adulterio cum uxore cujuspiam admisso, in foro judiciali accusatus dixerit : Non ego, sed genesis : ego quippe temperanter agere volebam, sed illa me impulit. Annon ideo graviores dabit pœnas, ut qui ad ridiculam defensionem confugerit ? An veniam impetrabit? Neutiquam. At secundum illos impetrasse oportuit. Si enim genesi non arbitrio nostro hæc fierent, nulla aptior defensio esset. Nam si voluntas nostra potentior sit genesi, nulla genesis erit. Si vero quantumvis conetur quispiam, necesse sit ea quæ genesi sunt præfinita, impleri; frustra punitur ille, et venia ei negatur; sed nemo illum neque se purgantem neque veniam impetrantem audiet : ita res ab omnibus explosa est, fabulæque ac nugarum loco habetur. Multi vero magistratus; (tametsi ab homine quopiam si vis inferatur, id reo ad defensionem sufficiat, imo potius nullum esse crimen ultra videatur;) multi, inquam, magistratus de injusta cæde accusati, pœnas dederunt : carnifices vero, qui cædes perpetrant, suaque manu perficiunt, ad tribunal trahere, vel perquisitionem facere nemo aggrediatur, patrocinante necessitate, magistratus auctoritate, et subjectionis timore. Quod si homini ignoscunt, quia ab homine contribule suo coactus est; nonne multo magis homini per fatum coacto, condonandum esset? Atqui aufugiendum erat. Verum illius, ut aiunt, imperium sic

inexpugnabile est, ut quamvis in desertum, quamvis in mare, quamvis alium in locum te conferas, ejus placita non effugias. Quomodo igitur non absurdum fuerit, eum qui a Barbaris magna vi cogitur, facile veniam impetrare, ut ne quidem accusetur, eum vero, quia a potentiore ut aiunt necessitate compellitur, pœnas dare, neque ad causæ suæ defensionem admitti? Nemo enim unquam fatum prætendens pœnas effugit: non in foro judiciali maleficus, non domi famulus, non in ludo puer, non in artibus discipulus, si quando ii peccaverint. Quomodo igitur quidam fatum tuentur, qui illud sic infamant, ejusque necessitati ne minimum quidem veniæ concedunt? Ita nempe veritate et conscientia sua permoti, fabulam esse putant. Cum autem in gravia peccata lapsi fuerint, aliud rursus prætendunt, quo se pœnas effugere posse putant, quasi vero non ideo graviores daturi. Etenim non tam grave est peccare, quam post peccatum impudenter agere, et propter scelera sua Deum accusare. Hoc omnium peccatorum teterrimum est: illud vero diabolus curat, ut non modo nos segnes ad virtutem, et pronos ad malum reddat, et omnia Deo attribuere suadeat; sed etiam defensionis obtentu, et animam et linguam nostram in blasphemiam conjiciat, ut et Deum accusemus, et male gestorum a nobis odium deponamus, et in eum, qui auctor non est, culpam traducamus. Atqui si quis apud homines aliquid tale designaverit, vel id unum satis est ad ejus accusationem atque perniciem. Cum quis enim alterum calumniatur, etiamsi nihil mali patraverit, ut criminis rei supplicio plectitur. Vide igitur quanta mala diabolus per fatum inducat: virtutis contemptum; animum quippe resolvit quantumvis pronum ad sudores pro illa suscipiendos, quando suadet, nullum quod in nos incidat gestum pro vitio habendum. Cum enim quis didicerit, mœchum, homicidam, muro-

rum affossorem, non esse criminis reum, non desinet quasi in præcipiti loco sponte ruens, providentiæ alios calumniatores efficere, et ipse quoque calumniator Dei esse: quo quid, quæso, perniciosius esse potest? Fugiamus itaque, dilecti, talem idololatriam: vere mors est in olla, omnemque qui inde hauserit vel tantillum perversorum dogmatum[1], prorsus mori necesse est, nisi resiliat; et sanitate pura fruatur. Ne igitur postea infructuose ploremus, cum nobis statutum pœnitentiæ tempus post decessum præcisum fuerit, donec in arbitrio nostro situm est, quotquot hoc correpti sumus morbo, pœnitentiam agamus et resipiscamus: quotquot vero sani sumus, et incolumitatem servamus, hoc morbo correptis manum porrigamus. Nam si corpore ægris hoc studium, hancque curam adhibemus, animi ingruente morbo, quid non a nobis præstandum est? Quid non sustinebimus, ut fratrem, ad societatem membrorum eamdem cooptatum, recuperemus, qui ad plenitudinem corporis ecclesiastici pertinet? Omnia igitur hujus causa suscipiamus, omnia faciamus; canes ac lupos abigentes: neque nostram salutem satis nobis esse putemus. Quemadmodum enim dictum est, « Si videbas » furem, currebas cum eo, et cum adulteris portionem » tuam ponebas[2]; » ita et hic quoque audiamus; cum viderimus aliquem ex fratribus nostris suffurantem verbis et susurris, ista audiamus. Domus Domini est Ecclesia, vasa pretiosa sunt fideles. Cum ergo videris externum aliquem, ex vasis quidpiam diripere conantem, etiamsi tu non hoc vitio captus sis, utpote qui pericliteris, si negligas, neque adeas eos, qui id emendare possunt, reus eris animæ illius, qui cum videris furem effodientem, non impediveris sive per te, sive per alium. Neque vero hoc dico, quod tibi periculum impendere putem, sed ut te securum red-

[1] 4 Reg IV, 40. — [2] Psal. XLIX, 18.

dam, utque id efficiam ut perinde aliorum atque tuam cures salutem. Ita enim poterimus promissa consequi bona, gratia Christi, cui gloria in sæcula sæculorum. Amen.

ORATIO IV.

De Fato.

« Eadem ipsa dicere[1] mihi quidem grave non est, vobis » vero tutum[2]. » Quod si Paulo frequenter discipulos doctrina imbuere opus fuit; Paulo, inquam, qui cum Spiritus gratia docebat, qui cum imperio inimicos abigebat, qui omnium ægritudines tollebat; Paulo ita honorato, quem omnes audiebant quasi Angelum de cœlo descendentem, imo potius quasi ipsum Christum; si itaque illi necesse fuit frequenter eadem ipsa repetere; multo magis nobis, qui nullo in numero sumus : etenim etiam vobis tutum est frequenter de iisdem ipsis rebus audire, nec modo de iisdem ipsis rebus, sed eadem ipsa de iisdem ipsis rebus. Ne gravetur ergo quisquam, neque molestum sibi putet, si de eadem hypothesi eadem ipsa retractemus. Si enim confidere liceret, vos his semel auditis ægritudinem animi depondituros esse, ne sic quidem ab hoc argumento recedendum, sed de eodem ipso loquendum esset, ut firma stabilisque sanitas esset, vosque cauti essetis, ne in hæc opera recideretis. Quoniam vero apud auditores reliquias adhuc morbi esse suspicamur, necessaria et rationi consentanea nobis est frequens iisdem de rebus adhortatio. Hodie autem dicendum est quo pacto hæc effugiamus. Quomodo igitur effugiemus? Primo precibus et colloquio

[1] Vide D. Guillon, tom. XII, p. 137-146. — [2] Philip. III, 1.

cum Deo; secundo, piis cogitationibus. Si enim videris quæ futura, quæ præsentia fuerint, ac rectum de utrisque calculum tuleris, nunquam hoc malum animam tuam attinget. Cum ergo videris quempiam præter dignitatem locupletem, ne beatum prædices, ne æmulandum putes, neque Dei providentiam damnes, neque putes temere et casu ferri res præsentes, quia ille quispiam præter meritum locuples est. Recordare Lazari et divitis[1] : ut hic quidem ad summam rerum et divitiarum copiam pervenerit, cum esset crudelis, ferus et inhumanus, ipsisque canibus efferatior : siquidem illi pauperem miserabantur et curabant, nec segniter ulcera in toto ejus corpore lingebant : ille vero ne micas quidem ipsi dabat. Cogita ergo quomodo hic ad summum opulentiæ pervenerit; ille vero pauper, sed reipsa dives, et locuples, in extremam inopiam deciderit, ita ut necessario cibo destitueretur, ac perpetuo cum ægritudine et fame luctaretur. Et hic quidem minus, quam usus tulit, habebat; ille vero ultra modum rerum copia affluebat. Attamen non moleste ferebat; non impium verbum proferebat; non Deum accusabat; non providentiam criminabatur; non fato hæc ascribebat. Nec cuipiam, nec sibi ipsi unquam dixit : Ego qui nihil speciatim mali feci, tales pœnas do, et extremum cruciatum sustineo, fame tabescens, gravissimo absumptus morbo, paulatim absumptus et fœdatus : hic vero dives est, deliciisque affluit, alienis calamitatibus opulentus, malis insultans meis : et hunc tamen inhumanum, immitem, crudelem et saxeum, tantæ pecuniæ dominum fecit Deus; me vero, qui ne minimo quidem verbo ipsum provocavi, tot malis cruciari permisit : quomodo hæc justo illo judicio? quomodo providentia et cura nostri digna fuerint? Nihil horum ille dixit. Qui igitur non absurdum fuerit,

[1] Luc. xvi.

quando iidem ipsi, qui male patiuntur in omnibus, Deo ita benedicunt, te qui extra certamina sis, de iisdem in Deum blasphemare, de quibus alii gratias agunt? Qui enim malo afficitur, etiamsi aliquod verbum durum protulerit, quamvis non tantam quantam alius, aliquam tamen minorem consequitur veniam : qui autem extra calamitates versatur, et aliarum rerum causa animam suam perdit, qua venia dignus erit, si de illis in Deum blasphemet, de quibus ille qui mala patitur, gratias agit, et illum laudare non desinit? Cum videris justum mala patientem, hoc exemplum animo repete : neque enim illo justiorem quempiam nunc dicere possis : id enim liquet tum ex patientia, tum ex præmiis : nam primum ille requiei sortitus est locum, cum patriarcha Abraham honoratus; neque ullum majora passum mala protuleris, neque ita despectui habitum. Quid enim afferre possis, quando ne de micis quidem, quæ de mensa cadebant, se explere potuit? Quando igitur summam improbitatem videris : quid enim crudelius isto, qui hunc in tanta calamitate præterierit? Vel quid affluentius illa mensa esse potest? aut vestibus summas delicias et fortunas indicantibus? Rursus cum videris summam justitiam : quid enim religiosius anima talia patienti, summasque miserias generose ferenti? Quid enim miserius fame et morbo tam insanabili? Quam, quæso, veniam impetrabis, si in aliis scandalum patiaris? Num intra hujus vitæ terminos res circumscriptæ sunt? Expecta finem, et tunc videbis unicuique secundum vitæ meritum tribui. Ne ante præmia, ne ante coronas perturberis. Cum itaque videris ambos in judicium ingredi, et sententiam judicis subire, tunc de utroque et tu judicium pro'er. Quot nunc sunt, qui viis insidiantur? Quot qui muros effodiunt? Quot defunctorum arcas effringunt? Quot toris insidiantur alienis? quot mortiferis venenis complures perdiderunt?

Numquid in iis accusamus judicem? Minime. Si enim illos in judicio constitutos dimitteret, et eum qui mala passus esset plecteret, eum vero qui intulisset honoraret et coronatum dimitteret, revera culpandus, et criminatione admodum dignus esset. Cum autem nondum traditi sint, nec judicii tempus advenerit, necdum ille rationes expetat, tu anticipando condemnas? Atqui oportebat, inquit, etiam hic peccatorum pœnas dare. Vitam tuam, o homo, perpende, et in conscientiam ingredere tuam, et sententiam mutabis, non judicium illud laudabis, sed benigni Dei tolerantiam approbabis. Nam si ab unoquoque statim a peccatis admissis pœna daretur, jamdiu genus nostrum de medio sublatum fuisset. « Quis enim gloriabitur se purum » habere cor, aut quis confidenter dicet se purum esse a » peccatis [1]? » Sed quando Dei tolerantiam ægre fers, tecum accurate reputa ea, quæ admisisti delicta, et de patientia illa gratiam habebis, tolerantiamque illius admiraberis. Conturbaris, angeris, omnia tumultu reples, quia ille præter meritum ditescit, et clientela multa fruitur. Annon audis Psalmistam dicentem, « Ne timueris cum » dives factus fuerit homo : quoniam cum interierit, non » sumet omnia, neque descendet cum eo gloria ejus [2]. » Non audis Prophetam magna voce clamantem : « Omnis » caro fœnum, et omnis gloria ejus quasi flos fœni [3]. » Annon vides cum Prophetarum oraculis testimonium ferentem rerum veritatem? Annon vides experientiam et exitum cum dictis calculum ferentem, cum interierit, non sumet omnia? Audi Job idipsum dicentem, « Nudus egres- » sus sum de utero matris meæ, et nudus revertar illuc : » quoniam cum interierit, non sumet omnia [4]. » Audi Paulum eadem ipsa philosophantem, « Nihil intulimus in » hunc mundum, haud dubium quod nec auferre quid

[1] Prov. xx, 9.— [2] Psal. XLVIII, 17.— [3] Isaï. XL, 6.— [4] Job. I, 21.

»possumus [1]. » Tu vero beatum prædicas hominem, qui nihil auferre potest eorum, quæ expediunt illi præsto esse in die judicii; et quæ major miseriæ ratio atque infelicitatis, dic mihi, quam cum is, qui in deliciis vixit, hinc abit summa cum ignominia? Tu vero si quemquam opulentum et arrogantem in foro videres, in extranea regione multo honore fruentem, parasitis adulatoribusque stipatum, ubi autem in patriam rediret, nihil eorum habentem, sed nudum, inglorium, mendicis egentiorem ac viliorem, an hunc æmulatione dignum censeres? annon potius illum miserum et infelicem diceres? Idipsum erga divites facito. At quidam sunt, qui postquam hos de philosophia sermones moverimus, suum hircorumque instar abdomini addicti, rebusque præsentibus servientes, nihil post decessum superesse arbitrantur. Alii vero superesse quidem aliqua putant, sed præsentia futuris anteponunt. Contra eos autem, qui nihil superesse putant, sed extinctam animam nullam reddituram esse rationem, nec pœnam subituram esse arbitrantur, utpote contra insanos et furiosos, ridiculum forte esset dicere. Neque enim si quis in die dubitet num dies sit, et de omnibus quæ in confesso sunt quæstionem moveat, e re fuerit illi verbis persuadere, et ad eum sententiam adducere. Attamen Charitatis Vestræ causa, cum illo quoque disputabimus quemadmodum nobis Dei gratia dederit. Quid dicis, homo, nihil post hanc vitam esse putas? Id enim necesse est dicere. Quomodo ceu malorum quorumdam gradibus, eum qui semel a veritatis tramite dejectus fuerit, in deteriorem semper sententiam projicit diabolus? Animadverte enim: persuasit temperantiam, æquitatem cæterasque virtutes negligere, improbe vivere fecit, ac de reliquo illos pravæ conscientiæ assuefecit, ipsosque induxit, ut suorum

[1] 1 Tim. vi, 7.

facinorum pœnam in alios transferre studerent, cum oportuisset a nequitia recedere. At illi hoc minime fecerunt; sed improbum dogma, innumeris scatens malis, commenti sunt, fati videlicet. Deinde in hoc confutati, et fateri tandem coacti præsentia nihil esse, futura subvertunt, et sententiam de resurrectione tollunt. Et si illos in hoc etiam confutemus, in aliam impiam doctrinam decidunt. Nos interim quod in manibus est confutemus. Nihil-ne post hanc vitam erit, o homo, et tu hanc sententiam oppugnas? Græci qui tot in rebus delirarunt, hujus tamen dogmatis veritati non restiterunt. Quod si illos sequaris, aliquam certe illi vitam post hanc esse concesserunt, et rationes reddendas, et judicia apud inferos, et supplicia, honores, calculos atque judicia. Si Judæos interroges, aut hæreticos; si quemvis hominem, reverebitur ille hujus dogmatis veritatem: et si in aliis differant homines illi, in hoc tamen omnes conveniunt, et dicunt, eorum quæ hic gesta sunt rationem ibi reddendam esse. At tu nulli horum obtemperare vis, sed semel errori deditus impudenter agis. Itaque propter eos, qui etiamnum sapiunt, hac de re sermo instituendus est. Eum enim qui nihil post hanc vitam esse profiteatur, neque Deum etiam esse fateri necesse est. Vides-ne, quemadmodum dixi, consequentes opiniones prioribus semper deteriores gradatim ab illis admitti? si enim post hanc vitam nihil illic residuum est, nec Deus etiam est. Nam si Deus sit, justus est; si justus, unicuique pro merito retribuit. Si porro nihil post hanc vitam est, ubinam pro merito quisque recipiet? Animadvertas velim: Multi præter meritum, ut ipsi jam confessi sunt, bonis honoribusque fruuntur in hac vita; alii vero, qui in justitia vivunt, cruciantur. Si ergo nullum sit postea tempus, inique accepti justi, præter meritum bene habiti injusti discedent. Si autem res ita se habeat, quo

modo esse justitia posssit? Necesse enim est, esse aliquod tempus post hanc vitam, in quo singulis pro merito tribuatur, in hac vita enim hoc non invenitur. Sin tale tempus non sit, quomodo quisque pro merito recipiet? si vero nullus pro merito recipit, ergo Deus secundum te justus non est; si Deus justus non sit, neque Deus est. Sed blasphemia in caput eorum, qui nos ad hæc dicenda compulerunt, retorqueatur. Videte in quantam blasphemiam oratio provecta sit. Verum quod Deus sit res ipsæ clamant: et consequenter ille justus est: Si justus sit, unicuique pro merito retribuit: si unicuique pro merito retribuit, necesse est post hæc aliud quoddam esse tempus, quo unusquisque pro merito accipiet, et pro gestis suis vel pœnas dabit, vel præmium accipiet. Sobrii simus, dilecti: quidam in ignorantia Dei versanter, nos vero sobrii simus, vigilemus. Peccasti, ne addas iterum: peccasti, quiesce[1]: peccasti, ne connectas bis peccata. Nos vero tripla et quadrupla connectimus, talium opinionum onere mentibus nostris imposito. Peccasti, agnosce Dominum misericordem, benignum, bonum, medicum, condonantem, exorabilem, placabilem. Annon audisti quod decem millia talenta quidam cum devorasset[2], et herilia omnia bona perdidisset ac dissipavisset, cum paratus esset ad mulierem filiosque vendendos, ut flevit solum, ut pedes heri attigit, universi illius debiti remissionem invenit? Sin dicas illum postea tortoribus traditum: norunt causam ii, qui historiam sciunt: aliud mihi narras humanitatis argumentum. Nam et tunc illum miseratus dimisit, et rursus alium miseratus eum in carcerem conjecit: sicut huic tunc opem tulit, ita nunc illi subsidio fuit: hunc ita accepit ut erudiret ne crudelis et inhumanus esset; illum vero ut a vi et immanitate alterius liberaret. Videte, dilecti: bene mihi

[1] Gen. IV, 7. — [2] Matth. XVIII, 24.

inter dicendum venit in mentem hæc cogitatio : Quomodo non modo cupiditas alieni, et bonorum direptio, verum etiam misericordiæ defectus, gehennam nobis pariat. Hic quippe, non quod aliena injuste rapuisset, sed quod sua inhumane repeteret, tortoribus traditus est. Nam dicitur, illum debuisse; verum etiamsi ille deberet, et tu quoque idem ipsum debebas, et eadem æquitas in utrisque servanda erat. Ideo dimisit tibi, ut suam tibi ostenderet benignitatem, teque dominicæ mansuetudinis æmulatorem redderet. Quoniam vero bene acceptus, non melior effectus es, altero te modo corrigit, supplicio scilicet atque cruciatu: itaque et illud beneficii quædam species est. Tradidit tortoribus, ut ceu medicus optimus nequitiam animi tolleret. Leni medicinæ non cesseras, ferro tibi deinceps et igne opus est. Novit ille qui decem millia talenta dimisit, te crudelem et inhumanum esse; sed expectavit ut ex rerum eventu sese apud te purgare posset, quod plerumquē facit, licet sciat se juste agere. Postquam sese apud te purgavit hoc facit, quod et erga Sodomitas faciebat. Non statim injecit ignem, neque urbes illas vastavit : sed quid? « Clamor Sodomorum et Gomorrhorum,» neque id tantum; sed «Descendens videbo[1]. » Neque hic constitit, sed misit Angelos, qui tibi incolarum civitatis nequitiam ostenderent, ut ne quidem impudentium quispiam posset Deum criminari, quod inhospitales, quod inhumanos, quod iniquos, quod æquitatis jura ignorantes, quod eos, qui communes naturæ leges everterent, malitia plenos, deleri oporteret. Quid tam benigno et mansueto Deo par fuerit? Atqui nos dum castigamus, ne causam quidem sæpe dignamur dicere : ille vero nisi prius te docuerit, nisi prius tibi persuaserit, nisi tuum ceperit suffragium, quod jure supplicium infligat, non castigat eos,

[1] Gen. x.

qui jamdiu supplicio et animadversione digni erant, atque rationem sæpe tibi reddere paratus est, et in judicium descendere, tecumque disceptare non gravatur. Vides Prophetas his sermonibus plenos. Ubique judicia Dei cum hominibus: ac plerumque inique agentes ipsos in judices advocat, sæpe etiam universum orbem ad calculum ferendum sedere jubet, ut judiciorum conspicuitatem ostendat: ne ipsum quidem adversarium, nec etiam insensilia ad judicium advocare recusat Deus: quod nobis in more est facere, quando in jure nostro confidimus. « Audite, » valles, fundamenta terræ, quoniam judicium Domino[1]: » et rursum, « Audi, cœlum, et auribus percipe, terra, quia » Dominus locutus est. » Sæpe vero illos ipsos reos, « Po» pule mi, quid feci tibi, aut in quo læsi te[2]? » Et Jeremias, « Quod invenerunt in me delictum patres vestri[3]? » Neque hoc solum in civitatibus et nationibus facit, sed etiam in uno sæpe homine. Cum Davide disceptat per Prophetam: et Jonæ recusanti Ninivitis prædicare, se Deus per cucurbitam excusat: « Si tu parcebas super cucurbitam, ego » non parcam super Niniven[4]? » Et multorum hujusmodi Scripturas plenas invenies. Hæc itaque cum sciamus, ipsum adoremus, admiremur, colamus quantum in nobis erit, digne enim non possumus. Curam habeamus præsentis vitæ, et persuasum habeamus Deum præesse, et providentiam omnia gubernare: et post hæc omnia consequi promissa bona poterimus, quibus nos omnes potiri contingat gratia Christi, cui gloria in sæcula sæculorum. Amen.

[1] Mich. VI, 2. — [2] Isaï. I, 2. — [3] Jerem. XXXVII, 17, et II, 5. — [4] Jon. IV, 10, 11.

ORATIO V.

De Fato.

Nulla est omnino tam depravata doctrina [1], dilecte, neque tam incurabili sanie plena, quam est hæc de fato et de genesi. Nam præterquam quod blasphemam et impiam doctrinam in animis eorum inserit, qui decipiuntur, et ad talia de Deo dicenda inducit, quæ ne de dæmonibus quidem quispiam dixerit; vitam etiam confundit nostram, omnia tumultu multaque perturbatione replet: ac quæcumque ad doctrinam et emendationem a Deo et a natura, perque Prophetas et sanctos viros inducta sunt, evertit, labefactat et supervacanea demonstrat: ac perinde facit ac si quis corpore infirmum, ac medicina egentem, præsentibus ac remedia parantibus medicis, hortetur ut nullo utatur eorum, nec liberetur a morbo, sed socordiæ negligentiæque se dedens, miserrimam expectet perniciem. Annon hæc fatum dicit? Nemo quidquam utile præcipiat; nemo audiat alium cohortantem. Frustra leges et judices, frustra minæ et admonitiones, frustra supplicii metus, frustra honores, præmia, palmæ bene agentibus. Si curam habeas, nihil hinc emolumenti; si negligas, nihil damni. Ne ad ludum puer pergat, ne vir adultus leges audiat, ne animum adhibeat consiliis et admonitionibus. Quid poterit afferre labor? Quasi non saburrata navis nautis et gubernatoribus destituta, tempestatis violentiæ misso mentis gubernaculo, sic feratur. Vis-ne, quæso, obtemperemus, nihilque faciamus quod ad vitæ nostræ salutem pertineat?

[1] Vide D. Guillon, tom. XII, p. 146-150.

Interim prætermittantur ea quæ ad animam spectant, de præsenti vita disseramus. Obtemperabimus-ne fato ita dicenti, neque famulos delinquentes puniemus, neque lascivia corruptos reducemus, neque iniquos ad judicium agemus, neque leges audiemus? Vellem equidem ad breve tempus hæc fieri, ut re et opere perniciosam hanc et exitiosam malorum magistram perspicere possetis. Si enim necesse est omnino, ut quæ in fato sunt eveniant, tum laborantibus nobis, tum dormientibus, nullus agricola boves jungat, vel aratrum trahat, ne sulcum scindat, neque semina jaciat, ne anni tempus opportunum observet, ne gelu et assiduam pluviam toleret, ne miserias et labores secundum anni spatium; falcem ne acuat, ne segetem demetat, ne spicas terat, ne plantet, ne plantas colat; omnem agriculturæ curam abjiciat, domi sedeat, semperque dormiat, si omnia ipsi e fato pendeant; sua sponte omnia bona domum venient. Si autem in contrarium fusum verterit Clotho, quamvis sexcenties laboret, nullus ipsi finis laborum sudorumque erit. Cur itaque non hæc præcipitis, si revera fato creditis? Cur non hortamini, ut revera discatis quæ bona fatum pariat? Vis mihi ostendere quid vere sit fato constitutum? Solve agriculturam, tolle nauticam, mitte artes omnes, quæ ad vitam pertinent, ne sit architectus, non ærarius, non textor, ne alius quispiam artem quamlibet tractet ad vitam nostram conferentem, et tunc clare videbis, qualia sint fati pignora, tunc illud pulchre senties, tunc ejus immutabilitatem perspicies. Sed quid artes dico, quæ vitam nostram continent? Stent artes, nullamque repudies; sed omnibus suo in ordine manentibus, quisque nihil suorum curet, nec de re domestica sit sollicitus, sed omnia fato administranda committat, et hanc ejus utilitatem sciet, quando tortus et flagris cæsus vectigal solvere cogetur, et cum nequeat,

ad fati defensionem confugiet, nullusque ipsi attendet. Quousque mente pueri erimus? Quousque delirandi finem non faciemus? Quousque non agnoscemus communem Dominum? Si bonos ac malos fatum facit, cur puerum admones, cur hortaris? Omnia temere et frustra. Si divites et pauperes facit, ne mittas ad ludum litterarium, ne pecuniam suppedites, ne quidpiam facias quod opes ejus augere possit; sed res ejus omnes fato permitte. Atqui id non audes. Vides ut dum in minoribus ejus potestati non confidis, in majoribus ipsi credis? Nam si omnino fatum est, permitte puerum cum improbis hominibus versari, et cum depravatis depravari: plane si id fato constitutum sit, et tibi proderit. Etenim vere, inquit, vere fatum est. Cur ergo et tibi et alteri negotia facessis? Ecquid de filiis loquor, quando ne erga servos quidem sic agere audes; sed et minaris, et perterrefacis, nullumque non lapidem moves, ut sit tibi probus famulus, neque genesi confidis? Cur ergo, si sit improbus, verberas? Non enim ejus peccatum est, sed pellentis geneseos. Cur eum si probus sit laudas? bonum enim opus, non illius, sed geneseos est: imo potius nec probus quispiam, nec improbus erit. Qui enim per se nihil horum facit, sed aliunde necessitate pellitur, neque hoc, neque illud erit. Cur ergo viros laudamus? cur vituperamus? cur execramur? cur aliis bene precamur? Vides in quantam nos absurditatem fati ratio duxerit? Nullus est temperans, nullus intemperans, nullus avarus, nullus justus. Sublata est virtus et nequitia: ac frustra in præsentem vitam deducti sumus; imovero non frustra, sed in malum nostrum. Qui, quæso, non absurdum fuerit a geneseos necessitate in nequitiam impelli; atque iterum eadem violentia, extremas improbitatis pœnas dare, cum commiseratione potius et misericordia digni essemus, odio habemur

et supplicio afficimur, ubi honore afficiendi eramus? Is enim qui cum injuste et violenter agitur, non supplicio sed honore est afficiendus : nos autem et injuria simul et supplicio plectimur. Quid hoc irrationabilius esse possit : quod cum male patiamur, inque nequitiam impellamur, ideo pœnas demus? Homicidam fatum fecit, et morte mulctat eum, qui sibi obsecutus est. Quid hoc perniciosius dogmate unquam fuerit? Quemadmodum si quis in barathrum impulerit, et præcipitem actum comprehenderit, hujus rei causa puniendum : vel quemadmodum si quis barbaræ cuipiam dominæ aliquem cruciandum, et innumeris afficiendum malis tradiderit; cumque sic traditum, propter servitium et captivitatem supplicio affecerit. An vero vel immanius vel miserius, quæso, hoc genere quidquam esse possit? Si hæc ita se habent, et si inimici atque hostes, suis hostibus veniam dare norunt, quando inviti et nolentes vel gravissimum quidquam adversus illos patrarint ; fatum vero subditis suis sibique prorsus obsequentibus, imo in necessitatem adductis, veniam non concedit, imo pro iis, quæ ipsos facere coëgit, pœnas repetit; qualis colluvies, qualis labyrinthus, qualis tempestas, dic mihi, tantam imitetur confusionem? Non satis mihi fuit unus iniquitatis modus. quod cum nihil peccaverim, in nequitiam conjiciar, et quod alius, qui nihil boni fecit, bonus efficiatur, et honore fruatur? Non satis est hæc una injustitia, quod temere et sine causa me malum, illumque bonum fecerit, aliam quoque adjicit, neque justam hominum judicandi rationem imitatur? At homines ita humani benignique sunt, ut involuntaria a voluntariis distinguant : hæc vero rerum humanarum gubernatrix Erynnis quædam malusque dæmon, sic omnia confundit. Si ergo Deus non est, qui his prospiciat, utrinque hæc sententia confutari potest. Fieri enim nequit in

tam pulchro rerum ordine providentiam non esse. Quod si Deus non sit, quomodo hæc constare possint? Si sit Deus, hæccine despicit? Si enim ipse fecerit; vide impietatem et blasphemiæ magnitudinem : si non fecerit, et hæc opificia negligat, non minor hæc erit, quam prior, criminatio. Vides ut undequaque diabolus urgeatur, dum homines impellit ad insaniendum contra Dominum? Vis-ne mihi persuadere, te fato credere, et putare illud esse vere dogma? Ne accuses mulierem adulteram, ne ira effervescas, ne mœchum ad tribunal judicis adducas. Si vederis suffossum murum, ne comprehendas eum, qui suffodit, neque pœnam expetas : non enim sponte hoc fecit, quemadmodum tu dicis. Res tuas omnes nihil cura; nam ea quæ fato constituta sunt prorsus evenient. Projice quidquid habes auri : abjice curam domus, fori, mancipiorum, incuria tua per fati incuriam nihil lædetur. Atqui nihil horum facere ausis, re ipsa persuasum habens, te hanc doctrinam improbare. Cur ergo in peccando illam objicis, quam ubique damnas? Vides non aliunde hoc dogma induci, quam ex socordia, et negligentia, et ignavia ad virtutis labores subeundos. Si genesis est, judicium non est; si genesis est, fides non est; si genesis est, Deus non est; si genesis est, non virtus, non improbitas est; si genesis est, omnia frustra, omnia temere et facimus et patimur. Non est laus, non vituperium, nullus pudor, nulla verecundia, non leges, non judicia. Unde hic dives, inquies, unde hic pauper est? Certe si horum causam ignorabamus, in ignorantia permanendum erat potius, quam aliud pravum dogma assumeremus. Melius est enim bene ignorare, quam male scire. Illud enim culpa liberum est, hoc venia caret. Verum nunc per Dei gratiam liquet, unde hic dives, ille pauper sit : vel enim paternam sortitus hæreditatem, vel negotiatione et mercatura usus,

vel aliena furatus, aut rapina ditatus, vel ducta opulenta uxore, vel agricultura, vel artificio, vel alio simili auctus est. Multæ rationes sunt divitias comparandi, aliæ justæ, injustæ aliæ. Eadem quoque ratio est paupertatis, nam vel calumniis, vel aliorum rapinis, vel abliguritione propria, vel ignavia, vel amentia, aut alio quopiam modo; multæ quippe sunt ad paupertatem viæ; in egestatem devenitur. At qua de causa, inquies, ille qui meretrices alit, et parasitos et adulatores, et qui alienis nocumentum affert, qui frigidam hanc et solutam ducit vitam, divitias habet ceu ex fontibus affluentes; alius autem æquitatem, temperantiam, justitiam cæterasque colens virtutes, ne quidem necessarium victum habet: cum hic bonus sit et laboriosam virtutis elegerit viam, hic autem improbus, ac diffluentem dissolutamque nequitiæ viam susceperit? Cur ergo improbus ille ditescit, hic vero probus, pauper est? Ut et hic majorem accipiat coronam, si ista perferat, et patientia utatur; ille vero majus supplicium atque pœnam, nisi vitam mutaverit, nisi melior fuerit, nisi Dominum suum agnoverit. Dilatio enim a Deo data, eos qui in nequitia manent, magis deprimit, atque rerum copia, iis data, qui illa ut par est non utuntur, accessio culpæ efficitur. Sic et ærumnæ et angustiæ proborum, sunt coronarum accessio, etiamsi interdum labantur. Mediocris igitur est venia. Non enim simpliciter peccata judicantur; sed alio modo dives, alio pauper: hic cum venia, ille sine venia. Exempli causa sit fur et ambitiosus, tum dives, tum pauper: hic quamvis frigidum, habet tamen aliquod perfugium paupertatis necessitatem; ille vero nullum habet probabile perfugium. Itaque quanto inferior est pauper in præsenti vita, tanto superior est in futura quoad bona opera, dives vero quantum ad delicta. Ne itaque putes vel injuriam pati pauperem, vel præstare

divitem. Quemadmodum in malis, qui pœnas hic persolvunt, vel totum abluerunt, vel minores illic pœnas dabunt, utpote qui hic magnas calamitates sustinuerint. Sic et in bonis, qui hic honoribus fruuntur, et in nequitia perseverant, honorem ceu viaticum habent ad supplicium. Vide igitur quomodo Deus malis istos honores exprobret : « Dedi tibi, inquit, omnia, quæ Domini tui[1]. » Et rursus sacerdotibus tempore Heli, honorem[2] : et alibi : « Dedi vobis ex adolescentulis vestris in prophetas, et ex » filiis vestris in sanctificationem[3]. » Et ea quæ in solitudine facta sunt, ubique proponit. Itaque quando videris divitem, injuriosum, ambitiosum, raptorem, ideo illum maxime deplora, quia dives cum sit, hæc facit, majores enim pœnas dabit. Cum videris pauperem, multam justitiæ curam habere, ideo maxime illum admirare, quod cum paupertate talis sit. Si hæc apud te accurate constituta maneant, nunquam de rebus quæ geruntur turbaberis : si in futura respicias, si præsentia nihil esse putaveris, si illa semper speraveris, si ab his te semper segregaveris. Utinam nos bona omnia consequamur, gratia Christi. Amen.

ORATIO VI.

De Fato sive contra ingluviem.

« Comedamus et bibamus[4], cras enim moriemur[5], » Prophetarum tempore multi apud Judæos dicebant : sed

[1] 2 Reg. XII, 8. — [2] 1 Reg. II, 28. — [3] Amos. II, 1. — [4] Vide D. Guillon, tom. XII, p. 150-151. — [5] Isaï. XXII, 23.

Judæos hoc dicere, « Quorum Deus venter est, et gloria » in confusione eorum[1], » nihil mirum; quod autem post gratiam, post præsentium rerum despectum, post tantam perfectionem diligentiamque susceptam, quidam adhuc sint, qui etsi hæc verba quidem non proferant, idem ipsum operibus clament, quanta illud criminatione dignum est? Sunt enim, sunt revera, qui se putent ideo in hanc inductos vitam, ut deliciis diffluentes, ventrem disrumpentes, corpusque impinguantes, sic abeant, lautas vermibus propriarum carnium epulas parantes. Atque utinam id unum esset mali, quod frustra et incassum præsentia insumerent : tametsi et hoc quoque non reprehensione et culpa vacet. Quando enim pecunias a Deo nobis ad corporis alimentum, et ad egenorum subsidium datas, in luxuriam, contumeliam, et extremam socordiam insumimus, hujusmodi nequissima impensa non a supplicio immunis erit, sed omnino rationem reddemus : quodque de quinque talentis, de duobus et de uno dictum est, de divitiis deque aliis omnibus est dicendum. Ut itaque dicebam, si temere et incassum vixerimus, non a ratione reddenda immunis erit talis agendi ratio : nunc etiam præter illud, alia quoque ultio aderit. Nam qui in deliciis vivit et ebrietati indulget, qui parasitos et adulatores alit, qui cibo potuque disrumpitur, sæpe, velit nolit, peccare necesse est, et quo tempore in præsenti loco versatur, et quando ad alium transmigravit. Quemadmodum enim navis, cum majorem, quam ferre possit, mercium copiam accipit, ob oneris gravitatem demergitur; sic et anima, et corporis nostri natura, plura quam ferre possit alimenta recipiens, deprimitur, et onus injectum non ferens, in perniciei pelagus demergitur, et gubernatorem et nautas, et proræ ductorem, et vectores ipsam-

[1] Philip. III, 19.

que sarcinam simul perdit. Quemadmodum igitur in hujusmodi navibus, non tranquillitas maris, non scientia gubernatoris, non nautarum multitudo, non apparatus commoditas, non anni tempestas, non aliud quidpiam, sic agitatam juvat navim; sic contingit in delicate viventibus, non ratiociniorum copia, non doctrina et adhortatio, non admonitiones et consilia, non aliud quidpiam, non timor futurorum, non pudor, non præsentium accusatio, non aliud quidvis potest sic agitatam animam servare. Sed immoderatio omnia superat, quæ hac ægritudine laborantem, velit nolit, deprimit ac demergit, naufragiumque parat, unde sese reducere difficile est. Neque ad res futuras et ad rationes ibi reddendas tantum, sed etiam ad præsentem vitam hujusmodi homo inutilis redditur, nec ad quidpiam idoneus est, sed ubique deridendus, tum in civilibus, tum in propriis negotiis. Etsi aliquid quod urgeat sit agendum, non providendi, non administrandi facultatem habere deprehendetur: inimicis omnibus captu facilis, amicis omnibus et propinquis inutilis. Neque solum in periculis et calamitatibus facile damnum accipiet, neque in rebus pacatis et tranquillis tantum intolerabilis erit: sed etiam in rebus asperis, ob moderationis penuriam, ad singula quæ accident inutilis erit. Illic enim, in ærumnis dico, ignavia, imbecillitas, metus ingens, consilii penuria occupabit illum; hic vero audacia, socordia, lascivia, immoderatio, superbia, arrogantia, magis quam superiora intractabilem facit omnibus. Neque enim hujusmodi hominum corpora tantum deformia sunt, mollia, diffluentia, tetro odore undique plena efficiuntur; sed etiam anima corpore longe deformior est, majoribus, quam illud morbis ex deliciis affecta. Quemadmodum enim corpus non excrementa modo naturalia emittit; sed etiam alia omni ex parte

uberius profundit : etenim oculi, nares, et ora, dum interiora hac abundantia gravantur, humore teterrimo et corruptione implentur, et ipsa carnis natura mollior effecta, quam pro naturali temperamento, quasi cœno et impura illuvie referta, putida simul et iners efficitur, atque ad omne opus bonum inepta. Nam et ipsa terra, cum tali copia oppressa, proprium innatumque calorem emittit, suam item vim perdit, ac neque ad culturam, neque ad fertilitatem suam est idonea. Hinc autem gravibus et insanabilibus morbis corripiuntur ii, qui in deliciis perpetuo vivunt : tremoribus, solutione, tabe, capitis mucore, pedum manuumque doloribus, aliisque multis, quos medici memorant, obnoxii fiunt. Itaque etiamsi non gehenna, non pœna, neque extrema damnatio a Deo esset, neque ab hominibus reprehensio, non sumptus importuni, neque alia innumera a deliciis exorta; hocque solum adesset, annon satis esset ad omnes avertendos? Hujusmodi namque mensæ mortiferis potionibus nihilo meliores sunt; imo etiam, si vere dicendum sit, longe deteriores. Illæ namque sumentem confestim de medio tollunt, et ad mortem sine cruciatu deducunt, ut ne de hac quidem re doleat is qui moritur : deliciæ vero vitam sexcentis mortibus graviorem inducunt iis, qui ipsas plurimi faciunt; vitam, inquam, non modo miserabilem, sed etiam turpem et ridiculam. Alii quippe morbi multos in partem doloris advocant, quotquot autem ex deliciis et ebrietate oriuntur, spectatores ne quidem si velint sinunt misereri eorum, qui hujusmodi ægritudine capti sunt : sed magnitudo mali ad misericordiam inflectit, morbi autem occasio, si nota sit, indignationem movet. Quoniam ancipiti quodam affectu tenemur; nec miseramur eos, id enim vetat morbi causa; neque irascimur, id enim non

permittit magnitudo mali; sed inter reprehensionem et veniam consistimus. Neque enim a natura cruciantur sicut illi, neque hominum insidiis appetuntur, verum illi ipsi auctores sibi harum ægritudinum sunt, et sponte se in malorum barathrum præcipitant. Quemadmodum igitur eos, qui laqueos sibi parant, et eos qui se per præcipitia conjiciunt, et qui per medios gladios sibi vitam eripiunt, sic hos non multum miseramur. Imo si venia danda sit, illis potius quam istis dabimus, etiamsi illi nullam veniam mereantur. Illi enim vel calumniis, vel pecuniarum mulctis, aut periculi plagarumve metu, aut alia quapiam formidine, ut se majoribus malis eximant, ad mortis solatium confugiunt, ad obitumque ceu ad asylum decurrunt, vel quasi ad tranquillum portum ingruente tempestate sese cum festinatione recipiunt. Hi vero cum nihil tale prætendere possint, vitæ sexcentis violentis mortibus graviori sese tradiderunt. Jam hic opportune commemoretur illud Sapientis : « Quis miserebitur incantatoris, si a serpente mor» deatur, et omnium, qui se feris admovent[1] ? » Fera enim sunt deliciæ, fera gravis et intractabilis; neque scorpius aut serpens visceribus nostris hærens, ita undequaque devastat, ut deliciarum cupiditas omnia evertit atque consumit. Feræ namque illæ corpori tantum insidiantur : hæc autem ubi sedes posuerit, et corpus et animam pessumdat. Quamobrem fugiamus ab illa, ut prudentibus loquor. Si quid illa habeat utilitatis, ne hæc dicta perferamus, ne obtemperemus; sin vera sunt quæ dicuntur, et hæc sit omnium pernicies, resque omnium ridiculissima, vobis ipsis et corporis valetudini animæque sanitati parcite. Non dico ut ad victus asperitatem te conferas, nisi ipse volueris : superflua resecemus, non necessaria præcidamus. Qua

[1] Eccli. XII, 13.

venia digni erimus, quando alii ne rebus quidem necessarii fruuntur, licet in eorum sit potestate, nos vero necessaria longe prætergredimur? Nobis victus terminus sit quod non lædat, quod famem sine damno propulset, ulterius vero nihil requiramus. Imo si quod mirabile dictu et præter vulgi opinionem, est tamen verum, proferre liceat; si voluptatem etiam quæramus, illam potius in moderato cibo, quam in deliciis reperiemus. Audi quomodo hæc voluptas illa major et uberior sit. Illa certe nequit demum consistere, neque naturam ciborum sibi idoneam invenit: hæc vero etiam ex contrariis subsistere potest. Quis hoc ait? Is qui maxime omnium his fruebatur. « Animæ, inquit, indigenti, quæ amara sunt, dulcia videntur: anima satiata etiam favis illudit[1]. » Vides quomodo illam quidem et ex paucis et ex omnibus sustentari facile sit, hanc vero minime? si enim ne favum quidem expetimus, quid nobis potest esse volupe de cætero? Si quod omnium dulcissimum est, voluptatem non potest afferre, quid poterit in voluptate constituere? Itaque si voluptatem quærimus, hic magis illam inveniemus. Quomodo igitur non extremæ dementiæ fuerit, eam quæ voluptatem habet et sanitatem et omnia bona, atque Deo acceptam mensam fugere; alteram vero parare, infinitis refertam calamitatibus, insuavem, molestam, valetudini nocentem, et quod omnium est gravissimum, Deum contra nos provocantem? Nam si « Vidua, quæ in deliciis est, vivens mortua est[2]; » quid de viris dicemus? Si in Veteri Testamento id magna cum cura prohibetur, magnaque contra delicatis cibis utentes vehementia utitur Propheta, etiamsi genus ponat deliciarum non admodum sumptuosum aut opiparum: « Qui autem comedunt, inquit, hœdos ex gregibus, et vitulos lactentes; qui bibunt defæcatum vinum, et primis

[1] Prov. xxvii, 2. — [2] 1 Tim. v, 6.

» unguentis unguntur; qui dormiunt in lectis eburneis, et » in stratis suis lasciviunt [1] ; » si hæc, inquam, reprehensione digna sunt, quando omnia erant carnalia, et cœli nulla ratio erat; quando judaïca, quasi puerorum prima institutio erant; quid dixerimus de præsenti mollitie? Si enim hœdorum et vitulorum lactentium esus, eo utentes ac si delicatam et immoderatam vitam ducant, reprehensioni subjicit, quid dicemus de iis, qui recessus maris et extremas terrarum oras indagant, aviumque venatores piscatoresque omnis generis undique accersunt? Si ii, qui defæcatum vinum bibunt, culpandi; quid dixeris de iis, qui peregrinationes transmarinas pro vino suscipiunt, omniaque movent, ut nullum vitis genus ipsis lateat, quasi pœnas daturi, admodumque damnandi, si non omni generis vino ingurgitentur? Si eburneo lecto uti reprehensione dignum, qui multo lectos argento, imovero qui ex argento puro adornant, non lectos tantum, sed etiam suppedanea, lebetes, vasa et matulas, quam veniam consequantur? Quid aut parvum aut magnum tunc temporis ad defensionem suam afferre poterunt? Ego vero etiam hoc gravissimum adjungo, quod ex alienis calamitatibus hæc congregarunt. Siquidem hæc Propheta non posuit, sed delicias solum redarguit. Quando autem culpa adest, ipsis deliciis atrocior, quis ab extremo supplicio eos, qui talia patrant, eripiet? Quis Noë, quis Job, quis Daniel intercedat? Nullus plane. Sed in eos dici potest : « Exar» descet furor meus sicut fumus [2]. » Annon, quæso, jure quis ira furoreque exardescat, imo et disrumpatur, quando alius ne iis quidem, quæ ad victum necessaria sunt, fruitur ; tu vero tantum argenti frustra et incassum, ac ne ad ostentationem quidem, in opus admoves? Neque

[1] Amos. vi, 4. — [2] Isai. lxv, 5.

enim vel ad hoc tibi utile erit; imò in contrariam vertetur partem. Tu enim ut clarior et illustrior sis id agis, sed contrarium accidit. Non enim spectabilis illustrisque es, sed ob crudelitatem, auri cupidinem et extrema flagitia, te omnes criminantur. Quanta enim invidia, quantus livor, quantum odium, quanta mutationis cupiditas apud omnes? Blasphemias enim in Deum prætermitto, quas tales divitiæ pariunt, tametsi et hoc longe gravissimum est, et quod istud præcedit, et quodcumque dixeris, illud illo deterius invenies. Secus temperatam ac modestam mensam, quam nec Propheta irridet, nec homo redarguit, nec Deus culpat, non ignis punit, quam nemo aversatur, aut odio invidiaque prosequitur; sed approbat Deus, participant Angeli, laudant homines, recipit cœlum. Hæ mensæ etiam Angelos exceperunt: his, non illis, Christus adest. Tales erant Prophetarum mensæ, tales Apostolorum, tales justorum. Tyrannorum vero, et eorum, qui in terris nefarie locupletantur, quæ saltatores habent, aliosque qui in perniciem mundi vivunt; hæ latronum, præstigiatorum, et eorum qui sepulcra effodiunt mensæ sunt. Quando talem opponis mensam, Angelus resilit, Deus exasperatur, dæmonum princeps gaudet, aversantur, oderunt et contabescunt, non inimici tantum, sed etiam ii, qui moderati et honesti esse homines videntur, et invidia potius arroduntur, quam his præsentibus fruuntur. Quando autem illam sobriam ac modestam quis apponit, nullo redundantem luxu, et suavissima et grata amicis omnibus fuerit, et Deo, et Angelis, et hominibus: accedit et unigenitus Dei Filius. Quemadmodum enim fastum fugit, atque omnes altum sapientes omnemque tumultum aversatur; ita humili est amicus, ipsique semper adest, ipsumque totum circummunit et tutatur. Christo autem præsente nihil aliud quærendum.

Hæc cum sciamus, dilecti, illa fugiamus, hæc persequamur, et præsentia, et futura bona consequamur, gratia et benignitate Domini nostri Jesu Christi, cui cum Patre gloria, honor, una cum sancto Spiritu, nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

FINIS TOMI OCTOGESIMI OCTAVI.

ANNOTATIONES.

ANNOTATIO (1) pag. 272.

Octateuchus, octo priores Scripturæ libros complectitur, Genesim, Exodum, Leviticum, Numeros, Deuteronomium, Josuë, Judices, et Ruth.

ANNOTATIO (2) pag. 273.

A profanatione templi per Antiochum Epiphanem facta ad ortum Christi anni sunt circiter centum sexaginta.

ANNOTATIO (3) ibid.

Homiliis in Genesim pariter ait Chrysostomus Heberum solum primum mundi servasse idioma, quod hic etiam dicit. Sed ea de re controvertitur.

ANNOTATIO (4) pag. 274.

Ruth inter propheticos libros fortasse ponit, quia unius mulieris privatæ historia non videbatur inter Libros sacros accenseri posse, nisi ex ea muliere nasciturus fuisset Christus, id quod tot ante sæculis nonnisi prophetice sciri poterat; vel forte Ῥοὺθ hic mendose irrepserit.

ANNOTATIO (5) pag. 276.

Mirum hic videbitur Epistolas quatuordecim Pauli ante Evangelia poni. Quantum amaret Paulum Chrysostomus, quam præ aliis omnibus Scripturæ sacræ libris ejus Epistolas semper ore menteque versaret, ignorat nemo qui scripta ejus vel primoribus labris attigerit. Ordinem ergo librorum Novi Testamenti hic non ordine recensuit, sed ut se primum menti offerebant descripsit; sic Joannem ante omnes Evangelistas et Lucam ante Marcum posuit. Catholicas Epistolas hic tres recenseri vides secundum Syrorum morem, necnon Ecclesiæ Antiochenæ, ubi Jacobi una, Petri prima, Joannis item prima solum admittebantur. Quod vero notat Scholiastes, Apocalypsin hic non memorari, aliquid negotii facessere potest, quia Apocalypsim, amplum licet librum, a Joanne Chrysostomo usurpatam nondum reperi, nec defuere, qui de ejus auctoritate in Ecclesia saltem græca dubitaverint, Nicephorusque patriarcha Constantinopolitanus in Canone suo non recensuit. Quin et in secundo tomo Gregorii Nazianzeni in Catalogo librorum Scripturæ qui ejus esse non putatur, hæc leguntur. *Apocalypsin Joannis quidam recipiunt; sed plures spuriam dicunt.* Verum hic scriptor non accurate loquitur; nam patrum græcorum principes Athanasius in Canone suo, Basilius, Gregorius Nazianzenus, insuperque Hippolytus atque Methodius, Auctor Synopseos inter Athanasii opera; ad hæc autem tota latina Ecclesia Apocalypsim inter γνήσια opera admiserunt. Quamobrem jure illa inter Canonicas Scripturas locum habet.

ANNOTATIO (6) pag. 278.

In Hebræo, in Vulgata, et in Editione Septuaginta dicitur

Thare secum assumpsisse Abram et Lotum, non autem Nachorem. Sed hæc lectio in exemplari Chrysostomi haud dubie habebatur, ut videas Homil. XXXI. in Genes. καὶ ἔλαβε Θάῤῥα τὸν Ἀβραμ, καὶ τὸν Ναχὼρ etc. quod ipsum bis infra repetitur. Hinc porro Chrysostomo asseri videtur hæc Synopsis. Multas autem fuisse in exemplaribus Septuaginta varietates Hieronymus et alii passim affirmant. Codex quoque Lugdunensis Nachorem etiam habet.

ANNOTATIO (7) pag. 284.

Jobi originem ab Esaü deducit Chrysostomus hic et alibi, ut in Homil. VII. de Pœnitentia. Et hæc est veterum recentiorumque multorum opinio, illum Jobab, qui inter Esaü nepotes fertur, esse Jobum.

ANNOTATIO (8) pag. 287.

Omnia exemplaria Bibliorum centum et decem annos vitæ Josepho tribuunt; sed lapsu, ut videtur, graphico decem anni hic et infra omissi sunt.

ANNOTATIO (9) pag. 289.

Hæc dicitur fuisse sententia Rabbi Abrahami, Angelum non ideo Moysem occidere voluisse, quod filios non circumcidisset, sed quod uxorem et filios simul secum adduceret : et probabilis certe ea ratio est, quæ hic affertur.

ANNOTATIO (10) pag. 290.

Cum his consonant quæ dixit in Homilia XXXVII. in Gene-

sim, annos nempe quadringentos servitutis, quos semini Abrahæ prædixit Deus Genes. xv, 13. incipiendos a tempore, quo Abrahæ imperatum est, ut ex Charran egrederetur. Quadringentos annos eo loco dicit, quia quadringenti tantum feruntur in textu Geneseos. Hic vero quadringentos triginta statuit cum B. Paulo Epist. ad Galatas, ubi ait, a promissione Abrahæ facta ad usque tempus datæ Legis, annos esse quadringentos triginta.

ANNOTATIO (11) pag. 304.

Hæc ipsissima habentur in Commentario Chrysostomi in Epist. ad Galatas, sed pluribus enuntiata iisdem sæpe verbis. Quorum sensus hic est : Christus nos redemit a maledicto Legis, a maledicto scilicet illo Deut. XXVII. 26. *Maledictus omnis qui non manet in omnibus scriptis in hoc libro :* quia ipse a Lege servanda nos exemit ; et quo pacto exemit ? Suspensus in ligno, et sic aliud maledictum ille subiit, illud nempe, *Maledictus omnis qui pendet in ligno*, qui tamen illud non meruerat ; nam Legem impleverat : cum autem nos ejus jussis parentes Legem non impleamus, maledictum illud Legis, quod in nos cadere debuerat alio maledicto ipse compensavit suspensus in ligno, atque ita maledictionem maledictione commutavit.

ANNOTATIO (12) pag. 319.

Μεμφιβοσθὲ, in edit. Romana Ἰεβοσθὲ, Vulgata Isboseth. Hic vero Μεμφιβοσθὲ non lapsu graphico positum fuisse videtur; nam eodem modo scriptum bis postea occurrit. Verum exemplar Chrysostomi multum variabat, eratque

illo tempore mira exemplarium diversitas. Sic Commentario in Hesaïam supra Ναθὰν pro Ταναθὰν positum videmus. Aliaque multa lectionum discrimina proferre in promptu esset, maxime vero in nominibus propriis. Hæc porro lectio Μεμφιβοσθὲ, non insolens fuisse videtur, quandoquidem Theodoretus etiam eodem modo legit quæstione octava in secundum librum Regum, et quæstione decima quarta in eumdem librum. Unde etiam inferatur eam lectionem in ejus exemplari fuisse. Verum autem ejus nomen erat Isboseth, ut habet Vulgata; librariorum autem lapsu, pro Ιεβοσθὲ, scriptum fuit Μεμφιβοσθὲ, quod erat nomen filii Jonathæ.

ANNOTATIO (13) pag. 320.

Μεμφιβοσθὲ : sic quoque legit Theodoretus, quæstione trigesima prima in librum secundum Regum. Illud autem nomen Μεμφιβαὰλ factum est partim ex ejus nomine, ut habebatur apud LXX Interpretes in libro secundo Regum, nempe Μεμφιβοσθὲ, partim ex ejusdem altero nomine quod habetur primo libro Paralipomenon, cap. IX. 40. Μεριβαὰλ. Error autem ideo perseveraverit, quia primum nomen Μεμφιβοσθὲ lapsu graphico ad Isbosethum transierat.

ANNOTATIO (14) pag. 440.

Cum dicit Chrysostomus se jam quartam quintamve diem agere, ex quo de Incomprehensibili sermonem movere cœperat, cave putes in hoc quinque dierum spatio etiam primam concionem comprehendi, quandoquidem inter primam et secundam longum interpositum spatium

fuisse indicat ille initio secundæ. Sed a secunda haud dubie, hunc quatuor vel quinque dierum spatium incipit.

ANNOTATIO (15) pag. 458.

Hæc homilia inter spuria a Benedictinis ablegatur; sed tanquam melioris notæ, quam cæteras ejusdem generis. Quapropter illam, saltem ut dubiam, repræsentare operis pretium duximus.

CONCORDANTIA

BIBLIOTHECÆ LATINÆ CUM GALLICA.

BIBLIOTHECA LATINA.	BIBLIOTHECA GALLICA.
HOMILIÆ CONTRA ANOMŒOS DE INCOMPREHENSIBILI.	
Homilia I, p. 384.	Ejusdem fragmenta, tom. XI, p. 289-301.
Homilia II, p. 397.	Ejusdem fragmenta, tom. XI, p. 301-310.
Homilia III, p. 412.	Ejusdem fragmenta, tom. XI, p. 310-318.
HOMILIÆ DE FATO ET DE PROVIDENTIA.	
Homilia I, p. 477.	Ejusdem fragmenta, tom. XII, p. 121-126.
Homilia II, p. 483.	Ejusdem fragmenta, tom. XII, p. 127-134.
Homilia III, p. 490.	Ejusdem fragmenta, tom. XII, p. 135-136.
Homilia IV, p. 494.	Ejusdem fragmenta, tom. XII, p. 137-146.
Homilia V, p. 503.	Ejusdem fragmenta, tom. XII, p. 146-150.
Homilia VI, p. 509.	Ejusdem fragmenta, tom. XII, p. 150-151.

INDEX

TOMI OCTOGESIMI-OCTAVI.

HOMILIÆ IN DIVERSA LOCA SANCTI PAULI.

SYNOPSIS VETERIS ET NOVI TESTAMENTI, QUASI COMMONITORII MORE.

HOMILIÆ DE INCOMPREHENSIBILI.

DE FATO ET PROVIDENTIA ORATIONES SEX.

EXPLICIT INDEX.